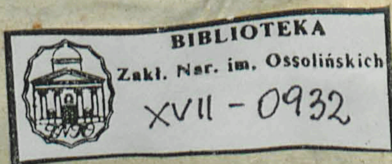

A B
D P
S P
T

Desida

regestr. 1845

1890

HISTORIÆ RERVM POLONICARVM, LIBRI QVINQVE.

Quibus

PRÆTER REGIONIS SITVM, QVALITATEM ET TERMINOS; Gentis item Polonicæ originem, linguam, mores, consuetudines, cæteraque quæ eo pertinent, ea quæ à Primis Regni incunabulis, obseruato legitimo Ducum, Principum & Regum ordine, huc vsque in Regno isto gesta sunt, dilucide & fuse describuntur.

AVCTORE
SALOMONE NEVGEBAVERO
de Codano Borusso.

Additus est in fine Index rerum & historiarum copiosus.

FRANCOFVRTI
Typis Wechelianis, sumptibus heredum Ioannis Aubrii.
M. DCXI.

INSTYTUT
OSSOLIŃSKIEGO

LECTORI BENEVOLO S.

VAM necessarium & vtile, lector beneuole, veteres putarint, vt quis in se descendens, & naturæ & actionum suarum cognitionem sibi comparet, vel ex eo animaduerti potest facile, quod è cœlo descendisse illud dixerunt: Nosce te ipsum. *Quodsi quis autē res omnes paulo altius considerare & introspicere voluerit, non magis sapientissimum illud,* Nosce te ipsum, *quam hoc,* Nosce quæ circa te sunt, *necessarium hominibus & omnibus modis amplectendum deprehendet facile. Præterquam enim quod turpe est homini, quæ Deus nobis inhabitanda concessit, regionum nempe & prouinciarum fines, vrbium, oppidorum, fluuiorum, fontium, lacuum, nemorum, montium, vallium, insularum, scopulorum, promontoriorum mari imminentium, situs & magnitudines, marium motus, amplitudines, & profunditates, portuum commoditates, sinuum flexuras, & alia id genus multa ignorare; Historiarum certe cognitione nihil iucundius, nihil fructuosius, nihil ad vitam omnem, tum inprimis ad Rempub.*

regendam magis necessarium esse, summo semper consensu sapientissimi quique iudicarunt, ita quidem, vt cum omnes aliæ artes, quin imo ipsa etiam princeps & regina artium Philosophia, osores atque obtrectatores habuerint plurimos, qui ab historiarum lectione abhorreret, inuentus nemo fuerit, aut si fuerit, ab omni humanitatis sensu alienus habitus sit.

Fons profecto historiarum cognitio est limpidissimus, ex quo omnis pene ciuilis prudentiæ vis promanat. Non enim ex pecudum fibris, non ex auium volatu, non ex Hariolorum carminibus, futura prænoscũtur, sed animus in historiarũ lectione diligenter & assidue versatus, quid ex quo euenturum sit, si non semper, sæpe tamen vere prædicet. Tametsi enim magna est rerum humanarum varietas atque inconstantia, ita vt hoc ipsum maxime verisimile sit, multa præter id quod verisimile est, euenire, habent tamen plerumque similia incepta similes exitus, & quo vnumquodque euasurum sit, optime dicet is, qui in magna exemplorum copia, circumstantias omnes accurate pensitando, initium, progressum, & euentum vniuscuiusque rei notarit probe, atque obseruarit, vt non immerito inde Cicero, historiam inter alia, vitæ magistram *verissimo encomio appellarit.*

Tametsi vero ad prudentiam comparandam nihil maius aut magis necessarium sit historia, idq; propter humanos casus, qui velut in orbem sui similes

miles plerumque recurrunt, diligenter tamen in historiis legendis eius meminisse debemus, quod ab Aristotele sapienter dictum est, in historia legenda neque nimis credulum, neque plane incredulum esse oportere. Nam si omnia omnibus assentiemur, futurum est sæpe, vt falsa pro veris habeamus, & turpiter in Repub. gerenda labamur. Quod si autem fidem historiis omnem detrahamus, futurum omnino est, vt nullos ab eis fructus consequamur. Quemadmodum igitur peccatum ab illis est, qui fabulis omnia vetustatis monumenta compleuerunt; sic nec illi laudandi sunt, qui curam antiquitatis omnem abiiciunt, quod putant historias ab iis scribi non posse, qui alienam fidem sequuntur; multo minus vero ab illis, qui rebus gerendis ipsimet vel adfuerunt vel præfuerunt, cum vel de seipsis multa eos mētiri, vel certe principum metu, præmiis ve & odio distractos, à vero deflectere verisimile sit.

Scythas legimus eam maxime ob causam literas omnes ac monumenta veterum à stirpe conuellere conatos esse, quod acerbe ferrent Græcorum ac Latinorum Bibliothecas & parietes, rerum à se gestarum magnitudine repleri, reliquos vero omnes tametsi res quoque magnas ac memorabiles gessissent, turpiter omissos, vel etiam atroci verborum contumelia notatos esse. Fuerunt enim Græci & Latini suarum laudum semper præcones, cæteri vero, præter Hebræos, nihil fere de seipsis memoriæ prodiderunt. Et fit, nescio quomodo, vt qui bellis &

rebus gerendis occupantur à ſcriptione ſemper alieni ſint, qui vero plus aliquanto literis ſeſe dediderũt, earum illecebris & dulcedine capti, non modo à cæde & ſanguine abhorreant, ſed etiam barbariem & feritatem omnino deponant. Itaque Phocion Imperator Athenenſis, ciues ſuos belli magis cupidos quam peritos hortabatur, vt verborum copia qua præſtabant, cum hoſtibus certarent, non armis, quibus inferiores eis eſſet: & Aſiaticos, à quib. orationis quidẽ vbertas fluxit, molliores sẽper fuiſſe videmus, contra vero Lacedæmonii diſciplinarum ac literarum omnino imperiti, res præclaras domi foriſque geſſerunt, non ab ipſis, ſed ab hoſtibus decantatas.

Tametſi igitur hæc ita ſe habeant, non tamen ab hiſtoriarum cognitione abſtinendum, multo minus vero Scythico & cyclopico more bellũ literis mouendum, ſed vt rerũ veritas, quæ ad veram prudentiam comparandam efficax & vtilis ſola eſt, ex hiſtoriis percipiatur, delectus maxime & auctorum & hiſtoriarum, vt rerum omnium, adhibendus eſt, quod aliæ ſint aliis digniores, magiſq́; cognitu neceſſariæ, in quo quidem genere ponendam & hanc Polonicarum rerum quam modo tibi exhibemus, ſumptibus noſtris in lucem productam hiſtoriam, omnino iudicamus. Eam cum clariſſimus & doctiſſimus vir, Dn. Salomon Neugebauer *Boruſſus, ante annos aliquot, hac in Poloniam tranſiens, clariſſimo & ſpectatiſſimo, piæ memoriæ viro, Claudio de Marne, atque ita nobis etiam, ſocietatem cum eo communem*

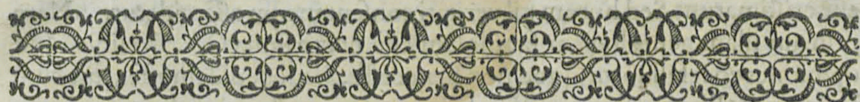
nem

nem tum colentibus, excudendam tradidisset, & vero continuationem eius breui post missurum recepisset, pro eo quo erga rem librariam, commodumq; tuum ducimur studio, non lubentes solum operam ei nostram obtulimus, sed & prælo statim subiectam, omnibus numeris perfecimus & absoluimus. Cæterum ab Auctore tanto iam tempore, non solum historiæ supplementum, sed & quod ei dedicatoriæ nomine præfigeretur, ne iota quidem ad nos mittitur. Viris igitur doctis qui historiam hanc in officina nostra libraria viderant, nos magno numero, vt tandem publici iuris fieret, vrgentibus, cũ ignoraremus, aliquidne humani forsitan Auctor (quod factũ nolumus) passus esset, priuandam non esse Rempub. literariã fructu ex historia hac largiter percipiendo, nec nos commodo & emolumento habitæ impreßionis & factorum sumptuum spoliandos putauimus. Accipe igitur lector beneuole hanc quam modo tibi damus historiam, eaque ad commodum & vtilitatem tuam felix vtere fruere, supplementum eius quamprimum ab Auctore transmißum fuerit, à nobis itidem expectans. Vale, Francofurti VI. Id. Mart. Anno 1611.

AD
NOBILISSIMVM
ET CLARISSIMVM VIRVM
DN. SALOMONEM NEVGEBAVE- rum de Codano, Borussum, &c.

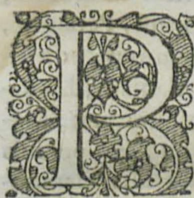
Facta Polonorum priscis abscondita seclis,
Digna tamen memori posteritate coli,
Quod tua, NEVBAVERE, decus Prutenidos oræ
In clarum profert cura laborque diem;
Næ quod te dignum est, tua quod doctrina decusq;
Te virtusq; iubent, sedulus omne facis!
Et tibi, victurum, post tristia funera nomen,
Quodq; abolere queant tempora nulla, paras.
Perge precor, felixq; pios pertexe labores,
Et fac, quæ restant, cernere posse bonos.
Inde omnes grato te dignabuntur honore,
Et tribuent curis præmia digna tuis.

M. Gotardus Arthusius
Dantiscanus.

HISTORIÆ RERVM POLONICARVM

Liber Primus.

POLONORVM origo est Slauica & Sarmatica, quæ olim è Sarmatia transmisso Vistula flumine in ea Germaniæ loca, quæ prius Vendi siue Vandali inhabitauerant, commigrauit, sedesque suas & imperium versus Occasum ac Septentrionem longe lateq; protulit, ita vt à Sarmaticis mõtibus in Septentrionẽ quidem secundũ vtrãq; fere eius fluminis ripam, in occasum vero secundum dorsum Herciniæ syluæ, quo Bohemia clauditur, atq; inde porro secundum Albim fluuium vsq; ad eius ac Visurgis ostia, & sinum Balthicum, quicquid terrarum est, eius gentis ditio fuerit complexa. Qui populi omnes Slaui seu Slauini dici voluere: à finitimis vero cum Venedi siue Vindæ tum Vandali crebrius & vsitatius nominibus gentium, quæ prius ea loca tenuerant, nominati sunt. Suis vero interim nominibus peculiaribus, qui versus occasum Germanis erant viciniores, vsi sunt, & partim Sorabi, partim Obotriti, Lutitii, Vinuli, Rani, Vilzi, Rugii, Vetalabi, Retarii, Licicauici, Heueldi, Vuloini etiam, quod nomen cum Polonorum nomine cognationem habet, dicti sunt. Hos omnes Slauicæ nationis ac linguæ fuisse, & partim domesticis Satraparum & Ducum defectionibus & pactionibus, partim armis in finitimorum Saxonum ac Germanorum ditionem nomenq; postea transisse memoriæ proditum est. *Polonorum origo.*

De Slauorum autem origine variant Historici. Alii enim eam à Iapeto Noe filio repetunt per Æneam, Alanum, quem primum ex Asia in Europam commigrasse ferunt, & ex eius filio inter quatuor natu maximo Vandalo Vistulæ flumini & Polonis nomen inditum esse, indeq; Vandalos dictos: multos etiam liberos genuisse, qui quarta parte Europæ occupata, Polonorum, Russorum, Cassubiorum, Bohemorum, Morauorum, Slauorum, Dalmatarum, Pannonum, Bosnensium, Croatarum, Bulgarorumq; regna condidisse perhibentur. Alii vero ab eodem Iapeto per Helisam filium harum gentium genus deriuant, illa ratione moti, quod Slauos, Dalmatas, & Illyrios esse opinantur, qui retineant etiamnum fere ea loca, in quibus hæ gentes ab initio post extructionem turris Babylonicæ in orbem vniuersum coloniis deductis, in Græcia consedisse à Iosepho & Beroso memorantur. Alii forte probabilius, cum animaduerterent, nationem Slauorum Vindos seu Vendos à Germanis appellari, & antiquitus hæc loca, quæ nunc Poloni, Silesii, Brandenburgici, Cassubii, & Pomerani tenent, ad Chersonesum vsq; Cymbricam tenuisse ex veteribus Historicis ac Geographis recognoscerent, eosdem Slauos ac Vandalos *Slauorum origo.*

esse existimarunt. Sed horum nil veritati consentaneum esse videtur. Nam primam illam genealogiam fabulosam esse nemo non videt. Reliquæ duæ opiniones eo refelluntur, quod non sit necesse, Slauos eosdem esse, siue cum Dalmatis & Illyriis, siue cum Vandalis, quod eorum loca incoluerunt, atque etiamnum incolunt. Nam non semper eædem gentes easdem sedes tenuere: verum aliæ subinde ab aliis pelluntur suis sedibus, aut etiam delentur: nonnunquam etiam vltro in alias regiones commigrant, aliqua vel commoditate inuitatæ, vel necessitate adactæ. Vera autem Slauorum origo putatur esse è Russia, quæ complexa est, quicquid terrarum est inter sinum Venedicum, Liuoniam, Sueciam, Oceanum glacialem, Rha siue Volgam, Mæotim, mare Ponticum, Sarmaticos montes, Poloniam, Lithuaniam, & Samogitiam. Cuius populi Ottone Imperante Mœsiam finitimam infestare cœperant, ita vt verisimile sit, ab iisdem posterius debilitatis partim Gothorum, Hunnorum, Vandalorum, Longobardorum, partim Parthorum, Persarum, & Saracenorum incursionibus atque bellis Romani Imperii viribus, non solum eam ipsam Mœsiam, sed & Daciam, Pannoniam, Dardaniam, Liburniam, Illyricum, Dalmatiam, & Istriam subactas & habitatas: Thraciam, Macedoniam, & Græciam diuexatas, & ad extremum Græcam linguam penitus corruptam esse, rebusque tam feliciter gestis eas Slauorum siue Slauinorum nomen à gloria sibi sumpsisse. Eadem autem facilitate alia ipsorum quasi examina ad occidentem solem progredi, & omnem eam Germaniæ partem, quæ à Vistula ad Salam & Albim seu Visurgim vsque inter Carpathum montem, Danubium, & Oceanum Germanicum protenditur, occupare, & in ditionem suam redigere potuisse, cum ea populis exhausta & vacua esset, Gothorum, Vandalorum, Alanorum, Burgundionum, & Longobardorum continentibus bellis, & in alias sedes migrationibus: easque gentes mox imperiis distinctas, diuersis etiam nominibus appellatas esse, ita vt partim à Ducibus, partim à situ locorum, partim à prioribus incolis, denique à studiis, habitu, vel euentu aliquo noua nomina sumerent. Solos autem eos, qui in natali suo remanserunt, antiquum Roxanorum siue Russorum nomen retinuisse.

Russorum origo & nomen.

Quando vero Russi Sarmatiam habitare cœperint, & vnde venerint, nomenque acceperint, nil certi scitur. Nam quod quibusdam ex Ezechiele deduci posse videtur, vbi mentio fit Ros Principis, Mosoch atq; Tubal, quia ambigitur, propriumne gentis sit Ros, an caput ibi significet, infirmum id est. Verisimilius Sigismundus Herberstenius vir illustris in sua Moscouia Russos dici vult à Russia oppido vetusto ditionis Nouogrodensis: non enim inusitatum est, ab ignobilibus etiam oppidis populos denominari, qui cum obscuri fuissent initio, postea virtute & armis nomen suum vna cum imperio propagarunt. Cui opinioni adstipulari videtur id, quod in annalibus Russorum legitur, dominatum Russorum apud Nouogrodiam magnam Bialoiezorum siue album lacum, & Isborscum initium sumpsisse à Rurico, Sineo, ac Trubore Varaiis fratribus. Quod si cui displicet, vel altiorem etiam generis originem requirit, nihil prohibet credere, Polonos ac cæteros omnes Slauos Sarmatas esse: præsertim cum constet iam, Bulgaros, Serbos, & Roxanos Sarmatiæ gẽtes esse, indeq; egressos populos quodã tempore, nouas sedes occupasse in Germania & Romano Imperio, & Slauos siue Slauinos sese dixisse. Demonstrari autem non possit, vnde & quo tempore populi illi in Sarmatiam adue-

aduenerint,& priſcos illos Sarmatas(ſi qui modo alii fuerint)inde pepulerint, vel deleuerint:ſicut de Gothis atq; Tartaris poteſt, quorũ illi quidem tenuerunt aliquando,hi vero etiam nunc tenent partem aliquantam Sarmatiæ. Atque huius opinionis eſt Martinus Cromerus, Hiſtoricus Polonorum grauiſſimus,quæ tantiſper retinenda eſt,donec ab aliis ſolidioris aliquid afferatur.

Cæterum vnde & quando Poloni in has oras venerint, non minus, quam eorum origo,incertum eſt.Qui enim Slauos Vandalos & Germanos eſſe volunt,non habent neceſſe affirmare,Polonos cum ſuo Duce aliunde in has oras,quas nũc incolunt,poſt vetuſtam illã Tuiſconis migrationẽ veniſſe.Itaq; aſſerunt, Slauos regionem ſuam ab omni memoria ad campos Sarmaticos tenuiſſe,& cũ anguſtæ eis eſſent ſedes in Polonia, Morauia,Bohemia,& Ruſſia, nouas in Pannonia à Conſtantino Magno Imperatore eos impetraſſe, indeq; imperante Mauritio in Dalmatiam & Illyricum profectos eſſe. Verũ hanc opinionem refellere non eſt operæprecium,cũ ante dictum ſit,Polonos & Slauos Vandalis ſucceſſiſſe in his locis,vbi nunc eſt Polonia. Alii aliunde omnino Polonos & Bohemos,& quidem è Croatia,profectos eſſe ſentiũt. Lechum enim & Czechum fratres Principes viros apud Crapinã & Pſaros degẽtes pertæſoſq; diſſidiorum ac bellorum ciuilium,coadunata ſuorũ hominum & aliorum voluntariorum manu,ad quærendas nouas ſedes è patria verſus occidẽtem ſolem per ſyluas monteſq; iter habuiſſe:donec ad Albim fluuium & Bohemiam venerint.Ibi Czechum ſoli bonitate delectatum cum parte multitudinis in incultis locis conſediſſe: Lechum vero cum cæteris ad Aquilonem ire perrexiſſe, eumq; tractum, qui Sileſiam & maiorem Poloniam complectitur, habitatoribus vacuum occupaſſe. In hac ſententia fuit Æneas Syluius,& fere Bohemi,Poloniq; Chronographi. Adiecit præter cæteros Syluius, Czechum cædis perpetratæ iudicium fugiſſe,eiq; fratrem Lechum fugæ comitem adhæſiſſe. Quod tamen minus vero conſonum apparet:nulla enim cauſa erat,quare Lechus frater inſons Czechum homicidii reum,ideoq; pœnam fugientem ſequeretur,cum ex fratris fuga totius gentis principatũ ſperare potuerit. Quin, quod ineptum eſt,tantam multitudinem,quæ ampliſſimis duabus prouinciis occupandis ſufficeret,Principes ſuos pœnam homicidii fugientes fuiſſe ſecutam,quæ nullo negotio eos ſupplicii reatu potuerit abſoluere.

Poloni vnde & quãdo in Sarmatiam venerunt.

Porro quo tempore id factum ſit,non ſatis conuenit inter omnes. Poloni non multo poſt diluuiũ opinãtur,quippe qui fratres illos partim filios, partim nepotes, partim pronepotes, aut non remotam certe poſteritatem Iauani & Noe fuiſſe memorent. Æneas Syluius nullum tempus huic migrationi adſcribit. Venceſlaus Hagecus imperante Conſtantino tertio poſt Chriſtum natum anno ſexcenteſimo quadrageſimo quinto fundamenta regni Bohemici à Czecho iacta eſſe ſcriptum reliquit. Sed Lechum & Czechũ nepotes Iauani, aut certe è propinqua eius poſteritate progenitos fuiſſe,ac non multo poſt diluuiũ è Croatia ſiue Pannonia in Bohemiam & Poloniam cõmigraſſe,eo falſum eſſe demonſtratur,quod de proſapia eorum à veteribus Græcis & Latinis, ac ne quidem ab ipſis Slauis quicquam memoriȩ proditum eſt. Neq; etiã quiſquam hiſtoricorum Græcorum & Latinorum res geſtas Polonorũ aut Bohemorum,ſiue Slauorum aut Vandalorum contra Alexandrum Magnum, & priſcos illos Gallos res geſtas attigit,quamuis pleraque omnia accurate deſcripta ſint. Deinde ante Iuſtiniani tempora Slauica gens Croatiã, aut Dalmatiam, aut Slauoniam, imo ne Pannoniam vel Germaniæ partem, qua nunc

Polonia fere, Silesia, Morauia, Bohemia, Lusatia, & Pomerania continetur, tenuit. Nam quod dici posset, habitasse iam inde à diluuio in his locis eas gentes post Lechum & Czechum conditores, sed aliis nominibus appellatas fuisse, eadem facilitate, qua dicitur, negari potest. Cur enim tam sero priscorum conditorum nomina, quorum memoriam interim longo isto temporis effluxu obliterandam fuisse probabile est, accepêre. Non magis vero etiam consentaneum est, eas gentes antiquitus quidem eas sedes tenuisse, verum longe post Lechum & Czechum eadem lingua vtentes, aliunde cum aduenissent, principatum adeptos, nouum nomen tum imposuisse. Non enim credibile est, externos Duces exules præsertim ab his gentibus in eo honore habitos fuisse, vt abiectis prioribus nominibus ab iis se denominari paterentur. Verum siue Czechus & Lechus ob cædem commissam siue intestina dissidia è patria migrauerint, siue vt commodiores atq; patentiores sedes quærerent, certe nulla videtur fuisse ratio tam longinquæ & incertæ peregrinationis per auios montes ac syluas, ab extrema vsq; Croatia suscipiendæ. Nam videntur potius petituri fuisse Macedoniam, aut Epirum & Acarnaniam, aut Italiam, finitimas ac non incognitas sibi tum cœli clementia & vbertate soli, & omni cultu agrorum vrbiumq; præstantes regiones, cum vsitatius sit, gentes à Septentrione ad Meridiem velut è frigidis atq; incultis ad temperatiora ac cultiora loca migrare, quod exemplis migrationum gentium abunde probatur: quin substituros potius in Pannonia vel Morauia, quæ & ipsæ cultæ ac fertiles terræ sunt, per quas iter ipsis necessario fuit faciendum, verisimile est. Cæterum grauibus autoribus demonstrare licet, ante sexcentesimum Christi annum, atq; adeo ante Mauritium Imperatorem Slauos hęc loca tenuisse, quæ nunc Poloni. Iornandes certe, qui ante Mauritii tempora sui temporis historiam contexuit, Slauorum & Slauinorum mentionem faciens, ad sinistrum latus montium Sarmaticorum, & ad Vistulam fluuium, qui nunc Poloniam interluit, habitasse eos autor est. Per quæ tempora Dalmatiam, Illyricum, & Istriam, infestatas quidem, sed nondum habitatas fuisse à Slauis, idem testatur.

Probabilius igitur est, circa Attilæ tempora, videlicet anno Christi quadringentesimo trigesimo eos populos, qui nunc Poloni & Bohemi dicuntur, progressos è Russia & Sarmatia, itidem atq; alios Slauos vacuas, aut certe infrequentes Vandalorum sedes occupasse, indeq; porro in interiorem Germaniam & Bohemiam arma protulisse. Nam facilius citiusque hac secundum dextrum latus Carpathi montis ad interiorem Germaniam aliquo modo vacuam tum penetrare potuerunt, è Russia profecti, quam in Slauoniam aut Dalmatiam longius à se distantes, & Romanorum Imperatorum armis defensatas. In quas prouincias, vt & in Dalmatiam, Macedoniam, Thraciam, & Illyricum longe post Iustiniani tempora se infuderunt, vt ex Krantzio & Blondo constat.

Polonorum nomen. Polonorum autem nomen vernaculum an fuerit commune Slauorum, an peculiare vnius cuiusdam populi, & quam vetustum, non satis constat. Ante septingentos quidem annos nusquam in annalibus vllis externis inuenitur. Nec vnum eius etymon memoratur. Vel enim à pole, quod & planitiem, & venationem Slauis significat, Polacos siue Polanos mutata q; vna litera Polonos appellari volunt, propterea quod & planam fere, apertamque regionem tenent, & apprime venandi studio tenentur: vel à conditore ac primo Duce gentis Lecho siue Lacho Polacos quasi Polachos, hoc est, posteritatem Lechi dici autumant.

Eius

Eius autem non iidem semper fines fuere. Nam Russiæ permagnam partem cum Podolia subactam, & Prussiæ nonnullam, & Polessensem tractũ barbaris Iazigibus ademptum quodam tempore, Poloni suo adiecerunt imperio. Missis autem veteribus Poloniæ limitibus, qui non semper iidem fuère, siquidem nonnullæ prouinciæ olim iuris Polonorum post detractæ sunt, vt iam sunt circumscripti, breuiter delineandi fuerint. Igitur nunc Polonia, quæ quidem vno regno & iure hodie continetur, secundum longitudinem terræ habitabilis è * sententia Geographorum, à tricesimo octauo gradu, ad quinquagesimum secundum, vel tertium (incerti sunt enim in illa solitudine Scythica fines eius) ab occasu æstiuo versus ortum hybernum obliqua protenditur, amplius quam per ducenta milliaria Polonica, quorum vnumquodque quatuor Italica continet: tametsi Russica & Podolica sunt aliquanto longiora. Latitudo autem Poloniæ siue poli arctici eleuatio quam proxime est, vt loquuntur Astronomi, à quadragesimo nono vsque ad quinquagesimum quintum gradum. Pocucensis tamen Russiæ tractus à quadragesimo octauo incipit: quamuis non totus ille tractus, qui vtraque commemorata poli eleuatione continetur, ad Poloniam, vt hodie est, pertineat. Nam orientalis & occidentalis non excedit spatium plus minus triginta milliarium. In medio autem versus meridiem & septentrionem ad mare Balthicum, vbi latissima est centum milliarium eius intercapedo, inde patet, figuram eius intensi arcus speciem præ se ferre: cuius neruus paululum reductus, ad meridiem & occasum hybernum quadamtenus spectat, exterior vero curuatura in septentrionem, & ortum æstiuum obuersa sit. Quod si Podlassia, & ei confinis Russia, Volynia, Podolia, & Liuonia, Prussiaq; ducalis, & Lithuania cum sua Samogitia, & Russia Alba, (quæ recens regno Poloniæ accessère) annumeretur, multo longius & latius versus orientem solem & septentrionem ea patebit. Sicque longitudo regni Poloniæ à finibus Marchiæ Brandenburgensis ad Nieprum ducta recta linea, non minus ducenta quadraginta milliaria complectitur. Latitudo vero ab ora Pocucensi ad Pernauam Liuoniæ ducenta plus minus. Cingitur itaq; Polonia ab occidente sole Marchia Brandenburgensi & Pomerania vlteriore: à septentrione mari Venedico & Sarmatico, cuius aduersa littora tenent Sueci: inde Prussia ducali, eiq; continente Lithuania in ortum æstiuum fere vergente. Hinc porro campestribus Scytharum siue Tartarorum solitudinibus prorsus orientalibus, & inde in septentrionem inclinante Bialogrodensi Turcarum ora. Postea vero plane Australi Valachia siue Moldauia: deinceps Vngaria, & in Africum & occasum hybernum obuersa Silesia Bohemicæ ditionis ad Marchiam pertinente.

Poloniæ fines. *Poloniæ situs geographicus.* *Finitimi Poloniæ populi.*

Partes insigniores Poloniæ sunt, maior & minor Polonia, Lithuania, Russia, Prussia, Podolia, Masouia, & Cuiauia: quæ & ipsę deinde satrapiis siue Palatinatibus, ac territoriis fere distinctæ sunt. Maior Polonia duas satrapias, nimirum Posnaniensem & Calissiensem complexa, occidentalis est, Silesiam, Marchiam, Pomeraniamq; vlteriorem meridionali, occiduo, & arctoo latere attingens. Magis autem ad occidentem vergit Posnaniensis satrapia, Calissiensis contra ad ortum & septentrionem: qua parte sunt Paluci, Craina, & Cassubia. Minor Polonia orientalis est, Cracouiensi, Sendomiriensi, & Lublinensi satrapiis definita, versus Aquilonem & ortum æstiuum sitis. Quæ à septentrione Massouiæ & Podlassiæ tractui, qui dudum Lithuanicę ditionis erat, ab ortu Russiæ, à meridie Vngariæ ac Silesiæ finitima est. Sunt autem satrapiæ

Partes Poloniæ, & satrapiæ. *Limites.*

trapiæ Cracouienſis partes, tractus Siricius & ſubmontanus, vterq; Scepuſio & Vngariæ finitimus. Ac Scircius quidem ad Occidentē vergens Cracouiæ vicinior eſt: Submontanus vero Ruſſiæ & Sendomirienſi ſatrapiæ iungitur. Lublinenſis item ſatrapiæ pars eſt Poleſſe reliquum, quod à Lithuanis detractum nō fuit. Sileſiæ pars ea, quæ adhuc eſt ditionis Polonicæ, ſic implicata eſt Cracouienſi ſatrapiæ, vt ab ea magna ex parte ambiatur. ſatrapiam ea nullam habet: ſed in Cracouienſi fere cenſetur. Habet autem tria territoria: Oſuiecimenſe, Zatorienſe, & Seuerienſe, quorum duo priora ſuperiori tempore ſuos habuerunt duces: nunc præfecturæ regiæ ſunt. Seuerienſe eſt in ditione Epiſcopi Cracouienſis. Ab ortu vero hyberno Scepuſienſem tractum vix & modice ea attingit. Inter minorem vero & maiorem Poloniam primarias totius Poloniæ partes intermediæ ſunt ſatrapiæ, Siradienſis, Lencicienſis, & Rauenſis, nullum commune nomen habētes. Quarum prima ad Meridiem & Sileſiam, Lencicienſis & Rauenſis ad Septentrionem vergunt, Maſouiamq; attingunt. Harum autem occidentalior eſt Lencicienſis. Nonnunquam eæ tres vna cum Cuiauia, imo & Maſouia maiori Poloniæ, ſicut Ruſſia & Podolia minori, accenſentur. Cuiauia vero ab ortu Maſouiæ & Rauenſi ſatrapiæ, à Meridie Lencicienſi & Caliſſienſi iungitur. Continet autē inter ſe duas ſatrapias, Breſtenſem, quæ magis ad ortum ac meridiem vergit, atque Inouladiſlauienſem, quæ magis eſt occidua & ſeptentrionalis. Cuius non exigua pars eſt Dobrinum vltra Viſtulam, ab oppido ſic dictum, latere orientali confine Maſouiæ, ſeptentrionali vero Pruſſiæ. Maſouia quoque eodem latere Pruſſiam, orientali Lithuaniam & Poleſſenſem tractum, & verſus ortum hybernum Poloniam minorem, eiuſque ſatrapiam Sendomirienſem, meridionali vero Rauenſem attingit: duabus ſatrapiis diſtincta, Plocenſi nimirum, quæ occidentalis eſt, & ea, quæ peculiariter Maſouiæ nomen retinet, propterea quod diutius ducum ſuorum de Polonorum Principum ſtirpe oriundorum dominatu ſegregata, poſtrema omnium noſtra memoria deſtituta Ducibus, ex pactis & iure feudi Poloniæ poſtliminio ſit reſtituta, quæ quidem orientalis eſt. Rauenſis quoq; ſatrapia quondam pars Maſouiæ fuit, ſuoſque Duces habuit, ſicut & Plocenſis, & pleræque omnes. Pruſſia regia præter meridionale latus, ab occaſu vlteriorem Pomeraniam confinem habet: à ſeptentrione ſinu Balthico ſeu Venedico: ab ortu Pruſſia ducali cingitur. Tribus autem ſatrapiis diſtincta eſt, Culmenſi, Mariæburgenſi, & Pomeranica. Quarum hæc occidentalis eſt: reliquæ duæ, Viſtulá fluuio ab illa diremptæ, orientales. Ex his autem Culmenſis ad meridiem ſpectat, Mariæburgenſis vero ad ſeptentrionem. Varmia & ipſa pars eſt Pruſſiæ regiæ, ad Aquilonem vergens, ducali fere vndique cincta, & ab ea quodam tempore maiorem in modum acciſa: Mariæburgenſem quoque ſatrapiam contingit: nec in vlla ſatrapia cenſetur, ſubiecta Epiſcopo ſuo & eius collegio, Regis Poloniç maieſtatem agnoſcentibus. Michalouienſe autem territorium eſt in ſatrapia Culmenſi, Maſouiæ ac Dobrino finitimū: olim pars Maſouiæ. Ducalis vero Pruſſiæ, præter regiam Pruſſiam, limes eſt à ſeptentrione mare Sarmaticum cum lacu Curonienſi, & ora Liuoniæ: ab ortu Samogitia, cæteraq; Lithuania: à meridie vero Maſouia. Satrapiam ea nullam habet, præfecturas plurimas. Ruſſia, quam rubram nonnulli vocant, latere occidentali minori Poloniæ iungitur: à ſeptentrione Ruſſiam albam & Volyniam habet: ab auſtro Vngariam, & nonnullam Moldauiç partem attingit eo tractu terræ, qui Pocuce appellatur. Nam cætera Moldauia
ſiue

siue Valachia, qua Podoliæ quoq; iungitur, magis est orientalis Russiæ. Continet Russia duas satrapias, nempe Belzensem, quę ad Volyniam & Lithuaniam vergit, & eam, quę peculiariter Russica & Leopoliēsis dicitur, australem magis & orientalem: nisi quod Chelmensis tractus eius non exiguus ad septentrionem, etiam vltra Belsensem prominet, & Podlassiæ finitimus est. Reliquum autem orientale latus eiusdem Russiæ, ac totius regni Poloniæ claudit Podolia, ab aquilone & euro albæ Russiæ, à cætero ortu vastis campis Tartaricis ac Turcicis, à meridie vero Moldauiæ continens: totaque vna satrapia censetur, quam Podolicam vocant. Hi nunc sunt Poloniæ fines, hæ partes.

Est autē regio tota fere plana & aprica, maxime qua ad occidentem solem ac septentrionē vergit, &, quæ penitus orientalis est, Podolia, ac vel nomine ipso decliuitatē præ se fert vicinorū Moldauiæ, Russiæ, & Vngariæ montanorū intuitu. Minor Polonia itidē atq; Russia, quo propius accedit ad fines Vngariæ, hoc magis montana est & syluestris. Quo lōgius aūt inde recedit, eo lenius decliuis est, magisq; culta & meliore gleba. Tametsi in meditullio quoq; Sendomiriensis satrapia aliqua ex parte leniter cliuosa est. Prussia pleraq; omnis excepta Mariæburgensi satrapia, qua ad Habū & mare vergit, collib. molliter, & ad fertilitatē amœnitatemq; cōmode distincta est: itemq; pars nonnulla Cuiauię. *Polonia solum quale.*

Montes Sarmatici, qui Poloniā & Russiā ab Vngaria dirimūt, ardui & syluestres, nō ignoti ēt sunt veterib. Geographis & Historicis: & in his celebris est inprimis Carpathus. In meditullio vero minoris Polonię Lysecius est siue caluus, in quo monasteriū est S. Crucis, & Vauelus arce Cracouiēsi, q̄ suo ipsius nomine nobilior, & is, in quo sitū est, Czenstochouiēse monasteriū, quē clarū latine Monachi incolæ appellauere. Syluestris sane fuit superiorib. temporibus pleraq; omnis Polonia: sed nunc vbiq; diligēter excolitur, frugū leguminumq; ferax, & pratis abundās. Nec tamē deest ēt nunc syluarū copia: nō enim eæ penitus excidūtur & extirpātur, partim propter pascua & mellificia, partim propter ædificiorū materiā, & ligna mitigando frigori necessaria. Tanta enim est vis frigoris interdū, vt radicitus arescāt arbores, & aqua ex editiori loco effusa, priusquam terrā contigerit, in glaciē concrescat. Lacus quidē, & paludes, & flumina duobus tribusue mensibus hybernis, nonnunquā autē vel in quintū ac sextum vsq; glacie concreta, nō modo peditibus, verum etiam equitibus, & curribus, ac plaustris quamuis oneratis, multis simul longo spacio peruia & secura præbent itinera. In tanta aūt cœli intemperie pomaria tamē sunt nō infrequētia & fructuosa, ad Vistulā pręsertim, & in suburbanis Cracouiēsibus, Sendomiriensibus, Varsauiēsibus, Toruniēsibus, Gedanensibus, Elbingēsibus, itē Vielisce̅sibus & Bochnēsibus, licet remotiorib. à Vistula, totoq; tractu submontano ac Sciriciēsi, quib. pyrorū, pomorū, prunorū, persicorū, cerasorū, ac nucū bonitas varietasq; certat cū Vngaricis & Italicis. Sunt & vites, quarū vuæ in minori Polonia esui quidē nō insuaues sunt, præsertim, si æstas & autumnus temperiē suā seruent: sed vinū inde expressum acerbius, vbi defecatū est. Nec metalla fossiliaq; desunt in mōtanis: plūbi quidē intermixto argēto apud Ilcussum, Sclaucouiā, Chranouiā, & Nouagorā oppida satrapię Cracouiēsis, & in finib. Silesię: argēti viui apud Tustanū in Russia: æris & lazurii, & plumbi itē apud Chencinos: ferri in plurimis locis syluestribus: nitri apud Visliciam, & alibi: salis apud Bochnam & Vielicam in satrapia Cracouiensi, & apud Haliciā, Colomeiam, Solum & aliis complurib. in locis Russię. Ac in Russia quidē id ex aqua è profundis puteis hausta decoquitur, & partim in modū farinæ vel niuis minutim *Montes Polonici.* *Vbertas.*

relin-

relinquitur,partim in frustula conformatur : in tractu vero Cracouiensi,partim lapidea duritie solidum instar ingentium saxorum & rupium in subterraneis specubus alte lateq; excauatis,& villas,templa, oppidaq; superædificata sustinentibus,ferro excinditur,comminutumq; deinde & mola tritum, ad vsus hominum accommodatur, partim & ipsum ex aqua iniectis lapidei salis frustulis & quisquiliis,quæ secantibus id abraduntur, decoquitur. In maiore quoq; Polonia apud Pinscum salinæ sunt, verum tenuiores. Sunt etiam in confinio Osuiecimensis territorii & Scepusii aquæ salsæ, vnde sal coctus Regi exhibetur,salinæ tamen nullæ sunt.Porro in desertis Podoliæ &Borysthenі vicinis locis lacus est, cuius aqua sereno & ardente sole in solidum salem concrescit,ita vt homines cum iumentis & curribus in eo, tanquam in glacie versentur,sectumq; in frusta arbitratu suo auehant: quamprimum autem pluit, soluitur illa glacies non sine periculo insistentium. Apud Bieczum vero in submontana regione vitreolum effodi, ac in viridem lapideamq; duritiem decoqui nuper cœpit. Marmor quoq; & Alabaster quibusdam in locis effodiuntur.Est in maiore Polonia prope Sremum oppidum collis, vbi ollæ, amphoræ,cacabi, & aliarum figurarum vasa fictilia sponte nascuntur, & sub terra effodiuntur mollia,in aerem autem prolata durescunt. Porro in mari Sarmatico Prussiam alluente colligitur succinum,quod fluctibus appulsum ad littora homines nudi obuiam euntes paruis retibus excipiunt,& extrahunt, molle primum,sed mox in aere durescit,tornoq; ac scalpro varie conformatur.In lacubus quoq; nonnullis à mari remotioribus id reperitur:vt in Pissia Episcopæ Varmiensis,modicum tamen.

Fluuii. Aquis irrigua est pleraq; omnis Polonia, sed fluuios nauigabiles non multos habet:Præcipui sunt Vistula,Donaiecius,Sanus, Veprus,Varta, Notesius,Nester,Prutus,Bugus,Bohus,Pripetius,Narua,Dreuantia. Vistula in Teschinensi tractu è Sarmaticis montibus exoritur, & per minorem Poloniam decurrit,Masouiam interluit,Dobrinum à reliqua Ciciauia dirimit, ac Prussiam mediam diuidit.Supra Marięburgum autem in duos alueos sectus,insulam insignem & fertilem,quæ Zulaua maior dicitur,efficit, nomineq; amisso, sinister quidem alueus Leniuca,dexter vero Nogatus vocatur:quorum hic in Habum lacum tribus ostiis,ille vero duobus, partim in eundem Habum, partim in mare Balthicum se exonerat.Nieper,Borysthenes antiquis scriptoribus, in Moscouia ortus Albam Russiam,eiq; confinem Podoliam alluit,& in pontum Euxinum apud Ociacouiam munitionem Tartaricam exoneratur. Donaiecii fontes in iisdem Sarmaticis montibus sunt,non longe à Vistulę:hic per Scepusium & submontanum tractum decurrit, & Popruto auctus non longe ab Opatouecio vico Vistulæ miscetur. Sanus è Biesciade monte oritur, ac versus septentrionem & occasum æstiuum profluens, exceptis Liesco, Sobeno, Sanoco,Brozouia,Præmislia,Radimno,Iaroslauia, Lezeisco, aliisq; torrentibus quam pluribus apud Sendomiriam in Vistulam se exonerat. Varta apud Cromolouiam originem habet, & per Siradiensem tractum ac maiorem Poloniam versus occasum æstiuum labitur,multa oppida præterfluens, aliquot fluuios minores excipiens,apud Costrinum in Oderam influit. Notessius è Goplo lacu apud Crusuiciam scaturiens,per maiorem Poloniam versus occasum currit,Pacossum & alia quædam oppida atq; arces alluit. Nester in Russia è Sarmaticis montibus oritur,& Bistricia,Lipa,Sereto Russico,Sbrucio,Smotricio, & aliis quibusdam fluuiis auctus, multa oppida præterlapsus infra Po-

cuce

euce à Valachia diuidit, & ſuper Bialogrodum vrbem Turcicam in Pontum Euxinum influit. Bugus in Ruſſia non longe ab Oleſco oritur, receptis Rata & Muchauecio fluuiis, Naruæ è Lithuania profluenti miſcetur, qui apud oppidũ Nouiduorum in Viſtulam infunditur. Naruæ hoc eſt peculiare, quod venenata animalia auerſetur, adeo, vt ſerpentes, qui nauibus Bugo delatis adhæſerint, edito ſibilo refugiant, quamprimũ flumen illud attigerint. Pripetius in Chelmenſi tractu de palude quadam principium fluxus habens, poſtquam Styrũ, Turum, Slucium, Suiſlocium fluuios admiſit, in Nieprum ſiue Boryſthenem ſupra Kiouiam ſe præcipitat. Bohus in finibus Podoliæ è palude oritur, & per Ruſſiam albam ortum verſus longo fluxu in Boryſthenem non longe ab oſtiis eius decurrit. Prutus in montibus Sarmaticis fluens per Valachiam ſiue Moldauiam in Danubium effunditur. Dreuancia non longe ab Alba & Paſſaria oriens ſupra Toruniam Viſtulam ſubit.

Lacubus piſcoſis abundat inprimis Pruſſia, in his nominatiſſimus eſt *Lacus.* Habus, quem etiam recens mare vulgo vocant: ad quindecim milliaria in longitudinem inter Gedanum & Regiomontum ſecundum mare patens, & ab eo anguſta inſula, quæ Neringa appellatur, diſiunctus: in latitudinem vero duo milliaria plus minus. Hoc aliquanto amplior lacus alter eſt eodem nomine, cognomento Curonienſis, in Pruſſia ducali, in quo ſunt oſtia Nemenis fluuii ſiue Memelæ per Lithuaniam defluentis. Inter hos duos Habos & mare peninſula eſt, quæ & ipſa Neringa ſed Curonienſis appellatur, arces & oppida continens. Secundum hos eſt Drauſenus lacus in Mariæburgenſi ſatrapia, vnde Elbinga flumen profluit: Partecinus, Lubnus, Reuſina & Viecininus in Culmenſi: in Pomeranica vero Stuorzonagaci (quod ſtratum vel factum aggerem ſignificat) inter Choiniciam, Slochouiam, ac Tucholiam ſeptem milliarium ſpacio longus, quinque latus: vnde Berda fluuius profluens, per Crempſcum, Lubonum, & Charſicouum minores lacus in Viſtulam influit infra Bydgoſtiam. Nec ignobiliores his ſunt, Vſdice, Lubſcus, & Oſſiecinus in eodem tractu. Sunt & in Varnienſi ditione non pauci, præcipue vero Dadaius, Zainus, Vadangus, Piſſia, Blanke, Sinſer, Lingenaus, Lemanglus, Elbingus, & alii complures. Sunt & in ducali Pruſſia multi & grandes. Habet & maior Polonia & Cuiauia nonnullos piſcoſcosq;: in quibus Goplus princeps, quinque milliaria patens in longum, ſemis in latum: poſt hunc ſunt Blendnus, Pouizus, Sleſinus, Sanus, & reliqui non pauci. In Cuiauia vero Tur, Lanſcus, Bielſcus, Lubotinus, Orlie, Berdouus, Borimouus, Creuianta: & in Dobrinenſi tractu Gorznus, Mocouus, & Scamſcus, minores aliquanto ſuperioribus. Pro lacubus minor Polonia, Sileſia, Ruſſia, *Piſcinæ.* ac Podolia piſcinas habent arte manuq; factas permultas & grandes. Non carent tamen & lacubus, Lublinenſis maxime & Chelmenſis tractus, è quibus Biale, hoc eſt, Albus, per antiphraſin dictus, cum aqua eius ſit nigerrima, qua Aprili & Maio menſe lauantes redduntur fuſci, piſces profert pinguiſſimos, qui braſmi ſiue cleſcii vocantur. De Krinice Belzenſis tractus lacu mirabile illud eſt, quod narratur, eum certis temporibus altero vel tertio quoque anno exhauriri, cum mugitu quodam fluctuans ad fundum vſque, in vicinorum montium cauernas aqua, quæ aliquot diebus poſt refluit, ſe inſinuante: atque ibi facilis tum eſt piſcatio. Sunt autem eadem genera piſcium in lacubus & piſcinis. Vtrobique enim ſunt lupi ſiue lucii, praſmi, percæ, rhombi ſiue caraſſii ſumi, ſendacii, certæ, tineæ, anguillæ, ruboculi, carpiones.

Pisces. Ferunt etiam lacus nonulli eos, quos ſuluizas ſiue Marenas vocant. Fluuiatiles vero ſunt cum iiſdem fere omnes, tum delicati inprimis, truta, barbo ſiue mullus, fundulus, oculata ſiue lampreta, aloſa ſiue borbocha, Polonis Mientus, cuius iecur potiſſimum eſt in deliciis, itemq; alii complures, qui latinis nominibus carent. Cancris & anguillis abundat inprimis Nida fluuius Pinczouiam, Viſliciam & nouam ciuitatem præterfluens: Anguillis etiam & Stintis Habus, & alii nonnulli lacus Pruſſici. Marinis piſcibus non admodum abundat ea regio: nobiles præcipue ſunt haleces, quorũ ſale conditorum maximus eſt vulgo vſus in tota Polonia, Lithuania, Sileſia, Boemia, Morauia, & Hungaria. Non deſunt pomochlæ, neq; paſſeres, ſalmones ſiue eſoces, & ſturiones vtrobiq; præhenduntur: ſed è mari ſurſum fluminum certis temporibus enatant, tranſilientes obſtacula, in quibus etiam inſidioſis capſis collocatis capiuntur. Tanto autem ſunt ſuauiores, quanto longius à mari & Habo receſſerint.

Feræ. E ferarum animantium genere fert hæc regio copiam leporum, dorcarum, ſciurorum, cuniculorum quoque alicubi: ceruorum etiam & aprorum, vrſorum, & luporum. Inprimis vero Nepolomicenſis & Radomienſis ſaltus nobiles ſunt ceruorũ venationibus. Horum autem & onagrorum ac biſontiũ Pruſſia ducalis, eiq; finitima Maſſouia ferax eſt, & inprimis Podolia: vbi agminatim in campis non modo hę ferę, ſed etiam feri equi paſcuntur. Ferunt etiã capreas montana loca Vngariæ finitima. Cæterum vri, hoc eſt, boues ſylueſtres in ſolis Maſouiticis ſyluis apud Vyskitcos extant, & harum quidem ferarum carnes aptæ ſunt humano eſui. Cultui vero pelles ſubminiſtrant panthera, martes, vulpes, lupi, Roſomaci, lutræ, & caſtores, quorum caudæ etiam inter delicatos cibos, & pro piſcibus habentur, reliqua carne inutili propemodum. Vrſorum quoq; volæ cum digitis comeduntur: pelles etiam ſtragulæ veſtis vſum prębent. Cuniculi, lepores, & ſciuri cultui iuxta & eſui apti ſunt. Sunt etiam in Podolia animalia ſciurorum vel cuniculorum magnitudine in cauernis degẽtia, varias & maculoſas pelles habentia, quæ ipſa ad veſtitum & pallia fœminarum expetuntur, Crzecicos vulgo vocant. Omni autem genere ferarum magis abundat Lithuania propter vaſtitatem ſylueſtrem. De iumentorum genere, bobus & equis abundat Polonia: camelis, aſinis, & mulis caret: aliunde ii nonnunquam adducuntur, ſed non diu durant. Ouium item & caprarum ferax eſt.

Aues. Auium quoq; magnam habet copiam. Præter altiles autem, nempe gallos gallinaceos, domeſticos iuxta ac Indicos, (qui nuper adeo inuecti ſunt) anſeres, anates, & columbas: in deliciis hæ ſunt, Pygargus ſiue biſtarda, pauo, grus, cygnus, perdix, bonoſa, coturnix, ſturus ſiue ſtarnus. Et miſſis rapacibus aquilis, falconibus, accipitribus, miluiis, vulturibus, niſis, ardeis, & multis aliis, minorum quoq; auicularum aptarum eſui ingens eſt copia. In his nobilis inprimis ea, quæ in ſolis fere Louicienſibus campis cum niue exiſtit ac diſparet, auicula paſſere non multo maior, quæ à niue Sniegula dicitur. Turdus rarior eſt, itemq; Pardua auis ſylueſtris, gallina non multo minor in campis Ruſſicis ac Podolicis, in quibus etiam reperiuntur coturnices virentibus pedibus, quarum vſus ſpaſmum inducit.

Polonica lingua. Genti Polonæ ſicut origo, ita & lingua communis eſt cum Bohemis, Ruſſis, Moſcis, Morauis, Sileſiis, Caſſubiis, Croatis, Bulgaris, Raſciis, Serbis, Illyriis, & vniuerſo nomine Slauico: tametſi dialectis ea tam varia eſt, vt nonulli ex his populis ęgre & vix ſe inuicem intelligant. Cæterum ab omnibus aliis

linguis

linguis ea prorsus diuersa est: nisi quod multa instrumentorum, operum, & aliarum rerum ad opificia & communem vitam pertinentium vocabula à finitimis & priscis incolis Germanis mutuata est. Suntque hodie non modo mercatores & opifices Germani multi, sparsim in vrbibus habitantes, verum oppida pene tota & pagi pleni vtentium lingua Germanica in submontana regione, eiq; finitimis Russię & Scepusio, itēq; in extrema ora maioris Polonię, deductis eo, sicut & in Silesiam, & in Prussiam quodam tempore Germanorū coloniis, ac multis de plebe compēdii sui causa subinde immigrantibus. Quin & equestres quædam familæ antiquitus è Germania ducunt originem. Cui rei argumento sunt stemmata siue insignia, & eorum nomina. Sed iam ii, atq; etiam oppidani & pagani diuturnitate temporis ac domicilii, & connubiis magna ex parte in Polonos transierunt. Libenter autem & Poloni propter multū vsum ac commercia cū Germanis discunt linguam Germanicā: libentius etiā Latinam propter sacrorum ritus & sacerdotia, scribendiq; vsum, qui vulgatissimus fuit antiquitus, hac lingua cum in priuatis scripturis & epistolis, tum in actis publicis, ac diplomatibus, mādatis, edictis, decretisq; Principū, & omniū iudicum ac magistratuū. Polonica enim lingua neq; tam copiosa est, quam aliȩ, neq; scriptu lectuq; facilis. Sed Pruteni cum maxima ex parte Germani, aut è Germanis oriundi sint, in conscribendis actis iudiciorum Germanica lingua magis vtuntur vulgo, mixtim Polonica & Germanica loquentes. In Russia meridionali præsertim iam fere vsitatior est Polonica dialectus, quam vernacula, ex quo gens ea Polonorum cessit imperio, Polonis propter vbertatē soli & militiam aduersus Tartaros libenter ibi figentibus domicilia. Sunt etiā in Russia Podoliaq; Armeni, mercaturā exercētes: Iudæi vero longe frequētiores, etiā in cætera Polonia, præter Prussiā, sparsim oppida ac vicos incolētes. Vtriq; sua lingua vtūtur, sed & Polonica & Russica: Iudæi vero passim & Germanica.

Habitant autem Poloni pagis & vicis potissimum, atque etiam oppidis, quibus fere castella & arces adiunctę sunt, dominorū ac præfectorū domicilia. Vrbes munitas nō multas habet & cultas, princeps est Cracouia in minore Polonia, Regum & Regni domiciliū, quæ habet Academiam omniū disciplinarū ac doctrinæ studiis & professione florentem. Secundum hanc sunt haud ignobilia oppida in eadem minore Polonia, Lublinum externarum gentiū Christianarum iuxta ac barbarorum emporio nobile: deinde Sandomiria, Sandecia, Tarnouia, Bieczum, Vislicia, Ilcussum, & Osuiecimum in Silesia. In maiore Polonia Posnania est æmula Cracouiæ, commerciis itidē, & emporio Germanorum exculta. Post hanc sunt Calissia, Gnesna vetustate & Archiepiscopi sede basilicaq; nobilis, Vschoua siue Fraustadia, Costenum & Slupcia. In Russia Leopolis vrbs satis munita, duas arces adiunctas habens, emporio, ciuiumq; elegantia ac humanitate florens, ac sede alterius Archiepiscopi non ignobilis. Præmislia quoq; arce munita, & duob. Episcopis, Romano & Russico, cohonestata est. Chelma quoq; itidem duos habet Episcopos, sed propter oppidi immuniti infrequentiā, Tartaricasq; excursiones, Romani Episcopi cathedra Crasnostauiā translata est. In Podolia Camenecia est vrbs arte naturaq; loci permunita, quę & ipsa suū habet Episcopū. In Masouia Varsauia, sedes olim & colonia Auarinorū populorū: deinde Ploscū basilica nobile & Episcopo, eiusq; Episcopi oppidū Pultauia cū arce, & Lōza. In Cuiauia sunt Bresta & Vladislauia sedes & oppidū Episcopi cū arce. In Prussia Gedanū vrbs trib. oppidis coagmētata, portu, naualib. ac horreis nobilis: copia & varietate mercimoniorū

Habitandi ratio in Polonia.

Vrbes & oppida.

partim maritimorum ex toto occidente & septentrione, partim terrestriũ ex diuersis mundi partibus, & fluuiatiliũ maxime Vistulæ præterlabentis opportunitate abundans: munitione firma, ciuium, & conuenarum industria ac diligentia culta. Gedano proxima dignitate est Torunia olim emporio & rebus omnibus florentior: sed Gedani incrementa eã non paruis detrimẽtis affecere, & infrequentem reddidere. Quod ipsum itidẽ Culmæ prius vsu venerat. Quę ciuitas ea dignatione fuit antiquitus, vt ab ea cætera omnis Prussia, atq; etiam Masouia, pleraq; ius peteret, quod inde etiamnũ Culmense dicitur: Nunc paret Episcopo, qui inde nomen habet. Elbinga etiam Prussiæ est vrbs gemina, permunita ac copiosa, nisi quod ei officit ab altera parte Gedanũ, ab altera Regiomontũ. Regiomõtum ducalis Prussiæ caput, tribus oppidis & arce magnifica, quam Pregola fluuius intersecat, & vno ferme milliario infra ea in Habũ influit. Minoribus item oppidis frequens est admodum vtraq; Prussia, & quidem nec incultis, nec immunitis. In regia primarium est Mariæburgum, cum ipsum per se mœnibus turribusq; permunitum, tum arce amplissima & munitissima clarum, situm ad Nogatum brachium Vistulæ. Mariæburgo non multum cedit Heilsberga Episcopi Varmiensis domicilium. Brunsberga quoq; oppidum geminum, permunitum, frequens & copiosum. Habet & alia plurima oppida mœnibus cincta, & arces validas beneq; ædificatas, quæ hic singula enumerare non necesse est. In cætera quoq; Polonia nõ infrequentia sunt oppida pleraq; sine mœnibus, nec nisi ligneis ædificiis pręter templa & castella siue arces adiunctas. Sunt itẽ arces in editioribus locis ac rupibus extructæ, nullis adiũctis oppidis. Sunt & monasteria ad munitionem pariter & cõmoditatem habitatorum exędificata, & vicis pagisq; non longe distantib. frequẽtata.

Pagi. Pagi pleriq; omnes, ad lacus, riuos, & flumina siti sunt, sparsim duplici vtplurimũ ordine disiectis agrestium domiciliis. In his casæ sunt ligneæ vel luteæ, humiles pleræq; omnes stramẽtis, nonnullæ asserculis intectæ, præter prædia domosq; dominorum, quæ ampliores sunt & cultiores. In Prussia tamen agrestes minus inculte habitãt: oppidani vero cultius & lateritiis fere domibus interiectu trabiũ firmatis, & ad omnẽ cõmoditatem instructis. Vrbes longe sunt cultiores, nisi quod habẽt domos angustiores: cæteræ vero Poloniæ vrbes primariæ laxioribus domibus, nec minus cultis habitãtur. In quib. cũ Germani mercatores superiori ætate lateribus ac lapidibus elegantius ædificare cœpissent, nunc Poloni quoq; eodem studio tenentur. Hypocaustorum maximus vsus est in tota Polonia maiore anni parte, sicut & balneorum excalefactorum.

Vestitus. Vestium genus neq; vnum est, neq; certum, aut suum cuiq; ordini, conditioni, ætati, & generi hominum: sed exoticis delectantur plurimi.

Victus ratio. Victus gentis vulgo agrestis, præsertim succidia, lactariis, pisciculis, oleribusq; potissimũ constat. Vrbanis ac Nobilitati victus est lautior, mensæ cum altilibus tum feris animalibus, auibusq; & piscibus lautis instructæ: in quibus permagnus est aromatum vsus. Nec desunt bellaria, aliæq; lautitiæ, cum domi natæ, tum exoticæ. Triticei panis vinique vsus non ita pridem inoleuit apud lautiores. Nunc quidem vtroque multum vtitur etiam vulgus in conuiuiis: nec obstat precium. Cæterum siliginei panis & cereuisiæ promiscuus vsus est in tota Polonia. Fit autem cereuisia, in Prussia quidẽ ex hordeo, in cætera vero Polonia etiam è tritico minutatim molito, & aqua decocta cũ lupulo. Admiscetur nonnunquã tritico siligo, vel spelta, vel auena. Mel quoq; itidẽ cũ lupulo aqua decoctum in frequenti vsu est, Russis præsertim & Podoliis, apud

quos permagna est apum & mellis optimi ex dictamo & aliis bene olentibus herbis ac florib. collecti copia. Nec Lithuanis, Prutenis & Masouiis mel deest, qui & ipsi itidem id decoquunt, medonem vulgo vocantes. Color hominum fere candidus est, capillus flauus, vel magis albicans: statura mediocris, aut mediocrem paulo excedens, habitudo corporum succulenta, nisi quod fœminis, & maxime puellis nobilioribus, vrbanisque studium est, vt se iunceas reddant. Est in viris iuxta ac fœminis naturalis quædam formæ bonitas ingenuo rubore tincta. *Corporum habitudo.*

Ingenia Polonorum sunt aperta & candida, & falli, quam fallere magis apta: non tam irritabilia quam placabilia, imo tractabilia, si placide tractentur. Exemplis aũt inprimis ii cõmouentur, & sunt principibus ac magnatibus suis satis morigeri. Ad comitatẽ, ciuilitatẽ, benignitatẽ ac hospitalitatem prompti, ita vt ignotos & externos non modo libenter suscipiant hospitio, sed & inuitent, & omni officio prosequantur: & non modo ad conuictum ac familiaritatem quorumlibet faciles, sed etiam ad mores & imitationem eorum, cum quibus viuunt, externorum præsertim flexibiles. Iuuentutis laxior est educatio: sed ea naturæ bonitate compensatur: ad scholas quidem mittere mares liberos, & Latinis literis teneram ætatem imbuere, omnibus pauperibus iuxta ac diuitibus, Nobilitati ac plebi studium est. Puellæ quoque nobiles & vrbanæ vel domi vel in monasteriis vernacula, imo & latina lingua legere & scribere discunt: adultiores puellæ quidem rei familiaris culinariæ præsertim & pecuariæ curandæ, lanificioque seu linificio potius atque textrinæ, & acu pingendi arti manus admouent: mares vel agriculturæ, vel opificio cuipiam, vel mercaturæ, vel magistratuum & procerum, sacerdotumq; opulentiorum ministeriis sese addicunt. Multi domi cum parentibus vitam degunt, eosque in re familiari curanda subleuant, ac decedẽtibus iis, patresfamilias facti, rem suam agunt. Complures libenter peregrinantur, dispendiorum rei familiaris negligentes, egestatisque & omnium, quæ peregrinantes consequuntur, incommodorum tolerantes. Externa enim magis quam domestica admirantur. Itaque linguas earum gentium, ad quas peruenerint, cupide & facile discunt: quinetiam in victu cultuq; corporis & moribus noui aliquid peregre afferre student, indeque laudem elegantiæ quærunt. Sunt autem docilia hominum ingenia, & valent, quocunque intenduntur, sed alienis inuentis perdiscendis ea magis accommodant, quam vt noui aliquid ipsi excogitent, & excellere magnopere vlla re studeant. Non tam autem ad artes mechanicas tractandas Poloni apti esse videntur, quam ad studia doctrinæ: nisi forte illas contempsere potius quam assequi nequiuere. Externis quidem plerisque opificibus antiquitus vsi sunt, & vtuntur etiam nunc non paucis. Bonarum literarum ac doctrinæ studia accuratius consectantur, inprimis ii, qui his præsidiis ex humilitate sordibusque domesticis emergere cupiunt, aut qui sua vel parentum voluntate ad sacerdotium animos adiiciunt. Rem porro familiarem diligentius curare non ita pridem, & eodem prope tempore, quo bellorum incommodis vacui, luxum splendoremque consectari cœperunt. Sed in ea minor est vulgo parta tuendi ac dispensandi, quam acquirendi diligentia. Ad conuiuia & festas epulas conueniunt plerique vicini & amici inter se, ad vnum aliquem viri soli, vel pariter cum fœminis. Nec turpe habetur, puellas quoque interesse, & earum colloquia, conuiuia, choreasque à iuuenibus frequentari, parentibus earum cognatisque præsentibus: atque ita plurima contrahuntur matrimonia. Nec

Ingenia & mores Polonorum.

Educatio.

Studia.

Doctrinæ studia.

Rei familiaris cura.

Conuiuia & compotationes.

raro in eiusmodi conuiuiis simultates & inimicitiæ abolentur, & vel dissolutæ, vel nutantes amicitiæ redintegrantur: quanquam intemperantioribus compotationibus interdum cruentæ quoque pugnæ inter conuiuas & amicos accenduntur, iurgiis plærunq; inter viliores seruos coortis. Potantibus enim dominis, nec illi à poculis arcentur: quin illiberalis cõuiuator habetur, cui curæ non est, vt seruitia cõuiuarum bene pasta ac pota sint. Quo fertiliores enim hæ sunt regiones, eo magis indulgent homines vulgo crapulæ, prolixioribusq; conuiuiis ac compotationibus, ita vt multi eum solum ducant fructum laborum ac diuitiarum suarum. Vigent autem passim inter mares compotationes ad æquales haustus non solum in cõuiuiis, sed etiam in cauponis, ad quas vulgus compotandi causa conuenire solet: eoq; prouecta est hæc licentia, vt, quod profestis partũ diebus est, festo die potando fere prodigatur. Atq; inde fit, serpente potandi ẽt profestis diebus & otii consuetudine & inertia, vt angustiore re familiari vtantur multi, pręsertim cum nemini curæ sit, quid priuatus quisq; gerat negotii, vnde & quomodo se sustentet: & fructuosa etiam sit dominis & magistratibus illa potandi licentia. Etenim non exigua & tributorum & vectigalium publicorũ ac priuatorũ portio è cauponis corrogatur. Exolescit tamen sensim apud honoratiores illa ad ęquales haustus potandi consuetudo, eorum studio, qui apud gentes politiores peregrinati sunt. In victu & potu, atq; cultu corporis, vestiumq; numero, varietate ac pretio maior luxus indies inualescit, inferioribus quibusq; illustrium & nobiliorum exempla cupide amplectentibus, nullis autem legibus sumptuariis modum in victu cultuque corporis cuiquam ordini aut homini præscribentibus.

Status & ordines Polonorum. Distinguitur autem populus Polonus partim genere, partim ex religione sumpto vitæ instituto. Ac genere quidem in Nobilitatem ac plebem distribuitur: religione autem in sacrum & profanum, vel spiritualem & secularem statum & ordinem. *Nobilitas.* Nobilitas Polona ad regimen ac defensionem cæteræ multitudinis regionisque segregata est, atque inde, qui sunt huius ordinis, antiquitus milites, nunc equites ab equestri militia, cui sunt obnoxii, appellantur. *Nobilitatis prærogatiua.* Habet autem Nobilitas multas ac magnas prærogatiuas, quæ partim Regum ac Principum munificentia firmatæ sunt, partim moribus & institutis inualuere. Regi quidem ea soli fere subiecta est: iudicatur tamen ad præscriptum legum, & à magistratibus regni & regiis. E cæteris, priuatis præsertim, nemo Nobilitatem cum agris & pagis subiectam habet. Habet etiam Cracouiensis Episcopus in Seueriensi ditione: habet & Varmiensis, eiusque ipsius Ecclesiæ collegium, & alii fortasse. Licet tamen homini nobili sculletiam siue aduocatiam in bonis alienis, paganis & oppidanis voluntate domini obtinere. Licet etiam priuati conditione in vrbem vel oppidum cuiuslibet commigrare, saluis personæ suæ prærogatiuis, nisi is decus nobilitatis amittat. Nobilitas porro æstimatur genere & meritis, adiuncto vitæ instituto. *Nobiles qui.* Habentur enim Nobiles, quorum maiores aut parentes virtutis ergo in eum ordinem allecti, militiæque adscripti, ac gentilitio signo donati sunt, quiue ipsi hæc meruere virtute sua. Sed præstabilius habetur, Nobilem natum esse, quam factum. Nasci autem Nobilem patre simul ac matre Nobilibus oportet legitimo coniunctis matrimonio: quanquam nec plebeia mater liberorum Nobilitatem minuit, dummodo pater sit Nobilis. Conferendi porro Nobilitatis potestatem solus Princeps habet: idque vel suo ipsius iudicio ac beneficio facit, vel interueniente testimonio, & quasi adoptione Princi-

pum

pum alicuius familiæ virorum, ſtemma & gentem ſuam cum eo, qui ita creatur Nobilis, communicantium. Eiuſmodi tamen creatis Nobilibus obtinere & poſſidere bona terreſtria ſtatuto quodam nouo non licet: ſed poſteritas eorum pari cum aliis natis nobilibus iure eſſe incipit. Amittitur porro nobilitas decreto Principis ob admiſſum dedecus & atrox aliquod facinus. Contaminatur etiam & abdicatur quodammodo, ſi quis deſertis militiæ & agriculturæ ſtudiis, ſordidum quæſtum faciat arte mechanica, vel tenuiore ac minutioribus menſuris ac ponderibus vtente mercatura & cauponatione. Eſt autem pari dignatione Polonica omnis Nobilitas: nec eſt vllum in ea Principum, Marchionum, Baronum, Comitumque diſcrimen, exæquata quodam tempore omnium conditione. Ducum, qui peculiares haberent dominatus vel territoria, nunquam aliud genus fuit apud Polonos, quam id, quod à Boleſlao Criuouſto Principe propagatum fuit, cum is principatum inter liberos diuiſiſſet. Verum id iam defecit. Ruſſi habuerunt antiquitus ſuos Duces, habent etiamnum Lithuani & Volynii. Neque enim ſubactis, vel in deditionem acceptis ea prærogatiua adempta fuit.

Nobilitatis amiſſio.

Nobilitas æqualis.

Multæ ſunt autem Nobilitatis Polonæ gentes, & quaſi tribus, non locis & regionibus, verum ſignis quibuſdam gentilitiis, eorumq; appellationibus diſtinctæ, quæ ſingulæ rurſus multas ſtirpes ac familias cognominibus & agnationibus diſtinctas complectuntur. Signa vero gentilitia ſiue inſignia partim à rebus, quarum ſunt notæ, partim ab euentu appellationem habent. Plurimorum ratio obſcura eſt: niſi forte à primis conditoribus gentium ea ſumpta ſunt. Neque enim olim, vt nunc, ab arcibus, villis, & pagis, quibus dominabantur, denominabantur Nobiles, ſed vndelibet ſumpta aut indita nomina, ad longam poſteritatem, amiſſo etiam vel commutato patrimonio, recte tranſmittebant. Qualia ſuperſunt etiam nunc multa, cum alibi, tum in ſubmontano & Sciricenſi tractu, & in Ruſſia. Nunc malunt plerique de arcium, oppidorum, & pagorum nominibus deflexa paululum per denominationem in ski vel ki voce appellari. Interdum autem ſine hac deflexione vel adiectione arcis, vel oppidi, vel pagi nomen, vnde quiſque ortus, vel cuius dominus eſt, cum præpoſitione, de, vel, à, vel in cognominis loco vſurpatur, à magnatibus præſertim, & Nobilioribus.

Gentes & familiæ nobiles vnde appellatæ.

Habitat vero Nobilitas antiquitus ſparſim in agris, in ſua quiſque villa, vel arce, rem familiarem operis ac laboribus adſcriptitiorum ſuorum vel mercenariorum curans, & agricultura, gregum, armentorum, & apiariorum fructu, itemq; venatione atq; aucupio non modo ſuſtentans ſeſe cum domeſticis ſuis familiis, ſed ēt honeſtas diuitias cōparans, vendēdis iis, quæ ſuperſunt vſui domeſtico, quæq; deſunt, inde viciſſim comparandis. Matresfamilias aūt & puellæ Nobiles lanificium & linum, cannabimq; & rem pecuariam tractantes, non dedecet vendere ea, quæ ex huiuſmodi re familiari & fructibus eius ſuperſunt vſui domeſtico. Quin & culinæ curam ea gerunt, exceptis illuſtribus, ac ſenatoriis, quæ hæc pleraque dedignantur, aut pediſſequarum opera peragunt. Iter facientes, fœminæ quidem vehiculis aut curribus vehuntur: mares vero vel iiſdem, vel equis potius: pedeſtrem incedere per viam longiorem præſertim, minus honorificum vulgo habetur, niſi paupertas neceſſitatem imponat. Prodeuntem in publicū nobilem virum iuxta ac fœminam aſſeclis maribus, fœminā vero etiā puellis pediſſequis ſtipari honorificum habetur. Et in eum vſum alit quiſq; domi ſuæ famulitiū pro modo facultatum, idq; ſimili

Nobilium habitandi & viuendi ratio.

figuræ

figura & colore veſtium, non ſine ſumptu & luxu veſtiri vſitatum eſt. Aluntur & equi complures. Equitantem enim aut vehentem dominum famuli honoratiores non niſi per vrbem, vel ad ſuburbana pedeſtres aſſectantur. Ac Senatores quidem pedeſtres iuxta ac equeſtres, medii fere inter aſſeclas mares incedunt, honoratioribus antecedentibus, cætera vero turba cum pueris ſubſequente. In cætera nobilitate aſſeclæ omnes ſequuntur heros. Matronas autem & puellas nobiles mares quidem antecedunt, fœminæ ſubſequuntur, præter filias, & quæ in filiarum loco habentur, ac ſorores puellas, quæ ſecundum anteambulones proxime matrem vel ſororem præcedunt. Nec deſunt nobiles iuuenes, qui vel ſtudio ciuilitatis prudentiæque vſu rerum comparandæ incitati, vel tenuitate fortunarum adacti, vel præſidii contra vim potentiorum ſibi ſuiſque comparandi cauſa, non modo in magnatum & Epiſcoporum, ſed etiam in parium ac inferiorum nonnunquam, eorum præſertim, qui magiſtratum gerunt, aut aliquo ſunt numero in aula Regis, aut opibus, induſtria, eruditione, gratiaue populari valent, miniſterium parua vel nulla mercede à parentibus & propinquis traduntur, vel ipſi ſeſe addicunt: duratque ea miniſteriorum præſtatio, quoad vtrique hero ſiue patrono, & miniſtro ſiue clienti placet. Multi etiam de ditioribus neceſſariorum & amicorum liberos pio quodam ac honeſto iuuentutis educandæ ſtudio vltro ſibi in familiaritatem ac miniſterium adſciſcunt. Ad eundem modum & fœminæ fœminis famulantur. Nec ignominioſum eſt hoc genus miniſterii, ſed liberale & ſociabile: nec rara eſt in eo viciſſitudo, ita vt cum quis habeat in miniſterio, cuius parentibus ipſe ſeruiuerit, honeſtaque habetur hæc iuuentutis nobilis educandæ ratio, æquabilitatem quandam etiam in æqualibus fortunis continens. Ac multos ex humili loco ac tenui fortuna non modo ad mediocres, ſed etiam ad ſummos nonnunquam honores, ampliſſimaſque opes ipſorum virtus, dominorumque beneficentia prouehit, idque maxime conciliandis luculentis coniugiis, vel ſacerdotiis.

Nobilitatis ſtudia. Honeſtatis magna ſemper à Nobilitate ratio habita eſt: fraudem facere, promiſſum fallere, peierare, mentiri, probroſum & infame ſemper habitum eſt, atque etiam nunc habetur. Quod ſi quid eiuſcemodi in probri loco cuiquam obiiciatur, præſertim ab eiuſdem ordinis viro, non tam legibus & magiſtratuum iudicio & authoritate, quam ferro manuq; vindicatur. Diſſimulare quidem probroſum habetur: loci tamen ratio ducitur.

Plebs. Plebeis minor eſt cura dignitatis ac pompoſæ ambitionis, exceptis vrbanis fœminis, quæ & ipſæ bene cultæ, ac pediſſequis comitatæ incedere ſtudent. Vita autem laborioſior tam mulierum quam virorum, nullo fere ſexus diſcrimine, niſi quod fœminæ opificia non exercent, neque vecturam, neque negotiandi gratia peregrinantur: vicina tamen oppida intra fines Regni adeunt, domiq;

Plebei qui. negotiantur. In plebe autem numerantur, quicunque nobiles non ſunt, ſiue ſint agricolæ, olitores, apiarii, & pecuarii, ſiue opifices & operarii, ſiue propolæ, vectores, ac mercatores, & ſiue in agris, pagis ac vicis vitam degant, ſiue in oppidis ac vrbibus. Ac vrbes quidem & oppida à mercatoribus, opificibus, ac propolis habitantur: vici autẽ, & pagi, & ſuburbana prædia ab aratoribus, olitoribus, pecuariis, & apiariis. Caupones verò, molitores, operarii, vectores, iumentorumque locatores, vtrobique ſunt.

Vrbanorũ & agreſtiũ diſcrimen. Sunt autem aliquanto meliore conditione vrbani & oppidani, quàm agreſtes. Ac cenſum quidem annuum vtrique dominis ſuis penſitant, verum agreſtes & vicani plerique omnes, operas præterea gratuitas ad colendos eorum agros, & alios vſus domeſticos, non

ſolum

ſolum manuarias, verum etiam cum iumentis ipſi, per ſe, vel per mercenarios & operarios ſuos præſtant. Nec alio cuiquam commigrare inconſulto domino licet: ita vt videantur eſſe glebæ adſcriptitii, nec multum à ſeruis ſiue mancipiis differant, præſertim vt nunc ſunt tempora. Cmetones vulgo vocantur. His autem deteriore conditione ſunt hortulani, qui hortos colunt. Vtrique Chlophi appellantur. Habent ſane in eos domini vitæ necíſque poteſtatem, præter eos, qui ab ineunte ætate literarum ſtudiis, ſacriſque ſe addixerunt. In plebe vrbana non deſunt, qui rem lautiorem per famulos ac vicarios adminiſtrantes, ipſi otio, honeſtioribus ſtudiis, vel delitiis vacant. Multi lautius & ſumptuoſius victitant: atque inde creſcunt rerum pretia, & non pauci ex iis ad egeſtatem rediguntur. Et hæc de Nobilitate ac plebe ſuffecerint. Sequitur eccleſiaſticus ordo.

Eſt autem certus ordo eorum hominum, qui religioni ſacriſque peculiariter vacant, & inſeruiunt, non genere, ſed eorum, penes quos eius rei poteſtas eſt antiquitus, Epiſcoporum ſcilicet, authoritate, ſegregatione, & conſecratione à reliqua omni multitudine diſtinctus. In quo non modo Epiſcopi ac ſacerdotes, ſed etiam cæteri ſacrorum adminiſtri, & Monachi Monachæque cenſentur, è plebeio iuxta ac equeſtri ordine allecti. Vtriſque enim antiquitus iam inde ab initio patuit aditus ad hunc ordinem. Patrum demum aut auorum noſtrorum memoria ab epiſcopalibus non tam functionibus quam ſedibus, & primariis quarundam opulentiorum baſilicarum honoribus, quæ prælaturæ & canonicatus dicuntur, plebei (Theologis, Iureconſultis, ac Medicis aliquot exceptis) excludi cœpere. Quod iam ad Abbatias quoq; ac monaſteria, vbi ex profeſſo mundana omnia abdicantur, inducitur. Secernitur etiam eccleſiaſticus ordo veſtitu ac cultu corporis à cætera multitudine: ſed inter ſe non modo à cæteris ſacerdotibus Epiſcopi, & ab vtriſque Monachi, verum etiam ipſæ inter ſe Monachorum & Monacharum ſectę partim figura, partim colore veſtium, partim toto vitæ inſtituto diſtinguuntur. Quæ, quoniam communia ſunt Polonis cum cæteris Chriſtianis populis, perſequi hic prolixius neceſſe non eſt.

Eccleſiaſticus ordo.

Eccleſiaſtici ordinis diſtinctio.

Diſtinctis ordinibus, reliqua rei familiaris Polonicę ratio paucis proponenda. In magna rerum omnium copia, vt fit, maior aliquanto fuit ſuperioribus temporibus, quam nunc eſt, argenti & auri, reique nummariæ penuria, præſertim cum auri & argenti metalla nulla extarent, & minus nota eſſent Polonis tranſmarina mercimonia. Neque proprium habebant nummum Poloni, ſed externis & maxime Bohemicis vſi ſunt aliquandiu. Cœpit deinde ante ducentos annos à Caſimiro Magno Rege Poloniæ æs & argentum ſignari ad Bohemorum exemplum. Aureos vero nummos primus omnium Sigiſmundus Rex noſtra memoria ſignauit, bonitate & pondere Vngaricorum: tametſi Alexandri Regis quoque fratris eius aureus nummus viſus eſt. Sic autem creuit iam auri pretium, vt duplo nunc carior ſit aureus nummus, quam fuit auorum noſtrorum memoria. Id adeo partim propter luxum ac crebriorem auri vſum, exportationemque ad exteros, partim quia deterior nunc eſſe fertur reliqua moneta, cum ponderis diminutione, tum æris admixtione. Eſt autem ea multiplex. Ac groſſus quidem argenteum numiſma eſt cum admixto ære, olim viceſimaoctaua, nunc ſexageſima pars Vngarici: ſexagenæ ſexageſima, marcæ quadrageſimaoctaua, floreni triceſima. Sunt & minores groſſo nummi. Medians quidem groſſi dimidium, nona fere parte ſu-

Res nummaria.

perans crucigerum Germanicum, ſed iam exæquatus. Solidus tertia pars groſſi, ternarius ſexta, obulus vero decimaoctaua. Atq; hi quidem nunc ærei ſunt inalbati: ſuperiori tempore habuerunt admixtum argentum, vt etiam nunc habent groſſi & mediantes. Argentei vero ſunt trigroſſus ac ſegroſſus, hic quidem ſex, ille vero tribus groſſis æſtimatione par. Vtrumque primus ſignauit Rex Sigiſmundus primus. Sed iam pauci extant: exportantur enim & conflantur ab auaris Iudæis, mercatoribus, & argentariis apud gentes finitimas. Permagnus eſt autem etiam nũc apud nos vſus externæ monetæ, quæ pro mercibus vndelibet importatur. Magna ſunt enim nunc, ſi vnquam alias, Polonis variarum rerum cum cæteris gentibus commercia: quanquam commutatione mercium permulta peraguntur. Exportantur autem inprimis ſiligo, triticum, hordeum, auena, & alia legumina, linum, lupulus, coria boum, ſebum, alutæ, mel, cera, ſuccinum, pix, cinis, mali, aſſeres, cæteraque materies fabricandis nauibus, & ornandis domibus apta. Ceruiſia quoque & herba quædam tingendis lanæ ac ſerico idonea. Iam vero boum & equorum magna vis non modo finitimis, ſed etiam remotioribus populis ſuppeditatur. Ac equi partim propter pernicitatem, & laboris tolerantiam, partim propter molliorem inceſſum à remotioribus etiam populis expetuntur. Importantur autem viciſſim aliunde panni non modo ſericei & aurei, ſed etiam lanei lineique ſubtiliores, aulæa, tapetes, & alia parietum, equorum, & hominum ornamenta, quorum opificia minus exquiſita ſunt apud Polonos, licet non deſit materia, & aliis gentibus ſuppeditetur. Margaritæ item & gemmæ, & pelles zobelinæ, pantherinæ, hermellinæ, mardurinæ, murium ponticorum, vulpinæ, lupinæ, vrſinæ, & aliarum ferarum, quarum maiorem copiam producunt interiores Septentrionis Orientiſque ſyluæ: haleces quoque, & alia ſalſamenta, ac vento vel ſole durati piſces marini. Ad hæc argentum, æs, orichalcum, & chalybs cum facta tum infecta. Boum etiam copiam auget vber paſcuis Valachia ſiue Moldauia, ſicut equorum Vngaria. Vina plurima ex eadem Vngaria, ac Morauia: ex Auſtria, Rhetia, Slauonia, Italia, Creta & Græcia importantur etiam; ſed pauciora. Gedanum autem Rhenenſe, Gallicum & Hiſpanicum, Canarienſe quoque & Creticum nauibus aduehitur. Porro aromata, & varia eduliorum condimenta, ac cupediæ, quæ vna cum vino & pannis aureis ac ſericeis gentem hanc & Regnum vehementer exhauriunt, ab Oriente & Occidente importantur. Harum autem rerum atque mercium exportandarum, vel importandarum commercia ſunt Polonis, maritima quidem cum accolis ſinus Venedici, & Oceani Germanici, Pomeranis, Mechelburgenſibus, Holſatis, Danis, Friſiis, Hollandis, Brabandis, & aliis Belgis, Gallis, Liuonibus, Moſcis, Suecis, Noruegiis, Anglis, Scotis, Hiſpanis etiam & Luſitanis: itemque per pontum Euxinum cum gentib. Turcicæ ditionis: terreſtria vero cum Germanis, Morauis, Sileſiis, Bohemis, Vngaris, Italis, Moldauis, Moſcis, Armenis, & Turcis.

Mercimonia.

Deſcripta Polonicæ gentis origine, terræ ſitu, populi lingua, moribus, & ſtatibus hominum: iam Reipublicæ forma, & magiſtratuum ac munerum publicorum, quæ tam bello quam pace obeuntur, ratio breuibus eſt delineanda. Ex tribus primis & ſimplicibus Rerumpubl. formis, monarchiam ſiue vnius principatũ Poloni ſemper amplexi ſunt, præter duo quædã tempora, quorũ vnũ poſteritate Lechi extincta: alterum itidem poſt Vendam in imperium

Monarchia apud Polonos.

rium duodecim Palatinorum incidit, bonis plerunq; ac moderatis, & à tyrannide alienis vsi Principibus. Fuitq; contenta Polonia Principis siue Ducis nomine & imperio, donec Otto tertius Imperator Boleslaũ cognomento Chrobrum, paulo post susceptã religionẽ Christianam: hoc est, anno post Christum natum 1001. regio diademate ac honore dignatus est. Nec tamen vltra quartũ Regem tunc is honos mansit apud hanc gentem. Nam post alterũ Boleslaum prioris illius pronepotem, qui diuum Stanislaũ interfecerat, ducentis amplius annis Principes Polonorum regio nomine abstinuerunt. Deinde vero anno Christi 1295. reuocatum, ac renouatum id in Præmislo, manet in hanc diem. Fuit autem initio liberior dominatus Principis, ac nullis propemodum legibus adstrictus, infinitam non modo omnium rerum, sed etiam vitæ necisque omnium potestatem habens. Post susceptam vero religionem Christianam, temporaria cœpit primum piis monitis Episcoporum ac cæterorum Christianorum populorum imitatione & moribus. Deinde bellicosæ Nobilitatis meritis atque obsequiis, & forte etiam contentionibus multa de suo iure remittentibus & indulgentibus Nobilitati Regibus ac Principibus. Nunc sane angustis finibus regia potestas in ecclesiasticum & equestrem ordinem, & vtriq; subiectos homines ac bona circumscripta est. Ac in sacerdotes quidem iam inde ab initio susceptæ religionis Christianæ Rex nil prorsus iuris habet: de Nobilis vero capite ac fama non nisi in comitiis cum Senatu iudicat, certis aliquot causis exceptis: Senatu autem inconsulto neq; bellum cuiq; facit, neq; fœdus publice cum quoquam icit, neq; tributa, vectigalia, ac telonia noua instituit, neq; alienat quidquam de bonis regni, neq; rem vllam maiorem ad Rempublicam pertinentem statuit, aut facit. Porro leges nouas rogare, pecuniam extra ordinem publice imperare, monetam signare, successorem sibi designare, ne cum Senatu quidem potest, absq; consensu cæteræ Nobilitatis.

Principis potestas olim.

Regia potestatis fines.

Ius creandi Regis penes Senatum est, quod etiam Nobilitas sibi vendicare cœpit, ita vt demum tum in eo ratum sit Senatus iudicium, si assentiatur cætera Nobilitas. Non temere tamen disceditur à stirpe regia mascula, si qua extat. A nouo Rege iusiurandum exigitur in hanc sententiam: quod secundum leges & instituta maiorum regnaturus sit, & suũ cuiq; ordini ius priuilegiumq; ac beneficium à prioribus Regibus collatum integrum conseruaturus, neq; de regni finib. quicquã diminuturus, quin amissa ẽt ab aliis pro virili sua recuperaturus. Vicissim autem Senatus omnis in verba eius iurat. Inauguratur autem olim quidẽ in Gnesnensi, nunc vero in Cracouiensi basilica ritu solenni Christianorũ ab Archiepiscopo Gnesnensi sacris operante, ac duob. proximis Episcopis: vnctusq; inter scapulas sacro oleo ante aram maximam, vbi etiã sacrosanctam Eucharistiam accipit, & corona aurea redimitus, accepto in dextram sceptro, & in læuam pomo, aureis, in editiore solio ex tempore præparato collocatur, omnibusq; rite peractis coronatus in regiam reducitur. Postridie pompa itidem solenni coronatus in forum equo vehitur, Senatoribus regni, Episcopis quidem pone sequentibus, secularibus vero antecedentibus longo ordine: è quibus tres primores pomum, sceptrum, ac strictum gladium ei præferunt. Ibi erectum ex tempore tabulatum sublime cum iis conscendit, & in editiori solio collocatur. Sedentem Senatus paulo inferior ordine circumsidet. Deinde assurgens Rex, versus quatuor mundi partes gladium vibrat, rursumq; residens, eius contactu siue leni ictu inter scapulas cuiusq; Nobiles & equites auratos creat. Vrbani aũt magistratus in verba noui Regis iurãt.

Regis electio.

Coronatio.

Inde rite peractis omnibus, in arcem cum eadem pompa reditur, ac solēnibus epulis indulgetur. Nec multo diuersa est Reginæ inauguratio, quæ fit præsente, deducente, ac postulante pro ea Rege. Deducit autem eam coronatam etiam ad forum Rex ipse quoque coronatus cum simili pompa, sed non iuratur in verba Reginæ, nec ei defertur ulla potestas, aut iurisdictio.

Reginæ coronatio.

Vectigalia Principis.

Vectigalia Principis aliquanto luculentiora & ampliora olim fuere, quam nunc sunt. Conferebant enim ei omnes agrestes & ascriptitii quotannis tributum rastrale siue regale in iugerum seu mansum duodenos grossos, & quidem Pragenses. Soluebāt & alias quasdam cum nummarias tum pecuarias, frumentarias, auenarias, & aliarum rerum pensiones: nec modo agricolæ, sed & oppidani, quin & Nobiles non penitus immunes erant, iumentaq; ei, quacunque iter faciebat, alii secundum alios suppeditabant, & canes cum venatoribus eius alere necesse habebant. Ne monastica quidem & alia ecclesiastica bona initio prorsus erant libera ab huiusmodi oneribus ac tributis: quorum appellationes videre licet in vetustis Principum diplomatis. Liberæ autem Principi erant vbique piscationes ac venationes: aliis non item, ne in suo quidem cuiquam fundo, absque peculiari Principis indulgentia. Multæ quoque maleficiorum Principi dependebantur. Exinde cum permagna esset rerum omnium ad victum pertinentium vilitas, & nec dum maritima cum externis populis commercia extitissent, non distrahebantur fruges & alii fructus prædiorum Principis, quæque ex pensionibus in cellam eius comportata erant, neq; ad vnum aliquem totius regni locum (quod non sine graui agrestiū pressura futurum erat) cōuehebantur, sed in præfecturis asseruabantur. Cumq; ad officium Principis pertinere existimaretur, non desidem & vni alicui loco affixum hærere, sed obire omne regnū, ac fines eius tueri, & omnium vsibus sese exponere, querimonias afflictorum audire, ius dicere, tenuiores à potētiorum iniuriis vindicare, quoquo is venerat cū equitatu ac comitatu suo aulico, eius præfecturæ fructibus ac prouentibus alebatur, quoad ei manere ibi libuisset, opusue esset, siue quoad horrea cellæq; sufficerent, seu deniq; descriptis cuiq; præfecto ꝓ ratione præfecturæ, & prouentuū certis temporū spaciis. Cęterum postea cum Principes vel certo se loco cōtinere, vel bellis distenti peregre diutius abesse cœpissent, distrahi cœpere fructus prædiorū, qui præfectorum cum sua cuiusq; familia moderatis vsibus superessent. Remissæ sunt deinde Principum beneficētia sacro & equestri ordini, & vtriusq; adscriptitiis ac subditis pleræq; omnes pensiones atq; onera. Nunc sane equestris & ecclesiastici ordinis homines nil Regi pensitare necesse habent. Ac ne oppidani quidem eorū, aut agrestes adscriptitii, præter binos grossos vernaculos de manso pagano, & eo quidē solo, quē adscriptitius ipse sibi colit. Nam qui sacerdotib. & equitib. coluntur, itemq; suburbani & scultetorum agri ab ea quoq; pensione immunes sunt: ne subseruiūt quidē Principi sacerdotū & equitū homines agrestes & oppidani, præterquā ad arces tempore belli perficiendas, atq; etiā nouas, si id è senatusconsulto fiat, condendas. Non ita pridem Abbates & Prępositi monasteriorū certas pensiones, quę stationes vulgo dicuntur, Regi denuo pendere cœperunt. Adscriptitii quoq; ipsorū ad colendos Principi agros, subuectiones ac pensiones quasdā frumētarias reuocātur, quo præfectorū regiorū præsidio tutiores sint ab iniuriis improborū. His autē exceptis, soli pręfecturarū adscriptitii in suis quiq; præfecturis agros colendo, & vectigalia pensitādo rem familiarem Principis sustinent: quæ nunc tamen aliquanto exquisitius curatur, quam olim.

olim. Habet is etiam è metallis mediocre vectigal. In iis autem conductitiarũ operarum vsus est: quarum impensa deducta, reliquum cedit Principi. Omnium vero metallorum in Polonia fructuosissimæ sunt salinæ. Sed habet in illis Nobilitas hanc prærogatiuam, vt in vsum suum domesticum statis anni temporibus aliquanto minoris emat salem, quam cæteri homines. E teloniis quoque mercium & vectorum prouenit vectigal Principi. Cæterorum hominum nemo ius vllum habet instituendi & exigendi telonii, præter peculiarem Regis indulgentiam, idque ob necessariam extra ordinem refectionem viarum, pontium & aggerum. Cæterum naulum à traiectu fluminum in suo cuiq; solo instituere licet. *Telonia.*

Duplex autem est telonium, vetus & nouum. Ac vetus quidem exile est, quod ab iis soluitur, qui intra fines regni negociantur. Nouum autem maius aliquanto, quod boum, equorum, coriorum, frumenti, lanæ, ceræ, sebi, & aliarum mercium, quæ ad exteras oras exportantur, & earum, quæ aliunde importantur, nomine pensitatur. Vtriusque immunitatem habent ecclesiasticus & equestris ordo, modo ne mercaturam quis exerceat, hoc est, venum ea exportet, quæ ipse abunde emerit, ac non de suo pararit. Si quis tamen boues emptos suo pabulo ac frumento per hyemem aluerit, perinde habetur, ac si domi eius nati essent. Publice quoq; ciuitates nonnullę habent immunitatem veteris telonii. Hæc igitur nunc sunt perpetua Principis vectigalia: quæ distrahere, aut addicere cuipiam hæreditario iure Rex Alexandri Regis lege prohibetur. extra ordinem nihil à quoquam, nisi forte à Iudæis Regi pensitatur. Ex his autem vectigalibus Rex cum domestica familia sua sese sustentat: inde comitatui suo aulico stipendia præbet: inde in legationes, dotes & elocationes filiarum, arcium præsidia, & sarta tecta, viarum publicarum refectiones, machinas & apparatum bellorum, præmia bene merentium de se, ac de Republica, & in alios vsus impendit: inde & Senatoribus fere, ac magistratibus publicis, ac nõnullis sacerdotiis certi ac perpetui reditus antiquitus constituti sunt, partim pietate ac beneficentia Principum attributi, partim accepto in vsus necessarios precio venditi. Et hæc de Rege & vectigalibus eius. *Impensæ Principis.*

Legum scriptarum nullus fuit vsus apud Polonos vetustioribus temporibus: nec vllæ extant antiquiores iis, quas Casimirus Magnus Rex condidit: quæ sanæ paucula sunt, nec multæ iis à successoribus eius adiectæ sunt. Extremis demum fere temporibus Sigismundi primi, & regnante filio eius Sigismundo Augusto magis ac magis nouæ leges fuerunt conditæ, & antiquiores mutatæ. Potestas autem condendarum legum, quæ statuta regni vocantur, est simul penes Regem, Senatum, & Nobilitatis nuncios, nec nisi in comitiis. Priscis temporibus viua lex erat Rex siue Princeps: qui cum vnus in tam amplo regno omnia neque præstare, neq; prouidere, ac ne iudiciorum quidẽ difficultates recte explicare posse videretur, & lubricus procliuisq; ad tyrannidem gradus in summa potestate esse soleat, adhibiti sunt ei Senatores siue cõsiliarii, qui & consilia actionesq; eius ad salutem Reipublicæ & iudicia ad iustitiæ & æquitatis trutinam dirigerent, & monitis consiliisque salubribus, quasi viuis quibusdam legibus pro re nata cum animum eius informarent, tum potestatem moderarentur. Hic est Senatus regius, multo amplior nunc quam olim, certo hominum numero constans, qui Senatores regni appellantur, & non nisi iurati ad hoc collegium & ad consilium admittuntur. Et perpetuum *Leges Polonorum.*

est hoc munus, quoad viuit quisq;, certis annexum honoribus ac magistratibus, partim ecclesiasticis, partim secularibus.

Senatorum genera & numerus. Sunt autē in Senatu regni Archiepiscopi duo, Episcopi quatuordecim, Palatini cū quibusdā Castellanis ac Capitaneis inter eos insertis triginta octo. Castellani maiores triginta & vnus, Castellani minores quinquagnta duo. Officiales regni decē. *Archiepiscopi.* Archiepiscopi sunt Gnesnensis & Leopoliensis, *Episcopi.* Episcopi vero Cracouiensis, Posnaniensis, Vilnensis, Vladislauiensis, Plocensis, Varmiensis, Lucæoriensis, Præmisliensis, Samogitiæ, Culmensis, Chelmensis, Kiouiensis, *Palatini.* Camenecensis, Vendensis. Episcopos subsequuntur Castellanus ac Palatinus Cracouiensis, Posnaniensis, Vilnensis, Sandomiriēsis, deinde Castellanus Vilnensis, Palatini rursus, Calissiensis, Trocensis, ac Siradiensis, Castellanus Trocensis, Palatinus Lenciciensis, Capitaneus Samogitiæ, post Brestensis, Kiouiēsis, Inouladislauiensis, Russiæ, Volhyniæ, Podoliæ, Smolenscensis, Lublinēsis, Polocensis, Belsensis, Nouogrodiensis, Plocensis, Vitepscēsis, Massouiæ, Podlassiæ, Rauensis, Brescićsis, Culmensis, Mscislauiensis, Mariæburgensis, Braslauiensis, Pomeraniæ, Minscensis, Vendensis, Derpatensis, Parnauiensis. *Castellani.* Castellani vero sunt Posnaniensis, Sendomiriensis, Calissiensis, Voinicensis, Gnesnensis, Siradiensis, Lenciciensis, Samogitiæ, Brestensis, Kiouiēsis, Inouladislauiensis, Leopoliensis, Volynensis, Camenecensis, Smolenscensis, Lublinensis, Polocensis, Belsensis, Nouogrodiensis, Plocensis, Vitepscensis, Czernensis, Podlassensis, Rauensis, Brescìensis, Culmensis, Mscislauiensis, Elbingensis, Braslauiensis, Gedanensis, Minscensis, Sandecensis, Medirecensis, Vislicensis, Biecensis, Rogosnensis, Radomiensis, Zauichostensis, Landensis, Sremensis, Zarnouiensis. Malogostensis, Vielunensis, Præmisliensis, Haliciensis, Sanocēsis, Chelmēsis, Dobrinensis, Polanecensis, Præmentensis, Criuinēsis, Czechouiensis, Naclensis, Rospirensis, Biechouiensis, Bydgostiensis, Brezinensis, Crusuiciēsis, Osuiecimēsis, Camenēsis, Spicimiriēsis, Inoulodēsis, Coualiēsis, Santocensis, Sochaczouiēsis, Varsauiensis, Gostinēsis, Visnensis, Racianzēsis, Sieprcensis, Vislogrodiēsis, Ripinensis, Zakroczimensis, Ciechanouiēsis, Liuēsis, Slonensis, Lubaczouiēsis, Conariensis in Siradiēsi, Conariensis in Lenciciēsi, Conariensis in Inouladislauiensi Palatinatibus, Vendensis, Derpatēsis, Pernauiensis in Liuonia. *Mareschalci.* Postremo loco sunt in senatu magistratus quidā & ministri Principis, qui officiales regni vocātur, nempe regni Mareschallus magnus, *Cancellarii.* Mareschallus Lithuaniæ, Cācellarius regni magnus, Cācellarius Lithuaniæ, Vicecancellarius regni, & Vicecācellarius Lithuaniæ, *Thesaurarii.* Thesaurarius regni, & Thesaurarius Lithuaniæ, & duo de magistratib. aulicis, Mareschalcus curiæ Polonicæ, & Mareschalcus curiæ Lithuanicæ. Putantur etiā duo Præfecti, nēpe maioris Poloniæ, ac Cracouiensis ad consiliū pertinere: sed raro accidit, vt ii nō aliquo alio honore Senatorio præditi sint. Hoc igitur est consiliū publicū apud Polonos, & Senatus regni cū coniunctis ei ditionibus 147. Senatoribus constans: quorū alii vocantur maiores, alii minores. Sunt autē maiores, Archiepiscopi, Episcopi, Palatini, & primarii aliquot satrapiarū Castellani vsq; ad Sandecensem: cęteri omnes minores, qui posterius in consiliū adhiberi cœperunt, & excluduntur nōnunquā à consiliis secretioribus. Porro Secretarii admittuntur quidem & ipsi iurati in Senatū, sed vt auditores modo, & quasi seminarium quoddam Senatus. Duo Referendarii siue supplicum libellorū magistri. Putantur & succammerarii aditum habere ad locum habendi senatus, claudendi & aperiendi ostii causa, idq; in suo tātum quisq; territorio. Iam & Senatorum filios adolescentes admitti in Senatum non inusitatum est.

Con-

Conuocantur autē Senatores à Rege ad cōsilium, præsentes quidem, quoties opus est: qui vero longius absunt, nō nisi arduis de causis, vtpote ad comitia, vel celebritatis alicuiˀ gratia, nimirum ad nuptias Regis seu liberorum eius, aut si quis socius aut obnoxius Regno Dux in verba Regis iuraturus sit. Cum iis vero, qui adsunt, Princeps pro re nata consultat. Nisi forte res grauior incidat, quæ plurium consilio & consensu sit explicāda, velut de indicendis comitiis: tunc enim absentes singuli per epistolas regias consuluntur. Subseruiunt quoq; Senatores Regi ac Reipublicæ, quoties opus est, domi quidē in iudiciis cum aliis, tum recuperatoriis, quæ cōmissiones vulgo vocantur, foris autem in legationib. obeundis, aut si quid aliud publice cum dignitate peragendum est. Cum autē ii certis magistratib. ac honorib. præditi sint, habent etiā præter cōmune senatorium munus, curamq; totius Reipublicæ peculiaria officia pro diuersitate magistratuum siue honorum attributa. Ac Archiepiscopi quidē & Episcopi officia cuilibet nota sunt: nec vllum ii peculiare habēt in Polonia præ cæteris nationibus: nisi ꝙ Archiepiscopus Gnesnensis sit legatus natus sedis Apostolicæ, primas regni, ac princeps senatus: penes quē est potestas indicendi comitia, conuocandi senatum, senatusq; consulta definiendi & edicendi absente Rege, & regno vacante. Palatini munera sunt, esse ducem copiarum suæ satrapiæ in expeditionib. bellicis, indeq; nomen habet lingua vernacula: in pace vero cōuentus Nobilitatis instituit, iisq; & iudiciis præsidet: precia reb. venalibus imponit, ponderum & mensurarum curam gerit. Iudæorū quoq; patrocinium ac iudicia ad Palatinum pertinent. Castellani vero sunt quasi legati Palatinorum, ductoresq; ac præsides Nobilitatis sub suo quisq; Palatino, & in suo quisq; territorio: vbi nullā alioquin iurisdictionē, dominiū, aut curationē præter hanc legationem bellicam habent: Habent & pleriq; certos reditus anniuersarios. Appellantur aūt Castellani etiam vernacula lingua mutuato à Latinis vocabulo, à castellis siue oppidis, eorumq; territoriis, quæ singulis singula sunt attributa. Solus autem Cracouiensis Castellanus, præter nomen & reditus, nihil habet commune cum aliis: sed liberum is honorem habet, absq; vllo prorsus munere, præter cōmune Senatorium. Tam Palatinum autem, quam Castellanū lege esse non licet quenquam in ea satrapia, in qua nullum propriū habet fundum seu bona terrestria. Vocanturq; ii vtriq; vulgo communi vocabulo Dignitarii, addito fere satrapiæ nomine.

Conuocandi Senatus ratio.

Senatorum officia communia.

Archiepiscopi Gnesnen. officia.

Palatini officium.

Castellani munera.

Officiales vero regni ab officiis & functionib. quibusdā publicis, quib. funguntur, ad vniuersam Rempublicam pertinentib. hanc sumunt communem appellationem. Quorum officia sunt hæc: Mareschalcus est magister aulæ regiæ, & administer consilii publici, penes quem ius est conuocandi senatū iussu Regis, vel primatis, præstandi silentium & audientiam, faciendi potestatem dicendæ sententiæ, legatos externos introducendi, eiiciendi è consilio eos, qui ad id non pertinent, pronunciandi decreta regia in causis infamiæ & capitalibus, promulgandi ad populum senatusconsulta, moderandi pompis publicis, hospites illustres suscipiendi, compescendi motus inquietorum, non modo circum senatum & in publico, sed etiam in priuatis Principis cœnaculis & habitaculis, animaduertendi in delicta, quæ in loco & oppido domicilii siue hospitii regii, vel comitiorum admittuntur, deniq; in comitiis, & in comitatu regio diuersoria distribuendi, & imponendi rebus venalibus precia: vnde etiam vectigal seu tributum forale ipsi prouenit. Ipsius etiam est in aulicum Regis comitatum & administros mensæ regiæ, aliorumq; munerum aulicorū

Officiales regni.

Mareschalci regni officia.

(profanorum præsertim),iurisdictio, censura, & animaduersio: eoq; gestat in publicis conuentibus, & Regi in propatulum prodeunti præfert erectum sceptrum ligneum. Cancellarius & Vicecancellarius nominibus & loco distincti, sed potestate & munere exæquati, diplomatibus, edictis, mandatis, epistolis, & aliis scripturis regiis conscribendis ac signandis, quæq; ad eum mittuntur, accipiendis, & legendis præsunt. Itaq; in potestate sua habent signa regia, Cancellarius quidem maius, Vicecancellarius vero minus. Autoritas eorũ eo vsque patet, vt multa inconsulto Principe signare: quæ vero contra leges esse videntur, iubenti illi negare possint. Dant etiam responsa regio nomine, & quibus de rebus consilium haberi debet in senatu, proponunt: deniq; senatusconsulta, regiaq; & comitialia placita ac decreta literis mandant, ac in publicũ edunt. Sunt & ii cognitores priuatarum querimoniarum, & prouocationum ab vrbanis & oppidanis, præfectorumq; iudiciis, ad regium tribunal deuolutarum. Secretariis, scribis, sacerdotibus, concionatoribus, & cantoribus aulicis, ceremoniisq; ecclesiasticis moderantur, is præsertim, qui est de ecclesiastico ordine. Lege enim quamuis non antiqua, alterutrum ex iis ecclesiastici, alterum secularis ordinis esse oportet, cum antiquitus soli fere sacerdotes eo munere fungerẽtur. Thesaurarius ipso nomine indicat munus suum, est enim promus & condus thesauri regii, symbolorum siue insignium Regni, quæ sunt corona, pomum, sceptrum, & gladius, supellectilis & redituum regiorum scripturarumq; ac monumentorum publicorum: autor & moderator quorumuis quæstorum, curatorum, ac dispensatorum Principis, & rationum reddendarum exactor, monetariæ officinæ magister, stipendiorum tam militariũ quam aulicorum solutor: reddendæ Principi rationi obnoxius. Numerantur autem inter magistratus & officiales Regni duo duces exercitus, quorum alter generalis & supremus exercituum Regni præfectus, alter Campiductor seu Campestris præfectus dicitur. Ac ille quidem dux est ac moderator belli secundum Principem, & vicarius Principis. Ducit exercitum, capit locum castris, acies instruit, dat signum pugnæ ac receptus, commeatus & annonæ curam in bello gerit, precia rebus venalibus imponit, ponderibusq; & mensuris earum modum statuit, & in delinquentes animaduertit. Campestris vero huius est quasi vicarius à Principe datus, excubiarum potissimum explorationũq; curam gerit, & mercenariis militibus, illo præsertim altero absente, præest. Neuter tamen in senatu locum habet: quin temporarii esse perhibentur, neq; inter magistratus Regni habiti ante.

Cãcellarii & Vicecãcellarii officia.

Thesaurarii officium.

Duces exercitus.

Longe minus autem alii quidam, qui & ipsi nostra fere memoria pro magistratibus regni haberi & appellari cœpere: neq; tamen in Senatu locum habent, neq; functionem vllam ad vniuersum regnum pertinentem: ii vero sunt gladifer, pocillator, structor mensæ siue incisor, dapifer, subdapifer, magister culinæ. Quorum officia inter terrestres honores ac magistratus referuntur. Dicuntur autem terrestres honores ac magistratus, qui non vniuersi regni, sed terrarum & satrapiarum sunt peculiares. Officia terrestria vulgo appellantur, &, his qui præditi sunt, officiales terrestres. Sunt autem ii succamerarius, capitaneus, gladifer, vexillifer, pincerna, subpincerna, incisor. dapifer, subdapifer, tribunus, iudex, subiudex, notarius, thesaurarius, venator, magister stabuli. Habẽtq; certas suas functiones antiquitus in sua quisq; satrapia siue terra: quarum quælibet olim, discerpto in multos dominatus regno, suum Ducem habuit. Eius autem hi fuerunt administri peculiares. Nunc magna pars solum nomen

Officiales seu magistratus terrestres.

nomen nudumq; honorem retinẽt,nisi quod in extraordinariis iudiciis, quas commissiones vocant,regiis mandatis subseruiunt, & in colloquiis assident. Tametsi etiam nunc ii peculiaribus suis muneribus fungi recte posse existimantur in suo quisque tractu, à quo denominationem habet, quoties eum Princeps adit: nempe, vt gladifer Posnaniensis in satrapia Posnaniensi gladium ipsi præferat in solenni pompa: pincerna poculum administret:incisor siue structor mensam apponat: dapifer dapes inferat:subdapifer dapiferum cũ baculo præcedat,subpincerna potus curã gerat:thesaurarius cõdus ac promus pecuniæ sit ac supellectilis eius. Cæteri sane funguntur etiam nunc fere suis muneribus. Ac vexillifer quidem in bello vexillum præfert exercitui suæ satrapiæ. Tribunus custos est arcis in suo quisq; tractu,durãte bello: Venator venationibus ac syluis præest. Magister stabuli equitio siue armento equorum. Iudex causis & controuersiis priuatis Nobilitatis disceptandis & iudicandis prȩsidet vna cum subiudice,qui eius est socius,non vicarius, loco tamen inferior. Notarius scriba est & actuarius iudicii:sed habet is quoq; in iudiciis ius dicẽdæ sententiæ,consuetudine magis quam legum præscripto. Succamerarius olim fortassis præfuit cubiculo & cubiculariis Principis in sua quisq; terra: nunc regendis modo finibus agrorum ac bonorum terrestriũ præest: quem itidẽ atq; iudicem,subiudicem,& notariũ iuratum esse oportet. Habetq; is ad id munus obeundum vicarios,& ipsos iuratos in singulis territoriis singulos,qui Camerarii vocãtur,siue cubicularii,propterea fortassis,quod antiquitus ministri cubiculi Principis ad id munus legebantur à Succamerario. Nunc is eos sibi legit arbitratu suo ex equestri ordine eiusdem territorii,& iureiurando adigit, mutatq;,quoties vult. Cracouiensis Succamerarius præ cæteris ea prærogatiua est præditus vt salinarũ eius ipsius tractus arbiter sit & inspector. Cæterum hi non omnes in omnibus satrapiis sunt,neq; in singulis singuli.

Capitaneus siue prȩfectus arcis,cui præest,custos est ac defensor non solum arcis regiæ,sed etiã pacis ac tranquillitatis publicæ in sua quisq; præfectura,quã à vi tutã debet præstare & vindicare,ac furibus latronibusq; repurgare. Ideoq; iurisdictionem & coercitionem late patentẽ habet,non modo in agrestes & oppidanos,sed etiam in equestris ordinis homines. Adhæc omniũ aliorum iudicum,ecclesiasticorum iuxta ac secularium sententias ad extremũ executioni mandat,si executores alii nolint,vel non proficiant. Gerit etiam curã commodorum & redituum Principis,qui ex re familiari, ac censibus & pensionib. oppidanorum & agrestium proueniunt. Et omnino arces ac villæ, seu rustica prædia cum suis sartis tectis,& oppida pagiq; principis in ditione præfectorum sunt. Solus omnium Cracouiensis Prȩfectus licet amplissimam iurisdictionem habeat,tamen sartorum tectorum arcis & redituum Principis curam non habet. Est enim magnus procurator arcis eius,qui vtrumq; hoc onus sustinet. Oportet autem præfectum esse equestris ordinis,agros & fundos proprios in ea ipsa præfectura,cui præficitur,habentem. Neq; externo autem, neq; regio vel ducali genere orto conferri præfecturam fas est:nec duas cuiquam habere licet:ac ne vnam quidem primariam duntaxat & iurisdictione præditam cum primaria Castellania vel Palatinatu eiusdem satrapiæ, Posnaniensi & Cracouiensi exceptis,in quibus non idem ius est. Ne Silesiacæ quidem cadunt sub hanc legem. Capitanei vices gerit Vicecapitaneus,Burggrabius vulgo dictus, penes quem est vicaria præfecturæ totius potestas,& rerum iudicatarũ executio. Habet & alterũ administrum statorũ ac certis temporibus peragi solitorũ

Capitanei siue præfecti.

Vicecapitaneus.

Iudex Castrensis. iudiciorum, quem iudicem castrensem vocant. Sed vtrumq; iuratum, & equestri ordine esse, certaq; bona terrestria in ea ipsa præfectura habere oportet. Nec eundem iudicē & Vicecapitaneum, terrestremue & castrensem iudicem *Notarius Castrensis.* esse fas est. Habet item præfectura quæq; actuarium iuratum, quem notarium castrēsem nomināt. Non sunt autem satrapiis, sed arcibus ac territoriis fere distinctæ præfecturæ: nonnullæ etiam complura territoria in se complectuntur. Sunt autē præfecturæ in regno Poloniæ innumeræ, quæ nulla successione, sed ex Regis gratia in bene meritos de Republica conferuntur. Omnium aūt præfecturarum reditus partim ex agricultura, & re pecuaria, partim è molis frumentariis ac syluis, partim è censibus, ac pensionib. agrestiū & oppidanorum *Præfecturarum reditus & administratio.* proueniunt, & vel certo pacto præfectis locantur à Principe, vel eorū fidei cōmittuntur, ita vt rationibus reddēdis obnoxii sint. Condonantur etiā interdū ob eximia merita. Oppignorari quoq; præfecturas non inusitatum est, eas præsertim, quæ iurisdictione carent, quæq; nō sunt primariæ cuiusq; satrapiæ. Sed ita demū id legitimū est, si rata redituum portio quotannis de capite deducatur. Quod cū in desuetudinem abiisset superiori tempore, comitiorū decreto nunc reuocatum est. In iis vero præfecturis, quæ iurisdictionem habent, si vsus Reipublicæ oppignorationē requirat, etiā assensu Senatus comitiali opus est. Sola Sendomiriensis priuilegio quodā neq; oppignorari, neq; locari perpetua *Burggrabii arcis Cracouiensis.* locatione potest. Habet arx Cracouiensis peculiariter decē custodes, qui Burggrabii sumpto à Germanis vocabulo appellantur, sine vlla potestate, præfecti autoritati obnoxios: qui pacis iuxta ac belli tempore nocturnas atq; etiā diurnas, quando opus est, excubias per se, vel per administros suos seruant: habētq; *Salinatores.* militię vacationem, & eo nomine ambitur id munus à multis. Salinæ & alia metalla habent suos curatores & administros iuratos, & rationibus reddendis obnoxios. Præest autem salinis Bochnensibus & Vielìscensibus, earumq; administris & operis vnus salinator, quem Zupparium Cracouiensem vocant. Russicis item vnus, quem Russicum appellant. Et est honorata hęc vtraq; curatio: sed neq; in regni, neq; in curiæ, neq; in terrestribus magistratibus nume- *Tributorū exactores.* ratur: quemadmodum neq; telonæ siue quęstores teloniorum, neq; tributorū atq; exactionum publicarum exactores: & ii vero vtriq; rationibus reddendis obnoxii sunt, telonæ quidem, si non redemerint telonia: quod faciunt pleriq;. Huc etiam scriba siue notarius thesauri regii, quem Rex ipse edit, ac thesaurario vicarium adiungit, scriba item castrensis siue campestris, mercenariorum militum conscriptor, & solutor stipendiorum referendi sunt.

Sunt etiam à terrestrib. magistratibus non multum diuersa quædam mini- *Officia curiæ.* steria in aula Principis, quæ officia curiæ dicuntur. Quorum administri terrestrium plerorumq; & regni officialium (quorū sunt cognomines) quotidianis ministeriis in aula Principis funguntur, fideq; suam Principi ad suū quisq; ministerium iureiurando obstringūt. Sunt autem ii: Mareschalcus, Thesaurarius, seu Vicethesaurarius, Succamerarius, Referēdarii duo, pincerna, structor mēsæ, subdapifer, dapifer, magister culinæ, & præfectus curruum, vexillifer, ac ductor aulicæ militiæ. Qui omnes addito nomine curiæ, à superiorib. magistratibus & officialibus cognominibus suis distinguuntur: forte & Secretarii huc re- *Secretariorū munera.* ferri debent, licet nullū peculiare certumq; munus attributū habeant, sed ad nutū Principis præsto sint in obeundis eius nomine legationib. in scriptionib. & lectionibus publicarum ac regiarum scripturarum, in acciendis ac deducēdis ad Regem, vel in Senatum illustribus hospitibus ac legatis Principum in-

exquirenndis vel referendis sententiis ægrotorum,& à cōsilio absentiū primariorum Senatorum, in recognoscendis pro Principe locis,factis,& causis controuersis,regiorū præsertim hominū & administrorum inter ipsos, vel cū magistratib.suis. Numerus eorū certus non est. In his eminet vnus, qui appellatur magnus secretarius. Is absentiū Cancellariæ præsidū vicem supplet in aula & comitatu Principis:nec tamen,vt illi,gestat signū regium,sed quoties opus est, petito ab ipso annulo signatorio tā diplomata publica,quā epistolas ipso præsente signat. Quod si is quoq; absit,peragit ea quispiā de cæteris secretariis,quē Princeps iusserit. Habet autē magnus quoq; secretarius secundū Cancellarium & Vicecancellariū prærogatiuam capessendi honores publicos & magistratus, qui vacauerint,in arbitrio tamen regio positā. Habet & locum honoratū supra omnes officiales terrestres & aulicos excepto Mareschalco. Mareschalcus curiæ absente Mareschalco regni agit omnia,quæ illius muneris sunt: à præsente etiā socius adhiberi solet ac debet ad ea,quæ sunt maioris momēti peragenda, præsertq; cū eo pariter Principi sceptrū erectum. Thesaurarius itē Thesaurarii regni absentis vices gerit,adhibeturq; & ipse à præsente ad pleraq; omnia. Succamerarius est magister cubiculi atq; puerorum cubiculariorum, aliorūq; domesticorum Principis administrorū:sub cuius potestate est supellex ad lectū & cubiculū Principis,cultumq; corporis pertinens. Referendarii supplicū libellorum magistri sunt,& querimoniis hominū audiendis, Cancellariæq; referendis præsunt:quin etiam in litibus vrbanis disceptandis præsto sunt eidem Cancellariæ,eiusq; permissu exponunt Regi cum consilio causas & controuersias litigantium. Nuper adeo sententias quoq; rogari cœperunt in regiis iudiciis. Sunt autem duo pari potestate,alter ecclesiastici, alter secularis ordinis. Ductores copiarum,magistri stabuli,magistri culinæ,& præfecti curruum quę sint officia,ipsa eorum nomina ostendunt. Cæterorum munera iam explicata sunt in terrestribus officiis & curationibus,eadem enim sunt horum, atq; illorum. Sed cedunt hi illis præsentibus in sua cuiq; satrapia.

Secretarii magni officium.

Mareschalci curiæ.

Thesaurarii curiæ.

Succamerarii.

Referendariorum.

Cæterum stipendiarii & aulici Principis equites,concionatores & sacrifici, quāuis honorato sint loco,tamen inter officiales nō censentur: multo minus stipatores siue satellites , cubiculariiq; & pueri : sed perpetui sunt administri Principis,& præsto sunt ipsi iter facienti,aut quouis loco manēti. Aulici vero equites equis stipendia merent,præsidii honorisq; regii causa,& equestrē eū vel currulem equestres fere comitantur. His vero Mareschalci moderātur. Cæteri ministri nō habent necesse equos alere. Itaq; pedestres prodeuntē in publicū Principē deducunt. In longioribus aūt itineribus ii,qui equis non merent, vel regiis vel oppidatim suppeditatis,vel conductitiis equis aut curribus vehūtur. Ex his stipatores præsidii causa sunt circa Principē. Cubicularii & pueri præsto sunt ad quæuis domestica ministeria:sed cubiculariorum peculiaris vsus est in acciendis in Senatū & ad Regem consiliariis, & perferendis quoquo versus literis,mandatis,edictisq; regiis. Quā ad rem oppidatim & vicatim eis mādato Principis equi subministrantur:quæ subuectiones siue cursus publici vocātur. Incedentem in publico Principem aulici quidem antecedunt, stipatores corporis prelongis bipennib. more peditū Germanorū armati latera eius cingunt, cubicularii vero cū pueris subsequuntur:sed ita,vt & aulici Proceribus ac Senatoribus secularibus,& cubicularii puerīq; Episcopis ac Secretariis ecclesiastici ordinis proxima Principi loca honoris causa concedant: nisi forte Regē Regina sequatur. Tunc enim Episcopi quoq; & Secretarii cū proceribus antecedūt.

Alia ministeria aulica.

Aulici equites.

Satellites.

Cubicularii & pueri

Reginam vero longus ordo ſequitur nobilium matronarum ac puellarum quę etiã ſuum habet comitatũ,nec modo puellarum &matronarũ,quæ in gynæceo ſunt,ſed etiam puerorũ cubiculariorum & aulicorũ,& in his peculiares adminiſtros ſiue officiales.Inprimis magiſtrum curiæ,qui omnib.præeſt,Reginamq; prodeuntem cũ ſceptro antecedit:& magiſtram curiæ, matronã gynæceo moderantem:deinde Secretarium vel Cancellarium, cuius ſunt munera, literas nomine Reginæ conſcribere,& ſignare,& legere,& compellantib.eam reſponſa dare,quod fere commune habet cum magiſtro curiæ.Habet Regina etiam theſaurarium ſuum,& pocillatorem,& ſtructorem menſæ, & ſubdapiferũ,& dapiferũ,& culinæ ac ſtabuli præfectos ſingulos,&alios inferioris conditionis:quib.omnibus victus,veſtitus,& mercedes à Rege præbentur.Indidẽ ipſius quoq; Reginæ menſa inſtruitur,res veſtiaria,mundus muliebris, & iumenta comparantur. Quod ſi ea Regi ſuperſtes ſit,vidua de ſuo,ac de fructibus & reditibus eorum bonorum,quæ rex ipſi dotis ac donationis propter nuptias nomine de ampliſſimi conſilii ſententia attribuerit, ſeſe cum vniuerſo comitatu ſuo deinceps ſuſtentat.Atq; hæc de magiſtratibus regni terreſtribus & aulicis breuiter decurſa ſunto.

Reginæ comitatus. Magiſter curiæ. Magiſtra curiæ. Secretarius Adminiſtri Reginæ.

De eccleſiaſticis magiſtratibus,honoribus,miniſteriis,& curationib.quales ſunt ſecundũ Archiepiſcopos & Epiſcopos,Suffraganeorum,Abbatũ, Prępoſitorum,Decanorũ,Archidiaconorũ,Scholaſticorũ,Cantorũ,Cuſtodũ,Cancellariorum,Vicariorum in ſpiritualibus,Officialium,Cõmiſſariorum, miniſtrorum,priorum,cuſtodum ſiue guardianorum, pœnitentiariorũ, & parœcorum ſiue Plebanorum,non eſt operępreciũ hic perſequi:ne de collegiis quidem Canonicorũ, Monachorum & Monacharum,fratrum conuentualium, Vicariorum,& ſi quæ ſunt alia. Neq; enim peculiare habent apud Polonos præ cæteris gentibus & nationibus Chriſtianis neq; ad Rempublicam pertinent exceptis Archiepiſcopis & Epiſcopis,& ſi quibus forte præterea peculiariter quædam Reipublicæ munera mandantur.Omnes autem iiEpiſcoporum &Archiepiſcoporum poteſtati ac iuriſdictioni ſubiecti ſunt,præter,ſi qui Pontificis Maximi autoritate exempti ſunt.

Eccleſiaſtici magiſtratus & honores.

Plebes vrbanæ,oppidanæ,vicanæ,& agreſtes partim Principi parẽt, partim procerib.& equitibus,partim certis ſacerdotiis attributæ ſunt.Reguntur aũt à ſuis quæq; dominis,eorũq; præfectis ac procuratorib.ex ęquo & bono,ſiue ex arbitrio magis quam certis legibus:quanquã nõ carent tamen ſuo quæq; iure. Præter dominos autẽ,eorumq; præfectos & procuratores habet plebs quæq; oppidatim,vicatim,& pagatim ſuos magiſtratus.Ac in pagis quidẽ ſcultetum, qui eſt quaſi deductor ac defenſor coloniæ:qui vel ipſe per ſe,vel per vicarium ſuũ,cũ adiunctis aliquot ex aratorũ numero ſcabinis ius dicit.In ciuitatib.aũt, & oppidis,& vicis præter hos,ſunt etiã cõſules,penes quos eſt ciuitatis cuiuſq; gubernatio & cuſtodia:in delinquẽtes animaduerſio:publicorum cõmodorũ adminiſtratio,curaq; ædificiorũ & ſartorum tectorũ publicorũ.Inter eos autẽ vnus præſidet magiſter ciuiũ ſeu proconſul,qui eos,quoties opus eſt, cõuocat, & in conſiliũ adhibet.Nam leuiora ſine illis ipſe gerit.Habent itẽ ſingula opificum contubernia in qualibet ciuitate & oppido ſuos magiſtros,& his adiunctos aliquot ſeniores.In maiorib.vrbibus ſunt etiã ædiles,vnus & alter, de numero decurionũ delecti,pecuniæ publicę quęſtores, & ſartorũ tectores curatores.In oppidis vero & vicis hęc à conſulib. curãtur.Hos magiſtratus in oppidis pręſertim,iuratos eſſe oportet, præter ſcultetos ſiue aduocatos hęreditarios.

Plebs Polona.

Plebei magiſtratus.

tios. Nullos autem communes magistratus pagi inter se, neq; ciuitates habent. Hæc de plebeis magistratibus.

Creandorum magistratuum, & honorum mandandorum in Polonia non vna est ratio. Olim Episcopi ex præscripto sacrorum canonum à collegiis primariorum sacerdotum legebantur: nunc Princeps vmbratili quadam electione illis relicta solus arbitratu suo edit Episcopum, & Pontifici Romano commendat (quod fiebat etiam à collegiis) vt eius authoritate approbetur, præficiatur, & ab aliis Episcopis consecretur. Abbatum & Præpositorum eligendorum ius collegia Monachorum hactenus retinuere: sed iam vix retinent, ab Episcopis primum, deinde à Regibus etiam violatum. Palatinos, & Castellanos, & reliquum omnem Senatum regni Princeps legit, ac iureiurando obstringit sibi & Reipublicæ. Item confert præfecturas, cæterosque omnes magistratus, honores, & ministeria publica. Sed in magistratibus regni illud receptum est, vt non nisi in comitiis renuntientur. In iudice vero, & subiudice, & notario terrestribus ita est adstricta legibus potestas Principis, vt Nobilitas eius satrapiæ seu territorii, cuius iudex, vel subiudex, vel notarius decessit, conuentu instituto authore & præside Palatino, quatuor patresfamilias equites eligat, de quibus Princeps vnum, quem vult, in locum vacantem surrogat. Abrogari vero magistratus aut honor vllus nemini potest, nisi per maximam vel minimam capitis diminutionem, hoc est, libertatis, ciuitatisue, siue nobilitatis & bonæ famæ amissionem: aut si quis alium magistratum honoremue adeptus sit, quem cum priori retinere iure non possit: ipse se quisque abdicare arbitratu suo potest. Præfectura & metallorum teloniorumque curatione Princeps amouere quemlibet, quando vult, potest, nisi cui ipse promiserit, ac diplomate cauerit, vt ad certum tempus, vel, quoad vixerit, amoueri nequeat. Aulico item magistratu & ministerio amouere quemq; Regi licet: non temere tamen id facit, nec fere sine nota ignominiæ, nisi lex iubeat. Exactores tributorum annui fere creantur à Rege, vel comitiali placito.

Ratio creandorum magistratuũ. Episcopi electio.

Sacerdotiorum collatio.

Senatus & magistratuum equestrium creandorum ratio.

Iudicis, subiudicis, & notarii electio.

Magistratus & honores perpetui.

Plebeios magistratus partim domini, vel præfecti creant, partim ipsi sibi ciues legunt, præter Cracouiam, vbi Palatinus ius legendi Senatus habet, abrogandi non habet: nec nisi morte, aut maxima mediaue capitis diminutione honoris amittitur. Ex omni etiam numero vigintiquatuor consulum quotannis octo, quos vult, Palatinus rebus gerendis præficit, quos præsidentes vocant: de quibus certo ordine singuli fiunt magistri ciuium in sex hebdomadas. Nec multum diuersa est ratio consulum in aliis quibusdam ciuitatibus & oppidis: nisi quod præfecti in suæ quisque ditionis oppido vnum aut alterum legendi facultatem habent. Casimiriæ, Clepariæ, & Prossouiæ magnus Procurator arcis Cracouiensis cum in legendis consulibus, tum in aliis rebus Præfecti vicem obtinet. Idem aduocatum & scabinos iuris supremi Magdeburgensis legit. Cæteros autem scabinos ipsi consules in sua quisque ciuitate & oppido legunt, & sacramento adigunt. Cæterum scultetus siue aduocatus hæreditarius in quouis oppido, vico, atque pago semel à domino constitutus magistratum hunc, obnoxium ipsi domino ad equestre ministerium, Reiq; publicæ, ad expeditionem bellicam, etiam ad hæredes transmittit: quin & in externum transferre assentiente domino potest. Est tamen ius fasq; domino amouere scultetum contumacem aut inutilem, persoluto ipsi pretio, quod habet inscriptum in diplomate, vel secundum æstimationem emolumentorum atque ædificiorum: nisi quid enorme & priuatione dignum is commiserit.

Plebeiorum magistratuum creatio.

Quo quidem iure multi sic abuti cœpere ad augenda commoda sua, vt scultetis sine vlla culpa eiectis prorsus, vel in ordinem redactis, agros eorum prædiis suis adiunxerint, iudiciis vero iudiciales aduocatos arbitratu suo præficiant. *Reditus magistratuum.* Reditus magistratuum Regni exigui, terrestrium vero & aulicorum nulli fere sunt. Honorem Poloni satis amplum & luculentum virtutis & honestorum laborum præmium esse duxerunt, etiam sine compendio. Sunt tamen certæ mercedes, & quasi sportulæ, quæ iudicib. iudiciorumq; administris penduntur à litigantib. Primores aliquot Palatini & Castellani mediocres tamen habent reditus, partim ex agris & prædiis, partim è salinis vel teloniis, siue aliis quibusdã pensionibus à Principe antiquitus in omne tempus attributis. *Episcoporũ & reliquorum sacerdotum prouentus.* Episcopi nonnulli peramplos habent, vnde non modo ipsi commode & cum dignitate viuere, ac senatoria munera laute sustinere, sed etiam inferioris ordinis sacerdotes & administros suos recte alere ac tueri, & omnem cultum diuinum cum dignitate administrare, & egenis deniq; liberaliter subuenire queãt. Habent etiam decimas omnium segetum publico Principum ac totius Poloniæ consensu iam inde ab initio susceptæ religionis Christianæ attributas, & aliis quibusdam pensionibus postea vel cumulatas, vel commutatas. Habent & luculentos fundos, prædia, pagos, oppida, arces, & territoria, partim Regum & Principum, partim priuatorum munificentia adiecta.

Iudicia. Iudiciorum ratio varia & perplexa est. Habet ordo ecclesiasticus, quemadmodum & apud alios Christianos populos sua, quibus cæteri quoq; homines *Ecclesiastica iudicia.* nobiles pariter ac plebei obnoxii sunt aliquatenus, in iis præsertim causis, quæ *Ecclesiastici fori causa.* cum religionis, aut personarũ, rerumue sacrarũ ratione aliqua ex parte cõnexæ sunt: quales sunt de institutis & ritib. religionis, de impietate, hęresi, schismate, magia, incantationibus, fœnore, sacerdotiorũ cauponatione: itẽ de decimis & fundis, & quibusuis censib. ac reditib. ecclesiasticis, de cæde, vi, & iniuria sacris initiato homini, reiue aut loco sacro, seu sacerdotii fundo illata. Ad hæc de iure patronatus, & de sacerdotiorũ iure quæuis controuersiæ, item q̃ de iure matrimonii & nataliũ, & de miserabiliũ egentiumq; personarũ iniuriis, quęq; ex obligatione in foro ecclesiastico facta oriuntur. Testamẽtariæ causę profanorum hominũ in hoc æque ac profanis foris disceptantur, dummodo extra iudicium testamenta sint condita. Aliter enim in eo foro disceptãtur, in quo sunt condita. Nisi quid forte legatum sit pietatis ergo, & ad piam causam, hoc est, templis, *Iudices ecclesiastici.* ecclesiarumq; ministris, aut egenis: q̃ causa propria est ecclesiastici iudicii. Est aũt iudiciorũ ecclesiasticorũ summa penes Episcopos, quorum vices gerunt ii, quos vocant vicarios in spiritualib. cancellarii & officiales: inter quos vnus, qui est primarius, generalis appellatur, cæteri foranei. Ab Episcopis, eorumq; vices gerentibus, prouocatio est ad Archiepiscopos: & ad Gnesnensem quidem ab ipso etiam Leopoliensi Archiepiscopo, idq; eo nomine, ꝙ ille est legatus perpetuus, siue, vt vulgo loquuntur, natus sedis Apostolicæ. Extrema tandem prouocatio est ad Pontificem Romanum. Omnes autem iudices ecclesiastici iudicant è præscripto ecclesiasticorum & Pontificiorum canonum: & præter diras siue censuras & interdicta ecclesiastica, habent ius quoddam coercẽdi sontes, in sui quidem ordinis homines laxius, in profanos autem restrictius, ita vt contra hos ad executionem rerum iudicatarum, vrbanorum, ac terrestriũ magistratuum opem ad extremum implorare necesse habeant. *Terrestria iudicia.* Habẽt & profani inter se, Nobiles iuxta ac plebei sua iudicia, quibus sacris initiatũ ac sacerdotio præditum pręesse non licet. Ac Nobilitas quidem terrestribus iudiciis peculiariter

riter ſubeſt, quæ à iudice, ſubiudice, & notario terreſtribus exercentur, alibi quidem quater, alibi ſexies quotannis, alibi vero ſingulis menſibus: niſi forte iudex, ſubiudex, aut notarius deſit, aut bellica expeditio, vel comitia, colloquiaue interueniant. Tunc enim ſilent iudicia Nobilitatis, non terreſtria modo, ſed & alia. Sunt autem in quolibet Palatinatu certa oppida, in quibus ius hoc dicitur Nobilitati, in eo ipſo territorio bona agroſque habenti. Nec euocari quenquam è ſuo territorio licet, niſi ipſe certa obligatione nominatim ab hac prærogatiua receſſerit. Cæterum, qui nulla habet bona terreſtria, conueniri hoc iure nō poteſt. Ne ſacerdos quidem, exceptis cauſis finium regundorum, & adſcriptitij alieni profugi, cæſi, vel vulnerati: aut ſi vllo alio, quam ſacerdotij nomine, bona terreſtria poſſideat. His iudicijs diſceptantur pleræq; omnes cauſæ Nobilitatis priuatæ ac ciuiles, ac ciuiliter inſtitutæ. Regundorum finium cōtrouerſia hoc ipſo quidem iudicio primum diſceptatur inter equites, vel inter equitem & ſacerdotem: ſed ad extremum ad Succamerarium terreſtrem remittitur: qui in rē pręſentem veniens, ipſe per ſe, vel per vicarium ſuū camerarium illius territorij eam definit, certiſq; metis ac ſignis fines controuerſos deſignat. Atq; hęc eſt vnica Succamerariorum iuriſdictio.

Terreſtris iudicii cauſæ.

Succamerarii iudicium.

Iudicia commiſſaria.

Cæterum ſi cum regijs bonis equiti ſit controuerſia, non apud terreſtre & Succamerarij iudicium ea diſceptatur, ſed Princeps equite poſtulante edit commiſſarios aliquot de ſenatu ac terreſtribus magiſtratibus ſiue officialibus eius ſatrapiæ, in qua eſt controuerſia: inter quos etiam Succamerarius eſſe ſolet: qui in rē præſentem venientes iudicium id peragunt. Idem fit, ſi ſacerdotalis fundus & ager cum regio cōtrouerſos fines habeat: niſi quod Epiſcopus quoq; eius diœceſos editis à Principe recuperatorib. vnū aut alterū de ſuis adiungit. Eademq; ratio eſt petēdi recuperatores à Principe in cauſis herciſcundę familię, ſiue diuidendę hęreditatis inter fratres & propinquos. Quanquam hoc iudicium ēt pręfectus exercere poteſt. Criminales vero cauſę de ſtupro, incendio, latrocinio, & vi armata alienis ædib. illata ad p̄fectorum in ſua cuiuſq; pręfectura iudicium pertinēt. Ciuiles itē quęcunq; aduerſus eos Nobiles inſtituuntur, qui certos agros ac bona terreſtria nulla habēt, & qui licet habeant, obligatione tamē ſua ei foro obnoxios ſeſe fecerūt, aut merēt publica ſtipendia, aut ſacris initiato homini damnū vel iniuriā intulerunt, aut alienū adſcriptitium detinēt, aut obſtaculis deniq; liberā fluij nauigationē impediuerunt, aut ſi quis executionē rei iudicatæ prohibeat. Dicit aūt Præfectus ius in arce, aut alio loco publico ſuę quiſq; p̄fecturę ſexta quaq; ſeptimana per ſe ipſe, vel per vicariū ſuum iudicē caſtrēſem. Atq; hæ ſunt iudicij caſtrēſis cauſæ. Officij vero ſunt, rerū iudicatarum executio: viduarū de bonis dotalib. eiectarum, & aliorum ſpoliatorū reſtitutio: itemq; deprehenſos in ſcelere, & recēti crimine, aut ſi q̧s rem alienā apud ſe deprehenſam nō reddat domino repetenti: adhęc in turbatores cōuentuum ac iudiciorū, & q. vetitis armis vtuntur: in tolerātes cenſuras eccleſiaſticas vltra annū, in iniuſtos teloniorū exactores, & in ſacerdotes, qui iuri patronatus ſecularium hominum derogant, aut ſeculares p̄ter ius ad forū eccleſiaſticū euocant, animaduerſio. In quib. cauſis quouis tēpore cuiuis quęrenti præſto eſſe debet p̄fecti autoritas per ſeipſum, vel per ſubpræfectum ſuum: cuius iuriſdictio ad cauſas officij pertinet, ſi præfectus ipſe ius non dicat. Deniq; furti ſuſpectos præhendendi, reoſq; iudicandi ac ſupplicio afficiendi ius habet præfectus, ac ſubpræfectus eius. Nobiles tamen non niſi eos, qui ter ab eodem crimine damnatis editi & in album furum relati ſunt.

Præfectorū iuriſdictio.

Caſtrenſe iudicium & officium.

Porro

Porro ſtatus controuerſiæ, hoc eſt, cum de genere cuiuſquam ambigitur, & eæ cauſæ, quæ infamiæ, cōfiſcationis bonorum, vel capitis pœnam (præter eas, quas dudum præfectis attributas eſſe dictum eſt) annexam habent, atq; etiam de cæde Nobilis, ad ſolius Principis iudicium pertinent. De quibus is in comitiis demum cum Senatu cognoſcit: præter, ſi maleficium in loco domicilii Principis ipſius, & ſub aſpectu eius patratū ſit. Tunc enim, ſi autor recenti facinore comprehendatur, abſque citatione Princeps eum ipſe per ſe, vel per Mareſchalcum iudicat. De perſonalibus vero cauſis ciuilibus, aut ciuiliter inſtitutis, quæ alioquin ad forum terreſtre vel caſtrenſe pertinent, Princeps itidem quouis loco ac tempore cum iis, quos ad manum habet, conſiliariis citatum iudicat. Quæ citatio curialis, & poſt curiam vocatur. Sed eius vſus ita reſtrictus eſt, vt ea in minore Polonia contra eum, qui in maiore tantum agros ac domicilium habet, non valeat: neque contra. Id autem iudicium regiorum terminorum nomen habet. Vbi etiam in pręfectos & adminiſtros ſuorum bonorum & redituum, quod ad munera eorum attinet, quicunque & vndecunque ii ſint, Princeps ipſe ſibi, inſtigatore officii petente, & cuiuis poſtulanti ius dicit: ac de prouocationibus quoque ab officio caſtrenſi ad ſe delatis cognoſcit. Iniuſtus tributi publici exactor etiam apud Epiſcopum, Palatinum, vel Caſtellanum loci recte conuenitur. Belli autem & expeditionis publicæ tempore, cum ſilent omnia ſupra memorata fora, penes Principem eſt ius omne, ac iudicium eorum, quæ in caſtris, & in ipſa expeditione flagitioſe aut ſcelerate admittuntur. De iniuriis quidem damniſque datis in expeditione bellica Palatini vel Caſtellani cuiuis quærenti contra ſuæ quiſque ſatrapię, vel territorii homines ius dicunt. Si quis autem non pareat, Principi deferunt.

Regii iudicii cauſa. *Iuriſdictio bellica.*

Ab omnibus porro iudiciis Nobilitatis prouocatio eſt ad Principem: niſi quod eæ, quæ fiunt à terreſtribus iudiciis, in colloquiis fere prius diſceptantur. Appellatur autem colloquium, peculiare Palatini cum dignitariis, ac terreſtribus magiſtratibus iudicium: quod ſemel quotannis autumni tempore in qualibet ſatrapia ſiue Palatinatu exerceri debet, prouocationum à terreſtribus & caſtrenſibus eiuſdem ſatrapiæ iudiciis diſceptandarum cauſa. Quod etiam terminos generales vocant, vbi & alienationes & obligationes bonorum terreſtrium recte fiunt. Ab hoc itidem ad Regem eſt prouocatio, cuius duplex eſt ratio: eſt enim appellatio, qua inter litigantes ſolos diſceptatur, iuſtene an iniuſte iudicatum ſit. Motio vero eſt, in qua iudex, à quo prouocatum eſt, neceſſe habet tueri ſententiam ſuam, vt ſi iniqua & legibus aduerſa fuerit, ipſe pudefiat, ac mulctetur, quod tamen iam ferme exoleuit. Vtrobique autem regio vel colloquiorum iudicio iniuſtum decretum reſcinditur, vel corrigitur, vniuerſaq; cauſa diſceptatur ac diiudicatur, etiamſi ab interlocutoria ſententia prouocatum ſit. Tametſi nō temere admittitur eiuſmodi prouocatio. Cognitionum quoque Principis de prouocationibus non eſt vna ratio: nam de iis, quæ fiunt à colloquiis, non niſi in comitiis cum frequenti Senatu cognoſcit. Ad eundem modum de iis etiam, quæ fiunt à terreſtribus iudiciis. Nam de iis quoq; recte à Rege cognoſcitur in comitiis, ſi prius ea inſtituantur, quam colloquia. Itaque indiſcriminatim prouocari ſolet ad colloquia, vel ad comitia. De cæteris vero prouocationibus, quæ fiunt ab aliis iudiciis, etiam extra comitia cognoſcit is cum iis conſiliariis, quos ad manum habet, quouis tempore & loco: ſed tamen intra fines regni modo. Foris enim nemo Nobilium ſiſtere ſe Principi neceſſe habet vlla ex cauſa, exceptis fiſcalibus. Tam in comitiis

Prouocatio ad Principem. *Colloquia & generales termini.*

mitiis autem, quam extra ea in iudiciis regiis adhibentur in consilium etiam supplicum libellorũ magistri, siue Referendarii: itemq; iudex, subiudex & notarius eius territorii, in quo iudiciũ exercetur, præter, cum de prouocatione ab ipsorum iudicio facta cognoscitur: habentq; ii postremi omniũ dictionẽ sententiæ. Atq; his fere foris ac rationib. Nobilitatis iudicia peragũtur. Nam barbaricus ille mos prouocandi aduersarium ad singulare certamen, & ferro vsq; ad necem vel deditionẽ de iure & iniuria, veroq; & falso decernendi, nihil habet commune cum iudicio. Cęterum iudiciorum ratio in comitiis Varsauiensibus anno millesimo quingentesimo septuagesimooctauo, habitis à Stephano Rege alia instituta est, quæ tribunalitia vocantur: vt Respublica ex suo corpore in singulis Palatinatibus, maioribus binos, minoribus vero quibusdam singulos è Nobilitate quotannis sibi deligeret, qui primũ à D. Martini vsq; ad Paschatos Poloniæ maioris Nobilitati Petricouiæ, minoris autem à Paschatos vsq; ad messem Lublini ius dicerent, ac causas appellationis siue vltimæ, vt vocant, instantiæ iudicarent. Atq; sic omnia priuatarũ rerum iudicia penes Nobilitatem deinceps essent: publica, iuris item regii ac fisci iudicia in eo, quo antea statu fuerant, penes Reges manerent: quemadmodum & earum terrarum, quæ suis legibus, ac diuerso à cæteris iure vterentur. *Iudicia tribunalitia.*

Iudicatur autem Nobilitas suis legibus, quæ paucæ sunt, & cõstitutiones regni vocãtur (tametsi Masouii peculiares habent) vel morib. vel ex æquo & bono, siue adeo iudicũ opinione. Magnã aũt in iis iudiciis vim habet exemplum, & res in simili causa à Principe iudicata: permagnam item iusiurandũ. Magnus etiam est vsus præconum, quos ministeriales terrestres appellant, magnaq; eis fides adhibetur, itidem ac tabellionibus in iure ciuili Romano & Pontificio. Sed sunt ii fere illiterati ac plebei homines, Palatini vel delegati cuiuspiam regii arbitrio, nec semper exquisito delectu creati. Verum in omni fere functione sua vnum aut alterum equitem testem adhibeant oportet. Actori nulla est pœna, si causa cadat, vel eam non prosequatur: ac ne litis quidẽ impensas reus soluit. Reus condemnatus si iudicatum non soluat, mulctatur & pigneratur. Condemnatur autem actori in ciuili causa, quanticunq; is litem iureiurando interposito æstimauerit. Licet tamen iudici ante iusiurandum eius æstimationem moderari. Si non paruerit rei iudicatæ, reus condemnatur in duplum, quod perlucrum appellant: prior enim condemnatio lucrum dicitur. Si duplum ad certam diem non exoluerit, Præfecti regii eius territorii, in quo reus bona vel domicilium habet, opem actor implorat. Ex decreto autem Præfecti bona rei possidenda ei traduntur, adiecta certa multa, quod vadium vocant, si is prohibuerit. Sin iterum id fecerit, duplicatur mulcta: sin tertium, triplicatur, quæ vadia duplicata & triplicata appellantur. Quæ tamen sublata iam sunt, & post interpositum vnum vadium, reus si pergat esse contumax, proscribitur. Proscriptus vero, si vi se nihilominus suaque tueatur, cuncta illius Præfecturæ Nobilitas contra eum armatur. Ac ipse quidem præhenditur, bona vero eius à Præfecto possidentur, donec de reditibus eorum non modo iudicatum, sed mulctæ etiam & vadia soluantur. Indicta vero causa, hoc est, non citatum, neq; conuictum Nobilem, qui modo agri aliquid habeat, præhendere nulli magistratui, ac ne Principi quidem licet, præter furem à seruis pœnæ inter conscios & complices ter editum, aut in maleficio quouis deprehensum, aut qui satisdare nolit, vel non possit. Præfecto remissiori in executione rei iudicatæ pœna est, abrogatio præfecturæ: nisi forte

Statuta regni.

Executio rerum iudicatarum.

Nobilium præhensio.

forte eam oppignoratam teneat, tunc enim centum marcarum mulcta ipsi à Principe irrogatur, detrahenda de summa eius capitali, quoties officium suum non fecerit. Oppidanis vero & plebeis magistratibus, Nobilem etiam in scelere deprehensum sine Præfecti authoritate iudicare omnino fas non est. Hæc de iudiciis Nobilitatis.

Plebis iudicia rustica-na. *Vrbana.*

Plebs habet peculiaria iudicia, in pagis quidem simplicissima, quæ vel ab aduocatis iudiciariis, vel scabinis, vel à scultetis, vel à præfectis siue dominis, eorumque procuratoribus & administris, sine strepitu & figura iudicii exercentur. In vrbibus autem & oppidis exactiora sunt: quibus Nobiles quoque, qui in iis domicilia & ius ciuitatis habent, sunt obnoxii in causis ciuilibus duntaxat. Ea vero partim penes aduocatum & scabinos, partim penes consules sunt: partim etiam penes magistros contuberniorum. Consules ac magistri contuberniorum sine strepitu & figura iudicii iudicant, hi quidem singuli cum adiunctis sibi senioribus de leuioribus causis sui quisque generis opificum. Consules vero de quibusuis, proprietatis modo & possessionis rerum soli & hæreditatis, itemque capitalibus ac sanguinariis exceptis: quæ ad scabinorum & aduocati iudicium peculiariter pertinent. Parui momenti causas etiam consul solus agnoscit: à quo itidem, atque à magistris contuberniorum, ad consessum consulum est prouocatio. Ab his porro ad Regem. Inoleuit tamẽ multis in locis mos, vt prius Præfectus appelletur, atq; inde domum ad Regem prouocetur, idque de regiis modo oppidis intelligendum est. Nam quæ alii cuipiam subsunt, in iis prouocationes fiunt ad eorum dominos, ab iisque sine prouocatione iudicantur. Sed si quis aduersus eum, qui ipsi non subest, iniuste iudicauerit, siue per se, siue per vicarium & procuratorem suum, vocari potest eo nomine in ius, cui est obnoxius. Porro Episcoporum & aliorum ecclesiasticorum hominum subditis opem superioris, nempe Episcopi vel Archiepiscopi, cõtra vim & iniuriam dominorum suorum implorare licet. In iurato autem iudicio (sic enim vocatur id, cui scabini cum aduocato iurati præsident) accuratior seruatur ꝓcessus iudiciarius, exerceturq; id fere inter cõciues quintodecimo quoq; die, nisi is festus sit: externis vero & hospitibus postulantibus, quoties opus est, exponitur. Atq; hoc quidem emptum dicitur, illud expositum. Est & tertium genus iudicii huius, quod magnum vocant, ac ter statis anni temporibus ob grauiores causas consule præsidente exercetur. A iurato autem iudicio legitima est prouocatio ad aliud quoddam iudicium primarium vrbium, quod quidẽ duplex est, itidem ac leges, quibus oppidani & agrestes fere vtuntur. Neq; enim iisdem ii cum Nobilitate legibus tenentur. Ac in Masouia quidem, vbi ius Culmẽse viget, nunc ad Toruniensem magistratũ, atq; inde demum ad Regem prouocatur. In cæteris vero Poloniæ partibus, vbi iuris Magdeburgensis vsus est, olim ad Magdeburgensem ciuitatem prouocabatur. Sed Casimirus Magnus Rex aliud quoddam iudicium in arce Cracouiensi instituit, quod iuris supremi Teutonici siue Magdeburgensis appellauit: in quo aduocatus cum septem scabinis magno procuratore eiusdem arcis præsidente, nõ tamen iudicante, iudicant de prouocationibus, quæ fiunt à iuratis quarumuis ciuitatum & oppidorum iudiciis. Inde vero prouocatio est ad aliud iudicium, quod sex ciuitatum dicitur. In quo eiusdem Casimiri instituto bini certorum oppidorum consules Cracouiã conuenientes in arce ius dicũt sine prouocatione. Cognoscit aũt Princeps de prouocationibus iis, quæ ab vrbanis & rusticis iudiciis veniunt, & omnino de controuersiis ple-

Iudicia consulũ & magistrorum contuberniorum.

Scabinorũ iudicia.

Iuratum iudicium.

Prouocatio à iurato iudicio.

Iudicium iuris supremi Magdeburgici.

Iudicium sex ciuitatum.

beiorum suę ditionis, atq; etiã de querimoniis aduersus Pręfectos suos, vbi libet, etiam extra Regnum, & cum quibus vult, consiliariis. Sæpe etiam Consiliariis & Referendariis, Secretariis earum cognitionem delegat, sed ita, vt ipse tamen ad extremum iis referentibus statum controuersiæ decernat, præsertim si causa ad Nobilẽ pertineat. Soli Cracouienses ciues hoc præditi sunt priuilegio, quod à Senatu vrbano non nisi ad Principem est prouocatio, & quod eius, itemque Casimiriæ & Cleparię ciuitatum causæ ab eo non nisi Cracouiæ iudicantur. Habent & sculteti siue aduocati hæreditarii pagorum & oppidorum nonnullis in locis inter se peculiaria iudicia, à quibus item ad ius supremum Teutonicum, & inde ad sex ciuitates, vel ad Principem prouocatur. Iure autem suo quisque iudicatur, præter, quod causæ cædis & vulnerum Polonico tantum iure iudicantur, quo reus actoris iureiurando peragitur. Ac in recenti quidem crimine comprehensus, cædem capitis supplicio luit. Post interpositam vero vigintiquatuor horarum moram ad certam & lege constitutam capitis æstimationem damnatur, quæ diuersa est, Nobilis & plebeii. Pro plebeio capite partim domino eius, partim liberis ac hæredibus cæsi cædit mulcta: pro Nobili vero solis liberis ac hæredib. exoluitur. Nobili tamen pro Nobilis cęde vltra mulctam pœna est etiam carcer annuus, & sex hebdomadæ. Cæterum Masouiorum legibus carceris pœna soluitur is, qui profugus annum totũ exulauerit. Verum plebeio Nobilem interfecisse capitale est, nisi transigat cum actore. Vulnerum certæ sunt æstimationes. Fit autem contemptu harum pœnarum, & capiendæ ex mulcta pecuniæ, vt crebrescant magis indies iurgia atque cædes. Executio rerum iudicatarum cõtra oppidanos penes magistratum est in sua quemq; ciuitate, aut si is negligat, domini vel præfecti auxilium imploratur. Atque hæc iudiciorum Nobilitatis & plebis ratio.

Scultetorũ iudicia.

Homicidij iudicium & pœna.

Executio urbanorũ iudiciorũ.

Comitia duabus de causis habentur, propter consultationes de Republ. & propter iudicia. Cum enim Polonis ea potissimum forma Reip. placuisset, in qua penes vnum quidẽ esset iudiciorũ, ac rerũ omniũ in bello & in pace summa, sed, vt is rerum agendarum ac iudicandarum consilia cum pluribus consiliariis communicaret: hi porro cum propter alias functiones publicas, tum etiam propter curam rei suæ familiaris, ad latus Principis assidui esse nõ possent, placuit, vt ii ad certum locum ac diem conuocarentur à Principe, ad exercẽda cum ipso iudicia, consiliaq; de Republ. capienda. Hæc sunt comitia publica, quæ etiam generales Regni conuentus vocãtur: qui olim simpliciorib. ac melioribus seculis bidui vel tridui spacio peragebantur. Augescẽtibus deinde iudiciis & rebus agendis, extrahi cœpere in longius tempus comitia: sic tamen, vt pro re noua & insolita annotarit Dlugossus, in nonum diem ea extracta esse. Atq; hęc fuit vetustorum comitiorum ratio. Posteriori tempore, cum vniuersa Nobilitate, & vna de omnibus ciuitate Cracouiensi communicata sunt comitia: cœperuntq; adhiberi nuntii Nobilitatis siue terrarũ, & ciuitatis Cracouiensis, principio quidẽ vnã ob rem, nempe sciscendi in bellum tributi causa. Deinde vero, cum siue incuria Principũ, siue Senatorum conniuentia, multa, quæ ad salutẽ & amplitudinem Reipubl. pertinebant, negligi, ac Nobilitatis prærogatiuæ minui viderentur, ad alias etiam consultationes de Repub. accedere cœperunt, non vt consiliarii, sed vt monitores Principis ac cõsiliariorum, & custodes libertatis, & prærogatiuarum Nobilitatis, ac legum publicarum. Nunc igitur sine nuntiis terrarum non habentur legitima comitia.

Comitiorũ ratio.

Nuntij Nobilitatis.

Atq; eam ob rem quoties ea debẽt institui, indicũtur prius à Rege Nobilitati

Conuentus particulares. conuentus, quos vocant particulares, ad certos dies, certaq; oppida. Quibus (nisi iusta causa obstet) Nobilitas cum Senatorib. ac magistratibus terrestribus eiusdem satrapię ad templum conuenit, & implorata ope diuini numinis legationem regiam audit, vbi, quando, & quibus de causis opus sit haberi comitia. Deinde præeuntibus Senatoribus nuntios suos deligit, eisque vel peculiaria dat mandata ad comitia, vel vniuerse potestatem facit curandi ea, quæcunque in commune è Republica fore videbuntur. Lege autem ab hoc munere legationis excluditur, qui priuatum habet negotium ac litem in comitiis. Finitur nuntiorum potestas vnicis comitiis. Nec idem est in omnibus satrapiis eorum numerus: sed pro numero territoriorum esse debere existimatur. *Conuentus generales.* Nuntiis ita creatis in particularibus conuentibus, mox instituuntur alii conuentus, quos generales vocant. In maiore quidem Polonia Coli, in minore autem Corcini. Et ad hunc quidem Cracouiensis, Sendomiriensis, Russicæ, Podolicæ, Belsensis, & Lublinensis satrapiarum: ad illum vero reliquarum proceres ac nuntii recens creati, ac de Nobilitate qui volunt, constituta itidem à Principe die conueniunt, auditisque iterum mandatis regiis, mandata Nobilitatis, & quæ postulat vsus Reipublicæ, inter se conferunt. *Comitia regni.* Atque inde itur ad maiora comitia. Quo vbi conuentum est, re sacra solenni itidem in templo publice peracta, itur ad aulam. Ibi Rege & Senatoribus in corona cõsidentibus, adstantibusq; pone secretariis ac nuntiis, Cancellarius vel Procãcellarius Regis nomine proponit in mediũ, quibus de rebus in commune consuli operæ pretiũ sit. Deinde Senatores ab Archiepiscopis & Episcopis orsi, ordine dicunt sententias. Hinc nuntii petita à Rege venia secedunt in aliud conclaue, iisdem de rebus inter se consultaturi: reuersiq; siue eadem, siue alia die per vnum aliquem exponunt id, quod ipsis in commune visum est, quid probent, quidue requirant. Nonnunquam pluribus mandant, si plura sint negotia proponenda, vt suum quisque edisserat. Non modo enim iis de rebus, quæ Regis nomine propositæ fuere, sed etiam, si quid aliud ipsis in mentem venit de Republica, postulant, vel admonent. Id vero si est eiusmodi, vt consultationem requirat, & ab eorum functione non alienum esse videatur, dicuntur etiam de eo sententiæ à Senatoribus, exclusis nuntiis, interdum etiam non exclusis. In omnibus autem consiliis postremus omnium dicit Rex, & quod ei placuit, decreti comitialis & legis habet vigorem, dummodo prioribus legibus, Nobilitatisque aut sacri ordinis prærogatiuis ne aduersetur. Tunc enim refragari placito Principis non solum Senatui, sed etiam nuntiis fas est. Itaque in eiusmodi consultationibus suspendit fere sententiam suam Rex, donec inter nuntios & Senatores, maioremue eorum partem conueniat. Sed hoc iam aliter constitutum est. Cætera autem consilia de Republica, quæ legibus diserte excepta nõ sunt, nec prærogatiuis Nobilitatis præiudicant, cum Senatu solo Rex communicat. *Iudicia comitialia.* Quemadmodum iudicia quoq; cum eo solo exercet, minimũ biduo vel triduo singulis hebdomadis per tempus comitiorum. Sed interdum ea delectis aliquot è Senatu delegat. Atq; ii quotidie fere, festis dieb. exceptis, iudicant. Verum ab his quoque assessoribus (sic enim vocantur ii iudices) ad Regẽ prouocatur. *Controuersiarũ inter ecclesiastic. & equestrẽ ordinẽ arbiter Rex.* Atq; ii statum cõtrouersiæ cuiusq; decretumq; suũ in consessu reliqui Senatus exponũt. Sententias tamen denuo non dicunt. Publicarum inter ecclesiasticum & equestrem ordinẽ controuersiarum arbitrium atq; transactio penes Regem est. Comitia quotannis, nisi quid forte impediat, institui vsitatũ est. Nihil tamẽ ꝓhibet, quo minus vel

rarius,

rarius,vel crebrius instituantur. Crebrius quidem vt id fiat requirit iudiciorum & prouocationum disceptandarum multitudo, quæ cũ antea nonnunquam in quartum & quintum,ac sextum fere mensem extraherentur,nunc lege sex septimanarũ spacium præfinitum est.Locus certus comitiis habendis olim nullus erat,sed vbi Regi collibuerat,etiam sub dio,& in territoriis ea peragebantur.Postea lege in vnum conclusa sunt oppidum,in vmbilico & meditullio totius Poloniæ situm Petricouiam.Sed iam ea inde noua lege in gratiã Lithuanorum Varsauiam translata sunt. Potest tamen Rex assentiente Senatu iusta aliqua de causa alibi quoq; ea instituere.Nec illud prætermittendum est, quod initio comitiorum nuntiis Nobilitatis singulis certa pecunia in victum de publico numeratur.Senatoribus non item. Cæterum non venienti ad comitia Senatori sine iusta causa,lege mulcta irrogatur:sed ea vix vnquam à Rege exigitur.Habet ecclesiasticus quoque ordo in Polonia suos conuentus siue synodos,quarum causas & vniuersam rationem è iure pontificio petat,qui volet.Atq; hæc etiam de comitiis.Superest belli gerendi ratio.

Comitiorum locus.

Synodi sacerdotum.

Bellum autem in hac gente à Nobilitate geri vsitatum & legitimum est antiquitus:quæ cuncta equestris militat,idq; pro modo bonorum & redituũ facere debet.Sed cum nulla publice instituta sit bonorum æstimatio, modus hic fidei cuiusq; creditus, labente in deterius disciplina & fide,arbitrarius factus est,non sine Reipublicæ totius incommodo atq; iniuria. Arbitrarium est & genus armorum.Tenuiores,& qui equum alere non possunt,pedestres militant.Sculteti quoq; siue aduocati hæreditarii,& quicunq; fundos terrestres hæreditarios habent,non sunt immunes à militia. Mulctatur autem agris & bonis omnibus,si quis paterfamilias à bello abfuerit, aut filium adultum, fratremue,qui ipse separata bona, & militandi necessitatem non habeat, pro se non miserit.Cæterum pupillis impuberibus,ægrotis,senio confectis, & viduis per necessarios & famulos militiã obire licet.Habent autem va cationem militiæ tribuni terrestres,præfecti arcium in finibus Regni sitarum, vicarii cæterorum præfectorum iurisdictionem habentium,vicecapitanei, & burggrabii, & qui Reipublicæ causa absunt:habet item ordo cunctus ecclesiasticus præter eos sacerdotes,qui bona terrestria hæreditario seu alio quouis, quam sacerdotiorum iure ac nomine obtinent.Euocatur ad bellum Nobilitas antiquo more,dimissis quoquo versus per præfecturas literis signo regio consignatis: quæ deinde in pertica resti alligatæ (vnde restium nomen acceperunt) à præconibus siue ministerialibus terrestribus ad dignitarios & officiales siue magistratus:primoresq; Nobilitatis cuiusq; præfecturæ sublimes & conspicuæ circumferuntur,& in foris vrbium ac oppidorum alta voce publicantur. Ter autem id fieri oportet interpolatis quaternis septimanis: nisi decreto comitiali tempus id accidatur, binæq; restes coniungantur. Post tertias demum restes domo se quisq; mouet ad suæ satrapiæ conuentum, ad certum locum certumq; diem indictum. Inde porro autore ac ductore Palatino cum sui quisq; territorii Castellano ad constitutum à Rege prope fines Regni locum pacati proficiscuntur. Verum hoc quoq;, vt alia nonnulla recte à maioribus instituta, augescente indies equitum licentia conniuentiaque magistratuum in desuetudinem abiit,magno non modo sacerdotalium, sed etiam regiorum, & ipsius Nobilitatis prædiorum & adscriptitiorum incommodo atq; damno. Necesse autem habet Princeps equestris ordinis homines ab hostibus in bello captos redimere,ac damna amissorum equorum,quæ ii extra fines Regni acceperint,

Belli gerendi ratio.

Pœna non militantiũ.

Immunes à militia qui.

Restium litera.

Bellicæ leges.

exoluere. Captum vero hostem, nobilem præsertim, is qui cepit, Principi tradere debet, acceptis pro eo duobus florenis. Vsu venit nonnunquam, vt hæ copiæ diuidantur à Principe de sententia amplissimi consilii: ac cæteris quidem aduersus hostem proficiscentibus, vnius aut alterius satrapiæ Nobilitas, vel plurium, si opus sit, ad præsidium eius oræ, vnde item belli aliqua est suspicio, relinquatur. Hæc est apud Polonos belli gerendi ratio: hoc robur militiæ in equitatu situm. Hæ sunt opes & vires gentis: hæ copiæ externis pene incredibiles, & cum quibusuis maximarum gentium opibus ac diuitiis comparandæ: quibus olim Principes Poloniæ res magnas gesserunt, non domi modo illata bella propulsando, sed foris etiam hostes vlciscendo, fines imperii longe lateque proferendo, & amicis ac sociis succurrendo. Sed cum abuterentur ii nonnunquam obsequio Nobilitatis, eamque crebrorum ac diuturnorum, minimeque necessariorum bellorum incommodis exercerent, lege cautum est intra ducentos annos & amplius, vt ne liceat Regi bellum facere sine comitiis & assensu Senatus: & vt Nobilitas fines quidem Regni, quoties & vbi opus est, absq; vllo stipendio tueri necesse habeat, non sine Principe tamen, præterquam in interregno. Cæterum extra fines ne ad vllam militiam educi possit inuita, nisi acceptis à Rege in quemlibet hastatum equitem quinque marcis.

Bellica expeditio sine comitiis nō indicitur.

Nobilitatis officium.

Peditatus nullus est fere apud Polonos, præter mercenarium, si quem Princeps conduxerit. Mittunt quidem ei oppidani currus commeatu onustos cum peditibus: sed is peditatus non multus est, & sternendis muniendisque viis, quam armis tractandis, accommodatior. In extrema tamen necessitate & grauiori bello, euocata ad expeditionem Nobilitate, oppidani quoque & agrestes decimum quemque peditem decreto comitiali armant & expediunt. Cum autem lentior sit expeditio hæc vniuersa, & nonnunquam ciuibus & amicis magis quam hostibus incommodare soleat, excogitata est ratio conducendi militis mercenarii pedestris & equestris ad subitarias Tartarorum & aliorum hostium excursiones reprimendas, expugnandas munitiones, & alios militares labores subeundos aptior & promptior. Quæ copiæ pariter cum decurionibus, centurionibus, turmarum & cohortium ductoribus tribunisque militaribus ab alterutro exercitus longe laxiori potestate, & seueriore disciplina, quam in expeditione publica reguntur. Est autem stipendium trimestre, in equitem quidem senum, in peditem vero quaternorum florenorum antiquitus constitutum. Perexiguum id sane est, nisi in magna alioqui rerum omnium ad victum pastumque pertinentium copia & vilitate, longe leuius etiam precium rebus venalibus bellica lex imponeret, & charitas patriæ, studiumque bellicæ virtutis ac gloriæ, & spes adipiscendorum publicorum honorum magis, quam vlla merces iuuentutem multitudine & ocio abundantem ad facienda stipendia excitaret. In hoc vero stipendium publice confertur pecunia, tributo, quam exactionem vulgo vocant, agrestibus ac oppidanis, Regi iuxta ac Nobilitati subiectis, imperato. Quo illi non inuiti agrorum domorumque suarum vexationem redimunt: si modo redimunt, mercenariorum etiam militum, non contentorum stipendiis suis, licentia & rapacitate indies magis ac magis progrediente, & nec sacerdotum, nec Nobilitatis, atque adeo neque Regis ipsius bonis abstinente. Id autem tributum ex agris quidem in mansum, ex oppidis vero ostiatim penditur. Quin etiam venalis cuiuslibet potus nomine in oppidis iuxta ac pagis pensitatur.

Oppidanorum munia in bello.

Stipendia equitum & peditum.

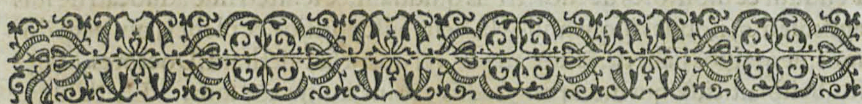
Tributa siue exactiones.

Pendunt

Pendunt & molitores de moletrinis quiddam, & sculteti siue aduocati de suis agris, itemq; nobiles ii, qui nullos habent adscriptitios, & plebei, qui neq; domos, neq; agros habent, & arte aliqua, vel opera sua victitant. Doctores, Magistri, Scholastici, & qui literarum studiis vacant, immunes sunt. Est & aliud quoddam tributum, in magna necessitate aliquando plebi vniuersæ, exceptis scholasticis imperatum: quod quia de singulis capitibus pendebatur, capitale dictum est. Imponit nonnunquam & ipsa sibi Nobilitas cum Rege & proceribus tributum de agris, vel de censibus suis pensitandum, si vsus & necessitas postulet. Non nisi in comitiis autem hæc tributa sciscuntur ac decernuntur, & quidem consentientibus Senatoribus pariter ac nunciis terrestribus. *Capitale.*

Cæterum ecclesiasticus ordo vna cum bonis & hominibus suis, iam inde ab initio susceptæ religionis Christianæ, non modo militiæ perpetuam vacationem, sed tributorum etiam publicorum immunitatem habet in Polonia: verum ipse superiori tempore oppidanos & agrestes suos tributis, quæ cæteris imperantur, vltro Reipublicæ gratia subiecit. Nunc iam pro lege habetur, vt quoties regiis & equitum subditis tributum imperatur, nec hi exortes sint. Pensitant ipsi etiam nonnunquam sacerdotes cum Episcopis rogati, vrgente necessitate, & charitate patriæ suadente, de suis sacerdotiis certam redituum suorum portionem, quam pensionem contributionem appellant. Eius vero decernendæ ius est penes synodum prouincialem: Exigendæ vero penes eos, quibus Episcopi cum primario suo collegio in sua quisq; diœcesi mandauerit. Superiorum autem illorum tributorum, quæ plebi atq; etiam Nobilitati imperantur, exactio plerunq; Regis arbitratu, nonnunquam de Senatus ac nunciorum sententia per satrapias compluribus imponitur. Nec diutius id munus durat, quam ipsum tributum. Dispensatio penes Regem fere & Thesaurarium Regni manet. Nonnunquam tamen & ipsa aliis comitiorum decreto mandatur. Non adeo pridem excogitata est noua ratio comparandæ in defensionem Regni militemq; mercenarium pecuniæ. Rex enim Sigismundus Augustus quartam partem redituum regiorum in eum vsum perpetuo Reipublicæ concessit, quæ pacis tempore in fiscum, in arce Rauensi constitutum, deponitur. *Ecclesiastieorum immunitas.* *Quarta redituum regiorum.*

Atque hæc de origine gentis Polonicæ, situ terræ, soli vbertate, populis, lingua & moribus, ordinibus ac statibus, magistratibus & vniuersa Reipublicæ forma, belli pacisq; tempore. Nunc Principum siue Regum, & ipsius populi res gestæ strictim percurrendæ.

HISTORIÆ POLONICÆ
Liber Secundus.

LECHVS.

An. Ch. 550.

DIVTVRNO cunctæ Slauicæ nationis consensu celebratur, Lechum & Czechum Polonis atq; Bohemis (qui etiam Czechi lingua Slauica vocantur) Principes præfuisse: ideoq; alterum Polonis, alterum Bohemis nomen dedisse, dubitandum non est. Bernhardus quidem Vapouius etiam certum tempus edidit, quo Polonis Lechus præfuit, nempe circa annum Christi quingentesimū quinquagesimum, à quo quidem sumendum est initium rerum Polonicarum, propterea quod de vetustioribus gentis Polonicæ temporibus nil comperti habetur. Lechus itaq; primus gentis Polonicę auctor hāc regionem latissimā, quæ regnum Poloniæ complectitur & colendum & habitandum multitudini suorum distribuit: arces & castella opportunis locis muniuit: ipse in vna ex his domicilium fixit, quam sexto à Varta flumine milliario, versus Septentrionem in patentissima planicie, ex rudi & non dolata materia extruxit, eique oppidū adiunxit, quo esset tamen aliqua hominum circum Principem frequentia, & Gnesno seu Gnesnæ ipsi nomen imposuit, à nido, quem Gniazdo Poloni vocant, paulubum deflexo vocabulo: siue quod eo loco, quo nidus auibus, arx illa sibi futura esset: siue quod aquilarum ibi nidum reperisset, indeq; insigne boni auspicii adeptum mansisse, & manere successoribus eius Principibus Polonorum existimatur alba aquila, erecta expansis alis. Sic igitur fundato principatu, Lechus partim Gnesnæ manendo, partim obeundo regnum ius dabat populo æquabile, non ex præscripto legum, quæ nullæ erant, sed ex arbitrio suo, hoc est, ex æquo & bono: vsus moderato imperio, magis pater quam dominus factus illorum, qui fidem ductumq; suum secuti essent. Nec enim facile liber feroxq; populus asperum & iniquum tyrannum aut initio secutus esset, aut postea pertulisset. Reditus tunc & agros peculiares nullos habebat Princeps: sed ei cuncti seminabant & metebant, deq; omnium rerum prouentu ac fructibus ipsi vectigal pendebant. Nam nummus tunc incognitus erat apud Polonos: sed, quo indigebant, permutatione rerum sibi comparabant. Quamdiu vero Lechus regnauerit, quid præclari bello paceque gesserit, quosue liberos post se reliquerit, in incerto habetur. Vapouius inter alia scribit, centum quinquaginta ferme annis posteritatem eius regnasse in Polonia, ad annum fere à Christo nato septingentesimum. Cæterum quod Vapouius memorat, maris quoque fortunam Polonos tunc feliciter tentasse, & instructa classe traiectoq; sinu Balthico Rugiam, Fœoniam, & alias quasdam insulas de Danis

Aquila alba insigne Poloniæ.

Principis reditus.

Danis cepisse, & cum ea gente vario marte terrestribus & naualibus præliis dimicasse, ac tandem Duce Vissimiro vno ex Lechi posteris, Syuardum Regem Danorum nauali pugna ab iis profligatum, & pulsum precario regni partem sub annuo tributo recepisse, concessa Polonis Iutia, Scaniaque: filias vero eius duas captiuas, alteram Noruegis, alteram Germanis venditas: filium autem Iarmericum in obsidis loco asseruatum esse: inde Vissimirum Principem captiuis abundantem, duas vrbes maritimas circa mare condidisse: & ex his alteram Vissimiriam de suo nomine, alteram Dantiscum siue Gedanum à deuictis Danis, eoque deductis, appellasse: tandemque Siuardum postea seruitutis impatientem Vissimiro rebellasse, & in pugna occubuisse: filium vero Iarmericum aliquanto post è custodia elapsum nouos motus in Dania concitasse: verum eos à Polonis tunc sedatos esse, vero non videtur esse consentaneum. Nam vt ex Crantzio & Saxone satis constat, Vissimirus hic non Dux Polonorum fuit, sed Vandalorum, qui ea ætate totam Pomeraniam cum hoc, totoq; Megapolitano tractu longeq; aliquid amplius tenuere, & fertur sub annum Christi trecentesimũ quadragesimũ vixisse. Vnde colligere facile est, Gedanum eo tempore nondum extitisse, vix enim verisimile est, tot retro seculis vrbem tam celebrem & maritimam ab omnibus Historicis, qui orbem Arctoum, ipsiusq; vrbes accurate descripserunt, istam alto præteritam fuisse silentio. Quin Vissmaria non adeo vetusta est, vt à Vissimiro illo condita fuisse putanda sit, sed potius, vt ex aliis & præsertim annalibus ipsius ciuitatis liquet, à Gunshelmo Comite Suerinensi & Megapolitano, rerum potiente Valdemaro secundo Rege Danorum, circiter annum Christi millesimum ducentesimum quadragesimum. Krantzius hanc historiam ex Saxone sic narrat. Siuardum istum Regem Daniæ primum à Gotharo Rege Sueciæ profligatum fuisse, ideo quod Gotharo sororem suam in matrimoniũ promissam mutata post sententia elocare recusarit. Qua iniuria permotum Gotharum sponsam armis petiisse, tota regione occupata. Vandali, quorum tunc Rex erat Ismarus, animaduertentes, Siuardum à Gotharo in maximas angustias redactum, irruptione in Daniam facta prælioq; commisso Siuardum cæciderunt, filius Iarmericus cum duabus sororibus paruulis præda hostibus fuit, quarum altera Noruegis, altera Germanis, quod venalia quondam solebant esse connubia, prece vendita est, sicq; tota ea à Vandalis subacta fuit. Errori vero huic occasionem præbuisse nominum Ismari & Vismari.

DVODECIM DVCES SEV *Palatini.*

Cum autem stirps Lechi defecisset, ab vnius imperio ad paucorum dominatum traducta fuit Respublica. Nam duodecim Palatini, ex omni procerum numero viri inprimis spectati, diuisa in totidem regiones Polonia, in principes eliguntur, quo suæ quisq; regioni præesset: & Voievodæ, hoc est, duces belli & copiarum vernacula dicti sunt lingua. Et recte quidem illi, atq; è Republica initio initum magistratum gessere: legesq; paucissimas & simplicissimas, vt rude illud ferebat seculum, non in libris, neq; in tabulis, sed in animis hominum atq; in vsu incidere. Sed post aliquanto ad ambitionem versi, dum suo quisq; nutu omnia geri vult, & rem priuatam potentiamque suam augere studet, assentari multitudini, eiusq; licentiam alere, suos quisque per fas & nefas defendere & euehere, terrori esse iis, quos beneuolentia sibi adiungere non posset.

Inde tandem contentiones, simultates, & factiones à studiis partium sunt exortæ, quæ Rempublicam funditus euertere cœperant. Pertæsi igitur malorum Poloni, quæ sub duodecim Palatinorum imperio ipsis incubuerant, ad vnius Principatũ respexere, & aliquid de gustata libertate ipsi sibi detrahere, quam perire prorsus volebant. Quamdiu vero horum Palatinorum durauerit imperium, in incerto habetur. Mansit quidem deinceps sub Principibus, manetq; in hanc vsq; diem is apud Polonos magistratus, aliquantum restricta potestate ac iurisdictione ipsorum, habentq; ii principem secundum Episcopos in Senatu regio locum. Cæterum duodecim tunc Palatini fuerunt, vel nouo populi placito, vel vsitato etiam sub Principibus instituto: finibus vero Poloniæ non iisdem perpetuo manentibus, sed accisis aliquando prolatisq; rursus, ne regionum quidem eadem distinctio, nec idem Palatinorum numerus mansit.

Palatinorũ dignitas.

CRACVS.

An. Ch. 700.

Abrogato Palatinorum imperio post longam in conuentu Gnesnensi cõsultationem vna omnium sententia ad Cracum Principatus defertur, quod factum esse circa annum Domini septingentesimum Vapouius vult: ideoque quando Lechi posteritas ad eum quoq; annum fere (vt ante dictum est) manserit, non diuturnus fuisset ille Palatinorum dominatus, Siue autem Cracus vnus fuit de Voieuodis illis, siue non: vero propius est, ipsum fuisse Polonum, quam externum. Habebat enim & domicilium apud Istulam tredecim milliaribus à fontibus eius fluminis: vir cum amicitiis, copiis, & facultatibus potens, tum prudentia, animi magnitudine, & iustitiæ, atque integritatis opinione apud omnes ita gratiosus, vt solus dilabentem Rempublicam recte sustinere & recreare posse videretur. Reluctabatur ille quidem diu & multum Reipublicæ curam & administrationem suscipere, præsertim quod & licentia hominum intestinisq; dissidiis perturbata, & externis bellis non leuiter quassata fuit: precibus tamen & contentione multitudinis, amoreq; patriæ victus assensit. Neq; vero fefellit Polonos hoc ipsorum de Craco iudiciũ, prudentiæ ac virtuti ipsius datum. Nam hostes patriæ alios fœderibus sibi adiunxit, alios armis repressit, pacatis vero foris rebus, domi licentiam & audaciam perditorum coercuit: iudices priuatarum controuersiarum per loca constituit: vrbem in læua Vistulæ ripa, in loco domicilii sui condidit, ac de nomine suo Cracouiam appellauit, eiq; arcem in colle Vauelo, Vistula eum ab oppido tunc dirimente, felicibus auspiciis superędificauit, quam regni caput Gnesna relicta fecit. In eo scopulo, cui arx Cracouiensis superimposita est, fertur immanem beluam, quam holophagum siue draconem vocant, cubile suũ habentem, viciniam omnem deuorandis pecudibus, iumentis, & hominibus intentam Cracus astu interemisse, cum corpora illi obiiciẽda pice, sulphure, & fomite succenso infarciri iussisset, & ignis conceptus viscera beluæ torruisset. Celebri Craci fama permoti Bohemi consanguinei Polonorum, ipsi quoq; sibi eum principem adsciuerunt, vti Dlugosso & Vapouio placet. Sic Cracus cũ per multum tempus bene ac feliciter regnasset, obiit tandem, & è conspectu Cracouiæ vltra Vistulam in monte Lassotino, aggesto instar montis tumulo, quemadmodum ipse mandauerat, sepultus est: extatq; in hanc vsq; diem is tumulus, haud procul à delubro, quod diui Benedicti nomine vocatur.

Cracus Polonus.

Cracouia à Craco condita.

Cracus moritur.

LECHVS SECVNDVS.

Curato patris Craci funere, filius eius natu minor Lechus, maiorem (cuĩ

Cra-

Craco nomen erat) per ſpeciem venationis in ſyluas eductum, incautum occulte interemit, ac fortuito caſu eum periiſſe mentitus, ſimulatis lachrymis ac luctu honorifice ſepelit: principatumque ſcelerate appetitum, qui maiori natu debebatur, ſublato illo ſuſcipit. Verum aliquanto poſt patefacto ſcelere, Principatu deturbatus, & in exilium miſſus eſt. Alii dolore & conſcientia patrati parricidii, cum Diis hominibuſque exoſus eſſet, domi eum contabuiſſe, nullis relictis liberis, aiunt. Vincentius Cadlubcus viuente adhuc patre parricidium ab eo patratum, ſed mortuo demum patre, & iam ipſo regnante, ſcelus patefactum eſſe memorat. *Lechi parricidium.* *Lechi pœna.*

VENDA.

Tam gratam vero ſui memoriam Cracus Princeps apud Polonos reliquerat, vt vtroque eius filio orbati, ad Vendam filiam, quæ vnica ſuperſtes erat, Principatum deferrent. Sperabant enim, habituros ſe eſſe præſtantem aliquem de externis Principem, venuſtiſſimæ & prudentiſſimæ virginis Vendæ coniugio inuitatum. Nec ſane feſelliſſet Polonos opinio, niſi per Vendam ſtetiſſet. Nam Ritigerus illuſtris & potens ea tempeſtate in Germania finitima Princeps, per oratores ſuos coniugem eam ſibi petiuit: verum illa excelſi & minime muliebris animi virago, negare ſe alicui eſſe nupturam: Principem, quam Principis vxorem, eſſe malle. Orare iterũ atque iterum Ritigerus, minaſq; adiicere. Vbi fruſtra ſe omnia tentare videt, coacto exercitu, armis negatum coniugium atq; principatum contemptu muliebris imperii perſequi ſtatuit. Nec ſegnius Venda cum expeditis ſuorum copiis aduenienti hoſti ad fines regni ſui occurrit. Miſcere rurſus Ritigerus preces cum minis: illa vero exprobrare importunam libidinem armato. Oratores reuerſi, eximiam puellæ pulchritudinẽ & ſapientiam, animumq; ad bellum quam ad nuptias paratiorem, renunciant ſuo Principi. Orant itaque ne ſe exercitumque ſuum propter intempeſtiuum amorem ac cupiditatem ſuam turpiter coniiciat in periculum, inglorium eſſe viro cum fœmina certamen, etiamſi exploratam habeat victoriam: ni deſinat, relicturos ſe eum, domumque ſignis conuerſis reuerſuros. Ille omnibus tentatis, vbi obſtinatos ſuorum animos, & à prælii dimicatione alienos eſſe videt, mortem ſibi conſciuit, cum propter amoris impatientiam, tum quod à muliere ſine vllo prælio victus eſſe videretur. Germani vero ictis cum Venda fœderibus, finibus Poloniæ deceſſerunt. Lætata hoc ſucceſſu Vanda, ouans Cracouiam ingreditur, mactatiſque quamplurimis victimis, ad extremum ipſa Diis patriis ſolenni ritu ſe deuouet, ac de ponte in profluentem Viſtulæ, ne quis aduerſus caſus eius felicitatem contaminaret, ſeſe præcipitauit. Inuentum eſt poſtea Vendæ ipſius cadauer: quod vno ab vrbe milliario, editiore loco è conſpectu vrbis ſupra amnem Dlubniam Proceres ſepeliuerunt, aggeſto itidem, vt patri, tumulo: indeq; ſubiacens pagus Mogilæ, hoc eſt, tumuli nomen ſortitus adhuc retinet. *An. Ch. 750.* *Ritigerus Vendæ coniugium petit.* *Ritigerus victus à Vanda.* *Vanda ſe in Viſtulã præcipitat.*

DVODECIM PALATINI ITERVM.

Vanda fatis erepta, cum nemo regiæ ſtirpis ſupereſſet, commutata eſt rurſus Reipublicæ forma, à duodecimq; iterum Palatinis Polonia cuncta militiæ domiq; aliquandiu adminiſtrata eſſe fertur: donec rurſus ad vnum delatus eſt Principatus, ex mirabili quodam euentu ac ſtratagemate. Nam cum

 Poloni

Poloni à Pannonibus & Morauis aliquoties profligati, animum à defensione finium suorum desponderent, homo quidam plebeius & aurifex Præmislus nomine coadunata aliquanta voluntariorum militum manu, arte & dolo hostem fudit. Galeas enim & clypeos è tenerioribus arborum corticibus, & quauis alia materia magno numero fabricari curauit, eaq; partim felle, partim lithargyrio extrinsecus illita, noctu è conspectu hostilium castrorum, in extrema sylua in truncis arborum, & in arbustis, terræq; infixis ramis ita appendit, vt ad exorientem solem obuersa armati exercitus speciem eminus inspectantibus exhiberent. Quod conspicati Pannones contemptu victi sæpe fugatiq; à se hostis, pauci tumultuarie correptis armis, quasi ad certam prædam procurrerunt: Poloni vero interea galeis atque clypeis submotis siue combustis fugã simulauerunt. Siue ergo præcipitato illo tumultuario exercitu in insidias atque concisos, & mox indutis armis ipsorum, reliquos imparatos ceciderunt: siue, dum credunt fugisse Polonos, in securos illos, & crapula somnoque sopitos Poloni repente irruerunt: Præmisli certe industria singulari illo strategemate singulariter tunc enituit, opemque patriæ tulit: hostis vero cæsus, & castris omni rerum copia refertis exutus inglorius Polonia excessit.

Præmislus aurifex.

Pannones & Morani à Polonis fusi.

PRAEMISLVS SIVE LESCVS PRIMVS.

An. Ch. 760.

Ob tam præclarum igitur facinus atque meritum in Rempublicam Præmislus omnium acclamationibus princeps renunciatur, & blandum Lesci nomen, gratiosum apud Polonos, ob Lechi conditoris memoriam, oblatum accepit. Quanquam Vincentius Lesticum ab astu vult appellatum fuisse. Videtur autem Principatus ipsius incidisse in annum Christi septingentesimum quinquagesimum aut septingentesimum sexagesimum, post quem susceptum, in pace moderatum eum in suos gessit. Nec ausus est quisquam eo viuente Poloniæ fines infestare. Quamdiu vero regnauerit, vbi, & qua morte absumptus sit, non satis constat: liberos quidem post se nullos reliquisse fertur.

LESCVS SECVNDVS.

An. Ch. 804.

Præmislo siue Lesco eius nominis primo vita defuncto, exoritur noua de Principatu contentio: cumque nullus appareret ambiendi modus atque finis, placuit rem fortunæ & sorti committere. Indictus est itaque ad certam diem maculosorum equorum cursus, qui primus ad metam peruenisset, eius dominus Princeps vt esset Poloniæ. Figitur meta ad Prandnicum amnem in aperta planicie ad septentrionalem plagam Cracouiæ. Status curriculo dies adest: effunditur ad spectaculum ingens hominum multitudo, solicita omnium, quem det fortuna euentum, expectatio. Consident delecti iudices, & munerarii, dant signum certaminis. Ibi Lescus quispiam, competitorum vnus, cum stadium vafro consilio stratis clam in sabulo ferreis acutis stylis, quibus currentium equorum pedes læderentur, impediuisset, primus ad metam obliquo & minime impedito tramite, cæterorum equis in cursu offendentibus, peruenit. Munierat autem is & equi sui calces ferreis soleis, vt si forte cum impetu currens in eos incidisset, non offenderet in stylis: cum omnes omnium aliorum equi de more illius temporis soleas nullas haberent. Illius itaque rei prorsus ignaris omnibus, & miraculo attonitis, iamq; victorem & Prin-

Cursus equorum de Principatu.

Lescus dolo victor.

Principem, quasi diuinitus sibi oblatum, Lescum acclamantibus, dolus deprehenditur. Protrahitur Lescus in medium, conuincitur, damnatur, concerpitur. Notarant autem commentum illud impediti curriculi, duo quidam iuuenes tenues & obscuri: cum enim, nemine etiam dum præsente, pedestri cursu in stadio illo forte certarent, ioco principatum inter se pacti, offendunt in stylis, subsistunt, inuestigant rem curiosius, notant tramitem stylis vacuum. Eorum alter, equitibus à carceribus procurrentibus, procurrerat & ipse pedester noto iam sibi tramite, omnibus effuso risu eum prosequentibus: omnium vero equis, posteaquam ad stylos ventum erat, cespitantibus, iuuenis ille pedester primus post doli fabricatorem ad metam peruenerat. Eum igitur, Lesco interfecto, Principem populus omnis salutat: &, ne quid ad auctoritatem ac maiestatem ipsi desit, Lescus commutato nomine appellatur. Atque is Princeps factus tam insperato rei euentu, dedit operam sedulo, ne tanto munere indignus iudicaretur: nec modo finitimorum vim & incursiones repressit, sed quibusdam etiam populis vltro bellum intulit. Quantum vero ipsi dabatur otii à bellis & seriis Reipublicæ negotiis, in exercenda virtute ac disciplina militari illud fere consumere: varios ludos & certamina equitibus pariter ac peditibus indicere: certantibus honorifica præmia proponere: ipse arbiter ac iudex præsidere, & pro meritis quenque collaudare. Fuit autem in hospites splendidus ac munificus: in suos cum virtute aliqua præstantes, tum egestate pressos liberalis: adeuntibus quoque facilis & comis, acerque vindex iniuriis pressorum. In victu cultuque corporis singularis erat parsimoniæ: rudibus & crassis pannis aulæorum loco passim vtebatur: nisi si quando in publico dare aliquid splendori & maiestati Principatus, propter externos homines maxime, cogebatur: quin ibi quoque crassos illos suos pannos, quibus ante adeptum Principatum vsus esset, ob oculos sibi poni iubebat, quibus admoneretur fortunæ suæ pristinæ, & vnde ad tantum honoris fastigium esset euectus. Ab ebrietate vero ita abhorrebat, vt pecudi quam homini similiorem esse ebrium hominem iudicaret. His moribus & hac moderatione animi quandiu, quibusue rerum successibus regnauerit, & quomodo vita defunctus sit, itidem atque alia illius temporis, non liquet. Non desunt, qui hunc Lescum interfectum esse scribant in prælio, quod ipse vicinis suis Vngaris ac Slauis ferens auxilium, contra Carolum Magnum Imperatorem, siue ipsius Imperatoris filium nothum eiusdem nominis gessit circiter annum Christi octingentesimum quintum.

Deprehensa fraude cōcerpitur.

Obscurus quidā principatū casu adipiscitur.

Lesci studia in pace & bello.

Lesci mors.

LESCVS TERTIVS.

Lesco huic è rebus humanis sublato, vnicus eiusdem nominis filius successit, non degener à paternis virtutibus: Nam ita se gessit in principatu bello paceque, vt patrem non adæquare modo, sed superare etiam videretur. Multa hic cum finitimis, qui nouitate & humilitate eius generis despecta, nouos ciebant motus, bella gessit: eosque vel perdomuit, vel reuocauit ad officium. Quod si verum est illud, quod de patre ipsius in prælio interfecto dictum est: hic filius interfecti fortasse (vt quidam commemorant) legationem de pace ad Carolum miserat. Suscepit autem Lescus hic liberos complures mares, ex legitima quidem vxore Popelum: è concubinis vero Boleslaum, Barnimum, Bogdalum, Casimirum, Vladislaum, Vradislaum, Otam, Pribislaum, Ciessimirum, Iaxam, Semianũ, Præmislum, Ziemouitũ, Ziemomyslũ, Sbigneum,

An. Ch. 810.

Lesci liberi.

Spicimirum, Spicigneuum, Sobeslaum, Vissimirũ, & Vislaum. Ex his Popielum in spem principatus liberaliter educatum, successorem sibi viuens designauit: cæteris vero nõ prius possessiones attribuit, donec sacramento adacti promiserint ea omnia, quæ pater de Popielo & vniuersa hercisc ũda sua familia statuisset, rata & firma se habituros, nec nouis diffidijs eius regnum turbaturos aut interpellaturos. Quod vbi illi fecerunt, ad hunc modum inter eos partitus est prouincias. Boleslao quidem natu maximo, Barnimo, atq; Bogdalo Pomerania cessit. Casimiro ac Vladislao Cassubia. Iaxæ & Zieniano Serbia siue Sorabia: Vratislao Rania siue Rugia. Pribislao, Ciessimiro & Otæ obtigit Ditiuonia. quæ nunc Lusatia dicitur. Præmislo, Ziemouito, & Ziemomislao Marchia Brandeburgensis, quæ à Polonis Sgorolecia vocata fuit. Reliquis reliqua eius oræ: in quibus Vislaus Miedzibozum arcem, quæ nunc Magdeburga, Sobeslaus Dalen, quod Daleburgum, Vissimirus in littore Oceani Vissimiriam ædificarunt.

POPIELVS SENIOR.

An. Ch. 815. Lesco itaq; vita pariter atq; principatu defuncto, destinatum à patre Principatum Popielus suscepit, patris auiq; dissimilis, ignauus ac timidus. Qui cum nihil præclari in Principatu gessisset, regiam tantum & domicilium suum Cracouia Gnesnam primum retulit, indeque non multo post Crusuiciam transtulit (cum eam arcem in planicie ad lacum Goplum condidisset) Cuius instituti causa hæc potissimum fuisse creditur, quod homo meticulosi & desidis animi quæsiuit antrum, vbi remotior ab Vngaris & Germanis, & fratribus, à quib. sibi cumprimis metuebat, securius viueret, & à negotijs reipublicæ alienatus indulgeret ventri, & ijs, quæ sub ventre sunt. Sed non diu animi proposito frui concessum ei fuit. Iuuenili enim adhuc ætate, cum aliquot annis regnasset, in morbum incidit, ac paulo post obiit. Fertur autem subinde solitus esse murium deuorationem sibi suisq; imprecari: quo quidem malo filius eius absumptus est. *Mos Popieli execrandi se.*

POPIELVS IVNIOR.

An. Ch. 830. Peracto solenni ritu Popieli funere, filius eius eiusdẽ nominis patruorum procerumq; voluntate, etiam tum impuber, Principatui inauguratur, omnibus subiectionem ipsi interposito iureiurando promittentibus. Cum pubertatem attigit, suo arbitratu viuere: patruorum monita, quibus eius tutela, vtpote adhuc impuberis & pupilli, demandata fuit, aspernari: cum æqualibus consilia capere: conuiuia compotationesq; largiores cum iisdem frequentare: in lustris, choreis, lusibus & amplexibus puellarum pernoctare: dein crapulæ stupriq; plenus multam in diem stertere: Rempublicam, iudicia, & querimonias hominum negligere: ad res agendas ineptus, ingenio nullo, ac inde omnibus erat despicabilis, vt vulgo Chostek despectus per contemptum appellaretur, cum dissolutos & perditos mores eius facies deformis, rarus in capite & barba pilus magis etiam deformaret. Patrui cum aliis proceribus, dissolutam illam Principis vitam refrenare cupientes, vxorem illi dant eleganti forma puellam, Germani cuiusdam Principis filiam. Sed ne sic quidem de flagitiis & nequitia sua remisit quidquam: imo vero noua crudelitatis & auaritiæ scelera vxoris consuetudine sibi adiunxit. Nam & auarior factus, decreta, honores, ac magistratus vendebat, & cum virtute ac dignitate non posset, fastu & crudelitate principatũ sibi stabilire: & metui à suis volebat, cum amari non mere- *Popieli ætas iuuenilis.*

mereretur. Atq; hæc omnia vxore impellente faciebat: quæ degustata semel dominatus, atq; lucri dulcedine, despectaq; viri inertia, muliebri astu imperiũ omne ad se transtulerat, maxime cum duobus filiis Lecho & Popielo aucta, mollem viri animum amore sui penitus adstrictum teneret, & perpetuũ apud Polonos dominatum suum fore persuaderet. Vnus obstabat scrupulus, patruorum mariti sui gratia & authoritas apud multitudinem, integritate vitæ, morumq; grauitate, ac prudentia comparata. Itaque eos quam maxime potest suspectos, criminibus etiam confictis, apud ipsum maritum reddit: persuadet, illis viuis principatum ipsi certum firmumq; esse non posse. Quem si retinere ipse vellet, & liberis suis relinquere, tolleret è medio patruos. Quibus dictis, facile ægrum atq; timidum viri animum in deteriorem impulit partem: talisq; nefandæ mulieris instinctu necandorum illorum ratio initur. Grauem & periculosum morbum Princeps simulat: patruos neci destinatos accersi eius nomine vxor iubet. Conueniunt sine mora: morbi magnitudinem Princeps gemitu assimulat: finem adesse vitæ suæ diuinitus indicatum asseuerat: vxorem, paruosq; filios ipsorum fidei ac tutelæ etiam atq; etiam commendat. Itaque in eiulatibus, planctibus, & lamentis absumpto die, cum iam ad occasum sol tenderet, Princeps patruos quasi moribundus iam dimissurus, nomine quemque blande compellat, ac in signum amoris circumferri medicatum poculum, paratum ad eam rem, iubet: prægustare se simulat, cæterum spumam tantum, à medio extantem, halitu difflat, potum ne extremis quidem labiis attigit. Cum omnes bibissent ordine, fingit somno se premi, & velle quiescere. Vbi discesserunt, reuerenter salutato Principe, conceptum præcordiis venenum vitalia membra occupat, & subito, de statu mentis dimoti, & furentes maximo cum cruciatu exanimantur. Ibi mulier re statim per exploratores nuntiata, cadauera insepulta proiici mandat. Insidiatos eos vitæ mariti sui, iusta & euidẽti Deorum vindicta percussos, repente periisse diuulgat. At non sinit inulta esse diu diuinum numen scelera. Nam ex cadaueribus putrefactis enati mures, inusitatæ magnitudinis, impium parricidam cum scelerata vxore atque liberis fugientem, quoquoversus per aquam flammamque persequuntur: nec claustra prosunt, aut abigentium satellitum vlla præsidia. Ad extremum diffugientibus omnibus, absumptis prius filiis, Lecho & Popielo, deinde vxore, postremus ipse infelix miserabiliter lenta morte ab eisdem depastus est in arce Crusuicia, circa annum Christi octingentesimum vigesimumtertium. Ita non irritæ ceciderunt patris eius imprecationes, qui subinde solitus esset murium deuorationem sibi suisque imprecari.

Popielus patruos veneno tollit.

Mors Popieli, vxoris & liberorum misera.

HISTO-

HISTORIÆ PO-LONICÆ

Liber Tertius.

INTERREGNVM.

An. Ch. 840.

EXTINCTO Popelo cum vxore & liberis, conuenit magna Procerum multitudo Crusuiciam, ad creandum nouum Principem. Agitata re aliquandiu, eo quod varia essent hominum studia, & ambitiosi quidam magnas post se traherent factiones, infecto tandem negotio disceditur. Ac dum nemo alteri paret, neque cedit, in summa omnium licentia cædes & latrocinia passim exercebantur, & iustis interdũ præliis inter dissidentes cõcurrebatur. Nec finitimæ gentes, Germani præsertim, occasionem impune vel proferendorum finium suorum, vel prædas agendi prætermittunt: diuexatur misere Polonia. Indicta iterum sunt à primoribus comitia: sed frustra ibi consultatur, vbi non modo non remittuntur, sed intenduntur etiam partium studia. Non desunt sibi interfectorum Popeli senioris filiorum filii, quasi hæreditarium principatum poscentes: sed ii, tanquam nothi, repelluntur. Iam tanta multitudo, quæ eo confluxerat, caritate annonæ penuriaque vehementer premebatur, neque tamen apparebat, quorsum tanta contentio euaderet, quique comitiorum exitus futurus esset: cum ecce insperata salus afflictę Polonię diuinitus oblata est. Erat Crusphiciæ oppidanus, Piastus nomine, Cossisconis filius, statura infra mediocrem, crassis atque robustis artubus, mediam ætatem supergressus, agello modico colendo & mellificio vitam sustentans, homo simplex & iustus, ac beneficus in egenos, atque hospitalis pro modo facultatum suarum. Is ex vxore à moribus suis nõ aliena, cui Repichæ nomen erat, vnicum filium susceperat, eique viuente adhuc Popelo primam comam gentili ritu tonsurus, & nomen impositurus, amicos ad eam ceremoniam atque conuiuium, porco mactato, & vase aquæ mulsæ infuso, inuitauerat. Priusquam stata dies adesset, forte obtulerunt ei sese ignoti duo homines habitu peregrino: quos ille, cum regia excluderentur, comiter inuitatos, hilare domum suam introduxit, mensam instruxit, apposuit affatim ex his, quæ ad futurum conuiuium apparauerat. Ibi res mira & stupenda accidit. Accreuit caro porcina, redundauit ex vase mulsa, ita vt non ciues modo, verum etiam Principem ipsum (vt tunc minime fastuosi ac delicati erant Principes) cum omni comitatu destinato conuiuio acceperit. Eisdem igitur hospitibus sub tempus comitiorum reuenientibus, & iubentibus, Piastus ex tenui penu cellaq; sua conuentum illum omnem penuria laborantem, augescente rerum earum, quæ premebantur, copia refecit. Quo miraculo animaduerso, vulgatoque, vna voce omnes Piastum non humanis

Comitia de Principe nõ nouo Crusfhicia.

Piasti genus & conditio.

manis ſuffragiis, ſed diuino iudicio Principem ſibi dari conclamant. Fit domum eius concurſus, obſecrantium, labenti vt Reipublicæ ſuccurrat. Recuſat ille: tandem hoſpitibus illis ſuis auctoribus aſſenſus, ita vt erat veſte & peronibus ex tiliæ cortice textis indutus, in regiam à primoribus deducitur. Hoſpites illi, perfuncti officio ſuo, diſparuerunt. Exiſtimantur autem ii fuiſſe Angeli Dei, beneficentiam & hoſpitalitatem etiam in alieno à vera religione remunerantis.

PIASTVS.

Piaſtus inauguratus principatui, non mutauit cum ſtatu vitæ animum. Quin auctus copiis, multum ad priſtinam ſuam beneficentiam ac benignitatem adiecit: vxore non modo non dehortante, verum etiam adiuuante. Conquierunt autem ſub eius principatu hoſtium incurſiones, ceſſarunt & inteſtina diſſidia, cædes ac latrocinia, reuerentia magis boni & vigilantis Principis, quam armis, ſeueritate, & ſuppliciis: præſertim quod eum Diis curæ eſſe, & ipſorum non obſcuro iudicio in illa Reipublicæ ſpecula collocatum certo ſibi perſuaderent. Nihil enim æque valet ad religandos atq; deuinciendos hominum animos, & ad moderandas ſtabiliendaſque Reſpublicas, quam religio: quæ pietate atq; integritate Principis maxime excitatur & continetur. His præſidiis Piaſtus & bonis charus, & malis reuerendus, & finitimis venerabilis, longam etiam Principum Regumque Poloniæ poſteritatem per multa ſecula, vſque ad Caſimirum ſecundum, qui Magni cognomen adeptus eſt, propagauit. Porro abominatus Cruſphiciam, nefario ſcelere diroq; interitu Popeli contaminatam, Gneſnam priſci Lechi regiam domicilium ſuum tranſtulit: cumq; per multos annos ſapienter clementerq; regnaſſet, ſenex admodum, annum agens centeſimum & viceſimum mortuus eſt, anno Chriſti octingenteſimo ſexageſimo primo.

An. Ch. 842.

Poſteritas Piaſti.

Piaſti mors & ætas.

ZIEMOVITVS PRIMVS.

Piaſto ſucceſſit vnicus filius Ziemouitus ex Repicha natus, cuius opera vicaria viuens adhuc, & ſenio confectus pater in bellis & grauiſſimis quibuſque negotiis magno omnium fauore & beneuolentia vſus erat: vir impiger, & ad rem militarem factus, æſtus iuxta ac frigoris, laboris & inediæ patiens, ſomni parciſſimus, victu cultuque corporis non multum à gregariis militibus differens, alieni abſtinens, de ſuo munificus, facilitate & liberalitate militum procerumque ſtudia tenere ſolitus: in animaduertendo, ſi quando neceſſe erat, lenis: noctu excubias ipſe per ſe crebro obibat. His artibus atque ſtudiis ſummam ſibi hominum ſuorum charitatem compararat. Principatum poſt patrem adeptus, conſtituta primum diſciplina militari, creatoque magiſtro militiæ, & ordinum ductoribus, ad recuperanda ea, quæ Vngari, Morauí & Germani ſub Popeli principatu atq; interregno inuaſerant, neque ad eam diem recepta erant, totum ſe conuertit: eaſq; res ex animi ſui ſententia cõfecit, eo quidem minori negotio, quod eæ tunc gentes bellis implicitæ eſſent. Sic igitur proſpere ab ea parte rebus geſtis Ziemouitus à Pruſſis quoque, quæ ii ſuperiori tempore de Polonis occupauerant, bello repetiuit. Tandem Pomeranorum & Caſſubiorum Ducibus, Popieli ſenioris nepotibus & poſteris, qui à patre ſuo defecerant, bellum intulit: quod quidem illi, locorum difficultatibus magis quam viribus freti, diutius extraxerunt: do-

An. Ch. 861.

Ziemouiti virtutes.

G mitique

Ziemouiti mors. mitique ad extremum essent, nisi Ziemouitus rebus humanis Gnesnæ exemptus esset, altero & tricesimo sui principatus anno, circa annum Christi octingentesimum nonagesimumsecundum.

LESCVS QVARTVS.

An Ch. 892. Magno tam boni tamque bene de Republica merentis Principis desiderio ducti Proceres filium eius vnicum, cui Lesco nomẽ erat, in principatu ipsi surrogant adolescentulum, eique custodes ac moderatores consiliorum primores aliquot adiungunt. Hic cum adoleuisset, quietis potius & otii, quam bellicæ gloriæ fuit amantior, contentus eo, quem à patre per manus acceperat, principatu: quo iuste, continenter, & clementer magna suorum beneuolentia, perfuncto, tandem vita defunctus est anno Christi nongentesimo decimotertio, relicto filio Ziemomislo. *Mors Lesci.*

ZIEMOMISLVS.

An. Ch. 913. Successit Lesco patri Ziemomislus, probus & ipse, lenis, beneficus, hospitalis, & quietis amans, quas virtutes quasi hæreditarias à maioribus suis habebat. Sed non alia re nobilior, quam filio. Nam cum aliquot annis nullos ex vxore susciperet liberos: nascitur tandem ei filius, sed cœcus, quæ res ipsi, breui gaudio delibuto, maioris mœstitiæ causa fuit: præsertim cum vxor vno illo partu edito parere desiisset. *Miesco nascitur cœcus.* Septimum annum puer attigerat, quo prima coma pueris gentili ritu attonderi, & nomen imponi solebat. Adsunt ad celebritatem frequentes Proceres, epulantur cum Principe mœsto, & sortem suam, orbitatis non ita multum dissimilem deplorante, Principis & ipsi vicem dolentes: cum ecce insperata cunctis affulsit lætitia. Puer enim absque vlla medicorum, aut cuiusquam omnino ope subito lucem aspexit, quem mater videntem protinus exultans ad patrem in conuiuium adducit. Conuiuæ miraculo attoniti, effuso gaudio sibi & Reipublicæ tantum bonum diuinitus oblatum certatim gratulantur, festum diem largioribus inuitationibus, plausibus, choreis, concentibus, & acclamationibus instaurant. Puero Mieczislao, quasi qui gladio sibi gloriã acquisiturus sit, nomen est inditum: sed is postea à matre & pedissequis blandius, vt fit, Miesco vocatus est. *Mieczislai etymon.* Ziemomislus peracto conuiuio diuinos & ariolos de filii successibus, & quid hoc portenderet, quod is cœcus natus, tantó interuallo videre cœpisset, sciscitatur. Respondent illi, Poloniam eius Principatu illustratum iri. Accurate igitur puer, & vt Principe dignum est, iussu patris educatus, ipsi Ziemomislo patri circa annum Christi nongentesimum sexagesimumquartum Gnesnæ mortuo & sepulto successit. *Ziemomislus moritur.*

MIECZISLAVS PRIMVS PRINCEPS *Christianus.*

An Ch. 964. Peracto Gnesnæ solenni ceremonia Ziemomisli funere, Mieczislaus filius Principatum suscepit, & iuste quidem administrabat, sed tamen infra spem omnium, diuinorumq; vaticinia: ex quibus præclarum quiddam & eximium de ipso sibi Poloni vulgo pollicebantur. Vxores septem more barbarico duxit: iisque & libidini suæ liberius indulgens, nullos suscepit liberos. Eas tamen postea, cum de religionis Christianæ veritate, & castitate aliquid audiisset, dimisit: Dambroucamq; Christianam Boleslai primi Boemorum Ducis filiam virginem de consilii sententia nouo matrimonio sibi iunxit. Quę posteaquam *Christianæ religionis apud Polonos occasio.*

splen-

ſplendido comitatu Gneſnam adueċta eſt, Mieczislaus Princeps baptiſmo, vt conuenerat, ritu Chriſtianorum initiatur, & ſubſequentibus diebus nuptias magna celebritate peragit, anno Chriſti nongẽteſimo ſexageſimoquinto. Deinde Boemos, qui nouam nuptam deduxerant, honorifice habitos, & ſplendide donatos remiſit: mox totum ſeſe ad propagãdam per omnem principatum ſuum religionem, hortante & adiuuante vxore, conuertit. Baſilicas nouem diuerſis locis ædificat, easque ſupellectili omnis generis pretioſa ornat, cenſibus & poſſeſſionibus locupletat: & in diœceſes diſtributas, duas quidem ex his Archiepiſcopis, nempe Gneſnenſem & Cracouienſem: reliquas vero, hoc eſt, Poſnanienſem, Smorogouienſem (quę poſtea Bicinenſis, ac demum Vradislauienſis dicta eſt) Cruſuicenſem (quæ Vladislauiam poſt translata eſt) Plocenſem, Culmenſem, Lubuſſenſem, & Camenenſem, ſingulis epiſcopis attribuit, eiſq; decimas omnis generis frugum, de ſuis iuxta ac Nobilitatis, plebiſq; agris edicto perpetuo adſcribit. Inde inferioris ordinis ſacerdotibus ac miniſtris eccleſiaſticis, in ſua cuiuſq; diœceſi certæ portiones Epiſcoporũ arbitrio iure ſempiterno attributæ. Quibus etiam pagi prædia, & poſſeſſiones à Principe & locupletioribus quibuſq; adiunctæ ſunt. Templa etiam in oppidis & pagis permulta, ſtudio pietatis certantibus inter ſe omnibus, extructa. His autem rebus perficiendis Ægidius Cardinalis, Epiſcopus Tuſculanus, Ioannis decimitertii Pontificis Maximi, qui per illud ipſum tempus Leoni octauo ſucceſſerat, legatus præfuit: qui primus Archiepiſcopos & Epiſcopos Italici, ac quoſdam Gallici & Germanici generis fecit: cum Poloni rudes adhuc eſſent, ac nouitii. Additi ſunt & inferiores ſacerdotes, qui partim ſocii & conſiliarii, partim adminiſtri eſſent Epiſcoporum: quorum opera, ſtudio atque diligentia religio Chriſtiana celeriter magna cepit incrementa in Polonia: præſertim cum alii muneribus & honoribus à pio Principe, ditionem ſuam omnem eius rei gratia circumeunte allicerentur, alii minis adigerentur. Dum vero totus eſt in his Mieczislaus, naſcitur ei filius è Dambrouca vxore anno Chriſti nongenteſimo ſexageſimoſeptimo: cui apud ſacrum fontem aui materni Boleslai nomen imponitur: adulto deinde, pater viuens adhuc vxorem accepit Iuditham Geiſæ Vngarorum Principis affinis ſui filiam, ex priore vxore ſuſceptam. Nam ea mortua, ſororem ei ſuam Adleidam Mieczislaus in matrimonium collocauerat: à qua perſuaſus Geiſa, & ipſe cum Vngaris ſuis Chriſtianam religionem, quinto poſt Polonos anno, ſuſcepit. Piis autem & quietis conſiliis fere principatum ſuum Mieczislaus, annis triginta quinque adminiſtrauit: præter, quod cum Vulodimiro Ruſſorum Duce, ditiones ſuas inuadente, anno Chriſti nongenteſimo octuageſimoquinto, neceſſarium bellum geſſit, ſucceſſu quidem vario, euentu vero non ſatis proſpero. Nam Præmisliam, Ceruenũ, & aliquot pręterea arces & oppida à Vulodimiro capta amiſit. Cæterum quo auguſtiorem principatũ poſteris ſuis relinqueret Mieczislaus: hortante Senatu, Lambertum Cracouiẽſem Epiſcopũ, virum doctum & eloquentem, oratorem mittit ad Benedictum eius nominis ſeptimum Pontificem Maximum, vt regium diadema ſibi mitteret, Regemque Polonorum ſe & poſteros ſuos eſſe iuberet: verum ea res propter certas & iuſtas cauſas in aliud tempus dilata fuit. Hoc Principe mos inoleuit apud Polonos, vt homines equeſtris ordinis in templis, dum ſacerdos apud altare pronuntiat, vnde recitaturus ſit Euangelium, gladios mediotenus ſtringerent, quaſi profitentes, mortem prius ſibi oppetendam, quam à ſuſcepto ſemel Euangelio & reli-

Mieczislaus baptiſatur. An. Ch. 965.

Naſcitur filius Mieczislao ex Dambrouca Boleſla°, An. Ch. 967.

Mos ſtringendi gladium in Polonia circa Euangelij recitationẽ.

religionis professione discedendum: choro autem respondente, Gloria tibi domine, rursus reconderent. Fuerunt etiam hoc tempore in solitudine apud Dunaiecium fluuium duo Monachi, sanctimonia vitæ celebres: quorum Benedictus ab Vngaris, quod Christum profiteretur, cæsus: Suiradus post vitam durissime exactam, in monasterio montis ferrei in Vngaria, quo ambo commigrarant, sancte decessit. Mortuus est anno Christi nongentesimo nonagesimonono, post vxorem vero vicesimosecundo, Posnaniæ sepultus. Regnauit trigintaquinque fere annis prospere & feliciter.

Miecziflai mors.

BOLESLAVS PRIMVS COGNOMENto Chrobri.

An. Ch. 999. vel sec. alios 1000.

Boleslai virtutes.

Suscepit paternum principatum Boleslaus summa Polonorum omnium voluntate: quippe quos non indoles tantum eius egregia, nec vulgaris animi magnitudo, summo Principe digna, spe optima implerent: sed rara etiam, quæ elucebat in eo modestia, verecundia, comitas, suauitas morum grauitate temperata, & reliquæ adolescentiã magnopere commendantes virtutes, spem & opinionem de illo conceptam minime fefellerũt. Hic enim Princeps Polonorum nomen regia dignitate, externorum Principum necessitudinibus, & clarissimis rebus gestis vehementer illustrauit: militarem disciplinam auxit: regni fines longe lateque propagauit: religionem stabiliuit & ampliauit: denique feros & agrestes homines ad ciuiliorem aliquanto vitæ cultum redegit. Erat sub id tempus apud Boëmos Pragensis Episcopus Voicechus (qui Adalbertus ab externis appellatus est) vir nobilis, & sanctimonia vitæ, pietatisq; studio clarus. Is cum nihil apud Boemos, in retinendo impio cultu pertinaces, crebris admonitionibus, acribusq; obiurgationibus proficeret: Romam primum, ac deinde impetrato à Pontifice Maximo commeatu: tentatis tamen iterum, an resipiscerent, Boemis, in Vngariam profectus erat: ibique annum & amplius commoratus, Geisa Principe cum vxore fauentibus, Vngaros religione Christiana per interpretem accuratius imbuit: postremo in Poloniam ire perrexit: vbi à primoribus, & cætera multitudine honorifice exceptus, eandem Polonis, quam Vngaris, nauauit operam: vbi etiam mortuo illis diebus Roberto primo Gnesnensi Archiepiscopo, magnis Principis precibus exoratus, in archiepiscopatu successit: sed non multo interiecto tempore, visu nocturno diuinitus admonitus, peregrinationem (ægre dimittentib. eum Principibus) in Prussiam persequitur: Gaudentio fratre relicto pro se Archiepiscopo. Ibi dum religionem Christianam magna cum difficultate & patientia disseminat, à gente barbara & immani, dæmonum & idolorum sacrificulis cum antistite instigantibus, sacrum celebrans, prope oppidum, quod Fischausum Germani postea dixere, sinus Sarmatici, à barbaris confossus interficitur die vicesimatertia Aprilis, anno Christi nongentesimo nonagesimoseptimo. Cuius corpus postea Boleslaus Rex, dilata in aliud tempus vltione, à Prutenis redemit: & minimo quidem, eo quod appenso in statera corpori, diuina, vt creditum est, virtute id efficiente, pondus sane perexiguum inesset. Tantum enim argenti siue auri, vt alii volunt, barbari pacti erant, quantum corporis pondus adæquaret. Deductum solenni pompa primũ in Tremesnensi monasterio collocauit, post ad Gesnensem basilicam transtulit: diciturque locus ac monumentum ipsius plurimis claruisse miraculis. Qua fama permotus Otto Ruffus, tertius eius nominis

Adalberti in Poloniã aduentus.

Adalbertus in Prussiam venit.

A Prutenis trucidatur.

nis Imperator,ab Italica expeditione reuertens cum magno & ſplendido comitatu,pacatis in Poloniam ad ſepulchrum noui martyris venit: quem Boleſlaus vti paternum amicum, plus quam regali magnificentia ac libralitate excepit:ac cum aliis ampliſſimis donis, tum abaco & inſtrumento menſæ omni aureo & argenteo,quod triduo nouum ſemper promebatur, aulæiſque & veſtibus precioſis donauit. Volens autem,tam ſplendido hoſpiti & amico parem referre gratiam,Regem eum appellat,ſociumq; & amicum Romani imperii,à tributo & omni iuriſdictione Imperatorum immunem: ac diadema ſuum,Gaudentio Archiepiſcopo ſolennes ceremonias peragente; ipſi imponit:eumque honorem ſempiternum ipſi ac poſteris eius in Polonia regnaturis eſſe iubet.His adiungit hoſpitale munus:vnum de clauis, quibus Chriſtus dominus & Deus noſter cruci affixus eſſe dicitur,& lanceam diui Mauritii: quæ in baſilica Cracouienſi,vbi ſedes eſt Epiſcopi,adhuc viſuntur. Viciſſim autem brachium diui Adalberti à nouo Rege accepit:quod Romæ in inſula ad diui Bartholomæi ædem ab eo poſtea depoſitum eſſe fertur. Et quo arctior firmiorque inter ipſos & poſteros ipſorum eſſet neceſſitudo,Rixam ſiue Richſam. Erenfridi Comitis Palatini Rheni filiam, è ſorore ſua Mechtildi ſuſceptam, Mieczislao Regis filio, puero duodecimum annum agenti,deſpondet Imperator.Quæ paruula aduecta in Poloniam,& à ſocru educata, duodecimo demum anno poſt adulta Mieczislao nupſit.Annus quo hæc acta ſunt, & Boleslaus Rex appellatus eſt, milleſimus primus à Chriſto nato fuit.

Ottonis III. Imp. in Poloniam aduentus.

Boleslaus primus Rex Pol. renunciatus.

Rixa Mieczislao deſponſata.

Boleslaus nouus Rex Duci Boemorum Boleslao propter crebras eius incurſiones bellum intulit:eiuſq; oppida & arces partim vi expugnauit, partim in deditionem accepit.Morauos tributarios regno ſuo fecit: Iaroslaum Ducē Ruſſorum anno Chriſti milleſimo octauo fudit: Kiouiam inſignem ea tempeſtate vrbem per deditionem accepit,intactamque theſauro duntaxat Principis in donatiuum militum,& in ſumptus belli ablato, Stopelco Duci exuli, Iaroslai fratri reſtituit. Diſcedentem iam inde Boleslaum Iaroslaus iterum cum valido exercitu apud Nouogrodiam comparato,ad Bugum amnem conſequitur,vbi commiſſo graui prælio, vrgentibus Polonis, Regeq; & Imperatoris & militis officium faciente, pulſi ſunt Ruſſi, tanta ſuorum cæde, vt Bugus ſanguine cæſorum rubuiſſe dicatur. Victor autem in regnum reuerſus vota Deo perſoluit:templa complura,ſed inprimis Gneſnæ,dotauit ornauitque: Proceres & milites eos,quorum virtus maxime præclaro aliquo facto perſpecta erat,pro meritis collaudatos honoribus & præmiis affecit: Chrobri, hoc eſt,acris appellationem, propter excellentem virtutem & animi magnitudinem,à Ruſſis tributam accepit.Monaſterium Sececkhouienſe in Sendomirienſi tractu condidit,conferente patrimonii ſui partem Sececho Palatino Cracouienſi,& magiſtro militiæ,à quo monaſterium id nomen accepit. Conſtruxerat etiam idem Rex iiſdem monachis aliud monaſterium paulo ante Ruſſicū bellum,in monte Lyſecio ſiue caluo,orante & hortante Emerico Regis Vngariæ filio,viro ſancto & caſto,qui lubens cum Boleslao propinquo ſuo vitam degebat in Polonia.Atque is portionem crucis Chriſti,quam Conſtantinopolitanus Imperator patri eius Stephano magni muneris loco miſerat,quaq; ipſe pro amuleto vtebatur,in eo loco repoſuit:vbi in hanc vſq; diem ſalutaria hominibus edi perhibentur miracula.Hoc etiam tempore,atq; adeo ante ipſum Ruſſicum bellum,ſex viri religione & ſanctimonia vitæ inſignes,duram & incultam vitam degebant in illa ſolitudine maioris Poloniæ, vbi nunc eſt Caſimiria oppidum.

Bellum Bohemicum.

Ruſſicum bellum.

Saxonicum bellum.

Confecto bello Russico, Rex Boleslaus, ne sui diuturno ocio torpescerent, vtq; ea, quæ Poloniæ maiorum suorũ negligentia adempta erant, recuperaret, Saxonibus eo ipso anno bellum intulit. Non multo tempore post hoc bellum quieti dato, aliam rursus expeditionem in Prutenos suscepit, indignã diui Adalberti necem vlturus, & illam quoq; gentem suo adiecturus imperio. Quare per Culmensem tractum (qui Polonicæ ditionis erat) hostiles terras ingressus, agros vastat: Radzinum, Romoue, & Balgam arces nullo negocio capit ac incendit, vicosque & pagos diripit. Pacem postea à Rege petunt & impetrant Pruteni, tributum pendunt, & pensuros se deinceps quotannis promittunt. Dimittit ibi Rex viros, qui barbaram gentem rationem atq; ritus Christianæ religionis docerent. Victor ipse inde recedens, in Ossa flumine ferream columnam ponit, mille passibus à Rogosno oppido: vnde vicina villa Slupi, hoc est columnæ nomen accepit. Biennium ab eo bello quieuit Boleslaus, quo tẽpore multa, quæ ad religionis maiestatẽ, & ad Rempublicã bello domiq; administrandam pertinere videbantur, sapienter constituit. Interim vero optatã pacẽ Iaroslaus Dux Russorum turbabat, & aduersus Boleslaum Regem magno apparatu belli renouabat. Rex igitur non rumoribus modo, sed crebris etiã suorum præfectorum nunciis excitus, contra hostem cum exercitu proficiscitur. Ducebat autem & Iaroslaus ingentes copias Poloniã, si liceret, inuasurus. Veniunt ergo in conspectum apud Bugum amnem exercitus: decreueratq; Boleslaus eo die prælio non dimicare, ob reuerentiam diei dominici: sed magnã in bellis fortuna vim habet, paruisq; interdum momentis permagna fit rerum atq; consiliorum mutatio, vt tunc accidit. Nam pugna inter paucos primum lixas & aurigas, dum adaquant equos, apud flumen, quod castra dirimebat, orta, mox pluribus vtrinque concurrentibus inualuit. Eminus sagittis & iaculis, cominus vero ab audacioribus nonnullis in flumine etiam res gerebatur: cum ecce Polonicus exercitus omnis celeriter armatus fluuium tranat. Committitur itaq; acre prælium: cedere loco hostes, Poloni magis instare: ibiq; dux hostium à suis impulsus, fuga saluti suæ consuluit, & reliqui omnes effuso cursu passim ex acie diffugiunt. Sic autem tum in prælio, tum in fuga concisis ac debilitatis magna strage hostibus Rex pacem dedit supplicibus, tributum modicum imposuit, & captiuos omnes, quos etiam superiori bello ceperat, liberaliter dimisit. Hoc bellum anno post Christum natum millesimum decimum octauum confectum est.

Prussicum bellum.

Russicum bellum iterum.

Pace per circuitum parta, auctoq; & propagato in omnes partes cum laude atq; gloria imperio, Boleslaus Rex reliquum vitæ tempus instituendæ domi Reipublicæ dabat, duodecim vtens consiliariis, quos è tota Polonia probatissimos, & annis iudicioq; graues delegerat: iudicia exercebat: tenuiores, dum litis finem expectant, suo sumptu mensaque sua sustentabat: egenis subueniebat vndique: & pauperibus causam suam agere nescientibus, causidicum de suo data mercede, attribuebat. Nulla autem in re pius hic Rex erat seuerior, quam in contemptu religionis, templorum profanatione, & sacerdotum iniuriis vindicandis: hominibus ecclesiasticis omnium onerum, laborum, & pensionum, Regi & Reipublicæ præstandarum, immunitatem sempiterno iure concessit. Episcopos & sacerdotes ipse colebat, & ab omnibus coli volebat. Arces etiam & præfecturas, atq; omne pene regnum crebro ipse obibat, dicere subinde solitus: malle se gallina vescentem, salutem & tranquillitatem suorũ tueri, quam deliciis indulgentem pati, vt quisquam vexaretur aut opprimere-

Boleslai studia in pace.

tur.

tur. Pecuniam contemnebat, omniaq; ad decus religionis, salutem Reipubl. ornamentum templorum, atque ad præmia bene merentium de Republica conferebat. Annis deniq; pariter ac laboribus confectus Mieczislaum filium suum successorem sibi omnium consensu designauit: eique, vt pietatem erga Deum, virtutem, iustitiam, benignitatemque in omnibus colat, Senatoribus suis honorem habeat, ab omnibus amari magis, quam metui studeat, ocium & voluptates tanquam pestem fugiat, moriturus præcepit. Tandem non multo post in morbum incidit, quem vbi inualescere, mortemq; appropinquare sensit, sacris mysteriis ritu Christianorum procuratus summo omnium dolore atque mœrore moritur, & Posnaniæ moderata pompa, quemadmodum viuus præceperat, sepelitur, cum annos viginti quinq; regnasset, vixisset quinquaginta octo. Fuit is annus post Christum natum millesimus vigesimus quintus, tertia Aprilis. Fuit autem Boleslaus statura mediocrem non excedente, oris & corporis totius habitu eleganti, & ad modestiam composito: capillo denso, crispo, nigroque: victu cultuque corporis non neglecto, neq; nimis tamen exquisito. Eius morte vniuersa Polonia, optime de se merito Rege orbata, annum totum in luctu ita fuit; vt neq; conuiuia vlla celebrarentur, neque choreæ vsq; agerentur, neq; vestibus cultioribus quisquam nobilium virorum aut fœminarum sese vestiret.

Mieczislaus filius à patre successor designatus.

Boleslai mors & ætas.

MIECZISLAVS REX SECVNDVS.

Curato Boleslai Regis funere Mieczislaus filius ex Iuditha Vngara, tricesimum quintum annum agens destinatum iam prius regnum iniuit. Diadema regium ipsi, & Rixæ vxori eius Archiepiscopus Gnesnensis cum aliis Episcopis solenni ceremonia imposuit die Pentecostes. Inde dies aliquot festis epulis & conuiuiis dantur, sparguntur q; in vulgus missilia. Æstate sequenti in Russos, qui morte Boleslai nunciata Iaroslao & Mescislao ducibus rebellauerant, expeditionem fecit, & hos primo aduentu repressit. E Russia reuersus Mieczislaus plerasq; Poloniæ regiones obit, cum iuris dicendi, tum visendi gratia, filiumq; Casimirum septennem literas doceri curat. Bellum deinde cōtra Boemos mouit, propterea, quod tributum Regi Boleslao quotannis pensum Mieczislao negarāt: regia præsidia vndiq; deturbauerant, interfecerātq;: Morauiam, quæ tunc in ditione Polonorum erat, inuaserant, ac in potestatem suam redegerant. In Morauiam autem ducto exercitu, Rex Mieczislaus oppidum nullum oppugnatione tentauit: agris tantum & suburbanis vastatis, magnaq; hominum & pecudum præda abacta, domum reuersus exercitū dimisit. Pomeranis etiam rebellantibus bellum intulit, habens secū in exercitu Andream, Belam, & Leuentam Vngaros, Ladislai Calui filios, Stephani Regis fratres patrueles: qui, cum Petrus eiusdem Regis sororis filius Stephano moriēte regnum Vngarorū inuasisset, in Poloniam confugerant. Concurritur itaq; infestis armis: funduntur Pomerani, & in potestatem Regis veniunt: autores vero defectionis capitali pœna afficiuntur. Nam Dux in prælio occubuit. Præclara eo prælio virtus atq; opera Belæ enituit: itaq; generum eum sibi Rex filiæ matrimonio adoptauit, Pomeraniamq; ipsi in dotem dedit.

An. Ch. 1025.

Bellum Russicum.

Bohemicū bellum.

Pomeranicum bellū.

Cætera autem, quæ regni fuerunt, Mieczislaus neglexit, nec vnquam ad ea recuperanda, quæ amiserat, animum adiecit: verum torpori ac desidiæ se dedit, ac voluptatib. iis, quæ tactu gustuq; percipiūtur. Aliarum etiam, præter vxorē, mulierum consuetudine vsus esse dicitur: vxori tamen mulieri auaræ & impor-

Mieczislai vitia.

Mulicbre imperium. importunæ ita fuit obnoxius, vt eius maxime nutu & arbitrio regnum administraret. Quæ quidem deinceps, cum Rex amentia correptus, sui compos nō esset, dominatum omnem regium ad se transtulit: quo maius etiam hominum in se & Regem odium concitauit. Moritur haud ita multo post ex morbo illo *Miecζislai mors.* Mieczislaus anno Christi millesimo trigesimo quarto, decima quinta Martii, Posnaniæque sepelitur: homo tardus & hebes, leuitate iuuenili, & iuuenum atque vxoris consilia plerunq; sectatus. Quibus rebus factum est, vt suis atque externis, hostibus pariter ac sociis esset contemptui. Regnauit annis fere nouē, vixit quadraginta quatuor. Sunt qui eum in colloquio quodam insidiis exceptum à Boemis, gignendo inutilem redditum, & mox mente captum, non diu patri mortuo superstitem fuisse volunt.

INTERREGNVM.

An. Ch. 1034. *Terræ motus in Polonia.* Vnicum reliquit post se Mieczislaus Rex superstitem filiū Casimirum: sub cuius ortū tremor terræ acciderat. Quod ita rarū & insolens est in Polonia, regione mediterranea, vt magni prodigii loco habeatur, quoties accidit: & tunc quoque habitum sit. Is igitur Casimirus impuber nondum ob ætatem regiam dignitatem & Reipublicæ curam sustinere posse videbatur. Itaq; ex vniuersi conuentus, qui Gnesnam ea de re conuocatus erat, sententia differtur noui *Rixa regnū administrat, sed eo abutitur.* Regis coronatio. Interim penes Rixam Reginam pueri matrem regia potestas relinquitur: qua abusa mulier, variis & grauibus exactionibus rusticanos homines, tam regios quam Nobilitatis magis ac magis premebat: nouas rationes cogendæ pecuniæ exquirebat: Polonos despicatui habebat: Germanos suos in consilium adhibebat, hos ad honores ac magistratus euehebat: hos diuitiis & possessionibus augebat. Indigne hæc ferebant Poloni, orabantq; Reginam vt, quorum armis ac sanguine regnum defenderetur, eorum maiorem quam externorum, quamque suæ cupiditatis rationem duceret. Multa Polonos Principibus suis vltro concedere & indulgere, asperioris dominatus insuetos esse: externis hominibus, in quibus aliquid modo ingenii virtutisq; sit, maiorem quam gens vlla habeat, honorem habere: sed posthaberi se in patria sua, dignisq; indignos præferri non oportere. Cæterum vbi vident, orando apud Reginam se nil proficere, fremebant inter se vulgo: atque adeo palam etiam loquebantur, non ferendum esse viris tam graue ac contumeliosum externæ mulieris imperium. Contemnebant vicissim iussa Reginæ, & regias possessiones ac reditus nonnulli inuadebant: comparabantur factiones, & omnia dissidiis ac seditionibus plena erant. Regina ergo verita, ne in tanta licentia, & irritatis in se hominum animis, maius aliquod in se malum redundaret, consilium fugæ cum filio ac Teutonibus suis clam init: regium fiscum, in quo cum *Rixa fugit ex Polonia.* preciosę res multæ, tum duo diademata Regis & Reginæ erant, compilat. Regno excedens, in Saxoniam se contulit: ab Imperatore Conrado, oblatis ei magnis muneribus, & inter ea duabus coronis è Polonia asportatis, Salfeldum, vti vult Vapouius, seu Magdeburgum & Brunsuicum oppida cum suis territoriis vel emit, vel dono accepit. Casimirus quoq;, vbi pulsam matrem videt, in Vngariam ad Stephanum Regem propinquum profugit, dein post Stephani mortem in Saxoniam ad matrem peruenit: cuius voluntate Lutetiam, vt ingenium honestis disciplinis excoleret, profectus est: inde post aliquot annos *Casimirus fit monachus.* visa obiter Italia, & Romualdo Abbate sancto, Cluniaci in Benedictinorum monachorum sodalitatem se dedit, monasticam vitam professus. Discessu Re-

ginæ & Regij filij, quasi lymphatico furore Polonia cuncta exagitatur: miscentur omnia cædibus mutuis: latrociniis viæ publicæ infestantur: incenduntur pagi atque oppida: tumultuatur: collatisq; signis inter ciues ac proceres concurritur: &, vt quisque audacissimus est, ita grauiora quoque non veretur patrare flagitia ac scelera: ita maximam perditorum hominum manum cogit, aliena inuadit, veteres possessores possessionibus deturbat: trucidantur passim diuites & locupletes patresfamilias, liberi eorum eliduntur. cæsorum coniugiis atque bonis interfectores per vim potiuntur: stuprantur honestæ virgines ac matresfamilias. In tanta vastitate & confusione, agrestes quoque à laboribus & agricultura feriati, in patronos ac dominos suos insurgunt: in Nobilitatis excidium conspirant: veteres nonnullorum iniurias & oppressiones, concepto in illos odio, omni crudelitate summaq; acerbitate vlciscuntur. Neque sacrorum ministris, ac ne ipsis quidem templis, aris, ac sacris parcitur: & in pristinam barbariem atque impietatem Polonia, abiecto veri Dei cultu relapsura esse videbatur. In latebras sese abdebant Proceres & Episcopi, eratque miserabilis vndique rerum facies. Nihil vsq; tutum: nihil cuiquam proprium: nemo mali exors erat.

Status Poloniæ turbulentissimus.

Per hoc etiam tempus Maslaus, siue Masos, qui pocillator Regis Mieczislai fuerat, vir potens & audax, dominatum inter suos in tractu Plocensi arripuit: confluenteque ad eum vndique magna hominum multitudine, permagna potentia auctus, ei oræ, quam dominatu complexus est, Masossiæ siue Masouiæ nomen dedit. Ad hæc mala domestica accedebant hostiles incursiones à Iaroslao Duce Russiæ, & Predislao Boemorum Principe. Istis igitur tam sæuis tempestatibus totos pene sex annos iactati & fatigati Poloni, acerbiora etiam, extremumque tam florentis dudum regni naufragium metuentes, remittunt nonnihil de intestinis dissidiis: condonant sibi mutuo priuatas offensas: cogitationem de Republica suscipiunt: comitia Gnesnam indicunt. Ibi de summa Reipublicæ consultatur. Et inter omnes quidem conueniebat, Rempublicam, nisi ad vnum rursus deferatur Principatus, saluam esse non posse. Quemnam vero potissimum deligant, variabant sententiæ: nonnulli reuocandum esse Casimirum, optime de ipsis meriti Boleslai Regis nepotem, censebant: alij negabant, quod metuendum esse dicerent, ne is paternam ignauiam ac maternam auaritiam imitatus, vniuersa perderet: neue memor iniuriæ, crudelis vltor & acerbus tyrannus in ipsos existeret. Sed cum de Proceribus ac ciuibus neminem deligi placeret, externi vero Principes ij, qui erant finitimi, partim hostes essent, partim impares tanto oneri iudicarentur, partim etiam domesticis malis atque dissensionibus laborarent: vicit tandem ea sententia, quæ Casimirum, vbi vbi sit, quærendum, placandum, & reducendum esse censebat. Iuuenem esse, & facie liberali, nec sane crudelis patris filium: facile veniam daturum culpam deprecantibus: indolem vero eius omnia meliora, quam de patre matreq; polliceri: adhæc autem calamitate & exilio, non ad ocium & nequitiam, sed ad industriam & modestiam eruditum esse.

Maslai pocillatoris regij conatus.

Comitia & consultatio de Republica.

Casimirus reuocatur.

Oratores igitur delecti primores viri ad reuocandum eum, luculento viatico & amplis muneribus publice contributis instructi, ad Rixam in Saxoniam proficiscuntur: ei dona dant: in quo statu sit res Polona, ad quidue ipsi veniant, supplici & miserabili oratione exponunt. Illa implacabilis mulier, aspernari preces: exprobrare eiectionem suam: insultare malis misero-

Oratores missi ad reuocandum Casimirũ.

H rum:

rum: negare filium postulata ipsorum facturum esse, ipsorum scelere eo redactum, vt calamitatis tædio, exiliique pudore in Gallias secederet, Cluniaciq; monasticæ vitæ sese addiceret. Hoc accepto à Regina responso, oratores Cluniacũ recta contendunt: inueniunt Casimirum mutato nomine Carolum, nõ modo professum religionem, sed iam Diaconum: deprecantur culpam exilij eius, quæ tamen penes Reginam fere fuerit: orant, respiciat afflictam, & pene euersam patriam: suscipiat paternum & auitum regnum, ab extremo interitu vindicandum: in eo solo spem Polonorum sitam esse: qua si decidãt, funditus se periisse. Respondet ille modeste obortis lachrymis: exilium suum non ipsis, verum arcano Dei iudicio, & nonnulli fortassis parentum suorum culpæ se imputare: casum dulcissimæ patriæ, quam sui maiores florentissimam reliquissent, miserari: sed alieni iam se iuris factum esse: datam semel Deo atque iis, quorum potestati se subiecisset, fidem fallere non posse. Mœsti hoc responso legati Abbatẽ monasterij adeunt, eadẽ illa orant: muneribus animũ eius mollire conantur. Ab eo ad Pontificẽ Maximũ reiiciuntur. *Oratores Poloni Romam profecti.* Sed ne eum quidẽ itineris laborẽ atq; molestiam defugientes, Romam profecti, magna diligentia importunisq; precibus tandem à Põtifice Maximo Benedicto eius nominis nono impetrant, vt Casimirus monachus & diaconus, professionis & sacramenti religione solutus, ad regnum maiorum suorũ redeat, ac vxorẽ ducat. Pro hoc Polonis, quo beneficium sedis Apostolicæ agnoscant, iniunctum, primũ vt de singulis capitibus, exceptis Nobilibus siue equitibus, & qui sacris addicti sunt, quotannis obulus vnus in lucernam perpetuo in æde diui Petri Romæ arsuram pendatur: qui etiamnum sancti Petri nummus dicitur. *Polonis à Pp. iniuncta onera.* Deinde præscriptum est, vt omnes Poloni rotunda in morem monachorum tonsura capillorum vtantur, nec vltra auriculas ritu barbarico quisquã omnino comam promittat: festis solennibus, dum sacra peragũtur, vt singuli equites fasciam lineam candidã in modũ stolæ, qua in sacris vtuntur sacerdotes ac diaconi, è collo suspẽsam ferant. Suscipiunt nõ grauatim leges Põtificis oratores, & Poloniam oẽm ad seruanda hæc obstringunt.

His rebus ex sententia confectis, curriculo Cluniacum repetunt cum mãdatis pontificiis: atq; inde porro læti Casimirum reducentes ad Rixam matrẽ, ita volẽte ipso, diuertũt. Ea cũ frustra reditũ filio dissuadere conata esset, ad Henricum deinde Imperatorem adeunt, orant, vt diademata, quæ Rixa è Polonia sublata Conrado patri ipsius donarat, propinquo Regi reddat, eũq; auitum socium & amicum Romani Imperij tuendum ac defendẽdum suscipiat: Bohemum Ducem ab inferendo Polonis bello cohibeat: & ad reddẽda, quæ superiori tempore abstulerat, cogat. Non difficilem se in iis, quæ petebantur, Henricus præbuit. Nam & coronas reddidit, & sexcentorum equitũ præsidium Casimiro deducendo addidit: & de Bohemo, cum quo bellũ tunc gerebat, curæ sibi fore promisit. Igitur auctus comitatu Casimirus, & plenus bonæ spei, salutato Imperatore, in Poloniam pergit. *Casimiri reditus in Poloniam.* Cum autem Poloniæ fines attigisset, effusa obuiam hominum omnis generis, ætatis, atque sexus ingens multitudo officij gratia, læta ac tripudians Regem suum tantopere expetitum excipit, ac reduci gratulatur: certatim omnes præteritorum veniam & obliuionem supplices petunt. Ille lachrymans & ipse, comiter eos consolatus, suspicione culpæ metuq; supplicij liberat. Quicquid factum sit, non sine diuino nutu factum, pro suis & maiorum suorum meritis. Adesse iam se, quem alio vitæ generi deditum, & in eo acquiescentem, tanto studio expetis-

sent ac reuocassent, salutem omnibus, & non perniciem cuiquam adferentẽ. Confidere autem se vicissim, ipsos omni fide ac beneuolentia cõplexuros se esse, boni ac vigilantis Principis officio fungentem. Ita densissimis, lætitiaque exultantibus hominum cateruis præcedentibus & subsequẽtibus Gnesnam honorificentissime deducitur, septimo, posteaquam regno excesserat, anno.

CASIMIRVS PRIMVS, REX POLONIÆ Tertius.

Restitutus igitur in paternum regnũ Casimirus, vicesimum sextũ annum agens, & summa omnium ordinum gratulatione lætitiaq; Gnesnæ de more inunctus & coronatus, legatis externorum Principum gratulãtibus, celebritatemq; eam cohonestantibus, benigne & sapienter respõdit, eosq; liberaliter donatos dimisit. Mox ad Reipublicæ vulnera sananda animũ adiecit: pacẽ publicam inter ciues grauibus edictis sanxit, & quoniam ex tãta rerum perturbatione, obducendam potius afflictæ Reipublicæ cicatricem, quam acerbis quæstionibus & iudiciis vulnus refricãdum esse existimabat, vetus Atheniensium exemplum imitatus, præteritorum quidem obliuionem edicit, restitutis modo in suas possessiones iis, quibus per vim ablãtas esse constabat: in posterum vero eis, qui se vi, cæde, latrocinio non abstinuissent, oẽm spem veniæ præcidit: in paucos contumaciores, qui à consuetis rapinis ægre rece debãt, ad terrorem cæterorum, nõ sine moderatione tamen, animaduertit. Rebus domi maxima ex parte bene cõstitutis, ad externa circumspicit: & vt debilitatas regni vires externis auxiliis confirmaret, simulque vt posteritati suæ consuleret, amplissimi Senatus suasu & rogatu cum Iaroslao Russorum Principe fœdus & affinitatem init, sorore eius Maria filia Vlodimiri, ex matre Anna Basilij & Constantini Imperatorum Constantinopolitanorum sorore, vxore cum ampla dote ducta: quam ingẽti pompa Cracouiam aduectam iuxta ac exceptam, Gnesnam deduxit: Græcorum schisma abdicantem, ecclesiæ catholicæ reconciliauit. Reginam solenni ceremonia fecit: & pro Maria Dobrogneuam appellauit. Iaroslaum affinem iure omni, q̃ pater auusq; suus in Russia habuere, donauit: societatem tantũ, & auxilia cõtra quosuis hostes pactus. Quibus auxiliis, itemq; sexcentis Germanis equitibus, quos præsidij sui causa ex Germania secũ adduxerat, fretus, insequenti æstate Masouios infesto exercitu adoritur. Nec segnius Maslaus, non parua suorũ manu raptim coacta, aduenienti Regi occurrit, protinusq; pugnæ copiam facit: Prussorũ quos in societatem belli asciuerat, auxiliis nõ expectatis. Fit acre p̃lium, hinc iusta ira, illinc veniæ desperatione pugnãte. Franguntur tãdem, funduntur q; Masouiorum acies: dant manus victori Regi. Dux ipse & autor belli Maslaus nihil sibi tutum fore inter suos ratus, ad Prutenos fugit: ab his simul & à vicinis Slonẽsibus & Iazygibus facile nõ modo auxilia, sed validos exercitus cõtra Regem impetrat, quod ipsorum rem agi diceret. Nõ quieturum enim esse Regem se victo, quin ipsis quoque arma inferret: & nõ tantum tributum, quod pendere desissent, exacturum, verum etiam graues pœnas rebellionis ab ipsis sumpturũ esse. Tuerẽtur libertatẽ, in quam se asseruissent: cogitarẽt, nõ eas iam Polonorũ vires esse, quæ Boleslai regno floruissent, quibusq; ipsi debellati essent: magnã vim hominum partim externis bellis, partim intestinis cædibus exhaustam esse; qui supersint, quique maxime bellicosi sint, eos fere secum sentire: & partim aperte id profiteri, partim clam consilia cõmunicare:

An. Chr. 1041.

Amnestia sancita.

Fœdus & affinitas cum Russis.

Vxor Casimiri Regina coronatur.

Masouiticũ bellum.

nicare in Regem non optime animatos esse, quippe qui ocio & superstitioni in monasterio imbibitæ deditus, militaribus hominibus minus indulgeret. Se quidem cum paucis non tam iusto prælio superatum, quam inopinantem oppressum, non incruentam tamen hosti victoriam reliquisse: ipsos tantis pollere copiis, vt Poloniam omnē nullo negocio possent subigere, afflictam præsertim atque laceram, vt tunc esset. Ad hæc ipse etiam de suo ingentibus pollicitis eos onerat: nec difficulter homines barbaros ad societatem prædæ magis, quam belli, quemadmodū videri volebat, allicit. Erant autē Iazyges siue Slonenses populi inter Poloniam, & Russiam, atque Prussiam medij, in extrema Lithuaniæ ora habitantes, acerrimi & bellicosissimi fuisse memorātur, donec à vicinis attriti, & ad extremum deleti sunt. Per id tempus Casimiro Regi Boleslaus filius natus est anno Christi millesimo quadragesimo tertio.

Casimiro natus filius Boleslaus.

Æstate insequenti Maslaus cum ingentibus barbarorum copiis in fines Masouiæ ingressus, facile eam recepit: carebat enim præsidiis & munitionibus. Nec multo post Casimirus de aduentu hostium certior factus, adest & ipse, auctis numero & robore militum superioris anni copiis. Venientem apud Vistulam Maslaus spei & animorum plenus operitur: conferuntur propemodum castra castris. Rex vbi copias hostium suis longe maiores videt, concidere animo: pœnitere præsentis fortunæ ac regni: pristinam monasticæ vitæ quietem ac tranquillitatem animo requirere. His curis atque cogitationibus fatigatum sopor opprimit. Ibi per visum diuinitus recreatus & cōfirmatus, postero die pro concione militibus visum exponit, & repletos fiducia diuini auxilij, alacres in aciem educit. Nec hostes pugnam detrectarunt. Canunt signa: clamor vtrinque attollitur: nusquam deest suis Regis prouidentia & adhortatio, vt duce Deo certam victoriam amplectantur. Ferunt conspectum esse in aere iuuenem augusta specie corporis, veste candida, candido equo insidentem, & in hostiles turmas vexillum inferentem. Nec mora, terga vertunt barbari: instant acrius regij fugientibus: fit strages maxima. In eo prælio cæsa feruntur hostium quindecim millia, capta duo: ex regiis pauci saucij, pauciores desiderati sunt. Rex inter primos hostem fugientem persequens, vociferando cædendoque lassus, & cruore respersus, semianimis propemodū à gregario quodam milite in castra relatus est: quem postea militaribus affecit præmiis, & in equestrem ordinem retulit. Cæterum Maslaus ex fuga perpetuo cursu in Prussiam contendit: vbi ab ipsis cognito euentu prælij excarnificatus, in crucē actus est: insultantibus, vt alta teneret, qui alta petiuisset. Sic mali consilij autor male periit. Ab hoc prælio Masouia penitus in ditionem Regis reuenit: quæ & nomen semel acceptum in hanc vsque diem retinet, quamuis mutatis deinde finibus. Prussi clade suorum permoti, & veriti, ne statim sibi Casimirus victricia signa inferret, missis legatis culpam rebellionis deprecantur: Regi se & sua subiiciunt: tributa debita persoluunt, ac deinceps quotannis soluturos se esse recipiunt. Ita pax eis data est, & captiui dimissi. Rex altero filio Vladislao auctus est.

Prussicum bellum.

Casimiro nascitur alter filius Vladislaus.

Pacato per circuitum regno, Casimirus memor pristinæ conditionis, & vitæ monasticæ, victoriamque contra Maslaum atq; barbaros diuino beneficio acceptam referens, Cluniacum, vbi monachus fuerat, legationem cum amplis muneribus mittit, benignitatem erga se Dei prædicat: sodalitati vniuersæ se suosque commendat: aliquot monachos ad se mitti postulat, qui sectæ il-

ctæ illius quasi colonias quasdam in Poloniam deducant. Mittuntur itaque duodecim monachi, quibus partim Tineciam arcem vno à Cracouia milliario supra Vistulam, cum centum amplius pagis, partim Lubensum oppidum ad Oderam situm, cum compluribus itidem pagis & prouentibus aliis attribuit: domicilia monachis extruxit, atque templa, eaq; perampla supellectili ad cultum diuinum apta ornauit. Fuit autem primus Abbas Tinecensis Aaron Gallus, cuius integritas & pietas Cluniaci adhuc Casimiro perspecta erat. Atque is deinde Rachelino sexto Archiepiscopo Cracouiensi mortuo, à sacro eius basilicæ collegio postulatus, septimus successit Regis fauore adiutus. Multa item alia Casimirus Rex fecit & instituit, quæ ad religionis & reipublicæ instaurationem pertinere existimabat: pace perpetua post Maslaicum bellum fatigatam superioris temporis malis Poloniam, mirum in modum recreauit, eoque instauratoris pacifici cognomen meruit. Suscepit autē Casimirus ex Dobrogneua vxore liberos, mares quidē quatuor, Boleslaum, Vladislaum, Miesconem & Ottonem; fœminam vero vnam Suentochnam. Ex his Otho puer admodum, viuo patre: Miesco adultior iam, octauo post patrem anno, rebus humanis exempti sunt. Cum autem decimumoctauum Casimirus regnasset annum, incidit in grauem morbum: quo mēsem vnum afflictus, vbi finem vitæ suæ adesse sensit, Proceribus liberos commendat, & sacramentis rite procuratus religiose & tranquille quarto Calendas Decembris extremum vitæ clausit diem, & magno omnium mœrore Posnaniæ sepultus est, anno post Christum natum millesimo quinquagesimo octauo. Mortem eius cometes portenderat. Fuit autem Casimirus procera statura, forma liberali, bona & vegeta corporis habitudine, capillo denso, promissa barba, comptus & elegans: literis mediocriter eruditus, primus quidem inter Reges Poloniæ: in pupillos & viduas clemens & beneficus: in ecclesiasticos homines in primis propenso animo: erga omnes comis, lenis, & benignus: denique in omnibus rebus agendis Dei timorem maxime ob oculos habere solitus.

Monachi Benedictini Cluniaco acciti in Poloniam.

Casimiri Regis liberi.

Casimirus Rex moritur.

BOLESLAVS SECVNDVS COGNOMENTO Audax, Rex Poloniæ Quartus.

Conuentu apud Gnesnam acto, summa omnium voluntate & applausu ad Boleslaum Casimiri filium natu maximum, solenni ceremonia regnum & diadema defertur, cum quod ætati is honor habendus esse existimaretur: tum quod is adolescentulus etiam tum singulari industria, liberalitate, animi magnitudine, laudis ac gloriæ studio præditus, ad res maximas gerendas factus, & regno dignissimus esse videretur. Ad eum primis tribus annis tres illustres exules cum confugissent, magnam ei materiam sequentium bellorum præbuerunt. Ij vero fuerunt: Izaslaus Princeps Kiouiensium, Iaroslai Dabrognauæ Reginæ fratris filius: Bela Dux Vngariæ, Andreæ Regis frater, & Iaromirus Præmislai Bohemorum Principis filius: quos omnes Boleslaus auxiliis iuuit. Vratislaus ergo Boemorum Princeps permoleste ferens, receptum ex fuga fratri suo Iaromiro in Polonia patere, veritusque, ne quid ille noui contra se Polonorum fauore & auxiliis fretus moliretur, cū infesto exercitu in fines Poloniæ ingressus est: Silesiam fere omnem populatus, igni ferroque vastauit. Quo nuncio ad se perlato, celeriter Boleslaus tumultuaria manu hosti occurrit, & inopinantem in sylua quadam assecutus,

An. Chr. 1059.

Bohemicū bellum.

reficere corpora & iumenta ſuos feſtinatione defatigatos iubet, poſtera die hoſtem aggreſſurus. Bohemus Regis aduentu cognito, neque dimicare cum Polonis, quorum vires non noſſet, quoſque locorũ peritia adiuuaret, tutum ſibi eſſe ducebat: & manere eum diutius in loco, penuria rerum omnium nõ ſinebat: tum autem verebatur, ne ſucciſione arborum, vel ab agreſtibus receptu prohiberetur. Itaque fugæ conſilium cepit: à Rege fallendi cauſa colloquium in poſterã diem petiit, quaſi de admiſſis ſatisfacturus, & ſecunda noctis vigilia relictis impedimentis, & paucis infirmis, maioribusque ignibus, quo facilius excubias Polonorum fruſtraretur, accenſis, ſilentio ſuos eduxit, & feſtinus fugam arripuit. Poſtero die Boleſlaus, vbi hoſtem effugiſſe animaduertit, dolore atque ira percitus, aliquot dies eum perſecutus eſt, nec tamen aſſequi potuit: ſed extremos tantum agminis, debiliores ac laſſos excepit. Inde protinus in Morauorum fines diuertens, villas, vicos, & oppida incendit, multosq; mortales nil eiusmodi metuentes in agris oppreſſit, & magnam prædam abegit. In ſequentem vero annum maius bellum parabat. Quod vbi Vratiſlaus cõperit, cum hoſtiles vires, tum ſuorum proditionem & fratrum inſidias metuens, de pace per communes amicos agit: & quod alio ſpectabat Boleſlaus, facile impetrat, his quidem legibus, vt damna Polonis illata ſarciat, & ſororem Boleſlai Suentochnam tertiam vxorem ducat: alteram enim anno ſuperiori defunctam amiſerat. Suentochna ad ſponſum non multo poſt à primoribus Bohemis accita ac deducta, & nuptiæ magno ſplendore celebratæ. Iaromirus autem Poloni Regis & reliquorum fratrum opera in gratiam cum Vratiſlao rediit, & Pragenſis, deinde vero Olomucenſis Epiſcopus non ſine iniuria alterius factus eſt. Per id tempus Aaroni Archiepiſcopo vita defuncto, cũ epiſcopa ob diſcordiam ſacri collegij toto biennio vacua fuiſſet, tandem Lampertus cognomento Zula Polonus ſucceſſor electus eſt. Nec tamen is pallium de more à Pontifice petiuit. Inde igitur in poſterum Cracouia Archiepiſcopum habere deſiit.

Pax inter Bohemos & Polonos affinitate ſancitur.

Sub idem tempus Pruteni contemnentes Boleſlai Regis adoleſcentiam, & quod eum Bohemico bello diſtineri ſciebant, rebellarunt. Pomeraniam finitimam tranſmiſſo flumine Viſtula excurſione repentina populantur: arcem Grodecum, quo ſe cum præda recipiant, muniunt, inde crebro in adiacentes oras Poloniæ nemine prohibente graſſantur. In eos igitur Boleſlaus, pace cum Bohemis facta, exercitum duxit: Grodecum oppugnare adoritur, verum difficultate expugnãdi eius deterritus, eo quod natura munitus eſſet locus, egregieque à Pruſſis defenderetur, ſoluit obſidionem, in qua pluſculum temporis fruſtra conſumpſerat: fremensque, quod ſyluis & paludibus & munitione illa ſeſe tenerent hoſtes, nec vllam pugnandi copiam facerent, & ſe alio feſtinantem diſtinerent, arte ſibi domandos eſſe, quos aperto marte non poſſet exiſtimauit. Reducere ſe exercitum ſimulat: cæterum in inſidiis latebat. Pruteni abiiſſe hoſtem rati, è latebris prodeunt & in Poloniam excurſionem facere parant. Quod cum Boleſlaus ab exploratoribus cognouiſſet, exercitum ducit in hoſtem alacer. Priuſquam ad hoſtem veniretur, tranſmittendus erat Oſſa fluuius, qui Poloniam à Pruſſia dirimit. Hunc primi armati incunctanter ingreſſi, pondere armorum, & altitudine aquarum, quæ imbribus tunc forte excreuerant, abſorpti ſunt. Cæteri exuti armis & loricis, quæ magni ponderis fiebant antiquitus, minori periculo tranarunt; hoſteique ſecuros & nil tale ſuſpicantes op-

Pruſſicum bellum.

pri-

primunt: & ingenti strage concisos in potestatem suam redigunt.

Prussicum bellum excepit Vngarica expeditio: nam Boleslaus Rex Belæ exulis, & vxoris eius amitæ suæ precibus fatigatus, & profugientium ad eos Vngarorum multitudine, clandestinisque nonnullorum procerum, fidem & studia sua Belæ deferentium, legationibus motus, neque prætermittendam sibi esse tam præclaram gloriæ comparandæ occasionem iudicans, reducere propinquos instituit: ac tribus agminibus, Belam in suo comitatu ducens (vxor enim & liberi in Polonia manserant) Vngariam ingreditur. Venientibus adiungunt se complures Vngari, ita vt quartum ex ipsis agmen conficeretur. Nec cunctantius Andreas Rex hosti aduentanti ad Tibiscum siue Tissam amnem, qui è Sarmaticis montibus ortus in Danubium influit, occurrit: magnas Vngarorum copias, maioraque Germanorum & Bohemorum auxilia ducens. Cum enim bellum cōtra se à Bela & Polonis parari intelligeret, miserat Salomonem filium in Germaniam ad Henricū tertium Imperatorem, & ad matrem ipsius Agnetem: quæ siue socrus, siue auia Salomonis erat: à quibus Salomon nō contemnenda auxilia, ducibus Guilhelmo & Botho, acceperat: à Bohemis item alia, quibus Vratislaus ipse Princeps præerat. His ergo viribus fretus, trāsmisso Tibisco acies instituit: neq; Poloni pugnam detrectarunt. Cōcurritur infestis armis, & aliquot horis dubio marte, & incerto euentu pugnatur. Ad extremū cedunt loco Andreæ copiæ. Ibi Vngari, qui cum Andrea Rege erant, premi suos, & Polonos vrgere conspicati, ad Belæ partes trāseunt: nec diutius Germani & Boemi, deserti & proditi ab Vngaris, impetum Polonorum pariter & Vngarorum sustinuere. In fuga oppressi sunt multi, capti item non pauci, & in his Vratislaus Princeps, & Germanorum duces. Rex vero Andreas longius fugiens, tandem ad portas Mosonienses comprehēsus ab Vngaris, & male tractatus in sylua Boconiensi vitam finiuit. Magna eo prælio virtus & solertia Boleslai extitit. Post hāc victoriam Boleslaus Belā Albæ regiæ in sede regia collocauit: ac victorem exercitū præmiis ab eo & Vngaris affectum domū reduxit. Procerū deinde suorū suasu, vxorē duxit præstanti forma virginem, Visseslauam Russorum Principis cuiusdam filiam vnicam, ad quam hæreditas paterna pertinebat. Tantisper autem quieuit à bello Vngarico, & à nuptiis, quantum sat erat ad apparatum belli Russici, ad quod summo studio & omni cogitatione incumbebat.

Vngaricum bellum.

Boleslaus Rex ducit alteram vxorem.

Bellū Russicum.

Oratio Boleslai ad milites.

Paratis omnibus, coadunatoque ad constitutum locum omni exercitu, in hāc sententiam apud milites in cōcione verba fecisse memoratur. Nō ignoratis milites, compluscul os iam annos Izaslaum cognatū nostrum, principatu suo paterno iniuste pulsum, apud nos exulare: eiq; restituendo nos hāc operam dare existimatis. Nec sane fallimini. Debemus hoc propinquitati: debemus humanitati. Quin ita hoc natura comparatum est, vt afflictæ Principū fortunæ, Principes quamuis alienos maxime ad misericordiam moueant. Sed nobis hic nos etiam serimus, milites. Scitis, quantum nobis imperium, quam amplam gloriam maiores nostri reliquerunt, &, vt alios prætercam, Boleslaus quidem proauus meus imperium hoc nostrum Borysthene, Albi, & Sala fluuiis, Sarmaticis montibus, & Germanico Oceano: gloriam vero nominis Poloni iisdem pene, quibus orbis terrarum clauditur, finibus terminauit. Nunc quanto nostro cum dedecore & imperium hoc accisum, & gloria obnubilata sit, quis nescit? Equidem vix teneo lachrymas, quod ad patrem auumque meum hæc infamia inprimis attinet. Tametsi patrem ve-

» ſtra excuſat iniuria, & afflictę nimium interregno vires: auo veniam, niſi ſim
» ipſe ignauiſſimus, dare non poſſum. Verumenimuero eam labem à genere
» noſtro detergere, Ruſſiam regno huic rurſus adiicere, columnisque Boles-
» lai (quem ego vt nomine refero, ita & factis referre cupio) imperium no-
» ſtrum terminare, mihi in animo eſt. Quod vobis placere debet, milites,
» niſi forte à virtute maiorum veſtrorum degeneraſtis. Atque maiores qui-
» dem noſtri gentem hanc, ſibi prius incognitam, adierunt, vexarunt, de-
» bellarunt. Nos iugum excutientem, & quidem domeſticorum noſtrorum
» malorum, non ſuarum virium fiducia non vlciſcemur? non ad officium re-
» uocabimus? niſi forte vbertas ſoli illius admiranda, hominum ingens opu-
» lentia & ex rerum copia ortus luxus ac mollicies, ab hoc bello vos deterrent
» milites. At ego, nobiſcum hæc omnia, contra ipſos facere iudico. Quin iſta
ipſa inprimis ad ſpem opimæ, & luculentæ prædæ nos inuitant. Plura dicere parantem, clamore interpellant vniuerſi: duceret quo vellet, bono omine: ſe impigre ſecuturos, & imperata facturos eſſe. Hinc magnam pecuniæ vim inter milites, vt quemque ſuperioribus bellis meritum eſſe nouerat, aut v-ſui ſibi deinceps fore ſperabat, diſtribuit. Sic animatis & optima ſpe impletis militibus, inſtructa acie triplici, Ruſſiam ingreditur: propterea quod credebat, hoſtes mox ad prælij dimicationem venturos eſſe. Et aderat quidem ad Bialogrodum Viſſeslaus Dux cum non contemnendis Ruſſorum copiis: verum explorata Polonorum multitudine atque apparatu, Poloſcum paucis conſciis fuga contendit. Exercitus quoque, cognita ſui Ducis fuga, nulla interpoſita mora diffugit. Trepidare tota Ruſſia, Kiouienſes deditionem facere velle, ni metuant iratum Izaslaum, quem principatu eiecissent: implorare Stoslai & Vuſſeuolodi opem: ni adſint, exuſturos ſe eſſe vrbem, & in Græciam cum coniugibus ac liberis migraturos. Bono eos animo Stoslaus & Vuſſeuolodus eſſe iubent. Ipſi legatos ad Izaslaum fratrem mittunt, orant, vt parcat ciuibus atque patriæ, dimittat exercitum, Kiouiam recipiat ſupplicem: Viſſeslaum Poloſco ſeſe continentem, non iam de victoria, aut Kiouia, verum de ſua ſalute eſſe ſolicitum. Neminem præterea ipſi aduerſaturum. Quod ſi dolorem exilij ex animo delere non poſſet, ipſe de ſontibus ſupplicium arbitratu ſuo ſumeret: Polonis patriam, vtcunque de ſe meritam, in ſeruitutem atque prædam ne daret. Cogitaret quam male olim Stopolco ſucceſſiſſet, quod exul per eoſdem Polonos reſtitutus eſſet. Ad hæc Izaslaus de Boleslai ſententia nihil aliud, quam periculum ſe facturum eſſe, quam vere illa de Kiouienſibus dicerentur, quaque illi voluntate in ſe eſſent, reſpondit. Mouet Boleslaus exercitũ propius Kiouiam, & Meſcislaum filium Izaslai cum expeditis aliquot turmis ad vrbẽ præmittit. Is intromiſſus, cum opportuna loca præſidio occupaſſet, auctores ſeditionis paternique exilij ſeptuaginta comprehẽſos partim necat, partim excæcat. Patri & Boleslao Regi pacatas eſſe res Kiouiæ renunciat: contenderunt ij tamẽ eo pacato agmine. Venientibus tota ciuitas ad ſeptimũ milliarium obuiam effuſa eſſe dicitur. Dies ea fuit ſecunda Maij. Rex reſtituto in paternum principatum Izaslao, partem exercitus cum eo contra Viſſeslaum miſit. Atq; is fuga elapſo Viſſeslao, nulla mora Poloſco potitus eſt, filiumq; Meſcislaum, & non multo poſt eo mortuo, alterum Suentopolcum, ſiue, vt Ruſſi habent, Stopolicum Michaelem cum præſidio ibi reliquit: ipſe cum Polonis Kiouiam reuertitur. Rex diſtributo in æſtiua, ac deinde in hyberna exercitu, ipſe cum delectis æſtatem atque

que hyemem illam Kiouiæ peregit, amœnitate loci ac deliciis vrbis, & mulierum venustate, teneritudine, ac lepore admirando captus. Præbuit autẽ Izaslaus vniuerso exercitui per omne id tempus alimẽta & vestes, insuper & Regem perquam honorifice, & exercitum pro meritis remuneratus est.

Exacta hyeme mature Boleslaus ex hybernis mouit, & in Præmisliensem tractũ, iniuriane prouocatus, an quod ea paterna esset vxoris suæ hæreditas, an vero sola proferendi regni cupiditate ductus, non constat. Ac minoribus quidem oppidis, quæ erant in itinere, primo aduentu potitus est: cæterum Præmislia à septentrionali quidem latere, qua ipse veniebat, Sano fluuio, qui è Sarmaticis montibus haud ita lõge à Tibisci fontibus oritur, à reliquis vero fossis & aggeribus munita erat, & à magna præterea multitudine hominũ vrbanorum simul & agrestium atque nobilium, qui ex agris eo se cum familiis ac facultatibus suis receperant, defendebatur. Adhæc, ab vno latere arx oppido imminebat, in edito loco sita, & validis mœnibus turribusq; expugnatu, vt illa ferebant tempora, perdifficilis. Rex igitur cũ fluuium, nequicquam prohibentibus Russis, vado satis alto trãsisset, oppidum summa vi oppugnat: nec segnius defendũt Russi, & crebris eruptionibus, abundãte multitudine, Polonos oppugnationi intentos adoriuntur: sed reprimuntur, magnaq; cæde in oppidum repelluntur. Postremo vim Polonorum diutius sustinere se posse diffisi, deserto oppido, in arcem se receperunt. Rex oppidum summa rerum omnium copia, diuitiisq; refertum, quarto, postea quam oppugnare cœpit, die captum, in prædam dat militibus: arcem, quia difficilis esse videbatur eius expugnatio, propter multitudinem defensorum, neq; cõtrucidari suos volebat, corona obsedit, sperans, fame sitiq; breui se eam sedẽdo in potestatem suam redacturum esse: equites peditesq; quoquouersus pabulatum mittit, commeatum quamplurimum in castra cõportare, villarum incendiis abstinere iubet. Ipse dispositis custodiis obseruabat, ne quid ad obsessos importaretur, neue ij libera è flumine aquatione vterẽtur. Nullas enim arx intus perennes habebat aquas. In magna difficultate, obstinatis tamen animis, obsessi obsidionem sustinebant: donec fame sitique enectis iumentis, & peste in homines grassãte, deditionem extremo æstatis tempore fecerunt, vitam, & quæ singuli vno onere secum efferre possent, pacti. Rex arcem deditam, quantum potest, reficit & adornat, in eaq; hyemem sequentem cõmoratus est, exercitu in hyberna distributo. Fuit hic annus à Christo nato millesimus sexagesimus nonus.

Præmisliense bellũ.

Eo tempore, cum Bela Rex Vngariæ tertio regni sui anno camerę ruina in villa quadam afflictus, paulo post obiisset: Salomon Andreæ filius ab Hẽrico quarto Imperatore affine suo in Vngariam validis copiis reducebatur: quo cognito, Geisa, Vladislaus, & Lãpertus Belę filij, nil præsidij sibi in fluxa Vngarorum suorũ fide fore rati, ex Vngaria in Poloniam excesserant: & Cracouiam recta contendentes, à Vladislao Regis fratre & Regina comiter ac benigne accepti sunt, Rege tunc apud Præmisliam cũ exercitu moram trahente. Cumque hybernaturus is esse in Russia referretur, Geisa relictis Cracouiæ fratribus, illuc ad eum venit, opem eius implorans. Quem Boleslaus comiter consolatus, cogitare ipse secum, ac deinde cum consilio castrensi consultare, quid faceret: propinquosne exules atq; supplices, intermisso Russico bello reduceret, an hoc prius cõficeret. Ac consilium quidem in eam fere inclinabat sententiam, vt Russiam prius pacandam domandamque, & alienam rem

Belæ Regis Vngar filij fugiunt in Poloniam.

posthabendam esse censeret. Cæterum Regi placuit, nõ esse differendã expeditionẽ in Vngariam, donec Salomon regnũ suum stabiliret, Germanorũq; auxilia accerseret. Igitur æstate ꝓxima, cum iam maturescerẽt segetes, Boleslaus Rex relicto Præmisliæ, quantum satis esset, præsidio, in Vngariam cum reliquo exercitu & Belæ filiis, superatis montibus, qui Poloniam & Russiam ab Vngaria diuidunt, contendit. Confluxit statim ad ipsos non paruus Vngarorum numerus. Salomon Rex, vbi de aduentu hostium cognouit, Buda regia vrbe relicta, Mosonum arcem munitissimam se recepit, eo quod inops ab externis auxilijs, parum præsidij sibi contra patrueles in Vngarorum suorum viribus atq; fide esse existimaret. Ibi Episcopi medios sese interponunt: Belæ filios orant, ne se patriæ parricidio contaminent: pacẽ deinde inter eos & Salomonem, nõ abnuente Boleslao, qui ad intermissum Russicum bellum festinabat, cõponunt his conditionibus: vt Belæ filij regium honorem cum duabus partibus regni Salomoni permittant, ipsi tertia, Ducumque nomine contenti sint. His rebus magna omnium lætitia confectis, Boleslaum cum exercitu, datis de publico amplissimis muneribus, dimittunt.

Expeditio Vngarica.

Reuertens autẽ Præmisliam Boleslaus, reperit Izaslaum principatu Kiouiensi iterum à fratribus prætextu cõtrouersorum finium illato bello eiectũ. Itaq; æstate, quæ consecuta est, in Volyniensium fines infestum duxit exercitum. Ad Luscum primum castra ponit, arcẽ vi capere nititur: vbi sæpius res tentata non successit, animi dubius deliberat, quid faciat. Et ad Kiouiam quidem prono ferebatur animo: itaq; iudicabat, ea recepta facile cæteras eius oræ munitiones deditionem facturas esse: verum relinquere post se hostẽ integrum, & cæteris Russis horum exemplo animos ad resistendum addere, nec consultum, nec tutum fore arbitrabatur. Itaq; obsidendo ad deditionem adigere, quos expugnare non poterat, statuit. Obsessi sex propemodum mẽses, vim & obsidionẽ cum sustinuissent, ad extremum freti benignitate Regis pactiq; liberũ cum rebus suis discessum, arcẽ dedunt. Ibi Gregorius siue Igorus Dux, qui oram illã ditione tenebat, diffisus munitioni reliquarum arcium, missis primum ad Regẽ legatis, deinde ipsemet veniens imperata se facturum ꝓmisit, obsides dedit, pacẽ impetrauit. Anno sequenti ad Kiouiam mouit castra Boleslaus: obuium sese ipsi offert Vusseuolodus cũ valido exercitu, è suis iuxta ac fraternis ditionib⁹ collecto. Nã Stoslao fratre mortuo, principatũ eius sibi adiunxerat: & ij q. Lusci, Vuladimiriæ, & Chelmæ in ꝑsidiis fuerãt, dimissi, ad eũ fere sese receperant: eoq; inuitum multa suadẽdo & orãdo impulerãt, vt prælio cum Polonis de summa rei decerneret. Rex ꝙ inprimis cupiebat adeptus, acies contra instruit: milites paucis cohortatur, vt optatã conficiendi illius belli occasionem, ab hoste præter spẽ sibi oblatam, elabi è manibus ne sinerẽt: & extremum illum eius conatũ desperatione magis, quam spe vincendi susceptum, fortiter retunderent: eundẽ esse, qui prius ad manus venire nunquã ausus esset: & ex iis militibus fere collectũ, qui victi prius, ac vel fuga elapsi, vel deditione facta dimissi à se essent. Si ipsi viri esse pergerent, penitus debellatum iri ea victoria, nec nisi præmia belli, & ea quidẽ amplissima ipsis reliqua fore. Quod si quid eos paululum fefellisset, cogitarẽt, in hostico se esse: nec eos quidẽ quieturos, quos pacatos à tergo reliquissent, vt sunt Russorũ ingenia mobilia. Adniterẽtur, ne fortuito, sed sua virtute ac fortitudine superiores victorias adepti esse viderẽtur. His dictis & clamore, crepituq; armorum alacritatẽ significãte vniuerso exercitu, canere signa iubet. Co...

Russicum bellum instauratum

Oratio Regis ad milites.

& Vuſſeuolodus ſuos, fortiter vt pro patria, pro liberis, pro coniugibus, pro parẽtibus, pro aris & focis, pro libertate deniq; dimicarẽt: ex eius prælij euẽtu vel lætiora omnia deinceps, ſi viciſſent: vel ſi, quod abſit, victi eſſent, durã ſeruitutẽ, ſummamq; miſeriam expectarent. Cõgrediuntur infeſtis armis & animis inſtructæ acies: incaleſcit pugna, & magis quiſq; vt hoſtẽ feriat, quàm vt ictum ipſe declinet, dat operã. Adſunt vbiq; ſuis Duces: iamq; premi & cõturbari Poloni cœperãt in dextro cornu hoſtium clamore, fugere noſtros vociferantium, magis etiã conſternati: cũ Boleslaus laborãtibus ſubſidium ſubmiſit, & nõ modo pugnã reſtituit, ſed etiam hoſtilẽ aciem perfregit & cõuertit. Perturbatis ordinib⁹ fugiunt Ruſſi: Vuſſeuolodus, vbi aliquãdiu ſuos nequicquam reuocauit, in fugã ſe & ipſe cõiecit. Ita plena, nec incruẽta tñ victoria Polonis obtigit. Multi namq; ſaucij in caſtra relati, mille propemodũ deſiderati ſunt. Boleslaus aliquantũ recreato ab ea pugna exercitu ad Kiouiam cõtendit: quã cum primo impetu capere nõ potuiſſet, oportuno loco caſtrametatus, oppugnauit vrbẽ iterum atq; iterũ, ſed nullo operæprecio, imo vero non minimo ſuo detrimẽto. Nã etſi locus neq; ſitu, neq; opere admodũ munitus erat, ſed tñ acriter cũ ab vrbana multitudine, tũ ab iis, qui è prælio dudum fuga elapſi eo ſe receperant, defendebatur: nec à viris modo, ſed à mulieribus etiam atq; pueris, Poloni mœnia ſubeuntes eminus, atq; è ſuperiori loco iaculis omnis generis vulnerabãtur. Omiſſa igitur oppugnatione, obſidione vrbem, multitudine hominum abundantem premere ſtatuit, diſpoſitisque in oẽs partes cuſtodiis, commeatu oppidanos prohibet. Quod quidem facile fuit, longum proſpectũ quoquouerſus præbente planicie, in qua Kiouia ſita eſt. Nec multo poſt cũ anguſtiore annona vti cœpere obſeſſi: veritique, ne extrema pati cogerentur, & ad extremũ in poteſtatẽ hoſtium venirent, culpã & neceſſitatem deprecati, vrbem dedunt. Boleslaus ingrediens in portam vrbis ferro intactam, gladium vibrauit, quod proauum item ſuum feciſſe acceperat: oppidanorum autem facultates atque corpora capitali edicto à militum vi, iniuriis, atque rapinis tutatus eſt. Qua clementia eius atque animi moderatione moti oppidani, ingentia dona vltro ipſi accumularunt: ea Rex pleraque omnia inter milites virtutis ergo collaudatos pro meritis cuiuſque diſtribuit.

Victoria Boleslai de Ruſſis.

Pacata Ruſſia, vectigalia magna non ſolum pecuniæ, ſed & omnium rerũ ad victũ cultumq; corporis pertinentium inſtituit. Izislaum ſummæ rerum præpoſuit. Is porro filios ſuos, Stopolcum quidẽ Polocenſib⁹ & Nouogrodienſib⁹: Vuladimirũ Smolẽſciis: Iaropolcũ vero Viſſegradẽſibus præfecit. Rex quo magis imperiũ ſuum in Ruſſia ſtabiliret, & quo diuti⁹ notis iã ſibi antea Kiouiæ deliciis ac voluptatibus perfrueretur, hyemẽ illam ibi manſit. Ibi robur exercitus Polonici illecebris opulentæ, luxurioſæ, & Græcorum commerciis corruptę ciuitatis elanguit, diſciplina militaris licentia diſſoluta, & ille victor multarum gentium exercitus, deuictæ vrbis laſciuia, libidinibus, & flagitiis victus eſt: ita, vt ei vinci magis propemodum, quam vincere expediuerit. Etenim plurimorũ, maximorumq; malorũ, quæ Poloniam poſtea implicarunt, hæc victoria cauſa & origo fuit. Nã dum illi Kiouiæ nulla ſe nequitia & libidine abſtinent, vxores eorum & filiæ domi relictæ, nõ ferentes tam diuturnã virorum abſentiam (iam .n. ſeptimum forte annum in Ruſſia & Vngaria militantes domibus aberant) tũ aut libidinib⁹ eorum, quæ crebris nuntiis ad ipſas perferebant, & iniuriis irritatæ, flagitiis viciſſim viros & propinquos ſuos pleræq; vlciſcũtur: nonnullarũ etiam pudor & cõſtantia partim blãditiis, & falſa

Ruſſia Polonis facta vectigalis.

 extin-

extinctorum virorum persuasione corrumpitur, partim vi expugnat, iusta diuini numinis vindicta atq; permissu. Præclarum tunc muliebris pudicitiæ exemplũ in Margaretha Nicolai Zembocij Comitis vxore extitit: quæ grassantem passim impune flagitiosorum iuuenum licentiam metuens in turri templi Zembociensis, vno à Prossouia milliario, cum duabus sororibus per multum tempus latuit, familia per funem alimenta ipsi subministrante. Hæc vbi viris in hyberna renunciata sunt, fremere multi, ad quos illa pertinebãt, & indignari, commeatumque domos visendi à Rege petere. Sed vel non admissi ad Regem, vel superbius repulsam passi, clam pauci primum sese subduxere, deinde plures paucorum exemplum secuti, ipsi quoque discesserunt, ita vt pauci cum Rege remanerent. Quos etiam Rex raptim cum reliquis cõsequitur, veritus, ne Russi mutatis animis, despectaque Polonorum paucitate, opprimendi sui consilium inirent. Posteaquam vero peruenit Cracouiam, conceptam animo in desertores iram, in apertum profert: à quibus fugæ initium ortum erat, eos capitali pœna afficit: in cæteros autem bonorum confiscatione, aut diuturno carcere animaduertit. Sæuit & in mulieres, quæ culpæ affines esse videbantur, quibusque misericordia & indulgentia virorum pepercerat, & quidem inaudito modo. Abstractis enim & abiectis infantibus, quos è stupris & adulteriis enixæ erant, catulos ad earum vbera admouisse dicitur. Adhæc vulgus atq; plebem nouis & grauibus exactionibus premebat: ius non dicebat, nec iniurias tenuiorum vindicabat: impeditus consuetis voluptatibus, fœdisque & abominandis libidinibus, de quibus nil remittebat. Quin Christina nobili fœmina, à Mescislao marito abducta, palam per adulterium abutebatur.

Boleslai sæuitia & scelera.

His commotus (vt decuit) Stanislaus Cracouiensis Episcopus, vir pius & nobilis cognomento Sczepanouius, vidensq;, iniurias & exempla regiorum flagitiorum ad multos pertinere, Regem adit, & semotis arbitris blande admonet, orat & obsecrat, vt illis moribus & corruptelis finem statuat, ne quod grande malum sibi, suisque, & vniuersæ Poloniæ accersat. Peccata per se esse maxima, longe tamen maiora in Rege, quam in priuato homine: cũ ea quoque, quæ in aliis leuia sint, in eo qui loco & honore eminet, grauissima esse videantur: propterea quod vltro hominum sese oculis ingerant, & plurimos secum malo exemplo in præceps detrahant. Quo sublimior & fortunatior sit, hoc maiore vitæ puritate & innocentia eum niti, Deique beneficentiam agnoscere oportere. Ni faceret, metueret, ne diuina vltione de summo gradu in imum deturbaretur, neu denique falsas ac momentaneas voluptates diris sempiternisque cruciatibus commutaret. Hæc dicta Rex iniquiori animo pati, & ira odioque inflammatus conuiciis & maledictis optimum antistitem incessere: quærere, quo pacto auctoritatem eius eleuaret, libertatemque linguæ comprimeret: neq; tamen quicquam eiuscemodi in vita ac moribus Stanislai, quod oportunum esset crimini aut reprehensioni, comperiebat. Emerat forte Stanislaus pagum Petrauinũ in tractu Lublinẽsi à Petrico quodã Nobili, qui accepto precio iam obierat: priusquam Stanislaus de iure suo sibi ecclesiæque suæ, cui pagum illum adiungebat, cauisset. Ea de re Boleslaus Rex monitus, Petrici agnatos iubet de hæreditate interuersa Stanislaum in ius vocare. Quod illi insperati commodi spe adducti faciunt. Forte tunc iudicia, quæ vulgo colloquia & generales termini vocantur, in pratis inter Solecciam & illud ipsum Petrauinum in papilionibus, vt mos erat antiquitus,

quitus, à Rege exercebantur. Comparet Stanislaus citatus: emisse se pagum, & soluisse precium bona fide affirmat, testibus eius rei nonnullis citatis. Qui cum à Rege deterriti, testimonij dictionem subterfugerent, ibi Stanislaus non tam de pago retinendo, quã crimine depellendo anxius, tridui dilatione à Rege impetrata, Petrauinum contendit: vbi peracto cũ sacerdotibus piis ieiunio, Deique ope inuocata, fama est detectum Petrici putre cadauer pedo tactum, magna fiducia exsurgere eum à mortuis in nomine Dei patris, filij, & Spiritus sancti iussisse. Surrexit ille, ad eam vocem quasi è somno expergefactus, & a Stanislao manu deducitur ad tribunal regium. Coram quo & reliquis adstantibus Petricus, venditi pagi precium omne se accepisse fassus fertur, Regem ac propinquos, quod innocenti viro litem mouissent, increpans. Ita inuito Rege causam vincit Stanislaus. Nulla Regis emendatione subsecuta, iterum atque iterum monitus est, acriusque obiurgatus ab eodem Stanislao, adhibitis etiam secundum præceptum Christi grauibus aliquot viris, furere, cædemq; minari ipsi cœpit. Nec remissius Stanisla⁹, vbi nõ resipiscere Regem animaduertit, graui anathemate eum percellit: vetat sacra fieri tota vrbe, quo ille detestatione & conuicio populi, qui sacris arcebatur, ad saniorẽ mẽtem reuocaretur. Ipse per pontẽ Vistulæ ad D. Michaelis ædem in rupe prærupta supra Vistulam è conspectu arcis sitam, ad faciendã rem diuinam clam cum paucis sacerdotibus commeabat. Quod vbi Boleslaus, à suis certior factus, cognouit, quadã die correptis armis cũ compluribus asseclis & satellitibus eo contendit. Præmittit, qui Stanislaum sacris vacantẽ ad destinatam necem ab ipsis altaribus abstrahant. Quos ferunt introgressos, subito & insolito fulgore perculsos, supinos cecidisse: inde manibus pedibusq; reptãtes se proripuisse. Idẽ aliis à Rege submissis accidisse. Ille moræ impatiens, & furore percitus, increpita satellitum ignauia & formidine, ipse stricto ense in templum irrumpit, lethaliq; ictu sancti viri verticem ferit, ita vt cadens, cerebro parietem proximum aspergeret. Ibi satellites cohortati se mutuo, corpus humi procumbens templo extractum minutatim concidunt, morem gerentes furori regio, & in subiectis pratis, canibus, & volucribus laniandum disiiciunt. Dies quo hæc patrata sunt, fuit octauus Maij, Anno Christi 1079.

Rex Boleslaus diris deuotus à Stanislao Episcopo Crac.

Stanislai cædes.

Hæc vbi Romæ nunciata sunt, Põtifex Maximus Gregorius eius nominis septimus, atrocitate rei commotus, toti Poloniæ sacris interdixit, Boleslaum diris deuouit, regnumq; ipsi solenni ritu abrogauit. In posterũ quoq; ne quẽ Episcopi Regem iniussu suo vngerent & coronarent, edixit. Qui vero socij sceleris Regi fuissent, eos simul & posteros eorũ vsque ad quartam propaginem, à sacerdotum & omnium magistratuum ecclesiasticorũ functionibus alienos esse iussit. Erant autem satellites ij nobilibus & honestis familiis orti. Regnauit tamen postea Boleslaus annum & amplius, sed inuisus omnibus, & externis etiam contemptibilis: ita vt iam Russi ab eo subacti, imperium eius detrectarent. Conspirarunt deinde in necẽ eius nobiles & proceres nõnulli: qua conspiratione detecta, veritus, ne ad plures ea etiam pertineret, in Vngariam cũ filio Miescone, & paucis comitib⁹ fugit: à Ladislao Rege Geisæ fratre, qui cũ fratre à Boleslao in Vngariam reduct⁹ erat, comiter & honorifice accept⁹ est: mansitq; apud eum aliquandiu. Verũ exagitante eum indies magis ac magis patrati sceleris conscientia, acerbo & infatigabili scelerum carnifice, amentia correptus, mortem sibi ipse consciuit, anno post Christũ natum millesimo octuagesimo primo: qui quidem æstu & siccitate insignis fuit.

Polonis sacris & regio nomine interdictũ à Pp.

Boleslai fuga in Vngariam.

Boleslai interitus.

Sunt qui volunt, eum in venatione concito equo efferatiore, in auias syluas delatū esse, canibus consequentibus: excussumq; ab iis discerptū ac deuoratum. Alij cum clam omnib⁹ errabundum inter Alpes ad monasterium quoddam, siue id ad Oenipontem, siue ad Villacum situm sit, peruenisse, ibique latentem, quisnam esset, post multos labores in coquinæ ministerio vltro & pœnitentia commissi parricidij susceptos & exhaustos, vitā finiisse produnt. Sarmcius in suis annalibus commemorat, sepulchrū eius inueniri in Carinthiæ quodā cœnobio Ossiæ non procul à Feldkirchen oppido, vbi post antedictos exantlatos labores monachus vixit; nec prius à sodalitio agnitum, quā post mortem inter supellectilem ipsius repererint literas quasdā, quibus maximæ res continebantur, & alia insignia regalia: tunc velut stupefacti vehementer mirari cœperunt, eiusque corpus summa reuerentia sepelierunt, superque caput statuam marmoream instar equi ephippia gestātis collocarunt, addito hoc epitaphio seu inscriptione: BOLESLAVS REX POLONIÆ, OCCISOR SANCTI STANISLAI EPISCOPI CRACOVIENSIS. Fuerat autem futurus hic Rex clarissimus ac felicissimus: si fortunam perpetuo cœptis suis adspirantem ferre didicisset. Verum secundis rebus elatus & insolens, animo suo minus, quam oportuit, moderatus est. Construxit autem Boleslaus viuens, & dotauit Mogilnense monasterium, in eoque Benedictinos collocauit. Audacis & liberalis cognomen viuo inditum, mortuus etiam retinuit. Regnauit annos ferme duos & viginti, cum decimum sextum annum nondum egressus regnare cœpisset.

VLADISLAVS PRIMVS, COGNOMINE HERmannus, Ethnarcha siue Princeps Poloniæ.

An. Chr. 1082. EXtincto Rege Boleslao, priusquam ex motu illo Respublica sese colligeret: Russi incunctanter arripuere eam nouandarum rerum occasionē, & coacto exercitu, Polonas ditiones Duce Basilio Roscislai filio, ferro & igne depopulati sunt, cumq; magna præda ad sua incolumes se recepere. Quo incōmodo p̄moti Proceres, veriti, ne quo grauiore etiā casu rursus interregnum illud Rēpublicam affligeret, comitiis habitis, ad Vladislaum fratrē Boleslai, *Vladislao Hermanno regnum defertur.* quē Hermannum etiam vocarunt, qui vnus supererat, regnum deferunt. Is itaq; suscepit quidem principatum: sed tñ se Regē appellari passus non est, vel ꝙ inunctus & coronatus solenni Regum ritu, Pontificis Maximi interdicto, non esset: vel quod reuersurum aliquando Boleslaum, regnumq; repetiturum existimaret. Principis & hæredis regni Poloniæ nomen sibi sumpsit: vir prudēs quidem & virtute præditus: verum ad quietem & ocium propensior, quam ad bellum, & humanitatis ac religionis amantior, quam gloriæ. Initio statim principatus sui Poloniam commotam nonnihil magna dexteritate pacauit, latrociniisq; purgauit: ad Pontificem Maximum de tollendo interdicto, quo Polonia vniuersa ob necem Stanislai Episcopi obnoxia erat, oratorem misit Lampertum *Interdicti relaxatio.* equestri ortum familia, Canonicum Cracouiensem, quem Pontifex diuo Stanislao successorem dedit, & sublato interdicto Episcopum remisit. *Vladislaus ducit vxorem.* Vxorem deinde Vladislaus duxit de amplissimi consilij sententia Iudītham Vratislai Boemorum Principis filiam, ex Adleida Andreæ Vngarorum Regis filia susceptam. *Miesco Boleslai filius exul reuocatus.* Miesconem Boleslai fratris filium cum ceteris exulibus ex Vngaria reuocauit, fortunæ eius misertus: aut veritus forte, ne qñ is ope Vngarorum, apud quos ob indolem gratiosus esse dicebatur, paternum regnum repeteret, nā pater eius iam perierat. Reuersum in filij lo-

lij loco dilexit: atq; is, cum egregia indole & comitate sua paruo tẽpore animos multitudinis mirum in modũ sibi deuinxisset, & optima spe oẽs implere, sexto, postquam rediit, anno immaturam mortẽ obiit, nullis relictis liberis, & magnum sui apud oẽs desiderium reliquit. Creditumq; est vulgo, veneno sublatum à paternæ eius fugæ autoribus, veritis, ne quando eos iniuriæ memor, vlcisceretur: Vladislao Principe & patruo si non iubente, conniuente quidem certe: ne se aut liberos suos, populari gratia fretus, regno eiiceret.

Miesco immaturam mortem obit.

Habebat Vladislaus iã liberos, cũ Mieczislaus hic mortu⁹ est, Sbigneum nothum, ante initum principatum è concubina susceptum: & Boleslaum legitimum in principatu ex Iuditha vxore, cũ aliquot annis sterilis ea fuisset, diuinitus, quẽadmodum creditum est, in gratiam sancti Abbatis Ægidij datũ. Cum enim orbitate sua principes coniuges maiorẽ in modum angerẽtur, & Iuditha religiosissima fœmina assiduis precibus, ieiuniis, eleemosynis in egenos liberaliter erogandis de prole Deum assiduo fatigaret, omniaq; tentaret eius rei gratia: admonita à Lamperto Episcopo Cracouiensi mittit oratores in Narbonensem prouinciam ad monasterium diui Ægidij, vbi corpus eius conditum erat, amplissimis aureis & argẽteis donariis, quæ secum attulerat, & tẽplo, & Abbati, & monachis dedicatis. Exponunt quid veniant, aut quid postulent. Indicitur monachis tridui ieiunium: oratur Deus, vt intuitu grati serui sui Ægidij, masculam prolem concedat piis Principibus. Triduo illo reuelatur per visum seni cuidam & pio monacho, impetratum esse, ꝙ tanto studio petitum esset. Dimissis autem & reuersis oratoribus, natus est tandẽ ex Iuditha Boleslaus, quę post quartum à partu mẽsem, extremum clausit diem, fœmina pietati inprimis ac beneficentiæ dedita: quæ & ipsa facultates suas, mundumq; muliebrẽ pene oẽm in vsus pauperũ, & ad cultum tẽplorum viua elargita est, & à marito impetrauit, vt Croppẽsem siue Pabianicensem comitatũ collegio sacerdotũ Cracouiensis Basilicæ, Lagouiense territorium Vladislauiensi Episcopo, Xiansnicẽsia vero bona Tinecẽsi monasterio sempiterno iure donaret. Nõ multo post etiã Dobrogneua Vladislai Principis mater, senex fatis concessit. Duxit deinde anno Christi 1088. alteram vxorem Vladislaus, suasu Ladislai Regis Vngarorum, Sophiam viduam Salomonis regis Vngariæ, Hẽrici quarti Imperatoris sororẽ honeste & honorifice post mortem viri à Ladislao Rege pio habitam, ex eaq; tres filias, quarum nomina ignorantur, suscepit, quamuis ex ea Salomon nullos suscepisset liberos.

Sbigneus nothus Vladislai filius.

Boleslaus ex Iuditha nascitur Vladislao.

Vladislaus ducit alteram vxorem.

Per hæc tempora Russi cognita morte Miesconis & vxoris eius morte, in libertatem sese rursus asseruere: munitiones, quæ Polonorum pręsidiis tenebantur, recepere: militibus Polonis partim pecunia & largitione corruptis, partim vi eiectis, partim longa obsidione ac desperatione nequicquam petiti & expectati à Principe suo auxilij deditionẽ facere coactis. Defecere & Pruteni & Pomerani. Hos Vladislaus, dilatis in aliud tempus Russis, bello persecutus, & Pomeranorum fines depopulatus est, arcesque & munitiones aliquot primo aduentu recepit. Nec sibi defuere Pomerani: sed cum Prutenis pariter cõiunctis viribus, magno impetu Polonorum castra die quindecimo mensis Augusti adoriuntur. Nolebat eo die Vladislaus cũ hoste manus cõserere: habebat enim honorem Virgini matri, cuius assumptioni dies ille dicata t⁹ erat. Verũ lacessitus, & iusta pene necessitate adduct⁹, educit suos in aciem. Atrox prœlium in magnã diei partẽ, vtriusq; dubio euẽtu, pro victoria contendentibus, cõmittitur. Incipiunt deinde pedẽ referre hostes: nostri cohortati

Russi se in libertatem asseruerũt.

Prussicum & Pomeranicum bellum.

sein-

se inuicem, instare cedentibus. Nec mora, illi effuso cursu diuersi diffugiunt: quos Poloni ira elati lōgius persequuntur, magnamq; in fugientibus stragē faciūt: qua fusi fractiq; principis potestati & clemētiæ se suaq; omnia permiserunt. Facile ille dedit veniam victis & supplicibus, arces tñ & munitiones oportunas, q̄ illis rebellandi ansam dare possent, in potestatē suam redactas, partim præsidiis firmauit, partim demolitus est. Nec diu quieuere Pruteni & Pomerani, sed p̄fectis à Vladislao sibi datis, partim dolo necatis, partim pulsis, rebellāt iterū. Quam rebellionē Vladislaus, vt in primo statim ortu opprimeret, tumultuariis copiis coactis, media hyeme magnis itineribus ad fines eorum peruenit. Quos vbi munitionibus se tuentes, aut in syluas ac paludes abditos, pugnādi copiam nō facere animaduertit, partitus exercitū cum Sececho Palatino Cracouiēsi & magistro militiæ, hostiles terras crudelē in modū vastauit ac depopulatus est. Reuertēti apud Drenū, quam arcē Naclus amnis circūfluit, nūciatur, hostes subsequi, nec lōgius quinq; milliariis abesse: statuerāt enim ij Polonos nec opināntes, animaduersa ac despecta eorū paucitate, magna vi adoriri, & magna celeritate sese vndiq; conuolantes collegerāt. Debilitabat Principis animū hostium multitudo: sed cedere nō tam iustis hostibus, quam fugitiuis & contumacibus seruis, turpe sibi Poloni milites & infame ducebāt, occumbendū potius honeste, si ita sors ferat, quam p̄ summam turpitudinē concedendam esse vltro sæpius à se victis victoriam. Concurritur vtrinq; infestis & obstinatis ad vincendum aut moriendum animis. Poloni rei militaris peritia hostium vim sustinebant: illi contra abundante multitudine integros in sauciorum ac defatigatorum locū submittebāt. Pugnatū est à mane vsq; ad vesperam pridie ei⁹ dominicæ, quæ Christianis palmarum nomine celebris est, neutro inclināte victoria: nisi quod nocte prælium dirimente, aduersarij, pro victis, nemine tamen persequente, discessere. Postero die dilapsis hostibus, consultatur, quid porro faciant, instentne perterritis, nec vllum dent respirādi & colligēdi sese spacium: an potius abacta & ablata præda satis opima, domi sese prius exonerent, & mox aucto mercenariis militibus, qui è Bohemia & Vngaria expectabantur, cōmodiore anni tēpore, maiore vi hostem adoriantur: neq; pauci multos in solo ipsorum inuadentes, sæpius fortunā periclitentur. Huic sententiæ facile oēs assensi sunt, & mouebat illud quoq; plurimos, q̄ sacrum Paschæ tempus præ foribus aderat, quo Christianos impensius cultui diuino vacare oporteret. Itaque diuersi ex hostico discedunt. Nec ita multo post recreatis ab illa hyberna expeditione iumentis, auctisque tum domestico, tum externo milite copiis, Vladislaus Princeps Pomeraniam ingressus hostem quærit: quo nusquam in apertum prodeunte, vastat iterum agros, pagosque, & oppida quam acerbissime. Deinde Naclum arcem inprimis munitam, quæ receptaculum erat Pomeranis, ad excursiones in Poloniam faciendas valde opportunum, cum primo impetu capere nō potuisset, eo quod valido teneretur præsidio, operibus circumuallare instituit, vt obsessorum eruptiones reprimeret. Discesserunt itaq; Poloni re infecta ab oppugnatione Nacli, tum quod hyemis asperitate premerentur, tum quod terrores illos nocturnos in religionem verterant.

Prutenorū & Pomeranorum rebellio.

Pomeranicū bellum alterum.

Expeditio tertia in Pomeranos.

Expeditio in Pomeraniam quarta.

Insequenti æstate rursus in eosdē Pomeranos, & mox in Prutenos infestis armis impetū faciunt: regionesq; eorum, quæ quidem cultæ erant, quoquouersus quam crudelissime vastant, nulli neq; sexui, neq; ætati hominum parcunt. His igitur fatigati fractiq; malis hostes, publico cōsilio deditionē fecerunt,

runt, misericordiam Principis supplices implorarunt. Ita perdomiti Pruteni & Pomerani ad tempus quieuerunt. Secutum est Bohemicum bellum, quod vt temere excitatum, ita cito, nec graui admodum exitu consopitum est. Vratislaum Bohemorũ Principem Henricus quartus Imperator Moguntiæ Regẽ appellauerat, anno post Christum natum 1087. eiq; & posteris eius Poloniam oẽm, in qua vterq; ne tantillum quidem habebat, quantum pedis vestigio calcare posset, attribuerat. Vratislao ac Conrado item Vratislai fratre, qui post fratrẽ regnum susceperat, intra paucos menses vita defunctis, Prædislaus Vratislai filius ex Vngaria, vbi iustã patris iram fugiens exulabat, reuocatus successerat, qui immemor necessitudinũ, quę ipsi cum Vladislao intercedebant, siue persequendi imaginarij illius iuris causa, & spe occupandi aliquid de Polonis, siue prædæ cupiditate Poloniæ fines cum infesto exercitu inuaserat, incendiisq; & populatione diuexauerat, Vladislao Pomeranico & Prussico bello implicato. Hanc iniuriam vlturus Vladislaus, quoniam tunc per anni tempus commode bellum gerere non poterat, proxime consecuta æstate, qui fuit annus à nato Christo millesimus nonagesimus quartus, exercitum in Morauiam, Conradi Principatu in vnius Principis ditionem cum Bohemia redactam, mittit, eiq; Secechum Palatinum Cracouiensem, præstãtem in re militari virum præficit. Ipse enim aduersa valetudine, & pedum dolore proficisci ad eam expeditionem prohibebatur: nec tamen volebat institutũ bellum differre. Mandata cum dabat Sececho proficiscenti Vladislaus, aderat forte filius Boleslaus, nonum tunc agens annum, attentoq; animo omnia hauriebat, & in leonini catuli morem, qui teneris etiamdum vnguibus, laniatu tamen iam gaudet, generosum pueri pectus belli gloriæque cupiditate impendio exardescebat: neq; diutius animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & collo eius implicatus, vix magnis precibus, osculis, & blãditiis eum exorat, vt cum Secechо ad id bellum mittatur. Sececho itaq; pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum ventum est, puer singula, quæ fiebãt, curiosius obseruare, versari inter ordines, omnibus arridere, æstũ imbremq; pati, vigilare, humi cubare, vigilias cum Sececho obequitare, aliaque multa præter ætatem facere ferreque: ita vt indoles illa studiumque pueri, futuram eius magnitudinem non obscure portenderet. Vastata igni ferroque aliquousque Morauia, & paucis hostium turmis, quæ sese Polonis tulerant obuias, aliquot præliis profligatis (munitionum enim oppugnatione abstinere Vladislaus iusserat) reduxit cum Boleslao copias Secechus, præda onustas.

Bohemicũ bellum.

Expeditio in Morauiam.

Reuertente è Morauia Sececho & Boleslao, magna fuit inter patrem & filium gratulatio: nec diu tamen à bello feriati sunt. Arcem namq; Medireczum à Pomeranis quibusdam priuato consilio interceptam esse, ex eaque latrocinia in subiectas oras exerceri nunciatum est. Difficulter quidem, sed tamen impetrat rursus à patre Boleslaus, vt sibi cum exercitu ad recuperãdum Medireczum, & coercendos prædones ire liceat. Summa tamen rerum & administratio belli, ipseque adeo tyrunculus Boleslaus Secechi curæ fideique committitur. Nec mora, operibus à castris ad arcem ductis, quatit murum aries, cuius nõ exigua ruina cũ paucos defensores partim oppressisset, partim debilitasset mutilassetque, cæteri diffisi rebus suis, & liberam cum singulis equis & sarcinis abitionem pacti, arcem dediderunt. Recepta & refecta arce, dimissoque exercitu, Secechus & Boleslaus intra dies non ita multos, ad Vladislaum ouãtes reuertuntur. Felix admodum sibi esse Vladislaus tali filio videba-

Expeditio iterum in Pomeranos.

debatur: sed fortuna, quæ nihil ex omni parte beatũ, nihilq; in rebus humanis esse sinit, fœlicitatem eius nonnulla ex parte contaminauit. Valebat plurimum apud eum gratia & autoritate Secechus, idque nonnullo suo merito, magnamque potentiam sibi compararat, ita vt ex eius fere nutu Respublica omnis & princeps ipse pendere videretur. Quæ res ipsi magnam apud Nobilitatem Polonam inuidiam conciliauerat, maiusque ipse sibi indies odium intolerabili fastu suo ac immoderato dominatu conflabat. Itaque complures ab eo bonis exuti, multi proscripti, aut aliqua insigni iniuria vel contumelia affecti: multi item potentiam & importunitatem eius reformidantes, aut necessarios afflictos secuti, solum verterant. Quibus omnibus apud Bohemos tutus erat receptus, Prędislao Principe comiter ac benigne eos recolligente. Horũ crebris sermonibus & querelis permotus Prædislaus Dux Bohemorum, damna à Polonis accepta alieno periculo vltum ire cupiens, facile ægros animos eo, quo ferebantur ipsi sua sponte, impellit: nẽpe, vt armis patriam repetant: auxilia pollicetur: ducẽ quoq; satis, vt videbatur, opportunũ ad eã rẽ ipsis edit, Sbigneum Vladislai filium nothum: quẽ pater literis à puero vtcunq; imbutum, propter nouercale odium, & veritus, ne quid is postea negocij Boleslao, quem ex legitima vxore susceptum in spem principatus alebat, facesseret, in Saxoniam relegarat, ac monasticæ vitæ addixerat. Eũ igitur ex monasterio extractũ, ducem sibi exules Poloni adsciscunt, & Vratislauiam cũ eo, & cum auxiliis Bohemorũ, ac voluntariis Saxonibus contendũt. Obtinebat præfecturã Vladislauiensem. Magnus Comes illustris & spectatæ probitatis, cui simultas etiam nõnulla cũ Sececho intercesserat. Ad eum præmittũt exules legationẽ, recipi se, & Sbigneum Principis filium postulantes: nolle se patriæ bellũ facere, neq; principi optimo. Parentũ, coniugum, liberorũ, ac domorum suarũ, ipsius deniq; patriæ diutius carere non posse: vnde nõ ob aliquod scelus suum, neq; iusta principis indignatione, sed per summã Secechi iniuriam & superbiam eiecti essent. Ipsum quoq; Magnũ multo digniorẽ præstantioremq; Sececho virũ, scire se tamen, haud penitus expertẽ esse illius iniuriæ. Ne pateretur se in exilio consenescere: neue ipse deterioris dominatũ ferret, suaq; patientia aleret. Miseraretur vel Sbigneum Principis filium, qui Secechi opera & suasu in monasterium, quasi in carcerem quendã ærumnosum retrusus esset. Cauendũ esse, ne homo ambitiosus eadẽ audacia alterum quoq; Principis filium circumueniat, dominatumq; Poloniæ, non expectata etiam Vladislai morte, inuadat. Frangendis Secechi conatibus atque potentiæ neminem aptiorem fore, quam Principis filium, iuuenem magni animi & consilij, Secechoq; infensum. Eum igitur Magnus necessario illo ipsi⁹ tẽpore beneficio suo sibi deuinciret, per quẽ eum locũ adipisci posset, quẽ tunc Secechus obtineret. Quieturos se cũ illo esse Vratislauiæ, quo facilius è propinquo reuocationẽ à Principe clemẽti impetrare possent, & reuocati accurrerent. Hac legatorũ postulatione, iusta in speciem & honesta, aliquantũ permotus Magnus, tamẽ ne quid imprudens contra fidẽ & officium suum faceret, cõuentu Vratislauiensis territorij ciuitatisq; celeriter cõuocato, rogat ea de re sentẽtias. Exosum erat vulgo Secechi nomen: miserabãtur exulum gẽtilium pleriq;, & necessariorum suorũ: miserabantur Sbignei: audierant magna esse Principẽ erga suos indulgentia: non oportere sese inter patrem & filium medios interponere: alioqui hunc offensuros, ab illo autem paruam, vel nullam gratiam inituros. Tum autem verebantur, ne hostes eos

in agris

Sbigneus monachus in Saxonia.

Sbigneus ex monasterio extractus dux exulum.

in agris experirentur, quos hospites & amicos recusarent. Ita de conuentus sententia, Magnus exulibus aduenientibus portas vrbis aperit: Sbigneum honorifice in arcem deducit, omniaq; ad victum abunde suppeditat. Quæ cum ad Vladislaum principem perlata essent, commotus animo maiorem in modum, mittit certos homines, qui Magnum & Vratislauienses suis verbis castigent, fideiq; & officij admoneant, eoq; prætextu ociose & accurate rem oēm & consilia exulum cognoscant. Responsum est à Vratislauiensibus: eos non hostem, sed Principis filium recepisse, putasseq; id fore gratum Principi, à cuius fide non recessissent, neq; auelli se à quoquam omnino passuri essent. De exulibus autem orare, vt princeps calamitosos homines clemētia sua, reditúque in patriam dignaretur, neue desperatione salutis ad duriora consilia capessenda eos cogeret. De Secechi crudelitate eos queri: eū ne plus pateretur posse, quam ipse sibi sumat Princeps: ne omnium volūtates propter vnū hominem, qui dominatum omnem ad se transtulisset, pergat offendere.

Hæc missi Principi referunt. Non cessandum sibi ratus Vladislaus, nec patientia sua confirmandum vires & ausa exulum, raptim, quantas potest, copias cogit: cum iis ipse, quamuis infirmus, proficiscitur. Sececho, ne plus incōmodi eius odio & inuidia acciperet, & Boleslao filio, ne is à fratre ambitioso atq; audaci insidiis appeteretur, Cracouiæ relicto cum Voislao, quē puero custodem, & quasi magistrum dederat. Vbi de Principis aduentu Vratislauienses certiores facti sunt, vniuersa multitudo nobilium pariter & oppidanorum, obuiam sese ipsi effudit, veniam errati petens. Qua comiter resalutata princeps patentem vrbem & arcem ingreditur. Deinde aduocata cōcione, clementer obiurgatis omnibus, culpam remisit: cæterum Magnū à præfectura amouit, & pro eo Voislaum Boleslai pædagogū absentē illis præfecit. Pridie quam Vratislauiam adueniret Vladislaus, Sbigneus cū suis inde profugerat, & Crusuiciam cōtendit, frequentem adhuc eo tēpore & copiosam vrbē. Eum igitur Vladislaus, paucis diebus cōmoratus Vratislauiæ, persecutus est: veritus, ne ille vicinorū Pomeranorū ad nouandas res procliuium auxiliis sese confirmaret. Nec eum opinio fefellit. Cognito enim aduentu & consilio Sbignei magna mox vis Pomeranorū ad eum confluxit: quorū ille suasu atq; fiducia hostilem prorsus animum aduersus patrem induit. Venienti cum septem aciebus instructis ad lacum Gopli, qui Crusuiciam in insulæ modū ambit, occurrit. Nec mora, expedit & Vladislaus ordines: canunt vtrinq; signa; concurrunt infestæ acies: acrius multo pugnabant ipsi exules, vtpote in suo periculo, quam auxiliarij. Ibi sors gentiles etiam, necessarios, agnatos, & fratres inter se commisit vt manus inter se consererent. Ad extremum acrius instantibus iis, qui cum Vladislao sentiebant, fusi aduersarij, maxima pars in lacum compelluntur, ibique vel à persequentibus trucidātur, vel aquis merguntur. Magna ea strages fuisse memoratur, ita vt aqua lacus illius cruore & cadaueribus infecta, vsibus hominum & iumentorum aliquandiu post apta non esset. Sbigneus fuga in vrbem relapsus viuus in patris potestatem venit: vrbe, quod receptum ei præbuisset, militi in prædam concessa, & ex eo tempore in eam, quæ etiam nunc cernitur, solitudinem redacta est. Dimisit deinde Vladislaus exercitum, Sbigneumque in custodiam Sececho dedit: ipse in Masouiam inde diuertit. Vnde cum Gnesnam ad Basilicæ dedicationē à Martino Archiepiscopo inuitatus cū multis proceribus venisset, corū precibus expugnatus, veniam Sbigneo dedit, filiū agnouit, & liberaliter apud se

Vladislai expeditio cōtra exules.

Sbignei fuga.

Prælium inter patrē & filium.

Sbigneus captus.

Ingratiam à patre receptus.

deinceps postea habuit. Nec ita multo post cum Boleslao legitimo filio, pessimo exemplo, & magno Reipublicæ malo, honore eum exæquauit, & quibus finibus vterque post se Principatum obtineret, designauit. Cæterum interea dum Vladislaus Sbigneum Crusuiciam persecutus erat, Præmislaus Bohemorum Dux ad omnem occasionem, qua Polonis noceret, attentus, simul, vt exulibus promissum præstaret, cũ tumultuaria suorum manu raptim in eam oram, quæ ad Nissam fluuium est, prædabundus excursionem facit: Bardum arcem defensoribus vacuam nullo negocio cepit, & exussit. Aliam ipse in rupe quadam eminenti & vndique prærupta celeriter construxit, & Camenecíam appellauit: relictoque ibi aliquanto præsidio cum reliquis copiis domum se recepit. Tertio post anno fama vulgatur, Bohemum clam cõparare exercitum, vt ex improuiso Poloniam inuadat. Contendit statim Boleslaus voluntate patris cum expedita suorum manu ad tutãdos fines, & vim Bohemi propulsandam. Aduenіens nullum tumultum, nullum metum reperit apud suos, qui Bohemis & Morauis erant finitimi. Missi exploratores, pacata esse omnia apud Bohemos referũt. Ibi rumor à quibusdam fictus tota peruasit castra, famam illam de motu Bohemorum à Sececho sparsam esse, vt conflato adolescentis temeritate bello periculo ipsum obiiceret aut à patre duntaxat seiungeret: ipse interim liberius potentiam suam stabiliret, omniaque ad inuadendum principatum, & ad exitium absentis Boleslai compararet. Extollunt apud Boleslaum in immensum omnia ij, quorum animos vel iniuria aliqua, vel nimia potentia Secechi offenderat; quique crescere ipsi aliena inuidia volebant. Et facile ambitiosi adolescentis in eum iram exacuunt. Fremitur totis castris: indignum esse facinus, ab vno sic omnes ludificari. Non ferendum esse diutius impotentem eius dominatum, & intentas in capita Principum suorum insidias. Placet acciri Sbigneum, quem sciebant Sececho ob relegationem & custodiam infensum esse. Aduolat ille: initur societas inter adolescentes aduersus Secechum, dato & accepto inuicem iureiurando: patrem aut exorandum sibi esse statuunt, aut terrore exercitus cogendum, vt Secechum à se, & ab administratione Reipublicæ penitus amoueat. Missis legatis constantem fidem & pietatem suam erga patrem pluribus verbis asseuerant: intolerabilem omnibus Secechi potentiam maximo cum contemptu & dedecore principis coniunctam, & ad Principatum iam adspirantem exaggerant: insidias sibi ab eo comparatas, & manifeste à se deprehensas esse. Orant ne inultũ scel⁹ illud, & læsam maiestatẽ suam esse patiatur. Per omnia se patrẽ meritissimũ debito honore & obseruã ia ꝓsecuturos esse, eiusq; dicto obedientes fore. Cæterum salutem suam, dignitatemque ipsius minime neglecturos, & sceleratum Secechum vel inuito patre persecuturos. Aderant Episcopi aliquot & proceres, qui ad primũ noui illius motus nuncium ad principem accurrerant: ab iis persuasum est Principi, vt filiorum postulata faceret potius, quam vim & furorem multitudinis vna cum Sececho experiretur. Restitui postea Secechum, & iuuenibus reconciliari posse, vbi iræ eorum paulum resedissent. Itaque dat fidem Princeps filiis, facturum se de Sececho, quod postulassent. Adeunt ipsi patrem adolescentes inermes, & læti euentu illo consilij sui venerabundi patrem salutant, & veniam cœpti sui non temerarij quam necessarij, vt ipsis videbatur, supplices petunt. Secechus conspectum eorum fugiens discessit ad arcem suam Secechouiam fossis ac propugnaculis bene munitam. Id vbi adolescentes cognouerunt, statuunt

Bohemi Silesiam inuadunt.

Conspiratio contra Secechum.

Legatio filiorum ad patrẽ Vladislaum.

eum persequi: neque quieturi esse, nisi aut sublato illo, aut Polonia pulso, videbantur. Non poterat id pati Vladislaus, itaque nocte intempesta clam traiecta nauigio Vistula, tribus tantum ministris comitatus, ad Sicechum contendit, præsentia sua periculum à capite ipsius, quemadmodum credebat, depulsurus. Nec eum spes fefellit. Cognito namque patris consilio, adolescentes mutant consilium: partitique inter se copias, ad ditiones à patre sibi destinatas vterque proficiscitur: arces primarias eiectis Sicechi partium præfectis in potestatem suam redacturi. Et Boleslaus quidem nemine repugnante Cracouia, Sendomiria, Siradia, & aliis quibusdam suæ ditionis munitionibus potitus est: Sbigneus vero à Plosco repulsus, Boleslai opem implorat. Nec moratur ille: iunctis viribus Ploscum obsidetur. Interea Martino Archiepiscopo Gnesnensi interueniente, pax iterum inter patrem & filios exilio Sicechi sancita est qui in Russiam exulatum abiit, & quamuis longo post tempore placato Boleslao ab exilio redierit, nunquam tamen ad pristinum dignitatis ac potentiæ gradum peruenit. *Ploscum à Sbigneo obsessum.*

Pertæsi quietis Pomerani, & commodam rerum nouandarum occasionem ciuili Polonorum bello oblatam sibi esse rati, Santocum arcem Polonis ad reprimendos ipsorum motus valde oportunam per fraudem intercipere conati sunt: vbi dolus non processit, ac ne aperta quidem vis, alteram & ipsi arcem è regione illius, quæ à Polonis defendebatur, magna celeritate excitarunt: vnde Polonos commeatu, & pabulatione prohiberent, & ipsi liberius in Poloniam incursiones facerent. In eos mittit Sbigneum Vladislaus cũ iusto exercitu: sed is difficultate expugnandæ hostilis munitionis deterritus, re infecta recessit. Indigne id tulit Boleslaus excelsi animi adolescens, & mox cum expeditis copiis profectus ad hostem peruenit. Pomerani superioris temporis successu feroces impetum in Polonos ex arce faciunt. Quos fusos Boleslaus in arcem compellit: parumque abfuit, quin cum fugientibus simul irrumperet. Repressi Pomerani, & qui dudum nostros obsidebant, vicissim obsessi, desperatis rebus, incensaque munitione sua, subobscuræ noctis silentio diffugere. His peractis ad patrem reuertit, qui alendam sibi esse laude & honore præcocem adolescentis virtutem existimans, Baltheo militari quatuordecim annos natum cingere statuit. Conuocati Proceres vtriusque ordinis, Ploscum ad præstitutam diem conueniunt. Interim nunciatur, Pomeranos iterum summa vi Santocum oppugnare: nec diutius Poloni, qui erant in præsidio, hostiles impetus sustinere posse dicebantur. Ibi Boleslaus cum equitibus, quos ad manum tunc habere poterat, nequicquam retinentibus patre & proceribus celeriter ad ferendam Santoco opem excurrit. Et facto tota nocte itinere, primo diluculo in hostes, securos ab ea parte, irruit: inermes ac dormientes vel contrucidat, vel capit: pauci ex magno exercitu fuga elapsi sunt. Ita celeriter confecto bello, victor cum longo captiuorum agmine, magnisque spoliis, Ploscum ad intermissam celebritatem reuertens, ingenti lætitia patrem, omnesque perfudit. Et mox solenni ceremonia ipse primum, deinde complures nobiles iuuenes, qui virtutis aliquod specimen ediderant, Baltheis militaribus à Vladislao donati sunt. *Pomerani à Boleslao victi.*

Insequenti anno Russi ducibus Vladimiro Nouogrodensium, Dauide Olecho Pereaslauiensium, Volodoro Præmisliensium Principibus, & Iaroslao Iaropelci filio, cum valido exercitu Poloniæ fines inuasere, & ad Vistulam vsque excursionibus longe lateque factis, ingentem prædam & magnum captiuo- *Russorum excursio in Poloniam.*

ptiuorum numerum abigebant. Hos Boleslaus tantisper, dum raptim copias cogit, moratus, iam extra Poloniæ fines vno agmine euntes, & nihil hostile à tergo metuentes consecutus, nocte intempesta, dum fessi potiq; dormiunt, sublato ad terrorem hostium clamore adoritur. Ad fugam spectabāt omnes, resistebat nemo: nec tamen fugæ consilium explicabant, veriti, ne subducētibus aspectū hostium tenebris, in insidias sese præcipitarent. Impeditos cædunt Poloni neque captiui cessant, sed ruptis vinculis obuios quosq; vel obtruncant, vel iisdem, quæ ipsi dudum gestarant, vinculis constringunt. Ita longe maiore, quam pro numero Polonorum, strage fusi sunt Russi, temeritatis & perfidiæ suæ pœnas dedere: duces tamen noctis præsidio cum paucis effugere. Sequenti anno, qui fuit à Christo nato millesimus centesimus & secundus, Vladislaus morbo & angore confectus, sacrisq; mysteriis ante mortem à Martino Archiepiscopo ritu Christiano procuratus, obiit pridie nonis Iunij, cum viginti regnasset annos, vixit propemodum quinquaginta nouem: solenniq; pōpa ab ambobus filiis, & magna procerū ac nobilitatis frequentia in Basilica Plocensi sepultus est. Dlugossus prodit, opinari nonnullos, qui ante se scripserint, eum à Sbigneo filio dolo interemptum esse.

Russi superantur à Boleslao.

Vladislai mors.

BOLESLAVS TERTIVS, COGNOMENTO Criuoustius, Princeps Poloniæ.

An. Chr. 1103.

PErsolutis Vladislao Principi iustis, nihil eorum mutatum est, quæ is viuens de principatu constituerat. Cōcessit enim Boleslaus Sbigneo fratri Masouiam, Cuiauiam, & Lenciciensem tractum: cætera ipse cū summo imperio obtinuit. Tanto autem patris desiderio tenebatur Boleslaus, vt diu sane lachrymis & fletibus nō temperaret; gestabatq; de collo suspensam in pectus auream laminam, in qua nomen & imago patris insculpta erat, qua subinde memoriam ei⁹ sibi refricaret, & quicquid vel faceret, vel loqueretur, sic ageret, quasi inspiciente omnia & exaudiente patre: ita vt summa in iuuene existeret modestia ac verecūdia. Exacto luctu annuo, suadente & orāte Senatu vxorē duxit, Sbislauam Suętopolci siue Stopolci Michaelis (sic eum Russorum annales vocant) Kiouiensium Principis filiam: non sine indulgentia tū Pontificis maximi, ne propter intercedentem cognationem incestæ eæ essent nuptiæ. Eas nuptias Sbigneus nō modo nō cohonestauit, sed pene defædauit & interturbauit, si euentus conatui respondisset. Etenim mala mens, malus animus, cū fraternæ gloriæ inuideret, atq; ad vniuersum Principatum adspiraret, moliebatur fratri exitium, seque ad Boriuoium Bohemorum Ducem Vratislai filium, qui tunc apud Bohemos post Prædislaum fratrem fraude suorum occisum principatum tenebat, contulit, persuasitque precibus & pecunia vt sub nuptiarum tempus in Boleslai ditionem inuaderet. Ad Græcium iam Bohemi peruenerāt, cum subito murmure & fremitu castra complentur, ad iniustum se bellum contra cognatos & confœderatos duci: minime necessaria expeditione, nec minoribus propemodū, quam in quos eant, Polonos, incommodis se ab auaro Principe suo confici. Boriuoius vbi videt, alienos esse ab illo bello Bohemorum suorum animos, reduxit exercitum. Ita conatus ille primus, sumptusq; Sbignei tunc incassum cecidit, nisi quod in sequentem annum bellum tamen conflatum est. Nam Boleslaus incursione illa Bohemorum superiori anno facta prouocatus, primo vere coegit exercitum, eumque mox duce Zelislao misit in Morauiam. Iamque Zelislaus per-

Boleslaus ducit vxorem.

Bohemorū contra Polonos expeditio.

uastata tripartito agmine Morauia, ingenti præda onustum reducebat exercitum, cum certior fit, Suentopolcum Morauorum Ducem magnis cũ copiis à tergo venientẽ, non longius duobus milliariis à se abesse. Itaq; præmissis impedimentis & captiuis, signa conuertit, & instructa acie manus cũ hoste conserit. Pugnatum æquo marte aliquandiu, plurimumque humani sanguinis vtrinq; fusum est, ducibus vbiq; prælium instaurantibus. Ad extremũ neutro inclinante victoria, vtriq; mœsti & pro victis se gerentes: illi quidem retrocessere, Poloni vero cum præda incolumes in Poloniam se recepere. In eo prælio Zeslislaus, dũ ducis pariter ac militis officio fungitur, dextrã amisit: quem Boleslaus princeps collaudatum pro meritis & virtute aurea manu donauit. Nec longa quiete data militibus, iterum eadẽ æstate Boleslaus ipse transmissis montibus ac syluis, quibus Morauia à Polonia versus Occidentẽ disiungitur, incursionem in Morauiam fecit: exustisq; nemine resistẽte plurimis vicis ac pagis, aliquanto tamen minorem prædam, quam Zelislaus, reuexit.

Reuerteñ & ouanti ex Morauis Boleslao, geminata est ipsi victoriæ huius lætitia nato filio Vladislao: quanquam contaminabant eam lætitiam Sbignei nõ obscuræ machinationes, à quo exciti esse Bohemi, solicitati Pomerani dicebantur. Dissimulabat tñ Boleslaus, & patientia sanare fratrẽ volebat. Cæterum Pomeranos è Polonia prædas agẽtes coercere, & insigniter vlcisci cupiens, æstate sequenti in Bohemos expeditionẽ simulat. Ad Glogouiam cõuenire equites iubet. Inde conuerso itinere, per densas syluas septimis castris ad Colbergam frequens & opulẽtum tunc oppidum peruenit: & nocte quidem in syluis quieti data, insequentis diei diluculo, vadato amne, qui oppidum præterfluit, & maiore copiarũ parte ad subitos hostium impetus, si forte eos aduentus suus non fefellisset, sustinendos relicta, cum reliquis oppidũ improuiso adortus est. Iamq; portas oppidi effregerat, cum facto ab oppidanis concursu, recipere se coact⁹ est, veritus, ne sui, pauci à multis, in quibus & pueri & mulieres bonã de domibus ac tectis operã nauare possent, opprimerẽtur. Plæriq; enim è Polonis prædæ cupidiores ad suburbana diripienda discurrerant. Boleslaus castigatis iis, quorum importuna prædę cupiditate factũ erat, ne oppidum primo impetu caperetur, maiore deinde vi & omnibus copiis oppugnationem aggressus: vbi casso labore & vulneribus confici suos ab oppidanis strenue mœnia defendentibus animaduertit, direptis & incensis suburbanis, in Poloniam cum præda reuersus est: paucisq; diebus quieti datis, cum iisdẽ copiis inexpectatus in Pomeraniam rursus inuadit: Suatoborũ maritimæ oræ Ducẽ socium & cõsanguineum suum liberaturus. Nã is ꝓpter crudelẽ dominatum captus à suis, in vincula coniectus erat. Itaq; præmissis, qui Suatoborum repeterent, ipse non magno interiecto spacio cum exercitu subsequitur. Pomerani repentino hostium aduẽtu territi, Suatoborũ dimittunt, & ad Boleslai castra perducunt. Boleslaus Suatoboro admonito officij sui, & nõ optimæ erga se ante eũ diem fidei, statim reduxit exercitũ. Insequẽti anno rursus, missa cum Scarbimiro magistro militum aliquanta manu, Pomeraniam nemine prohibente depopulatus est. Nam ipse cum prædatoribus illis profectus non est: haud longe tamẽ à Pomeranorum finibus aberat. Reuertens è Pomerania Scarbimirus ad Principem cõtendit, ab equite quodam familiari suo ad nuptias pariter atq; dedicationẽ templi inuitatum. Aduenienns maiore lætitia explet conuiuium. Inde Princeps hilarior, venatum se in

Nascitur Boleslao filius Vladislaus.

In Pomeranos expeditio.

se in syluam cum centum non amplius equitibus è conuiuio proripuit. Ibi in Pomeranos, qui tunc forte raptim in Poloniam incursionem fecerant, sua damna compensaturi, cum incidisset: fugere turpe ratus, manus cum hoste, quamuis longe impar, conseruit: magnaque in eis strage edita, dum iterum atque iterum perrumpit hostile agmen, deficiente ex vulneribus equo ipsius, & vno de comitibus alium equum ipsi suppeditante, vix cum triginta, inter quos & Scarbimirus erat, saluus euasit, Pomeranis in stuporē versis, & persequi abeuntes non ausis. Sic temeritas Principis prosperum tamen euentū habuit. In ea pugna Scarbimirus valde consauciatus, dextrum etiam oculum amisit. Implet mox fama huius prælij atque periculi Principis omnem Poloniam, multa (vt fit) veris affingens. Concurrunt ad visendum primores: obiurgant Principem periculosæ temeritatis: orant, in posterum ne sese, remq; publicam in tantum discrimen præcipitet. Ille contra, reprehensionem facti sui, quod iam infectum fieri nequeat, in aliud tempus differendam esse censet: hostem vero, si vicem suam, cæsorumque fratrum doleant, secum statim vlciscantur, hortatur. Annuunt omnes, & mox domos ad arma capienda dilapsi, quantum quisque copiarum ex tempore contrahere poterat, contrahunt. Accientur ex fœdere Russorum auxilia: conducuntur etiam ex Vngaris mercenarij milites. Nunciatur interim Boleslao Suētopelcum Bohemorum Principem, qui pulso Boriuoio patruele, Bohemorum principatum illis diebus inuaserat, cum valida equitum peditumque manu expeditionem parare in Poloniam. Is siue suopte ingenio, siue ob receptum è fuga Boriuoium Polonis infensus, siue adeo à Sbigneo subornatus, incursionem in Boleslai ditionem, dum ille Pomeranico bello distinetur, facturus esse dicebatur. Distrahebatur ancipiti consilio Boleslaus, Pomeranosne prius vlcisceretur, an Bohemorum excursionem reprimeret. Tandē aduenientibus Russis & Vngaris, vtrumque bellum persequi statuit, & Scarbimirum quidem cū parte copiarum in Pomeranos mittit: ipse cum reliquis ad saltum Hercinium, qui Bohemiam terminat, Bohemis obuiam ire pergit. Verum ij cognito Boleslai occursu quieuerunt: nec eos tunc sibi lacessendos Boleslaus existimauit. Scarbimirus vastatis, vt mandatum erat, Pomeranorum finibus, nemine obuiam prodeunte, exercitum prę da onustum reduxit. Hoc etiam anno Boleslaus filia Suentoslaua auctus est: & cum Sbigneo fratre opera Suentopelci siue Stopolci Kiouiensium Principis, ad quem Sbigneus profugerat, in gratiam rediit.

Nascitur filia Boleslao Suentoslaua.

Pomeranicū bellum.

Sequenti anno maiore vi Pomeranis bellum fecit. Iam ij malorum pertæsi, & assiduis agrorum suorum vastationibus fracti, ad deditionem animis inclinabant, soli Dialogrodenses (ciuitas ea fuit Pomeranorum inprimis diues, & populosa) ferociores, cæteros quoque à proposito auerterunt. Itaque in eos omnem belli molem confert: sed prius tamen missis cum legato duobus scutis, animos eorū tentat, albumne, quo PAX, an rubrum, quo BELLVM excidiumque significabatur, mallent. Superbius illi responsum dedere, ambobus scutis acceptis: sanguine Polonorum se sibi candidam victoriam pacemque paraturos. Itaque Boleslaus admotis ad mœnia Bialogrodi castris, actis vineis, & turribus celeriter excitatis, summa ope vrbem expugnare nititur: quatit murū aries: ipse Princeps periculi immemor, inter primos versari, nec deterreri multitudine telorum hostium, aut suorum circa se cadentium miserabili interitu, quin ad portam vrbis excindendam suis præiret.

Depel-

Depellũtur tandem summa Polonorum vi è propugnaculis hostes, Polonique liberius effractis portis, cæsisque vel summotis, qui in introitu vrbis repugnabant, in vrbem signa inferunt. Tunc demum Bialogrodenses abiectis armis clementiam victoris supplices implorant. Parci iubet inermibus Boleslaus, & receptui signo dato, ab excidio ac direptione vrbis abstinere milites iubet: euocatoque & obiurgato magistratu vrbis & omni multitudine, dat veniam victis. Hac victoria & victoriæ moderatione accepta, Colberga, Camenum, Velenum, Cosminum, & aliquot præterea oppida Pomeranorum in potestatem Boleslai venere. Hoc etiam tempore Pomeranorum manus, siue ea prædabunda forte incursionem fecerat, siue intentis in vnum insidiis ad rem certam venerat, Spicimirum vicum improuiso inuasit. Secesserat eo tunc cum paruo comitatu Martinus Archiepiscopus Gnesnensis, pius & venerandus senex: atque is ad primum tumultum & aduentum hostilem, timore subministrante consilium ac vires, inter contignationem templi absconsus latuit: ministri vero & comites eius dilapsi partim euaserunt, partim in fuga ab hostibus capti sunt, inter quos erat Archidiaconus Gnesnensis. Eum Pomerani, q̃ & sacerdos, & splendide vestitus, & magna oris dignitate præditus esset, Archiepiscopum esse rati, spoliato raptim templo, secum abduxerunt. Ferunt, Pomeranos omnes, quicunque Archidiaconum & sacra templi vasa attigissent, domum reuersos, cum liberis, coniugibus, propinquis, atque domesticis familiis, vel comitiali morbo correptos, ad parietes & saxa sese allisisse, vel in amentiam versos partim mutuis cædib⁹ cõcidisse, partim dentibus & vnguibus in seipsos sæuiisse. Quo malo perculsi, causaq; mali notata, Archidiaconum cum sacris vasis & omni instrumento templi Spicimiriensis conquisito, domum remiserunt. Addunt Dlugossus & Vincentius, ex eo tempore Pomeranos religionem Christianam suscepisse: quibus adstipulatur Albertus Krantzius, qui & ipse Pomeranos Boleslai huius Principis opera Christianos factos esse scribit, tametsi paulo posterius. *Pomerani Christiani facti.*

Post hæc Bohemicum, & ex eo Germanicum exarsit bellum in Polonia, ex huiusmodi causa. Henrico quarto Imperatore capto, & in carcerem coniecto, ac deinde angore animi confecto libere iam Henricus filius eius tenebat habenas imperij: inferebatq; is bellũ Vngaris, ob violatos milites, qui ex vniuerso orbe Christiano ad Asiaticam contra Saracenos & Turcas expeditionem, & recuperandam Hierosolymam per Vngariam proficiscebantur, & Almum Colomanni Regis fratrem exulem reducebat. Ad quod bellum Bohemos etiam vtpote tributarios Romani Imperij secum in exercitu ducebat. Hac tanta belli mole territus Vngarorum Rex Colomannus Geisæ filius à Boleslao colloquium petiit. Loco dieque constituto conueniunt Principes in Scepusiensi territorio: societatem inter se ineunt: communes amicos, communes hostes sibi fore promittunt: fœdus, quo firmum perenneq; sit, noua affinitate sanciunt: Colomannus enim Iuditham Boleslai filiam Stephano filio suo natu maiori despõdit: Scepusiense territorium, quod Polonicæ ditionis erat, in dotem datum, ex eo tempore in potestatem Vngarorum venit. Veniebat iam Henricus Imperator cum valido exercitu contra Vngaros, Almum Colomanni Regis fratrem natu minorem secum ducens. Ibi Boleslaus Vngaris, quemadmodum conuenerat, auxilia mittit: ipse cum non contemnendis aliis copiis in Bohemiam inuadit, Boriuoium & Sobeslaum Suatopolci Bohemorum Principis fratres patrueles, Colomanni Regis *Bohemicũ bellum.*

ſororis filios, exules in comitatu ſuo habens. Suatopelcus Henricum Imperatorem ad Vngaricum bellum cum auxiliaribus copiis ſequens, Vaſconi & Mutinæ proceribus ſummam rerum Bohemicarum commendauerat. Hi igitur Boleslao fines Bohemiæ ingredienti cum aliquanta ſuorum manu occurrunt: initoque prælio profligati Pragam ſe receperunt. Boleslaus vaſtata magna parte Bohemię, oppidisque aliquot captis ac direptis, incolumem ingentique præda ditatum reduxit exercitum. Suatopelcus de domeſtico periculo certior factus, ęgre impetrato ab Imperatore fremente, & Polonis iam tunc minante, commeatu, raptim cum ſuis in Bohemiam reuertit: cumque Polonos tum vlciſci procliue ipſi non eſſet, in ſuos iram conuertit, quaſi eorum conniuentia ac proditione Bohemia vaſtata eſſet. In Vngaria nihil præclari geſtum eſt à Polonis: ſed rebus cum Cæſare & Almo fratre amice cõpoſitis, dimiſit Colomannus auxilia.

Reuerſum autem à Bohemica expeditione, Boleslaum duæ res aduerſæ & moleſtæ excepere. Nam Sbislaua coniunx eius vitam cum morte commutarat: Pomerani autem Vſce arcem Gneuomiro Czarnicouienſi domino vel autore, vel adiutore, per deditionem interceperant, deceptis, qui in præſidio fuerant, cum falſum de Boleslai morte rumorem confinxiſſent, quaſi is victus à Bohemis, captusque, & Henrico Cæſari traditus eſſet. Itaq; omnibus rebus poſthabitis Boleslaus, à Bohemica expeditione maximis itineribus recta in Pomeraniam cum paucis expeditis militibus contendit, reliquo exercitu dimiſſo, vt præda Bohemica exoneratus ad Pomeranorum fines ſibi occurreret. Nec tamen expectauit, quoad is exercitus cõueniret: ſed cum paucis illis, ita vt venerat rapida excurſione, cædibus hominum & incendiis villarum hoſtium fines vaſtauit: non quo ſic vlciſceretur eorum iniurias, ſed magis vt incolumem ſe eſſe, & mox iuſtas pœnas de perfidis exacturum, ipſis oſtenderet. Poſteaquam vniuerſus conuenit exercitus, Velenum oppugnat, nam id quoque recepto Gneuomiro defecerat, nec ita magno, vt Vſce, præſidio tenebatur. Erat in exercitu cum fratre Sbigneus: ſed cum hoſtibus, qui aliquanta manu coacta, opportunitatem inuadendorum Polonorum obſeruabant, eoſque clam per internuncios de omnibus rebus & conſiliis fratris certiores faciebat, & prodendi perdendique eius occaſionem quærebat. Nocte quadam caſtris clam egreſſus perſuadet Pomeranis, vt ſe duce caſtra Polonorum adoriantur: perfacile eſſe quamuis paucis multos inopinantes opprimere. Sequuntur Pomerani. Agebat forte in ſtatione & excubiis Boleslaus, quod quidem crebro facere ſolebat, is re animaduerſa, hoſtes cum tumultu & ſtrepitu in caſtra irrumpentes, cum iis, qui in ſtatione erent, à tergo adoritur: ſuos in caſtris ſubita re perculſos voce ſublata animat: concidunt animis hoſtes, in inſidias præcipitatos ſe eſſe rati: conciduntur & capiuntur vtrinque: pauci tegentibus eos tenebris effugiunt. Captus eſt & Sbigneus, detractaque galea agnitus & ad Boleslaum adductus, in ſequentem diem aſſeruatus eſt. Orto die, refert rem Boleslaus ad caſtrenſe conſilium. Ibi alius alio acerbiorem in Sbigneum dicit ſententiam: ſed omnium acerbiſſimam Sécechus Palatinus Cracouienſis, qui iam ab exilio reuerterat. Productus, & cauſam dicere iuſſus Sbigneus, cum ſe non explicaret, & re manifeſta redargueretur, non morte tamen, quemadmodum cenſebant omnes, ſed exilio à mitiſſimo fratre damnatus in Bohemiam abiit. Velenenſes vigiliis, defendendæque arcis labore aſſi-

Pomeranicum bellũ.

Sbignei perfidia.

Sbigneus captus à fratre.

Iudicium de Sbigneo.

Sbigneus exilio mulctatus.

re assiduo fatigati, & desperato suorum auxilio arcem apertis portis dedunt. Introgressi milites, crebris Pomeranorũ defectionibus & immedicabili perfidia commoti, in omne genus hominum, nullo neque sexus, neque ætatis discrimine desæuierunt, nequicquam reuocante Boleslao, & victis parci iubente. Gneuomirus ad Principem viuus adductus, comminuto fustibus capite, iustas perfidiæ pœnas dedit. Boleslaus, cum per hyemem iam nil recte geri posset, reduxit, dimisitque exercitum.

Sequenti anno millesimo centesimo nono Germanicum bellum exarsit: breue quidem illud, sed prospero successu, magnaq; gloria Boleslai Principis & Polonorum gestum. Henricus enim Cæsar adiutos à Polonis Vngaros, & vexatos retractosq; è suis castris Bohemos ipse per se indigne ferẽs, magis etiam à Bohemis contra Polonos incitabatur. Solicitabatur & à Sbigneo exule magnis policitationibus, eaq; spe implebat, vt per Sbigneum Poloniam oẽm nullo negocio in potestatem suam redacturum se esse crederet. Affirmabat enim Sbigneus, primo eius aduentu certatim Polonos ad se defecturos esse. Igitur initio æstatis Poloniæ partem, quæ nunc Marchiæ Brandeburgensis ac Silesię nomen habet, ingreditur: captis quibusdã oppidis exercitum ad Glogouiam duxit. Iam eo Boleslaus partem copiarũ præmiserat, quæ hostẽ transitu Oderæ fluuij prohiberent, dum ipse Russorum & Vngarorum auxilia expectat. Verum Cæsar inuento vado, haud ita procul à Glogouia transducit exercitũ ad nonum calendas Septembris, peneq; Polonos vltra Oderam statiua habentes oppressit: paucos quidem milites in agris vagantes, & magnã agrestium pecudumq; prædam cepit. Reliqua militum manus partim in oppidum se recepit, partim fuga dissipata est. Magna vi oppugnatur oppidum, frequẽs quidem ea tempestate, sed non munitissimum. Oppidani veriti, ne capto per vim oppido, extrema quæq; ab irato hoste paterentur, quinq; dierum inducias petũt: quibus nisi succursum sibi esset, deditionẽ promittunt; obsides dant primorum ciuium liberos: ad Boleslaum Principem mittunt, quãto in discrimine sit oppidũ & quid cum hoste cõstituerint, exponunt: orant, celeriter sibi vt opem ferat. Collaudat ille eorum consilium: affuturum se esse mature pollicetur. Quod ni adfuerit ad constitutum cum hoste tẽpus, sustinere eos porro impetum hostium iubet: ni faciant, deleturum se eos post discessum Cæsaris iurat. Malint ergo paucorũ obsidum iacturam facere, quã vniuersi perire. Valuit apud Glogouienses plus fides & auctoritas Principis, quam priuata pietas: Itaq; biduo, quod de induciis erat reliquum, ad sustinẽdam vim hostium omni ope sese comparant, turres & mœnia quassata reficiunt, lapidum & aliorum telorum maximam vim in turres cõgerunt. Adueniente quinta die, promissam deditionem Cęsar poscit: vbi mutatos oppidanorum animos videt, iratus corona oppugnat oppidum, obsidesq; palliis (quæ sunt asseres cõpacti, qui milites mœnibus succedentes tegunt, & à missilibus defendũt) alligari, & ad mœnia obuerti iubet, vt dum suis oppidanorum misericordia parcit, facilius & liberius mœnia subeant milites. Sed nihilominus oppidani omne telorũ genus in suos iuxta ac in hostes congerunt: qui propius ad mœnia accesserant, aut scalis admotis muros iam scandebant, eos contis deturbant, lapidibus obruunt, pice & aqua feruenti perfundunt, præcipitesque agunt. Cæsar hostium siue pertinaciam, siue constantiam, admiratus, & suorum vulnera ac pericula miseratus, receptui canere iussit. Sic eo die & succedentibus aliquot deinceps frustra tentata oppugnatio

Germanicũ bellum.

Glogouia oppugnata & strenue defensa.

est. Nec voluit postea Cæsar suos periculo obiicere. Permultos enim fortes viros, Bauaros, Saxones, & Bohemos vna illa oppugnatione amiserat. Non recessit tamen ab oppugnatione Glogouiæ Cæsar. Iam Boleslaus expectata auxilia acceperat, validoq; de suo milite copias habebat: itaq; propius hostē accedit: nec tamen pugnandi copiam, quamuis flagitantibus suis faciebat, sed è latebris & insidiis hostilem exercitum carpebat, pabulatores & alia quauis de causa castris egressos per submissos milites excipiebat, & trucidabat: sæpius intempesta nocte cum clamore & clangore tubarum hostium castris adequitabat, excubias aut opprimebat, aut è stationibus depellebat: interdiu quoque nonnunquam prandentes aut quiescentes tumultuarie adoriri, persequenti hosti cedere, recipientem sese rursus persequi, celeritate equorum suorum, & hostilium tarditate, grauique armatura fretus. Itaque neq; oppugnandi oppidum, neq; reficiendi se, neq; quiescendi spacium hosti dabat. Exurebat etiam circumiacentes villas, obsidebat itinera, ita vt integras legiones pabulatum mittere hostes, & longius commeatum petere necesse haberent: sæpeque reuertentibus præda excutiebatur. Celebre his rebus erat Boleslai nomen inter hostes, totaq; castra laudes & virtutes eius, compositis etiam ad id carminibus, personabant: ita vt Cæsar capitali pœna, ne id fieret, sancire cogeretur, veritus, ne ea res formidine ac desperatione animos militum suorum deiiceret. Angebatur autem ancipiti malo Cæsar, obsesso quam obsidenti similior. Et infectis quidem rebus ab obsidione discedere turpe, manere autem diutius in loco periculosum ducebat: ne non mutantem castra exercitum & pestis, & fames, & peruigilia propter crebros Polonorum insultus conficerent. Tandem Boleslaus ratus Cæsarem non satis auspicati belli iam pertæsum, simul quod hyems instabat, faciliorem placidioremque fore: legatos ad eum de pace misit. Edit ille pacis conditiones, vt Sbigneus in principatum suum restituatur, & vt Poloni tributarij sint Romano imperio. Duræ videbantur legatis hæ conditiones, neque existimabant, Principem eas accepturum esse. Ibi Cæsar ambitiose admodum & arroganter, ostendens legatis thesaurum, quem ingentem habebat: Hic, inquit, Polonos perdomabit. Erat legationis princeps Scarbicus Comes ex ea gente, quæ insigne habet lineas iunctas in modum duorum trigonorum æqualium, acutos angulos habentium, quorum Bases sursum versus pateant. Is Cæsaris iactantiam notãs, annulo, quē digito gestabat, in thesaurū proiecto: aurum, inquit, adiiciatur auro. Id scomma intellectum Cæsar gratias agendo excepit. Hab Danck/ inquiens, lingua Germanica. Inde familiæ id nomen mãsit, vt Habdanci dicantur.

Legatio Boleslai ad Henricum Cæsarem.

Reuersi ad Boleslaum legati, mandata Cæsaris referunt, mirari ille confidentiam Cæsaris, & iniquitatem conditionum, quasi victor victis leges imponeret, ac non dubia adhuc esset martis alea. Itaque, quam non impetrabat pacem, vi & armis extorquere pergit, ac maioribus quam prius damnis hostem afficit: nullam ei dat lignandi, pabulandi, commeatus petendi, atque adeo è castris prodeundi facultatem. Quibus malis fatigati Germani, maioraque metuentes, alio transferre bellum statuunt, vt loci munitione, aura meliore, pabulatione, commeatuque laxiore vterentur. Simul autem elicere se Polonos ad decernendum de summa rei vniuersis copiis aliqua occasione posse sperabant. Soluta igitur Glogouiæ obsidione, ad interiora Poloniæ & Vratislauiam vrbem instructa acie contendunt. Inuadit à tergo, carpitque extre-

extremos hostium Boleslaus, turbat ordines, impedit iter: nec sustineri Polonorum impetus à paucis poterat, vulnerabantur hostes hastis cominus, eminus sagittis: cum illi conuersis signis ad prælium se expedirent, Poloni diuersi refugiebant, rursusque ex interuallo iter prosequentes adoriebantur. Orabant Principem Poloni suum pleni fiduciæ, tota vt acie cum hoste dimicaret: satis sibi esse animorum, satis virium ad apertum certamen: defungi se cupere semel totius belli labore: indignum esse, vastari agros suos, expugnari arces & oppida se intuentibus. Quietos iubet esse Boleslaus, & ad omnia paratos: sibi curæ fore, quid facto opus sit. Cæsar magno cum labore & cæde suorum ægre in conspectum Vratislauiæ venit. Est circa Vratislauiam late patens planities: Boleslao locus is visus est peropportunus ad dimicationem prælij, & Polonis propter leuem armaturam & pernicitatem equorum, equitumque multitudinem, quam hostibus commodior. Itaque paucis milites cohortatus; Adesse tempus, quod dudũ flagitassent: meminissent pollicitationum suarum: cogitarent in eo prælio imperium, salutem, & libertatem patriæ verti, viri, & maioribus suis digni esse pergerent: vastatos agros, incensos pagos, capta oppida, in seruitutem redactos agricolas vlciscerentur: gloriam denique maiorum suorum illustrarent. Deinde maiore quam alias, vi hostes à tergo & à lateribus lacessit. Conuertunt illi acies more solito, Polonos repulsuri. Non iam refugiebant Poloni: sed celeriter ad signa & ordines, ita vt iussi erant, concurrentes, præter opinionem hostium, pugnandi copiam fecere. Prælium fere exoriente sole initum durauit vsque ad meridiem. Et inclinabat quidem ad hostes victoria: reprimebantur enim Poloni equites graui illorum armatura, nec densas peditum phalanges perrumpere poterant, sed quasi in murum incurrebant, maiore suo quam hostium detrimento: iamque audacius illi vicissim signa inferebant: nutabant Poloni: verum Boleslaus omnia solicite prouidens, vbicunque deteriori loco rem suorum esse animaduertebat, accurrebat, & hortando, orando, subsidiarias copias submittendo instaurabat pugnam. Tandem Polonorum ac Silesiorum virtute inclinauit ad Boleslaum victoria. Plurimi tunc vtrinque interfecti sunt, permulti viui in potestatem venere: atque ij honeste & liberaliter iussu Boleslai habiti & asseruati sunt. Multi etiam ex Polonis ceciderũt: longe plures (vt in nudis, aut certe leui armatura tectis euenire necesse erat) vulnerati sunt. Campus, vbi pugnatum erat, plenus cadauerum, acerbum & miserabile spectaculum exhibebat. Ac Poloni quidem conquisiti ac sepulti sunt. Germani insepulti canibus & volucribus esca iacuere. Inde cum eo tanta vis canum conuenisset, vt difficilem transitum præberet iter facientibus, caninus campus à Polonis atque Germanis locus ille dictus est: & in hodiernum vsq; diem vtraque lingua hoc nomen, is, qui ibi est vicus, retinet. Abest autem vno à Vratislauia milliari.

Boleslai cohortatio.

Victoria Boleslai de Cæsare.

Boleslaus tam insigni, tametsi non incruenta, victoria triumphans, quod hyems iam aderat, dimisit exercitum suum, auxiliares vero Russos & Vngaros pro meritis remuneratus, in hyberna distribuit. Clarius vero, quam antehac ea victoria Boleslai & Polonorum nomen apud Germanos factum est. Itaque cum Henricus Cæsar acceptam à Polonis ad caninum campum cladẽ vlcisci insequẽti æstate pararet, minus alacres militum animos ad eam expeditionem habuit: & res Italicæ præterea eum ab illa cogitatione auertebant. Verebatur autem, ne se in Italiam profecto Poloni vicinam sibi Germaniam

infestis armis inuaderet. Adhæc sciebat, multos nobiles & egregios tribunos militum, centuriones, turmarum & alarum præfectos, quorum præclara opera in illa Italica expeditione vti posset, captiuos à Polonis detineri, & pacē quidem cum Boleslao facere cupiebat: sed offerre eam vltro, quam dudum à se petitā negarat, turpe sibi ducebat. Ideoq; cōmunes ad extremū amicos subornauit, qui Boleslao persuaderēt, vt ipse eam à Cæsare peteret, ac de voluntate ipsius illi prolixe pollicerentur. Vicit animum suum Boleslaus, vt ipse ad Cæsarem Babenbergam splendido apparatu & comitatu proficisceretur. Adueniens comiter ac honorifice accept⁹ est à Cæsare: ibi multis inter se sermonibus habitis, & causis offensarum & immicitiarū discussis atq; sublatis, pax inter ipsos facta est æquis conditionibus, nouaq; affinitate sempiterna amicitia inter ipsos Principes & posteros ipsorū sancitur ac stabilitur. Nā Boleslaus Henrici sororem Adleidam vxorem duxit, & filio suo Vladislao impuberi adhuc Christinam eiusdem Cæsaris filiam paruulam despōdit: captiuos omnes Cæsari liberaliter remisit, & ab eo vicissim oppida capta superiore bello recepit. Peractis autem magna celebritate & summa omnium lætitia nuptiis, datis & acceptis vltro citroq; magnis muneribus, aucto nobilib⁹ Germanis nouas nuptas deducētibus comitatu, Boleslaus in Poloniam reuertit.

Pax & affinitas inter Henricum Cæsarem & Boleslaum Principem.

Bohemicū bellum.

Post Germanicum bellū, Boriuoius oblatam Suatopelci fratris interitu, & Othonis ac Vladislai de Bohemiæ principatu contentione, occasionē non prætermittendam sibi esse ratus, quin Principatū, vnde à Suatopelco eiectus fuerat, repeteret, impetrat à Boleslao Polono auxilia: & confluentibus ad eū certatim proceribus & equitibus, paruo negocio Pragam caput Bohemiæ in suam redegit potestatem. Sed euocatus à Cæsare ad cognitionem ac disceptationem causæ pariter cum Vladislao fratre, qui impar viribus Cæsaris opem implorarat, in vincula coniectus est: Vladislaus vero Bohemorum Princeps declaratus. Moleste autem ferens Boriuoij circumscriptionem Boleslaus Polonus, motusq; Sobeslai fratris eius, qui apud se adhuc exulabat, precibus, in sequenti anno, cum Henricus Cæsar Romam ad suscipiendum diadema imperatorium profectus esset, in Bohemos duxit exercitum. Præmissis autem legatis postulat à Vladislao missionem Boriuoij, & vt se arbitro cōstitui de principatu inter fratres patiatur. Recusat Vladisla⁹, & ad arcēdam vim Boleslai se cōparat. Itaque desperata pacificatione, Boleslaus Bohemiæ oram eam, quę cis Albim est, ferro ac incendiis vastauit: Bohemumq; sua defendētem cōmisso ad Cidlinam amnem prælio, profligatū in fugam vertit: & mox cum magna præda & spoliis hostium, propter anni tēpus in Poloniam se recepit, ad octauum enim Idus Octobris prælium factum erat.

Excursio Prutenorū & Pomeranorum in Masouiam.

Excurrerant tunc forte Pruteni & Pomerani prædabundi in Massouiam, vastatisq; raptim agris & pagis permultis, celeriter se cum præda domū recipiebāt: quos Præfectus Masouiæ Magn⁹ Comes, quem à Vratislauiensi præfectura amotum fuisse ante narratum est, tumultuaria manu collecta persecutus prima luce inopinantes, & post populationis laborē, largioresq; ex prę da epulas altum dormientes adortus, ad internecionem oēs deleuit, nullo de suis desiderato. Hostes autē sexcenti interfecti sunt, capti mille ducenti. Cæteri, qui in proximas syluas diffugerant, sequentibus aliquot diebus ab agrestibus excepti ac trucidati sunt. Non satis autē pœnarum Prutenos ac Pomeranos dedisse ratus Boleslaus, æstate sequēti expeditionē in Pomeraniam suis indixit, exercitumque ad Crusphiciam conuenire iubet. Iam moueri castra debe-

Expeditio Boleslai in Pomeraniam.

debebant, & ecce clara die inspectâte omni exercitu, apparuisse fertur in culmine Basilicæ Crusuicensis formosus iuuenis, candida veste refulgens: cunctisq; stupentibus desiliit, & ante signa progressus est. Ibi vniuersus exercitus lætus euestigio motis castris diuinitus oblatū ducē sequitur: vbi vero ad Naclum ventum est, iuuenis ille malum aureum, quod manu gestabat, aduersus oppidum proiecit ac subito disparuit. Oppugnatum est oppidum summa vi: qua oppugnatione oppidani perculsi, quindecim dierum inducias à Boleslao impetrant, ea lege, vt ni sibi interea succursum esset, dederent sese: à Prutenis autē & Pomeranis auxilia petunt. Ingentes iam Prutenorum ac Pomeranorum copiæ conuenerant, ac de ratione belli gerendi inter se consultabant. Fit fremitus totis castris ad primum nuncium Naclensium. Deinde inito consilio, respondent Naclensibus in tempore se affuturos, opemq; obsessis laturos. Amotis itaque equis, ne eorum hinnitu proderētur, per syluas, quæ à statiuis eorum ad Naclum vsque pertinebant, silenti agmine iter faciunt, vt incautos & inopinantes Polonos opprimerent. Nec sane inanis eorum conatus fuisset, si statim ex itinere castra Polonorum adorti essent. Dies erat Laurentio Martyri sacra, qua Poloni nil de hostibus suspicati, quod induciæ cum oppidanis adhuc durabant, inermes diuinæ rei vacabant, & iam sacris peractis discedebant, cum subito conspicantur hostes, agmina è vicinis syluis explicantes. Conclamatur ad arma: tumultu ac trepidatione castra complentur. Perturbantur omnes non tam multitudine hostium, quam quod in puncto temporis omnia prouidenda & facienda erant. Sed hostium cunctatio Polonis colligendi sese, arma capiendi, & ordines explicandi spatium dedit. Nam posteaquam illi conspectos se à Polonis animaduertere, de prima spe deiecti, locum castris ceperunt, frontem & latera sudibus præustis & hastis transuersis in modum sepis munierunt. Difficilis quidem & periculosa propter sepes & fossas Polonis futura erat pugna: sed Boleslaus nuda esse hostium terga animaduertens Scarbimiro magistro militiæ negocium dat, vt cum ipse hostem à fronte adorsus in se conuertit, ille cum parte copiarum facto circuitu, à tergo in auersos impetum faciat. Quod vbi factum est, clamore cædeque à tergo orta, impelluntur ab extremis primi. Summa fit inter hostes trepidatio & confusio, perculsis instat etiam à fronte Boleslaus, perrumpit impedimenta: hostes vtrinq; circumuenti, cum vallo illo suo ac sæpe impediti, fugam expedire non possent, maxima strage concisi sunt, ita vt cæsorum numerus ad viginti septem millia peruenisse dicatur: lacubus etiam & paludibus multi hausti memorantur: capti fuere bis mille. Naclenses desperatis rebus suis deditionem fecere, eorumq; factū sex oppida alia secuta sunt. Quibus omnibus Boleslaus Suentopelcum præfecit, vnū de proceribus suis, hominem non tam opibus aut natalium splendore, quam virtute & scientia rei militaris clarum.

Bohemick bellum.

Exarsit deinde rursus Bohemicum bellum, à Boleslao quietis & ocij impatiente conflatum: cuius prætextus fuit Sobeslai in Polonia exulis restitutio, quem iam ante euocarat Vladislaus frater, cumque eo in gratiam redierat, Zatecensemque tractum ipsi attribuerat, matris precibus & lachrymis victus. Verum Sobeslaus aliquanto post, cum non satis placatum & beneuolum fratris animum erga se animaduerteret, & à Vascone intimo consiliario incitari eum in se, siue certo iudicio, siue falsa æmulorum delatione didicisset, per insidias eum interfecit, & fratrem ob id facinus iratū fugiens, in

itinere captus, in custodia asseruatus est: vnde, cum negligentius asseruaretur, post vnum mensem elapsus, in Poloniam euasit. Huius ergo rogatu Boleslaus Polonorum Princeps, bellum in Bohemos iterum suscepit. Præmisit autem legatos ad Vladislaum postulans, vt cum Sobeslao fratre vltro in gratiam rediret, principatumque partiretur. Respondit Vladislaus: non eiectũ à se esse Sobeslaum, neque vlla iniuria affectum: sed ipsum ingratum & immemorem benignitatis suæ, fidelissimum consiliarium suum indigne interfecisse, & conscientia sceleris profugisse. Exulare etiam apud se Sbigneum Boleslai fratrem: eum si Boleslaus in partem Principatus à patre attributum restituat, neque se recusaturum de Sobeslao. Boleslaus cum nil impetrasset, Bohemiam cum infesto exercitu ingreditur, obuia quæque vastat & exurit. Antequam cum Vladislai copiis congressus fuisset, re diuina facta, procuratoque sacris mysteriis exercitu à sacerdotibus Boleslaus diserta oratione milites ad cauendas insidias & ad reprimẽdum hostium impetum, si quem in se reuertentes, locorum opportunitate, non viribus freti facerent, animauit. Primam & extremam aciem, ac latera quoque robore militum communit: in medio captiuos, impedimenta, ac infirmos milites collocat: ita quadrato agmine progreditur. Et iam fere ad exitum syluæ peruenerat, cum subito hostes dato signo è latebris prosiliunt, & tumultuosissime vndique in Polonos inuadunt. Sustinent Poloni impetum inuadentium saluis & integris ordinibus. Inprimis Boleslaus Dux hostem, qui forte ante alios pugnam ciebat, manu sua peremit: hinc proximum Derslaus pocillator: horum exemplo incẽsus ardor cæterorum militum, hostem referre pedem coegit. Hic ergo Poloni victoria potiti, repetitaque è vestigio in Bohemiam excursione; incolumes cum ingenti præda in Poloniam reuerterunt. Sequenti anno cum parari rursus in se à Polonis expeditionem Vladislaus Bohemus accepisset, fractus animo, de pace legationem ad Boleslaum mittit, Sobeslao fratri partem principatus & obliuionem superiorum offensarum promittit: constitutoque loco ac tempore conueniunt Principes apud Nissam fluuium. Ibi pax inter fratres, & Ottonem Marchionem Morauiæ patruelem, quem Vladislaus paulo ante è carcere dimiserat, autore Boleslao certis conditionibus ac iureiurando vtrinque dato redintegrata est. Sobeslao Gradecensis tractus cum quinque castellis in Bohemia, in Morauia vero Olomucensis, cuius domini per illud ipsum tempus extincti erant, à Vladislao fratre concessus: datisque & acceptis vltro citroque muneribus, & conuentu soluto Principes discessere.

Prussicum bellum. Hoc eodem anno millesimo centesimo decimo quarto, Boleslaus hyberno tempore cum expeditis copiis Prussiam ingressus, vicos, oppida, & pagos longe lateq; extenta populatione, ferro & igne vastauit, & nusquã prodeunte ad dimicationem hoste magnam prædam abegit: captiuos, quorum ingẽs erat numerus, ad colendos agros in Polonia per diuersa loca distribuit: extantque etiam nonnulli pagi, ex eo tempore Prussorum nomen retinentes. *Sbigneus exul fratris gratiam implorat & impetrat.* Sbigneus reliqua spe, quam habebat in Bohemorum, & Pomeranorum armis, penitus abiecta, cum hos quidem debellatos à Boleslao accepisset, cum illis autem pacem factam esse sciret; Cæsaris vero affinitate potentiorem etiam Boleslaum esse iudicaret, fratris misericordiam & clementiam supplici legatione rursus tentat: agnoscit ac deprecatur culpam: fratris fidei ac potestati totum sese permittit: orat ne inops, egensque in exilio vitam finire cogatur,

gatur, vt paululum quid sibi in patria præ manu detur, vnde vitam sustentare possit: quicquid id fuerit, eo se contentum: & fratri, quem ipsi Deus & virtus ipsius dominum constituisset, obsequentem semper fore. Emolliit fregitque hæc legatio Boleslai animum, pronum suapte natura ad misericordiam: reuocatur Sbigneus, nequicquam reclamantibus proceribus. Veniens nil de fastu & vanitate sua remisit: sed quem legati supplicem ad pedes fratris prostraturum se esse polliciti fuerant, is cum tubis ac tympanis incedens, præferri sibi strictum gladium de more Principum iussit. Dissimulauit id quidem Boleslaus, & comem se fratri præbuit: sed tamen cœpit mox animū eius subire facti pœnitentia, quod insanabile cernebat ingenium Sbignei. Alebant eum igniculum in pectore Boleslai conceptum proceres, qui Sbigneo infensi erant, & multis verbis ac suspicionibus odium eius inflammabant. Nunquam esse quieturum illum: eoque reditum impetrasse, vt quem aperta vi frustra tentatis multis, tollere de medio nequiuisset, dolo circumueniret. Anteuerti oportere scelus eius, si sibi liberisque suis Boleslaus consultū vellet. His dictis eo impellunt Principem mitissimum, vt de nece fratris quibusdam mandaret. Faciunt illi iussa: iurgio de industria aggressi Sbigneum, frustra implorantem fratris opem interfecerunt. Vehementer postea Boleslaum admissi facinoris, contaminatæque vna illa labe existimationis suæ pœnituit: multisque postea lachrymis, eleemosynis, & laboribus peregrinationum vltro susceptarum scelus id eluit. Non multo autem interiecto tempore, post patratum in Sbigneum facinus illud, Scarbimirum quoque Palatinum Craeouiensem virum magni ingenij & factiosum cepit, in carcerem cōiecit, excæcauit, senatu mouit, & abdicare se vtroque magistratu coegit: propterea quod is elatus rebus secundis, & bellis aliquot suo ductu prospere gestis omnia sibi arrogaret, ac de Principis laude virtuteque detraheret: eumq; propinquorum & beneficiariorum suorum multitudine, gratiaq; populari fretus contemneret: conuiciis & maledictis incesseret, iamque in apertam rebellionem euasurus esse videretur. Atque ex eo tempore Castellanus Cracouiensis, qui longe inferior fuerat, Palatino in Senatu Prælatus est. Hoc etiam anno, qui fuit à Christo nato millesimus centesimus decimus septimus, Boriuoius Bohemus, Henrico Imperatore ab Italica expeditione reuertente, è custodia dimissus, Boleslai opera & arbitrio Vladislao fratri reconciliatus est. Nec diu tamen firma fratrum gratia stetit, assentatoribus improbis, vt fit, alterum alteri suspectum & inuisum reddentibus. Itaque non multo post Boriuoius à Vladislao sibi metuens solum vertit, & ad Polonos primum, inde mox ad Vngaros se contulit, ibique diem vitæ clausit extremum.

Sbignei fastus.

Sbigneus interficitur.

Scarbimirus Palatinus Crac. excæcatus, & magistratu motus.

Sequenti anno millesimo centesimo decimo octauo Boleslaus pacatis domi rebus, statuerat Prutenos ac Pomeranos, fractos iam ac debellatos, ad extremum perdomare: verum imbres anni illius perpetui, & ingens aquarum vis ac inundatio, quæ neque seri agros, neque meti passa est: (neq; id in Polonia modo, sed in vicinis quoq; regionibus) quiescere eum coegere. Præcesserat autem eos imbres tale prodigium, quod cœlum totas tres horas post occasum solis ardere visum est. Sedatis ventis & tempestatibus, quæ post imbres superiores vehementes ac diuturnæ fuere, bellum contra Prutenos ac Pomeranos persecutus est. Extremam autem vastitatem timentes Pruteni & Pomerani, iuuentutem omnem, opificumq; & agrestium multitudinem armarunt: & vltimam prælij fortunam tentaturi, Boleslao cum exercitu aduenienti

Inundatio aquarum & tempestates.

Bellum Pomeranicū.

nienti occurrerunt, viam ipsi ad interiora ditionum suarum corporibus suis præclusuri. Nec ille quidem cunctatus est, quin mox cum hoste, quamuis numerosiore, manus consereret. Pugnatum est à primis marte dubio: ibi enim robur omne exercitus sui hostes collocauerant. Vbi cedere ij loco cœpere, immittit Boleslaus perculsis nouas aliquot cohortes, quæ mox totam aciem conuertere. Primis enim partim cæsis, partim perturbatis reliqua multitudo imbellis in fugam effusa est. Parci iussit Boleslaus fugientibus, ne regio cultoribus vacua prorsus redderetur: itaq; multo plures capti, quam cæsi: reliqui flore omni iuuentutis amisso, cũ oppidanis & munitionibus, & rebus suis omnibus Boleslao se dedidere. Restabat Suẽtopelcus Nacli præfectus, q dominãdi cupiditate ductus, minus erat dicto audiens Boleslao, & cũ Pomeranis hostibus Polonorũ societatem inierat. Cumq; veniam desperaret, obstinatius in rebellione permanebat, Naclumq; armis, propugnaculis & cõmeatu bene munierat. Motis igitur castris Boleslaus Naclũ obsidere cœpit, ad sextũ idus Septẽbris. Ac tẽtabat Principis animũ Suentopelcus per internũcios, culpam deprecabatur, pecuniam & obsides pollicebatur. Sed surda hæc aure Boleslaus accipiebat, eo quod pessimi exempli facinus nolebat impunitũ relinquere. Sed cũ paratiores quã initio crediderat, ad perferendã obsidionem hostes, oppugnationẽ autem oppidi, eo præsertim anni tẽpore, perdifficilem esse animaduerteret: fremeret vero exercitus, ne hyberno quidem tẽpore militiæ vacationẽ sibi concedi, nec solũ hostibus, verum etiam cũ frigore, procellis, & niuibus se cõflictari: tandẽ negatam diu veniam dat Suentopelco & Naclẽsibus: pecuniam & obsides imperat: fuitq; inter obsides Suẽtopelci filius. His actis, dimittit Boleslaus exercitũ circa calẽd. Ian. Sed iterũ æstate proxima, noua Suẽtopelci & Naclẽsium defectione permotus, adeo constanter vrbẽ eandem oppugnauit, vt oppidani, desperatis rebus, vitã modo pacti, oppidũ & Suentopelcũ dedere cogerentur: quẽ Boleslaus mox perpetuo carceri mancipauit. Naclo recepto, cuncta Pomerania, teste Dlugosso, in potestatẽ Polonorũ venit: religionemq; Christianam bis ante susceptã & bis rursus repudiatã, tunc demũ autore Boleslao Polonorum Principe (vt Crantius testatur) tertium cum Varcislao duce recepit, & huc vsque retinet.

Suentopelcus rebellis Boleslao.

Pomerania citerior à Polonis subacta, & Christiana facta.

Boleslaus pacata omni Pomerania, dimissoq; exercitu: reuersus in Poloniam, sequenti anno nuptias filio Vladislao, cum Christina Hẽrici Imperatoris filia, qui tunc demum ambo puberes facti erant, maximo apparatu celebrauit: quibus Stephanus Rex Vngariæ Boleslai gener, & Russorum quidã Duces interfuere. Interfuit & Boriuoius Bohemus: itemq; Iaroslaus Vladimiriensium Dux, affinis Boleslai, vterq; fuga sibi salutem quærens. Exacto autem post eas nuptias anno, qui fuit millesimus centesimus vigesimus secũdus, Adleida Boleslai vxor, post decem annorum sterilitatem, filium Casimirum peperit. Eodem quoque anno Volodor Præmisliensium Dux, cum sæpe latrocinantium in morem prædas in Polonia ageret, nec desisteret admonitus à Polonis, apud Vyssokie profligatus, captus, & ad Boleslaum adductus decies mille pondo, siue vicies mille marcis argenti se redemit. Fuit etiam eodem anno magna caritas annonæ, arefactis segetibus perpetuo trium mẽsium vernorum æstu ac siccitate.

Vladislai cum Christina nuptiæ.

Casimirus Boleslao nascitur.

Insequenti anno Vladislaus Bohemorum & Sobeslaus Morauorum Duces fratres germani, ad iurgia, testatasq; rursus venere inimicitias, cum propter alias causas, tum propter Boriuoium tertium fratrẽ exulem: quinetiam

Bohemicũ bellum.

coactis

coactis vtrinq; copiis prælium inter se cōmisere. In quo victus Sobeslaus ad Cæsarē, atq; inde, cum nihil æqui ibi impetraret, ad Boleslaum in Poloniam rursus confugit. Quem comiter quidem tunc Boleslaus accepit, & consolatus est: sed auxilium tamen distulit propter Russicam expeditionē, quam Iaroslai affinis sui causa susceperat. Quam cū prosequeretur, coniunxit se cum eo apud Præmisliam Colomannus Dux Vngariæ, qui & ipse cum nō contemnēdis copiis reducendi Iaroslai causa veniebat: itemq; Volodor & Basilius Præmisliensium Duces. Itaq; cōmunibus armis & consiliis à Polonis, Vngaris, & Russis illud bellū gerebatur, breuique Belzum, Cirueniū, & Vlodimiria arces, & quædam aliæ ignobiles munitiones vel expugnatę, vel deditę, in potestatē Iaroslai venere. Inde ad Kiouiam Russorū metropolim itum est. Præcedebat autē Iaroslaus exercitū cum septē millibus equitū ab Vngaris & Polonis attributorū: qui vbi Kiouiæ appropinquauit, obuium habuit ex vrbe hostilē exercitum pedestrē, cum quo conserta pugna superior esse videbatur. Sed summisere suis oppidani subsidium: itaq; instauratū est prælium. Iaroslaus dū inter primos pugnā ciet, confosso ab hostibus equo, in terrā excussus est. Acre circa eū certamē fit: hinc Kiouiensibus opprimere, inde Polonis & Vngaris eum eripere satagētibus. Cedunt tñ Russi, & in vrbē se recipiunt. Iaroslaus saucius relatus, paucis diebus mortuus est. Nihilo tamen minus Vngarus & Polonus Kiouiam obsidere pergunt. Sed nō multo post re infecta discessere, pace data Kiouiensibus: orantibus Russis, qui in castris Polonorū militabant, & Andrea præfecto arcis Kiouiensis. Nā Princeps ipse Vladimirus iam inde ab initio in vlteriorem Russiam se receperat, neq; mœnibus, neq; fidei Kiouiensium sese credens. *Bellum Russicum.*

Iterum anno millesimo cētesimo vigesimo quarto nō ita multo post Volodor Præmisliensium Dux, immemor fœderū & iurisiurādi, quod Boleslao Kiouiæ dederat, misso Volodimiro filio cū exercitu vicinam sibi Poloniam præsidio vacuam cædibus & incendiis vastauit vsque ad Bieczum oppidum, ingentemq; pecudum, iumentorum, & hominum prædam abegit. Itaq; Boleslaus insequenti æstate bellum Volodoro intulit, eumq; prælio vicit, multis fortibus & insignibus viris, partim in bello, partim in fuga trucidatis. Dux autem Volodor Haliciam fugit. Post victoriam Boleslaus liberius hostiles regiones depopulatus est, vicemque Russis cum fœnore reddidit: citoque reduxit exercitum, nulla munitionum expugnatione tentata propter vrgentem hyemem, quæ fæuissima ac diuturna eo anno fuit. Cracouia eo anno penitus conflagrauit: incertum, fortuitone incendio, an à Bohemis clam subornato propter receptum Sobeslaum exulem: cui Bohemiam eodem anno repetenti (eo quod Vladislaum fratrem, rerum in Bohemia tunc potientem, periculose ægrotare acceperat) Boleslaus pecuniam & milites liberaliter suppeditauit. Et redintegrata quidem est pax inter fratres, Suatana matre interueniente. Verum paucis illis diebus Vladislaus extremum clausit diem, eique Sobeslaus in principatu Procerum & populi fauore successit. Quod moleste ferens Otto Marchio Morauiæ, cum ipse Sobeslai viribus impar esset, Lotharij Cæsaris, qui Henrico quinto paulo ante defuncto successerat, opem implorauit. Ac dedit quidem Lotharius Saxonibus suis negocium insequenti anno, vt eum in Bohemorum principatū inducerent: sed is exercitus à Sobeslao profligatus est: vbi etiam Otto cecidit. Sobeslaus vero cū Cęsare, cui tūc grauius à Cōrado Sueuorū Duce, & ipso ad imperium *Russicum bellum iterum.* *Russi victi à Polonis.*

aſpirante, bellum imminebat, in gratiam rediit, & impotẽtius dominari Bohemis cœpit: fratrum enim filios & proceres nõnullos in carcerem coniecit. Hoc ipſo anno Volodor Ruſſorum Præmislienſium Dux in medio belli apparatu vita deceſſit. Verum filij eius Volodimirus & Roſcislaus exercitum à patre cogi cœptum, nihilominus ad vaſtandos Polonorũ fines immiſerunt: ſed is pauculis pagis ad Vislocum flumen exuſtis cito ſe domum recepit: non plus habens animorum, quam ſui duces, qui ad eam expeditionem profecti non erãt. Quieuit à bellis eo anno & ſequentibus aliquot Boleslaus, cum plæræque omnes finitimæ gentes partim externis aliis, partim ciuilibus bellis diſtinerentur. Quietem igitur nactus Boleslaus, ad religionem cultumque diuinum animum adiecit. Nam Baſilicam Cracouienſem humilem etiamtum & neglectam, in auguſtiorem formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera adiunctis: ſupellectilem auream ac argenteam maiorem in modum auxit. Quin & collegium ſacerdotum ſiue Canonicorum eius Baſilicæ, viginti ad veterem numerum adiectis, amplificauit, eisq; certos pagos ipſe, Radoſſus vero Epiſcopus decimas attribuit. Auctus eſt deinde filio ſui nominis Boleslaus: cui quidem poſtea Criſpo à capillorum ſpecie cognomen fuit.

Ruſſorum excurſio in Poloniam.

Boleslaus Criſpus natus.

Poſthæc Boleslaus, quamuis magnis in ornatum templorum, & in alimẽta ſacerdotum & egenorum impendiis & donationibus, iugique precatione & lachrymis, & aſpero tenuique victu ac cultu corporis, cilicio pro veſte vtens, & cinere ſeſe aſpergens, ægrotorumque mendicorum pedes ſubinde manibus ſuis abluens, admiſſum in Sbigneum fratrem facinus ſedulo expiaret, cum aliis ſatisfaceret, tamen ipſe ſibi non ſatisfaciebat, niſi & laborẽ longæ moleſtęque peregrinationis adiiceret. Itaque ſolenne Chriſtianis quadraginta dierum ieiunium, pane tantum & aqua guſtandis, cilicium inductus, cum exegiſſet, paucis ſacerdotibus & aliis piis hominibus comitatus, ad Ægidij tutelaris diui ſui ſepulchrum, peregrinationem priuati habitu ſuſcepit, atque id iter magna ex parte nudis pedibus confecit, nullum templum, nullum monaſterium, nullum egentium domiciliumq́, neminem denique ſacerdotem aut mendicum præteriens, quin liberalitatis ac munificentiæ quippiam in eum depromeret. Quindecim dies apud diui ſepulchrum ieiuniis ac ſupplicationibus vacans, commoratus, cum in Poloniam reuertiſſet, & reliquum illius anni tempus quieti dediſſet, vere proximo in Vngariam ad D. Stephani ſepulchrum alteram peregrinationem inſtituit: eaque religioſe & pedeſtri item itinere obita, Gneſnam etiam adiit ad D. Adalberti reliquias paulo ante è tenebris in propatulum prolatas. His peractis, nõ ita multo poſt Caſimirum filium immatura morte defunctum amiſit, verum eum mœrorem mox Mieczislaus natus mitigauit, cui propter grauitatẽ morum ac prudentiam ſenis cognomen inditum eſt. Alius item ſequẽti anno milleſimo cẽteſimo trigeſimo ſecũdo natus eſt ei filius, qui aui materni & auunculi Cæſarũ nomine Hẽricus appellatus eſt. Poſt in Vngariam valido exercitu, & euocatis ex fœdere Ruſſorum auxiliis contendit, vt nepotes ſuos Stephani Regis exules filios cum matre reduceret. Nam hos Vngari mortuo Stephano Belam cæcum Regem creantes prætererant. Occurrit igitur Boleslao in Scepuſienſi territorio cum magnis Vngarorũ & Auſtriorum copiis Albertus Marchio ſuperioris Pannoniæ ſiue Auſtriæ, cum quo ſoror Bolæ nupta Regi erat. Committitur durum prælium: tandem virtute & conſtantia Polonorum, ac

Peregrinatio Boleslai in Galliam,

&

in Vngariam.

Mieczislaus filius Boleslao natus.

Henricus Boleslai filius naſcitur.

In Vngariam expeditio Boleslai.

ducis

ducis solerti diligentia in fugam hostes acti sunt. Ab Vngarico bello Bohemorum in Poloniam excursione Boleslaus reuocatus deinceps est: Russique nouas res moliri, & ad excutiendum iugum Polonorũ aspirare cœperunt. Quæ res cum permanasset, ad Boleslaum, conturbauit eum illa alieno suo tẽpore cõstituta rebellio: quod ad duo maxima bella, Vngaricum scilicet ac Bohemicum, tertium non minus ipsi accederet. Conuocat senatum, exponit de intempestiua Russorum defectione: dicuntur sententiæ: ibi inter alios proceres Petrus Vlostouicius Comes Xiansensis in eam sententiam verba fecit, vt diceret: non maximo negocio nascentem rebellionem opprimi posse, si caput eius rebellionis Iaropelcus amputetur: idque arte facilius esse factu, quam apertis armis: nec dedecere, si dolo perfidia vindicetur: ad eamque rem operam suam policetur: cætera quietos esse iubet. Inde paucis fidis comitibus, neq; tamen consilij consciis, assumptis, in Russiam ad Iaropelcum proficiscitur: exilium & fugam simulat: Boleslai crudelitatẽ in se, & iniurias graues incusat: fugæ perfugium tutumque latibulum à Iaropelco, de cuius humanitate & virtute multa audierit, petit: addit multa de impotentia & sæuitia Boleslai in omne genus hominũ, quibus rebus suis exosus factus sit. Pergratus fuit aduentus Petri Iaropelco, pergrata oratio: gaudebat diuinitus sibi oblatum cõsilij sui adstipulatorem & adiutorem: multa de Boleslao, & statu rerum Polonicarum quærit, nonnihil etiam de defectione sua significat. Accommodat Petrus responsa sua ad illius voluntatem, approbabat consilium. Quibus rebus fidem sibi adstruxit apud eum, & in intimam eius familiaritatem sese insinuauit. Itaque Iaropelcus communicato cum suis consilio maturare rebellionem statuit. Rus forte secesserat cum paruo comitatu: secutus erat & Petrus, qui obseruata rei bene gerendæ occasione, Iaropelcum cum paucis prandentem, signo suis comitibus dato, comprehẽdit, constringit, & equo impositum celeriter, dispositis prius per loca equis & nauibus auehit, & incolumis ad Boleslaum perduxit. Collaudauit fidem, studium & operam Petri Boleslaus, & amplis cum muneribus ornauit, Iaropelcum vero custodiæ tradidit. Vnde intra vertentẽ annum, maximo auri & argenti pondere à Basilico siue Vasilco fratris sui filio redemptus, ad principatum suum data Boleslao fide reuersus est: in qua tamen fallenda patrio indulsit ingenio. Nam cum aperta vi imparem se esse Boleslao cerneret, ad dolos animum cõuertit, vt par pari referret. Vngarum quẽdam hominem non ignobilem, cæterum vafrum ac callidum subornauit, qui pro perfuga ob defensas Stephani liberorũ partes ad Boleslaum delatus, captata occasione, vel vitam illius peteret, vel insigni aliqua clade Polonos afficeret. Is itaque Vngarus industria sua & eloquentia, & bene assimulatis ad tempus officiis, ita se in amicitiam creduli Principis breui tempore insinuauit, vt ad consilia, quæ habebantur de Republica, adhiberetur, ac præfectura Visliecnsi donaretur: cumque Boleslaum regno absentem, propter componẽdas res Bohemicas, apud Lotharium Cæsarem animaduertisset: commodam proditionis occasionẽ nactus, celeri nuncio Iaropelcum aduocat, ac ad sextum Idus Februarij ad Visliciam cum expeditis copiis adesse iubet. Certior igitur Vngarus de aduentu Russorum factus, commigrare viciniam omnem cum liberis, vxoribus, ac facultatibus suis Visliciam iubet. Libenter facit iussa Nobilitas pariter & plebs, vt se suaque loco munito ab hostium armis defendat. Adsunt ad cõductum tempus Russi: intromittuntur ab Vngaro clam in oppidum intempesta nocte:

 ingen-

ingentem vulgi nullo neq; sexus, neq; ætatis discrimine, aut misericordia cędem edunt: oppidum succendunt: nobiliores ac ditiores cum reliqua prȩda, pecudum in modum cursim abigunt. Proditori Iaropelcus Princeps præmij loco linguam præcidit, oculos effodit, membraq; genitalia abscidit. Sic ille perfidus dignam sceleris sui mercedem tulit. Oderunt enim fere proditorem Principes ac Reges, quamuis proditionem ament.

Russicum bellum. Reuersus autē ex Germania Boleslaus, cum de Vislicienſi excidio, & Iaropelci perfidia didicisset, ingentes aduersus Russos & Iaropelcum iras concipit: magnoq; non modo ex Nobilitate, verumetiam ex oppidanis & agrestibus exercitu cōparato, Russiam fremens, perinde ac leænæ vel vrsæ rapto fœtu solent, ingreditur. Cum autem nemo ipsi prodiret obuiam (nam Iaropelcus peccati simul ac virium suarum sibi conscius, procul in paludes & syluas sese abdiderat) Vladimirienſi regione omni, & proximis quibusq; crudelissime vastatis, cū ingenti prȩda reuertit in Poloniam. Irritatus magis quam fractus ea suorū clade ac calamitate Iaropelcus, & cæteri Russorū Principes, iterum de ratione belli cum Polonis gerēdi consultabāt, in eamq; veniebāt sententiam, vt dolis aggrederentur eos, quibus virtute pares non essent. Ad quā quidem rem optata eis sese occasio obtulit. Etenim Iaroslaus Halicienſium Dux, ꝙ cum Polonis sentire, ac cōsilia Russorū prodere diceretur, principatu ab eis deiect⁹ in Poloniam ad Boleslaum cōfugit. Nec ambigebāt Russi, eū à Polonis reductū, & se vltū iri: anteuertēdos & fallēdos sibi eos esse iudicant, vt pacato agmine tāquam in trāquillis rebus venientes ex improuiso opprimerent potius, quā aperta vi non sine periculo graue bellū repellerēt. Halicienses subornāt, vt simulato Principis, sui desiderio, à Boleslao petāt, vt eum primo quoq; tempore reducat: affirmēt, pœnitere Russos, ꝙ eum eiecissent. Faciunt iussa Halicienses, eadē pene cōfirmant Nobiles quidā Vngari Halicienſibus finitimi, ab iisdem ad astruendam & perficiendā institutam fraudē conducti & submissi. Habuit fidē dictis Boleslaus (vt erat natura credulus & apertus.) Itaq; iusto quidē, sed minori tamē, quam pro belli magnitudine & clandestino apparatu Russorum, exercitu, Iaroslaum reducit, nihil hostile suspicatus. Appropinquanti Haliciæ primæ Vngarorū turmæ instructæ gratulabundæ occurrunt, & prætervectæ Polonos, extremū agmen claudunt: subsecuti deinde Halicienses, idē & ipsi faciunt. Suspecta ea res esse Boleslao cœpit, accitoq; Vuscborio Palatino Cracouienſi, & magistro militiæ, suspicionē suam cōmunicat. Dum hȩc illi inter se conferunt, ac de euitando periculo & insidiis consultant, ecce apparent procul à fronte instructæ Russorū acies, quas Iaropelc⁹ citato cursu ducebat. Prȩcipitatū se in insidias, & in medio hostiū cōclusum Boleslaus videbat: & quanquam lōge imparē se numero hostiū animaduertebat, tñ, qui semꝑ solitus esset vincere, satius esse ducebat honeste occūbere, quam fugiendo victoriam vltro hosti cōcedere. Itaq; instructis ꝓ tempore aciebus, signoq; dato, primus in imminentē à fronte hostē impetū facit: cōcurrunt infestæ acies: extollitur ad cœlos clamor virorū, clāgor tubarum, & strepitus armorū. Contendunt Poloni de salute, Russi de victoria. Iamq; res Polonorum veterani militis virtute & peritia meliori loco esse incipiebant: cum subito perturbatis ordinibus, & fugæ initio à Palatino quodā, cuius nomen nō memoratur, orto, sequentibus eū, qui proximi steterāt,

Palatini cuiusdam fuga. magna pars exercitus Polonici in fugam cōiecta est. Pugnabat nihilominus cum paucis, & iis quidem partim sauciis, partim lassis Boleslaus: & cum fu-

gere turpe sibi duceret, nolebat tñ inultus mortẽ oppetere. Forte equus, cui insidebat, multis vulneribus confectus, ac debilitatus concidit. Ibi miles quidam gregarius & obscurus subleuatum cum equo suo imposuit, &, vt patriæ magis quam gloriæ suæ rationẽ duceret, fugaq; melioribus se rebus seruaret orauit. Sic ille tũc quadragies septies victor Princeps (tot enim secundis præliis dimicasse memoratur) nobilissimi viri fuga proditus, gregarij militis opera præsenti se morti eripuit. Reuersus autẽ in Poloniam Palatino fugæ principi leporis pellem, colum, & fusum dono misit, meticulositatẽ eius & muliebrem animum notans: qua ignominia ille ad voluntarium suspendium adactus est: militem vero salutis suæ autorem insignibus nobilitatis, luculẽta pecunia & possessionibus remuneratus, etiam ad honores amplos ac magistratus euexit, posteritatemq; eius omnẽ nobilitauit: deinde fiscum suum in redemptionem captiuorum, qui permulti erant, effudit.

Et vehementer quidẽ angebatur animo Boleslaus, vt solent ij, qui perpetuo secundis rebus vsi, aduerso aliquo casu affliguntur, pudebatq; & pigebat eum suiipsius, quod tantæ illius cladis culpã in se agnoscebat, quippe qui credulus nimium & incircumspectus fuisset. Sed tñ de labe illa delenda, & vlciscendis perfidis Russis & Vngaris, sedulo etiam atq; etiam cogitabat. Et quo liberius id faceret, cum Sobeslao Bohemorũ Principe Closci conuentũ egit, pacemq; fecit, arbitris vtriusq; populi proceribus. Pudore autem ac dolore stimulantibus, conspectum hominum & colloquia vitabat, quæ res ei maturabat mortẽ. Nam ex mœrore illo & anxietate animi in morbum incidit: qui sensim ingrauescens omnem medicinã renuentem toto anno lecto affixum, magnopere debilitauit. Nec angorem ac morbũ eius natus filius Casimirus leuauit. Vbi mortẽ sibi appropinquare sensit, cõuocatis proceribus, & quatuor filiis adstantibus, de concordia apud eos verba fecit: partitusq; omnia, quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, Principatum & summam rerum penes Vladislaum natu maximum constituit, cęteros eius autoritatem sequi iussit. In partitione quintum filium Casimirum, qui superiori anno natus erat, prætererat: id cũ Proceres obliuione fecisse rati admonent, vt ne illum exortem patrimonij relinquat. Respondit Princeps: iam illi quoque portionem suam esse designatam. Admirantibus cunctis: nõ aduertitis, inquit, in curru inter quatuor rotas quintam eam esse partem currus, cui homines insident, & onera imponunt, quæ quidem à rotis sustentantur atque portantur. Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisq, suo tempore succedet. Diuinitusne id, quod futurum erat, præsciuerit, an, vt solent homines, instante morte, alienati mente diuinare, an vero discerpere in plures partes Principatum noluerit, dicere non habeo. Nec ita multo post sacris Christianorum mysteriis rite procuratus vita excessit, maximo totius Poloniæ desiderio: cum regnasset post patrem triginta sex annos, vixisset quinquaginta tres. Funus Ploscum solenni pompa elatum, & iuxta patrem conditum est.

Polonorum fœdus cum Bohemis.

Casimirus filius Boleslao natus.

Polonia diuisa inter Boleslai filios.

Boleslai mors.

Fuit autem Boleslaus hic habitudine corporis satis firma, vegeta, & laborũ patiente, colore fusco, statura mediocri: os ei carbũculus morb⁹ ab ineunte ętate distorserat, atq; inde Criuoust⁹ siue distortus cognominat⁹. Animo vero excelso fuit & periculorũ contẽptor: iusti & ęqui obseruãtissimus: ad irã, gratiam, misericordiam ex æquo pronus: ad credendũ perfacilis: ad beneficentiam & liberalitatem promptus: modestia & clementia singulari: laboris &

gloriæ

gloriæ cupidus: pacis artium non penitus expers, verum belli studiis longe præstantior, ad quæ à teneris (quod aiunt) vnguiculis toto animo ferebatur. Hinc omnem fere suum Principatum bella gerēdo exegit: miles strenuus & audax: dux prouidus, solers, animosus, & felix, excepto illo vltimo Haliciensi prælio. Obiit autem anno Christi nati millesimo centesimo trigesimo nono, cum eum Lotharius Imperator vno anno anteuertisset.

VLADISLAVS SECVNDVS, PRINCEPS.

Anno Chr. 1140. MOrtuo Boleslao, torpor quidam animos hominum occupauit, futurorum malorum omine, propter sectionem regni, quam testamento Boleslai nuncupatam, filij eius flagitabant. Videbant enim omnes, se, qui dudum sub vnius imperio florentes & formidabiles cunctis in circuitu vicinis populis fuissent, deinde discerptis viribus ac studiis, quorumuis iniuriæ fore obnoxios. Neque enim diu concordiam inter fratres, constitutionemque paternam valere posse (cum infida fere sit omnis regni societas) neque contentos illos fore suis sortibus, degustata semel regnandi dulcedine; sed iniuste aliena inter se mutuo appetituros & inuasuros & vim atq; iniuriam inter se inuicē propulsaturos, ciuilibus tandem ac parricidialibus armis inter se cōcursuros esse: quibus necesse esset tam amplam ac florētem dudum Rempublicam euerti. Itaque aliquandiu triste silentium omnes tenuere, promiscueque à fratrib⁹ imperabatur, donec ij diuersa iubendo perturbare omnia cœpere. *Conuentus Cracouiæ.* Tum demum conuentu apud Cracouiam acto, cum flagitatio fratrum, studiaq; & factiones comparatæ, ad vnum deferri vniuersam rerum summā non paterentur, nec rectius quicquam in mentem cuiquam veniret: necessario Boleslai constitutio approbatur, vt iuuenes certis ac definitis à patre finibus dominarentur: Principatus vero & summa belli, pacisque autoritas penes natu maximum esset. *Diuisio Poloniæ.* Partitione regni secundum descriptionem patris facta, Vladislao quidem natu maximo Cracouiensis, Siradiensis, & Lencicìensis tractus cum Silesia obtigere: Boleslao, qui Crispus appellatus est, Masouia, Cuiauia, Culmensis, ac Dobrinensis tractus: Mieczislao Gnesnensis, Posnamensis, Calissiensis & Pomerania: Henrico Sendomiriensis & Lublinensis: Casimirus vero infans exors, quemadmodum pater voluerat, à Vladislao curandus atque educandus susceptus est. Ita ad suas quisque ditiones, & quasi satrapias discessere, vt Vladislaum tamen Principem agnoscerent, eiusque maiestatem comiter conseruarent: qui iam sextum & tricesimum agebat annum. Nam hæc anno Christi millesimo centesimo quadragesimo acta sunt.

Silesia vexata à Bohemis. Mutata itaque Reipublicæ forma, non diu vicinorum arma quieuere. Primus omnium Sobeslaus Bohemorum Dux, immemor fœderum, quæ cum Boleslao & vniuersa Polonia iurisiurādi religione interposita icerat, nōdum exacto à morte Boleslai anno, Silesiam infesto exercitu longe lateque populatus est: nec ea præda, quamuis magna, contentus, ad subigendam omnem eam oram animum adiecit: ac, quo facilius id faciat, locum oportunum apud vicum Coscenum inter lacus & paludes munitione & præsidio firmare adoritur. Sed hoc molientem vindicta diuina, iusta violati fœderis & iurisiurandi vltione percutit. Nam valida febre correptus, incœpto desistere coactus est: relatusque Pragam non multo post inualescente morbo extinctus est. Ita bellum exoriens repente inter initia vnius morte sedatum est. Vladislaus au-

tem

tem accisum, & mutilatum principatum moleste ferens, sibique erepta ducens ea, quæ fratribus patris voluntate, cunctæq; Poloniæ assensu cesserant: acceptas iniurias vastationemque ditionis suæ vlcisci minime perrexit: ægrúque sua sponte eius animũ vxor Christina, superba, auara, & ambitiosa mulier, & quæ Polonos in porcorum loco habebat, Germanis suis impendio delectata, magis etiam inflammauit, quod eum præter mores, iuraq; gentium, ad quartam modo partem Principatus detrusum esse dictitaret, qui in vniuersum Principatum patri, vtpote natu maximus, succedere debuisset: se Cæsaris filiam, Cæsaris neptem, ex inclyta familia, cum amplissima dote in spem vniuersi Principatus ipsi nupsisse: nunc vero ad exiguam sortem cum liberis communibus redigi, qui quidem post patris mortem ad egestatem indignam suo genere, & ipsorum ordine, redituri essent. Patrem eius non tulisse vnum fratrem participem imperij: ipsum tres ferre. Quartum quoque, vbi adoleuerit, si sapiat, portionem suam repetiturum esse. Summum illud ius & autoritatem monarchiæ vmbratilem esse: neminem ipsi obsecundaturũ. Quid si quis reliquorum fratrum ad summum illum Principatum adspiret? quid si omnes inter se contra vnum conspirent? tunc vero nullam ipsi fore spem salutis, nisi in fuga & exilio. Præstare ergo anteuertere, quam anteuerti.

Vladislai ambitio.

Christina maritum in fratres incitat.

Hæc eadem identidem iterando, querendo, lachrymando, fremendo, & obiurgando, tandem ad maturandum impium facinus virum impulit. Sed vt sub honesto prætextu lateret scelus: & quo facilius vel adiuuante, vel certe non aduersante multitudine suorum, cogitata perficeret, Senatum conuocat. Queritur, perniciosam esse Reipublicæ partitionem Principatus à patre " suo institutam, propterea quod multitudo Principum cum hostes ad inua" dendum audaciores, tum ciues ad resistendum infirmiores redderet, cuius " rei aliquem iam gustum paruo temporis spacio ipsi fecissent, vexati impune " à Bohemis: qui non modo commouere se, dum penes vnum patrem suum " fuit imperium, ausi non essent, verum etiam pacis conditiones ab eo acce" pissent. Neque vero diu quietam esse posse ab intestinis discordiis ac ciuili" bus bellis eam Rempublicam, quæ à pluribus exæquato dominatu, non cer" tis legibus, sed arbitratu cuiusque gubernetur. Nec diu maiestatem vnius cu" iuspiam ab iis conseruari solere, qui non modo genere, sed viribus etiam & " potentia, vni illi pares esse sentirent. Exemplo esse recenti pene hominum " memoria Sbigneum, qui licet genere impar, tamen quod pater eum fratri ex " iusta vxore suscepto exæquasset, tantis malis, cladibusque Rempublicam in" uoluerit, vt eam euersurus omnino fuerit, nisi iusta fratris indignatio aliquã" do tamen eum è medio sustulisset. Bohemos quoque & Russos vicinos suos " nullã aliam ob causam ciuilibus bellis inter se ad excidium pene collidi, quam " quod in multos partita sint eorum imperia. Quocirca vellent, iuberent, vt " penes vnum se, quem primogeniti prærogatiua cæteris fratribus prætulisset, " vere esset regnum. Attributurum se esse fratribus, aut definitos è fisco suo " reditus, aut vero agros nonnullos & territoria, in quibus illi vitam honeste " sustentare queant, nec tamen calcitrãdi materiam aut occasionem habeant. " Multo esse præstabilius, paucos quosdam incommodo ac detrimento affici, " quam vniuersos perire. Senatores sententias rogati, cum stupefacti rei nouitate aliquandiu silentium tenuissent, tandem omnes, paucis à Christina subornatis exceptis, impium Principis consilium detestari: orare, ne patris vltimam voluntatem irritam faciat, ne vniuersæ Poloniæ cõsensum aspernetur:

Vladislai oratio in Senatu.

Responsum ad Vladislai orationẽ Senatus.

N nele-

" ne leges naturę labefactet. Valde esse dissimile, quod de Sbigneo commemo-
" ratum sit: illum nothum fuisse, nec vllo more aut iure in partem Principa-
" tus admitti debuisse: hos legitima vxore, & quidem Cæsaris filia ortos, exor-
" tes paterni dominatus fieri recte non posse. Illum improbum, impudentem,
" & iam inde ab initio in patrem impium extitisse: hos liberalibus ingeniis, ho-
" nestissime educatos, summo esse pudore ac modestia: æquissimisque animis
" ferre & laturos porro esse maximi natu fratris principatum. Magis autē con-
" sultum esse Reipublicæ, si plurium ea consiliis & armis coniunctis defenda-
" tur, quam si ex vnius iudicio & propugnatione dependeat. Non posse com-
" mode vnum omnia prospicere, nec ad omnes Regni partes suis opem feren-
" tem pariter accurrere, nec omnia per se munia Principatus obire. Quod si vi-
" caria cuiusquam opera vtendum sit, magis fidum, magisque beneuolentem
" esse fratri fratrem, quam extraneum.

His & aliis dictis propemodum ad sanitatem reuocata erat mēs Principis, nisi violentior vxoris amor, nocturnæque eius persuasiones ac blāditiæ, quæ plurimum apud vxorios viros valent, tantoque pestilentiores sunt, quanto plus potest is, quem superant, præcipitem eum egissent. Deliberato scelere, tributum siue subsidium pecuniarum fratribus & fraternis ditionibus primum imperat, vt eorum tentaret patientiam: & si renuerent, iustum haberet belli ipsis inferendi prætextum. Vbi paritum est, deinceps ad intercipienda, quæ eorum ditionis erant, animum conuertit, nec tamen Polonorum, quibus iam suspectus & exosus esse cœperat, quosque alienos à cupiditate sua esse nouerat, ministerio & militia vti ad eam rem ausus est: sed Russorum, quibus cum materno genere coniungebatur, auxilia clam acciet: cum his aperte iam in fraternas ditiones grassatur: edicit, ne cuiquam Poloni præter se obediant: cōtumaces aut vinculis, aut verberibus coercet, aut bonis mulctat. Nonnullas iam fratrum munitiones & oppida cum pagis adiacentibus, partim per Russos occuparat, partim in deditionem acceperat, ad florentiorem fortunā vel metu, vel (vt est vulgus fere nouarum rerum, nouorumq; dominorum auidum) leuitate deficientibus passim hominibus. Ibi iuuenes impio fratris proposito perspecto, quid faciant porro cum suis consultant. Animaduertunt à bello ciuili animos popularium suorum abhorrere: nec ipsi satis animorum ad vim fratris propulsandam habebant, propterea quod & virib⁹ minus valebant, & quantum cuique fidendum esset, nesciebant. Itaq; ad misericordiam Procerum confugiunt, paternorum meritorum, paternæ volūtatis, publiciq; omnium ordinum consensus de partiendo imperio ipsos admonent, ipsorum fidei ac protectioni se suaq; commendant. Ad fratrē etiam proficiscuntur: & quoniam caput illorum consiliorum Christinam glotem suam esse senserant, ad mulieris pedes sese prosternunt, clementiam eius supplices implorant. Verum ea surdis auribus leuirorum preces accipiebat, & salutem Reipublicæ, quę omni necessitudini præponenda esset, causificabatur.

Tributum à Vladislao fratribus imperatur.

Cōmouit ea res multos ex primoribus, cum iuuenum misericordia, tum metu exorientis tyrannidis, cuius argumentum erat, q̃ Vladislaus externum militē in suos immittebat: tum auaræ importunæq; mulieris odio, quæ præter hāc in fratres mariti sui inclementiam, nouis etiam exactionibus animos multorum offenderat. Itaq; impensius iam & apertius nōnulli iuuenibus fauebant, inprimis vero Vuseborius Palatinus Sendomiriensis & magister militiæ, ac Petrus Danus, Comes Scrinnensis: quorū ille nōnunquam Russos exin-

Procerum alienatio à Vladislao Principe.

Exactiones nouæ instituuntur & munera honoraria.

ex insidiis paruis præliis fundebat: Petrus vero monendo Principem ab instituto auocabat: quæ res ei, si non exitiosa, calamitosa quidem certe fuit. Nã Vladislaus, vt omnibus de rebus cum vxore cõmunicabat, ita de Petri quoque consilio ac studio ipsi narrauit. Excanduit subito in hominem iracunda mulier, alioqui etiam ipsi infensa, ex huiusmodi causa. Venatũ forte Vladislaus Princeps, & Petrus hic in remotas syluas ierant: ibi totum diem inuestigandis & persequendis feris defatigati, ad vesperum ad focum constructa è cespite mensa, cum se pane ac ferina carne, & aqua fontana vtcunq; refecissent, & humi stratis penulis cubituri essent, Vladislaus domesticarum lauticiarum, & mollium stratorum recordatus, ioco Petrum appellans: mollius, inquit, nũc Petre vxor tua cum Abbate Scrinnensi cubat, quam nos. Petrus contra, vt iocum ioco retunderet: fortasse, inquit, & tua cum Dobesso. Erat autem Dobessus iuuenis ex equestri ordine non inelegans, quo familiarius Christina vtebatur. Tetigit id dictum Principis animum, & sermonibus quidem tunc, iocisque finem fecit: vultu vero ne postea quidem satis dissimulauit siue dolorem, siue solicitudinem: incertum liberiori ne dicto Petri offensus, an de crimine vxoris ex verbis Petri, & superioris temporis coniecturis, quas non tam scrupulose ad eam diem notarat, suspiciones colligens. Christina vbi tristiorẽ cogitabũdumq; præter morem virum reuersum animaduertit, sciscitatur causam, dissimulat aliquandiu Vladislaus: ad extremũ victus blanditiis vxoris, detegit ei vulnus animi sui. Inde grauiores ea in Petrum iras conceperat, occasionemq; vlciscendi eius quærebat: quam cum fortuna percõmodam attulisse videretur, in eo quod Petrus aperte cupiditati Principis aduersabatur, ibi vero instare violẽta mulier apud maritũ noctes diesque, vt Petrus è medio tolleretur. Eo viuo, nunquam animi compotem futurum Vladislaum. Subornat tandem Dobessum Christina, partim probri infamia irritatum, partim policitatione bonorũ Petri illectum, vt eum quouis modo vel caperet vel interficeret. Nec est tamen ausus Dobessus hominẽ aperta vi aggredi: sed obseruabat tempus, quo per fraudẽ eum incautũ opprimeret. Forte Petrus nuptias filiæ, quã Iaxæ Serborum Duci in matrimonium collocabat, Vratislauiæ insigni pompa ac celebritate apparabat: eo se Dobessus quoq; magno comitatu confert, securumq; & nil eiusmodi suspicantem Petrum solum forte conspicatus, dum ministri circa apparandas nuptias & hospites comiter accipiendos satagunt, correptum celeriter paratis & dispositis ad hoc equis asportat, & ad Principẽ adducit. Diu, quid eo faceret Vladislaus, animi dubius fuit. Reuerebatur hominis dignitatem, gratiamq; popularem: reminiscebatur, quo is honore apud patrem suum fuisset. Contra suggerebat Christina, si incolumis Petr' dimitteretur, acerbiorẽ eum capitaleq; hostẽ fore Principi iniuria illa exacerbatum. Vbi cũctari virũ videt, minatur se ab eo discessuram, vbi impune probro prostitutæ pudicitiæ afficeretur. Vicit tandẽ perficitq;, vt indicta causa Petro lingua præcideretur, & oculi effoderentur. Vixit tamen post eam calamitatem Petrus quinquẽnium, & mortuus Vratislauiæ in S. Vincentij quod templum & monasterium ipse condiderat, honorifice sepultus est.

P. Duninus dolo Christinæ petitus.

Dunini calamitas.

Petro tam crudeliter excarnificato, minus ausi sunt Proceres voluntati tyranni aduersari: creuerunt tamen omnium in eum odia, quæ secundo fortunæ flatu occultata, postea afflictis rebus eius in apertum erupere. Minus deinceps is dissimulanter iam agere, & fratres ditionibus ipsorũ pellere,

Vladislaus fratres violat cum Russis. magnis Russorum fretus auxiliis, quibus Suatoslaus, Vuseuolodi Kiouiensium Principis filius, Izaslaus, & Vseuolodimirus Haliciensium Duces præfuere: iamq; Henricum Sendomiria, & Boleslaum Plosco, omniq, Masouia expulerat. Restabat Mieczislaus, ad quem cæteri fratres confugerant. Ad eos igitur Vladislaus in maiorem Poloniam cum exercitu magnis itineribus cōtendit, in celeritate plenam victoriæ spem reponens. *Ciuile bellum inter fratres.* Veniens Posnaniam, quæ ipsi portas clauserat, cum primo impetu capere non potuisset, obsidione cinxit. Vastabant interim Russi agros liberioribus excursionibus, exurebant vicos & pagos, captiuos viros ac mulieres in seruitutem abducebãt, diripiebant fana, vimque honestis puellis ac matronis inferebant, nec à pueris quidem abstinebant. Quæ facinora indigna Iacobus Archiepiscopus Gnesnensis, venerabilis & pius senex, excelsique animi, cum vidisset, patriæ calamitosam sortem miseratus, sacro pontificum cultu & infula, quo augustiorē speciem Principi exhiberet, indutus, & carpento in castra vsque ad ipsum Vladislai tentorium inuectus, comiter Principem nefarij cœpti admonet. *Oratio Archiepiscopi Gnesnen. ad Vladislaum.* Negat esse boni Principis, patriam, à qua in lucem editus, educatus, & ad summum honorem euectus sit, externis armis hostilem in modum impetere, vexare, ac diripere: negat esse Christiani hominis fratres coniunctissimos
„ ac obsequentissimos, quos tuendos susceperit, oppugnare: & non modo at-
„ tributis à patre & vniuersa Republica ditionibus exuere, sed vitam etiam &
„ sanguinem eorum sitire. Si homines non reuereretur: at Deum metueret, a-
„ cerrimum scelerum omnium, & maxime violatæ humanæ coniunctionis &
„ societatis vltorem. Non commouit hæc Archiepiscopi oratio Vladislaum, nec ab instituto deterruit. Quod cum vir pius animaduerteret, quasi numine afflatus, è sella assurgens: quando, inquit, humana simul ac diuina iura superbe contemnis, & paterna mea monita obstinate respuis, Dei omnipotentis, cuius vices gero, autoritate sacris & Christianorum hominum societate tibi interdico, caputque tuum & omnium adiutorum tuorum diris deuoueo. *Vladislaus diris deuouetur ab Archiepiscopo.* Deinde multa in eum & exercitum eius execratus, recedebat. Forte dum imprudentius auriga carpentum conuertit, in columnam, quæ tentorium Principis sustentabat, extremo axe impingens, mota loco columna, tētorium solo prostrauit. Mali ominis ea res cunctis visa est. Tenuit tamen iram Vladislaus, nec acerbius quicquam in Archiepiscopum aut fecit, aut dixit: ita vt mirarentur omnes eius patientiam. Diligentius dein omnia ad expugnationē Posnaniæ administrare perrexit Vladislaus, cum in castris nullus subesset hostilis metus, Russique securius agerent, quam ratio castrorum exigit: & vel ad prædas agendas quoquouersus discurrebant, vel genialibus epulis & compotationibus, ludisque & lusibus indulgebant, vel his rebus grauati & fatigati altum stertebant: in stationibus rari, nec ij sobrij excubabant. Delitescebant interea in abdito Boleslaus, Mieczislaus, & Henricus cum modico militum præsidio, occasionem bene gerendæ rei captantes: ij postquam vel ex transfugis, vel è captiuis per insidias, dum incautius pabulantur, exceptis, certo didicere de negligentia & securitate hostium, silenti agmine ad castra propius accedunt. Oppidani è turribus procul suos conspicati, nec ignari, quid in subiectis oppido castris ageretur, proposito vexillo signum dant suis faciendi in hostem impetus tempestiui. Animaduertere id vexillum præter morem extensum Russorum Duces, qui tunc forte cum Vladislao conuiuabantur: rogant, quidnam rei sit, & quid sibi velit vexillum illud?

illud? Respondet Vladislaus: deditionis signum esse, parcendum esse Russi censent supplicibus: negat Vladislaus vllum fore iis, qui tam obstinate obsidionem sustinuissent, misericordiæ locum. Nec multo post exauditur ab extremis castris ingens clamor ac strepitus, iam intra vallum, & in cæde versantium hostium: erumpunt eodem tempore & oppidani, ac turribus cæterisq; operibus & tuguriis militum, è stipula stramentisque factis celeriter ignem subiiciunt. Fit trepidatio, discurritur totis castris, perculsis re subita & inopinata omnibus: nec quid agerent, aut quo se verterent, ac ne fugæ quidem consilium explicantibus. Cæteri vel ad Ducum tentoria, vel ad sternendos equos, vel ad efferenda, quæ quisque charissima habebat, festinabant, vel attoniti denique amentium more huc atque illuc discursabant. Ad extremum grassante late vndique ferro & incendio, effundunt sese castris, qua quisque exitum inueniebat. Fugientes vero partim trucidantur ab equitibus, partim in Vartam & Glouunam fluuios, qui non ita procul à castris erant, compulsi merguntur. Vladislaus cum Russis Ducibus, & paucis quibusdam euadens, effuso cursu Cracouiam contendit. Inde quoque Russi, nudi pene ac inermes, & omnium rerum egeni domos sese recepere. Direpta sunt copiosa & opulenta Vladislai Russorumque castra. Annus, quo hæc acta sunt, fuit à Christo nato millesimus centesimus quadragesimus quintus.

Vladislaus vincitur & fugatur à fratribus.

Magna fit statim ea victoria rerum commutatio. Transibant omnes passim à victo ad victores, & augebant eorum exercitum: arces & munitiones interceptæ, in fidem & potestatem pristinorum dominorum vltro redibant. Cæterum non contenti victores iuuenes eo, quod fratrem se oppugnantem profligassent, suaq; omnia recepissent, exterminare eum etiam vicissim propriis ditionibus, & Principatu eiicere instituunt, rati, nunquam eum ad sanitatem & modestiam rediturum esse: sed auxiliis Russorum fretum, bellum renouaturum. Itaque æstate sequenti cum validiore, quam fuerat initio exercitu Cracouiam contendunt. Quod cum Vladislao nunciatum esset, diffisus munitioni arcis, suorumque studiis & voluntatibus, fratrumque desperata misericordia, quippe quos ipse supplices nulla dignatus esset, relicta Cracouiæ vxore, ac tribus filiis, per Silesiam in Germaniam profugit, Conradi tertij Imperatoris, vxoris suæ sobrini, opem imploraturus. Cracouienses autem cum primum aduenientibus Boleslao, Mieczislao, & Henrico portas clausissent, cognita Principis longiore fuga, & consensu totius Poloniæ aperuere: nec multo post arx etiam deditur: in qua recipienda summa vsi sunt iuuenes moderatione. Liberos & vxorem Vladislai quamuis infestam sibi, & quæ origo omnium illorum malorum fuerat, ab omni iniuria ac contumelia iratorum militum atque procerum defenderunt: & cum omni supellectili in Germaniam, aut quo vellent, additis præsidij causa, qui abeuntes deducerunt: dimiserunt. Sic infelix Vladislaus, qui suasu vxoris iniuste aliena concupiuerat, sua iuste amisit: & qui in amplissima fortuna, Principatusque prærogatiua non acquieuerat, in exilio cum mala consultrice vxore miser contabuit. Obtinuit autem principatum Poloniæ Vladislaus non totos septem annos. Sub ipsum Principatus eius initium Ianicus Vratislauiensis Episcopus, ac deinde Archiepiscopus Gnesnensis, Ianislaus dictus, & Clemens fratres germani equestri nati familia Griffonum, vt vulgo vocant, monasterium Andreouiense condiderunt: eique oppidum ipsum Andreouiam, & septem

Defectio Polonorum à Vladislao.

Vladislaus principatu pulsus in Germaniam fugit.

ptem pagos de bonis suis attribuerunt, atque in eo Cistercienfis sectę monachos à Bernardo abbate sancto cõditos, è Burgundia euocatos collocarunt.

BOLESLAVS QVARTVS CRISPVS, *Princeps Poloniæ.*

Anno Chr. 1146.

EXacto cum vxore & liberis Vladislao Principe, concordi fratrum iuxta ac Procerum, Nobilitatisque sententia ad Boleslaum, qui Vladislao natu proximus erat, Principatus & summa rerum defertur, & quæcunq; in ditione Vladislai fuerant: Casimirus etiam natu minimus frater, eius curæ cõmendatus est. Et moderate is clemẽterque regnauit: fratres magna beneuolẽtia ac charitate cõplexus, beneficentia etiam & liberalitate maiorẽ in modum sibi deuinxit. Nonnulla enim bona & possessiones, quæ ipsius iuris fuerant, ipsis vltro donauit & edixit: eoq; summa ij fide, summoq; studio vicissim eum defenderunt, nihil neq; Russorum, neque Bohemorum, neq; Germanorum, ac Conradi Cæsaris minis deterriti, aut precibus emolliti. Instabat enim Vladislaus assiduo, tum apud Vladislaum Ducem Bohemorum, ad quem ea de re adierat, tum apud Cæsarem, vt eorum vel autoritate in paternum Principatum restitueretur, vel armis reduceretur. Solicitabat & Russos legationibus: sed hi nondum se satis è clade Posnaniensi refocillarant, & nolebant consentientẽ Poloniam irritare. Cæsar vero & Bohemus prolixe promittebant: verum hic domesticis motibus, ille Asiatica expeditione, impediti, præstare commode promissa non potuere. Misit tamen Conradus Imperator legationem ad Boleslaum, & cæteros fratres, vt Vladislao ademptas ditiones & principatum sua sponte redderent, potius quam arma sua experirẽtur: neq; enim se recte & affini, & calamitoso ac supplici Principi deesse posse. Cui legationi Boleslaus Princeps de sententia fratrum ac Procerum ita respondit: Nulla à se fratribusque suis iniuria affectum esse Vladislaum, se nequicquam deprecantes impio bello ab eo petitos, & attributis à patre, & ab vniuersa Republica ditionibus & principatibus iam pene exutos, cum tamẽ pacem multis æquis conditionibus impetrare possent, vitã defendisse suam:

Conradi Imp. legatio ad Polonos.

Boleslai Crispi responsum ad legationem Cæsaris.

" illumq; omnis diuini & humani iuris violatorem, fratres insontes & obse-
" quentes eiicientem, intolerabilemq; in gentẽ liberam dominatum vsurpan-
" tem, non tam ipsorum viribus, quam diuina vltione euidenter perculsum,
" fugientemq; magno vniuersæ Polonię consensu exilio sempiterno damnatũ
" esse. Recipere eum talem, tamq; iuste consensu publico pulsum, neq; sibi tutũ
" esse, neq; Polonis expedire. Ne ergo Cæsar id à se postularet, neue ab inuitis
" extorquere pergeret, quod sine periculo, & sine magno Reipublicæ malo fa-
" cere non posset. Esse quidem Cæsaris afflictis subuenire, sed iis demũ, qui im-
" merito afflicti essent: cæterũ ad vim & iniuriam faciendam nemini opem eius
" patere debere: quippe qui ab innocentia contra scelus, ab officio contra im-
" probitatẽ, à modestia contra audaciam, à iustitia contra iniustitiam, deniq; à
" pietate cõtra parricidium stare debeat. Esse Vladislaum affinẽ Cęsaris, se vero
" cognatos etiam: auxilium se ab eo sperare non bellum expectare, cuius nullã
" neq; dedissent, neq; daturi essent occasionẽ. Habere se illi eũ honorem, quẽ
" & cognato, & maximo Principi haberi par esset: libẽterq; in aliis rebus auto-
" ritati eius se obsecundaturos, in vna illa re id fieri non posse. Libentius se cũ
" quauis capitali hoste, quam cum illo tali fratre in gratiam redituros esse, &
" quidnis potius passuros, quam commissuros, vt suo sibi iumento, q̃ dicitur,

malam

malam rem adsciuisse, & Rempublicam, quæ in fidem suam confugerit, pro- «
didisse videretur. Fregit ea responsio Cæsaris animum, ita vt multum de stu- «
dio suo in Vladislaum deinceps remitteret: præsertim ꝙ ad expeditionē Asiaticam tot⁹ spectabat, quamuis à Proceribus suis & Bohemo, quos sedulo vna cum liberis & vxore prensabat Vladislaus, in Polonos incitaretur. Conradus vero Cæsar cum expeditionem illam suam maturasset, per Poloniam attestante Dlugosso statuit iter facere: ꝙ & compendiosior ea via esset, & minus periculorū haberet: simul ꝙ non diffideret, se Vladislaum cū fratribus corā reconciliaturū esse. Et acceptus quidē est à Boleslao, cæterisq; fratribus perquam honorifice & liberaliter, vna cū Vladislao Bohemorū Principe, omnique eius exercitu, sed de recōciliatione nil tunc aliud impetrauit, nisi ꝙ pollicit⁹ est Boleslaus cū fratribus, se, cū reuertisset ab illa expeditione Cæsar, q̄ is vellet, factu rū esse. Sub Hyemē eiusdem anni duxit Bolesla⁹ cū Henrico fratre exercitū in Russiam, Izaslai Kiouiensium Principis cōspiratione cęterorū Principum Principatu eiecti, precibus & muneribus inuitat⁹: castrisq; apud Cemerinum positis, totā hyemem ibi cōsumpsit, & nulla re memorabili gesta propter ignauiam Izaslai, & non satis certam fidem Russorū, in Poloniam rediit. Izaslaus vero post discessionē auxiliorum, Lusci obsessus ab hostibus, pacem tandē ab eis impetrauit. ¶ Anno vno interiecto, reuersus ab expeditione Asiatica Cæsar, cū non magnū ibi operæ precium fecisset, magnamq; copiarū suarum partē partim prælio Turcico, partim dolo Emanuelis Constantinopolitani Imperatoris amisisset, bellū Polonis intulit, vt per vim Vladislaum exulē in principatū restitueret: cū Boleslaus, cęteriq; fratres, promissorū admoniti tergiuersarentur, ꝙ diceret, Vladislao reducto, se nouos motus, noua pericula, summamq; Reipublicæ perturbationē reformidare. Verū id bellū in speciem ingēs & formidabile Boleslai Principis humanitas & sapientia inter ipsa initia restinxit. Nā vt Cæsar cū validis Germanorū, Boemorū, & Morauorū copiis Poloniæ fines attigit, non destitit Boleslaus cū expeditis turmis, quas de suis tumultuarie coegerat, omnibus locis opportunis hostilia itinera, pabulationes, frumētationes, & aquationes, ex insidiis obseruare, & in incautos hostes impetū facere, interdūq; totum exercitū reficientem se, aut quiescentē subito tumultu, & ad castra adequitātis exercitus ostētatione exagitare ac pterrefacere. Illis vero ad arma cōclamantibus, ad impedita loca raptim se cū suis recipiebat, nec vnquam rē fortunę & dimicationi cōmittebat. Cū autem ad Oderā substitisset, & castra metat⁹ esset Cęsar, eo ꝙ aquæ ei⁹ fluminis tūc forte excreuerāt, & Poloni vlteriores ripas obseruātes, difficilē traiectionē ipsi effecerant: simul autē è Germania noui quidā motus ipsi afferebātur, quibus ad rerū domesticarum curā reuocabatur: accepta fide Bolesla⁹ in castra ad eum venit, factaq; publica audientia, Vladislai fratris facinora ac peccata omnia, in se, ac cæteros fratres, & in oēs ordines Reipublicæ Polonæ luculenter exposuit: necessariam expulsionē, iustamq; restituendi eius recusationem suam, & vniuersę Reip. excusauit: necessitudinē suam cum Cōrado maiorē, quam Vladislai commemorauit: studia & officia sua nonnulla in Cęsarē & Germanos modeste refricauit: ne cognatū & Christianum sanguinē sitiret, neu se ad extrema adigeret, orauit. Munera ēt non contēnenda Cęsari, & nōnullis Principib⁹, maximeq; iis, quos gratia plurimū valere apud Cęsarē didicerat, priuatim misit. Ita poscēte Boleslao, suadētibus primoribus, ad sua defendenda festinantibus militibus, ipso Cæsare ductū iri diutius opinione sua

Conradi Cæsaris expeditio per Poloniam in Asiam.

Russicum bellum.

Conradus Imp. bellū Polonis infert.

Boleslaus ad Cæsarē in castra venit, & bellum sustulit.

sua bellum animaduertente, & ad componendas res domesticas festinante, bellum illud statim solutum est: dimissusque postridie exercitus, nequicquam reclamante Vladislao exule, ac Bohemorum Principe, non tam exulis rem agente, quam Polonis inimico. Pace cum Cæsare facta, aut verius bello in aliud tempus dilato, Boleslaus & Mieczislaus vxores duxere, sorores germanas Vseuolodimiri Haliciensium Principis filias: Boleslaus quidem Anastasiam, Mieczislaus vero Eudoxiam: verum is, hac non multo post mortua, nondũ exacto à primis nuptiis biennio, aliam duxit, Gertrudam Regis Vngarorum sororem, Belæ cæci filiam. Cæterum Henricus cœlibem vitam secutus ad Hierosolymitanam militiam cum nõ contemnendo comitatu profectus est, Principatu suo Boleslai fratris fidei ac tutelæ cõmendato: cumque totum annum ibi commoratus, non vulgare virtutis suæ specimen aduersus barbaros Saracenos edidisset, sospes reuersus est, & in Zagosce pago ad Nidam amnem parœciam ac domicilium Templariorum sodalitati, quæ tunc bonam in Asiatico bello Christianis nauabat operam, condidit, & luculentis reditibus instruxit.

Boleslaus & Mieczislaus vxores ducunt.

Henricus Dux ad Hierosolymitanam militiam profectus.

Vladislaus exul, quamuis desiderio & spe sua frustratus iterum atque iterum, pergebat tamen molestus esse Cæsari de reductione sua: & commouebat quidem Cæsarem, cum assidua flagitatione & querimonia, tum aspectu ipso miserabili, ac tantæ fortunæ commutatione: pudor etiam cum indignatione mixtus Cæsarem stimulabat, quod cõtemni & postulata, & minas suas, nec promissa præstari à Polonis Principibus, maiestate sua indignum iudicaret. Sed tamen exulem reducere non potuit, partim aduersa valetudine ac diuturno morbo impeditus, partim etiam propriis ac necessariis negociis, & nonnulla imperij perturbatione distentus. Verum quo leuius interea Vladislaus ferret exilium, possessiones ei quasdam dedit vtendas fruendas, vnde se & vxorem liberosq; sustentaret: adiungit exiguas copias equitum peditumque, cum quibus ille crebris excursionibus Vratislauiensium tractum, & viciniam illam omnem, extructis in confinio duabus arcibus Nemcio & Grothecio, quo se tuto recipiebat, infestauit. Non tulit hoc Boleslaus. Nam coacto exercitu ad prædatores illos persequendos, & arces euertendas profectus est. Id vbi cognouit Vladislaus, munitis præsidio militum arcibus, in Germaniam se recepit, siue metu, siue auxiliorum petendorum gratia. Qui in in præsidiis relicti erant Germani siue Bohemi, sustinuerunt aliquandiu impetum & obsidionem Polonorum: tandem deficiente annona, & morbis inualescentibus, ac desperatis auxiliis, deditionem fecere. Nec ita multo post, nempe anno Christi millesimo centesimo quinquagesimo tertio Conradus Imperator mortuus est: cui Fridericus Barbarossa Friderici Sueuorum Ducis filius Cõrado patruo in imperio successit, qui sub initium petendo imperiali diademate, pacandisque seu potius turbandis rebus Italiæ, ac Pontificibus Romanis arbitratu suo creandis ac deiiciendis occupatus fuit. Reuersum in Germaniam, & conuentum totius Germaniæ Herbipoli agentẽ adit supplex Vladislaus, orat de reductione sua: & quo magis eum ad misericordiam flecteret, tres filios iuuenes pedibus propinqui Imperatoris admouit. Idem pro eo petiit Vladislaus Princeps Bohemorum, fastum Polonorum & contemptum Cæsareæ maiestatis exaggerãs: idem plerique Germanorum Principes, quibus iam Vladislaus exul diuturna consuetudine familiaris factus erat, quosque ea de re prehensauerat. Quamuis vero rebellarant Imperatori

Vladislaus exul infestat Poloniam.

Medio-

Mediolanenses cum sociis suis, tamen exoratus Imperator priorem in Polonos expeditionem decreuit: ac legatos quidem statim ex comitiis illis ad Boleslaum Principem ac fratres eius misit, qui ipsis, nisi reciperent Vladislaum, aut nisi ipsi tributum, quod fortasse pollicebatur Vladislaus, Imperatori Romano penderent, bellum denuncient; ipse vero hyemem illam in apparatu belli consumpsit. Reuersi Cracouia legati, non dissimile eius, quod Conrado olim datum erat, responsum retulerunt: cuius ea vis erat, vt quiduis potius passuri Poloni Principes, qui ea de re Cracouiam ad Boleslaum conuenerāt, quam aut tam immanem, ac turbulentum fratrem recepturi, aut tributum cuiquam daturi esse viderentur. Itaq; æstate anni sequentis millesimi centesimi quinquagesimi octaui Fridericus Imperator cum maximis Germanorum ac Bohemorum copiis per Saxoniam in Polonorum fines ingreditur, & ad vndecimum Calendas Septembris Oderam amnem, nemine prohibente, vado transiuit. Nam Poloni Principes, etsi non contemnendam & ipsi manum habebant, nusquam tamen ausi sunt aperte se tanto exercitui opponere: sed munera inter se copiasque partiti, quod equitatu abundarent, leuiq; armatura vterentur, partim in prædatores & pabulatores ex insidiis vim faciebant: partim villas & oppida sua, qua iter facturum esse Imperatorem suspicabantur, ipsi comburebant: partim etiam munitiones deiiciebant, ita vt neque progredi recte Imperator propter pabuli ac commeatus inopiam, neque vestigium ponere firmo aliquo & munito loco posset. Erant in magna difficultate res Germanorum: quippe quibus neque frumentum, neque pecudes ad vescendum, neq; vinum aut cereuisia ad bibendum suppeteret, omnia itinera Polonis obsidentibus. Itaq; intestinorum dolore laborari vulgo cœptum, quo morbo plurimi absumpti sunt: iamque non mussitabant milites, sed apertis conuiciis & maledictis Imperatorem incessebant, quod ab eo ad inauspicatum bellū ob rem alienam educti essent. Quibus rebus permotus Fridericus Imperator, simul quod res Italicæ discessu eius turbatæ, eum ad se reuocabant, de reducendo exercitu cogitare cœpit: sed metuebat, si nulla pace facta retrocederet, vt satis tuto id facere posset: quod non dubitabat, Polonos terga reuertentium pressuros, & aliquam Germaniæ oram dimisso à se exercitu vicissim inuasuros ac deuastaturos esse: sin pacis mentionem prior fecisset, pro victo se habitum ac contemptum iri: vtrumque non ex dignitate Imperatoria fore. Etenim ex æquo turpe & ignominiosum est, eum, qui bellum alteri intulerit, aut pacem vltro offerre, aut rebus infectis retrocedere. Eum sensum Imperatoris cum probe calleret Bohemorū Princeps, siue iussus, siue pertæsus & ipse belli, agit cum Polonis, vt de pace ad Imperatorem mittant, aut ipsi veniant: sperare se, ac recipere, æquis conditionibus eam iri compositum. Amplectuntur Poloni eius consilium, petita acceptaque fide ad hostem proficiscuntur. Ibi multis vltro citroque habitis sermonibus, pax tandē his legibus constituitur: Vt Vladislaus ad Silesiæ modo dominatum restituatur, cæteris se abstineat: & vt Boleslaus vna cum fratribus trecentos hastatos equites Friderico Imperatori in auxilium ad Mediolanense siue Lombardicum bellum mittat. Et quo firmior hæc pax sit, Adleidam Imperatoris sororis filiam Mieczislaus tertiam vxorem duxit. Nā alteram, quæ fuit Vngara, haud ita multo ante amiserat, susceptis ex ea duobus filiis, Ottone & Stephano. Pace facta cum Polonis, deduxit Imperator exercitum, & anno sequenti expeditionem in Italiam profecutus est, Bohe-

Legatio Frid. Imperatoris ad Polonos.

Friderici Imp. in Poloniam expeditio.

Pax inter Imp. & Polonos.

Silesia Vladislao attributa.

Mieczislaus tertiam vxorē duxit filiam sororis Friderici Imp.

morum & Polonorum auxiliis adiutus. In ipso autem procinctu Vladislao Bohemorum Principi Ratisbonæ diadema imposuit, Regemque eum appellauit. Fames deinde Poloniam afflixit, frumento belli tempore partim nõ demesso, partim ab hostibus consumpto, partim vero à Polonis ipsis corrupto. Mortua est eo anno Anastasia Boleslai vxor ex dolore partus, cum Lescum alterũ filium peperisset: nam biennio ante Boleslaum pepererat. Duxit postea Boleslaus alteram vxorem Helenam Roscislai Præmisliensium Principis filiam, suasu fratrum, cum ad Adleidæ Mieczislai coniugis puerperium conuenissent. Apparabat iam Vladislaus reditum in patriam opera & beneficio Friderici Imperatoris impetratum, post tredecim annorum exilium: verum in ipso apparatu extinctus, & Aldenburgi in Holsatia sepultus est: ita vt non irrita fuerit Archiepiscopi Gnesnensis deuotio, nec potuerint humani conatus diuinam sententiam, & iustã fratrum & patriæ violatoris vltionem immutare. Vixit autem Vladislaus quinquaginta quinque, præfuit Polonis non integros sex annos: liberos reliquit masculos tres, Boleslaum, Mieczislaum & Conradum, cui Lascongo propter gracilitatem crurum cognomen fuit: quem quidem Cõradus Imperator Fuldensi Abbati educandum dederat. Christina vero Vladislai vxor Aldenburgi in exilio consenuit, vitamq; cum morte ibidẽ commutauit. Filij non ausi absente Imperatore Silesiæ Principatum ex fœdere patri promissum repetere, quarto demum anno post mortem patris, nempe anno à Christo nato millesimo cẽtesimo sexagesimo tertio instante apud Boleslaum Friderico, cum is ab Italica expeditione capto Mediolano reuertisset, reuocati, Silesiam omnem, quæ continentibus syluis à reliqua Polonia dirimitur, vsq; ad Bohemorum Misnensiumq; fines, in ditionem suam acceperunt, ea quidem lege, vt maiestatem summi Principis Polonorum comiter conseruarent, neue patris tyrãnidem imitarẽtur. Vt autem omnis dissidiorum materia inter fratres deinceps tolleretur, patrui inter eos ditiones partiti sunt, ita vt Boleslao, qui Procerus siue Altus cognominatus est, Vratislauiensis tractus: Mieczislao Ratiboriensis & Opoliensis: Conrado vero Glogouiensis & Crosnensis obtingeret. Ex his Mieczislaus insano mulierculę cuiusdam amore captus, Opauiam ipsi iure sempiterno donauit.

Boleslaus alteram vxorem duxit.

Vladislaus moritur.

Christinæ mors.

Silesiæ Ducum origo.

Silesiæ diuisio.

Restitutis Vladislai filiis, sublatoque omni metu belli, Boleslaus Crispus Princeps Polonorum, ex fratrum & fratris filiorum, consiliiq; totius sententia, Prutenis, qui iam inde à Boleslai Criuousti morte à fide Principũ Poloniæ & à religione Christiana desciuerant, bellum fecit: traductoq; Ossam amnem exercitu, tripartito agmine ad interiora ipsorum penetrauit, ferro & incendiis omnia miscens, & magnas prædas agens. Ea vastatione moti Prutenorum primores, cum vires suas impares tãto bello sustinendo esse animaduerterent, quippe qui non plus decem millibus peditum, & sexdecim equitum facere possent, supplices à Boleslao pacem petunt, imperata se facturos policentur. Negat is pacem se eis daturum, ni stulta & vana multorum Deorum superstitione sese abdicent, & Christianam religionem populariter recipiant. Durius hoc Prutenis videbatur: sed tamen impendentibus malis adacti, accipiunt conditionem: demoliuntur fana & simulacra falsorum Deorum, vni vero Deo Christianorum deiecta ac desolata pridem instaurant: liberos post desertam religionem sibi natos, ritu Christianorum initiant, certatimque omnes nomina Christo dant, sed magis deuitandi præsentis periculi

Prussicum bellum.

Pruteni religionem Christianã recipiunt, & mox rursus abiiciunt.

culi metu, quam ex animo. Itaque deducto exercitu & amoto metu, rursus ad ingenium rediere. Vixdum circumacto anno, Pruteni in pristinam impietatem aperte relabũtur: ritus Christianos explodunt: sacerdotes eiiciunt: templa profanant. Veriti autem, ne extrema quæque pro his, quæ patrarant, paterentur, ad Boleslaum Principem legatos mittunt cum donis magni precij: profitentur se in eius fide permanere, cæteraque omnia iussu eius facturos esse, religionis modo Christianæ necessitatem vt sibi remitteret: multitudinem patrias & auitas religiones neutiquam velle, aut posse abiicere, & omnia prius malle perpeti, quam ab inueteratis tempore & consuetudine ritibus ad nouos transire. Leuius, quam decebat Christianum Principem, violatam & neglectam ab ipsis religionem ferre Boleslaus visus est, cum ij de fide erga ipsum sua nihil mutarent. Itaque sic tunc legatos eorum dimisit, vt factum eorum approbasse videretur, pluris faciens suam quam Dei maiestatem: siue adeo muneribus, quæ sapientum quoque mentibus caliginem offundunt, delinitus. Pruteni videntes impune sibi cessisse prima ausa, sublatis animis haud ita multo post exactores Principis propellunt: factaque manu valida è promiscua hominum multitudine, Culmensem tractum & Masouiam nec opinantibus Polonis ingressi, crudeliter vastarunt, ingentesque pecudum ac hominum prædas abegerunt. Qua de re certior factus Boleslaus, nihil sibi fecit reliqui ad celeritatem: quin cum paucis, quos circum se habebat, & quos proficiscens adiungere sibi potuit, militibus auxilio suis accurreret. Sed iam Pruteni abierant, nec eos longius ille cum paucis cursu defatigatis persequi ausus est. Verum fremens,& sibiipse ob superiorem conniuentiam displicens, tunc quidẽ ditionis suæ fines quali quali præsidio aduersus repentinas Prutenorum excursiones muniuit: cæterum anno sequenti millesimo cẽtesimo sexagesimo septimo, maiore vi & apparatu expeditionem in eos fecit. Aderant & fratres cum instructis suorum copiis. Pruteni sceleris & perfidiæ suæ sibi conscij desperabant veniam, nec satis virium ad sustinendos Polonos habere se iudicabant. Itaque in remotas syluas & inuias paludes se cum gregibus & armentis abdunt: nihilominus exquirunt, quomodo Polonos insidiis & dolis circumueniant. Erant apud Boleslaum in castris Pruteni quatuor perfugæ non ignobiles, qui sic iam probarant fidem suam Boleslao, vt iis ducibus & consultoribus in expeditione illa maxime vteretur: erant enim periti regionum & rerum Prussicarum. Eos Pruteni clam per certos homines, qui & ipsi transfugas se simularant, magnis donis, maioribus promissis ad proditionem pellexerunt: tempus & ratio proditionis constituitur. Magnam iam Prussiæ partem Poloni depopulati, ad syluestria quædam, palustria, & vliginosa loca peruenerant, quæ in speciem herbida ac compascua, limosos abscessus & voragines occultabant. Circum hæc, vti conuenerat, latebat Prutenorum exercitus. Ibi transfugæ magnum numerum pecoris ad ea loca compulsum esse, magnamque multitudinem hominum cum rebus & facultatibus suis se recepiss. affirmant, persuadentque Principi, ne prædam illam contemnat. Vbi primum agmen, quod Henricus Sendomiriensis Dux Boleslai frater ducebat, ægre aliquantum progressum esset, dictitantibus transfugis, perbreuem eam esse difficultatem: ibi signo dato subito Pruteni pedites vndique è latebris prosiliunt, & sagittas omnisque generis tela eminus in impeditos coniiciunt. Poloni neque progredi iam, aut consistere ex aduerso hostium, neq; regredi poterant, ter-

Prutenorũ defectio & excursio in Culmensem tractũ & Masouiam.

Polonorum expeditio cõtra Prutenos.

Poloni à Prutenis fusi.

ra abſcedente,& equites ac pedites armatos abſorbente. Erat miſerabile ſpectaculum, cum Poloni ſine ordinibus progreſſi, & inopinato hoſtium occurſu aut impulſi, aut perterrefacti terga vertebant, ſeque inuicem proterebant & conculcabant. Multi ibi mortales cæſi, longe plures voraginibus abſumpti ſunt. Pauci per cæterorum corpora ſalui ad extremum agmen, quod firmiori loco ſubſtiterat, ſeſe recepere. Ibi Henricus Dux inter primos pugnans fortiter occubuit: ibi omne pene robur Polonorum afflictum atque debilitatum eſt. Reliquas copias Boleslaus cum Mieczislao fratre nihil cunctati in Poloniam tumultuarie reduxere, ne Henrici quidem fratris corpore recepto, aut perquiſito. Pruteni mortuorum ſpoliis potiti, Diis ea ſuis, quibus victoriam illam acceptam referebant, conſecrarunt.

Henricus Dux interfectus.

Sub finem eiuſdem anni edixit comitia Cracouiam Boleslaus cum aliis de rebus, tum de Sendomirienſi ditione, Henrico ſine liberis extincto, quid fieri oporteret. Poſt longam conſultationem placuit, vt Caſimiro minimo de filiis Boleslai Criuouſti, qui ad eam vſque diem exors patrimonij fuerat, principatus ille mandaretur: tametſi Sendomiria cum territorio & aliis quibuſdam proximis oppidis conſentiente Caſimiro Boleslao conceſſa eſt, quoad viueret, quo commodius onera Principatus poſſet ſuſtinere. Nec multo poſt duxit Caſimirus vxorem Helenam Vſeuolodi Bolzeſium Ducis filiam. Diſplicuerat id, quod factum erat de Sendomirienſi ditione, filiis Vladislai: exiſtimabantque ij, partem eius aliquam poſt patrui mortem agnationis iure ad ſe pertinere. Et iam ante alienioribus erãt animis à Boleslao patruo, quod is munitiones quaſdam in Sileſia, cum eam ipſis traderet, in poteſtate ſua retinuiſſet. Reſidebant etiam in animis eorum iræ veteres, & dolor exilij, ereptique ſummi Principatus, & Cracouienſis ditionis, quæ vtraque hæreditario iure ſecundum patrem ſibi arrogabant. Hęc omnia percommodam repetendi occaſionem oblatam ſibi eſſe arbitrabantur, quod inuiſum eſſe offenſione illa & re male geſta imperium Boleslai Proceribus ac equitibus pleriſq; animaduertebant. Forte non deerant etiam, qui eos in ſpem recuperandi illa vel omnia, vel pleraque clam vocarent, & operam ſtudiumque ſuum policerentur. Itaq; aperte querebantur de iniuriis Boleslai, arma bellumque ciuile non diſſimulanter parabant: è Germania auxilia & mercenarios milites accerſebant. Id vbi Boleslaus cognouit, virium ſuarum & offenſionis popularis ſibi conſcius, ac veritus, ne latius incendium illud diffunderetur, per proceres & conſiliarios communes de rebus componendis agit, iiſdemque arbitris de ſummo quidem principatu, ac de Cracouienſi, itemque Sendomirienſi ditione poſtulata filiorum fratris modeſte refutauit, quod Cracouienſem ditionem cum ſummo Principatu totius Poloniæ cõſenſu coniunctam eſſe diceret: principatu autem iuſte eiecto patre eorum, ſumma omnium voluntate ad ſe delatum,& alioqui illo è viuis ſublato, ad ſe, qui illi eſſet natu proximus, iure attinere. Sendomirienſem vero ditionẽ recte fratri Caſimiro datam, quem non oporteret exortem eſſe patrimonij, eamque fuiſſe mentem patris, vt is cæteris fratribus abſque liberis decedentibus ſuccederet. De Sendomirienſi nonnihil ſe voluntate eius detraxiſſe, quo rectius onera ac dignitatem Principatus ſuſtineret. Idem ſe feciſſe in Sileſia, cum fratribus cæteris, tum vniuerſo Senatu aſſentiente. Sed tamen liberaliter ſe eis remittere & condonare, quæ ad eam vſq; diem in Sileſia retinuiſſet, quo maiorem in ſe patrui benignitatem agnoſcerent. Quo iuniorea illi eſſent, hoc impenſius

Caſimirus fit Dux Sendomirienſis.

Caſimirus vxorem ducit.

Sileſii Duces in Boleslaum Principem concitãtur.

sius se, qui senior & vsu rerum peritior sit, rebus eorum consulere æquum esse, ne temeritate sua, aut prauis aliorum consiliis seducti, eant præcipites. Ita deliniti iuuenes Boleslai commoditate ac facilitate, Procerumque persuasione, cõquieuerunt, & nascens etiamdum perniciosum bellum suppressum est.

Non cessarunt tamen seditiosi quidam è Cracouiensi ditione homines equestris ordinis res nouare. Etenim conspiratione facta, cuius capita fuere Iaxa & Suentoslaus, potentes & factiosi homines, ad Casimirum Sendomiriensem Ducem, ætate & gratia populari florentem, summum Principatum deferebant: Boleslaum perosi, quod imbellem & ignauum ad obeunda Principatus munera esse dicerent: simul vt Mieczislao, qui ętatis beneficio Boleslao succedere debebat, viam pręcluderēt, de quo non bene sentiebāt. Et egit quidem ipsis gratias Casimirus de studio ac iudicio: verum Principatum delatum modeste recusauit: quod negaret suum esse, fratri maiori & optime de se merito principatum eripere, quem omni ope defensum & adiutum ire deberet. Illos quoque non æquum facere, qui tot annos moderato illius imperio vsi, ad extremum quasi vetulum canem eum expellerent: & quidem bene merentem, & ęquitate animi prudentiaque sua potius, quam armis exorientia bella amolientem. Nam cladem Prussicam, qua maxime offenderentur, non tam temeritate eius, quam diuino permissu acceptam esse. Neminem neque tam felicem esse, neque tam omnibus horis sapere, quin offendat aliquando: perturbari etiam interdum diuinitus consilia Principum, & bene consulta male cadere, propter peccata populi. Quod si deterius etiam aliquãto Principatum administrasset, ferri tamen eum conueniret, propter patris Boleslai memoriam: in quem ingratissimi futuri essent, si progeniem eius tolerabiliter imperantem de principatu, quem ille maiorem in modum auxisset, deiicerent. Se quidem non modo non fore socium eius consilij & periurij, sed etiam summo conatu fratri coniunctissimo & beneficentissimo opitulaturum esse. Ita rursus gliscens ciuile dissidium Casimiri grauitate & cõstantia sopitum est. Eodem tempore Vernerus Episcopus Plocensis, equestri rosarum familia, integritate & vitæ sanctimonia clarus, à Bolesta viro potenti ac violento Castellano Visnensi, propterea quod eum in ius propter pagum Carscum ademptum vocasset, causamque obtinuisset, per Prutenos subornatos trucidatus est, cum quibus ei non modica consuetudo erat. Qua re cognita Archiepiscopus Gnesnensis Petrus familia Sreniauius, qui Ianico non multo ante successerat, de consilio cæterorum Episcoporum toti ꝓuinciæ suæ sacris interdixit. Motus itaque & atrocitate facinoris, & interdicto Archiepiscopi Boleslaus comprehendi Bolestam, & ex vinculis causam dicere apud se, condemnatumque, in foro Gnesnensi, vbi hæc agebantur, extructo rogo cremari iussit. Verneri vero corpus Ploscum delatum honorifice sepultum est. Aliquot deinde annis, quibus vixit Boleslaus, quietæ fuerunt res in Polonia, nec memoratu dignũ quicquam gestum est. Postea moritur Bolesla⁹ & Cracouię sepelitur anno Christi millesimo cẽtesimo septuagesimo tertio, cum Poloniæ principatum annos viginti septẽ tenuisset, vixisset sex & quadraginta, relicto vno filio Lesco, cui Albi cognomen inditum est, maior enim natu Boleslaus paulo ante patrem obierat. Moriens tutelam filij Casimiro fratri commendauit, eumq; hæredem filio substituit. Supellectilem vero omnem inter eundem fratrem, filium, & vxorem partitus est.

Cracouien. Nobilitatis motus contra Boleslaum Principem.

Episcopus Plocensis occisus à Bolesta.

Bolesta viuus crematus.

Boleslai mors.

MIECSISLAVS SENEX.

Anno Chr. 1174.

BOleslai Crispi funebribus exequiis peractis, cõuentus Cracouiæ à fratribus eius, fratrisq; Vladislai filiis & Proceribus cunctis, de creando nouo Principe instituitur. Et quanquam minoris Poloniæ procerum & equitum studia in Casimirum inclinabant: vicit tamen maior pars, quæ Mieczislaum, qui maiori Poloniæ præerat, vtpote natu maiorem, nequicquam prætereundum esse censebat. Verum is, qui puer ob grauitatem morum ac prudentiam Senis cognomen adept⁹ erat, suscepto Principatu prouecta iã ætate, spes hominũ fefellit. Nã consultore malo Henrico Kitlicio vtens, initio statim aspero & auaro dominatu hominũ voluntates offendit: noua onera, noua vectigalia, & varias exactiones Nobilibus iuxta ac plebeis imponẽs: & leuibus de causis, velut ob vrsum cæsum aut ceruum, captamq; dorcam, bonorum cõfiscatione mulctans. Solius enim tunc Principis in Polonia erant omnes vbique venationes. Adhæc, præfectos etiam suos & ministros aulicos in possessiones & facultates aliorum grassari aut iubebat, aut certe permittebat: nec afflictorum querimonias audiebat. Iudicia & alia munera publica quæstuose mandabat: ita vt mirum non esset, plura peccari ab huiusmodi magistratibus, quam ab ipso Principe. Vendebant enim ij libere, quæ ipsi emerant. Audiebantur vulgo suspiria, gemitus, & querelæ calamitosorum hominum: quibus permotus Gedeon Cracouiensis Episcopus, vir magni animi & constantiæ, Mieczislaum semotis arbitris adit: mixtisque cum grauitate blanditiis, orat & admonet placide, more maiorum vt regnet, contentus vsitatis vectigalibus & operis hominum: ne quid præterea à libero populo exigat, abhorrere enim vehementer animos popularium à nouis oneribus, quamuis leuibus. Magistratus rite atque ordine dignis hominibus mandet, neu quid iniuste aut crudeliter ab eis fieri patiatur: eius enim periculo omnes eius vicarios ac ministros peccare. Commemorabat nonnulla exempla domestica vetustiora atque recentia, quibus eum ab instituto deterrebat. Sed nil plane profecit, nisi quod eum sibi infensum reddidit, & ita dimissus est, vt sua curaret: illa ad ipsum nil pertinere: se suo arbitratu, non ad cuiusquam præscriptum gesturum esse Principatum.

Mieczislai asper dominatus.

Gedeon Episcopus Cracouiensis corripit Principem.

Mieczislai contumacia.

Tam superbe & procaciter reiectus Gedeon, haud remisit tamẽ solicitudinem subueniendi afflictæ patriæ, atque emendandi Principis: & cum apertis monitis suis præclusum esse aditum ad aures eius intelligeret, callide comminiscitur, quomodo suo cum sibi iudicio reuincat: Mulierem subornat, quæ sordido ac miserabili habitu assumpto, vbi in conspectum Principis venit, lamentabili voce & eiulatu ementito opem eius implorat. Motus eius lachrymis & importuno clamore Mieczislaus, accitam quid queratur, quidue sibi velit, rogat. Illa gregẽ se ouium numerosum habuisse, & filio commendasse, illum porro mediastinis pascendum commisisse: eorum negligentia gregem à lupis dilaniatum, seque ad extremam inopiam inde redactam esse: rogare, vt, cuius culpa damnum datum esset, ab eo præstaretur. Citati mediastini, qui pariter subornati venerant, negant sua negligentia damnum datum esse, verum adolescentis, qui priuignus, non filius esset eius mulieris, culpa. Eum enim venationi deditum, feros canes alere, qui soluti, partim ipsi gregem laniarint, partim disiectum ac dissipatum lupis in prædam dederint. Eum igitur damnum præstare oportere: se neque

Commentũ sapiens.

canes

canes abigere, neque dispersis ouibus succurrere potuisse. Aderat & adolescens, crimenque in mediastinos referebat: se præsidio gregi canes alere. Neque tamen satis illorum dicta refellebat. Cognita causa Mieczislaus, cum nonnihil cogitasset, condemnat matri siue nouercæ adolescentem damni illati: approbantque, qui tum aderant Senatores, Principis iudicium. Ibi tum Gedeon: iuste, inquit, & sapienter iudicasti Princeps inclyte. Adolescens certe maternæ calamitatis & laniati gregis culpam sustinet, quippe qui eiusmodi canes apud gregem habuerit, qui non modo præsidio gregi aduersus lupos non fuerunt, verum ipsi eum vel concerpserunt, vel certe dissiparunt, quo magis luporum morsibus esset obnoxius. Verum tunc demum iusti & veri iudicis functus eris officio, si iudicatum ipse facias, & quæ in alios statuis, primus in te ipse præstes. In te ipse nunc iustam tulisti sententiam: te ipse condemnasti. Tu filius es huius amplissimæ & florentissimæ dudum Reipublicæ matris tuæ: sed tu te priuignum dici mauis (tametsi non tam tua hæc culpa est, quam aliorum) te illa in lucem editum, ac tenere educatum ad hoc honoris fastigium extulit: tibi gregem suum, seque ipsam curandam ac tuendam commendauit: tu porro gregem eum nummariis iudicibus ac magistratibus tradis: tu feros canes, hoc est, crudeles exactores & præfectos facultatibus & sanguine innocentium hominum saginas: quorum cupiditate cæca & asperitate fit, tenuiores vt à potentioribus, perinde quasi à lupis impune diripiantur & opprimantur. Hæc damna omnia ac incommoda Reipublicæ tibi præstanda sunt, quemadmodum ipse iudicasti, si non humano, at diuino certe iudicio: quod nemo, quamuis magnus, quamuis potens, quamuis sapiens recusare potest, aut effugere. Resipisce igitur, & miseram sordidamque matrem, afflictam Rempublicam, quam florentem accepisti, respice: ne eas perditum quam seruare debes. Si præstare præterita non vis, aut non potes, at in posterum ne quid loci querelis hominum relinquas. Ita autem existimato, per me tibi nunc vniuersam Rempublicam, ad genua tua accidentem supplicare. Quod si preces eius repudias, illa quidem fortasse diuinitus salutem & præsidium nacta fuerit: at tu vltorem Deum experiere, seueriorem fortasse, quam cognominis tuus Rex Mieczislaus, quam Boleslaus eius nominis secundus, maiores tui: quam Vladislaus frater: quam denique omnes, quicunque vsquam auare & crudeliter dominati sunt, quandoquidem eorum exemplis atque exitu non commoueris. Incensus hac oratione Episcopi Mieczislaus, fremens è Senatu se proripuit: multa Gedeoni, multa cæteris Senatoribus, qui Gedeonis dicta approbare videbantur, minitans, & plusculum iræ & odio suo indulgens, grauior etiam deinceps hominibus esse pergit.

Gedeonis oratio ad Principem libera.

Forte autem in maiorem Poloniam proficiscebatur: eam occasionem nacti Primores, cum auctam etiam esse monendo acerbitatem Principis viderent, & minas ac sæuitiam eius cum animis suis reputarent, conueniunt certo loco, & secreto inter se de salute sua & Reipublicę cōsultant. Princeps Gedeon amouēdum esse Principatu Mieczislaum tam pręfractum & impotēter dominantem censet. Eius sententiam sequuntur cæteri, sed vnus oēs premebat scrupulus, quem ei successorē darent. Ibi Stephanus Palatinus Cracouiensis Casimirum Sendomiriensem Ducem nominat: grauitatē ei⁹, humanitatem, facilitatē, iustitiam, solertiam, vigilantiam, & animi moderationem prædi-

Procerum de Principe consultatio.

Casimiri Ducis laus.

prædicat, iudicium, ac diligentiam in mandandis iudiciis ac magistratibus, liberalitatem in remunerandis recte factis, seueritatem in puniendis sceleribus & flagitiis etiam suorum ministrorum inprimis laudat. Quam sit fratri dissimilis, vel vno eius facto posse cognosci. Accidisse aliquando, vt cum aulico quodam suo Ioanne Conario alea luderet animi oblectandi gratia. Incensum vtrumque vincendi studio, in profundam noctem ludum produxisse: pertæsos deinde ludi & vigiliarum, vno iactu summam reliqui lusisse: vincentemque Casimirum, & quod lucratus erat argentum non modicum auferentem, palma manus in faciem à Conario ictum esse: illumque noctis beneficio elapsum, postridie inuentum, & ad Casimirum adductum. Clamantibus autem cunctis, eum capitis pœnam commeruisse, qui Principis maiestatem minuisset: minime gentium, inquit Casimirus, eum occidi oportere, qui dolore grandis iacturæ incogitans deliquisset, & cum fortunam, à qua damno affectus erat, vlcisci non posset, in se fortunæ alumnum commotus esset. Se magis in culpa esse, qui conditionis suæ ac dignitatis oblitus, eum ad ludendum prouocasset. Non modo igitur se eum absoluere, verum etiam ipsi gratias agere, quod se ictu illo admonuisset, ne quid indignum Principe in se admitteret, neu se ludo, aut vlli rei leui ac inhonestæ deinceps daret. Sic igitur illum Principem, seueriorem in sese, quam in alios iudicem, homini, à quo læsus erat, omnium iudiciis damnato, indulsisse: quin & argentum omne, quod ludo quæsierat, ipsi reddidisse. Ad eum igitur deferendum esse Principatum: eum iure & more Mieczislao succedere debere: eum fama virtutum suarum & gratia plurimum valere apud omnes ordines, ita vt ei nihil negocij futurum sit, vim Mieczislai, si is Principatum repetat, repellere. Si recuset, consensu suo & autoritate Reipublicæ, cuius ipsi personam sustineant, vel inuitum cogendum esse, vt causam publicam suscipiat. Huic sententiæ cum omnes assensi essent, indidem ad Casimirum recta contenderũt, eum recusantem, & pietatem suam, ætatisq; fraternæ prærogatiuam causantem, & repudiatum à se prius eundem Principatum commemorantem, excipiunt illi & refellunt, quod dicerent, longe diuersam esse rationem huius tẽporis à superiori: quod tunc quidem priuatorũ quorundam consilio ac conspiratione delatum Principatum non sine iusta sugillatione violati officij in optime de se meritum & iuste imperantem fratrem Boleslaum, accepturus fuerit. Nunc vero Mieczislai mores ac tyrannidem publice perosis omnibus, nec diutius tolerare valentibus, à publico cõsilio eum rogari, vt afflictæ & oppressæ patriæ subueniat. Si persistat recusando, videat, ne ingratus & impius in patriam iudicetur, neue ea aliunde opem sibi petere necesse habeat. His atque aliis dictis vix tandem eum, vt postulatis suis annuerent, impulerunt. Sic Mieczislaus, cum non multum supra quatuor annos aspere & impotẽter dominatus esset, absens Principatu deiectus est, anno post Christum natum millesimo centesimo septuagesimo septimo.

Casimirus ad Principatum vocatur.

Mieczislaus principatu deijcitur.

CASIMIRVS PRINCEPS.

Anno Chr. 1178.

Casimirus fratre amoto ad ineundum Principatum, & redigendum in suam ditionem Cracouiensem tractum, qui Principatui peculiariter attributus erat, paruo comitatu profectus est, ne non accitus, sed velut inuasor alieni, venire videretur. Venienti magna cum lætitia & gratulatione obuiam prodiit ingens omnis generis multitudo, liberatorem ac seruatorem

eum ſalutans. Pulſus & excluſus omni ſuo dominatu Mieczislaus Ratiboriam cum coniuge ac liberis ſe recipit. Inde ad Fridericum Imperatorem affinem ſuum profectus, cum fruſtra opem eius imploraſſet, propterea quod & Italicis rebus diſtinebatur, & in Aſiam expeditionem parabat: reuerſus & omni auxilio deſtitutus, ad fratris miſericordiam per internuncios confugit. Nec ſane durum ſe & inexorabilem Caſimirus fratri calamitoſo & ſupplici, & ſummo Principatu ſeſe abdicanti, ſuamque modo portionem petenti, præbuit. Indignum enim iudicabat, fratrem nil male vnquam de ſe meritum exulare & egere, à filio natu maximo Ottone omnibus fortunis exutum, qui Procerum quorundam fauore & ope maiorem etiam Poloniam, quæ in fide Mieczislai adhuc erat, occupatis nonnullis arcibus ac munitionibus, ipſi eripuit, miſſiſque ad Caſimirum legatis in poteſtate eius ſe fore, & imperata facturum recepit: iratus patri, quod is præcipua quæque ditionis ſuæ natu minoribus filiis è tertia vxore ſuſceptis deſtinabat. Cuius exemplum Pomerani quoque proceres ſecuti in Caſimiri fidem ſe contulerunt. Cōmouit Caſimirum ingens illa in fratre fortunæ mutatio, & inconſtans rerum humanarum conditio. Itaque ad Senatum de reuocando Mieczislao, & ad dominatum ſuum reſtituendo refert. Grauiter Senatus, & non obſcuro murmure eam Principis orationem excepit: petitoque ſeorſim ab ipſo colloquendi & conſultandi ſpacio, obiurgat Principem, quod priuatum officium publicæ ſaluti ac tranquillitati ante ferret, præſentemque peſtem optime de ſe merenti patriæ, ac ſibiipſi quoque vellet accerſere. Nunquam illum quieturum, neque vllam recuperandi ſummi Principatus occaſionem prætermiſſurum eſſe: nihil de moribus & crudelitate ſua mutaturum, eiectionis ſuæ recordatione. Deſineret itaque reſtitutionis illius mētionem facere, aut ipſe quoq; ſibi ab infenſa Mieczislao multitudine caueret. Hoc reſponſo Senatus deterritus Caſimirus, gratias agere ſingulis de tam conſtanti erga ſe voluntate, neque quicquam deinceps aperte de reuocando Mieczislao mouere: clam tamen, vincente miſericordia & pietate, impenſius ipſi fauere, & vt ſibi aliqua ratione proſpiceret, monere: non aduerſante ſe id facturum eſſe. Habebat Mieczislaus filiam nuptam cum Meſciugo ſatrapa in Pomerania, qui florebat opibus & gratia populari inter Pomeranos. Eius igitur opera reconciliatis ſibi Pomeranis, & collecta aliquāta manu, inopinantibus omnibus Gneſnam intercepit, non ignaro, ſed conniuente Caſimiro: nec cunctatus, complures alias munitiones partim vi, partim per deditionem capit. Quibus rebus conſternatus Otto, petita & impetrata venia, patris poteſtati ſeſe omniaque permiſit. Sic Mieczislaus poſt biennium rurſus omni dominatu maioris Poloniæ à patre attributo potitus eſt. Caſimirus vero initio ſtatim Principatus ſui vectigalia illa & labores, cæteraque onera, quibus inſtituendis & exigendis Mieczislaus offenderat, ſuſtulit: iudicia correxit: magiſtratuum licētiam coercuit: infinitamque poteſtatem circumſcripſit: prauos quoſdam & barbaricos Procerum ac Nobilium mores, quibus ij tam ſuos quam aliorum ſubditos opprimebāt, in comitiis apud Lenciciam habitis anno Chriſti milleſimo centeſimo octuageſimo omnino ſuſtulit. Inoleuerūt enim ſuperiorū Principū negligentia & cōniuentia, vt iter facientes quotieſcunq; & vbicūq; collibitū eſſet, agros & prata ruſticorum & oppidanorum depaſcerentur, ac non modo pabulum, ſed etiam victum omnem ipſis imperarent, ſiue adeo ipſi effractis horreis ac cellis per vim auferrent: neque contenti, quantum li-

Mieczislaus ſenex à filio pulſus.

Pomerani ad Caſimirū à Mieczislao deficiunt.

Mieczislaus Pomeranorum ope ditionē ſuam recuperat.

Otto patri reconciliatus.

Comitia Lenczicia.

buisset, absumpsisse, reliquum etiam malitiose profundebant, dissipabant, & corrūpebant, iumenta è pascuis & stabulis, atq; etiam iuncta curribus & aratris vtenda, vel potius ad cursum abutenda abducebāt; eaq; vel defatigata & enecta dimittebant, vel, si forte placuisset, retinebant & vsurpabant. In possessiones & facultates morientium Episcoporum ac cæterorum sacerdotum inuadebant, easq; crudeliter diripiebant. Quin & præfecti Principis idem faciebant, & Principis horrea, prædia, & fiscū bonis, cultus diuini administris & egētibus dedicatis, augebant: Domesticos quoq; motus quosdā per ea tēpora excitatos optimus Princeps placide & sine bello composuit, ita vt nulla non pars Reipublicæ curata, ac melius, quam dudum, constituta esse videretur. Obtinebāt Silesiam, certis ac distinctis finibus Vladislai filij. Ex his Mieczislaus sorte sua non contentus, Vratislauiam Boleslao ademerat: verum Casimirus inter eos pacē fecit, & Boleslao quidem Vratislauiam restituit: Mieczislao vero, quo æquiori animo conquiesceret, Osuiecimense territorium de suo largitus est: filiumq; tunc ei natum è sacro fonte suscepit, ac de suo nomine Casimirum appellauit.

Anno deinceps Christi millesimo cētesimo octuagesimo secundo ad Haliciam duxit exercitum, vt Mieczislaum Ducem sororis suæ filium, quasi nothum à fratribus pulsum, reduceret. Moleste ferebant eam expeditionem plerique Proceres, fortassis recordatione cladis apud illud oppidum Boleslao Criuousto rerum potiente, acceptæ: mussitabantque, se ad externum & iniustum bellum procul domo educi. Hæc Casimirus, cum ad eum perferrētur, dissimulauit, & in proposito perstitit. Ad Haliciam ventum erat, cum nunciatur, Vseuolodum Belzensium, & Volodimirum Mescislai exulis fratrem Haliciensium Duces cum magnis copiis appropinquare. Tunc vero aperte Poloni fremere, & queri, se plane prodi hostibus. Russi contra alacres, & pleni bonæ spei ex responsis sagarum & magorum, quibus ea gens apprime dedita est, prospera omnia suis pollicentium, conuiciis Polonos lacessebant. Nihil his commotus Casimirus, paucis milites ad præliandum cohortatur. Eosdem esse hostes, quos ipsi cum alias sæpe, tum superioribus aliquot annis apud Posnaniam fratribus suis ducibus, pauci multos vicissent: alacritatem illam incōsultæ temeritatis, conuicia vero mulierositatis esse argumentum. Ipsi, qui se viros semper præstitissent, manu ferroq; maledictas linguas vlciscerentur, seque indignos esse illis maledictis, dignos maioribus suis Russiæ domitoribus ostenderent: & manibus partim patrum, partim propinquorum suorum, qui iis ipsis in locis dolo ac proditione victi cecidissent, sanguine perfidorū Russorum parentarent. His animatos in aciem educit, ac sinistro quidem cornu Nicolaum Palatinum Cracouiensem ducem exercitus præficit, ipse vero dextrum administrat. Nec mora, signis canere iussis, pugnandi copiam facit. Explicant & Russi acies suas, concurritur infestis armis & animis, ac durum prælium committitur. Premebantur Poloni in sinistro cornu à sagittariis, nec iam suos satis seruabant ordines. Ibi Casimirus re intellecta subsidium suis laborantibus submittit, & inclinatam aciem vix restituit. Reprimuntur feroces Russi, & mox mutata fortuna pedem referre incipiunt. Instant Poloni acrius turbatis ac terga dantibus: & cohortati se mutuo in fugam eos coniiciunt. Quo animaduerso cæteri, qui dextrum Polonorum cornu adhuc sustinebant, terga vertunt & ipsi: persequuntur Poloni, maiorem longe in fugientibus

Haliciense bellum.

Oratio Casimiri ad milites.

Casimiri victoria de Russis.

tibus stragem edunt, permultos viuos capiunt: duces hostium commutando equos euasere. Deinde reuersi castra opulenta diripiunt: Halicienses mox deditionem fecere. Quibus Casimirus Mescislaum Ducem præfecit, accepto ab eo iureiurando, quod semper in fide & clientela Principum Poloniæ futurus esset.

Dum hæc in Russia geruntur, Mieczislaus senex, iam ante ad omnem recuperandi summi Principatus occasionem intentus, & multa sæpe apud suos de Casimiro fratre questus, conatusque clam Procerum animos ab eo alienare, tunc vero absente Casimiro magis etiam curam & cogitationem suam omnem in id intendit: Lescum Boleslai fratris filium blanditiis captabat, Ziramque Comitem, qui curator & consiliarius Lesco à Casimiro datus Masouiam & Cuiauiam omnem gubernabat, muneribus & ingentibus promissis induxit, vt ipse à Lesco, qui lento morbo consumebatur, hæres scriberetur, tutorque reiecto Casimiro nuncuparetur. Videbat enim, permultum rebus ac viribus suis accessurum esse, si Masouiam & Cuiauiam sibi adiunxisset. Et expugnata quidem est adolescentis constantia curatoris persuasione, quod is verebatur, ne paulo post à curatione illa Mieczislai autoritate amoueretur. Asseuerabat enim Mieczislaus, conuenisse sibi secreto cum Casimiro fratre, vt ipse pro interuerso principatu ius succedendi Lesco haberet. Igitur cum à Russica expeditione Masouij & Cuiauij reuertissent, iurant omnes in verba Mieczislai, Lesco iubente. Id cum accepisset Casimirus, ferebat æquo animo, & quauis ratione quam armis fratrem & alterius fratris filium sanare, iusque suum recuperare malebat. Et cito sane mansuetudini & lenitati eius fortuna respondit. Nam vt Mieczislaus curationem Lesci, ac dominatus eius administrationem adiit, amouit veteres magistratus & præfectos in Masouia & Cuiauia, nouosque arbitratu suo instituit, ac pro domino, non curatore se gerere cœpit. Moleste ferebat Lescus, negligi se, viuentemque dominatu suo pene excludi: Zira vero autoritate sua excidisse se, & in contemptũ venisse animaduertebat. Vtrunq; pœnitebat præcipitis consilij, quo se ab optimo Principe Casimiro alienassent, & vltimam patris voluntatem temere immutassent. Itaque optimum factu rati, male cõsulta emendare, ad Casimirum proficiscuntur: fatentur peccatum: excusant imprudenter verius, quam malitiose factum: deceptos se esse à Mieczislao, quod ei credidissent affirmanti, ita sibi cum Casimiro constitutum esse, vt ipse Lesco hæres fieret, procidunt, errati veniam petunt, orantque lachrymantes, vt se in gratiam fidemque recipiat. Ignoscit Casimirus supplicibus, comiter prius castigatis, & quod resipuissent, collaudatis, inde Lescum amplexus, exosculatus, & ampliter muneratus dimittit, & ad sua recipienda reuerti iubet. Atque ita ille fecit, & vix biennium postea vixit. Cum autem diuturno morbo exhaustus, destitui se viribus sentiret, Casimirum ad se accersiit, & se viuente Masouiæ & Cuiauiæ possessionem adire iussit, ne quid postea Mieczislaus turbaret. Mortuus Ploci à Casimiro honorifice sepultus est. Ex eo tempore Masouia semper, Cuiauia etiam aliquandiu deinceps in ditione Casimiri permansit. Ægre successionem illam Casimiri tulit Mieczislaus, quod diceret, iure se quoque è semisse fratris filio hæredem esse: sed tamen gratiam & potentiam Casimiri reueritus quieuit.

Mieczislaus Masouia & Cuiauia arte potitur.

Casimirus Masouiam & Cuiauiam suæ potestatis facit.

Lescus moritur.

Anno deinde post Christũ natum millesimo cẽtesimo octuagesimo quinto bel-

to bel-

Bellum Russicum. to bellum Russicum, ex eoque natum Vngaricum Casimirum excepit, ex huiusmodi causa. Mescislaus ad Haliciensem principatum à Casimiro reductus, vix exacto triennio propter impotentem dominatum, & quod in Polonos, quos circum se præsidij causa habebat, propensior erat, parum suis fidens, veneno sublatus est: reuocatusque Volodimirus ex Vngaria, quo se ex aduerso illo Haliciensi prælio receperat. Atque is, quod audierat, Romanum Vladimiriensium Ducem fratris sui filium à Casimiro Polonorum Principe missum Haliciam contendere, commeatum, auxilia, & reductionem à Bela Rege Vngarorum petiit. Sed non modo non impetrauit, sed etiam in vincula coniectus est: missusque celeriter cum non contemnenda manu à Bela Andreas filius, qui Haliciam in suam potestatem redigeret. Venienti Andreæ magno cum plausu Halicienses portas arcis aperiunt, rati, eum Volodimiri, non suam rem agere: præsertim affirmante illo, Vlodimirum pone se sequi. Occupata arce, profitetur, id, quod erat, non Volodimiro, sed sibi dominatum se quæsiuisse. Deinde iurare omnes in verba sua cogit. Renuentes aut cunctantes modo capit, cæteros arce excludit, magistratibus amouet, ac per suos Vngaros omnia administrat. Cæterum Volodimirus tam aperte circumscriptus à Bela, cum biennium fere in custodia asseruatus esset, corruptis custodibus effugit, iisdemque comitibus Haliciam peruenit: sed arce tamen potiri non potuit, tenentibus eam ac defendentibus Vngaris. Confluxere mox ad eum Russi, cum quibus viciniam omnem latrociniis infestare cœpit, ingentesque prædas hominum, pecudum, & iumentorum etiam è Præmisliensi tractu, qui tunc Polonis parebat, egit. Non tulit id Casimirus, verum misso cũ expeditis copiis Palatino Cracouiensi, prædatores illos persecutus, in remotiores syluas ac montes propulit. Cum vero in angusto res suas positas esse Volodimirus secum perpenderet, iamque non tam de recipienda Halicia, quã de salute sua cogeretur esse solicitus, damnabat ipse consilium suum, quod Russos & Polonos, à quibus auxilium sperare debuerat, parui compendij causa in se prouocasset. Respicere deinde ad Casimiri clementiam cœpit: ad quem cum petita per internuncios fide venisset, facile non modo veniam, sed etiam auxilium impetrauit, dato iureiurando, se in fide & potestate Polonorum semper fore. Mittitur ad eum reducendum cum valido exercitu Palatinus Cracouiensis: coniungunt se cum Polonis Russi, coronaque Haliciam obsident, fossisque & castellis muniunt, ne quid ad obsessos importaretur, quos nouerant breui difficili annona vsuros esse. Alacres initio obsidionem atque omnia incommoda ferebant Vngari, qui arcẽ tuebantur, quod propediem Belam Regem cum magnis copiis ad liberandum filium affore sperabant. Sed cum is moraretur, nec iam alimenta obsessis suppeterent, deditionem fecere, pacti cum Palatino, vt ipsis vna cum rebus suis saluis discedere liceret. Magnam ea victoria & restitutione Volodimiri laudem apud exteros & maxime apud Russos Casimirus adeptus est: quod, quẽ Bela hospitem violarat, ipse hostem deuicto & eiecto Regis Vngarię filio, in paternam sedem collocasset.

At Bela non ferens contumeliam obsessi & eiecti filij, ereptęque Haliciæ, querebatur violata à Casimiro fœdera, quæ Vngari cum Polonis à multo tẽpore sanxissent. Et iustum quidem in Polonos bellum maiore vi moliebatur: *Vngaricum bellum.* tunc autem misso, quem ad manum habebat, exercitu, Poloniæ fines depopulatus est. Idem fecerunt Poloni vicissim in Vngaria: Vastabantur vtrinque

agri,

agri, exurebantur villæ, diripiebantur vici & oppida, miseri agricolæ & mercatores in seruitutem abducebantur, greges & armenta abigebantur. Grauiter id ferre Poloni, fremere contra Principem, violatam ab eo cum Vngaris pacem & amicitiam querebantur, exuscitatumque minime necessarium bellum perfidi hostis gratia, quem non adiutum ac restitutũ. sed supplicio propter vexatam Poloniam affectum esse oportuerit. Ne Vngaris quidem bellum illud placebat, distinebantur enim ij tunc bello Dalmatico cum Venetis gerendo. Agitur de pace per proceres vtriusque gentis: quę cum difficilius coiret, quod vtrique ab alteris iniuria se affectos esse asseuerarent, tandem triennes induciæ fiunt, vt interim de pace per ocium constitueretur. *Induciæ cũ Vngaris.*

Collegerat permultum odij Casimirus apud plerosque proceres ac equites illa Volodimiri restitutione, & bello Vngarico. Igitur cum is forte in Russiam controuersiarum quarundam de finibus inter Vseuolodum Belsensium, & Romanum Vladimiriensium Duces componendarum causa profectus esset, celeriter conspirarunt contra eum Proceres. Mieczislaum accersunt ad recipiendum amissum pridem principatũ: & quo magis in eum studia populi inclinent, fingunt Casimirum in Russia veneno extinctũ esse. Accurrit propere Mieczislaus, recipitur à proceribus, præfectis, & cætera multitudine: Cracouiam venienti portæ vrbis aperiuntur: arcis vero aditu arcetur à Fulcone Episcopo ac Nicolao Palatino fratribus, qui à conspiratione illa alieni, firmo eam militum ac clientum suorum præsidio tenebant. Quo viso, aliam ex aduerso illius arcem in oppido excitauit Mieczislaus è robore, Bochnæ item aliam, de quarum munitionibus aduersariorũ & Casimiri conatus reprimeret. At Casimirus certior factus de defectione suorum, auxilia Volodimiro, Romano, & Vseuolodo imperat, ipsosque proficisci secum iubet: præterea quantum potest voluntariorum & mercenariorum militum cogit. Cum his copiis Cracouiam contendit: coniungit se cum eo Nicolaus Palatinus cum non contemnenda manu: Mieczislaus, vbi appropinquare Casimirum cum valido exercitu cognouit, Boleslaum filium cum Henrico Kitlicio, qui ipsi cum aliorum consiliariorum, tum repetendi Principatum semper autor fuerat, in præsidio nouæ arcis relinquit: ipse in maiorem Poloniam maioris exercitus comparandi causa, magnis itineribus contendit. Verum antequam ille veniret suis suppetias, Casimirus summa ope adnisus, nouam arcem vel expugnauit, vel per deditionem accepit, & exussit: fratris filio & plerisque omnibus aduersæ partis militibus non modo vitam & libertatem concessit, sed etiam ampla munera largitus est. Qua indulgẽtia & clementia sua ita sibi cum omnium, tum imprimis Mieczislai fratris animum deuinxit, vt nunquam is deinceps, quoad vixit Casimirus, de repetẽdo Principatu cogitarit. Cæterum Kitlicius, cum culpam illius belli solus sustineret, supplicioque se destinatum esse intelligeret, in penetralia primarij templi quod Trinitatis appellatur, Cracouiæ se abdiderat. Sed Russis victoriæ fiducia, & innata auaritia ad diripiendum templum irruentibus, in turbam se immiscuit, vt ignotus effugeret. Verum tumultu Russorum interuentu Casimiri sedato, Kitlicius in turba agnitus & comprehensus, Romano Duci à Casimiro traditus est in exilium deportandus. Russi præmiis affecti, domos remissi sunt. Cum Vngaris deinde certa pax constituta, & Principum ipsorum congressu confirmata, ea lege vt vtrinque obliteratis iniuriis, & condonatis inuicem offensis Rex Vngarorum Haliciensi ditione & Russia omni se abstineret:

Mieczislaus senex à minorib. Polonis ad principatũ reuocatur.

Casimirus principatũ recuperat auxilio Russorum.

Pax & congressus Vngari cum Polono.

neret: communes amicos, communesq; hostes Vngari & Poloni haberent: ad extremum Proceres & Principes ipsi donis inter se certarunt, conuentumque amice soluerunt.

Prussicum bellum. Pacatis domi rebus, Casimirus Prutenis bellum intulit, vt cladem sub Boleslao Crispo acceptam, fratrisque Henrici mortem vlcisceretur, & gentem barbaram atq; rebellem domaret. Vbi ad fines Prutenorum ventum est, cautius exercitũ ducere Casimirus, instructaq; acie, & exploratis itineribus progredi, pabulatum & frumentatum non nisi cum armatorum præsidio mittere: omnia deniq; circumspicere, ne quid detrimenti per insidias à vafro hoste acciperet. Nec sane irrita fuit ea cura & diligentia: obseruabant enim Polonos ex insidiis Pruteni, ad omnem occasionem bene gerendæ rei attenti. Sed in irritum ipsis cadebãt omnes conatus & doli. Poloni quacunq; proficiscebantur, incendiis ac cædibus omnia vastabant, nec vlli ætati, aut sexui parcebant, iusta ira & memoria cæsorum suorum animos omnium extimulante. *Pax Prutenis data.* Quibus malis victi Pruteni pacem supplices à Casimiro petunt: superiorum annorum tributa persoluerunt: imperata omnia in posterum se facturos sancte promiserunt: obsides centum dederunt primorum filios: captiuos Polonos dimiserunt: signa superiori bello de Polonis capta reddiderunt. Nam ad religionem Christianam, quam abiecerant, reduci se passi non sunt.

Deducto è Prussia exercitu, bellis omnibus, vel armis, vel benignitate, sapientia, & felicitate Casimiri extinctis, pacis artibus, hoc est, arcibus & oppidis instaurandis, moribusque & legibus ciuium emendandis reliquum ætatis tempus Casimirus transmittere cogitabat: & magnam sibi virtutis ac sapientiæ opinionem apud exteros iuxta atque suos conciliauerat: ita vt felix & admirabilis, & omnibus suis charus deinceps regnaturus esse videretur, cum subitus eum casus humi prostrauit. A Pontifice maximo Lucio eius nominis tertio reliquias Floriani martyris impetrauit, & in suburbano Cracouiæ septentrionali (quod post in formam oppidi redactum, nunc Cleparia dicitur) extructo splendido templo collocauit, idque templum preciosa supellectili dotauit. Porro diem martyris memoriæ sacrum, qui ad quartum nonas Maij anniuersarius institutus est, totum rei diuinæ in æde eiusdem diui Floriani impendit, largas in egenos & afflictos effundens eleemosynas. Quod fere omnibus festis diebus facere consueuerat, neque temere eos lusibus & conuiuiis contaminabat. Insequenti die grande conuiuium instruxit: Proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis conuiuis, & multa de præteritis bellis ac periculis inter se conferentibus, ac Principis res gestas, & felicitatem celebrantibus, ipse nonnulla de im-*Casimirus moritur.* mortalitate animi in medium proposuit. Deinde hausto mediocri poculo subito concidit, & paucis horis animam exhalauit. Subitusne morbus eũ inuaserit, an venenum à muliercula, quam deperibat, præparatum hauserit, incertum est, nam & hoc sermone hominum diuulgatum est. Nec sane immu-*Casimiri mores & studia.* nis & incorruptus ab illicitis amoribus & adulteriis vixisse fertur. Cætera moderatus, candidus, frugi, & abstinẽs, seuerus iuxta & clemens, bello paceque clarus, & laude dignus princeps. In fratres vero, & fratrum filios ita pius & indulgens, vt multa detrimenta, incommoda, & pericula eorum gratia subiret. Diuini cultus perquam studiosus, multa ad ornatum templorum contulit. Monasterium Sulcouiense in Gnesnensi Diœcesi Cisterciensi sodali-

dalitati, antequam summum Principatum adeptus esset, condidit & locupletauit. In Principatu vero & Floriano martyri ædem & Collegium instituit, & Coprounicense monasterium eidem Cisterciensi sodalitati excitauit. Regnauit autem Casimirus annos septendecim propemodũ, vixit sex & quinquaginta: reliquitque filios duos impuberes, Lescum (cui Albo à capillorum colore cognomen inditum) & Conradum: & filiam Adleidam, quæ decimoseptimo post patrem anno mortua est, cum caste religioseque vixisset. Nam Boleslaum puerum admodum viperæ morsu extinctum viuẽs Casimirus amisit. Fuit autem is annus, quo mortuus est Casimirus post Christũ natum millesimus centesimus nonagesimus quartus. Quarto vero post mortẽ die in Basilica Cracouiensi sepultus est, magna vxoris, filiorũ, atq; omnium ordinum comploratione.

LESCVS ALBVS CVM MAtre, Ethnarcha Poloniæ.

FVnebribus iustis Casimiro peractis ibidem Cracouiæ, vt frequentes proceres atq; equites ad funus Casimiri cõuenerant, comitia instituunt. Ibi dies aliquot variis studiis ac sentẽtiis certatum est. Et Fulco quidem Episcopus Cracouiensis, qui Gedeoni successit, ob memoriam Casimiri meritorũ, censebat ad filium eius Lescum natu maiorem deferendum esse Principatũ, & quidem priusquam Mieczisla' senex, aut Vladislai filij moliri aliquid possent. Alij contra periculosum esse asserebant, puero tanti imperij habenas committere: cauendum esse, ne hæreditarium principatum facerent, quem liberis suffragiis, cui vellent, mandare more maiorum possent. Quod si valere quicquam deberet sanguis & successio, Miecziszlaum senem vnum de filiis Boleslai Criuousti superesse: ei deberi Principatum cæteris fratribus extinctis, iure & more gentium. Sin crudelem & impotentem eius dominatum pristinum perhorrescerent, esse proximos gradu Silesiæ Duces Vladislai Principis filios. Ex his Miecziszlaum Opoliensem & Ratiboriensem Ducem, & vicinum sibi esse, & armis prudentiaque multum valere. Eum, si Princeps renunciatus sit, & Miecziszlai senis conatus, quem verisimile sit, nõ esse quieturum, reprimere, & tributarios principes & populos, si qui forte ad res nouas aspirent, in officio posse cõtinere. Non iniquis auribus ea accepta est sententia: vicissetque adeo, ni Fulco eam refellisset, quod diceret, referendam esse hancce gratiam optimo Principi Casimiro, ne eius filij posthabeantur. Potentiores autem eos esse paternis meritis, clientelis, amicitiis, ac dominatu hæreditario, quam vtrunque Miecziszlaum. Nam quod ætatem eorum & infirmitatem consilij quis caussificetur, nihil esse. Esse iam pubertati propinquum Lescum: nec obstare quicquam, quin ei, dum adolescit, curatores & moderatores consiliorum de Senatu dentur. Assentiuntur tandem Fulconi omnes, & Lescum Album Principem renunciant. Sed interim, dum is adolescit, Proceres penes matrem eius Helenam imperium omne & summi Principis autoritatem esse iubent, ea quidem lege, ne quid illa sine consilio Episcopi & Palatini Cracouiensis, qui curatores puero ac gubernatores dati sunt, faceret. Ibi Nicolaus Palatinus facta audientia, gratias agit cunctis de gratitudine erga defunctum Casimirum, ac de studio erga filium eius Lescum, primusque in verba eius iurat: & quoniam se cum fratre curatorem eius esse voluissent, eiuscemodi iusiurandum

Anno Chr. 1195.

Comitia Cracouiæ de creando principe.

Lescus Princeps creatur.

randum ab omnibus exigit. Protinus igitur iurant cuncti, semper se Lesco Principi fideles & obsequentes fore. Hæc vbi Mieczislao seni, ita vt acta erant, nunciata sunt, maiorem in modum excanduit, non solum quod præteritus esset, sed quod temporis etiam puncto exclusus, ne adesse sibi in comitiis posset. Itaque comparare ipse arma ad persequēdam iniuriam: & suos, atq; etiam Silesios irritare, quod ad creandum cōmunem Principem, quem communi totius Poloniæ iudicio eligi, & creari oporteret, neque vocati, neque expectati essent. Collecto itaq; exercitu maximo, magna celeritate Cracouiam contendit, sperans terrore solo exercitus, absque vlla prælij dimicatione se aduersarios, & Principatum ipsum in potestatem suam redacturum esse. Sed eum spes fefellit. Nam Palatinus Cracouiensis cognito hostili aduentu, non contemnendas etiam & ipse copias collegit; & Romanus Vladimiriensium Dux euocatus, non paruam Russorum manum in auxilium Lesci adduxit. Iam in Cracouiensis oræ fines Mieczislaus senex inuaserat, & ad Mosgauam amnem septimo à Cracouia milliario statiua habebat, cū hostes adesse prius propemodum vidit, quam audiuit. Nondum ei Silesiorum auxilia conuenerant: id cum scirent aduersarij, anteuertendum sibi esse prælio existimarunt, dum pares hostibus esse possent; quibus vniuersis, si se coniungerent, impares futuri erant. Itaque instruunt acies, & pugnandi copiam faciunt. Nihil cunctatus Mieczislaus educit & ipse suos: concurritur infestis animis: magno ardore vtrinque pugnatur: cerneres miserabile spectaculum amicorum, affinium, gentilium, propinquorum, & fratrum, deuoto odio, nullaque misericordia aut respectu pietatis inter se confligentium: cadebant multi vtrinque: nemo referebat pedem: & magis ferre quisq; hostem, quam declinare ictum studebat. Boleslaus Mieczislai senis filius inter primos fortiter pugnans, in conspectu patris hasta traiectus occubuit. Romanus pluribus vulneribus acceptis, Russis suis partim cæsis, partim dejectis, prælio excessit semianimis. Mieczislaus ipse sauciatus, cum sese, quisnam esset, detracta casside prodidisset, supplexque veniam peteret, seruatus, & ex acie clam eductus, fuga sibi consuluit. Nec multo post superuenere Mieczislaus & Iaroslaus Silesij Duces recentibus cum copiis: ad quos se recollegere dispersi exercitus maiorum Polonorum, fixisque signis quasi victores haud longe à loco certaminis consedere, cum ij, qui ex aduerso erant, perterriti ac diffugientes, pugnandi copiam facturi non esse viderentur. Sed non tulerunt ij intempestiuam Silesiorum exultationem, cum ignominia sua coniunctam: verum celeriter à Gouoricio Palatino Sendomiriensi, cuius agmen in subsidiis superiori prælio collocatum erat integrius, recollecti, & in ordines redacti in aciem processere. Nec Silesij pugnam detrectarunt. Certatum est collatis signis, ab his quidem, vt rem sua mora perditam restituerent: ab illis vero, vt victoriam partam retinerent. Cum ingens vtrinque cædes fieret, Gouoricius ab hostibus captus est. Quo facto minores Poloni perturbati terga vertere: sed nox tamen fugientes texit. Postero die Silesij, cum Mieczislaum senem saucium lectica domum referri cognouissent, nec vsque adeo fractos minores Polonos esse animaduerterent, quin ij recollectis animis & viribus prælium instaurare possent: trophæis erectis, & abductis captiuis domum reuerterunt. Quieuerunt post aliquandiu tam Silesij, quam Mieczislaus senex, cum quod non satis prospere primi conatus ipsis cesserant, tum quod Cracouiensibus & sociis eorum neque animos, neque vires, neque constantiam

Mieczislaus aspirat rursus ad principatum.

Bellum ciuile inter Polonos.

Prælium ad Mosgauam.

tiam ad defendendum Lesci principatum deesse intelligebant. Dum hoc in statu est Polonia, venit à Pontifice Cœlestino eius nominis tertio legatus in Poloniam Petrus diaconus Cardinalis cognomento Capuanus: habitisque Synodis cum alia quædam, quæ aduersa religioni Christianæ & constitutionibus ecclesiasticis in vtroque ordine inoleuerant, correxit, tum sacerdotibus iniunxit, vt concubinas & vxores, quibus tunc passim libere vtebantur, à se abdicarent.

Anno millesimo centesimo nonagesimo octauo Volodimirus Haliciensium Dux mortuus, nouæ expeditionis occasionem Polonis præbuit. Ambiebant dominatum Haliciensem nonnulli Russorum Duces, & in his facile Princeps Romanus Vladimiriensium suo quodam iure sibi eum deposcebat, quod & Volodimiri fratris filius esset, & bene meritum de Polonis & Lesco Principe ciuili illo bello se esse diceret. Abhorrebant autem Halicienses ab Romano, crudelitatis eius metu. Itaque decreuit Senatus, vt Romanum Nicolaus Palatinus cum exercitu in Haliciensem principatum induceret. Ibi Lescus orare, vt sibi cum exercitu illo proficisci liceret. Pertæsum se iam esse mollis & ociosæ vitæ, quam hactenus inter cœtus muliebres apud matrem exegisset. Cupere se deinceps armatum inter armatos viros versari, & quæ Principis essent munera, vsu condiscere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum se vsum in exercitu præstiturum, quem signa sua præstarent. Quod si non impetraret, tamen vel cum vno comite castra se secuturum esse. Itaque approbante Senatu & indolem dignam Principe, & neutiquam degenerem à maioribus ipsius certatim extollente, cum exercitu proficiscitur, Palatini Cracouiensis custodiæ commendatus. Vbi in Haliciensem agrum ventum est, occurrunt Halicienses armati & instructi: præsenserant enim Romano se addictum iri. Excipiunt Poloni eorum impetum, & minimo negocio in fugam eos coniiciunt. Pulsi fusique veniam petunt, auri & argenti, gemmarum, vestium, & equorum magnam vim Lesco policentur, si ipse eos in ditione sua teneat, nec Romanum ipsis dominum imponat. Posteaquam non impetrarunt, imperata se omnia facturos promiserunt: portas arcis aperuerunt, iussique Romano sacramentum publice dixerunt. Is porro Lesco Poloniæ Principi fidē suam obstrinxit. His peractis, dimissoque exercitu Lescus Cracouiam rediit.

MIECZISLAVS SENEX ITERVM.

Mieczislaus vero senex quamuis post Mosgauiense prælium ad male tētata prius arma segnior factus esset: animo tamen haudquaquā conquiescebat, neque cogitationem recuperandi iniusti sibi præcepti, quemadmodum ipse existimabat, principatus deponebat. Sed cum aperta vi peruenire se ad eum posse diffideret, ad dolos cōuersus est. Ac primum quidem Cuiauiensem oram, quæ in potestate Casimiri liberorum erat, ditioni suæ finitimam fraude quarto, postquam ad Mosgauiam male pugnauerat, anno intercepit. Quod facinus eius cum armis vindicatum non esset, propter ætatem puerorum, ac dissensionem Palatinorum Cracouiensis & Sendomiriensis (quæ ab æmulatione & obtrectatione orta, eo vsque progressa est, vt Gouoricius Palatinus Sendomiriensis solum vertere cogeretur) maiora deinde moliri Mieczislaus cœpit. Episcopum Cracouiensem & Palatinum fratrem eius, donis & ingentibus policitationibus ad proditionem solicitat. Quod

Anno Chr. 1199.

Cuiauia subacta à Mieczislao sene.

Mieczislai conatus.

vbi non succeſſit, muliebrem ſexum credulum ac deceptioni propter infirmitatem conſilij obnoxium, blandis dolis adoritur. Ad Helenam Leſci matrem, penes quam tunc erat ſumma rerum, allegat: negat Leſcum rite Principem creatum eſſe, neque ſe inuito certum ſtabilemque Principatum obtineri poſſe, quem ipſe bis ſibi præreptum omni ratione repetiturus & vindicaturus eſſet. Non deeſſe ſibi conſilia, non vires domeſticas, non auxilia externa. Leſcum vero puerum eſſe, curatores eius inuidia laborare, bonam Nobilitatis partem clam ſecum ſentire, Senatum in duas factiones diuiſum inter ſe diſſidere. Hæc omnia pro ſe, & contra puerum facere. Nuper id adeo rem ipſam declaraſſe, cum Cuiauienſem terram impune occupaſſet. Verum ſi ſibi ea Principatum concedat, redditurum ſe eſſe filiis eius Cuiauiam, cincturumque ipſos militari Balthco, & in filiorum locum adoptaturum, certoſque ſibi ſucceſſores in Principatu ipſos deſignaturum. Et ſane ſenem ſe eſſe, nec diu viuere & regnare poſſe: interim dum Leſcus aptus fieret Principatui, rectius ac conuenientius eum à ſe, qui tamen de regia ſtirpe, & patruus Leſci eſſet, quam ab alienis, ac ſeruis ſuis adminiſtrari poſſe. Dedignari Nobiles æqualium dominatum, ſe & cæteros Duces à Ducibus ortos, & Regibus oriundos minime laturos inferioris ordinis hominum imperium: atque ita principatum Leſci vna cum ditionibus paternis in diſcrimen venturum eſſe. Eius rei non obſcurum argumentum eſſe Gouoricij cum Nicolao Palatino Cracouienſi diſſenſionem. His inducta & perſuaſa credula mulier, nequicquam aduerſantibus curatoribus ac cæteris proceribus, annuit Miecziſlai poſtulatis, modo vt is iuriſiurandi religione promiſſa ſtabiliat. Quod ille cum ſe facturum recepiſſet, condicta die, quæ diui Bartholomæi memoriæ conſecrata eſt, Cracouiam cum ſplendido procerũ ſuorum comitatu veniens, haud grauatim fecit. Iurarunt & Proceres vtriuſque partis, ſe ea omnia, quemadmodum pacta conuenta eſſent, rata firmaq; habituros eſſe. Ita rurſus Miecziſlaus Principatu potitus eſt: Helena vero cum filiis Sendomiriam commigrauit. Nec multo poſt Gouoricius amicorum literis reuocatus, quod iam nil commune cum Nicolao habiturus eſſet, è Bohemia rediit.

Miecziſlaus principatu potitur.

Hoc anno, qui fuit à Chriſto nato milleſimus ducenteſimus, ad quintum nonas Maij terræmotus vehemens meridiano tempore excitatus, aliquot diebus conſequentibus permulta ædificia in Polonia, & in vicinia eius conquaſſauit: quæ res inaudita propemodũ in his regionibus prodigij loco habita eſt. Annum totũ nequicquam Helena Miecziſlaum ſenem literis ac legationibus crebris de promiſſis admonuerat, nunc occupationes publicas, nunc aduerſam valetudinem cauſantem, ad extremum ipſa cum Cracouiæ adit, eadem illa, quæ in pactis conuenerant coram orat & flagitat. Blandis ille eam verbis & pollicitationibus ducebat: inſtare illa importunius, fidemque datam requirere, & iuriſiurandi religionem violatam queri. Ibi ille nihil iam diſſimulans: iniquis pactis & iureiurando contra ius gentium atque ipſius naturæ exacto ſe non teneri: habere ſe iure gentium & naturæ certos ſuos hæredes, ex iuſta vxore ſuſceptos filios, & quidem iam adultos, ac maturos Principatui: eos pactis vllis aut priuilegio à ſucceſſione ſibi debita excludi nefas eſſe: & adultis filiis præteritis, alienis pueris tantum principatum tradi non oportere. Ita dimiſſa atque reiecta Helena, ingenti animi ſui dolore damnare ipſa credulitatem ſuam & præceps conſilium: ſero Procerum

Terræmotus.

Miecziſlaus promiſſa non ſeruat.

consulta, quibus in tempore non obtemperasset, probare. Neque tamen sollicitudinem pro filiis remisit. Reuersa Sendomiriam, dimissis circum proceres Cracouienses, quorum prius consilia contempserat,& apud quos gratam Casimiri mariti sui memoriam residere iudicabat, literis atq; nunciis, de iniuria ac perfidia Mieczislai queritur: eorum fidem implorat: Casimiri merita publice priuatimq; extantia commemorat: liberorum eius pupillorum solitudinem, & indignam deiectionem Mieczislai fraude & sua stultitia factam deplorat. Quæ à se male consulta essent, ab eis corrigi petit, quippe qui iureiurando suo se inauspicatis illis pactis cum Mieczislao staturos esse promisissent. Promissa etiam non leuia addit: adhæc odium Mieczislai exaggerat. Et offenderat is iam sane non leuiter animos procerum & equitum, propterea quod nonnullos possessionibus certis & antiquis deturbarat, easq; suis quibusdam è maiori Polonia asseclis & ministris donarat: & quod eisdem magistratus mandabat, indigenas præteriens. *Mieczislai odium.*

LESCVS ALBVS CVM MAtre iterum.

ITaque quasi sublato signo pleriq; omnes Proceres Cracouienses in Mieczislaum conspirarunt: quorum Princeps Nicolaus Palatinus Cracouiensis idoneam absente tunc forte Mieczislao occasionem nactus, Cracouiam occupauit, Helenamque cū Lesco filio celeriter accersitos intromisit: reliquas deinde arces ac munitiones Cracouiensis ditionis nullo negocio recepit, cedētibus vltro, qui eas pro Mieczislao tenebant, cum totius Cracouiensis cōuentus consensum & conspirationem viderent. Hoc anno Boleslaus procerus siue Altus Dux Vratislauiensium, amissis intra breue spacium temporis quatuor filiis mortuus, solum Henricum Barbatum hæredem reliquit. Hic pro Benedictinis monachis Cistercienses in Lubensi monasterio collocauit, de Portensi monasterio euocatos: qui delicatorum malorū genus, quæ etiānum deporta siue daporta vocantur, in Polonia propagauit. Filius vero eius de quatuor natu maximus Iaroslaus Episcop⁹ Vratislauiensis Nissam cū territorio à patre sibi datam Vratislauiensi Episcopæ sempiterno iure adiunxit. Tertium deiectus Principatu Mieczislaus, non destitit tamen rursus ad eum adspirare: nec eum conatus fefellit, & quidem iisdem, quibus prius, artibus grassantem. Helenā enim iterum blanditiis atque dolis aggreditur: affirmat, nō per se stetisse, quominus pactis satisfaceret: verū per pceres Cracouienses, & inprimis per Nicolaum Palatinū. Eos nō siuisse se promissa implere: eamque eiectionis suæ causam esse, quod obnoxius contra eorum sententiam filios Casimiri fratris adoptare pertēderet. Se paratum esse fidem suam liberare, & absq; vlla procrastinatione Cuiauiensem tractum ipsi & filiis ei⁹ redditurū. De cæteris quoq;, quæ in pactis essent, quibus illa vellet modis & monimentis cauturum esse. His cum eam emolliisset, monet, vt clam Proceribus omnia faciat: Nicolaum autē ante omnia à se amoueat & relegct, si sibi liberisq; bene consultum velit: illum seditiosum esse hominē, & pro libidine sua Principes instituere ac destituere, vt ipse alieno nomine dominetur. Probe.n. intelligebat Mieczislaus, vnū illum, cuius autoritatē reliquus cōuentus Cracouiensis sequebāt, sibi ad recuperādum Principatū obstare. Nec difficulter psuasit mulieri omnia timēti, & omnia credēti. Nec deerant inuidi quidam & maleuoli, qui muliebrem animum in Nicolaum magis ac magis irritabāt. *Lescus Cracouia potitur.* *Daporta poma.* *Helena à Mieczislao decepta.*

Neque Gouoricium Palatinum Sendomiriensem tantam vlciscendi inimici occasionem neglexisse credibile est.

Factus autem certior de mulieris consilio Nicolaus, adit ad Helenam & filios eius, merita sua & studium in illos commemorat: orat, ne se, famam, caputque suum æmulis & inimicis suis prodant: quos quidem inimicos cepisset, dum ipsis fidelis esse studet, dumque caput suum pro eorum salute & imperio multis periculis obiicit. Non priuato cuiusquam odio se oppugnari, sed velut obstantem vafris Mieczislai conatibus, & Casimiri optimi ac bene de se meriti Principis filiorum partes enixius defendentem, summa cum cōtumelia remoueri: propterea, quod se incolumi circumscribi illi, & à Principatu excludi non possent. Vbi videt, non commoueri precibus implacabilem mulierem, Posnaniam ad Mieczislaum quamuis infensum sibi contendit, saluti & incolumitati suæ prospecturus, simul & inimicos ingratamque mulierem vlturus. Existimabat autem, non ingratam Mieczislao transitionem suam fore Nicolaus: quippe qui sciret, quantum in se vno momenti esset ad consequendum & obtinendum Principatum. Nec eum spes fefellit. Ab eo igitur veniam præteritarum offensionum petit, & in posterum ei studium suum defert: qua fide erga Casimirum & liberos eius eousque fuisset, eadem se erga ipsum fore, quantumq; dudum obfuisset, tantum breui profuturum. Accepit eum comiter & honorifice Mieczislaus, benigneq; & liberaliter habitum, & magnis promissis oneratum dimisit: ac per eum nullo negocio Cracouiensem omnem regionem in potestatem suam redegit. Tanta erat autoritate & gratia apud omnes ordines Nicolaus.

MIECZISLAVS SENEX TERTIVM.

Anno Chr. 1202.

Mieczislaus pactorum immemor.

Mieczislaus moritur.

ATque inde iam aperte profiteri Helenæ Mieczislaus, se pactis & iureiurando non teneri, quod non ipsius concessione aut ex pacto, sed Nicolai opera Principatum adeptus esset. Nec satis habuit, non reddere fratris filiis Cuiauiensem tractum: quin & Vislicense territorium, & tria præterea castella de Sendomiriensi ditione ipsis ademit: sua illa esse, & ad Principatum pertinere asseuerans. Hæc agentem, ac de redintegratione vniuersi principatus ac regni Poloniæ cogitantem, mors inopinata oppressit, sexuagesimum tertium vitæ annum agētem anno Christi millesimo ducentesimo secundo. Sepultus est Calissiæ in templo Pauli Apostoli memoriæ dicato, quod ipse cōdiderat, & collegio Canonicorum instituto ornauerat. Verum oppido in alium locum postea translato, sepulchrum eius sub dio relictum est. Contulit autem is & alibi non parum ad amplificandum cultum diuinum. Nam Landense & Vangrouecense monasteria, & alia quædam, tum & ptochodochium siue hospitale recipiendis & sustentandis egenis Posnaniæ ad D. Michaelis extruxit & locupletauit, eiusque curam hospitalariis fratribus Hierosolymitanis mandauit. Reliquit autem Mieczislaus senex hæredes, Ottonem & Vladislaum filios, nam cæteri iam obierant. Quin & Otto non multo post patrem secutus est, relicto Vladislao item filio impubere: cui Sputatori postea propter crebræ sputionis vitium cognomen fuit. Cuius tutelam Vladislaus patruus, qui Magnus & Lasconogus etiam à gracilitate crurum dictus est, aliquandiu gessit.

VLADISLAVS LASCONOGVS.

MIeczislao sene defuncto, in Lescum Album rursus vniuersi fere conuentus Cracouiensis studia prona erãt, negabantq; locum esse creando Principi viuente Lesco, qui iustus Princeps omnium esset suffragiis creatus, sed fraude doloque Mieczislai bis Principatu summotus esset. Aduersabatur huic sententiæ Nicolaus Palatin⁹ cum Fulcone fratre Episcopo, quorum magna tunc erat autoritas & potentia propter splendorem familiæ, magnasque necessitudines & clientelas, ita vt perdifficile esset in cõuentu quippiam iis inuitis statuere. Erat autem Nicolaus infensus Helenæ Lesci matri ob superiorem iniuriam. Adhæc sciebat, Gouoricium, cum quo capitales gerebat inimicitias, principem in consilio atque in amicitia Lesci & Helenæ locum obtinere. Cessere tamen & ipsi consentienti multitudini: illud vero peruicere, vt ea demum lege Lescus Principatum reciperet, si Gouoricium Palatinum Sendomiriensem relegaret. Missi ad Lescum legati, mandata conuentus exponunt. Dubius animi Lescus ob adiectam de Gouoricio conditionem, quid faceret, deliberat. Stultum aut certe damnosum esse videbatur, Principatum vltro oblatum recusare, & subesse alteri malle, omnibus cum præesse posset. Sed eiicere per summam iniuriam charũ sibi fidumque consiliarium, ac de se bene merentem nolebat, indignumque iudicabat, tam duras & iniustas leges sibi dici. Cunctantem Gouoricius vltro hortatur, ne sua causa tanta commoda negligat: male sibi suisque posteris cum consultum esse, si propter se vnum seniculum, & pauculos, atque eos incertos dies vitæ suæ, in aliam familiam transferri principatum sinat. Libenter se pro eius commodis ac honore in exilium abiturum, pro quo vitam quoque ponere deberet atque cuperet. Felix ac sempiterna posteritatis memoria gloriosum illud suum exilium fore, susceptum pro dignitate & amplitudine optimi principis. Commouit Lescum ea Gouoricij oratio, & insignis beneuolentia cum animi magnitudine coniuncta, in eam quidem partem, vt is illico negaret, tanti se facere Principatum, vt eius adipiscendi gratia tam fidum cõsiliarium proderet, immerentemque magistratu simul & patria eiiceret. Principatum quidem duplici nomine ad se pertinere, quod & hæres Casimiri esset, & à conuentu pridem electus atque expetitus, nunquam se eo abdicasset. Verum tyrannicam illam vocem: Si ius violandum sit, regnandi causa violandum esse, non placere sibi, qui iusto & legitimo imperio suos regere, à patre & maioribus suis didicisset. Proinde alium sibi Cracouienses proceres istis legibus quærerent, se in paterna sua ditione acquieturum esse potius, quam per scelus Principatu potiturum.

Cognita Lesci sententia, denuo consultatur in conuentu Cracouiensi de Principatu. Displicebat multis acerbitas decreti superioris de relegãdo Gouoricio: admirabantur Lesci virtutem, & excelsum vereque regium spiritum, qui carere Principatu mallet, quam insontem consiliarium iniuria afficere. Nicolao succensebant: neq; tamen mutare decretum illud poterant, refragante eo, & responsum Lesci quasi superbum & plenũ contemptus cauillante. Nam quo clarius dederat Lescus propensæ in Gouoricium voluntatis documentum, eo magis potentiam eius Nicolaus reformidabat, summoque studio contendebat, vt cuiuis potius, quam Lesco Principatus mandaretur: perfecitque tandem, vt Vladislaus Lasconogus Mieczislai senis filius, quasi

Anno Chr. 1202.

Vladislaus Lasconogus princeps renunciatur.

iustus hæres, absens Princeps renunciaretur. Missi ad eum legati, vix, vt oblatum Principatum susciperet, ei persuaserunt: nec aliter tamen, quam si Lescus eum omnino repudiasset. Itaq; ad Lescum mittit: postulata Cracouiensis conuentus, & quid ipse responderit, exponit: negat se prorsus quidquam aduersus Lesci sententiam facturum, ad quem longe ante delatum esse Principatum sciret: neque se tam cupidum esse, vt principatus causa ius sanguinis violaret. Respondet Lescus: ea lege, quæ sibi à Cracouiensibus Proceribus diceretur, Principatum se accipere noluisse, nolleq;: nec aduersus animi sui sententiam facturum esse Vladislaum, si eum delatum accipiat. Hoc vbi responsum à Lesco Vladislaus accepit, tum demum postulatis Cracouiensium legatorum annuit, & Cracouiam profectus Principatum iniit: magnaq; facilitate, humanitate, iustitia, atque liberalitate studia & voluntates hominum adiungere sibi cœpit.

At Romanus Vladimiriensium & Haliciensium Dux immemor iurisiurandi sui, inaudita crudelitate Nobilitatem fere omnem Haliciensem, nullo non supplicij genere vsus, extirpauerat: dictum illud subinde vsurpans, Melle neminem, nisi interfectis apibus, secure vesci posse. Interfectorum autem & proscriptorum, ac metu tyrannidis diffugientium bona confiscarat, magnasq; diuitias conflarat: vnde potens effectus, finitimis quoq; ducibus erat formidabilis, ita vt nõnullos sibi faceret tributarios, & alios eiiceret, alios institueret. His rebus elatus, vbi Lescũ Principatu excidisse accepit, contemnere animi eius angustiam, vt ipse interpretabatur, & ætate: maioraque moliri cœpit. Ac primum clandestinis excursionibus in Lesci ditionem sibi finitimam, deinde negociatorum Polonorum, in Russia rationes habentium, direptione, patientiam Lesci tentauit. Mox legatis eius amice res repetentibus, durius ac superbius respondit, ac Lublinensem tractum vltro à Lesco & Conrado poposcit mercedis nomine, ob stipendia facta aduersus Mieczislaum, & ob detrimenta in prælio Mosgauiensi accepta. Sed cum postulata ei⁹ Lescus & Conradus refutassent, quod dicerent, desertori, & ei qui ex acie profugisset, nil se debere: accensus ira, aperte iam Lublinensem oram latrocinio & populatione agrorũ infestabat. Cohibebãt vero Sendomirienses liberiores eius excursiones, & ex eius ditionibus vicissim prædas agebãt. Maiore deinde vi Roman⁹ bellum gerere instituit: coactoq; valido exercitu Poloniæ fines ingreditur, toti Poloniæ atq; adeo religioni Latinæ (sic enim Russi eos, qui principatũ Romani Pontificis agnoscunt, appellant) exitium superbe minitans, ad interiora Poloniæ contendit, immaniter & contumeliose in oẽm sexum, ætatem, statumq;, & maxime in sacerdotes, atq; etiam in innoxia tecta sæuiens. Transmissoq; partim nauibus, partim vado flumine Vistula apud Zauichostum oppidum in ripa Vistulæ castra locat, altero à Sendomiria milliario. Ibi cognoscit Polonos appropinquare: neque tamen credebat pugnandi copiam facturos esse. Vbi vero Polonos instructis acie bus adesse videt, consternari ac trepidare cœpit, quod imparato sibi præter opinionem dimicandũ esset. Neque recte explicare ordines poterat, Polonis perpetuo cursu & magna cum vociferatione irruentib⁹, cum ira & indignitas belli à socio ac tributario duce, ac de quo Lescus optime esset meritus, illati, animos ipsis adderet. Præerat autem Polonis Christinus Gosdouius Palatinus Plocensis, vir acer & rei militaris peritus. Nam Lescus & Conradus adolescẽtes aberant de consilij sẽtẽtia, cum aliquanta manu præsidij causa, eminus euentũ prælij expe-

Russicum bellum.

Prælium ad Zauichostum.

expectantes, vt si qui durior casus exercitum afflixisset, recipere se commode ad tutiora loca possent. Romanus vero in acie inter primos versabatur, strenui ducis fungens officio, ne manus quidem à Polonis abstinẽs. Feruente aliquandiu pugna, & multis vtrinque cadentibus, cum Polonis ira virtusq; suffragarentur, hostes vero abundarent multitudine, & Dux ipse cohortatione eos animaret, debilitatos confirmaret, & pedem referre incipientes sisteret, conspicati id Poloni, globo facto impetum in eum faciunt. Nec segnius ille resistit, donec strage suorum, confossoque multis vulneribus equo, fugæ præsidium mandare coactus est, equam effœtam nactus: qua vectus, cum Vistulam iam tranasset, immixtus multitudini suorum fugientium à Polonis instantibus in turba interfectus est. Exercitus autem hostilis partim pugnans, partim fugiens, ad internecionem fere deletus est. Fuit autem hic dies, quo apud Zauichostum pugnatum est, ad tredecimum calendas Iulij, ann' vero à Christo nato millesimus ducẽtesimus quintus. Per hoc tempus Lithuani gens fera, syluestris, & obscura Russorum agros prædis agendis infestare cœpere. A quibus cruento prælio victi, subera, restes, & fasces frõdeos, quibus ea gens in balneis sudorem prouocare solet, tributi nomine deinceps pendere iussi sunt. *Russi victi à Polonis.*

LESCVS ALBVS TERTIVM.

MAgnam è Russica victoria virtutis & felicitatis opinionem Lescus apud suos pariter atque exteros consecutus est, eoque maius sibi desiderium in animis Cracouiensis conuentus accendit. Summis eum laudibus passim omnes efferebant, Vladislaumque suum præ eo contemnebant. Patrum etiam vtriusque merita inter se comparabant: & reiectum à se temere & iniuste optimi Principis Casimiri optimum filium dolebant. Forte autem per id tempus, nondum circumacto anno à Zauichostensi prælio, Nicolaus Palatinus Cracouiensis vita defunctus est. Itaque summoto iam eo obice, qui solus Lesco ad Principatum obstiterat, summo consensu conspirant, vt excluso Vladislao, Lescum veluti iustum Principem accersant. Acto conuentu, cui & Fulco Episcopus interfuit, legatos cum decreto ad Lescum mittunt. Nec ille, cum vniuersi conuentus consensum videret, cunctatus est, quin postulatis eorum annueret. Cracouiam igitur veniens Principatum nemine repugnante recepit. Nam Vladislaus vir modestus, & quietis amans, cognito consensu conuentus, cessit, ac Posnaniam se recepit, nec vlla re postea Lesco molestus fuit. Annus, quo hæc acta sunt, fuit post Christum natum millesimus ducentesimus sextus. Insequenti anno Fulco siue Pelca Cracouiensis Episcopus Palatini frater vita excessit: qui sibi & successoribus suis prærogatiuam loci & suffragij secũdum Archiepiscopum in Gnesnensi prouincia, ab Innocẽtio tertio Pontifice maximo impetrauit. Cui successit Magister Vincentius Cadlubeus Præpositus Sendomiriensis, vir pius & doctus, qui primus Polonorum historiam gentis suæ conscripsit. In Russia deinde Lescus Princeps per legatos res quasdam vario marte gessit, siue excursionibus eius gentis in Poloniam prouocatus, siue ad ferendam Colomanno Regis Vngarorum filio opem inuitatus, siue vtrumq;. *Anno Chr. 1206.* *Lescus ad principatũ accersitur.*

Anno à Christo nato 1211. Cometes decem & octo diebus mensis Maij, coma in Orientem obuersa apparuit, futurorum malorum, quæ statim Poloniam vtramque afflixerunt, prodigium: cuius & illa non minima causa fuit, *Cometa.*

fuit, quod Russi anno sequenti millesimo ducentesimo duodecimo nouum dirumque hostem nacti sunt, qui vires eorum deinceps penitus attriuit, & multas alias Christiani orbis gentes magnis calamitatibus & cladibus inuoluit, ac pene funditus euertit. Tartari enim gens Scythica, siue à flauio, siue à multitudine nomen habens, cum ante vltra Caspium mare, & intra Imaum montem ad orientem solem obscuri ignotique Græcis iuxta ac Latinis habitassent, circa annum Christi millesimum ducentesimum secundum, vel secundum alios millesimum centesimum octuagesimum octauum finibus suis egressi, deuicto & interfecto Indorum Rege, cui seruierant, Asiam pene omnem victores longe lateq; peruagati, & Rha siue Volga flumine transmisso ad Occidentem progressi, vicinis Russorum Poloucijs, campestria ad Tanaim & Mæotim paludem loca habitantibus, bellum intulerunt: ac commisso prælio, victores Tartari magna strage Poloucios & Russos, qui in communi periculo Poloucijs opem tulerant, fudere & fugauere. Munitiones dein Poloucioru m expugnatæ: ipsi deleti, & omnis illa circa Tanaim & Mæotim ora cũ Taurica Chersoneso à Tartaris habitari cœpta. Deinde Russi debellati & subacti sunt, ita vt non modo tributa eis penderent, & iussa facerẽt, sed etiam seruis ante suis Lithuanis prædæ essent.

Tartari Poloucijs bellum inferunt.

Nullum deinde Lescus, quoad vixit, bellum gessit, pace & ocio impensius delectatus. In pace vero iuste, clementer, & moderate Principatum administrauit: ædificia partim collapsa instaurauit, partim noua excitauit. Obibat autem cunctas regiones ditioni suæ subiectas, causasq; & controuersias hominum omnibus in locis ipse per se cognoscebat & iudicabat: in sontes, & maxime in calumniatores animaduertebat: oppressos à potentiorum iniurijs vindicabat. Pomeraniæ, quæ longius non sine incommodo à Principe ius petebat, Suentopelcum præfecit, & amplissimam potestatem ac iurisdictionem, etiam in Palatinos (qui tum duo erant, Gedanensis & Suecensis) & in cæteros magistratus ipsi concessit. De reditibus autem Pomeraniæ mille pondo siue marcas argenti quotannis fisco Principis Polonorum vt penderet constituit, & iureiurando in sua, posterorumque suorum Principum Poloniæ verba eum adegit. Masouiam vero & Cuiauiam de consilij conuentusque sententia Conrado fratri minori in sortem patrimonij concessit, comitiis eam potissimum ob rem Sendomiriæ habitis. Deinde duodetrigesimum agens annum, rogatu Procerum vxorem duxit Grimislavam Iaroslai Russorum Ducis filiam anno Christi millesimo ducentesimo vigesimo. Ex qua anno sequenti millesimo ducentesimo vigesimo primo Boleslaum, qui postea Pudicus appellatus est, deinde filiam Salomeam suscepit. Pacatis vero rebus omnibus tantum sub hoc Principe in Polonis religionis amplificandæ studium vigebat, vt eo potissimum inter se certarent. Nam Henricus Barbatus Vratislauiensium Dux, Heduigis vxoris suæ (Bertholdi Ducis Morauiæ & Carinthiæ filiæ) fœminæ piæ ac religiosæ rogatu Trebnicense monasterium tertio à Vratislauia milliario maximis sumptibus exædificauit, & puellis Cistercicnsis sectę attribuit. Addixit autem Heduigis, indulgente viro, illi monasterio oppidum ipsum Trebniciam & complures pagos suos dotales, ita vt in mille hominum alimenta reditus eius suffecturus esse videretur. Quod exemplum secutus Nicolaus Henrichouius, vir nobilis & locuples, qui Henrico Barbato à secretis fuit, & ipse patrimonium suum omne Cisterciensibus monachis, assentiente Henrico Barbato donauit: extructoque eis monasterio in

Lescus fratri Masouiam & Cuiauiam cessit.

Lescus ducit vxorẽ.

Boleslaus Pudicus Lesco nascitur.

Religionis amplificandæ ardor.

rio in

rio in pago suo Henrichouo, ipse quoque ibi religionē professus vitam peregit. Mieczislaus quoque Vladislai filius Dux Opoliensis & Ratiboriensis Ribnicense monasterium Præmonstratensis sectæ puellis condidit ac donauit: & Vincentius Cracouiensis Episcopus, cum Basilicæ Cracouiensi multa contulisset, Episcopatu se abdicauit, nequicquam aduersante Principe, ac dissuadente collegio sacerdotum. Huic successit Iuo Sauli filius, qui Romam profectus, Dominici Calaguritani (qui tunc nouæ sodalitatis & sectæ, quam à studio concionandi Prædicatorum vocant, autor florebat) doctrinam vitamque admiratus, Iacicum siue Iacintum gentilem suum de territorio Opoliensi, Canonicum Cracouiensem, & tres alios de comitibus suis, à Dominico vitæ illius institutum edoctos atque professos, Cracouiam reduxit, nouæque sodalitati primarium in vrbe templum, quod Trinitatis nomine appellatur, attribuit, & copiosam supellectilem templo dicauit: Parœciam vero inde ad templum Virgini matri Dei Mariæ dicatum, ob id tunc à se cōstructum, transtulit. Complura deinde eidem sodalitati cœnobia in Polonia condita sunt. Idem Iuo Cacicense etiam monasterium Cisterciensibus monachis condidit: nec multo post Mogilam supra Vistulam vno à Cracouia milliario, locum à Vendæ Principis tumulo dictum, id transtulit, & magnifice locupletauit. Ptochodochium quoque, siue hospitale egenis, & morbo ac senio debilitatis Cracouiæ extruxit ac dotauit, illud templi Spiritus sancti à se erecto adiecit. Henricus etiam Archiepiscopus Gnesnensis, Theodorici Ducis Bernensis ex Eudoxia Polona filius, bonam & ipse in hoc pietatis studio nauauit operam. Perfecit enim diligentia & autoritate sua, vt Principis atque omnium Ducum, Procerumque Polonorum consensu, & vniuersi cōuentus constitutione, ecclesiasticus ordo omnis cum adscriptitiis etiam ac subditis suis ab omnium secularium iudicum, etiam Ducum, atq; ipsius summi Principis iurisdictione liber esset, ita vt ne per exceptionem vllam quidē, aut reconuentionem pertrahi ad vllum ciuile forum possent. Eamq; constitutionem Pontificis Maximi & sedis Apostolicæ autoritate confirmauit. Sacerdotes vero omnes ex decreto Synodi à se conuocatæ, vxores & concubinas, quas retinebant adhuc plerique, post edictum Legati Pontificij, abdicare coegit, iureiurādo ab eis exacto. Hic etiam obtinuit à sede Apostolica Archiepiscopis Gnesnensibus perpetuæ legationis munus. Mortuo deinde anno Christi millesimo ducētesimo decimonono, cum decem & nouem annis ecclesiæ illi præfuisset, Vincentius successit. Biennio post densi ac continentes per totam æstatem imbres, ingenti aquarum inundatione vehementer Poloniam afflixere: plurimos pagos ac vicos euertere atque abripuere: segetes hybernas vastauere; vernam sementem fieri passi non sunt. Consecuta mox est hyems acris & horrida. Inde fames & pestis postea totum triennium sæuientes, maximam vim iumentorum atque hominum absumpsere. In his tantis malis Iuonis Episcopi beneficentia egentibus passim exposita, permultis saluti fuit.

Inundatio, imbres in Polonia.

Fames & pestis.

Concesserat Lescus Conrado fratri Masouiæ, Cuiauiæ, ac Dobrini dominatum. Sed quoniam is iuuenis admodum erat, & ocio, desidiæ, voluptatibusque deditus, Christini Palatini Plocensis arbitrio pleraque omnia administrabat. Et recte is sane se gerere, domi scelera seuere coercere, foris Prutenis & Lithuanis finitimis formidabilis esse, ita vt vulgo iam ab exteris magnus Masouiæ Palatinus vocitaretur. Inuidere ipsi eam gloriam & autorita-

tem multi, atqui in his Ioannes Czapla Scholasticus Plocensis, & Cancellarius Ducis cæteris impensius. Itaque is sedulo Cristino apud Conradum obtrectabat, & inuidiam odiumq; omni ratione conflabat. Admonebat crebro Conradum Cristinus officij sui: & cum remissiorem & nequiorẽ indies fieri animaduerteret, in frequenti quoq; Senatu forte acrius obiurgaret. Eam igitur occasionẽ exoptatam æmuli eius cupide arripuere, iratumq; sua sponte Cristino Conradum magis etiam irritarunt, multis falsis criminibus in eum cõfictis, & inprimis, quod is ad dominatum Masouiæ aspiraret, ac Conradi vitæ insidiaretur. His incitatus Conradus, Cristinum in vincula coniecit, deinde excæcauit, postremo necauit, liberosque eius proscripsit: optime merentem pessime remuneratus.

Cristinus Palatinus Plocensis à Conrado Duce necatur.

Cæterum non impune hoc scelus Conradus abstulit. Nam vbi sublatum de medio Cristinum Pruteni accepere, resumptis animis in ditionem Conradi incursarunt, & Culmensis tractus magnam partem Palatini eius loci, cũ is puellæ cuiusdam Prussicæ amore captus esset, proditione in potestatẽ suam redegerunt. In Masouiam vero progressi, maximis eam affecere incommodis, ferro & igni longe lateq; grassantes, ita vt Ploscum etiam oppidum Masouiæ caput exurerent. Quibus malis adactus Conradus, cum Prutenorũ excursionibus cohibendis per se ipse par non esset, cruce signatos in auxilium contra Prutenos Christiani monachi sectæ Cisterciensis opera vndequaq; euocauit. Inter quos facile Principes erant Henricus Dux Silesiæ, Vratislauiensisq; & Lubussensis Episcopi, & multi è nobilitate Polonica: quorũ ope cum Culmensem & Lubauiensem tractũ in potestatẽ suam redegisset, Christianum ibi primum Episcopum instituit, quo per eum barbari ad religionẽ Christianam adducerentur. Id anno Christi millesimo ducentesimo vigesimo secundo actum est. Nec tamen ab illo cruce signato exercitu perdomari Pruteni potuerunt. Itaq; Conradus inito consilio, & missa ad Albertum Archiepiscopum Rigensem legatione, sodales siue fratres militiam Christi professos, qui rubrũ ensem cum cruce in pallio insutum gestant, è Liuonia euocauit. Verum ij quoq; vno prælio, quod biduo durasse memoratur, obtriti à Prutenis, ac deleti sunt; ita vt quinque solum euaderent. Dum hæc ita gerũtur, Lesco Principi nouus hostis exortus est, ex huiuscemodi causa. Suppetias is Conrado fratri contra Prutenos miserat, siue ipse iuerat. In eo exercitu & bello Ioannes gente Gryphius equestri loco natus, & nonnulli alij, quorum nomina non memorantur, cum aliter, quam ipsis & eorum genere dignum erat, se gessissent, cæteriq; fuga eorum proditi occubuissent, reuersi ignominia notati, & magistratibus à Lesco amoti sunt. Permoleste tulit eam notam familiæ suæ inustam Marcus Palatinus Cracouiensis (nam & ipse Gryphius erat) itemque Andreas Magister & Canonicus Cracouiensis, præfati Ioannis frater. Itaque cum clam contra Principem cum cæteris suæ factionis conspirassent, Marcus Palatinus ad Henricum Barbatum profectus, persuasit homini, vt ad Principatum iure optimo ad se pertinentem, quippe qui natu maximus tunc esset in familia Boleslai Criuousti, sibi vendicandum adspiraret: operam ad id studiumque suum, & maximæ partis procerum equitumque Cracouiensis conuentus, quibus exosus sit Lesci dominatus, prolixe ipsi deferens. Henricus (vt est ingenium hominum, quoad opes, honores, & eminentiam insatiabile, & facile sperat, creditque, quod optat) passus est sibi persuaderi à Palatino, quem gratia & autoritate plurimum

Pruteni Culmẽsem tractum suæ potestatis faciunt, & Massouiam vastant.

Cruciferi in Prutenos euocati.

Henricus Barbatus ad principatum interuertendum concitatur.

mum valere apud suos nouerat. Itaque facta de suis manu satis valida, spei plenus, frustra reclamante vxore Heduigi, Cracouiam contendit. Non latuere Lescum molimina Marci, & apparatus Henrici Ducis. Igitur exercitum, quantum potest maximum, contra comparat, & à Conrado fratre auxilia accersit. Iam ad Dlubnam amnem vno à Cracouia milliario Henricus cum suis copiis peruenerat, cum de apparatu & exercitu Lesci maiore quam suo, cognoscit, & maiorem longe, quam Marcus pollicitabatur, difficultatem adipiscendi Principatus reperit. Nec ausus rem prælij periculo committere, ad Lescum misit, tempus, locumque, & modum colloquij petens. Non abnuit Lescus pacis & ipse amans. Conuenitur vtrinque pari numero procerum & stipatorum, erecto inter castra tentorio. Ibi multis vltro citroque sermonibus habitis, tandem Iuonis Episcopi opera maxime pax componitur inter Duces. Henricus iure suo, si quid haberet ad principatum, sese abdicat. Vtrique vero, nunquam se alterorum bonis & possessionibus inhiaturum, sed commoda honoremque alterorum inuicem curaturos defensurosque esse paciscuntur. Inuitatus deinde Cracouiam à Lesco Henricus, octo dies splendide & honorifice acceptus & habitus, qui hostis venerat, amicissim' discessit. Marco Palatino, verisimile est, Lescum Henrici intercessione reconciliatū esse. Nam post Lesci mortem, in eo conuentu, qui de eligendo Principe nouus habitus est, interfuit, & vxori filioq; Lesci non defuit.

Barbati expeditio in Cracouiensem principatum.

Pax & fœdus inter principes cognatos.

Circa id tempus maior quoque Polonia non immunis fuit ab intestinis dissidiis & ciuilibus bellis. Vladislaus enim Sputator, Ottonis filius, nōdum egressus ex ephebis, dimitti ex tutela à patruo Vladislao Lasconogo, & partiri cū eo dominatū flatigabat. Cum nō impetraret, coacta clam aliquāta manu, Calissiam arcem intercepit. Qua de re certior factus Lasconogus celeriter cum tumultuariis copiis accurrit, arcem obsidet, non instructam ad longam obsidionem perferendam. Quintumdecimum diem iam durabat obsidio, cū commeatus obsessos deficere cœpit. Quocirca, qui in præsidio erant, vitam & incolumitatē pacti, arcē Lasconogo dedidere. Vladisla' vero Sputator per noctem cum septem tantum comitibus effugit, & ad Lescum Principē Cracouiam, deinde in Vngariam se recepit ad Andream Regem, à quo benigne acceptus, nouē ferme annos apud eum metu patrui exulauit. Posthēc Vladislaus idē Sputator societate & affinitate clam per internuncios cū Suētopelco Pomeraniæ præfecto inita, quod filiam eius Helenam vxorē ducebat monachi habitu clam in Poloniam rediit, & Suētopelci ope Vsce arcē munitissimā intercepit, indeq; subiectas ac vicinas oras vexare cœpit: p̄dia patrui, & Mogilnense monasterium diripuit: complures nobiles, qui cum Lasconogo sentiebāt, interfecit. Hęc vbi accepit Lasconogus, validū ex omni dominatu suo conscribit exercitum: arcē Vsce difficilē expugnatu obsidione cingit, castella pluribus in locis extruit: vnde dispositi in stationibus milites obseruarent, ne quid ad obsessos importaretur, neue iterū Sputator manus suas effugeret. Vbi hac nō proficit, diuturna obsidione & fame ad deditionē obsessos ad gere statuit. Cumq; ad medium mensis Iulij à primo vere duraret obsidio, nec obsessi è munitione prodirent, negligentius omnia cœpere agi in exercitu. Rari, atque ij inermes fere, & ebrij in stationibus apparere. In castris etiam pauci ac dissoluti obuersari. Hoc animaduerso, hi qui obsidebantur, alere etiam ipsi data opera simulato metu obsidentium negligētiam. Die quadā cum

Vladislaus Sputator Calissiam intercipit.

infrequentes admodum stationes & infrequentia castra superne conspexisset Sputator, celeriter constructis in arce ordinibus, cohortatusque paucis milites, apertis portis erumpit, deiectaque nullo negocio statione hostium, ad castra curriculo contendit: ibi permagnam in inermibus, & inopinata re perturbatis stragem edidit, donec Lasconogus retractis & animatis suis, globoq; facto, in cæde exultantes repressit, & in arcem compulit. Quo incõmodo consternatus postero die obsidionem soluit. Discedentem Sputator magna iam fiducia suarum virium secutus est, & multi ad eum à Lasconogo accepta fama prælij deficiebant. Posnania quoq; & Calissia primaria oppida nõ grauate sese ei venienti dedidere.

Suentopelci ambitio. His tam secundis generi sui rebus Suẽtopelcus Pomeranorum præfectus, cum alioqui magnis opibus & facultatibus terra marique partis & gratia populari tumeret, insolentior factus, à Lesco Principe magnopere contendit, vt se Ducis Pomeranię nomine & honore dignaretur, & sempiternum id sibi posterisque suis esse iuberet: vt ij tamẽ summo Polonorum Principi obtemperarent. Concessisse id auum eius Criuoustum Boleslaum in inferiore Pomerania & Cassubia Boguslao gentili suo. Refutauit postulata Suentopelci Lescus: qua repulsa ille accensus, ad defectionem spectare cœpit, neque pensionem annuam de more Lesco misit. *Suentopelci defectio.* Lescus igitur cum consilium eius non modo hominum sermonibus, sed etiam reipsa deprehendisset, communicato cum Henrico Barbato consilio, Gansauam, quæ villa est Tremesnensis monasterij prope Znenam in maiori Polonia sita, vniuersæ Poloniæ comitia ad tertium idus Nouembris, quæ dies D. Martini sancti Episcopi memoriæ dicata est, indicit, quasi de Republica, ac de componendis intestinis Ducum maioris Poloniæ dissidiis: reuera autem, vt Suentopelcum prætextu comitiorum euocatum, sine armis & bello opprimeret. *Comitia apud Gansauam.* Subolfecit id Suentopelcus, & vltro in Principem insidias intendit vna cum Vladislao genero suo, quod eius quoque iuxta ac suam rem agi diceret, & ad spem summi Principatus adipiscendi eum incitaret. Conuenere ad pręstitutum locum atq; diem Lescus Princeps, Henricus Barbatus, Conradus, Vladislai duo, Lasconogus & Sputator Duces, magnusque Procerum numerus. Suẽtopelcus solus moras nectebat, missisque subinde per speciem excusandæ suæ moræ hominibus, statum omnem comitiorum cognoscebat, & occasionem peragendi cogitati facinoris captabat. Cum triduo de pace inter Vladislaos tractatum esset, ac Suentopelci aduentus requireretur, propterea quod totius conuentus sententiæ eo inclinabant, vt ipse & Pomerani maioribus Polonis de damnis cum Sputatore illatis satisfaceret, quartaque dies comitiorum curandis corporibus data esset: ad balneum se Lescus & Henricus contulere. Ibi Suentopelcus cum expedita suorum manu adest, prope enim delituerat, & opportunitatem rei peragendæ didicerat: & in diuersoria ac tentoria proxima irrumpens obuios quosque, rei nouitate attonitos, facile aut remouet, aut obtruncat. Lescum quærit, ad balneum, vbi eum esse acceperat, contendit. Interim exaudito tumultu certior factus de hostili aduentu Suentopelci exilit, & equum nactus cum paucis fugere cœpit. Fugientem Suentopelcus cum plerisq; suis persequitur: illum vnum se petere potissimum, in vno illo capite omnia sibi esse posita dictitans. Vbi effugere Lescus insequentium se manus non potuit, conuerso equo & reuocatis fugæ comitibus, cum aliquandiu multis & bene armatis nudus pene cum paucis restitisset, fortiter dimi-

cans

cans ad Marcincouum pagũ occubuit. Henricus quoque ętate grauis aliquot vulneribus debilitatus ac prostratus in balneo, cum esset à Peregrino Weissemburgio, vno de aulico ipsius comitatu, corporis sui obiectu protectus, semianimis relictus est. Percussores rati vtrumque exanimem, discessere, & recolligendi se spacium Henrico concessere: qui raptim furtimque Vratislauiam lectica delatus à suis, haud ita multo post sanitati pristinę restitutus, & posteros Peregrini liberatoris sui magnis muneribus & honoribus prosecutus est. Ex eo igitur tempore Suẽtopelcus pro Duce Pomeraniæ gerere se cœpit. Lesci vero corpus Cracouiam relatum, in Basilica magna omnium comploratione sepultum est. Regnauit autem Lescus à morte patris annos triginta tres propemodum, cum puer admodum ad Principatum euectus esset: sed in his triginta tribus annis Miecz'slaus quidem duos fere, Vladislaus vero filius eius tres annos, quibus summoto Lesco Principatum obtinuere, sibi vendicant. Annus, quo hæc acta sunt, fuit à Christo nato millesimus ducẽtesimus vigesimus sextus.

Lescus à Suentopelco interfectus.

Suentopelcus Dux Pomeraniæ citerioris.

Per hoc tempus Prutenis Masouiam vehementer vexantibus & vastantibus, inops consilij Conradus Dux, habito conuentu suorum, tandem Christiano Episcopo suggerente, fratres Teutonicos, & ipsos piam contra barbaros militiam sub titulo S. Mariæ professos (qui paulo ante à Saracenis è Syria eiecti fuerant) per eum ipsum Christianum Roma acciuit, Culmensemque tractum, & quicquid est inter Vistulam, Mocram, atque Deruanciam flumina, eis tradidit, his legibus: vt contra Prutenos sedulo, & summis viribus bellum gererent. Vbi vero eos domuissent, Culmensem quidem ditionẽ redderent: cætera vero quæcunque de barbaris cepissent, arbitrio bonorum virorum ex æquo secum, seu cum posteris suis partirentur: Polonis nequam vim aut iniuriam facerent, neue hostes ipsorum receptarent, aut vllo fauore prosequerentur: contra barbaros autem & à religione Christiana alienos, vt ipsis, cum opus fuerit, præsto essent. Si quid horum transgrederentur, pœnę, quæ contra ingratos est ex iure gentium, subiacerent, hoc est, beneficia accepta amitterent. Hæc ita inter Conradum & Crucigeros, quorum tunc Hermannus de Salcza summus magister erat, conuenere, & à Gregorio nono Pontifice maximo approbata & confirmata sunt. Atque hæc fere anno Christi millesimo ducentesimo vigesimo octauo acciderunt. Sic ergo Cruciferi Masouiorum & Polonorum defendendorum, ac Prussiæ barbaris eripiendæ prouinciam suscepere: breuique tempore Masouiis adiuuantibus, & volũtariis multis vndiq; pietatis ergo accurrentibus Prutenorum excursiones repressere, & exiguo tempore magna in illis oris incrementa fecere: arcesq; & vrbes non ignobiles paucis annis muniere.

Teutonicorum fratrũ ordo.

Culmensis tractus Crucigeris concessus iure hospitij.

Pacta Conradi cum Crucigeris.

BOLESLAVS QVARTVS PVDICVS.

Lesco è medio sublato, placuit Proceribus deferre Principatum filio eius Boleslao: sed cum puer admodum esset, nec dum aptus administrando per se Principatui, de eius tutela, ac de summa rerũ nil constitui publico consilio potuit, cum Proceres inter se dissentirent, & nonnulli Conrado Lesci fratri fauerent, iureque patruum pupilli tutorem esse debere asseuerarent: alij vero, quorum maior pars erat, vna cum Grimislaua Boleslai matre, & Marco Cracouiensi atq; Pacoslao Sendomiriensi Palatinis, profligatos Con-

Anno Chr. 1226.

De tutela Boleslai & principatus administratione controuersia.

radi mores perosi, sæuitiamque reformidantes, ad Henricum Barbatum Ducem Vratislauiensium tutelam pueri, & administrationem Principat' deferent. Neq; vero illi liberis comitiorum suffragiis rem permisere, sed armis ac per vim, quasi oblatam fortuito prædam, dominatum pro se vterq; vsurpare aggressi sunt. Itaq; cōparatis vterq; magnis viribus, in Cracouiensem ditionem inuasere. Et arcem quidem Cracouiensem Grimislauia cum liberis obtinebat. Henricus vero maiore, quam Conradus celeritate vsus, & Procerū fauore fretus, duas ex tempore munitiones nouas excitauit, alteram prope Scalam oppidum in colle, quem Prandnicus amnis alluit: alteram ad Miedzibozum: easque validis militum præsidiis muniuit, vt inde aduersariorum conatus retunderet, tractumq; illum omnem in potestate sua teneret, nec facile intercludi à sua ditiōne posset. Porro Conradus re cum Cruciferis constituta, omnia sibi in eo posita esse existimabat, si nouas munitiones & præsidia Henrici deiiceret, quod eorum fiducia Cracouienses sibi resisterēt. Itaque ad Scalensem munitionem oppugnandam contendit. Occurrit ei Henricus: durum prælium committitur. In quo multis vtrinq; cadentibus, Præmislus quoq; Conradi filius inter primos pugnans interficitur. Quo aduerso casu fractus Conradus receptui canere iussit, atque pro victo abiit. Nec multo post ad alteram munitionem duxit, quasi mutaturus cum loco fortunam, & acceptam ignominiam deleturus. Verum ibi quoque, cum eum Henricus consecutus esset, apud Vrocirissum pagum eodē, quo prius, ac deteriore etiam euētu pugnauit. Henricus debellatum eum iam credens, & ꝙ hyems instabat, vt tēpori agricolæ sementem facere possent, dimisit exercitum, ipseq; sine vllo metu cum paucis comitibus in Cracouiensi tractu versabatur. De quo certior factus Conradus, improuisus cum expedita manu aduolat, Henricumq; in Spitcouiensi villa rei diuinæ vacantē capit, & in Masouiam abducit. Hoc posteaquam Henrici filius Henricus accepit, raptim, quantū potest, maximum conscribit exercitum, ad patrem liberandū. At Heduigis pia, quæ consilium illud mariti de principatu adipiscendo non probarat, tunc quoq; dubios euentus belli secum reputans, & sanguinis Christiani atque cognati profusionem, belliq; calamitates perhorrescens, iuncto curru in Masouiam ad Conradum, expeditionem filij anteuertens, excurrit, ac oriens belli parricidialis incendium sapientia sua restinxit. Eius enim precibus & suasu motus & placatus Conradus, Hēricum & cæteros captiuos omnes dimisit, duasque neptes ex Henrico filio, filiis suis Casimiro & Boleslao vxores despondit. Henricus autem tutela Boleslai, & administratione Principatus, iureiurando interposito, se abdicauit. Exinde Conradus frustra renitente Grimislaua Boleslai nomine Principatum in minori Polonia administrare cœpit.

Bellum ciuile inter Henricum & Conradum Duces.

Conradus bis victus ab Henrico.

Henricus Barbatus à Conrado missam audiens capitur.

Affinitas inter Silesios & Masouios Duces.

In maiore Polonia motus.

In maiori vero Polonia per id tempus res nō adeo quietæ fuere. Nam Vladislaus Lasconogus post solutam illam Vscensis arcis obsidionem, coadunatis nouis copiis ac vicinorum auxiliis, recuperare amissa, & vlcisci fratris filium statuit. Nec ille quamuis inferior tunc viribus, quippe qui soceri auxilia dimisisset, ad resistendū patruo segnior occurrit, superiorisq; tēporis successu confisus, temere magis, quam animose pugnandi copiam fecit: commissoq; prælio fusus, viuus in patrui potestatem venit. Verum aliquāto post, custodū fauore elapsus, ad Suentopelcum socerū profugit. Quē non modo armis & copiis instruxit Suentopelcus, verumetiam ipse prosecutus est. Ad pri-

mum autem eorum aduentum Lasconogus, suis diffisus, quos propensiores in Sputatorem esse animaduertebat, non tentata belli fortuna cessit, & Ratiboriam ad Casimirum Ducē se recepit. Vbi cum in quartum annum exulasset, multiq; è maiori Polonia, quos vel Sputatoris tædium cœperat, vel æs alienum, scelerisq; conscientia, & iudiciorum metus premebat, ad eum conuenissent, aut per internuncios sua ei studia significassent. magna spe rursus ad recuperandum dominatum aspirare cœpit. Sed eum fortuna in ipso cursu destituit. Verum vbi frustra duos menses in obsidione Gnesnæ contriuit, neque quisquam omnino per id tempus ad eum desciuit, ac Vladislaum Sputatorem cum Suentopelco, magnisque copiis aduentare nunciatum est, soluta obsidione mœstus abiit: nec multo post mœrore confectus Srodæ vitam cum morte commutauit, & in Lubinensi monasterio, vel secundum alios Ratiboriæ sepultus est, vir propter mores fœdos ac libidines suis exosus. *Vladislaus Lasconogus moritur.* Nullos autem reliquit liberos: itaque eius morte vniuersa maior Polonia in ditionem Vladislai Sputatoris recidit. Sputator vero Dei benignitati successus suos acceptos referens, vt aliquod grati animi signum in propagando cultu diuino æderet, Olobocense monasterium Cisterciensibus Virginibus condidit, ac locupleráuit. Donauit item ecclesias Gnesnensem & Posnaniensem, & oppida pagosque earum, etiam quos in posterum ecclesiæ illi acquisituræ essent, vacatione omnium laborum ac munerum, & immunitate pensionum, quæ Principibus Ducibusque præstantur. Fecit etiam idem Vladislaus potestatem Archiepiscopo Gnesnensi, & Episcopo Posnaniensi monetam cudendi, & venandi in syluis ac bonis ecclesiarum suarum, quod antea nemini præter Principem licebat. Crobiam quoque amplum & locupletem pagum Sulcouiam prius dictum, nunc oppidum, Posnaniensi Episcopo donauit. Quæ quidem largitiones inuidiam ipsi, iniustus vero & superbus dominatus odium etiam apud plerosque omnes Proceres cōflarunt, ita vt in eius expulsionē coniurarent, & Henrico Barbato, quē propter Gansauiensem proditionem & vulnera hostē Vladislao esse senseīāt, accito, se dominatumq; oēm dederent. *Polonia maior ad Henricum Barbatum desciuit.* Nec ausus est Vladislaus Henrico cum valido exercitu venienti sese opponere, diffisus viribus suis, & voluntatibus militum. Sed Bnino atq; Sremo arcibus, quæ non satis munitæ essent, crematis, Gnesna vero firmo præsidio munita, ad Suentopelcum socerum confugit. Henricus vero munitionibus plerisq; omnibus & oppidis facile potitus, Bninum quoq; & Sremum refecit, & præsidia oportunis locis imposuit, eisque Borinoium nepotem suum ex filia Adleida Dipoldi Marchionis Morauiæ filium præfecit. Ipse reliquas copias domum reduxit, domestico ne aliquo bello reuocatus, an vindicādæ tutelæ Boleslai pueri, & administrationis Principatus gratia, non constat. Vindicauit quidem certe vtrumq:, priusquam ad subiuganda reliqua, quæ in fide Vladislai perstiterant, reuerteretur. Nam vt Conradus Dux Masouiæ, concedēte & abdicante se Henrico, pro tutore ac Principe se gerere cœpit, *Minoris Poloniæ motus.* Iuo Episcopus Cracouiensis, siue Henrici voluntate, siue sua sponte, & odio metuq; Conradi, cui aduersatus erat sedulo, profectus ad Pontificem Maximum Gregorium eius nominis nonum, cum quo adolescens in Academia Parisiensi coniuncte & familiariter vixerat, relaxationē per vim exacti iurisiurandi Henrico impetrarat. Proximus iam pubertati erat Boleslaus, & à Conrado patruo alienus, in Henricum prono studio pariter cum matre ferebatur: siue adeo sui iam iuris esse cupiebat. Hæc vbi

Boleslaus Pudicus à Conrado captus, & elapsus.

non obſcuris indiciis intellexit Conradus, Boleslaum vna cum matre per ſpeciem colloquij euocatum capit: Cirſcumque in Maſouiam aſportat, ac de necando puero cogitabat. Deinde mutata ſententia, ſuaſu Vladislai Sputatoris, & Marci Palatini Cracouienſis opera, in Secechouienſe monaſterium eos transtulit, ibique aſſeruari iuſſit. Ipſe vero cum nonnullis Ducibus finitimis, & cum nouis hoſpitibus ac defenſoribus Crucigeris expeditionem in Pruſſiam fecit, hoſtilemque regionem longe & late igni ferroque vaſtauit.

Pruſſia vaſtata à Maſouiis & Crucigeris.

Dum autem Conradus bello eo diſtinetur, interim Boleslaus cum matre opera Abbatis Nicolai Franci, partim corruptis, partim inebriatis ac ſopitis cuſtodibus intempeſtæ noctis ſilẽtio diſpoſitis clam equis effugit: Zauichoſtoq; & Sendomiria potitus, non auſus eſt tamen in ſua ditione vſquam conſiſtere, propterea quod præcipuis arcibus Maſouios ſuos Conradus præfecerat: ſed in Sileſiam ad Henricum Barbatum profectus eſt. Venientem humaniſſime Henricus accepit, & conſolatus eſt: comparabatq; exercitum, quo eum reduceret, Conradumq; eiiceret. At Cracouienſis conuentus ordines, cognita Boleslai fuga, & apparatu Henrici, non obſcure illis fauere & in Cõradum conſpirare. Erat in Sendomirienſi ditione Boleslaus Cõradi filius, ſiue à patre ad Pruſſicum bellum proficiſcente cum imperio, ne quid forte ſe abſente nouaretur, relictus, ſiue tunc primum accepto de fuga Boleslai ac de motu Sendomirienſium ac Cracouienſium nuncio, aduolarat. Is igitur facta ſuorum manu, crudeliter in eos, quos aduerſæ factionis eſſe didicerat, imo vero promiſcue, nulloque amici vel inimici diſcrimine, cædibus & incendiis debacchabatur, & Viſliciæ belli ſede conſtituta, in Cracouienſem oram populabundus excurrebat. Venit tandem valido cum exercitu Henricus, Boleslaum ſecum ducens: ac decedentibus metu Maſouiis, magno omnium ordinum conſenſu, atque alacritate ſuſceptus eſt, & Cracouienſem, Sendomirienſem, ac Lublinenſem oram omnem facile in ſuam redegit poteſtatem. Et quoniam permagnos ſumptus fecerat, paternus autem Boleslai theſaurus à Conrado direptus erat, Cracouienſem quidem ditionem vna cũ Principatu ſummo, permittente Boleslao, Henricus ſibi retinuit: Sendomirienſem vero ac Lublinenſem ei conceſſit. Cum autẽ is non ſatis tuto ſe in vicinia Conradi eſſe exiſtimaret, Scalam Præginenſem arcem cum ſuo territorio, in Cracouienſi tractu, ab Henrico, vbi cum matre vitam degeret, impetrauit, & quinquennium ferme ibi vſq; ad Henrici obitum exegit. Atque eo quidem anno milleſimo ducenteſimo trigeſimo quarto Conradus à Pruſſica expeditione reuertens, ſatis habuit exortum domi inopinatum bellum propulſare. Siquidem Miſnenſis Marchio, cum ipſe quoque piæ aduerſus barbaros militiæ nomen dediſſet. Ploſcum arcem Conradi interceperat, incertum, cupiditatene ductus, an iniuria prouocatus. Sed eũ Conradus cum filiis mox eiecit, multis de exercitu eius cæſis, multiſque cum Baſilica, in quam confugerant, crematis.

Henrici Barbati in minorem Poloniam expeditio.

Inſequenti vero æſtate anno Chriſti milleſimo ducenteſimo trigeſimo quinto Conradus in Henricum arma mouit, & proceres Cracouienſes ac Sendomirienſes nequicquam ad defectionem ſolicitauit. Cum vero omnes à ſe alienos eſſe animaduerteret, admouens exercitum propius Cracouiam, Scarbimirienſe & Prandocinenſe templa, & monaſterium Andreouienſe communiuit, præſidiiſque firmauit. Deinde Cracouiam oppugnare adortus,

Conradi expeditio in oram Cracouienſem.

Cracouia obſidetur.

tus, in radice montis, cui arx imposita est, & ad mœnia vrbis castrametatus est: templumque diui Andreæ, quod tunc suburbanum erat, castelli loco cōmuniuit, primus Polonorum ausus cōsecrata Deo templa impiis armis profanare. Habebat quidem Henricus magnas copias, sed tamen vniuersæ dimicationis discrimini rem non committebat, facilius & minori incommodo bellum ducendo debellari posse Conradum existimans, propterea quod sibi domi bellum gerēti rerū omnium copia suppetebat. Hosti vero longius frumentari & pabulari, aut domo supportare commeatum non sine periculo necesse erat, cum subinde dispositæ à se turmæ ex insidiis in pabulatores & frumentarios impetum facerent. Qui vero in præsidio Cracouiæ erant, omnes oppugnātium conatus frustrabantur. Itaque Conradus his difficultatibus implicatus, vastatis agris, incensis pagis & villis, non modico etiam vicissim detrimento accepto, in Masouiam redit. Agi deinde à proceribus de pace cœptum, conuentumq; vt Henricus iuxta ac Conradus tutela ac Principatus gubernatione se abdicarent, ac Boleslai iam pubescenti arbitrio permitterent, vtrum ipse sibi curatorem sumeret. Facta potestate è vestigio is patruo præterito Henricum sibi delegit. Moleste id tulit Conradus, verum tamen præsidia ex pacto deduxit, & desponsas pridem filiis suis Henrici neptes, Constantiam quidem natu maiori Boleslao, Gertrudim vero Casimiro vxores accepit, partitus inter eos, ac tertium Ziemouitum, dominatū suum, quibus quisque finibus post se dominaretur, ne quid dissidij se defuncto inter eos oriretur. Ipse vero, quoad vixit, nihilominus omnia administrauit. *Pax inter Duces.* Hoc tempore Casimirus Dux Opoliensium & Ratiboriensium Mieczislai filius vita excessit, & Mieczislaum ac Vladislaum filios ex Venceslaua vxore susceptos reliquit. Quorum Mieczislaus cum Iuditham Conradi filiam vxorem duxisset, sine liberis decedens fratrem habuit successorem.

Facta pace cum Conrado, Henricus quamuis Principis Cracouiensis, ac Ducis Sendomiriensis titulo abstineret, tamen suo nutu eas regiones gubernabat, ac magnam redituum partem non inuito Boleslao accipiebat, vt sumptus in bellum factos compensaret. Et recte vtiliterque multa de consilij sententia constituit: leges quasdam malas sustulit: meliores nonnullas sanxit: immunitates ecclesiarum confirmauit: magistratus bonis viris mandauit: in maleficos ac calumniatores seuere animaduertit. *Leges malæ ab Henrico abrogatæ.* Opatouiam oppidum cum sexdecim pagis, amotis inde tēplariis, in quorum ditione fuerat, Lubussensi Episcopo iure sempiterno adiunxit & addixit, Boleslao assentiente. Quin & in Silesia Borcum oppidū cum territorio, & in maiore Polonia postea Casimiriam cum quatuordecim pagis ac decimis eidem Episcopo donauit. Dum Henricus de tutela Boleslai & Principatu cum Conrado belligeratur, Boriuoius, qui ab eo cum præsidiis in maiori Polonia relictus erat, cœpit abuti potestate sua. Etenim cum fines bonorum Episcopi Posnaniensis inuaderet, nec aliis iniuriis abstineret, ac Paulus Episcopus Posnaniensis ex condicto Sremum ad eum venisset, vt certorum hominum arbitrio iis de rebus cum eo transigeret, captus ab eo, & in vinculis habitus est. Verum non impune hoc ei cessit. Episcopus enim cum forte euasisset, è cœtu Christianorum eum eiecit, & Vladislaus Sputator cum prædatoria manu, qua agros aduersariorum & oppida vexabat, noctu à custodibus in arcem Sremensem intromissus, ipsum cum pluribus militibus, qui ad primum tumultum non diffugerant, obtruncauit, arcemque, ne receptaculum deinde hostibus esset, exussit.

Henrici expeditio in maiorem Poloniam. sit. Henricus cognitis iis, quæ in maiore Polonia gerebantur, à Cracouiensibus rebus eo conuersus, vt Vladislaum reprimeret, neque vllam ei munitionem, ex qua bellum renouare posset, reliquam faceret, exercitum conscribit, & ad Gnesnam, quæ adhuc Vladislai præsidio tenebatur, ducit. Materia fere & roboribus arx Gnesnensis munita erat antiquitus, sed egregie tamen à militibus Vladislai defendebatur: multique oppugnantium, cum sub mœnia successissent, saxis atque aliis telis, aut contis etiam superne icti cadebant. Quibus incommodis permotus Henricus, & ad Silesiæ suæ ditionis res componendas reuocatus, soluit obsidionem: & ad extremas ditionis suæ Silesiacæ oras contendens, in itinere apud Crosnam grauiter ægrotare cœpit, nec multo post rite sacris mysteriis procuratus, diem clausit extremum, anno Christi millesimo ducentesimo trigesimo octauo: & in Trebnicensi monasterio ab Henrico filio, cui Pio cognomen datum est, honorifice est sepultus.

Henricus Barbatus moritur.

Mieczislaus Dux à muribus absumptus. Sub illud tempus Mieczislaus siue Miesco, propter capitis intemperiem Gossisco cognominatus, Conradi Ducis filius, cui pater Cuiauiam concesserat, cum inopum, pupillorum, ac viduarum bona iniuste diriperet, indeque quodam tempore conuiuium multis inuitatis præberet, ab ingenti multitudine murium impetitus, & frustra naui fugiens, muribus fugientem etiam per aquas persequentibus, miserabiliter periisse dicitur: exemplo futurus posteris; ne se rapinis, iniuriis, ac sanguine miserorum hominum saginent. Defuncto Henrico Barbato, adspirare rursus Vladislaus ad amissum dominatum cœpit. Sed abhorrentibus ab eo voluntatibus omnium, præter paucos, & Henrico Henrici Barbati filio fauentibus, fidemque suam obligantibus, mœrore ac dolore animi in grauem morbum incidit, cum apud socerum Suentopelcum in Pomerania esset, paucisque diebus moritur, relictis Præmislo ac Boleslao postea Pio dicto filiis. Corpus eius Posnaniam delatum permittẽte Henrico Pio in Basilica (nam ita mandauerat moriens) sepultum est. Post eius mortem Naclensis & Vscensis arx cum territoriis suis in fide filiorum eius permansere: Gnesna vero deditione facta in potestatem Henrici Pij venit. Cæterum Conradus Masouiæ Dux, Henrici morte rursus in spem Boleslai opprimendi erectus, vexare ditiones eius clandestinis latrociniis, ac mox etiam apertis excursionibus cœpit. Ad cuius conatus reprimendos Boleslaus, vt externa quoque sibi auxilia adiungeret, ad Belam quartum Vngarorum Regem legatos misit: noua cum eo fœdera icit, siue adeo antiqua firmauit: filiam eius Cunegundim, puellam moribus & vitæ sanctimonia nobilem anno Christi millesimo ducentesimo trigesimo nono vxorem duxit: cui dos fuit quadraginta millium marcarum. Tali autem coniuge beatus Boleslaus, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Inde confirmata postea mutuo consensu religione, ambo perpetuo vouere continentiam. Hinc Boleslao Pudico cognomen inditum. Post hæc fœdera ac nuptias Conradus Boleslaum bello lacessere ausus non est. Verum Bydgostiam arcem, quæ ciuili bello inter ipsum & Henricum bello vigente, à Suentopelco Pomeranorum Duce intercepta erat, in potestatem suam redegit. Nec tamen quieuit Suentopelcus, quin postea tumultuaria excursione Inoųladislauiam oppidum, compluresque pagos circumcirca ferro & igni depopulatus est.

Vladislaus Sputator moritur.

Boleslaus Pudicus vxorem ducit.

Fœdus & affinitas Boleslai cum Bela Rege Vng.

Porro

Porro à Prutenis quietior iam erat Conradus. Nam ij Cruciferorum, ac voluntariorum quorundam principum Germanorum ac Pomeranorum armis fracti, & in angustum redacti erant. Cæterum domi non perinde tranquillas res habuit. Atque id, quicquid erat mali, sua sibi temeritate ac furore præcipiti, falsa suspicione inflammato, accersiuit. Profectus erat Casimirus filius eius Vratislauiam, vt sponsam & affines suos viseret: captusque consuetudine sponsæ, diutius ibi, nequicquam reuocante patre, commoratus est. Suspecta ea res Conrado, vt est fere suspicax ac sollicita tyrannis, esse cœpit, verito, ne quod filius cum Henrico socero contra se ac cæteros fratres consilium iniret. Neque enim adhuc Henrico, quamuis reconciliato, ac duplici affinitate secum coniuncto fidebat. Erat cum Casimiro Ioannes Czapla Vladislauiensis & Plocensis Scholasticus, ac ducalis Cancellarius, custos & moderator adolescenti à patre datus. Eum igitur Conradus quasi conscium, siue adeo autorem consiliorum filij literis reuocauit, captumque causa non cognita in carcerem coniecit, ac mox quæstionibus subiectum, eodem furore in patibulum egit. Cuius cadauer cum Dominicani fratres (quos Ploscum Conradus ante aliquot annos condito eis monasterio induxerat) deposuissent, ac Christiano ritu funus deducerent: Agathia Conradi vxor mariti furori suffragata, ereptum, & in plaustro duobus bobus contumeliæ causa vectum, noua furca ad id ex tempore ad monasterium Dominicanorum ex aduerso Basilicæ erecta, iterum appendi iussit. Nec tamen deterriti sunt Dominicani, quin iterum id deponerent, ac honorifice sepelirent. In quo quidem euidenter diuina iusticia apparuit, scelesta tyranni manu ad vltionem patrati prius à Czapla illo sceleris vsa, eo quod is iniustæ ac nefariæ Cristini Palatini Plocensis necis autor, aut sane incentor fuerat. Hoc Conradi facinus Andreas Plocensis Episcopus Marci Palatini Cracouiensis filius vindicare ausus non est, ne quid & ipse à tyranno pateretur. Cæterum Petrus Archiepiscopus Gnesnensis re cognita, maiore animo vniuersæ Plocensi diœcesi sacris interdixit. Quamobrem excanduit quidem primum Conradus, verum post ad se reuersus, agnouit culpam, & Lenciciam ad Archiepiscopum, vt ille iusserat, venit: de admisso scelere Archiepiscopi arbitratu satisfecit: Louiciam villam cum circumiacentibus syluis Archiepiscopo iure sempiterno donauit, ea quidem lege, vt is Plocensis Canonicus semper esset, & libram siue marcam auri Duci Masouiæ eorum bonorum nomine quotannis penderet. Vladislauiensi item & Plocensi ecclesiis idem Conradus multa largitus est: atque ita Archiepiscopus interdictum suum relaxauit, & Conradus Dux à delegatis Pontificis Maximi Gregorij noni Episcopo Vratislauiensi, & Scholastico Cracouiensi à crimine absolutus est, cum ea, quæ Archiepiscopo, & Vladislauiensi ac Plocensi Episcopis receperat ac donarat, vna cum filiis suis confirmasset. Id adeo millesimo ducentesimo quadragesimo Christi anno actum est. Circa hæc tempora Boleslaus Pudicus, matris precibus adductus, cœnobium Cracouiæ fratribus D. Francisci Assisinatis, nouo tunc instituto viuentibus, Praga accitis, condidit.

Prutenorũ vires fractæ à Cruciferis & Germanis.

Ioan. Czapa Scholasticus Plocensis suspenditur.

Interdictũ Archiepiscopi in Plocensi ditione.

Hoc eodem anno Tartari Russia peruastata, ac maxima ex parte subiugata, Lublinensem oram Russiæ finitimam magno impetu inuaserunt: exustaque arce Lublinensi, omnem illam regionem vsque ad Vistulam lon-

Tartari Poloniam vastant.

 gela-

ge lateque depopulati, Zauichoſtum etiam arcem in ripa Viſtulæ ſitam incenderunt: indeque in Ruſſiam reuerſi, depoſita tuto loco præda, quam ingentem abegerant & aſportarant, curriculo in Poloniam hyberno tempore reuerſi ſunt: tranſmiſſoque Viſtula flumine glacie concreto, Sendomiriam expugnauere: Copriunicenſe monaſterium diripuere: vtrobiq; præter ciues magnam agreſtium ac nobilium multitudinem, quæ illuc confugerant, vna cum monachis interfecere: progreſſique longius nemine prohibente, per Visliciam, Scarbimiriam vſque peruenere. Inde vero in capite quadrageſimæ anni ſequentis omnis generis præda onuſti, ingentem etiam hominum vtriuſq; ſexus forma & ætate florentium multitudinē loris aſtrictam in morem pecudum præ ſe agentes reuertebantur. Continebat ſe Boleslaus Princeps Cracouiæ ſimul cum matre, nuſquam auſus tantæ hoſtium multitudini ſeſe opponere. Cæterum Vlodimirus Palatinus coacta aliquanta manu, inſecutus abeuntes, apud Turſcum pagum vno à Polanecio oppido milliario, ſtatiua habentes, ex improuiſo adortus eſt, & magnam in perturbatis & inopinata re perterritis initio ſtragem edidit. Verum poſtea Tartari animaduerſa Polonorum paucitate, facile multi paucos, & multa cæde fatigatos ſuperarunt, & cæſis nōnullis, reliquos in fugam verterunt. Interim dum pugnabant Tartari, captiui diſciſſis vinculis in proximas ſyluas effugerunt. Porro Tartari ſua ſtrage perculſi, metuenteſque, ne maioribus Polonorum copiis opprimerentur, raptim ac tumultuarie ſeſe recipientes, & ſaucios ægrotoſque abiicientes, prope Secechouum in magna ſylua, quæ Stremech dicitur, aliquot diebus delituere, vt inſequentes fallerent: inde poſtea in Ruſſiam rediere.

Tartari iterum bipartito agmine totā Poloniam peruaſtant.

Nec multo poſt auctis maiorem in modum copiis irarum pleni, in Poloniam reuertere, & cum apud Sēdomiriam biduo ſtatiua habuiſſent, quo plura populationibus complecterentur, bifariam diuiſi ſunt. Ac pars quidem Lencicienſem ac Cuiauienſem oram duce Kaidano vaſtarunt: cum reliquo vero exercitu Battus ſummus eorum dux Sendomirienſem tractum verſus Camionam fluuium & Ilzam arcem & oppidum Epiſcopi Cracouienſis infeſtauit. At Proceres & equites Cracouienſes ac Sendomirienſes, non ferentes, chariſſimam patriam ſe inſpectantibus tam crudeliter vaſtari: parentes, vxores, & liberos ſuos dulciſſimos omni genere contumeliæ affectos, vel miſerabiliter trucidari, vel in fœdam ſeruitutem abduci: villas atque penates incendi: templa cædibus, libidinibus ac ſanguine ſacerdotum pollui. Hæc inquam non ferentes, ſimul autem conflictu Turſcenſi animati, facta manu,

Polonorum clades à Tartaris accepta.

Tartaris apud Chmielnicum pagum non longe à Szidlouia oppido occurrunt, eo quidem propoſito, vt vel corporibus ſuis viam ipſis ad vlteriora obſtruerent. Tartari vbi de aduentu Polonorum cognouerunt, duas acies inſtruunt, quarum altera magno cū clamore in Polonos aduenientes procurrens prælium commiſit: altera in ſubſidiis erat, vt laborantibus ſuis opem ferret. Pugnatum eſt horis aliquot acriter: ad extremum Tartari multis fortibus viris amiſſis, cedentes ad ſubſidiariam aciem ſeſe recepere, Polonis acriter inſtantibus & debellatum eſſe credentibus. Ibi vero denuo inſtauratur prælium. Tartari integri ac recentes feſſis ac ſauciis ſuccedunt, Poloni primo ſucceſſu freti, extremum conatum faciunt, vt aut plena victoria potiantur, aut vero honeſte pro patria mortem oppetant. Tandem amiſſis ducibus ac fortiſſimis quibuſque militibus ad paucos redacti, terga dedere, & itinerum noti-

notitia, sylуisque tecti euasere. Factum est autem hoc prælium decima octaua die Martij.

Continebat se per id tempus Boleslaus Pudicus cum matre & coniuge sua Cunegũdi in arce Cracouiensi: sed accepto nuncio de clade suorum, in Vngariam cum familia & supellectili, raptim collectis sarcinis, ad socerum profugit. Principis exemplo plurimi, ditiores præsertim, partim in Vngariam, partim in Germaniam diffugerunt: tenuiores vero in syluas, montes, & paludes sese abdiderunt. Porro Tartari post Chmieliccensem victoriam ad Cracouiam contendunt, & cum vacuam defensoribus reperissent, flammis in tecta sæuierunt. Templum tamen D. Andreæ duabus turribus munitum, quod tum extra oppidum erat, ab egenis ac debilibus, qui in id se receperant, interfectis superne compluribus barbaris, qui propius accesserant, defensum est. Post in Silesiam ingressi, cum disiectos Oderæ pontes reperissent, compactis ex tempore ratibus, apud Ratiboriam flumen traiecerunt. Seruabat ripam vlteriorem Mieczislaus Dux Ratiboriensium cum parua manu. Is igitur in eos, qui primi amnem transmiserant, facto impetu, magnam in eis stragem edidit: sed reliquo exercitu celeriter nauigando pariter & natando (valent enim ea re ipsi iuxta ac equi ipsorum) superueniente cessit, ac Ligniciam ad Henricum Pium, qui ibi cogebat exercitum, se recepit, cumque eo se coniunxit. Tartari vero continuato cursu ad Vratislauiam metropolim oræ illius festinarunt, quam incensam repererunt. Oppidani namque cognito aduentu barbarorum munitioni oppidi diffisi, supellectili sua & commeatu in arcem comportato id reliquerant: milites vero, qui in arcis præsidio erant, ne ciuitas hostibus prædæ vel receptaculo esset, hanc incenderant. Quam ob rem indignati Tartari arcem obsederunt. Sed frustra consumptis diebus aliquot, cum obsessi ad longiorem etiam obsidionem perferendam non imparati esse viderentur, irrito cœpto inde similes fugientibus abierunt, ac Ligniciam, vbi Henricum Ducem cum magnis copiis & auxiliis esse cognouerant, contenderunt, auctis viribus suorũ aduentu, qui ante in Lenciciensem & Cuiauiensem tractum excursionem fecerant.

Boleslai Pudici fuga.

Silesia à Tartaris vastatur.

Tartari Ligniciam contẽdunt.

At Henricus, aduentu hostium cognito, obuiam eis progreditur, procurato sacris mysteriis exercitu, eo quidem animo, vt aut vinceret, aut fortiter pro aris & focis, aut pro populo suo dimicans occumberet. Quinque autem agminibus exercitus eius cõstabat. In primo erant cruce signati ex variis gẽtibus, Pontificis Maximi autoritate & cohortatione post cladem superioris anni collecti: cum quibus ordinati erant fossores ex metallis Goldbergensibus: cui agmini præerat Boleslaus Dipoldi Marchionis Morauię filius. In secundo erant maiores Poloni & Cracouienses nonnulli, quos ducebat Sulislaus Vlodimiri Palatini Cracouiensis frater. In tertio erat Mieczislaus Dux Ratiboriensis & Opoliensis cum suis copiis. Quartum tenebat Pompo Magister Prussiæ cum suis Cruciferis. In extremo ipse Henricus cum flore militiæ Silesiacæ & Polonicæ, & mercenariis externis. Sub Legnicia igitur ad Nissam amnem, in planicie spaciosa, quæ bonus campus dicitur, concurrunt acies, primique cruce signati (nam id ab Henrico impetrarant) pugnam ineunt, & primos barbarorum præcursores facile fundunt. Verum illis siue pulsis, siue de industria cedentibus, (etenim fugiendo pugnare genti maxime vsitatum est) primum illud agmen cruce signatorum, productum longius à suis, & à multitudine barbarorum circundatum, denso imbre sagitta-

Henrici Ducis exercitus.

Prælium cũ Tartaris ad Ligniciam.

gittarum obruitur, ita vt pauci inde euaderent: magna siquidem ex parte nudi erãt, tametsi ne loricæ quidem, aut thoraces, aut galeæ satis vim Tartaricarum sagittarum sustinent. Ibi & Boleslaus Dux inter primos pugnãs cecidit. Succedit alterum agmen ex duobus iunctum, cui Dux Opoliensis & Sulislaus præerant. Atque id facto impetu in hostes in cæde primorum exultantes, magnam stragem edidit, cum balistarij contra sagittarios eorum constitissent. Quod animaduertentes Tartari, duo item agmina suis laborantibus succursura submittunt. Nec tamen segnius Silesij cum Polonis pugnam cient, donec quispiam de exercitu Tartarorum eques à latere Polonis ex improuiso apparens, Polonica lingua, vt fugerent, vociferatus, eos conturbauit, & in fugam conuertit, initio fugæ orto à Mieczislao Opoliensi, qui vocem illam amici esse, saluti suorum consulentis, quasi iam reliqua agmina à barbaris deleta essent, credidit. Ibi Henricus nil suorum strage fugaque deterritus, extremo agmine cum Cruciferis coniuncto, fugientes insequentium Tartarorum impetum excipit: instauratoq; prælio, Tartaros vicissim premit. Succurrit & Battus vehementer debilitatis. Certatur vtrinq; totis viribus pro victoria: exæquata rursus aliquandiu pugna, tandem Henrici res virtute militum meliori loco esse cœperant. Erat in extremo illo agmine inter cætera signa vexillũ insigne, cuius pictura X literæ figurã præ se ferebat: in cuspide vero imago erat terra, nigraq; capitis humani barbati. Id igitur vexillũ cum signifer vehemẽtius quateret, fumũ ac nebulam densissimã & fœtidissimã exhalabat. Ea nebula non modo aspectũ barbarorũ nostris adimebat, verũ etiam odore teterrimo eos enecabat: totumq; adeo exercitũ nostrorũ nouitate ac miraculo rei stupefactũ perturbauit. Incantationib⁹ id quibusdã Tartari effecerat: quibus iuxta ac ariolationibus ac diuinationibus cæteris cum alias, tum in bello plurimũ vtuntur. Tunc vero barbari, vbi nostros trepidare senserunt, cohortati se inuicem, impressionem in eos faciunt, perturbatisq; ordinibus magnã cędem faciunt: in qua Pompa Magister Cruciferorũ cum fortissimis quibusq; suorũ occubuit. Diffugiunt cęteri ex acie, præter eos, qui circa Ducẽ erant. Nam is turpe ratus fugere, nõ inultus mori volebat. Ad extremum tamen, cum aliquandiu fortiter pugnans hostium vim sustinuisset, persuaderi sibi passus est, vt se meliorib⁹ seruaret rebus: perruptisq; hostilibus cuncis, quatuor tantum comitantibus, nempe Sulislao, Clemente Palatino Glogouiensi, & Conrado Conradi, & Iohanne Iuani filiis, nobilissimis ac fortissimis viris, iam periculũ euasurus esse videbatur, cũ subito fortuna conatum eius destituit. Equus enim, cui insidebat, multis vulneribus in prælio acceptis debilitatus concidit. Et quanquam Ioannes alium ipsi à cubiculario eius petitum subministrat, tamen dum insequentes & obuios barbaros ferro summouet, & in prementem se maxime Tartarũ sublato brachio gladium vibrat, ab alio quodam hasta sub ascella ictus, moribũdus de equo defluxit. Ibi barbari inconditum clamorẽ attollunt, deductumque per manus Henricũ ad alterum balistæ iactum, capite plectunt, & cadauer nudum detractis armis ac vestimentis relinquunt. Tres quoq; illi, qui cũ fugientem comitati sunt, pugnantes cecidere. Nam Ioannes imposito in alium equum Duce, ferro per medios hostes viam sibi ac Duci patefaciens saucius cum duob⁹ ministris vix euasit. Tantus autẽ in eo prælio interfectorum Christianorum numerus fuit, vt singulis singulę auriculæ à Tartaris præcisę, nouem ingentes saccos explerent. Post hanc deinde pugnam Tartari Ratiboricn-

Silesiorum & Polonorum fuga.

Henrici cædes.

Stragis magnitudo.

boriensem oram repetita excursione vastarunt, ibique octo dies commorati in Morauiam inuadunt: quam cum nemine prohibente, & Venceslao Rege in Bohemia delitescente, amplius vno mense vsq; ad Austriæ & Bohemiæ fines crudeliter diuexauissent, in Vngariam superatis montibus & syluis peruenerunt. At Henrici corpus post discessum Tartarorũ inter cadauera, sex digitorum in pede læuo argumẽto Anna coniuge indicante inuentum, cum aliis nobilioribus Vratislauiam deductum, & in diui Iacobi, quod monasterium Franciscanis ipse inchoauerat, Anna vero vxor postea consummauit, honorifice sepultum est. Cæterum Heduigis mater, quæ monasterij Trebnicensis munitioni diffisa, Crosnam vna cum grege monacharum & Anna nuru, sub aduentum Tartarorum se receperat, nihil nuncio cladis atque interfecti filij commota est. Quin monachas & nurum lamentantes, ac pectora plangẽtes comiter cõsolata, minime deiecto vultu gratias egit Deo, quod eius munere talem filium peperisset, cuius ipsa viuentis pietatem summam in se experta semper esset, quique ad extremum pro religione & populo suo vitam alacer proiecisset.

Henrico Pio cæso, Boleslao Pudico nusquam comparente, oppidis, pagis, vicisq; ad vastitatem redactis, Nobilitas Cracouiensis & Sendomiriensis deteriora etiam timens, quod sine Principe ac magistratibus esset, inito consilio, Boleslao Caluo Henrici Pij filio natu maximo Principatum detulit. Atque is Princeps factus, statim Magistratus creauit: plerique enim tempestate illa Tartarica desiderati erant, Clementemque Rusiecium Sulislai filium Palatinum Cracouiensem creauit. Quod cum accepisset Conradus Dux Masouiæ, permoleste tulit, alienum sibi Casimiri Principis filio, Lesci Albi fratri, in Principatu prælatum esse. Itaque colloquium à Suentopelco Pomeranorum Duce petiit, fœdus cum eo percussit, auxiliaque ab eo contra Boleslaum Caluum impetrauit. Nam ipse Suentopelcus negauit ad id bellum se posse proficisci, aliis curis & occupationibus distentum. Interim dum Conradus in apparatu belli occupatus est, Tartari ex Vngaria per Scepusiensem tractum excursione rursus facta in Poloniam, Cracouiam inexpectati aduolarunt: direptaque vrbe, ac maiore quam prius cæde hominum facta, cum ingenti præda in Vngariam per Osuiecimense territorium citi reuersi, atque ibi tres annos commorati sunt. Conradus vero Dux, omnibus ad bellum comparatis, accitisque Pomeranorum auxiliis, in Sendomiriensem, ac deinde in Cracouiensem tractum duxit exercitum: & facile munitiones oẽs opera Zegotæ gente Toporij, eiusque familiæ, & clientum, dedentibus se vltro omnibus, in suam redegit potestatem. Cæterum Clemens Palatinus Cracouiensis, & alij, qui cum Boleslao sentiebant, cum impares essent conatibus Conradi reprimendis, Scalensem arcem valido præsidio tenuerunt. Nec eos Conradus oppugnare tunc adortus est, sed Cracouiam veniens arcem muniuit, constitutisq; rebus in Masouiam rediit. Aduenit mox Boleslaus Caluus cum exercitu suo, & Germanis mercede conductis, recuperaturus ereptum Principatum. Cum autem Cracouiensem arcem expugnare niteretur, re cognita, superuenit iterum Conradus cum maioribus copiis, cum quibus Caluus congredi non ausus in Silesiam se recepit. At Conradus Scalam admouit exercitum. Territus Clemens Palatinus destitutum se ope Boleslai cernens, petita impetrataque à Conrado venia arcem ei dedidit.

Boleslaus Caluus vocatur ad principatum.

Tartari Poloniam rursus populantur.

Conradus Dux Masouiæ principatum inuadit.

Poti-

Asperiori dominatu Cracouienses à se alienat.

Potitus iam omni Principatu Conradus, cum belli sumptibus exhaustus esset, grauia mox vectigalia & exactiones non modo oppidanis & agrestibus, sed etiam equestri & sacerdotali ordini imposuit: ac ne ocio ad res nouandas inuitarentur, in reficiendis veteribus & extruendis nouis munitionibus acerbe vulgus exercere cœpit. Quæ post tantas calamitates à Tartaris illatas, famemque grauem, cum pergrauia & intolerabilia omnibus viderentur, magnum odium Conrado conflarunt. Redierat is forte in Masouiam. Ibi Proceres Cracouienses clam de eiiciendo ipso consilia ineunt: nonnullos conscios, qui Boleslaum Pudicum perquirerent, dimittunt. Atque is de voluntate & studio suorum certior factus, reditum parabat, ac de Vngaris auxiliarem manum cogebat. Porro Cōradus, cum alienatos à se esse Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus animos accepisset, ac de consilio reuocandi Boleslai Pudici, & eiiciendi sui sensisset, propere accurrit cum non contemnendo comitatu suorum: dissimulatoque consilio, comitia apud Scarbimiriam indixit. Ad quæ cum frequentes proceres & equites conuenissent, capiuntur quidam ex eis nobiliores, qui contra Conradum sentire videbantur, & in Masouiam vincti abducuntur. Cæterum Clemens Palatinus cautior, & aduentum Conradi celerem, comitiaque illa æstate media præter morem indicta suspecta habens, cum fratribus & aliis nonnullis ad Boleslaum Pudicum, qui in Pienina arce in Vngariæ finibus ad eum diem latuerat, profugit. Nec sane multo post illi, qui in Masouiam abducti erant, fractis compedibus, intempesta nocte cum euasissent, omnem suorum multitudinem palam contra Conradum concitabant. Eorum reditu cognito, Clemens Palatinus confestim aduolat, & facta manu coniunctisque viribus Cracouiam in suam potestatem redigunt, eiecto Conradi præsidio. Subsequitur Boleslaus Pudicus cum coniuge, cui venienti ingens multitudo hominum omnis ordinis, ætatis, ac sexus exultans ac gratulabunda obuiam sese effudit, & mox nouum iusiurandum Principi proceres dicunt. Quo consensu permoti, qui arces & munitiones pro Conrado tenebant, Boleslao eas reddiderunt.

Boleslaus Pudicus reuocatur.

Conradus comitia Scarbimiriæ indicit.

Pudicus principatū recuperat.

Factus autem certior Conradus de defectione minorum Polonorum, ac de reditu Boleslai Pudici, magnis itineribus Cracouiam accurrit, cumque videret Boleslaum Cracouiensis arcis munitione (neque enim spacium cogēdi exercitus habuit) sese cū pręsidio continere, obsidere eū cœpit: & quod longius ductam iri obsidionem, neque satis virium se ad bellum in hostico gerēdum habere sentiebat, tēplis D. Andreæ, & D. Georgij, quod ex aduerso arcis in eodem colle situm, tunc extra munitionem arcis erat, castellorum loco vallis & fossis communitis, commēdataque cura exercitus & obsidionis Boguthæ equiti Cracouiensi, secum sentienti, in Masouiam ad maiores copias mox adducendas recessit. Nec mora, Bogutha mutata fide, de templis præsidia deduxit, obsidionemque soluit. At Conradus conscripto maiore exercitu, accitis etiam in auxilium Præmislo Posnaniensi, & Mieczislao Opoliensi Ducibus, Lituanisque item & Iazygibus, tractum Sendomiriensem populabundus ingreditur. Nec Boleslaus cōmittendum sibi esse existimauit, quin sua defenderet. Itaque magna celeritate, quantum potest exercitum comparauit, in quo erant & Vngari: & ad Suchodolum pagum Conrado occurrēs, quamuis esset viribus longe inferior, tamen pugnandi copiam fecit. Et fauit sane iustiori causæ Deus, hominumq; preces pro Boleslao passim supplicantium

Conradus bellum infert Boleslao Pudico.

Pugna ad Suchodolum.

tium exaudiuit. Commisso enim prælio, numerosus ille Conradi exercitus cum ducibus suis à Boleslao fusus & in fugam actus est: victorque moderate victoria vsus, neque fugientes longius persecutus est, & saucios benigne recreauit, & captiuos dimisit. Cuius quidem moderationis fructum mox consecutus est. Nam reliqui de Nobilitate Sendomiriensi, qui Conradi partes ad eam diem pertinacius tutati erant, statim in potestatem Boleslai venere. Boleslaus itaque recuperatis omnibus, quæ absens amiserat, Cracouiam reuertens ingenti omnium gratulatione exceptus est.

Boleslai victoria ac moderatio.

Nec in maiore Polonia post Tartaricum bellum quietæ res fuere. Nam post interfectum Henricum Pium à Tartaris, cum Boleslaus Caluus filius eius natu maximus dominatum suscepisset, grauis Nobilitati, & cæteræ multitudini esse cœpit, atque externos indigenis, Germanos Polonis, & quidem infimos optimatibus præferebat: in hos perparcus & restrictus, in illos munificus & liberalis, ita vt honores quoque & magistratus eis mandaret. Male hæc res Polonorum proceres habebat. Itaque questi inter se de fastu Ducis, & contemptu sui, celeriter contra eum conspirarunt, & conuentu apud Posnaniam acto, Præmislum & Boleslaum Vladislai Sputatoris filios, bonæ indolis iuuenes, accient, abdicatoque Caluo, duces eos sibi constituunt. Commorabantur autem ij in arce Vscensi, quam de patrimonio solam habebant reliquam. Naclum enim Suentopelcus auus maternus eis per fraudem ademerat. Venientibus iis traduntur arces & munitiones, vna excepta, cui Præmentæ nomen, cuius præfectus in fide Boleslai Calui perstabat: quam tamen haud ita multo post Nobilitas expugnauit. Tulit eam iniuriam & cõtumeliam non iniquo animo Caluus, suadente auia Heduigi, quæ & antea maritum, & posterius filium ab eo dominatu frustra auocauerat, & tunc nepoti, ne iniuste iustis hæredibus olim ereptum retineret, aut repeteret, persuasit. Quin is posteriori tempore affinitatem etiam cum Præmislo contraxit, collocata ei in matrimonio sorore sua Elisabetha, vna de quinque: sed id post mortem Heduigis actum est. Vix enim vno anno ea postea vixit, altero post filium defuncta: qui fuit à Christo nato millesimus ducẽtesimus quadragesimus tertius, septima idus Octobris, & sepulta Trebnicij.

Boleslaus Caluus suis exosus.

Maiorum Polonorum defectio à Boleslao Caluo.

Cruciferi quoque eodem tempore, cum Pomponi apud Legnicium interfecto, Henricum de Vida Magistrum suffecissent, nõ modo Prussiam bello quæsitam, sed etiam ea, quæ initio à Conrado Duce acceperant, pene amiserunt Suentopelci fraude, & mox aperto bello. Qui, Prutenis à Crucigeris iam ope multorum Germaniæ principum in angustiam redactis, magnaque ex parte debellatis, successibus Crucigerorum inuidens, simul & sibi dominatuique suo metuens, Prutenos clam partim ad bellum, partim ad defectionem & rebellionẽ solicitauit & impulit. Conradus autem Dux Masouiæ post Suchodoliensem cladem de vlciscendo Boleslao Pudico sedulo cogitabat: & cum imparem se eius viribus videret, Lithuanos & Iazygas finitimos in eum concitauit. Qui ilico in Sendomiriensem oram sibi proximam tunc vsque ad Vistulam inundarunt, & magnam iumentorum ac hominum prædam è Lucouiensi & Secechouiensi territorio abegerunt. Nec aberat Conradus cum suis, cæde & incendiis in obuia quæque sæuiens. Coegit & Boleslaus exercitum, quantum angustia temporis patiebatur, querelis ac lachrymis suorum fatigatus, & aduersus Conradum duxit, sua defensurus, & illatum bellum propulsaturus: commissaque ad Iarossinum pagum pugna, vincitur, & mul-

Suentopelci bellum aduersus Cruciferos.

Lithuanorum & Iazygum in Poloniam excursio.

Boleslaus victus & fugatus à Conrado.

multis cæsis captísque fugit ex acie. Ingens inde trepidatio Sendomiriensem Nobilitatẽ inuasit: quocirca metu constricta & præsenti periculo, desperato Boleslai Principis auxilio, Conrado se dedidit. Et parci quidem tunc iussit Conradus cæteris omnibus: solas Episcopi Cracouiensis possessiones, quod in Boleslai fide permanebat, crudeliter diripuit ac incendit. Hac iniuria commotus Prendota Episcopus, Conradum velut inuasorem ecclesiasticorum bonorum, & sacrilegium autoritate sua pontificia publice diris deuouit. Quam rem Archiepiscopus Gnesnensis Fulco cum vniuersa synodo ea de causa conuocata, comprobauit. Muniuit autem postea Conradus arces quasdam in Sendomiriensi tractu: verum eas non multo post Boleslaus, deiectis eius præsidiis, recepit, cum Conradus cursim in Masouiam, excursione Prutenorum excitus discessisset. Nec diu moratus, repulsis Prutenis, expeditionem aduersus Boleslaum renouauit vna cum Casimiro filio, & Mieczislao genero Duce Opoliensi, atque in Cracouiensem oram duxit exercitum. Continebat se Boleslaus in arce Cracouiensi, non ausus iterum prælio rem committere. Itaque è regione arcis Conradus castra metatus est, quo loco Rudaua amnis Vistulæ miscetur: eumque locum fossis, aggeribus, castellisque muniuit. Et quod obsidio longior fore videbatur, vno à Cracouia milliario supra Vistulam nouam arcem munit, in eo colle, in quo monasterium Tinecense situm est. Aliam item apud Lelouiam oppidum, decimo à Cracouia milliario. Sed cum nihil obsidione proficeret, Lelouiensi arce Mieczislao genero suo commẽdata, Tinecensi præsidio suo bene munita in Masouiam reuertit. Post cuius discessum Boleslaus Tinecẽsem arcem in suam redegit potestatem: quo cognito, ij quoque, qui in castris ad Cracouiam relicti erant, decessere, veriti, ne & ipsi expugnarētur. Et paucis dieb⁹ illis Mieczislao mortuo, Lelouiensis quoq; arx Boleslao dedita est. Ita paruo negocio omnes Conradi conatus, labores, ac sumptus in irritum tunc reciderunt. Nec ita multo post Conradus extremum vitæ clausit diem, relictis trib⁹ filiis superstitibus, Boleslao, Casimiro, & Ziemouito, anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimo septimo. Cum autem Boleslaus paucis diebus patrem secutus esset, Casimirus nõ acquiescens in Lenciciensi & Cuiauiensi dominatu, quem ipsi viuens pater attribuerat, Siradiam, Spicimirũ, & Rospram arces inuasit, & fratrem Ziemouitum cum vxore Gertrudi captum in vincula coniecit.

Conradi expeditio contra Pudicum.

Conradus moritur.

Boleslai Pudici studium.

Boleslaus vero Pudicus à morte Conradi pacem nactus, collapsa & vastata bello instaurare, deprauataque corrigere instituit, magnamque mansuetudinis & probitatis laudem etiam apud exteros adeptus est. Qui status rerũ minoris Poloniæ hoc fuit admirabilior, quod non modo cætera Polonia, verumetiam tota pene Europa bellis tunc ardebat. Nec in maiori Polonia & Silesia quietæ res tunc fuere. Belli vero principium illud fuit Silesia. Hẽricus Pius à Tartaris interfectus ex Anna vxore Ottocari primi Regis Bohemiæ filia quatuor reliquit filios, Boleslaum Caluum, Henricum, Cõradum, & Vladislaum. Ex his duo natu minimi ab Heduigi auia sacerdotio destinati, & in Italiam missi literis nauabant operam, & Conrado quidem Bambergensis Episcopa, Vladislao vero Archiepiscopa Salisburgensis promissa erat. Itaque reliqui duo fratres de matris & consilij sentẽtia dominatum paternum in Silesia inter se partiti sunt, ita vt Boleslao Caluo Vratislauiensis, Henrico vero Legnicensis tractus sorte obtingeret: & ne duo illi minores omnino exhæredes

Silesiæ diuisio.

des essent, Conradus quidem Henrico in Lignicensi, Vladislaus in Vratislauiensi Boleslao cōsors accederet. Verum paulo post Boleslaus cupiditate ductus, quod Lignicensem portionem potiorem esse iudicaret, Conradumque fratrem, qui in ea consors Hērico factus erat, iam hypodiaconum, portionē suam petiturum nō esse existimaret, repudiato Vratislauiensi dominatu, Legnicensem vsurpauit, Henrico vero Vratislauiensem concessit. Atque hic fomes postea ciuilium bellorum inter ipsos fuit. Tunc autem Boleslaus Caluus pœnitentia ductus, quod maioris Poloniæ dominatum à Præmislo & Boleslao Vladislai Sputatoris filijs præripi sibi suadente auia passus esset, ad recuperandum eum adspirare cœpit, arcemque nouam Copaniciam supra Oderam in finibus ditionis Præmisli muniebat. Ad eam igitur munitionem prohibendam Præmislus & Boleslaus fratres copias comparabant. Sed proceribus vtriusque partis interuenientibus, pax inter affines Duces constituta est, his quidem legibus, vt Præmislus Boleslao Caluo Santocum, Medireczum, & Zbansinum (quam arcem non ita pridem condiderat) daret: ille vero nouam munitionem demoliretur. Nec multo post Barnimus Cassubiorum Dux Santocum sibi vendicare, & cum exercitu oppugnare adortus est. Et facile quidem paucis arcem defendentibus expugnasset, ni propere ei Præmislus succurrisset. Mox Boleslaus quoque Caluus ad ferendam suis opem accurrit. Quorum amborum vires metuens Barnimus, ab obsidione recessit. Boleslaus autem vt Præmislo gratiam referret, Santocum ei reddidit. Sub id tempus Casimirus Dux Lenciciensis & Cuiauiensis, vt cum alterius iniuria dominatum suum amplificaret, Landense territorium in Calissiensi tractu inuasit, monasteriumque eiusdem nominis supra Vartam fluuium situm præsidio firmauit. Verum id Boleslaus Dux Calissiensis deiecto Casimiri præsidio mox recepit: disiectisque propugnaculis monachis restituit. Porro Casimirus, qui aliena appetiuerat, non modicum suorum detrimentnm tunc accepit. Suentopelcus enim quietis impatiens, violatis fœderibus, quæ cum Casimiro & Cruciferis icerat, cum subito cum Prutenis in Cruciferorum ditionem irrupisset, multosque mortales apud Golubum incautos oppressisset, in Cuiauiam quoque impetum fecit, quo luculentiore præda Prutenos sibi deuinciret, suorumque inopiam releuaret. Venerat his temporibus Iacobus Leodiensis Archidiaconus, legatus ab Innocentio Pontifice Maximo, cum ad res Polonicas componendas, tum vt Pontifici à Friderico Imperatore vehemēter afflicto aliquid subsidij corrogaret ac corraderet. Itaque conuocata Vratislauiam Episcoporum synodo, impetrauit, vt quinta pars redituum ecclesiasticorum ex tota Polonia in triennium ei decerneretur. Relaxauit autem tunc Polonis partem ieiunij eius, quod est solēne cunctis Christianis ante Pascha. Nam cum id totis nouem hebdomadis veteri Pontificum instituto vulgo seruarent, indulsit, vt esset deinceps hebdomadarum sex & dimidiæ.

Dissidium inter fratres.

Suentopelcus Culmēsem & Cuiauiensem terram infestat.

Ieiunij quadragesimalis moderatio.

Per eadem tempora Silesia Boleslao Caluo autore & incentore ciuilibus bellis ardebat. Nam cum Conradus refutato sacerdotio à Boleslao fratre præter spem eius portionem Lignicensis dominatus sibi destinatam repeteret, Vladislaus vero Archiepiscopus factus, partem suam in Vratislauiensi non peteret, Boleslaus ad Vratislauiensem, quem prius contempserat, redire velle cœpit. Negante Hērico, exercitum è Germania accitum cogit, ac Vratislauiensem ditionem armis & flammis infestauit: Nouoforo oppido cum

Silesiæ motus & bellum inter fratres.

do cum templo & hominibus incenso Vratislauiam contendit, quæ nouis tunc mœnibus muniebatur, & tamen trimestrem Boleslai obsidionem sustinuit, obsidentesque crebris eruptionibus exagitatos re infecta discedere coegit, cum Henricus impar fraternis viribus ad prælij dimicationem prodire non esset ausus. Rediit mox Boleslaus cum maioribus copiis, & frustra tentata iterum Vratislauiæ expugnatione, vastatis longe lateque agris & pagis, cũ munitiones Henrici præsidiis tenerentur ac defenderentur, reduxit exercitum tristior, quod duabus expeditionibus sumptuosis, nullum tantis sumptibus dignum operæ precium fecisset. Sed tamen tertiam deinde adiecit, & cum ne ea quidem ex ipsius animi sententia cessisset, nec haberet, vnde stipendia debita mercenariis militibus dissolueret, infestare ij latrociniis ditionem eius cœpere: inde odisse eum iam sui, ac deserere. Qua re adactus, supellectilem omnem suam in stipendia militum distraxit: & cum ne sic quidem ipsis satisfaceret, arces eis quasdam ac possessiones hypothecæ nomine habẽdas dedit. Deniq; Lubussense territorium Brandeburgensibus Marchionibus Ioanni & Ottoni oppignorauit, quod ex eo tempore in Marchionum potestatem venit. Cum autem Boleslaus Caluus inops, egensq;, & à suis exosus, nec satis compos mentis oberraret, ab Henrici militibus exceptus, & Vratislauiam adductus fratris misericordia statim dimissus est. Nec illa tamen lenitate ac mansuetudine fraterna cupiditas & feritas Boleslai victa est: quin is Ligniciam reuersus, noua aduersus fratres consilia cum externis militibus (cum suos à se alieniores esse animaduerteret) agitabat: neque Conrado portionem ipsius, quemadmodum receperat Vratislauiæ, reddebat: & cum pecunia indigeret, Sittauiam & Gorlicium oppida suis quibusdam hominibus oppignorauit. Quibus rebus magis etiam alienatis ab ipso animis omnium, Crosnense territorium & arx cum aliis finitimis ad Conradum ab eo defecit. Sed cum is parari sibi à Boleslao fratre insidias comperisset, neque satis virium ad resistendum ei se habere, ac in Henrico quoque parum sibi spei reliquum esse cerneret, ad Præmislum Posnaniensem & Calissiensem Ducem profugit. Quem benigne Præmislus accepit, & bene sperare iusso, sororem suam Salomeam ipsi despondit: nuptiisque Posnaniæ celebratis, ad Hẽricum & Boleslaum legationem misit, postulans, vt ij Conrado fratri iustam partem patrimonij concederent. At Henricus quidem negauit à se repetendam esse Conradi portionem, sed à Boleslao, cum quo acturum se ea de re pollicitus est. Boleslaus vero durius respondit: Conradum sacris initiatum, iure omni patrimonij repetendi excidisse. Quocirca Præmislaus cum exercitu suo fratrisque Boleslai Lignicensem tractum ingreditur, Conradum secum ducens, & magna celeritate arcẽ Bythomiam, siue in veteribus ruinis, siue alio quodam oportuno loco supra Oderam non procul à Glogouia excitauit: & turribus, aggeribus, & fossis muniuit, turmasque aliquot & cohortes Conrado attribuit, cum quibus ille finitimas oras Boleslao Caluo subiectas tam diu vexaret, quoad ius suum ab ipso consequeretur. Et paucis quidem diebus debellatum erat, si ad extremum fortuna Conradi cœptis respondisset. Boleslaus enim Caluus, dum incautius forte aduersariorum copias ac nouam munitionem speculatur, comprehẽsus ab aduersariis in statione excubantibus, & in custodia à Conrado habitus, ad quasuis iniquas conditiones adduci potuit, nisi corruptis custodibus euasisset.

Cæterum in minore Polonia cum pacatum iam principatum Boleslaus

Pudicus obtineret, anno Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo secundo, salis metalla apud Bochnam pagum, quod iam oppidum est, quinto à Cracouia milliario inuēta sunt: vnde vberes Principi reditus accessere. Cunegundis vero vxoris Boleslai pietati ac sanctimoniæ beneficium id nō modo Polonis, sed etiam finitimis populis perutile, acceptum refertur. Hoc eodem tempore D. Stanislaus Episcopus quondam Cracouiensis, satagēte Boleslao Principe, & Episcopo Cracouiensi Prendota ab Innocentio quarto Pontifice summo de amplissimi collegij sententia, re diligentissime examinata, in numerum Sanctorum relatus est, centesimo demum & quinto ac septuagesimo pōst mortem anno, qui fuit à Christo nato millesimus ducentesimus quinquagesimus tertius. Anno vno celebritatem illam præcessit ingēs aquarū inundatio in tota fere Polonia ex perpetuis imbribus, ab Aprili mense vsque ad vicesimam quintam Iulij delapsis, ita vt campi, agri, syluæq; nauigabiles essent. In Masouia vero præterea Lithuani Visnensem oram deuastarunt. Tertio deinde anno Lublinensem quoque tractum depopulati sunt, & arcem ligneam etiam tunc incenderunt. Erat autem tūc Lithuanorum Dux Mendocus siue Mindacus, qui Cruciferorum armis debilitatus & attritus, anno Christi millesimo ducētesimo quinquagesimo secūdo religioni Christianæ initiari cum suis assensus est, & Samagitensem, Veisensem, Curonensem, & Iazygum siue Polessensem tractum donaturum se esse Cruciferis promiserat, vt imminenti ab ipsis exitio sese eriperet. Quorum etiam opera regium nomen à Pontifice maximo adeptus est, & à Rigensi Archiepiscopo, & Culmensi Episcopo solenni ritu diademate cinctus. Verum non multo post stabilitis rebus suis, neque Cruciferis promissa præstitit, & religione abiecta ad sua idola resiliit, & ex finitimis Christianorum regionibus prædas agebat, vt tunc è Lublinensi, post ex aliis. Aberat autem forte tunc Boleslaus Pudicus Morauica expeditione occupatus, cuius hæc fuit causa. Post interfectum Austriæ Ducem Fridericum, Præmislus siue Ottocarus Venceslai Lusci Regis Bohemorum frater, vel secundum quosdam filius, Austria potitus erat, ducta in matrimonium sorore Friderici Margarita iam anu, quæ prius Henrico Friderici Imperatoris filio nupta erat. At Styriam quoque idem Ottocarus sibi adiunxerat, quod eo facilius fuit factu, quod imperium in Germania tunc vacabat post mortem Friderici. Huic igitur Ottocaro cum Bela Rex Vngariæ bellum facere vellet, & virium ad id non satis haberet, Boleslaum generum Principem Poloniæ in auxilium euocauit. Nec ita multo ante Venceslaus Rex post Mieczislai Ratiboriensium & Opoliensium Ducis mortem, cum is nullos reliquisset liberos, Opauiam occuparat & Nicolao filio notho suo tradiderat. Quocirca Boleslaus, vt in gratiam soceri manum Bohemorum distineret, Opauiamque Polonis rursus adiungeret, in Opauiensem oram, & in Morauiam cum exercitu ingressus, ferro & incendiis eam longe lateque vastauit, magnamque prædam abegit: nec tamen Opauia potitus est. Ne Bela quidem operæ precij quicquam fecit: quin à Morauis fusus fugatusq; esse fertur. Hac igitur expeditione Morauica occupato Boleslao, liberior fuit excursio Lithuanis in Poloniam.

Salinæ Bochnenses.

Inundatio.

Lithuanorum excursio in Masouiam & Poloniam.

Morauica expeditio.

In Silesia vero Conradus ditiones fratrum ex arce Bythoniensi armis infestabat, quem quo expeditius adiuuaret Præmislus socer, cum Boleslao fratre, quem iniuria affectum, in carcerem etiam quasi insidiatorem coniecerat, in gratiam à Fulcone Archiepiscopo reductus est, ac denuo dominatum

Poloniæ maioris diuisio noua.

cum eo partitus, Gnesnam, Calissiam, Rudam seu Velunum, Pysdros, Srodam, Bninum, Biechouiam, G zum, & Pobiediscos ei concessit. Posnaniam cum cæteris munitionibus ac territoriis ipse retinuit. His ita transactis, in Vratislauiensem regionem duxit exercitum, & omnem eam oram, quæ est circa Olesniciam, Syczouiam, Trebniciam, & Cerequiciam oppida, vsq; ad Vidauam amnem, deinde & vltra Oderam vadato flumine depopulatus est, eo quod Henricus Dux Vratislauiensis neq; ipse partem patrimonij Conrado reddebat, neque ad repetendam eam à Boleslao fratre opem ei ferebat. Pax deinde ac concordia inter Silesios fratres, Episcopi Vratislauiensis & aliorū procerum interuentu componitur, ac Glogouiensis dominatus Conrado à Boleslao Caluo, quanquam inuito, conceditur: Conradus obsides & captiuos dimittit: aliis item, qui prius ex pacto dimissi erant, æstimationes capitum remittit. Mendocus Dux Lithuaniæ abiecta religione Christiana, infestior indies Christianis vicinis erat, coactoq; è suis Lithuanis & Prutenis idem sentientibus valido exercitu, in quo triginta millium armatorum censebantur, Masouiam oēm crudeliter vastauit, caputq; gentis Plocensem arcem defensoribus vacuam incendit, & ingenti hominū atq; iumentorum præda domū remissa, in Cruciferorū ditionem eodē furore inuasit: eaq; peragrata exustaque, homines quidem captos immanitate barbarica trucidauit, cæterā vero prædam permagnam abegit. Cruciferi non ausi obuiam prodire tantæ multitudini, munitionibus tunc sese continuere.

Regis Bohemiæ & aliorum Principum expeditio in Prussiam.

Postea vero anno Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto aduenientibus Octocaro Rege Bohemorum, Marchionibus Brandeburgēsi & Morauiæ, Duce Austriæ, Pragensi, Olomucensi, & Ermeliensi siue Varmiensi Episcopis, cū magnis copiis, magnaque item multitudine crucis militiam professa, aucti viribus & animis, vicissim Prutenis bellum inferunt, & illis ad prælij dimicationem nusquam prodeuntibus, ferro & igni in obuia quæque desæuiunt. Quibus malis adacti Sambienses, in potestatem Cruciferorum venere, religionemq; Christianam suscepere. Suētopelcus vero quietis impatiens nouum excitauit bellum. Etenim misso clam cum expedita manu filio, quem obsidem pace facta à Prutenis receperat, Naclum arcem Præmisli nepotis sui, conscio & adiuuante vno de custodibus, pecunia corrupto, noctu iterum intercepit. Quod vbi Præmislo nunciatum est, quantum potest, cogit exercitum. Mittunt ei auxilia Duces alij Polonorum, tanquam ad restinguendum commune incendium: cum quibus ad Naclum contendit Præmislus. Cumque arx situ atque arte munitissima egregie à Pomeranis defenderetur, ac difficilis esset eius expugnatio, aliam è regione eius ad occidētem solem summa celeritate excitauit, eique importato copioso commeatu præsidium imposuit, quantum sufficiebat ad vexandos, & quasi in obsidione continendos hostes, qui in præsidio antiquæ arcis erant. Quo facto dimisit reliquum exercitum. Fiebant autem crebræ vtrinque ex arcibus eruptiones, & conflictus marte vario. Alteram deinde Præmislus cum Boleslao fratre & Casimiro fecit expeditionem in Pomeranos, & omissa Nacli expugnatione, noctu silēti agmine ad Racianzum arcem Pomeraniæ, in quam se magna multitudo Pomeranorum cum facultatibus suis propter bellum contulerat, contendit: eamque antelucano tempore aduenIens incendio consumsit. Post cuius discessum Suentopelcus cum exercitu non contemnendo, hostibus ex noua arce obsistere non ausis, in Naclum perrupit, & cōmeatu impor-

Sambia à Crucigeris subacta, & ad religionem Christianam adacta.

Naclum à Suentopelco interceptū.

portato, suos laborantes victus inopia confirmauit. Deinde omnem conatũ ad nouam arcem vel capiendam, vel euertendam conuertit, sed irrito cœpto post recessit. Videns autem Suẽtopelcus, difficulter se Naclum retinere posse, ad pacem cum Præmislo faciendam inclinari animo cœpit. Nec difficulter ea Popone vno de Cruciferis, qui Suentopelcum & Præmislum materno sanguine attingebat, interueniente coiuit. Conuentu enim apud Xynam acto, Suentopelcus per sententiam Poponis ex compromisso latam Præmislo Naclum reddidit: Præmislus vero Suentopelco pro impendiis & Racianzi demolitione quingentas marcas argenti certis pensionibus exoluturum se esse, nouem obsidibus nobilibus datis, cauit; & exoluit postea. Captiui vtrinque dimissi. Pax perpetua mutuo iureiurando firmata est, ita vt neuter alterius ditionem vnquam inuaderet. Nec toto ab ea pace facta anno circumacto, Præmislus triginta sex annos natus, pridie nonas Iunij immatura morte extinctus, Posnaniæque sepultus est. Mitissimus sui temporis princeps, & supra ætatem prudens: iustitia autem & animi moderatione in iudicando tanta, vt eius iudicium victus atque victor ex æquo probarent. Ebrium aut iratum eum nemo vidit. Vsque adeo vero addictus fuit religioni & cultui diuino, vt per tempus quadragenarij ieiunij cilicina veste super nudum corpus, & vino diluto admodum, aut insipidiore ceruisia vteretur. Nocturnis temporibus cum dormire putabatur, prolixæ precationi vacabat. Ouanscense monasterium Cisterciensis sectæ puellis ad Vartham fluuium condidit: Srodecense vero Dominicanorum Posnaniam transtulit. Gnesnense etiam Xenodochium siue hospitale sepulchri Christi militibus contulit & commendauit, Præpositoque Miechouiensi subiecit. Præter multas autem alias pias largitiones, Gnesnensi quidem ecclesiæ Cirnelinum pagum, Posnaniensi vero Bucum donauit, non sine inuidia & offensione procerum. Reliquit autem Præmislus quatuor filias, ex Elisabetha vxore susceptas, & filium posthumum post quartum mensem natum, cui paternum nomen inditum est.

Pax inter Suentopelcũ & Præmislum.

Præmisli mors & laudes.

Præmislus posthumus nascitur.

Eodem anno millesimo ducentesimo quinquagesimo septimo Iacicus siue Iacintus post exhaustos multos labores in Polonia & Russia pro religione Christiana, mortem cum vita commutauit ad decimum octauum Calendas Septembris. Non omnino tunc Silesia ab intestinis motibus immunis erat. Etenim Boleslaus Caluus, cum dolore amissæ Glogouiæ percitus, tum bello superiori exhaustus, vt iram simul & cupiditatem suam expleret, Episcopum Vratislauiensem cum duobus Canonicis ruri captum, & vestibus exutum in carcerem abduxit, à quibus postulabat decem millia marcarum. Quæ cum non penderent, coniecit eos in tetrum carcerem compedibus constrictos. Qua re cognita, Archiepiscopus Gnesnensis Boleslaum diris deuouit: Vratislauiensi vero omni diœcesi sacris interdixit. Quas diras cum Boleslaus negligeret, & nihilomagis dimitteret captos, Pontificem Maximum Alexandrum quartum certiorem ea de re fecit, & quid porro fieri oporteret, rogauit. Rescripsit Pontifex Archiepiscopo, vt Poloniam omnem ad arma contra Boleslaum sumenda crucis militia promulgata vna cum cæteris Episcopis concitaret. In eandem sententiam Magdeburgensi quoq; Archiepiscopo de cõcitandis Germanis scripsit. Sed interea Episcop⁹ pertæsus diri carceris, duobus millibus marcarum, & cõmutatione decimarum

Silesiaci motus.

rum manipularium in pecuniarias per totam diœcesim suam vna cum Præposito & Canonico se redemit. Neque vero vno illo scelere contentus Boleslaus fuit. Nam Præmislo, cuius ope Conradus gener nitebatur, mortuo, Cōradum quoque fratrem per fraudem capere, & Glogouia exuere adortus est. Sed hoc non itidem successit. Certior enim factus Conradus de insidiis fratris, cum Lignicium ab eo dolose ad cōuiuium vocaretur, cum expedita manu profectus est, ac reliquis in sylua propinqua Lignicio latere iussis, cum paucis expeditioribꝰ veniens, à Boleslao simulati officij causa obuiam prodeunte in arcem deducitur. Vbi conspicit loca superiora ab armatis teneri, anteuertit meditatum fratris facinus, captumque eum metu perculsis omnibus asportauit, & in custodia habitum aliquandiu, atque ea, quam ab Episcopi Vratislauiensi emunxerat, pecunia mulctatum postea dimisit. Sic Boleslaus laqueo, quem alteri tetenderat, ipse se implicauit.

Terræmotus. Anno sequenti millesimo ducētesimo quinquagesimo octauo terræ motus vehemens Poloniam concussit, & animos hominum propter rei raritatem non metu tantum, sed etiam religione impleuit, velut magnorum malorum, quæ mox consecuta sunt, prodigium. Nam & ciuilibus bellis mox agitata, & barbarorum excursionibus afflicta est. *Polonia ciuilib. bellis agitatur.* Ciuilium autem bellorum Casimirus Dux Siradiensis, Lenciciensis, & Cuiauiensis causa fuit: cuius inexplebilis cupiditas eousque progressa est, vt Ziemouito fratre in vincula cōiecto, Siradiensem tractum, cuius hæreditas secundum Boleslaum fratrem iure ad vtrumque pertinere debebat, solus occuparet: Landense territorium, vnde prius à Boleslao Pio Duce Calissiensi depulsus erat, iterum inuaderet: Racianzum item Episcopo Vladislauiensi auferret, quod tamen post reddidit, cum ei litem intendisset Episcopus. Lelouiense territorium Boleslao Pudico adimeret, munita arce in colle supra oppidum. His igitur de causis primus omnium Boleslaus Pius in eum arma sumpsit, inita societate cum Varcislao Cassubiorum Duce, quod is Suentopelco, cuius gener tunc Casimirus factus erat, propter iniurias quasdam infensus esset. Obtinebat Boleslaus etiam Posnaniensem satrapiam, vtpote tutor liberorum fratris defuncti. Itaque conscripto ex omni maiore Polonia magno exercitu, coniunctisq; cum Varcislao viribus, Cuiauiam vastabundus ingreditur, Inouladislauiamque arcem obsidione cinxit: cui, sicut & cæteris munitionibus, Casimirus, cum non haberet exercitum, metuebat. Itaque legatione ad Boleslaum missa bellum deprecatur: Landense territorium redditurum se ipsi promittit, arcemque, quam in eo præsidij causa communierat, demoliturum. Secutus eius fidem Boleslaus, obsidionem soluit, exercitumque dimisit. Sed Casimirus nō modo non præstitit Boleslao, quæ receperat, verum etiam Calissiensem tractum vicissim insequenti anno depopulatus est, cum de clade Varcislai, cui Boleslaus ex fœdere auxilia miserat, in Pomerania cognouisset. Proficiscebatur tunc Boleslaus Calissia Posnaniam, cum de Casimiri excursione nuncium accepit. Protinus igitur cum solo aulico suo comitatu reuertens, triginta tantum equitibus in itinere collectis, & agrestibus, quos hostes damno affecerant, sequentibus, in sylua, cui Soleciæ nomē est, hostilem exercitum, magnoque animo impetum in eum facit, extremisque perturbatis, & primos impellentibus, & omnibus maiores multo, quam erant insequentium se, copias (propterea quod sylua longiorem prospectum adimebat, clamantium vero sonitum ampliorem reddebat) esse credentibus, vniuersum agmen in

fugam

fugam agit, prædam excutit, plurimosque ex hostibus captiuos abducit. Nec tamen clade hac affectus Casimirus acquieuit, sed non ita multo post Pacossum oppidum Boleslai capit, arcemque in eo munit: vnde Calissiensem oram liberius infestabat. Ibi tunc Boleslaus Pudicus & Ziemouitus Casimiri frater, vt & Boleslao Pio subuenirent, & suo quoque nomine Casimirum vlciscerentur, coniunctis cum Boleslao Pio viribus, Lenciciensem tractũ crudeliter vastant, arcem ædificant, & commeatu copioso implent, ac Ziemouito commendant. Fractus hisce incommodis Casimirus, inducias duorum mẽsium petit, æqua omnia se esse facturum promittit iureiurando dato. Sed elusis Ducibus, amotoque præsenti periculo, non seruauit fidem. Itaque insequenti anno Boleslaus Pius in Cuiauiam duxit exercitum. Deprecante vero Casimiro, non prius deduxit, quam ille arce Landensi & Pacosso præsidia deduceret. Quod quidem Casimirus extrema pene adactus necessitate fecit, cum alio quodam infortunio maximo mulctatus esset. Nam duo filij eius, Lescus cognomento Niger, & Ziemomyslus è priore matrimonio suscepti, veneno, vt aiebant, à nouerca appetiti, vel potius iusta Dei vindicta incitati, Siradiensem & Lẽciciensem ditionem absente patre, Proceribus cum omni Nobilitate fauentibus, occuparunt: & Lescus quidem Siradiensem, Ziemomyslus vero Lenciciensem obtinuit. Ita qui aliena iniuste appetebat, sua turpiter amisit. Atq; hi tunc sane ciuiles motus in Polonia inter propinquos, agnatos, fratres, parentes, ac liberos extiterunt.

Tartari Poloniam vastant.

Dum autem hi sic inter se bellum gerunt, ecce Tartarorum ingens vis Nogaio & Celebuga ducibus, in Poloniam sese per Russiam mẽse Decembri effudit, Russis ipsis adiutoribus atque ductoribus. Flumina tunc iam glacie concreta erant: itaque summa celeritate vsi, & Lublinensem oram, quam à Lithuanis vastatam superiori tempore Daniel Russorũ Rex, arce Lublinensi intercepta, ac turri rotunda præsidioque firmata vsurparat, prætergressi, in Sendomiriensem impetum faciunt, & plurimos mortales incautos opprimunt: monasterium Zauichostense, quod Boleslaus Pudicus nuper condiderat, & viginti quinque pagis dotatum puellis D. Francisci vitæ institutum professis attribuerat, diripiunt, itemque id, quod in Lyssecio siue caluo mõte situm est: Sendomiriense oppidum incendunt, arcem nullo respirandi ocio defensoribus dato, die nocteque oppugnant, verum nullo operæ precio: nam à multis ea gnauiter defendebatur. Ibi Russorum Duces Leo & Romanus Danielis filij, & Basiliscus frater, qui in castris Tartarorum erant, primo per internuncios, deinde per se ipsi cum Petro præfecto arcis agunt, vt, si se, arcemque seruatum ire velit, ad Tartarorum Duces in castra veniat, & imperata se facturum professus, paruo se, arcemque, & omnem multitudinem redimat. Fidem dant, nil in ea re fore periculi, se hæc ita confecturos esse. Credidit præfectus, Russos Christiani sanguinis misericordia commotos, quemadmodum præ se ferebant, illa suadere & recipere. Itaque præfectus cũ fratre suo, & primorib⁹ ex Nobilitate ad castra hostium, quemadmodũ conuenerat, proficiscitur. Duces barbarorum, vt erat edoctus à Russis, adorat, de salute sua & arcis supplex agit. Barbari autem, vt sunt fallacissimi, in supplices impetum faciunt, spoliatos & verberatos immaniter obtruncant, & confestim sublato clamore, effuso cursu in arcem, nihil tunc eiusmodi expectantibus defensoribus, inuehũtur, in cædeq; hominũ, omnibus perterritis & latebras quærentibus, promiscue grassantur. Matronas tantum & puellas formosiores

siores

ſiores ad contumeliam & explendam libidinẽ (vt eſt gens libidinoſiſſima) adſeruarunt. Defeſſi autem cædendo, reliquum vulgus hominum gregatim in Iſtulam impulerunt. Tanta vero cædes in arce tunc facta eſſe dicitur, vt ſanguis cæſorum ad Viſtulam vſq; deflueret. Incenſa arce, barbari nulla mora interiecta verſus Cracouiam Ruſſis Ducibus itineris contendunt, & vrbem defenſoribus vacuam incendunt, valetudinarios & mendicos trucidant. Nam Boleslaus princeps, nuncio de Sẽdomiria capta accepto, in Vngariam cum vxore profugerat: cætera hominum multitudo partim in ſyluas ſe abdiderat, partim munitionibus arcium ſeſe defendebat. Tartari vero cædibus & incendiis vſque ad Bythomiam in Opolienſem tractũ impune prouecti, poſt alterũ ſiue adeo tertium menſem præda onuſti in Ruſſiam reuerterunt. Annus, quo hæc geſta ſunt, fuit poſt Chriſtum natum milleſimus ducenteſimus ſexageſimus.

Cracouia iterum à Tartaris incenſa.

Boleslaus fugit in Vngariam.

Circa hæc tempora Daniel Romani Ducis filius, aduerſæ factionis Ducibus vel domitis, vel in ſuam ſentẽtiam adductis, magnam potentiam & monarchiam fere in Ruſſis Auſtralibus vſurpabat: & quo maiorem ſibi autoritatem compararet, legatione ad Opiſſonem legatum Apoſtolicum in Poloniam miſſa, cum promitteret, ſe cum vniuerſa gente ſua ad Romanæ eccleſiæ ſocietatẽ acceſſurum, ac Chriſtianas regiones aduerſus Tartaros, qui iam ingentem formidinem omnibus principibus Chriſtianis incuſſerant, defenſurum, nomen ac diadema regium ſibi ac poſteris ſuis impetrauit. Verum conſecutus id, quod concupierat, fidem & iuriſiurandi religionem violauit: & in priſtinum errorem relapſus, non modo non defendit à barbaris Chriſtianos, verumetiam cum Tartaris pariter infeſtauit, mox etiam cum Lithuanis. Nam cum eis Suarmonem ſororis filium cum magna manu ad populandam Maſouiam miſit. Qui celeritate vſi, Ziemouitum Ducem cum Conrado filio & aulico comitatu in Iaſſouuſco prædio ſecure ruſticantem cepere. Ac Ziemouitum quidem Suarno barbarica crudelitate interfecit; Conradum vero Mindacus, cui ceſſerat, ſeruauit, & pecunia redemptum poſtea dimiſit. His patratis, Maſouiam pene omnem Duce orbam Ruſſi cum Lithuanis populabundi peragrarunt. Miſeratus autem acerbam illam cladem Maſouiæ Boleslaus Dux Caliſſienſis, & precibus Gertrudis Ziemouiti vxoris exoratus, venit cum exercitu in Maſouiam, copioſum commeatum & fabros ſecum ducens, releuataque populi calamitate & inopia, & arce Plocenſi, quæ ab hoſtibus exuſta fuerat, refecta, ac bene munita diſceſſit. Reuertuntur deinde æſtate ſequenti Lithuani in Maſouiam, & non reſpondente eorum cupiditati ac ſpei præda, longius progreſſi Louicienſe territorium ferro & incendiis vaſtarunt. Graues iam admodum non modo Maſouiæ, ſed & Boleslai Pudici ditionibus Lithuani eſſe cœperant, ni diuinitus auxilium affulſiſſet. Inteſtini enim eorum motus reſpirandi ſpacium Boleslao Pudico dederunt. Mindacus enim à Stroinato fratris filio per inſidias dormiens cum filiis interfectus eſt, & Srtoinatus dominatu Lithuaniæ potitus. Nec mitior is futurus erat in Chriſtianos: mox enim initio principatus ſui Maſouiam depopulatus eſt: captaque Orſimouia arce, mares quidem puberes trucidauit, impuberes vero cremauit. Sed cito ſcelerum ſuorum pœnas dedit. Nam à Voiſalco Mindaci interfecti filio ſuperſtite, qui monaſticæ vitæ inſtitutum apud Ruſſos profeſſus erat, venationi vacans captus, excruciatus, & necatus eſt. Nec ita multo poſt Voi-

Ruſſorum perfidia.

Maſouia à Ruſſis vaſtata.

Mindacus Lithuanorum Rex interficitur.

ſalcus Lithuanorum dominatu potitus, à Leone Danielis Ruſſorum Regis filio per dolum interfectus eſt. Dum hæc ita turbantur in Lithuania, non putauit Boleslaus Pudicus prætermittendam ſibi eſſe illam occaſionem, quin Iazygas finitimos & infeſtos regionibus ſuis vlciſceretur. Itaque duxit in eos exercitum. Qui fortiter dimicantes & Conato etiam Duce amiſſo pedem non referentes, ad internecionem vſq; cæſi ſunt, adeo vt ex eo tẽpore nomen quoque Iazygum pene deletum ſit. Regione eorum deinde potitus Boleslaus, exiguas gentis reliquias Chriſtianam religionem ſuſcipere capitali pœna in contumaces ſancita coegit, & ne regio vaſta & inculta maneret, colonias eo deduxit. Ab Vrbano autem quarto Pontifice Maximo impetrauit mandatum ad Archiepiſcopum Gneſnenſem, vt nouum genti præficeret Epiſcopum. Nunc ſane tractus ille eſt in diœcesi Lucenſi ſiue Lucæorienſi: quæ Epiſcopa Ludouici Regis ſtudio & opera poſterius condita eſt. Annus hic fuit poſt Chriſtum natum millesimus ducenteſimus ſexageſimus quartus, quo poſt apparitionem cometæ trimeſtrem peſtis acerba in pecora & pecudes in Polonia graſſata eſt. In Pruſſia vero Cruciferi, aduerſa fortuna vſi, pene deleti ſunt à Prutenis.

Iazyges à Pudico victi ac pene deleti.

Cruciferi à Prutenis afflicti.

Inſequenti anno Ruſſi Duce Suarnone magna vi in Sendomirienſem oram populabundi inuaſere: ſed à proceribus Sendomirienſibus cum Nobilitate & agreſtibus præter opinionem occurrentibus inſigni clade profligati, in turpem fugam acti ſunt. Irritatus autem vehementius, quam ſolebat, Boleslaus excurſionibus Ruſſorum, & Ziemouiti cædem vltum ire cupiens, anno ſequenti expeditionem in Ruſſiam ſuis indicit. Summa rerum & adminiſtratio belli Petro Palatino Cracouienſi commiſſa. Boleslaus enim ipſe ad eam expeditionem profectus non eſt: verum precationibus ac ſupplicationibus cum Cunegundi vxore vacans, exercitus ſui curam & protectionem Deo commendabat. Petrus itaque exercitu ſuſcepto, hoſtilem regionem ingreſſus prudẽter & accurate omnia agere, inſtructis ordinibus caute progredi, ſpeculatores quoquouerſus dimittere, caſtris loca opportuna capere, excubias in oẽs partes ſeruare, neque pabulatores, frumentatores, & lignatores abſq; firmo armorũ præſidio caſtris emittere, nõ ignorans, cũ vafro hoſte ſibi rem eſſe. Non multũ in hoſticum progreſſis Polonis apud Pietam campũ, occurrit Suarno Dux Ruſſorum, ingentes Ruſſorum & Tartarorum in auxilium euocatorum copias ducens, nec longe à Polonis caſtrametatus eſt. Sequenti die, qui erat decimus nonus Iunij, quod eo die proſpere contra eoſdem Ruſſos ad Zauichoſtum ante complures annos dimicatum erat, educit ſuos in aciem Petrus, diei illius victoriæq; admonitos. Nec detrectat pugnã Suarno. Eminus quidẽ primũ Poloni baliſtis, hoſtes arcubus pugnabant. Sed quoniam eo pugnãdi genere meliore loco erat res hoſtium, expeditiori genere armorũ plures de Polonis vulnerãtium, magno mox impetu Poloni in hoſtiles acies inuehuntur, & cominus haſtis ac gladiis rem gerunt. * ſuperiore loco Polonorũ res eſſe cœpit. Referunt pedem hoſtes, inſtãt Poloni. Vniuerſa acies hoſtiũ conuertitur, & mutuo ſeſe impellit & impedit. Cædũt Poloni terga fugientiũ, & plurimos abiectis armis viuos capiunt, & plena potiũtur victoria. Ea vero clade vires & animi Ruſſorũ ita fracti ſunt, vt permultis deinceps annis nil hoſtile cõtra Polonos moliretur. Porro Boleslaus abunde cõtentus, repreſſiſſe ea victoria feroces Ruſſos, ipſe quoq; quieuit, benign⁹ &

Ruſſicum bellum.

Ruſſi & Tartari à Polonis profligati.

 mitis

mitis princeps: cuius cũ vxore precibus à Deo impetrata illa victoria existimata est, magis quam humanis viribus parta, de tanta scilicet hostium multitudine, vt quadruplo ea Polonos excederet.

Casimirus Cuiauien. Dux moritur.

Anno Christi millesimo ducentesimo sexagesimo octauo Casimirus Cuiauiensis, Lanciciensis, & Siradiensis Dux obiit, qui moriens Lescum Nigrum filium Siradiensem ditionem retinere passus est, vt ab eo fuerat occupata: reliquas vero Ziemomyslo, cui Suentopelci filiam Salomeam desponderat, cum tribus aliis, videlicet Casimiro, Vladislao Loctico, & Ziemouito ex altero matrimonio susceptis partiendos reliquit. Suentopelcus etiam Pomeranorum citeriorum Dux eodem anno mortuus est ætate decrepita, relictis quatuor filiis, Mestuino siue Mesciugo, Varcislao, Samborio, & Ratiborio. Quibus moriens præcepit, vt à bello Cruciferis inferẽdo, quoad possent, abstinerent: Polonos vero Duces omni beneuolentia sibi deuincirẽt. Quorum illi præceptorum immemores, magnis se postea calamitatibus implicarunt. Porro anno Christi millesimo ducentesimo sexagesimo nono Ziemomyslus Casimiri filius Vladislauiensem dominatum adeptus, despicatui suos habere cœpit: cum Cruciferis, apud quos ab ineunte ætate educatus erat, familiarius viuere, eorum arbitratu omnia agere, & consiliis niti. Quibus rebus offensa Nobilitas, mussitare primum, deinde apertius fremere: ad extremum, eo non mutante mores, ad Boleslaum Calissiensium Ducem defecit. Qui iam Bydgostia supra Bredam fluuium sita, Theodorici Prussi proditione, qui post susceptam religionem Christianam à Casimiro Ziemomysli patre ei arci præfect⁹ fuit, potitus erat. Exorauit postea Boleslaum Ziemomyslus, vt sua sibi redderet, donato ei territorio Crusuiciensi, placataq; Nobilitate, quod reciperet, nihil sibi commune dein fore cum Cruciferis.

Suentopelcus Dux Pomeraniæ obiit.

Bellum Brandeburgicum.

Hoc eodem anno bellum inter Boleslaum Ducem Calissiensem, & Marchiones Brandeburgenses recruduit ex huiusmodi causa. Otto Marchio Cõradi frater cupiens Santocense territorium in potestatem suam redigere, arcem Sulentiam inter Lubussum & Medireciam, comportata celeriter domo materia extruxit, & argilla extrinsecus, ne incendio esset obnoxia, contexit. Id vbi Boleslaus accepit, ratus id quod erat, non de nihilo arcem illam in cõfinibus Poloniæ munitam esse, tamen quia in suo solo eam Otto munierat, oppugnatione quidem eius abstinuit, ne prior fœdus rupisse argueretur: cęterum Medireciam ipse vicissim fossis & ligneis propugnaculis munire cœpit. Necdum perfecta erat munitio, cum Otto cum expedita manu aduolans oppidum diripit & incendit: arce tentata potiri non potuit. Certior earum rerum factus Boleslaus, hostem discedẽtem cum expeditis, quos ad manum subito habere potuit, persequitur: & cum cõsequi eum intra fines suæ ditionis non posset, Lubussense territorium per circuitum vastauit, deinde ad Sulentiam arcem expugnandam reuertitur. Quo aduerso, milites facta è scutis & clypeis testudine, munitionem subeunt, dimotaque securibus argilla, ignem subiiciunt: qui subministratis alimentis mox arcem omnem corripuit, ac cum præsidiariis pariter absumpsit. Ita tunc Boleslaus Ottonem vltus, reduxit exercitum. Sequentis autẽ anni initio, cum Boleslaus Calissiensis Cracouiam, vt viseret Boleslaum Pudicum, profectus esset, non prætermisit eam occasionem Otto, sed magna celeritate vsus quamuis hyberno tẽpore, Santocensem arcem ligneis propugnaculis, vallis, fossis, commeatu, & præsidio muniuit. Reuertens autem Boleslaus, vbi pacta cum Conrado inita ex pro-

fesso

fesso temerata esse comperit, ipse quoque Drenum instaurauit, & intra octiduum munitionem perfecit, impositoque præsidio discessit. Sed aliquanto post, cum Poloni negligentius, vt solent, arcem custodirent, à Santocensi præsidio noctu ea intercepta, & Ottoni tradita est.

Multa eo anno portenta & prodigia in Polonia extiterunt. In Cracouiensi quidem regione honesta quædam matrona Margarita Virboslai Comitis vxor triginta sex pueros viuos vno partu edidit vicesima die mensis Ianuarij. Calissiæ intra octauam diem natalis Christi natus est vitulus cum duobus caninis capitibus ac dentibus, & septem pedibus vitulinis: capitum autem maius quidem antrorsum in suo loco: minus vero retrorsum ad caudam situm erat. Ab eius cadauere canes & volucres abhorruere. In Silesia vero apud Michalouum pagum, & inter Oderam ac Nissam fluuios, triduo sanguinem pluisse dicitur. Præcedente quoque anno ferebantur visæ esse in aere armatorum acies inter se concurrere. Æstas eius anni tota fere continentibus pluuiis, & insolita aquarum inundatione non modo segetibus, sed etiam pecudibus & iumentis, pagisque, & oppidis plurimum incommodi attulit. Hæc cum ingentem terrorem animis hominum incussissent, supplicationibus ac sacrificiis publice procurata sunt. Secuta sunt autem cum externa quædã aduersa Polonis bella, tum domestici motus.

Portenta & prodigia.

Inundatio insolita.

Insequenti anno Christi millesimo ducẽtesimo septuagesimo primo, Boleslaus Calissiensis Santoci occupatione atque Dreni ereptione irritatus, coactis magnis copiis, & auxiliis Cuiauiensium & Ziemomysli adiutus, bellum fecit Marchionibus Brandeburgensibus: & cum illi ad prælij dimicationem non descenderent, munitionibus sese defendentes, vastato Santocensi agro, ad Soldinum duxit, & scalis admotis oppidũ cepit, diripuit, & incendit, magnamque prædam abegit. Reuersus Crusuicense territorium Ziemomyslo pro nauata opera reddidit, arcem demolitus. At in Silesia Boleslaus Caluus Conradum fratrem parum abfuit, quin caperet Boleslauiæ securum. Sed tamen effugit is, de hostili aduentu fratris in ipso articulo factus certior. Oppido autem Boleslaus potitus est.

Brãdeburgicum bellũ iterum.

Sequenti deinde anno bellum, quod à Boleslao Calissiensi cum Marchionibus Brandeburgensibus gerebatur, in Pomeraniam translatum est ex huiusmodi causa. Post Suentopelci mortem bellum ciuile inter filios eius Mesciugum & Varcislaum exortũ est. In eo cum firmiores essent partes Mesciugi, Varcislaus ab eo captus, & paulo post è carcere elapsus, Conradi Marchionis Brandeburgensis implorauit opem, remunerationem iustam policitus. Accepit conditionem Conradus. Cum autem pignoris loco Gedanum ei tradidisset Varcislaus, paucis diebus illis in ipso apparatu belli mortem obiit. Repetit à Conrado Gedanum Mesciugus: negat ille se redditurum, ni sibi sumptus in bellum facti, quos permagno æstimabat, exoluantur. Cum autẽ imparem se viribus illius esse Mesciugus sciret, misit legationẽ ad Boleslaum Calissiensem, à quo impetrat, vt secum aduersus communes hostes arma cõiungat. Duxit igitur exercitum in Pomeraniam Boleslaus, iunctisque cum Mesciugo copiis ad arcem Gedanensem admouit: qua capta, nihil negocij futurum erat in potiundo oppido. Tentata deditione, & pulsata machinis arce nullo operæprecio, nona deinde die factis testudinibus ex asseribus, Poloni audacius succedunt sub ipsa mœnia & propugnacula: & alij quidem cõuellunt & rescindunt munitionem, vtpote ligneam: ignem alij subiiciunt,

Inter Suentopelci filios dissidium.

Bellum cõtra Marchionem in Pomerania.

alij ſcalis admotis mœnia ſcandunt, arceque potiuntur. Arce capta, mox oppidani deditionem fecere. Boleslaus domum reuerſus quatuor menſium ſpacio militibus ad quietem dato, rurſus contra Marchiones expeditionem fecit, eique Præmislum iuuenem fratris filium, decimum ſextum annum agentem, præfecit, adiunctis, quorum conſilio faceret omnia, Palatino Poſnanienſi & Caſtellano Caliſſienſi, rei militaris peritis. Dreno præterito vaſtatur longe lateque hoſtilis regio, quę cis Oderam eſt, Strelce arx haud ita pridem à Conrado condita expugnatur diripitur, & exuritur. Sæuitur in homines, agros, & tecta, nonnullis tamen, Præmislo deprecante, vita conceditur. Abigitur ingens præda, cum qua reuertens Præmislus, cum apud Velenũ exercitũ dimitteret, cognoſcit, Drenum arcem paruo hoſtium præſidio teneri: Caſſubioſq;, qui in caſtris eius militauerant, domũ abeuntes nauigio, primã portã arcis incendiſſe. Reuocatis igitur ex itinere militibus, ad Drenum cõtendit, & præſidiariis deditionem facientibus, arcem recepit, præſidioq; cõmuniuit. Dedititios vero liberos dimiſit, datis, qui eos deducerent, ne quam vim à Polonis paterentur. Hæc tunc rudimenta militiæ Præmisli fuere. Sex deinde totis annis vtrinque ab armis ceſſatum eſt.

Expeditio Polonorum in Marchiam.

Interea vero minor Polonia quaſi viciſſitudine quadam bellis ardere cœpit, autore Paulo Epiſcopo Cracouienſi, gẽte Polucoſio, qui Prendotæ mortuo à collegio ſacerdotũ electꝰ ſucceſſit. Is enim ſuæ dignitatis immemor, cũ totus voluptatibus, venationi, & libidini deditus, ac ſubditis ſuis grauis, aduerſus Principẽ vero Boleslaum contumax eſſet, nec precibus & monitis tũ Principis, tum collegij ſui flecteretur, & præterea monacha quadã, de Scalẽſi monaſterio educta, pro concubina abuteretur, in Cunouienſi prædio degẽs, ab Ottone & Zegota iuuenibus, equeſtri Topororũ familia ortis, captus, ac Siradiam deportatus, à Leſco Nigro in honeſta cuſtodia menſem vnum ſeruatus erat. Boleslai Pudici, quemadmodum exitus rei cõprobauit, vel iuſſu, vel permiſſu. Sed cũ Archiepiſcopus Gneſnenſis omni prouinciæ ſuæ ſacris eam ob rem interdixiſſet, cõuiciis & maledictis populi exagitatus Boleslaus, dimitti eum iuſſerat, & in gratiam cum eo redierat, cum ducenta pondo argenti ipſi appendiſſet. Nec tamen conquieſcebat Epiſcopus, verum in hoc erat totus, vt Boleslaum vlciſceretur. Domi itaq; factioſorum hominũ animos in Principem concitabat, inprimis vero eorum, qui cũ ſua turpiter prodegiſſent, & ad inopiam redacti, aut etiam ære alieno oppreſſi eſſent, alienis inhiabant, aut qui ob latrocinia, & alia ſcelera pœnas metuebant, ſiue adeo multati iam erant, aut etiam in pace cupiditatibus ſuis minus cõmode ſatisfaciebãt. Incenſis igitur plurimorum animis, nec occaſio cogitata perficiendi defuit. Erant inter Præmislum Regem Bohemorum & Boleslaum Pudicũ inimicitiæ propter ſurreptam Polonis à Bohemo Opauiam, & propter adiutum à Boleslao Belam Regem Vngarorum cõtra Bohemos. Ac facta eſt quidem pax inter Ottocarum & Belam paulo ante mortem ſuam. Sed Stephanus filiꝰ eius ſuſcepto paterno regno bellum redintegrauit, quod vt maiori vi gereret, ad Boleslaum affinem Cracouiam venerat. & cum eo fœdus paternum renouarat, moxq; magnis incõmodis Bohemos affecerat. Quibus adductus Bohemus, vt Polonorũ auxilia Vngaro detraheret, cum Boleslao de Opauia trãſigere ſtatuit. Nec abhorrebat à pace Boleslaus. Idcirco anno Chriſti milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo tertio ad conſtitutum tempus Opauiam is profectus erat, & cum Bohemo conuentum agebat. Hoc tẽpus nacti coniura-

Cõſpiratio minorum Polonorum contra Principem.

Boleslai Pudici conuentus cum Bohemo.

iurati, maturant defectionem illam aduersus Boleslaum, offensionis causam prætexentes, quod is se insciis, nec de conuentus sententia Lescum Nigrũ Ducem Siradiensem propinquum suum hæredem nuncupasset. Erant & aliæ quædam causæ, quæ bonos etiam viros non paucos infensiores Boleslao reddiderant: nimirũ quòd is negligentia aut indulgentia quadam calumnias in iudiciis regnare patiebatur, quib⁹ implicati simpliciores, multi mulctas graues expendere cogebantur, multi patrimoniis exuebantur. Adhæc onerosus erat Nobilitati propter crebras venationes, eo quod & canes Principis alere, & equos atq; subuectiones ipsi præbere omnibus passim, quacunque iter faciebat, necesse erat. His igitur de causis plures infensi erant Boleslao, sperabantq; mutatione principis defunctum se iri illis malis. Itaq; conuenticulo habito, ad Vladislaum Ducem Opoliensium mittunt, principatumq; ei deferunt. Non renuebat ille oblatum principatum, sed conuentum illum oẽm ad se Opoliam venire iubet, vt ibi ea res iureiurando & literarum monumẽtis confirmaretur. Faciunt illi iussa, & frequentes Opoliam proficiscuntur. *Poloni minores ad Ducem Opoliensem deficiunt.* Nihil horum latebat Boleslaum. Itaq; soluto conuentu Opauiensi, rebus infectis, & induciis tantum in viginti annos cũ Præmislo factis, festinus ad sedanda domestica mala reuertitur, & proficiscentes Opoliam aduersarios incompositos & inopinantes cum aulico suo procerumq; comitatu, ad Boguсinum pagum altera die mensis Iunij adoritur. *Polonorum cum Bohemis induciæ.* Nec illis animus ad defendendum se defuit: committitur atrox pugna, nemine referente pedem. Ad extremum Boleslao cessit victoria, sed non incruenta tamen. *Victoria Pudici contra defectores.* Oppressa coniuratione, paucis diebus Lithuani in Lublinensem oram excursionẽ fecere, magnamq; prędã nemine prohibente auexere. Nam vires minoris Polonię Boguciensi illo prælio vehementer attritæ erant. Nec tamen inulta Lithuanis excursio illa fuit: nam dum illi Lublinensem oram populantur, Polessiensis eorũ ditio, & Prussia vicissim à Masouiis & Cuiauiis vastata est. Boleslaus vero Pudicus iratus Vladislao Duci Opoliensium, quod suis nouas res molientibus fauisset, exercitu conscripto Opoliensem & Ratiboriensem oram oẽm infesto agmine depopulatus est, ita vt suburbana quoq; primariorum oppidorum exureret: nec Vladislaum tamen elicere ad pugnam potuit. *Silesiacum bellum.* Maius vtrinque in sequentẽ annum bellum parabatur: contrahebantur auxilia: mercenariis stipendia pronunciabantur. Sed gliscens bellum Boleslai Calissiensis opera consopitum est.

Nihil antẽ illo, & proximo deinde anno memorabile vsquam in Polonia gestũ est, præter cõtracta & conciliata quędã Ducum matrimonia, & duo illa portenta, quæ in Cracouiensi territorio extitisse memorantur. Nã puer quispiam dentatus eodem, quo natus est, die distincte & articulate locutus est, donec religioni Christianæ initiatus, & dentes & sermonis vsum amisit. *Portenta.* Ali⁹ vero semestris Cracouię prolocutus, Tartaros aducturos, & Polonorũ capita præcisuros esse prædixit, quod post duodecimum annum euenit. Non libet autem hoc miraculum silentio præterire, quod illo tempore multis testibus accidit. Homo quidam splendidus equestris ordinis, sed violentus & rapax, & suis iuxta ac alienis grauis, cũ grauiter ægrotaret, admonitus crebro à religiosis quibusdam viris, vt ad Dei clemẽtiam confugiens, animæ suæ saluti consuleret: negauit sibi veniæ locũ relictum esse. Iam enim diuino iudicio traditum se esse dæmonum potestati aiebat. Illico audiuntur à circumstantibus vehemẽtium verberum & percussionum strepitus: apparent in corpore

ægroti

ægroti fœdi liuores & vibices, ita vt omnes obstupescerent. Inter hæc ille infelix nullam vocem, nullumque gemitum edens, infelicem animam exhalauit. Annus tunc agebatur millesimus ducentesimus septuagesimus sextus.

Silesiaci motus.

Post id tempus Silesia rursus intestinis dissidiis exagitari cœpit, materiam subministrante inuidia. Grauiter ferebant & Duces, & Proceres, Crosnam, Prinum, & Greifensteinum Conradi culpa in externorum iurisdictionem recidisse. Sed neque Conradus ipse, neque frater eius Boleslaus, obærati ambo, redimere oppignorata poterant. Nam decem millia aureorum Archiepiscopo Magdeburgensi exoluenda erant. Abundabat autem pecunia Henricus Vratislauiensis Probus, Henrici tertij fratris eorum filius quæ eo puero à curatoribus ex ampliori dominatu collecta erat. Itaque suasu procerũ suorum redemit is territoria illa, quod ipsi inuidiam apud patruos conflauit. Acerbior tamen erat Boleslaus Caluus, qui anno proximo Henricum adolescentem rusticantem forte in villa sua captum abduxit, causam prætexens, ꝙ hæreditas relicta à Vladislao Archiepiscopo, non minus ad ipsum & Conradum fratrem, quam ad Henricum pertineret: quod tamen erat expresse cõtra vetera pacta primæ diuisionis. Charus erat suis Henricus propter probitatem, à qua etiam cognomen adeptus est. Quocirca de liberando eo consilia ineunt, exercitum comparant: à cæteris etiam ducibus Boleslao Pudico, Boleslao Calissiensi, Præmislo Posnaniensi, & Vladislao Opoliensi indignitate rei motis, auxilia impetrant. Displicebat & Conrado Glogouiensi Boleslai fratris facinus in alterius fratris filium perpetratum. Itaque misit & ipse Vratislauiensibus auxilia contra fratrem. Verum Boleslaus explorato Vratislauiensium apparatu, magna celeritate militẽ ex Germania magnum conduxit, & prior in Vratislauiensem oram impetum fecit. Educunt & Vratislauienses suas copias, & obuiam Boleslao prodeunt. Magno ardore committitur prælium inter Scorolcium & Procianum, & neutris referentibus pedem aliquandiu, tandem Boleslaus Caluus cõspecta suorum strage, vno tantum comitatus milite, clam se ex acie subduxit. Sed filius eius Henricus natu maximus, animose pugnam restituit, & tandem victoria quamuis cruenta potitus est. Captus est in eo prælio Præmislus Dux Posnaniensis, natus ex sorore Boleslai. Clade hac perculsi Vratislauienses, Ottocari Regis Bohemorũ opem implorant, ab eoque petunt, vt aut autoritate, aut armis apud Boleslaum Caluum nepotem ex sorore suum, dimissionem sui principis impetraret: & vt eum facilius flecterent, ditionẽ Glocensem ad tempora vitæ ipsi tradiderunt, ea lege, vt ea post obitum Ottocari in Henrici ducis sui potestatem recideret. Itaque Ottocarus, qui distinebatur aliis bellis, pacem fecit inter Boleslaum & Henricum: sed iniquam, nempe, vt Henricus Boleslao patruo Strigoniam, Nouoforum, Strozam, Greiffenbergum, & alia quædam oppidula iure sempiterno daret. Accepit tamen eas conditiones Henricus, vt se & Præmislum vinculis liberaret. Verum non diu fruebatur ista lætitia Boleslaus, obiit enim anno millesimo ducentesimo septuagesimo octauo princeps iniustus & sæuus.

Silesiorum bellum intestinum.

Eodem anno Lithuani cum Prutenis peruastata Masouia, Culmensique, & Cuiauiensi tractu, Lencicicensem quoque crudeliter depopulati, ingentem prædam abegerunt, in qua quadraginta millia hominum fuisse memorantur. Tunc quoque prodigium apparuit circa Cracouiam; etenim nocte media, in qua initium noui anni est, cælum clara & non iniucunda luce ad

breue

breue tempus resplenduit, Principis mortem, quod re postea comprobatum est, portendens. Memoratur autem & spectrum quoddam tunc in eodē Cracouiensi tractu apparuisse: lacum enim quendam peramplum infestatione dæmonum, piscationibus & vsibus hominum exemptum fuisse. Ad eum hyberna glacie concretum vicinos cum sacerdotibus vexilla, cruces, & reliquias sacras, quibus vis dæmonum propulsaretur, ferentibus, piscandi gratia conuenisse. Immisso autem reti, primo quidem tractu, contendentibus piscatoribus, tres pisciculos, altero nihil nisi rete conuolutum, tertio deniq; monstrum horrendum caprino capite, & in speciem ignis ardētibus oculis extractum esse. Territis autem ac diffugientibus cunctis, spectrum illud sub glaciem se immersisse, ac toto lacu discursans, terribilem strepitum ac sonitum edidisse: afflatosq; ab eo nōnullos homines fœda vlcera retulisse. Resumpsit æstate sequenti Boleslaus Calissiensis cum Præmislo fratris filio expeditionē aduersus Marchiones Brādeburgenses ob Santocum, auctus Pomeranorum auxiliis. Vastanti autem illi hostilem regionem cis Oderam occurrit Otto Longus Marchio cum non contemnendis copiis, commissoque prælio funditur & fugatur, vtpote viribus inferior: ac deinde intra munitiones arcium sese cōtinuit. Boleslaus vero omnem oram cis Oderam victor peruagatus ac depopulatus, dimisit exercitum, & intra anni decursum febri extinctus est, tribus filiabus relictis, quarum tutelam Præmislo mandauit. Consecutus est eum sub finem eiusdem anni millesimi ducentesimi septuagesimi noni ad quartum idus Decembris Boleslaus Pudicus Dux Cracouiensis ac Sendomiriensis, & Cracouiæ apud diui Francisci, quod monasterium ipse condiderat, sepultus est: benignus & religiosus princeps, ac in egentes cultumq; Dei, ac ministros eius munificus. Cuius illa extant in Cracouiensem Episcopam & ecclesiam memorabilia beneficia, diplomatibus eius consignata, quibus cunctos sacri ordinis homines, eorumque adscriptitios omni prorsus onere seruitutis & pensionis Duci debitæ, etiam telonij, liberauit, atque ab omni suorum iudicum & magistratuum, suaq; ipsius iurisdictione exemit. Episcopum autem Cracouiensem omnino ducali iure in bonis suis esse iussit, modo vt semel quotannis Principem hospitio acciperet, subuectionesque ipsi vt præberet, quando ipsi vsuuenerit per episcopalia prædia iter facere. Condidit etiam ac dotauit Crizanouicense monasterium supra Nidam amnem, Præmonstratensibus virginibus: Cracouiæ item apud sancti Marci, ordinis mēdicantium, qui vocatur de pœnitentia beatorum martyrum. Ciuitatem vero Cracouiensem iure Saxonico siue Magdeburgensi, quod etiam Sredense & Teutonicum vocant, stabiliuit. Regnauit autem Boleslaus hic, seu vixit potius post mortem patris quinquaginta duos annos. Mortem eius Cunegundis vxor, virgo etiam tum, moderate tulit: quin gratias egit Deo, quod se coniugij vinculo tandem liberasset. Ac mox vna cum sorore Iolenta, quæ post mortem mariti Boleslai Calissiensis Ducis ad eam se contulerat, distractis, & in vsus egenorum distributis cunctis facultatibus suis, diui Francisci professioni & instituto vitæ sese addixit, & veterem Sandeciam nequicquam refragantibus proceribus commigrauit, ibiq; reliquum tempus vitæ in monasterio à se & marito suo condito peregit.

Spectrum.

Bellum Brandeburgicum.

Boleslaus Pius Dux Calisß. moritur.

Boleslaus Pudicus obijt.

LESCVS NIGER ETHNARcha Poloniæ.

Anno Chr. 1279.

BOleslao Pudico in principatu Cracouiensi & Sendomiriensi successit Lescus Niger ex fratre ipsius patruele ortus, quem ipsi sibi Bolesla' successorem designarat. Nec tunc sane quispiam ipsi aduersatus est, bello à Russis ingruente, cuius metus locum ac spacium contentionibus & nouandis rebus nō dabat.

Leo Russorum Dux.

Excursio Russorum, Tartarorū, & Lithuanorum in Poloniam.

Nam Leo princeps in Russorum Ducibus, Danielis filius, post Boleslai mortem media hyeme in Lublinensem oram cum ingenti Russorum, Tartarorum, ac Lithuanorum exercitu inuaserat: eaq; peruastata, Sendomiriensem quoque tractum ferro & igni vastabat. Sed eum Varsius Castellanus Cracouiensis, & Palatini duo Cracouiensis ac Sendomiriensis tertia die Februarij apud Goslice pagum cum parua manu temere quidem, sed tamen euentu prospero represserunt, atque in fugam egerunt.

Russi cum barbaris à Polonis cæsi.

Cæsa feruntur eo prælio hostium ad octo millia, capta duo. Non contentus autem ea victoria Lescus, intra paucos dies maiores coegit copias, ita vt ad triginta equitū, peditum vero duo millia perueniret, & in Russiam duxit, vt Leonem vlcisceretur, qui, nondum resumpto è superiori clade animo, in penitiora Russiæ se recepit.

Lescus Russiam peruagatur.

Quocirca impune Lescus hostilem regionem ad Leopolim vsq;, quæ arx cum oppido ab isto ipso Leone condita nomen sumpsisse videtur, peruagatus, ingentem prædam abegit, in qua ad quatuor millia hominum fuisse, cæsa vero ad quinque millia feruntur.

Lescus contra Henricum Probū expeditionem instituit.

Sequēti deinde anno millesimo ducētesimo octuagesimo primo Lescus contra Henricum quartum Ducem Vratislauiensem cognomento Probum, tunc non respondentē nomini suo, expeditionē instituit ex hac causa. Henricus is Boleslai Calui patrui fraude per iniuriam bonis quibusdam mulctatus, vlturus veteres iniurias, sub specie amicitiæ ad se Præmislum Posnaniensem, Henricum Lignicensem, & Henricū Glogouiēsem Duces patrueles suos Bariciam euocatos, ac nihil hostile timentes ceperat, ac Vratislauiam deportatos asseruabat, vt aliquid vicissim ab eis iniustis pactis emungeret. Indigne id ferre Lescus, qui vocatus & ipse vna cū cæteris Ducibus Polonorū, excusatione quadā vsus non venerat: ac Præmisli vicē maxime dolens, armis illum vindicare decreuit, orantibus maioribus Polonis, & auxilia pariter cū Mesciugo Pomerano policentibus.

Lescus Vratislauiensē ditionē diuexat.

Itaque coadunato exercitu, & auxiliaribus illis maioribus Polonis & Pomeranis ad condictum locū conuenientibus, triplici agmine Vratislauiensem Hērici ditionē aggressus, acerbe eā diuexauit, ad ipsa vsq; mœnia vrbis. Nec tñ principes captiui dimissi sunt. Peruastata omni ora Vratislauiensi, & abacta ingenti præda Lescus auxiliares dimisit, & suas copias domum reduxit. Duces vero capti pertæsi carceris arbitratu Henrici se redemere. Ac Premislus quidem Rudense seu Velunense territorium ipsi concessit: Lignicensis vero & Glogouiensis quinquennio seipsi cū triginta hastatis militaturos esse dato iureiurando receperunt, obsidibusq; cauerunt.

Pruteni multa de Crucigeris ceperunt.

Per idem tempus Pruteni Cruciferorum ditionem vehementer afflixerunt, & longe lateq; ferro & igni grassati, Christiburgum, Clementiam, Zantirum, Mariæuerderū, & Grudentum arces de ipsis ceperunt ac diruerunt.

Lithuanorum in Lublinensem oram excursio.

Insequenti anno Lithuani cum Iazygū reliquiis subita excursione Lublinēsem regionē tripartito agmine crudeliter depopulati sunt. Iura tūc de more Lescus reddebat Cracouiæ, cū de barborum excursione certior factus est.

Itaq;

Itaq; omissis rebus omnibus, arma corripere his, qui circũ se, quiq; in itinere erant, equitibus, & se sequi iussis, magnis itineribus in Lublinẽsem oram peruenit. Sed hostes iã præda onusti recesserant. Itaq; angebatur animo, quod sibi hostẽ vlcisci, suosq;, qui captiui abducebantur, vindicare procliue nõ esset. Neq; enim cum parua manu longe maiorem hostium multitudinem per ignotos sibi, illis vero notissimos, syluarum & paludũ tramites abeuntes persequi audebat. In hoc æstu animi cum eum ex labore itineris fatigatum sopor inuasisset, expergefactus deinde, postero die lætus, ab Archangelo Dei Michaele in somnis confirmatum se, & sponsione certæ victoriæ persequi barbaros iussum esse, pro cõcione militari exposuit. Quo sermone animatis militibus, & impedimentis cum cõmeatu pone se sequi iussis, ipse cũ expeditis arma tantum, & aliquot dierum cibaria ferentibus, recẽtibus abeuntium hostium vestigiis insistit, & inter Naruam & Nemenum flumina tertiadecima die Octobris eos consequitur. Neq; enim belli præda impediti, iter celerius facere potuere. Perculsi sunt inopinato Polonorum aduentu barbari: sed tamen arma cito expediunt, auctoribus maxime Iazygibus, qui summa erant audacia. In eos inuehuntur Poloni vna & simplici acie, quod & locus syluis cinctus, angustus, & exiguæ copiæ, quippe quæ sex millia equitum vix continerent, diducere manum in plures acies non sinebant. Nec segniter & barbari primos Polonorum impetus excepere: sed in pugnam intentos, captiui signa suorum conspicati, fortuito oblatis telis à tergo adoriuntur: inermes quoque & fœminæ clamore sublato suos animabant, hostibusque terrorem incutiebant: quin & canes, quos secum ducebant barbari, & qui dudum lætiore vlulatu aduenientibus Polonis gratulari visi sunt, sæuis morsib⁹ barbaros impetebant. Itaque ancipiti malo perturbati, effusa fuga proximas syluas petunt. Instat fugientibus Lescus: instant & captiui mutuo sese cohortantes, dolore & ira extimulante. Nox tandem persequendi finem fecit. In eo prælio reliquiæ Iazygum, quæ pertinacius Polonis restiterant, & à suscepta religione defecerant, ad internecionem delete sunt. De Lithuanis quoque, qui quatuordecim millia bellatorum expleuisse dicebantur, non multi sane euaserunt: complures enim, qui euaserant, partim pudore, partim timore suorũ, mortem sibi consciuere. Lescus recuperata omni præda, & cumulata etiam hostium cæsorum spoliis, victor in Poloniam reuersus, Lublini templũ, monumentum victoriæ suæ, condidit ac diui Michaelis, quem in somnis victoriam sibi policentem viderat, memoriæ dicauit. *Lesci Nigri victoria de Lithuanis insignis.*

Pace per circuitum ab externis hostibus parta, ciuiles motus Lescum exceperunt. Sendomiriensis enim cõuentus Ioanne Palatino & Cristino Castellano eius oræ auctoribus, cũ quibus & Paulus Episcopus Cracouiensis sentire dicebatur, ab eo defecit, & Cõrado Masouiæ Duci accito se munitionesq; suas subdidit: nec vinci beneficiis ac secũdis rebus Lesci potuit, vt conceptũ in eum iam inde ab initio odium deponeret. Verum Lescus hoc sic abire passus non est. Nam coacto tumultuario exercitu, de Cracouiensi ditione & aulico suo comitatu, in Sendomiriensem oram contra Conradum profectus est. At ille de aduentu Lesci certior factus, cum se non satis crederet Sendomiriensibus, & paruam ipse manum secum adduxisset, in Masouiam celeriter se recepit, promittens confestim se cum maioribus copiis reuersurum. At Lescus magna animi moderatione vsus, proceres autores defectionis, destitutos à Conrado, facile sibi recõciliauit: per quos conuentum oẽm vna *Sendomirienses à Lesco deficiunt.* *Conradus in Masouiam fugit.*

cum munitionibus in potestatem suam redegit, gliscensq; ciuile bellum oppressit. Laboratum est fame eo & sequenti anno in Polonia, vsqueadeo, vt multi de plebe cum vxoribus ac liberis præsens malum euitaturi, in Vngariam & Russiam commigrarent. Sed vtrobique pro salute acerbiori calamitate per gentium illarum immanitatem & perfidiam operti sunt. A Russis quidem tributi nomine Tartaris in seruitutem traditi: ab Vngaris vero Cumanis barbaris venundati. Per hoc tempus Philippus Episcopus Firmanus legatus Pontificis ex Vngaria venit Cracouiam. Inde in Prussiam contendit, controuersiamque inter Mesciugum Pomeranorum Ducem ac Cruciferos diremit.

Fames in Polonia.

Legati Pōtificij in Poloniam & Prussiam aduentus.

Sequenti anno millesimo ducentesimo octuagesimo tertio mense Octobri rursus Lithuani per Lucouiense territorium in Sedomiriensem tractum improuisi excurrerunt, & magnis incommodis & calamitatibus illum affecerunt, Nobilitas enim in arces proximas diffugerat. Exercebat tunc Lescus iudicia Cracouiæ: quam primum vero de barbarorum excursione cognouit, correptis celeriter armis concurrente ad se Nobilitate, cæterisque sine mora sequi iussis, nocturnis pariter ac diurnis itineribus hos insequitur. Concurrentibus omnibus, vbi nō longe se ab hostibus abesse sensit, aduocatis in cōcionem militibus, graui oratione eos in hostem animat, vt viri esse pergerēt, & coniugibus ac liberis suauissimis, propinquis, atque etiam agricolis suis, » qui in fœdam seruitutem à barbaris abducebantur, subuenirent. Cæsos se- » nes ac pueros, vastatos agros, incensas villas & oppida, direpta fana, violata » sacra grauiter vlciscerentur, & insignem suam, patriæque communis igno- » miniam, vel cum vitæ suæ discrimine vindicarent. Honestissimum esse pro » patria, pro aris & focis dimicantem occumbere. Gloriæ quam vitæ bonos » fortesque viros cupidiores esse debere. Non prouenire autem solidam glo- » riam sine magnis periculis. Irent ergo alacres, cæsisque suis eorum sanguine » parentarent, & captiuos opem suam lachrymis & eiulatibus implorantes li- » berarent. Et quo meliore spe ac fiducia diuini auxilij Dei cōtemptorem ho- stem adorirentur, confessione eos peccata expiare, & sacrosancta eucharistia communire se iubet. Præsensere aduentum Polonorum barbari, & anni superioris fortunam reformidantes, in proximas syluas se subducunt, ibique de salute sua consultant. Relictis itaque in syluis cum paruo imbecillium & ægrotorum præsidio sarcinis, captiuisque arctius colligatis, ne sibi rursus à tergo negocium facerent, magno impetu & cum clamore incondito in Polonos feruntur. Perturbauit nonnihil Polonos primus eorum aspectus, propterea quod præter omnem expectationem ad se contendere eos videbant, quos fugere crediderant: sed tamen cohortante duce, & instruente acies, cito animos resumpsere. Duas is incursantibus hostibus acies obiecit, quarum alteri Cracouiensis, alteri Sendomiriensis Palatinatus præerat. Ipse in omnes partes oculos & totum corpus circumferre, ac solicite circumspicere, quid quaque in parte gereretur, & sicubi laborantes suos conspiceret, vt mox subsidia submitteret. Nec diu primus ille barbarorum impetus viguit: sed virtute Polonorum, quasi firmo muro obiecto, statim refractus est, & in fugam actus. In Paulum Episcopum Lescus Lithuanicarum illarum excursionum, ac item defectionis Sendomiriensis conuentus culpam conferebat: habebat enim Paulus magnas necessitudines & clientelas in tractu Sendomiriensi, & cum barbaris amicitias & affinitates coniunxerat. Lesco vero iam inde ab initio

Lithuani Sendomiriensem tractum populantur.

Lesci ad milites sermo.

Lithuani à Lesco victi.

initio propter captiuitatem suam infensus erat, ita vt verisimile esset, vtrumque ab ipso concitatum esse, quo magis Lescum inuisum apud omnes, suis quenque damnis & publica indignitate acuente redderet. Itaque captus is est iterum à satellitibus Lesci, & Siradiam deportatus: dimissusq; deinde maiorem immunitatem bonorum suorum ecclesiasticorum à Lesco accepit.

Paulus Episcopus turbator captus.

Anno millesimo ducentesimo octuagesimo quarto, Hēricus Probus Dux Vratislauiensium Calissiensem arcem proditione Sandiuoij præfecti traditam Præmislo eripuit, oppidum enim paulo ante fortuito incendio cōflagrarat. Quam arcem tertio post anno Poloni maiores vi expugnatā in Præmisli potestatem redegerunt. Neque eam tunc Henricus armis vindicauit, sed dolos versabat in pectore: ad quos ita factus erat, vt ne à sacris quidem rebus & sacerdotibus manus abstineret, dum nimia opū cupiditate flagrat. Thomæ enim Episcopo Vratislauiensi, & vniuerso ordini ecclesiastico ei' diœceseos permagnā vim pecunię imperauit pręter ius & morem in bellū: quæ cum ipsi esset negata, conuertit arma in Episcopum, & ipsi oppida, quæcunque possidebat, ademit. Torsit in illum ob hoc facinus fulmen excommunicationis Archiepiscopus Gnesnensis Iacobus Suinca, Vratislauiæ & omnibus locis, quæ in ditione Henrici erant, sacris interdixit. Cui decreto paritum est ab omnibus, præter [redacted] monachos, pluris facientes emolumenta suā ac fauorē Ducis, quam disciplinam ecclesiasticam. Quæ res maioris crudelitatis Henrico causa fuit: irritatus enim Episcopum & sacerdotes omnes ditionibus suis eiecit. Episcopus mœrens Ratiboriam se contulit, vbi à Casimiro Duce perbenigne & honorifice accept' & habitus est. Quo factum est, vt æquiore animo exilium illud suum in quintum vsq; annum ferret. Henricus vero cum Casimiro literis & legationib' expostulauit, quod inimico suo receptum præberet: minasque adiecit, ni eum pelleret. Quæ cum à Casimiro contemnerentur, coegit exercitum, & Ratiboriam obsidione cinxit. Cum autem aliquot dies duraret obsidio, murmurare contra Episcopum & cæteros sacerdotes exules plebs à victu imparata cœpit, & præsertim ij, quorum bona in agris & villis diripiebantur, & qui ea formidabant, quæ victis captisque vrbibus ab irato hoste euenire solent. Qua re cognita, Episcopus collocutus cum suis, indignum esse, ait, vt sua & paucorum exulum causa, bene merita de se ciuitas periculum subeat, aut vllo afficiatur incommodo. Induit deinde sacras & pōtificales vestes, nonnullosq; de sacerdotibus, quemadmodum ad sacra peragenda solent, indui iubet, atque ita cum illis vrbe egressus, ad hostilia castra profectus est. Venientes eminus conspicatus Henricus, attonitus, de papilione exiliit, & obuiam procurrens ad pedes Episcopi sese abiecit, & culpam supplex deprecatus est. Episcopus benigne eum humo attollit, amplexatur, & exosculatur non sine lachrymis, veniamq; si eum factorū pœniteat, policetur. Deinde in proximā ædiculam diuo Nicolao dedicatam ingrediuntur: ibi semotis arbitris inter se in gratiam redeunt, cum Henricus redderet, quæcunq; Episcopo, Ecclesiis, & vniuerso ordini sacro ademerat. Quibus peractis, soluit obsidionem, & ab Archiepiscopo vinculo excōmunicationis liberatus, interdictumq; sublatum est.

Henricus Probus ecclesiastica bona ac decimas vsurpat.

Interdictū & diræ in Henricum Archiepiscopi.

Episcopus cum sacerdotibus eiectus.

Transactio Henrici Ducis cum Episcopo.

Dum hæc ita geruntur in Silesia, nec in minore Polonia quietæ res fuere, turbante maxime Paulo Episcopo Cracouiensi, & omnium odia in Lescum Principem, quo captiuitatem suam vlcisceretur, inflammante. Quod malum eousque progressum est, vt iam non priuata paucorum conspiratione, sed publi-

Polonia minor defecit à Lesco ad Conradū Masouium.

publico procerum ac nobilitatis consilio Conradus Cirnensium Masouiorum Dux ad suscipiendum principatum accerseretur. Cui cum exercitu venienti Varsius Castellanus, & Zegota Palatinus Cracouiensis, Ioannes Sendomiriensis Palatinus, & Cristinus Castellanus cum Paulo Episcopo, & maxima Nobilitatis multitudine ad Sendomiriam obuiam progressi sunt, & in verba eius iurarunt. Itaq; nullo negocio Cracouiensi & Sēdomiriensi dominatu omni tunc potitus est. Sola restabat Cracouia, in qua se Lescus cū vxore continebat. Nec tamen explicabat rationem, quomodo eam in tanta contra se omnium conspiratione retineret. Nam & ij, qui ei fauebant, quique in comitatu eius aulico fuerant, ab eo se subducebant, veriti, ne sibi fraudi esset, à publico vniuersi conuentus cōsilio dissentire. Desertus ab omnibus, ad Cracouiensis ciuitatis, cuius studia non aliena à se esse animaduertebat, misericordiam confugit: eius fidei ac tutelæ arcem cōmendauit. Ipse in Vngariam ad Ladislaum Regē profugit. Suscipiunt arcis defensionem Cracouienses: & quia difficulter se arcem & vrbē pariter tutari posse existimabant, cum quod humiles erant vrbis muri, nec bene instructi propugnaculis, tum q̄ distracta multitudo imbecillior futura erat ad sustinēdam vim aduersariorū, qui iam appropinquare cum Conrado dicebātur, relicta vrbe cōmigrant in arcem cū vxoribus, liberis, ac facultatibus suis. Cognita Cracouiensium ciuium volūtate Proceres, mittunt ad eos, quorū autoritate deduci eos de sentētia posse credebant, & non modo impunitatem illius cœpti, sed etiam maiora à Cōrado quam à Lesco præmia ipsis policentur, si cōsensum vniuersi conuētus secuti, Cōrado se & arcē dedant: sin recusent, minas adiiciunt. Nihil neq; blāditiis deliniti, neq; minis territi Cracouienses ciues, respōdent legationi Procerum: Non licere sibi fidē & iusiurandum Lesco semel datā violare. Re integra in cōsilium illud se non esse adhibitos: ne nunc quidē ad id accessuros, cū eius rationē probabilem reddere non possent. Scirēt, quid agerent, se omnia charissima & vitam ipsam prius amittere, quam fidē frangere decreuisse. Hoc responso irritati Proceres, & multum frementes, ad Cracouiam castra admouent, cumq; perdifficilem sibi eius expugnationem scirent, vrbē vacuam incēdunt, vt vel sic ciuium pertinaciam, siue constantiam præsenti priuatorum cuiusq; malorum aspectu frangerent.

Cracouia in Lesci fide permansit.

Impetrauerat Lescus à Ladislao Rege non contemnenda Vngarorum & Cumanorum auxilia, & cum iis iam aduentabat, eo quidem celerius, vt arci Cracouiensi subueniret. Id vbi didicit Conradus, occurrit ei cum exercitu, collatisq; signis apud Bogucice pagum ad Rabam fluuium vincitur, dissipatoq; longe maiori, quam Lescus habebat, exercitu, in Masouiam vsq; profugit, veritus, ne alienatis à se aduerso prælio voluntatibus eorum, à quibus accitus erat, in potestatem Lesci veniret. Sic euentus tunc ostendit, vter iustius arma sumpsisset. Lescus moderata vtens victoria, captiuos oēs dimisit: proceribus culpam deprecantibus veniam dedit. Cracouiensibus ciuibus gratias egit, vrbem fortius muniuit, eiusq; regimē Germanis solis, qui fidē ipsi præclare seruassent, proprium deinceps attribuit. Habitu quoq; & cultu corporis cum eis conformato, quanti eos faceret, ostēdit. Hæc anno à nato Christo millesimo ducentesimo octuagesimo quinto gesta sunt. Quo etiā Boleslaus Plocensium Dux, Conradi frater, Russiam, siue adeo, quæ Russi in tractu Lublinensi & Polessensi de Polonis capta tenebant, repentina excursione populatus, cum præda onustus domū reuertisset, mox idem incommodum à Russis

Conradus à Lesco vincitur & fugatur.

Cracouiæ regimen Germanis mandatū.

Massouij Russiam, & Russi Massouiam populantur.

à Russis accepta damna vlciscentibus, in ditione sua vicissim pertulit. Insequenti vero anno Conradus Gostinino, quod in ditione Vladislai Loctici erat, per fraudem potitus est. Cum enim nonnullos de suis eo prodendæ arcis causa submisisset, Lithuanos deinde euocauit: quib⁹ ex improuiso aduenientibus ij, qui subornati erãt, arcem prodiderunt. Captam illi ac direptã Conrado concesserunt, plus sexcẽtis hominibus ibi partim necatis, partim captis, quos cum reliqua præda abegerunt. Non tulit eam iniuriam Vladislaus, sed tumultuaria manu facta, silenti agmine ad Ploscum contendit, noctuque aggressus arcem, vigilibus cæsis, facile fit voti compos. Deinde Procerum vtriusque partis opera pax fit inter Duces, redditis inuicem, quas interceperant, arcibus, damnisque Vladislao persolutis. Nec tamen impune abiit Masouiis, alienæ rei manus admouisse: eodem enim anno ab iisdem Lithuanis, quos in Gostinense territorium immiserant, graui excursione vexati sunt, & Sochazouia, Ploscumq; arces negligentius custoditæ, captæ, & exustæ. Prussiam hoc anno nouo vermium genere per æstatem infestatã fuisse ferunt, qui caudis cancrorum præditi, quoscunque aculeo pupugissent, intra tertium diem extinguebant.

Gostinum à Conrado surreptum Loctico.

Ploscum intercipitur à Loctico.

Pax inter Duces.

Lithuani Masouianos vexant.

Sequenti vero anno Lescus dissimulato proposito, per speciem Lithuanici belli Conrado bellũ intulit. Vastarant Lithuani cum Prutenis Dobrinensem tractum, qui in ditione Ziemouiti erat: Dobrinumq; oppidum magna hominum strage edita diripuerant & incenderant, cum inexpectati die Dominico, vacante diuino cultui multitudine, irrupissent. Fratris igitur iniuriam vlcisci se velle cum simulasset Lescus, comparato cum de suis, tũ de voluntariis cruce signatis nõ paruo exercitu, in Masouiam deflexo itinere, obvia quæq; ferro & igni nemine resistente vastauit, & cum ingenti præda domum reuersus est. Atque ex eo tempore prior illa fortuna ab eo recessit, & secundæ res aduersis commutatæ sunt, ne impune ferret, Deum & homines fefellisse, & prætextu pietatis iræ suæ impensius indulsisse. Itaque & tunc, licet nemine persequente, complures tamen de suis in traiectu fluminum amisit, & mox ad finem eiusdem anni cunctæ eius ditiones longe lateque à Tartaris peruastatæ sunt, & ipse fuga in Vngariam consulere sibi coactus est. Nam Tartari fame domestica stimulati, per Russos & cum Russis, primum in Lublinensem oram, & in Masouiam delati, locustarum in modum eas regiones cædibus & incendiis nusquam abstinẽtes, depopulati sunt. Inde porro diuertentes, Sendomiriensem tractum & nonnullam partem Siradiensis eadem crudelitate peruagati, frustra tentata Sendomiriæ expugnatione, Lysecensis monasterij, quod sanctæ crucis dicitur, direptione, suasu Russorum penitus abstinuerunt, & ad Cracouiam pridie natalis Christi populabundi peruenerunt. In cuius oppugnatione cum nonnullos fortes viros amisissent, & Lescum Ducem cũ vxore & primoribus in Vngariam profugisse didicissent, maiore licentia & furore in pagos & oppida vsq; ad Carpathum montem debacchati, tandemq; satiati cædibus ac præda, in Russiam reuerterunt. Tantam autem hominum prædam tũc abegisse dicuntur è Polonia, vt cum eam ad Vladimiriam recognoscerent, & partirentur inter se, vnum & viginti millia innuptarum puellarum censa esse dicantur, eas enim libidinis causa seruant maxime: prouectiores tum viros tum mulieres, itemque pueros paruos immaniter trucidant. Ne Russi quidem, quamuis socij ac tributarij, expertes malorum à barbaris fuere. Nam excessuri è Russia, vt est ma-

Dobrinum à Prutenis incensum.

Masouia Cirnensis vastatur à Lesco.

Tartari cum Russis vastant Poloniam.

est malitiosum genus hominum, & incantationum ac veneficiorum gnarũ, aquas omnes infecerunt, exectis captiuorum cæsorum cordibus, & præsentissimo veneno imbutis, & verubus subter aquas defixis. Vnde plurimi mortales postea ex aquæ venenatæ vsu immedicabilibus morbis correpti, miserabiliter extincti sunt, cum serius mali causa animaduersa esset. Nihil acerba illa cuncti dominatus sui vastitas animum Lesci emolliit: quin is reuersus ex Vngaria, in sequentem æstatem expeditionem contra Conradum Ducem Masouiæ rursus parare cœpit: sed cum segniorem ad eam esse cerneret Cracouiensem ac Sendomiriensem Nobilitatem, Palatino Siradiensi mandat, vt ipse cum Siradiensibus suis, qui minus calamitatis à Tartaris pertulerant, in Masouiam populabundus excurrat. Fecit iussa Palatinus. Et iam permultis vicis pagisque vastatis præda onustus reuertebatur, cum eum Conradus, qui ditionem suam siue ob imbecillitatem virium, siue ex industria vastari passus erat, cum valida equitum ac rusticanorum manu occultis itineribus secutus, vicesima quinta die Iunij in finibus Masouiæ adipiscitur, & securum incautũque exercitum ex improuiso adortus, non leui strage fudit ac dissipauit. Palatinus cum paucis fortiter dimicans occumbere, quam fugere maluit. Præda omni Conradus potitus est.

Massouia Cirnensis à Siradiensibus vastatur.

Siradienses fusi à Masouiis.

At Lescus his aduersis rebus & sugillationibus hominũ afflictus, ex mœrore & angore animi in morbum incidit, quo sensim tabescens, vltima demum die Septembris anni sequentis, qui fuit post Christum natum millesimus ducentesimus octuagesimus nonus, vitam cum morte commutauit, & in templo S. Trinitatis apud sodales Dominicanos honorifice sepultus est, bonus & moderatus princeps ac felix, si extrema cum primis contexuisset. Quod tamen improbitati & perfidiæ procerum magis, quam ipsi imputandum est. Donauit hic Episcopo Cracouiensi iure sempiterno decimam de omnibus metallis in cuiuscunque solo essent, intra ipsius diœcesim. Præcessit autem Lescum Ziemomyslus frater Dux Vladislauiensium, non toto biennio, relictis tribus filiis, Lesco, Præmislo, & Casimiro ex Salomea filia Suentopelci susceptis. Hoc anno Casimirus Opoliensium Dux Venceslao Bohemorum Regi & successoribus eius se cum dominatu ac liberis suis subdidit. Quod Henricus quoque Vratislauiensis aliquanto prius, viuente adhuc Ottocaro Rege, fecisse perhibetur.

Lescus Niger Princeps moritur.

INTERREGNVM.

Anno Chr. 1289.

LEsco Nigro sine liberis vita defuncto, Cracouiensis, Sendomiriensis, ac Siradiensis dominatus in medio erant, quos alius iure agnationis sibi vẽdicabat, alius gratia populari ambiebat, alius vi & potentia vsurpabat. Primus omnium Vladislaus Locticus Lesci mortui frater, eodem patre, sed alia matre prognatus, Siradiensem dominatum seiungentem sese à reliquis, & vltro se ipsi subdentem occupauit. Verũ Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus proceres & equites, comitiis apud Sendomiriam habitis, Paulo Episcopo autore & suasore, Boleslaum Ducem Plocensem, Conradi fratrem, Principem creauere, posthabito Cõrado, cui se bis antea viuente Lesco subiecerant, propterea quod is remissius & ignauius tunc agere visus oblatum sibi principatum non retinuisset, & quod ipsi postea, cum Lesco ditionem eius vastassent, veriti, ne memor esset acceptæ iniuriæ. Accitus igitur Boleslaus, possessionem principatus adit, Cracouiamque solenni pompa deducitur.

Boleslaus Plocensis ad principatum accitur.

tur. Nec multo post Henricus Dux Vratislauiensis omissa Bohemia, ad cui⁹ principatum procerum quorundam conspiratione contra Venceslaum inita inuitabatur, à Cracouiensibus ciuibus clam accersitus, cum iusto exercitu aduenit. Venienti ciues portas vrbis, quemadmodum conuenerat, aperuere. Ibi Boleslaus noua & inopinata re perculsus, quippe qui spe quieti principatus potiundi cum non magno, & ad celebritatem ac splendorem, quam ad bellum instructiore comitatu venerat, ex arce Cracouiensi se proripuit, & nequicquam retinentibus proceribus, qui copias ad eiiciendum Henricum cogebant, iratus in Masouiam rediit, dictitans, se non ad bellum, sed ad pacatum principatum suscipiendum, accersitum venisse. Post discessum Boleslai, arx quoque Cracouiensis Henrico dedita est. Ibi tum proceres capto ex tempore & re præsenti consilio, legationem ad Henricum mittunt, leges quasdam ipsi, si apud se dominari vellet, præscribunt. Quas cum ille accepisset, Princeps renunciatus est. Nec tamen diuturna ei possessio Principatus fuit. Vladislaus enim Locticus, iam Siradiensis Dux, indignum ducens, alienum fratri suo Lesco successorem in Principatu quæsitum esse, exercitum cogit, à maioribus Polonis & Pomeranis auxilia impetrat. Casimirus quoq; frater Dux Lenciciensis, & Conradus ac Boleslaus Masouij cum suis per se ipsi eum adiuuabant. Quibus omnibus copiis coadunatis, Cracouiam primo vere contendit, ad deiiciendum Henrici præsidium, qui in Silesiam, relicto Cracouiæ præsidio, redierat.

Henricus Vratislauiensis Cracouia potitur.

Boleslaus Masouius principatũ deserit.

Locticus petit principatum armis.

Factus autem certior de consilio & apparatu bellico Vladislai, cum ipse ęgrotaret, Henricum Lignicensem, & Præmislum Sprotauiensem patrueles suos, & Boleslaum Opoliensem Ducem cũ expeditis copiis Cracouiam mittit. Quorum aduentu cognito, Vladislaus ad Seueriam oppidum ad quartũ Calendas Martias eis occurrit, & prælio commisso, multis vtrinque cadentibus, ad extremum Vladislao cessit victoria. Præmislus Conradi Glogouiensis Ducis filius, adolescens admodum interfectus, Boleslaus Opoliensis saucius captus est. Victor Cracouiam profectus, cum proceres & equites plærique omnes in fidem eius venirent, apertis portis receptus; omnium consensu & acclamatione Princeps renunciatus est. Sed hic item non diu possessionem Principatus retinuit. Henricus enim Vratislauiensis non deiectus clade priori, præsertim quod ciues nonnulli Cracouienses clanculum spem eius alerent, nouum rursus exercitum Cracouiam cum Henrico Lignicensi (ipse enim adhuc decumbebat ægrotus) transmittit. Qui latenter profectus, & nihil ad celeritatem sibi reliqui faciens, cum nocte intempesta ad Cracouiam accessisset, in vrbem à consciis recipitur. Clamore sublato à Silesiis, vt fieri solet capta vrbe, tumultuatur tota ciuitas: nox ac tenebræ incerta omnia, & longe quam erant, formidabiliora reddebant. Locticus, cum inopinato tumultu perterritus, & neque numerum, neque genus hostium exploratum haberet, proditionem metuens, ad Franciscanos fratres se recepit, vbi suos passim per vicos & plateas cædi, ac se quæri didicit, sumpto monachi habitu de muro à Franciscanis demissus euasit. Qui vero partium eius fuerant in vrbe, reperti ab hostibus partim necati, partim capti, & bona eorum direpta sunt. Cuius calamitatis ne Paulus quidem Episcopus expers fuit, quod impẽsius Vladislao fauisset. Deinde in agros & villas procerum & equitum qui defectionis ad Locticum capita esse existimabãtur, ferro & igni sæuitum est. Quibus malis adacti cæteri, certatim in potestatem redierunt Henrici, qui conse-

Silesiorum expeditio contra Locticum.

Locticus princeps renunciatus.

Cracouia proditione ab Henrico recepta.

Henrico Principatus recuperatus.

consecuto Principatu paulo post veneno à suis propinato, vt creditum est, mortuus est anno Christi millesimo ducentesimo nonagesimo sine liberis. Veniens autem Vratislauiam Henricus Lignicensis post mortem Henrici Probi, multorum ciuium & procerum ac militũ fauore, vrbe, & arce, ac dominatu denique omni Vratislauiensi potitus est, elapso per fugam Conrado patruo, Glogouiensium Duce, quem defunctus Dux in eo Dominatu heredem testamento instituerat. Nam Cracouiensem & Sendomiriensem ditionem Præmislo Duci maioris Poloniæ legauit. Quem per idem tẽpus Mesciugus etiam Dux Pomeranorum fratribus siue iam extinctis, siue iusta vindicta præteritis, successorem sibi designauit, & mox Pomeranos in verba eius adegit, & intra quartum annum mortuus, vacuam ipse Pomeraniæ possessionẽ reliquit. Morte atq; testamento Henrici cognito, vrbs & arx Cracouiensis Præmislo seruatur. Sendomiriensem vero dominatum Vladislaus retinebat, ac de recuperando etiam Cracouiensi cogitabat, cum noua & inopinata res obiecta rationes eius omnes conturbauit. Etenim Gryphina Lesci Nigri, vxor, siue pertæsa belli ciuilis, siue, ne dotalibus bonis à victore eiiceretur, verita, missis clam legatis ad Venceslaum sororis suæ filium, Bohemorum Ducem, donauit ei Cracouiensem ac Sendomiriensem dominatum, quem sibi à Lesco marito donatum esse, confictis diplomatis affirmabat.

Hẽrici Probi mors.

Henricus Lignicensis Vratislauia potitur.

Gryphina donat principatum Venceslao Bohemo.

Non recusauit quamuis cassam donationem Venceslaus, cupidus proferendi imperij Itaq; anno sequenti millesimo ducentesimo nonagesimo primo, cum ipse motibus quibusdam domesticis, & morte soceri Rudolphi Imperatoris, ac noui Cęsaris electione impediretur, Tobiam Pragẽsem Episcopum cum exercitu in Poloniam possessionis adeundæ gratia misit. Cui Præmislus, ne duplici bello pariter se implicaret, & vt exorientem Vladislai Loctici potentiam, quam suspectam habere cœperat, validiori hoste ipsi obiecto, reprimeret, deducto præsidio suo, Cracouiam Bohemis tradit. Hinc omnis tractus Cracouiensis in potestatem eorum venit. Ad Sendomiriensem deinde animos adiiciunt, ac Vislicia primũ per deditionẽ potiuntur, deinde Oblecomum arcem prope Vistulã situm vi capiunt. Sẽdomiriam vero oppugnare adorti, à Loctico cæsis captisq; plurimis, ignominiose repulsi sunt. Itaque inde reuertentes, relicto ad tuendas munitiones & maxime Cracouiam forti præsidio, & abducta secum Gryphina, ne sentẽtiam suam de donatione mutaret, in Bohemiam se receperunt. Ibi Locticus re apud Sendomiriam fœliciter gesta erectus, munitiones aduersariorũ armis aggreditur & expugnat. Visliciam deiecto hostium præsidio recipit, inde ad Cracouiam progressus, oẽm circumcirca regionem vastat ac diripit. Nec tantum animorũ & virium habebant Bohemi, vt liberiores Loctici excursiones reprimerẽt. Itaq; in Bohemiam ad Venceslaum mittunt, vt sibi subueniat. Mittit ille eis rursus Tobiam Episcopũ mediocri manu, vt eos vtcunq; cõfirmaret, & vel induciis cũ Loctico bellũ suspenderet, si cohibere eum nequiret. Sed is, cum neq; virib⁹ Loctico parem se esse cerneret, neq; ferocem animum eius flecteret, mox in Bohemiam rebus infectis rediit. Cum autẽ vexare Cracouiensem oram Vladislaus Locticus non intermitteret, crebris suorũ nunciis & querelis excitus Venceslaus, ipse per se sequenti anno expeditionẽ in Poloniam fecit, Ottone Lõgo Marchione Brãdeburgensi tutore aliquãdo suo in auxilium euocato. Hi ergo Duces iunctis copiis per Opoliensem tractũ, post medium mensem Augustũ Cracouiam aduenerunt, & accepti honorificẽtissime, aliquot septimanis

Bohemorũ in Poloniam expeditio.

A Sendomiria repulsi.

Locticus Vislicia potitur, & Cracouiensem oram infestat.

Bohemi expeditio in Poloniam cum Marchione Brãdeburgico.

manis ibi de ratione belli cum Loctico gerendi consultarunt, cum ille quiesceret interim, & hostium consilia captaret. Tandem in Siradiensem eius ditionem impetum faciunt, eamq; liberiore excursione depopulātur. Habebat quidem exercitum Vladislaus, sed nusquam tñ ad vniuersę rei dimicationem veniebat: verum ex insidiis hostē vexabat, & sæpe quiescentes, & corpora curantes, quam tumultuosissime ad castra obequitans exagitabat, pabulatores, frumentatores, ac lignatores è latebris subito prosiliens excipiebat, vt ij postea nusquam è castris absq; forti equitum peditumq; pręsidio prodire auderent, & in castris excubias nocturnas duplicarent. Ita eis terrorem Locticus incusserat. Quare non diu morati, oppido Siradiensi exusto, arce vero, in palustri loco sita, ne tentata quidem, Cracouiam, atq; inde mox domos suas reuerterunt gloriabūdi, quasi magnū operæ precium fecissent, ꝙ pagos aliquot & oppidum, neq; manu, neq; situ munitum incēdissent. Nec ita multo ante Lithuani Duce Vithene per syluas Masouiæ cōniuente Boleslao Duce ꝓfecti, in Cuiauiam impetū fecerunt: ac Brestense territorium depopulati, magnā prædam abegerunt. Annus hic millesimus ducentesimus nonagesim' secundus post Christū natum insignis est etiam morte Cunegundis vxoris Boleslai Pudici, sanctæ ac religiosæ fœminæ. Quam consecutus est improb' Episcopus Cracouiensis Paulus, qui cum aliis studiis minime dignis Episcopo, tum venationi sic fuit deditus, vt venatorem, ꝙ feram imprudens è cassibus repulerat, venabulo transfigeret. Successor ipsi datus est Procopius Præpositus Sendomiriensis, & Canonicus Cracouiensis, quem Dlugossus Gryphinæ propinquum, ac Lesci Nigri Cancellarium fuisse memorat.

Siradiensis ditio vastatur.

Lithuani Cuiauiam populātur.

Cunegundis princeps moritur.

Pauli Episcopi mors.

At in Silesia per eadem tempora Conradus Dux Glogouiensis bellum aduersus Henricū Lignicensem animo versabat, ob interuersum Vratislauiensem dominatū: cumq; imparē se illi esse virib' intelligeret, incautū dolis circumuenire studebat, & clādestinis nocturnisq; excursionibus atq; latrociniis ditiones eius vexabat. Deinde fratrē germanum Hērici Poleslaum Suidnicēsem Ducē, felicitati fratris inuidentem, in societatē belli asciuit. Videns autē Henricus, bellum à Cōrado patruo contra se magno studio comparari, cum non paruam Vratislauiensis conuentus partē illi fauere non esset nescius, ad eundem fratrem Boleslaum mittit oratum, vt arma secum aduersus Conradum cōiungat, ignarus pactorū, quæ ille prius cum Cōrado pepigisset. Causificatur Boleslaus tenuitatē facultatum suarum. Tandem acceptis ab Hērico duobus territoriis, Iauoriensi & Stregoniensi, iusiurādum dat, se ipsi nō defuturum. Vbi tēpus expeditionis faciendæ aduenit, admonitus pacti ab Hērico Boleslaus, moras nectere, & nunc hoc, nunc illud causari. Dat ei rursus Henricus tria oppida, Reichenbachium, Francosteinum, & Strelam. Nihilo tamen ille magis fidem promissis præstitit. Porro Conradus cum animaduertisset, non optima fide secum agere Boleslaum, à quo sperarat, dolo captum iri Henricum, quemadmodum conuenerat, Luticum vnum de aulicis intimis Henrici, gēte Habdancum, donis & promissis ad proditionē heri induxit. Erat hic Luticus magnis ab eo beneficiis affectus: sed patrem eius Pacoslaum gratia & fauore principis insolescētem Henricus capite plecti iusserat, quod is homicidij reus, crimen, frustra dissuadente ipso iudice, gloriabūdus fateretur. Lenierat tamen eum Lutici dolorem Henricus postea, collatis in eum plurimis beneficiis. Et ille iure cæsum patrem professus, iureiurādo dato persuaserat Henrico, ne quid ob eam rem de fide sua dubitaret. Hæc non

Silesiaci motus.

ignota Conrado erant. Itaque cum faces Lutici animo subderet, ac male curatum vulnus refricaret, effecit, vt apud eum plus valeret vetus dolor, quam tot recentia beneficia. Forte in balneo ad Oderam haud longe ab arce Vratislauiensi corpus curabat Henricus, aduolat eo Luticus cum armatis, Henricumque nil tale suspicantem, nudum pene è balneo extrahit, ac vili palliolo tectum, equoque impositum, continuato nocte dieque cursu ad Conradum asportat. Inde vinctus Glogouiam perductus, in angustum vas ferreum includitur, cuius erat ea angustia, vt nec stare, nec sedere, nec iacere etiam exporrectus posset: erantque in eo solum duo foramina, alterum, quo cibum sumeret, alterum, quo aluum purgaret. In eo sex totos menses asseruatus est, ita vt ex illuuie totus vermibus & vlceribus scateret. His malis victus tandem, numeratis Conrado triginta millibus marcarum pecuniæ, datisque Namislouiensi, Beroltouiensi, Olsnensi, Cruciborgensi, Bicinensi, Cunstadiensi, Rosenbergensi, Boleslauiensi, & Hainouiensi territoriis dimittitur. Nec tamen postea conualuit Henricus: sed tertio deinde anno morbo lento consumptus est, relictis tribus filiis, Boleslao, Henrico, & Vladislao.

Crudelitatis exemplum.

In minore autem Polonia posteaquam Venceslaus Bohemus vastata Siradiensi ora recessit, vt cum Adolpho Cæsare, qui Rodolpho successerat, affinitatem cõtraheret, Vladislaus Locticus rursum subiectam illi ditionem Cracouiensem infestabat, & magnis incommodis præsidiarios Bohemos vastationem agrorum prohibere volentes afficiebat. Verum Tartarica rabies Sẽdomiriensem oram crudeliter depopulata, vires eius debilitauit. Hoc eodem anno millesimo ducentesimo nonagesimo tertio accidit. Insequenti vero Vithenen Lithuanorum Dux, quamuis magna strage paulo ante in Prussia fusus à Cruciferis, & vix fuga elapsus, cum mille octingentis equitibus clam per Masouiam traductis, ex inopinato Lencicienſem tractum inuasit. Oppidum Lenciciense ac templum propter celebritatem quampiam plenum hominibus diripuit & incendit, agrosque vastauit. Reuertentem cum præda Casimirus Dux Loctici frater cum tumultuaria manu prope Sochazouiam vadato Bsuram amne, consecutus est, collatisque signis magnam in barbaris stragem edidit. Sed ad extremum in confertissimos hostes audacius prouectus & interfectus, victoriam hosti concessit. Nam Ducis casu conspecto, cęteri terga vertere. Tantam vero prędam hominum abduxere tunc barbari, vt viginti capita singulis cederent. Successit autem Casimiro sine liberis defuncto in Lencicienſi dominatu Vladislaus frater. Eodem anno Conradus Dux Masouiæ Cirnensis morte absumptus, cũ nullos haberet liberos, Boleslaum fratrem hæredem reliquit. Nec multo post Cruciferi Visnam arcem in Masouia expugnarunt & exusserunt, quod ea receptaculum esset Lithuanis, excursiones in ipsorum ditiones, & in Poloniam facientibus, cum Boleslaus crebro à Cruciferis, ne id fieri pateretur, frustra esset admonitus. Magnus enim ei fuit cum Lithuanis vsus, ita vt vxorem quoq; inde haberet Troidem Ducis filiam.

Locticus ditionem Cracouien. infestat.

Lithuani Lencicien. oram vastant.

Conradus Masouiæ Dux obiit.

PRÆMISLVS REX.

Anno Chr. 1295.

INtermisso apud Polonos ducentis quindecim annis regno, Proceres pertæsi malorum sub tot principibus, ad regnum & vnius dominatum respicere cœpere. Cui rei tempus etiam ipsum optatam occasionem afferebat. Etenim Præmislus Præmisli primi filius posthumus, vir acer, & ad res magnas geren-

gerendas factus, maiorem Poloniam solus obtinebat. In Marchia Brandeburgensi, & in Pomerania praeclarum virtutis specimen superiori tempore dederat. Pomeraniae accessione auctus, Henricique Vratislauiensis testamēto Cracouiensium ac Sendomiriensium Princeps nuncupatus erat. His opibus fretus, facile sperabatur Praemislus & externa bella à Poloniae ceruicibus depulsurus esse, & caeteros Duces ad officium reducturus, & cum dignitate regia nomen laturus. Etiam Cracouiensium animi à Bohemo alieniores facti erant. Igitur anno post Christum natum millesimo ducētesimo nonagesimo quinto indictis Gnesnam comitiis Praemislus Rex creatur, tricesimum octauum annum agens, & mox vicesima sexta die Iunij solenni ritu inunctus, diadema regium à Iacobo Suinka Archiepiscopo Gnesnensi accepit. Suscepto autem regno, mox cogitationes suas omnes eo coepit intendere, vt Poloniam vniuersam pacaret, & in concordiam pristinam, vnumque corpus redigeret. Ac primum omnium, offensos ob praesumptum à se regnum caeterorum Ducum animos blandis legationibus demulcere, & ad restinguenda mutua odia, ac dissidia intestina componēda cohortari instituit. Deinde externis bellis sedandis tollendisque manum admouit, quo facilius laxatae ex haustaeque suorum vires reficerentur & coalescerent. Et quoniam Cruciferorum in Prussia vicinitatem suspectam habebat, moliri que eos nonnihil de adipiscendo Gedano, eosq; ad Pomeraniae totius dominatum aspirare senserat, munire Gedanum orsus est. *Praemislus creatur Rex Gnesna.* *Cruciferorū vicinitas suspecta.* *Praemislus Gedanum munit.*

Tam praeclaros autem conatus eius mors immatura praecidit septimo vel octauo regni suscepti mense. Mortis eius autores Marchiones Brandeburgēses fuisse existimantur: qui veteribus odiis incitati, ac potentiam vicini & inimici principis, noui regni & Pomeraniae accessione auctam veriti, ac de Santocensi territorio Polonis pridem surrepto metuentes, cum eum per dolum de medio tollere statuissent, locum & tempus ad peragendum facinus idoneum nacti sunt, cum ille fessum Reipublicae curis ac negociis animum apud Rogosnum Polonicum in vicinia Marchię Brandeburgensis ralaxaret, quod continentes ei loco syluae iucundas venationes praebebant, tempore etiam ad id inuitante, quo vulgo more ex prisca bacchanalium superstitione deducto, maiori licentia genio indulgetur. Vt igitur cum ibi securum & incautum opprimerent, Otto Longus Marchio Elector, cum Ottone altero, & Ioanne Conradi fratris filiis, ex Constantia Praemisli sorore susceptis, & valida suorū manu nocturno itinere per syluas & auia profecto, diluculo eius diei, quo Christiani anniuersario ritu cinere capitibus aspergendo praeteritorum flagitiorum abdicationem & vitae mutationem profitentur, armatis locum circumdant, rati, omnibus, qui circum Regem erant, longa vigilia & crapula pridiana sopitis, nil sibi negocij fore in peragendo scelere. Expergefactus tamen primo tumultu Praemislus, nec subita & inopinata re consternatus, cum paucis, qui euigilarant, in hostes ad se venientes, nesciens quinam, quamque multi essent, insiluit: & multis strenui fortisque viri operibus in eos editis, cū vnus omnium telis cominus eminusque peteretur, obrutus cecidit; cum regnasset menses septem, dies vndecim, vixisset annos triginta octo, menses tres, dies viginti quatuor. Ibi diffugiunt Poloni. Attollunt semianimem Regem Brandeburgenses, & equo imponunt, vt eum secum abducerent. Sed cū agitationem nullā ferre posse videretur, pugionibus immaniter confossum reliquere. Volunt nonnulli, Zarębas quosdā & Nalencios caedis Praemisli, *Praemislus insidiis Marchionum Brādeburgens. sublatus.*

 si non

si non adiutores, conscios quidem certe fuisse, quod seueriorem eum vindicem scelerum, & inhonestas parandæ rei familiaris rationes refrenãtem ferre non possent: mansisseq; patrati sceleris notam in his familiis, vt neque rubris vestibus vti, neq; inter equestres homines in acie consistere eis liceret, vsque ad id prælium, quo Casimirus secundus Rex cũ Russis conflixit. Corpus Premisli Posnaniam relatum, in Basilica cum maioribus eius conditum est. Reliquit vnicam filiam Rixam nomine materno dictam, decem annos natam. Cõdidit Xenodochium siue hospitale in suburbano Calissiensi, Posnaniæ vero cœnobium puellis sodalitij Dominicani.

Præmisli filia Rixa.

VLADISLAVS LOCTICVS Rex designatus.

Anno Chr. 1296.

SVblato per dolum Præmislo Rege, ad nonum calendas Maij, qui dies D. Alberti memoriæ apud Polonos dicatus est, Proceres cum Nobilitate & Pomeranis de nouo Rege creando frequentes Posnaniam conuenerunt. Iniecta quidem est à nonnullis Rixæ filiæ Præmisli mentio: sed metus belli, quod à Marchionibus, atque etiam à Cruciferis impendere videbatur, viro forti potius, & potenti, quam imbelli puellæ regnum mandare suadebat. Vladislaus ergo Locticus inter Duces Polonos potissimum idoneus visus est, quippe qui & bellis compluribus gestis acer, ac peritus rei militaris esset, & non parum roboris domesticis suis opibus ad teneras adhuc noui regni vires esset adiecturus, cum Siradiensem, Lenciciensem, ac Sendomiriensem tractum omnem, & Cuiauiensis magnam partem ditione teneret, & Cuiauiensium Ducum fratrum germanorum fauor & auxilia non defutura ipsi esse crederentur. Quare magno consensu eum Regem creant, & in verba noui Regis omnes iurant. Distulit tamen is, incertum, qua de causa, solennem coronationis ritum, nec Regis nomen, sed hæredis regni Poloniæ nomen vsurpauit. Profectus autem in Pomeraniam è maiore Polonia, susceptus est summo cum honore ab omnibus, etiam à Lesco Ziemomysli fratris filio. qui mox à Præmisli morte Pomeraniam occupare nixus est, Gedanumque iam tunc obtinebat. Hoc amoto, ne quid absente se turbaret, secumque abducto, Voislaum quendam Pomeranum nobilem Pomeraniæ præfecit.

Vladislaus Locticus Rex creatur.

Sequenti deinde anno in minorem Poloniam se contulit, & Bohemorum præsidia, fautoresque crebris excursionibus vexauit: tametsi præter munitiones, quas præsidiis Bohemi tenebant, haud fere quisquam in fide ipsorum permanebat. Fauebant Silesij ferme Bohemis, & in cæteras Poloniæ oras aditum eis præbebant, Vladislaum vero Regem aspernabantur. Itaque in eos tunc expeditionem fecit Locticus, Silesiamq; longe & late depopulatus, luculentam prædã nemine prohibente auexit: siquidem diffidebant ipsi inter se Silesij. Boleslaus enim Suidnicẽsium Dux suscepta tutela liberorũ Henrici fratris Ducis Vratislauiensium & Lignicẽsium, moliebatur bellum aduersus Conradũ patruum Glogouiensium Ducem, quod is Henricũ fratrem suum fœdo tetroque carcere ad mortem adegisset, magnaque parte bonorum mulctasset. Verum gliscens bellum inter ipsa initia sopitum est inter agnatos, veritos, ne inter se belligerantes tertio prædæ essent. Nec diu post pacificationem illam cum Boleslao Conradus Glogouiensis superstes fuit: à quo collegium sacerdotum ope Thomæ Episcopi Vratislauiensis accedente Glo-

Locticus Silesiis bellum infert.

Dissidia Ducum Silesiæ.

Conradus Glogouiensis moritur.

te Glogouiæ institutum est. Secutus est eum Boleslaus, qui primus subditis suis exactiones inauditas ante eum diem in Polonia imposuit, Nobilitatemque ex censu pro magnitudine possessionum & redituum descripto militare iussit, cum viritim antea militaret. Reliquit autem filios Bernardum Suidnicensem, Henricum Iaurouiensem, & Boleslaum Monsterbergensem Duces. Conradus vero Glogouiensis Henricum & Conradum filios reliquit: Quorum Henricus quidem patri successit, Conradus vero gibbosus Stinauiensis Dux, Præpositus Vratislauiensis fuit. Vocatus autem ad Archiepiscopatum Salisburgensem, ab Henrico fratre illustri comitatu instructus, dimissus est, cumque in itinere Viennæ deficeret lagena ceruisiæ suæ Stinauiensis, flagitauit ibi aliam, & cum non inueniret, sciscitatus de Salisburga, accepit, ibi nullum esse vsum cereuisiæ, sed hauriri vina generosa. Ibi bonus ille Silesius non passus est auelli sese à suo dolio patrio, sed aperte contestatus est, malle se episcopatum, quam ceruisiam deserere. Offensus agresti hoc facto fratris Henricus, eum tanquam hominem parum sanæ mentis Glogouiæ inclusit in turrim arcis. Vnde suorum vi & ope liberatus, paruo tẽpore vixit. Atq; ita vnicus Dux vniuersi ducatus Glogouiensis relictus est.

Post hanc vero Silesiacam expeditionem Locticus in maiorem Poloniam cum copiis profectus, quieti se & ocio, voluptatibusque dedit: quæ res ei perniciosa fuit nõ immerito. Milites enim in bellis rapto viuere assueti, ne in pace quidem ab iniuriis ac vexationibus tenuiorum & ecclesiasticorum bonorum direptionibus, ingenuarumq; matronarum ac virginum stupris sibi tẽperabant. Eam licentiam ille non modo non coercebat, sed indulgentia magis etiam alebat. Cætera quoq; boni ac vigilãtis principis munera negligẽtius obibat, mulierculárum amoribus irretitus, ita vt externi quoque & finitimi Saxones plerasq; Poloniæ & Pomeraniæ oras impune latrociniis infestarent. Quibus de rebus cũ frustra admonitus ac reprehẽsus esset aliquoties ab Andrea Episcopo Posnaniensi, toti diœcesi suæ sacris ab eo interdictum est. Deinde conuentu apud Posnaniam habito, regnum ipsi tunc absenti forte, & in minorem Poloniam profecto, post tertium annum abrogatum est, Henricoque Glogouiensi, qui id ambiebat, & aliis suæ stirpis Ducibus præteritis, ad Venceslaum Bohemorum Regem delatum, quod retineret is etiam tunc munitiones quasdam in tractu Craccuiensi, nemoque potentior hostis obiici Loctico posset. Id autem anno Christi nati millesimo trecentesimo factum est. Quo anno Romæ iubileus imitatione Hebræorum à Bonifacio octauo Pontifice Maximo primus institutus est. Per hæc tempora Lithuani cũ reliquiis Prutenorum assiduis excursionibus Cruciferos in Prussia & Liuonia affligebant.

Venceslaus Bohemus Polonis expetitus.

VENCESLAVS BOHEMORVM REX.

Anno Chr. 1300.

Accitus splendida legatione Venceslaus, adfuit sine mora, Gnesnæque de more à Iacobo Archiepiscopo inunctus, ac regio diademate cinctus est, & mox Posnaniam profectus, Procerum suasu duxit Rixam siue Elisabetham, Præmisli Regis defuncti filiam, quo magis eius coniugio regnum apud Polonos stabiliret. Deinde dimissis quoquouersum copiis, omnia, quæ dudum in ditione Vladislai fuerant, in potestatem suam redigit. Dum hæc ita geruntur, Russi tempus aduenisse rati, quo tanquam in vacuam finitimæ sibi Poloniæ possessionem impune possent inuadere, dum

Venceslaus Rex coronatus Gnesnæ, & Rixam vxorẽ ducit.

Vl. Locticus spoliatus omnibus bonis.

dum Locticus desertus fere à suis, de retinendo, siue adeo recuperando regno laborat: Venceslaus vero nouus Rex stabiliendo eo, & redigendis domi in potestatem suam iis, qui imperium eius adhuc detrectabāt, occupatus est, magnis copiis Sendomiriensem tractum infestarunt: & longe lateque peruagati, capta & incensa arce Corcinensi, quæ lignea etiam tunc erat, raptim cū ingenti præda domum se receperunt, prius fere quam ad Venceslaum Regem de excursione eorum nuncius perferretur. Per idem tempus Lithuani Dobrinum depopulati sunt. Malebat autem Venceslaus tūc Locticum persequi, quam Russos vlcisci. Verum ille cautus & callidus, nusquam pedem figere, nemini se credere, omnes habere suspectos, in syluis & locis solis latitare, locumque subinde mutare, famem cœliq; inclementiam patienter ferre, & Procerum animos clam pertentare. Quos vbi partim alienos à se esse, partim arma Bohemorum, & Poloniæ totius consensum metuere, decretūque comitiorum præuaricari nolle animaduertit, & patrimonio quoque omni à Bohemo spoliatus est, abiecta spe recuperandi regni, & insidias aduersariorum declinans, in Vngariam profugit. Inde porro Romam priuato habitu profectus, facinora sua duriore pœnitentia expiauit. Deinde reuersus in Vngariam, Amedæi Palatini Vngariæ hospitio vsus est annis aliquot, occasionem expectans, qua regnum ereptum repeteret.

Russi Sendomiriens. tractum vastant.

Locticus in Vngariam fugit, & peregrinatur.

At Venceslaus Rex subactis omnibus, quæ in Loctici ditione fuerāt, Gostinium quoque & Ploscum adortus est: sed re infecta, agris tantum vastatis, è Masouia sese recepit. Constitutis autem rebus suis in Polonia, relictisque præfectis Bohemis, penes quos rerum summa esset, in minore quidem Polonia Nicolao Duce Opauiensi, in maiore vero Fricio Silesio, in Cuiauia vero Tassa Vissemburgio, in Bohemiam rediit, nec post id tempus Poloniam vsquam aspexit. Fuerunt autem eo regnante quietæ res in tota Polonia, prēter, quod minores Poloni cum vetusta Lublini ereptione, tum noua in Sendomiriensem oram excursione irritati, vltro expeditionem aduersus Russos susceperunt. Cuius non ignari Russi, magnum & ipsi coegerunt exercitum, Lithuanorum ac Tartarorum auxilia sibi adiunxerunt, & apud Lublinum Polonis aduenientibus occurrentes, pugnandi copiam fecerunt, freti multitudine sua. Nec Poloni quamuis longe pauciores pugnā detrectarunt, & summa ope adnixi, victos hostes in fugam egerunt præcipites. Magna tunc ea strages Russorum & barbarorum fuit, fuissetque maior, ni propinqua arx Lublinēsis receptum eis præbuisset: tametsi ne munitio quidem satis eos tutata est. Obsessi enim à Polonis, cum eruptionem tentare ausi non essent, fame inualescente, deditionem fecere. Ita Lublinensis arx post septimum & quinquagesimum forte annum, posteaquam à Russis capta erat, à Polonis recepta est.

Gostinum & Ploscum à Bohemis oppugnatur.

Minores Poloni expeditionem contra Russos suscipiunt.

Russi victi à Polonis.

Cœpit deinde noua spes recuperādi regni affulgere Vladislao Loctico, cū Polonis iam exosa esse inciperet Bohemorum superbia & auaritia, & Venceslaus Vngarico bello se implicasset pro Venceslao filio. Harum rerū cum non ignarus esset Locticus, arripuit oblatam occasionem, & Amedei hospitis ope adiutus, in Poloniam cum aliquanta manu Vngarorum contendit: adueniensque arcem Pelciscam Visliciæ imminentem occupat. Mox Bohemorum præsidium Vislicia fauētibus ciuibus deturbat: deinde Lelouiam arcem in suam potestatem redigit. Vnde vicinia omnis vi & metu adacta, ad eum deficiebat, & copias eius augebat. Adiuuit autem & fortuna conatum eius

Locticus regnum repetit.

Nam

Nam Venceslaus non ita multo post, vt forte Vngarorum perfidiam perosus, ex Vngaria filium repudiato regno reduxerat, Pragæ morbo correptus, lēta tabe absumptus est, nono Calendas Iulij anno à Christo nato millesimo trecentesimo quinto. Eius morte cognita, res Locticí aliquanto meliore loco esse cœperunt. Nec magno is negocio agrestium fere opera Sendomiriensem tractum omnem, deiectis vndique Bohemorum præsidiis recepit. Tunc vero primores cum pleraque omni Nobilitate Cracouiensis ac Sendomiriensis conuentus fortunam secuti, cum Vladislao se coniungunt, & ad subigēdas Cracouiensis oræ munitiones Ducem eum sequuntur. Venienti cum exercitu Cracouienses ciues Alberto aduocato autore portas vrbis aperuere. Nec morati Bohemi arcem quoque dedidere, cū tardius ipsis subueniret iunior Venceslaus (qui patri hæres in Bohemia successerat) & victus ac commeatus inopia pressi, longiorem obsidionem sustinere non possent. Fecit tandem anno sequenti Venceslaus iunior expeditionem in Poloniam, regni paterni repetendi causa, cuius iam titulum vsurparat. Sed antequam Poloniæ fines attingeret, Olomucij meridiano tempore in cubiculo quiescens interfectus est, à suis ne, an subornatis ab Alberto Imperatore percussoribus, ne tum quidem in recenti scelere certo sciri potuit. Ab eo tempore Bohemi externos Reges & principes habere cœperunt.

Venceslaus Rex moritur Pragæ.

Locticus recepit Cracouiam.

Venceslai iunioris in Poloniam expeditio.

Idem trucidatus Olomucij est.

VLADISLAVS LOCTICVS iterum Rex.

MOrte Venceslai vulgata apud Polonos, tūc vero Bohemi, qui iam ante alienatas esse à se Polonorū voluntates persenserant, sibi prospicere, ac de præsidiis vndique decedere. Poloni vero, quos ad eum diem metus Bohemorum continuerat, in potestatem Vladislai veniunt: & actis Cracouiæ comitiis, magno omnium conuentuum consensu Locticus iterum Rex creatur. Posnanienses modo & Calissienses aberāt, quod abhorrerent ab imperio Vladislai Locticí pristinorū flagitiorum & iniuriarum eius memores, & veriti, ne is grauius in se animaduerteret, quod eum prius eiecissent. Itaq; à cætera Polonia sese tunc ij segregarunt, ac Henrico Duci Glogouiensi Cōradi filio, quod ex sorore Præmisli natus erat, subdiderunt. Quod quidem dissidium in causa fuit, quo minus tunc Vladislaus coronaretur, cum diadema ac reliqua regni insignia Gnesnæ de more asseruarentur, & Archiepiscopus, sine quo non fit coronatio, in ditione Henrici esset. Tametsi vacua tunc fuit rursus annis aliquot sedes metropolitica post obitum Iacobi Suincæ Archiepiscopi Gnesnensis, propter diuturnam Cardinalium dissensionem in creando Pōtifice Maximo post Benedictum vndecimum. Fecit autē bellum Hērico Locticus: sed illo nusquam in dimicationem prodeunte, vastatis per æstatem aduersariorum agris, villis, & oppidis, in Pomeraniam cum nōnullis Polonorum proceribus descendit, & Gedani ab vniuerso Pomeranorum conuentu iusiurandum accepit, quod in potestate eius futuri semper essent. Præfecit autem toti Pomeraniæ Præmislum & Casimirum Duces, Ziemomysli fratris filios: Gedano excepto, quod pariter cum arce Bogussæ iudicis Pomeraniæ fidei commendauit.

Anno Chr. 1305.

Vl. Locticus iterum Rex creatur.

Maiores Poloni Hērico Glogouiensi se subiiciunt.

Locticus Henrico Glogo. bellum facit.

Dum autem Locticus Gedani commoratur, Lithuani silenti agmine per syluas progressi, in maiorem Poloniam excursionem fecere, Calissiam & Stauissinum oppida incendere, & omnem circumcirca regionem vastauere, ingentem-

Lithuani maiorem Poloniam vastant.

gentemque prædam dissimulantibus Masouiis, & qui Loctico parebant, abegerunt. Eodem anno qui fuit millesimus trecentesimus sextus, octaua die Maij Basilica Cracouiensis & arx tota, quæ lignea tunc erat, penitus conflagrauit: quæ dirutis veteribus muris, in eam, quam nunc obtinet, formam & amplitudinem post decimum quartum annum reædificata est à Nankero Episcopo, nobili Silesio, qui Iohanni successit, conferente in eam rem pecuniam non modo Episcopo & Collegio, sed etiam vniuerso ordine Ecclesiastico, qui est in diœcesi Cracouiensi: adhæc semestribus fructibus omnium sacerdotiorum, quæcunque per illud tempus vacare contigit, eum in vsum conuersis. Non diu vero pacatam tenuit Pomeraniam Locticus, auctor enim nouorum motuum fuit Petrus Cancellarius Pomeraniæ, Palatini Gedanensis filius, qui quanto plus possidebat, tanto maiori cupiditate & ambitione flagrabat: & cum repulsam à Loctico de quibusdam postulatis passus esset, consilium capit nefarium prodendæ Marchionibus Brandeburgensibus patriæ, patre, si non impulsore, certe non inscio. Nec difficile hoc ipsi erat peragere, cum & dignitas inter Pomeranos maxima esset eius familiæ, & nouem arces in potestate sua haberet. Sed proditis re nondum matura eius consiliis aduolat Vladislaus, captumque Petrum Cracouiam abduxit: quem tamen non multo post à fratribus eius exoratus dimisit, cum ij se obsides fore pro fratre obtulissent: atque ij quoque, cum negligentius asseruarentur, breui euaserunt. Acciti itaque ab iis Ioannes & Voldemarus Marchiones, cum exercitu Pomeraniam ingressi sunt, statimque omnes plerasque eius regionis munitiones partim per deditionem accepere, partim expugnauere, adiuuante Petro cum fratribus, necessariis, & clientibus.

Pomerania Marchionibus prodita.

Ad Gedanum deinde castra admota sunt: & oppidani quidem, cum magna iam ex parte Teutones essent, & cum Teutonibus plurima haberent commercia, Saxonibus portas vrbis aperuerant. Arcem tenebat Bogussa iudex Pomeraniæ cum Nobilitate, quæ se perfidia Petri non contaminarat: is veritus, ne obsessi extrema pati cogerentur, neue aut molestia diuturnæ obsidionis fracti, aut largitione corrupti, hosti arcem dederent, cum Nemira maximis itineribus ad Vladislaum Locticum commendata aliis arce excurrit, repertumque Sendomiriæ, de statu rerum Pomeraniæ, ac de periculo Gedanensis arcis edocet, opemque eius implorat. Pollicetur Vladislaus, breui se eis affuturum esse auxilio: sed quia tardius id fore iudicabat Bogussa, quam præsens necessitas postulabat, si tunc primum indici vniuersæ Poloniæ expeditio in Pomeraniam deberet, præsertim æstate iam declinante, suggerit Vladislao, vt Cruciferorum opera ad defendendam arcem vteretur, tantisper, dum ipse commode bellum aduersus Saxones comparare posset. Approbat consilium Vladislaus, extemplo Bogussa cum regiis mandatis ad Magistrum Cruciferorum proficiscitur. Prolixe illi omnia policiti, constituerunt cum Bogussa, vt dimidiam arcem ipsi tenerent, & annum vnum suis sumptibus defenderent, deinceps vero post exactum annum, quæcunque impendia facerent, vt ea Vladislao expensa referrent, nec prius arce decederent, quam exoluta illa sibi essent: damnorum vero, si qua acciperent, nulla ratio duceretur. His igitur conditionibus in arcem recepti, magnam vim commeatus secum importarunt: ac munera cum Pomeranis, quemadmodum conuenerat, partiti, non habebant satis

Gedanenses dedunt se Marchionibus.

Gedanensis arcis defensio Cruciferis cōmendata.

defen-

defendere munitionem, verum crebris etiam eruptionibus hostem lacessebant, ita vt is in oppidum se recipere cogeretur, & ad extremum instante hyeme obsidionem solueret, relictoque in oppido aliquanto præsidio discederet. Verum id quoque non ita multo post expugnatum, & præsidium interfectum est, ac de autoribus defectionis sumptũ supplicium. Etiam non magnopere opus erat adiutoribus ac defensoribus Cruciferis: sed tamẽ alebant ij metum Pomeranorum, & subinde plures armati in arcem submittebantur. Cum autem superiores iam se esse Pomeranis animaduerterent, ferocius sese gerere, ac sæpe cum illis rixari: Ad extremum apertius totam sibi arcem vendicarunt, & primores nobilitatis Pomeranicæ, ipsumque præfectum arcis in carcerem compegerunt. Qua necessitate adactus Bogussa hæc pacta cum iis iniuit, nimirum, vt totam arcem ipsis concederet, ita tamen, vt eam Vladislao ad primam eius postulationem redderent, cum is impensas belli ipsis exoluisset.

Gedanum receptum.

Cruciferi arcem Gedanen. sua potestatis faciunt.

Qua re ad Vladislaum Cracouiam perlata, cœpit eum pœnitere consilij de acciendis contra Saxones Cruciferis. Videbat enim se lupis, quod dicitur, oues commisisse, & non sublatum, sed duplicatum sibi esse bellum, duosque se pro vno hostes cepisse. Ac tunc demum recordabatur, adhuc Præmislo regnante Cruciferos ad interuertendum Gedanum adspirasse: nec multo dissimili cupiditate, quamuis dissimili arte, Michalouiensem ditionem vsurpasse. Acceperant eam hypothecæ nomine à Lesco Duce Cuiauiæ, datis ei mutuo trecentis marcis Torunienſibus, quibus ille se in bello Vngarico à Venceslao Bohemorum Rege captum redimebat. Conuenerat autem Cruciferis cum Lesco, vt si is intra triennium pecuniam illam non redderet, propria iure sempiterno Cruciferorum fieret ea ditio. Et offerebat quidem eis Lescus cum fratribus pecuniam intra cõstitutum tempus, non acceptarunt tamen eam illi, degustata semel possessionis & vtilitatis dulcedine, iam hoc, iam illud causificãtes, donec aliquanto post Lescus necessitate adductus, acceptis insuper ab eis ducentis sexaginta duabus marcis, dominatu illo, & iure suo omni sese abdicauit. Hęc tunc secũ de Cruciferis Vladislaus Locticus reputabat: nec tamen spem penitus omnẽ de fide eorum abiiciebat. Existimabat enim, quamuis literis & legationibus nihil apud eos proficeret, tamen si ipse in colloquium cum eis veniret, facile autoritate sua ad æquas conditiones rem perduci posse. Alebant illi hanc spem eius blandis responsis, quo maiore vi ac diuturnitate temporis Gedani possessionem sibi stabilirent.

Pacta Cruciferorum cum Duce Cuiauiæ.

Tandem constituto loco ac tempore conueniunt Rex & Magister Cruciferorum Henricus ad pagum Graiouice in tractu Cuiauiensi cum primoribus vterque suis. Ibi Vladislaus exorsus longa oratione cum Magistro de occupatæ arcis iniuria expostulat: beneficia maiorum suorum in ordinem Cruciferorum commemorat, pro quibus aliter ij gratiam sibi referrãt, quam gratis bonisq; viris dignum sit. Atq; vt ingrati, iniusti, ac impij esse vellent, fidem certe & pacta conuenta, quæ ne barbari quidem temere violarent, seruare eos debuisse. Adhæc Magister nihil beneficiorũ & ingratitudinis, perfidiæque exprobratione cõmotus, placide & modeste respondet: Se, quicquid fecerit, bono Vladislai fecisse. Metuentẽ enim, ne Pomeranorum insolentia suorumq; impatientia res in malum maius erumperet, excedere Pomeranos arce iussisse, quam retinere ipsi per se nõ possent. Paratum autẽ se esse eã reddere si impendia sibi persoluerentur. Æquum eum Vladislaus postulare affir-

Vl. Locticus cum Cruciferis expostulat.

mat, & edere impendiorum summam iubet. Ibi ille conceptum animo dolum detegens, centies mille marcas latorum siue Bohemicorum grossorum poscit. Negare Vladislaus iustam esse eam æstimationem, bonorumque virorum arbitrio in ea stare velle. Recusare id Magister, & quantum edidisset, poscere. Ingens tunc ea summa fuit in magna annonæ vilitate. Itaque re infecta, & irritatis magis animis disceditur.

Cruciferi omnem iam Pomeraniam animo complexi, maiore vi bellum comparabant. Augebat autem eis spem potiundæ eius, quod sciebant, Vladislaum ciuili aduersus Henricum bello de maioris Poloniæ possessione distineri: Lithuanos quoq; non modo aduersariorum, sed etiam ipsius Vladislai ditiones infestos. Ipsi vero Cruciferi contra Lithuanos prosperiore fortuna bellum gerebant. Temporis igitur opportunitate sibi vtendum rati anno Christi millesimo trecentesimo decimo, magnas è Germanis suis copias côducunt: cum Marchionibus Brandeburgensibus fœdus iciunt, ea lege, vt ij retinerent, quicquid superiore bello in Pomerania occupassent: Gedanũ vero Dersauiam, & Succe, munitiones in ripa Vistulæ sitas sibi bello quærendas concederent. Deinde vero Cruciferi ad Gedanense oppidum, quod in potestate Vladislai erat, & à Pomeranica Nobilitate defendebatur, castra admouẽt, eo potissimum tempore, quo plurima hominum multitudo eo vndique ad anniuersarias nundinas confluxerat, hoc est, primis Augusti mensis diebus. Idque eo maxime consilio fecere, vt ex direptione opulenti oppidi, & mercatorum ac Nobilitatis, quæ facultates suas eo importarat, pecuniam in stipendia militum, & in cæteros vsus belli conquirerent. Defendebatur quidem oppidum strenue, plurimumque negocij in expugnando eo habituri esse videbãtur Cruciferi, ni proditio interuenisset. Etenim nocte quadam hostes à ciuibus quibusdam Teutonici generis aperta porta intromissi, oppidum ceperunt, ingentemque cædem hominum omnis generis ediderunt, vt eo crudelitatis exemplo reliquos à defensione cæterarum munitionũ deterrerent. Nec in vlla cuiusquam munitionis expugnatione plus Polonici sanguinis effusum esse proditur ab vllis barbaris, quam tunc à religiosis istis, & Polonorum beneficiariis effusum sit.

Pomerania bello petita à Cruciferis.

Gedanum Cruciferis proditum.

Gedano potiti, ad Dersauiam ducunt exercitum, neque tamen interim populationibus & incendiis pagorum & villarum, hominumque cædibus abstinent. Præerat ei arci Casimirus Dux, cui cum Præmislo fratre Pomerania à Vladislao commendata fuit. Is igitur de aduentu hostium certior factus, ad castra eorum proficiscitur, quod non parua ei erat cum Cruciferis & Magistro consuetudo: sperabat enim, eos sua causa susceptum bellum depositurос esse, propterea quod meminerat, prolixe eos sibi fratrique suo de beneuolentia sua policeri. Admissus in conspectum Magistri & Commendatorum, quorum erga se fratremque beneuolentiam ac policitationes commemorat, eorum hortatu se administrationem Pomeraniæ suscepisse: nihil vnquam hostile, sed bonam vicinitatem & auxilium ab iis sperare iussos. Orat deinde, vt pollicitationum suarum memores esse velint, exercitumq; deducant. Si quid ipse fraterue suus, aut Pomeranorum quisquam, aut patruus denique suus Vladislaus in eum, vel in ordinem Cruciferorum deliquisset, cumulate satisfacturos esse. Superbe ei Magister respondit, fassus ea, quæ ille commemorat: verum eo id se fecisse, quod ipsos, quam potentiorem quempiam vicinum habere mallet. Nunc se, quam illos, Pomeraniam obtinere mallet:

Casimirus Dux supplex Cruciferis.

Magister superbe respondet.

malle: sibi se esse amiciorem, quam ipsis. Verum eam tamen se eis gratiam facere, vt eis præsidium deducere, & res suas saluas auferre liceat: aut si id nollent, se suaque defenderent. His dictis mensam apponi iubet, inuitat hominem comitesque eius comiter. Dum illi prandent, interim exercitus Cruciferorum obsidione arcem cinxit. Peracto prandio, cum Casimirus nihil æqui à Magistro impetraret, & in arcem cum suis reuerti vellet, videt aditum obsessum ab hostibus. Mittit ad Magistrum, qui eum admoneant, præter ius gentium id sibi factum videri, quod interim, dum ipse de pace agit, arx obsessa sit, & ipse ab ea excludatur. Respondet Magister, errasse Casimirum, qui existimarit, se cum tanto exercitu ad quietem somnumque capiendum eo venisse, vllumque tempus vacuum à rebus gerendis intermissurum esse, donec Pomeraniam in suam redigat potestatem. Si sibi ille auscultare vellet, arcem sibi, deducto præsidio, rebusq; exportatis, traderet. Ibi Casimirus cum sciret, arcem non satis munitam esse aduersus tantam vim hostium, neque commeatu instructam, consilium cepit necessarium dedendæ arcis, saluisque rebus & hominibus ad Præmislum fratrem in Succensem arcem se contulit.

At Cruciferi Dersauia incensa vlterius progressi, Choiniciam, Nouum, & alia quædam oppida partim per deditionem acceperunt, partim expugnata exusserunt. Deinde ad Succe castra mouerunt, quæ vna arx erat reliqua in Pomerania, natura atque bene munita, & ad ferendam obsidionem instructa, quod in eã se Præmislus & Casimirus Duces, & Pomeranica Nobilitas omnis, quæ supererat, cum copiis & facultatibus suis contulissent. Quod cum intelligerent Cruciferi, maiore cura ad expugnationem eius animos intendere cœperunt, excitatisque machinis aliquot, mœnia arcis, quæ lignea erant, quatere instituerunt, ac duobus patibulis è regione arcis positis, exitium obsessis, ni arcem dederent, minabantur. Quo vero maiorem terrorem eis incuterẽt, quotidie aliquot homines rusticanos captos appendebant. Nihil tamen Cruciferorum illa crudelitas, minæque eorum, qui in præsidio erant, animos à defendenda arce & obsidione perferenda retardabat. Itaque Cruciferi cum animaduerterent, sedendo se tempus terere, & aperta vi nil proficere, ad dolos se conuertunt, & Andream Cedrouicium auro corrumpunt, vt sibi arcem proderet. Is igitur nocte quadam chordis catapultarum & balistarum, quibus Poloni maxime hostium vim eminus reprimebãt, succisis, ad Cruciferos transfugit, & quid egerit, exponit. Itaq; postero die Cruciferi magna fiducia turres, quas excitarant, ad mœnia arcis propius peruoluunt ab ea parte, quæ interrupto fluminis ambitu liberiorem præbebat aditum. Poloni cum summouere hostem, solito ferocius vrgentem oppugnationem, vellent, reperiunt balistas & catapultas redditas esse inutiles. Re noua perculsi, tãdem oblatis fortuito telis, extremum conatum faciunt, & partim contis mœnia scandentes hostes detrudunt: partim saxis deiectis audacius succedentes obruunt, ita vt receptui canere Magister cogeretur. At Poloni periculo illius diei admoniti, ac veriti, ne grauius in se à Cruciferis capta arce consuleretur, misso caduceatore inducias menstruas à Cruciferis impetrarunt, deditionem pacti, ni sibi intra id tempus subueniretur. Vladislaum de omnibus certiorem faciunt, &, nisi celeriter sibi opem ferat, actum esse de se, ac de arce docent. At ille, cum domi quietas res non haberet, Andream Rospirensem Castellanum cum aliquãta manu in auxilium Pomeranis proficisci

Dirsauia incensa & alia oppida capta.

ficisei iubet, vt bellum modo duceret. Verum is negligentius agens, neq; ausus per hostilem exercitum in arcem perrumpere, priusquam cõspexisset hostem, retro abiit.

Finitis induciis, cum nulla spes auxilij obsessis ostentaretur, post septuagesimum obsidionis diem excedũt arce Præmislus & Casimirus Duces cum præfecto arcis & omni præsidio, armis & facultatibus suis, & ad Vladislaum profecti, humanissime ab eo recreati sunt. Ita tunc Succensem arcem, simul & omnem Pomeraniam Vladislaus Locticus amisit, dum de maiore Polonia sibi adiungenda solicitus est. Etenim ceperat iam maiores Polonos Henrici tædium, quod contemni se ab eo, & iura instituta que maiorum suorum violari viderent. Itaque conuentu Gnesnæ habito, deserto Henrico, in Vladislai fidem & potestatem reuenerant. Quod cum accepisset Henricus, Ioannem Bibersteinium cum exercitu ad reuocandos ad officium Polonos misit. Cui venienti Posnaniam ciues portas vrbis aperuere, præsidiumq; munita Basilica accepere. A quo in Prælatos & Canonicos, domosq; eorũ sæuitum est ꝙ cum Vladislao sentirent. Ad cætera vero subigenda pergẽti Bibersteino, Dobrogostius Szamotuli⁹ Thomislai Palatini Posnaniensis filius gẽte Nalencius cum Polonis occurrit, initoq; prelio multis vtrinq; cæsis, ad extremum victoria potitus est. Inde præsidium Silesiorum Posnania eiectum: in ciues, quod Henrico fauerant, & occasionem malorum, quibus sacerdotes affecti sunt, præbuisse videbantur, ea pœna sancita, ne liberi eorũ in collegia Basilicarum cooptarentur, reciperenturue. Nec ita multo post Hẽricus domi à Boleslao Duce Vratislauiensium, Henrici quinti filio, bello lacessitus & profligatus, ex mœrore, cum ægrotasset, quinto idus Decembris mortuus est, relictis filiis quatuor: qui sic inter se partiti sunt patrimonium, vt Henrico Saganensis, Conrado Olsnicensis, Ioanni Stinauiensis, Præmislo vero natu minimo Glogouiensis dominatus cederet. Atq; ex eo tempore maiorem Poloniam pacatam tenuit Vladislaus Locticus, suscepitque eodẽ anno Casimirum filium ex Heduigi vxore natum pridie calendas Maij. Inopia quoque & fame, ex imbribus & inundatione aquarum orta, laboratum est eo anno in Polonia, & nonnullis aliis regionibus.

Pomerania à Crucifer is subacta.

Maiores Poloni in fidem Loctici veniunt.

Silesij à Polonis eiecti.

Henricus à Boleslao victus moritur.

Casimirus nascitur Vl. Loctico.

Subacta omni Pomerania, non deposuere tamen solicitudinem Cruciferi, veriti, ne bello à Polonis ea constitutis domi rebus repeteretur. Quocirca vt sibi possessionem eius stabilirent, colloquium à Vladislao Magister Carolus, qui Henrico successerat, petiuit. Nec renuit Vladislaus, sperans pactis aliquibus (quod malebat quam armis) recuperare se à Cruciferis amissam Pomeraniam posse. Itaque anno sequenti præstituto die apud Brestam Cuiauiensem conueniunt. Ibi Magister grauiter à Vladislao accusatus, paucis ad excusationem facti sui dictis, magnis precibus ab eo, principibusque Polonis contendit, vt Pomeraniam sibi & ordini suo iure sempiterno concederent, certam auri & argenti summam, & Nessouiam arcem cum Orlouo & Murinouo pagis vicissim à se acciperent. Adhæc quadraginta hastatorum auxilium ad quæuis bella Polonis contra quemuis hostem Cruciferorum stipendiis militatura promittit. Addit etiam, peramplum monasterium, quibuscunque monachis vellet Vladislaus, pro salute eius maiorumque eius conditurum se esse. Offensus hac oratione Magistri Vladislaus, quod irrideri etiam se vltro ab eo existimabat, indignabundus & minitabundus discessit. Magister vero repulsam passus, vt aliquem tamen duntaxat in

Vladislai Regis cum Cruciferis Brestæ Cõuentus.

xat in speciem iustum titulum sceleri suo prætexeret, à Marchionibus Brandeburgensibus Ioanne, & patruo, tutoreque eius Voldemaro decies millies marcis latorum grossorum eandem Pomeraniam, de cuius inuasione eos dudum depulerat, emit, eamque emptionem ab Henrico Cæsare sibi & ordini suo cõfirmari curauit. Nec dissimili scelere Liuonienses quoq; Cruciferi eodem fere tempore Rigam vrbem atq; territorium Rigense Archiepiscopo, à quo ante cẽtum & quatuor annos simili de causa in Liuoniam inducti erant, per summam iniuriam eripuere. Qua de re cum Romę lis plus octoginta annis ducta esset, tãdem Bonifacius nonus Rigam ordini Cruciferorum quindecim millibus aureorũ acceptis addixit. Per idem fere tempus Templariorum ordo, potens & ipse, per vniuersum orbem Christianũ, quasi dato à Põtifice signo è Viennensi concilio, deletus est, ob nefanda quædam scelera, & prauas de religione opiniones, bonaq; eorum Rhodensibus D. Ioannis militibus attributa.

Crucigeri emunt Pomeraniam à Marchionibus.

Quo minus autem statim Cruciferos Vladislaus vlcisceretur, suaque ab iis erepta recuperaret, motibus quibusdam ciuilibus, & Cracouiensis ciuitatis defectione impeditus est. Nam dum is cæteras Poloniæ regiones, à Cuiauiensi illo colloquio digressus, visit, ciues Cracouienses, Alberto aduocato autore, Boleslao Opoliensium Duci sese subiecerunt, accitumque in vrbem receperunt: & ad capiendam arcem, quæ in fide Vladislai permanebat, adiuuerunt. Sed cum ea neque dederetur, neque expugnari ab eo posset, aduocati domum in ipsis mœnibus vrbis prope portam, quæ à diuo Nicolao nomen habet, eminentem, pro arce Boleslaus cum suis occupauerat. Qua de re certior factus Vladislaus, nihil sibi reliqui ad celeritatem fecit, quin manu facta ad eiiciendum inuasorem contenderet. Legatos tamen ad Boleslaum præmisit, qui de tam insigni iniuria cum eo expostularent, monerentque eum, vt sua sponte excedere, quam arma sua experiri mallet. Paruit monitis Boleslai Vladislaus, cum non ignoraret, eum magnis copiis subsequi, deductoque de domo aduocati præsidio, vrbe excessit. Quem aduocatus & nonnulli alij ciues, qui defectionis capita fuerũt, secuti, in Silesia deinceps & in Bohemia exularunt. Profugorum bona Vladislaus aduenięns in fiscum suum redegit: aduocatiæ reditus peramplos è molis, macellis, atque tabernis ademit: primarios quosdã ciues, vt exemplo suo terrori aliis deinceps essent, diris suppliciis affecit. Ciuitati ius omne creandi senatus abstulit, & in Palatinum trãstulit, vt vel ita superbiam ac rebellionem ciuium in posterum reprimeret. Insimulatus est etiam Ioannes Muscata Episcopus Cracouiensis conscius fuisse defectionis illius, quod eo facilius creditum est, quod esset Silesius. Itaq; multis post incommodis est affectus à Vladislao, captum quoq; & in custodia seruatum referunt. Biecense quidem territorium ei non reddidit Vladislaus, quemadmodum promiserat, sed ex eo tempore id in Regum potestate mansit. Nec ita multo post Boleslaus Opoliensis è vita excessit. Masouiæ quoque Dux Boleslaus eodem anno nempe millesimo trecentesimo decimo tertio mortuus, Ziemouitum & Troidenum filios è Lithuana vxore susceptos, & Venceslaum è Bohema hæredes reliquit. Quieuit tunc annis aliquot, incertum qua de causa, Vladislaus, nec ad vindicandam Pomeraniam animum adiecit, nisi forte fames in causa fuit, quæ anno millesimo trecẽtesimo decimo quinto, ac deinde vno anno interiecto, iterum duob' annis tã acerbe Poloniam oẽm afflixit, vt nullo quãuis fœdo edulij genere, ac ne cadaucribus

Cracouienses deficiunt ad Boleslaum Ducem Opoliensem.

Cracouia à Loctico recuperata.

Boleslaus Opoliensis moritur.

Fames horrenda & pestis in Polonia.

ueribus quidem humanis vulgo abstineretur, ac si Dlugosso credendum est, parentes in liberos, & hi vicissim in illos sæuirent, quam famem dira pestis consecuta est.

Cruciferorum in Ecclesiasticos iniquitas.

At Cruciferi augescente indies cupiditate sitis, ne sacris quidem ac Deo dicatis bonis iniustas manus abstinuere: sed vt antea Culmensem ecclesiam occuparant, & à Gnesnensis Archiepiscopi iurisdictione abstractam, Rigensi subiecerant: ita tunc in Pomerania possessiones ac prædia Ecclesiarum inuasere, decimas è suis arationibus sacerdotibus omnino denegarunt: ex agricolarum vero in pecuniarias pensiones commutarunt, atque ita diminuerunt, vt ex manso siue iugero quaterni tantum grossi penderentur. Quibus rebus factum est, vt derelictui haberentur, ac deinde maligne à Cruciferis supprimerentur multa sacerdotia. Inique hæc tulere Archiepiscopus Gnesnensis, & Vladislauiensis ac Posnaniensis Episcopi, qui decimas è Pomerania capiebant, itemque Ioannes Plocensis, cui etiam ex territorio Michalouiensi decima negabatur. Et cum hoc quidem Magister Carolus transegit ea lege, vt septem annis immune esset id territorium à pensione decimæ, post eos vero nonaginta marcas Torunenses Episcopus decimæ nomine quotannis acciperet. Cæteri vero cum tenaciores essent iuris sui, Magistrum, Commendatores, & cæteros Cruciferos publice in templis execrabantur, & locis quibusdam sacris interdixere. Verum contemnebant eam disciplinam Cruciferi, prætextu prouocationis ad Pontificem summum. Quare adducti Episcopi, communicato cum Vladislao consilio, Vladislauiensem Episcopum, in cuius diœcesi est pleraque omnis Pomerania, ad Ioannem eius nominis vicesimum secundum Pontificem miserunt, vt non modo de ecclesiasticis bonis ac decimis, sed etiam de erepta per summam iniuriam Pomerania, Regis & vniuersæ Poloniæ nomine contra Cruciferos actionem institueret: simul autem vt Vladislao diadema & nomẽ regium impetraret, existimabant enim, inauspicato id sibi Præmislum iniussu Pontificis assumpsisse, quod non ignorarent, interdictum esse ea re nomini Polono post cædem D. Stanislai.

Cruciferi excommunicati.

Polonorum ad Pp. legatio.

Corona à Pp. petita Polonis.

Non latuit consilium Polonorum Cruciferos, &, ne id procederet, omni ope enitendum sibi esse existimarunt. Itaque miserunt & ipsi ad Pontificem, qui Polonorum conatibus obsisterent, litemque, quantum possent, ducerẽt. Regnabat tunc apud Bohemos Ioannes Henrici Imperatoris filius, qui etiam Polonorum Regis nomen quasi hæreditarium sibi vendicabat. Eum igitur etiã promissis & munerib⁹ induxere Cruciferi, vt Vladislao negocium facesseret: &, ne regnum ei decerneretur, summa ope apud Pontificem intercederet. Ad quas res perficiendas, cum opus haberent grandi pecunia Cruciferi, tributum toti Pomeraniæ imperarunt, binos grossos in marcas, vnde triginta millia marcarum redacta esse dicuntur: adhæc eiectas naufragio merces in mari lege Rhodia vsurpare cœperunt. Quibus rebus factum est, vt toto ferme quadriennio, nihil aliud impetraret Gerardus à Pontifice, quam vt cognitio causæ inter Polonos & Cruciferos, Archiepiscopo Gnesnẽsi, Posnaniensi Episcopo & Abbati Mogilnensi delegaretur. Quod vero ad regnum attinet, vt non impediret Pontifex, quo minus Poloni iure suo vterentur (nam aperte Vladislao regnum decernere noluit, ne Ioannem Bohemorum, & socerum eius Philippum Francorum Reges offenderet:) secreto tamen voluntatis suæ significationem Gerardo dedit, eamque Gerardus lite-

Cruciferi tributum Pomeranis imperant.

Iudices delegati à Pp. inter Polonos & Cruciferos.

literis suis Regi descripsit: ipse vero Auinione, vbi tunc degebat Pontifex, mansit, suam cum Cruciferis litem persequens. Cum igitur sententiam Pontificis, non tam rescripto ipsius, quam literis Gerardi perspectam haberet Vladislaus, atque proceres Poloni, comitiis Cracouiam indictis ad vicesimam diem Ianuarij mensis, Vladislaus cum coniuge Heduigi in Basilica Cracouiensi tunc primum instaurata & consummata, ab Archiepiscopo & cæteris Episcopis ritu solenni coronatur anno Christi millesimo trecētesimo vigesimo. Atque ex eo tempore ius coronandi Reges, atque ipsa regni insignia Gnesna Cracouiam propter amplitudinem, splendoremque vrbis, & plurimas commoditates translata sunt. Nec multo post Vladislaus Elisabetham filiam Carolo Vngarorū Regi bis viduo in matrimonium collocauit, & Budam ad sponsum cum splendido comitatu misit. Intendit deinde animum ad purgandam Poloniam furtis & latrociniis, & ad persequendam litem contra Cruciferos: verum detrectarunt ij iudicium delegatorum, apud Brestam Cuiauiensem ius dicentium. Sed tamen refutata appellatione, cum causam suam Vladislaus plurimorum fide dignorum sacri pariter & profani ordinis hominum testimoniis luculente probasset, damnati sunt: & Pomeraniam Regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaque triginta millia in litem expensa numerare iussi. Cum autem non parerent rei iudicatæ, anathemate icti sunt, ita vt nusquam iis præsentibus sacra fieri liceret. Per id autē tempus Lithuani impune Dobrinum rursus, & Masouiam depopulati sunt.

Vladislaus Locticus cū vxore coronatur.

Elisabetha filia Vladislai nupsit Carolo Regi Vng.

Cruciferi à delegatis Pontificis damnātur & excommunicantur.

Dum hæc ita geruntur in Polonia & Pomerania, Silesia ciuilibus atque adeo parricidalibus Ducum suorum bellis exagitata & labefactata est: & ad extremum libertate partim vendita, partim per vim aut fraudem amissa, Bohemorum iugum accepit, magno Reipublicæ detrimento, nec minori suo malo ac dedecore. Autor eorum malorum Boleslaus natu maximus filius Henrici quinti Ducis Vratislauiensium & Lignicensium fuit: cuius auaritia, maximam dedit Ioanni Boemorum Regi vel dolo interuertendæ, vel per vim subigendæ Silesiæ occasionem. Cum enim iam adoleuisset Boleslaus, & amoto à tutela Boleslao patruo Duce Suidnicensium, per se ipse paternum dominatū administraret, dilapidare paterna bona cœpit. Qua re offensi cæteri fratres, cum & ipsi iam adolescerent, maturius patrimonij partitionem efflagitarunt. Tres partes pro numero fratrum factæ, Vratislauiensis, Lignicensis, & Bregensis. Quæ cum inæquales essent, placuit, vt cui Bregensis, quæ minima erat, sors obtigisset, ei cæteri certam pecuniam annumerarent. Lignicēsis quidem triginta duo millia marcarum, Vratislauiensis vero octo & quadraginta. Non tentata sortitione, Bregensem vltro Boleslaus accepit, illectus pecunia, qua in sumptus quotidianos indigebat. Reliquis vero duobus sortitis, Hērico quidem Vratislauiensis, Vladislao vero, qui iam hypodiaconus erat, Lignicensis obuenit. Qui cum præsenti pecunia, quam fratri Boleslao ex pacto debebant, careret, Henricus quidem à suis hominibus mutuam accepit & exoluit. Vladislaus vero Boleslao Legnicense territorium cum oppido hypothecæ nomine tradidit. Quam ob rem cum tenui fortuna esset, malo vsus consilio, vexare & suam, & Boleslai ditionem latrociniis & populationibus instituit, vt Boleslaum ad remittendam sibi pecuniam, reddendamque Ligniciam adigeret. At ille abundans viribus, cum fratris conatus improbos aliquoties repressisset, ad extremum eum cœpit, & in vincula cōiecit.

Silesiorum Ducum bella intestina.

Silesiæ interuersæ à Bohemis causa.

Diuisio dominat⁹ inter fratres.

Vladislaus latrocinatur.

Deinde proceribus interuenientibus cum eo pacificatus est ea conditione, vt quingentas ei marcas quotannis ex omni ditione Lignicensi penderet. Quibus pactis, quamuis iureiurando firmatis, non diu stetit Vladislaus: verum infestare rursus latrociniis cœpit Boleslai ditionem ex Hornisperga arce cuiusdam Nobilis. Dumque incautius prædas agit in Bregensi ditione, à rusticis captus cum viginti sociis, & ad Boleslaum duct⁹, iterum ab eo in carcerem coniectus est. Vbi cum annum vnum asseruaretur, in furorem actus est: dimissusque postea misericordia fratris, egens, vagusque, nec satis compos mentis vixit: & in Masouiam profectus, Boleslai eius oræ Ducis filiam vxorem duxit. Conrado deinde Olsnicensium Duci bellum fecit Boleslaus Bregensis, quod in eius ditione ferme erant oppida ea, quæ auus ipsius Conradus Dux Glogouiensium ab Henrico patre suo iniquis pactis extorserat: cumque regionem omnem Olesnicensem peruastasset, eo adegit Cõradum, vt is facto fœdere Namislouiam, Berolthouiam, Cruceburgũ, Bycinam, & Cuncestadiam oppida sibi traderet: vicissim autẽ ipse ei Boleslaus, misertus egestatis eius, Volauiam & Lubensum donauit. Neq; tamẽ hæ tantæ accessiones inopiam Boleslai releuarunt: sed cũ omnia tanquam in barathrũ quoddam, aut in pertusum dolium caderent, homo sumptuosus ac prodigus tm̃ ęs alienum cõtraxit, vt Nimcense territorium Bernardo Suidnicensium Duci, Hainouiam vero & Goldbergam Vratislauiensibus oppignoraret. Aliud deinde cepit parandarum opum consilium. Nam ab Henrico fratre, q̃ is nullos masculos haberet liberos, contendit, vt sibi Vratislauiensem dominatũ concederet, Lignicensem vero à se acciperet. Quod cum negatum esset, facile æger sua spõte animus eius à Ioanne Bohemorum Rege in deteriorem partem impulsus est. Parebant iam Opoliensium, Ratiboriensium, Tessinensium, & Bythoniensium Duces Bohemis, à Venceslao Rege blanditiis & muneribus allecti. Emerat & Closcum Ioannes Rex à Boleslao Mõsterbergensium Duce: vnde cũ proximas Silesiæ oras latrociniis infestaret, eo rem perduxit, vt Francosteinum quoque à Nicolao filio Boleslai paruo emeret. Ad Glogouiam deinde cum animũ adiecisset, fauentibus ciuibus magna iam ex parte Germanis, neque Præmislum eorum Ducem vel blanditiis, vel precio ad se pellici, ac ne vi quidem perpelli posse animaduerteret, veneno eũ sustulerat. Cumque ipsi Henricus & Ioannes fratres pariter successissent, & Conrado tertio fratri Stinauiam concessissent, paruo negocio Rex à Ioanne, qui conscius fortassis necis fraternæ fuit, dimidium Glogouię pecunia numerata acceperat, & mox corrupto Henrici præfecto, reliquum etiam in suam redegerat potestatem. Tametsi recepit aliquãto post paternam portionẽ Henricus, Henrici huius filius à Carolo Bohemorum Rege, nam ipse Henricus senior non diu calamitati superstes fuit. Hæc ergo cum haberet iam in Silesia Ioannes Rex, totiusq; regionis sibi adiungendæ magna cupiditate flagraret, Boleslaiq; Bregensis ac Lignicensis auaritiam & egestatem suis fraudibus maxime opportunam esse iudicaret, magnis donis ac policitationibus eum ad inferendum Henrico Vratislauiensium Duci bellum perpulit. Quare clandestinis primũ incursionibus Boleslaus Vratislauiensem oram latrocinantium in morẽ vexauit, deinde apertis viribus infestare adortus est. Agebat hoc quidẽ Rex Ioannes, vt fratrum dissidiis res suas in Silesia stabiliret, commissosq; inter se vt facilius opprimeret: aut vero alteri ferẽdo opem, & illũ sibi obnoxium faceret, & alterũ subiugaret: sed cum prima hæc spes fefellit. Henricus enim

Vladislaus à fratre Boleslao in carcerem coniectus.

Boleslaus prodigus.

Præmislus Glogouiensis veneno sublatus.

Glogouiam Bohemus sui iuris facit.

Bellum inter fratres.

enim, cum fratris iniurias & populationes partim ferendo, partim arcendo cohibere tñ satis non posset, ad Vladislai Regis Polonorũ auxilium confugit, eiusq; fidei se ac dominatũ suum oẽm tradidit. Ac facile sane Vladislaus Boleslai conatus fregit, metuq; proprij periculi eũ compescuit. Quo facto, vir bonus Henricum sua sibi habere iussit, vt sorores nubiles elocaret.

Henricus Vratislauiensis ad Vladislai Regis Polon. auxilium confugit.

Id vbi cognouit Ioannes Rex, qui iam de Vratislauia propemodum desperarat, noua spe erectus, dolis sibi agendum esse duxit. Henricum per speciem arduorum & arcanorum negociorum ad se accitum, & perquam honorifice acceptum, blanditijs, liberalitate, precio, ingentibus promissis, & odio denique inimici fratris tandem induxit, vt sibi Vratislauiensi dominatu cederet: Closcumque, quoad viueret, vtendum fruendum à se acciperet, adiutoribus ad eam rem Henrico persuadendam vsus proceribus & ciuibus Vratislauiensibus, quorum consiliis Henricus vtebatur, pecunia corruptis. Ita Vratislauia potitus Ioannes, non multo post Hainouiense & Goltbergense territoria, quæ Vratislauienses hypothecæ nomine à Boleslao Duce possidebãt, per iniuriam eis ademit, condignamq; nauatæ sibi ab ipsis in adipiscẽdo dominatu operæ gratiam retulit. Expostulauit cum eo de prærepta Vratislauia Boleslaus, fœdusque & iusiurandum, quod sibi mutuo dederant, ne quid alter contra alterum moliretur vnquam, in memoriam reuocauit: cõmemorauit etiam sua merita ac beneficia, quod eum dificillimo eius tẽpore eiectũ à Bohemis omni ope adiuuisset. Sed tãtum profecit, vt Ioannes propinquiorẽ se sibi, quam illi esse responderet, atq; ad eius quoq; ditiones per fas & nefas in potestatem suam redigendas animum adiiceret. Ad quam rem non defuit ei, quasi diuina quadam virgula oblata occasio. Vladislaus enim tertius Boleslai frater, qui exclusus dominatu Lignicensi in Masouia vxorem duxerat, dissipata dote, reuertens in Silesiam, Ligniciam Ioanni vendere se velle ostendit, literasq; Lignicẽsium exhibuit, quibus se illi ad Vladislaum iure pertinere, & in potestate Regis Bohemiæ libenter fore significabant. Deliberãdi spacium Ioannes cepit, interim Boleslaum ad se accersit, &, quæ secum Vladislaus egerit, ipsi exponit, & literas Lignicensium commonstrat. Addit deinde: si Ligniciam ipse retinere velit, in sua & Bohemorum fide semper se fore profiteatur: ni faciat, & Legniciam, & cætera omnia amissurum. Quo metu perculsus ille, imperata fecit, eo redactus inopiæ, vt filios quoque ad extremũ Vratislauiensibus mercatoribus oppignoraret. Sed cum vxorem, quæ Regis Bohemiæ soror fuit, amisisset, & alteram bene dotatam Cracouia duxisset, releuatus aliquantulum, ipse quidem Bregam secessit: filiis vero Venceslao & Ludouico Lignicensem dominatum, ingenti ære alieno grauatum concessit. Verũ post Lignicensis conuẽtus collata in commune pecunia omne id exoluit. Posthæc reliqui quoq; Duces Silesiorũ, nempe Glogouiensis, Saganensis, Olsnicensis, Stinauiensis, & Falckenbergẽsis vltro in ditionem Bohemorum concessere, & partim timore potentiæ Ioannis, partim inuidia Vladislai Loctici Regis Poloniæ libertatem suam Bohemis prodidere. Solus Bernardus Suidnicensis Dux, gener Vladislai Regis, & post eum filius eius vnicus Boleslaus in fide ac societate Polonorum permansere.

Ioannes Rex Boh. dolo Vratislauia potitur.

Ligniciam in clientelã Bohemorũ venit.

Silesij Duces reliqui Bohemo se permittũt.

Bernhardus Dux Suidnicens. in fide Polonorum permansit.

Cęterum Vladislaus Rex tot tantisq; difficultatibus semel implicitus erat, vt singulis explicãdis vix par esse posset. Nam solicitum eum faciebat erepta à Cruciferis Pomerania, & auulsa à Bohemis Silesia, postremo crebræ Lithuanorũ in Poloniam excursiones intendere eum animũ ad externa illa bella nõ

fingebant. Itaque incertus consilij deliberat, quid faceret, & quo se primum verteret. Videbat, Cruciferos non modo non acquiescere in Pomerania, sed Dobrinensi quoque tractui inhiare, quem redactum pene in solitudinem à Lithuanis, ipse nuper à Vladislao Duce Ziemouiti fratris filio acceperat, concessa ei, quoad viueret, Lencicia. Animaduertebat ita coniunctos esse cũ Cruciferis Bohemos, vt ab eorum societate auelli non possent, præsertim cũ Silesia in ditionem suam redacta nuper inescati, in spem totius Poloniæ occupandæ per eos venirent. Vterq; per se satis validus & potens hostis erat, nec tamen alter lacessi poterat, quin cum vtroque dimicatio futura esset. Iam Brandeburgenses quoque lingua & fœdere cum Cruciferis coniuncti, non defuturi ipsis esse videbantur: & alioqui imminebant ipsi quoque Poloniæ per omnem occasionem, & qua vi qua fraude fines eius carpebant. Intento autem in hæc bella Regi, vel prodẽda erat Polonia Lithuanorum populationibus, vel certe relinquendo ad excursiones eorum arcendas præsidio militũ distinendæ, minuendæque vires, quæ ne integre quidem aduersus illos hostes admodum sufficiebant: assiduis enim excursionibus iam has, iam illas oras Poloniæ Lithuani vexabant. Ac per illud ipsum tempus etiam Pultoscum Episcopi Plocensis oppidum, ac centum triginta pagos in Masouia diripuerant & incenderant. Neque vero facile ij domari poterant, cum neque foris dimicandi copiam facerent, sed rapta præda fugerẽt: & domi fluminum obiectu, syluarumque & paludum latebris, ac denique incultarum solitudinum vastitate tuti essent: ita vt si quis bellum eis inferret, ei non magis cum hoste fugaci & insidioso, quam cum viarum difficultatibus, cum intemperie cœli, & cum fame conflictandum esset. Itaque quod erat reliquum, placuit tentare, si forte ij mitigari vlla ratione, & in societatem pertrahi possent. Ad quam rem perficiendam nonnullam ei spem faciebat, quod communes sibi cum illis hostes Cruciferos esse nouerat: assidua namque bella Cruciferi cum Lithuanis varia fortuna gerebant. Quam sententiam cum frequens senatus comprobasset, mittuntur ad Gediminum Principem gentis siue magnum Ducem legati, qui fœdus cum eo feriant, & filiam eius Casimiro Regis filio vxorem petant, nec dotem aliam ab egeno principe, quam captiuorum omnium Polonici generis missionem postulent. Non grauate Gediminus legatorum postulatis annuit: initaque cum Polonis societate, sine longa procrastinatione sponsam cum eis misit: quæ ingentibus omnis conditionis, sexusque, & ætatis captiuorum cateruis comitata, aducta Cracouiam, religionemq; Christianam à Nanckero Episcopo edocta, sacroque lauacro initiata, Annæ nomen accepit, & ritu solenni Casimiro decimum sextum annum agenti nupsit Anno Christi millesimo trecentesimo vigesimo quinto. Atque ex eo tempore pleraque omnis Polonia, magna ex parte vastata & inculta superioribus bellis & populationibus barbarorum, populosior & cultior esse cœpit, dimissis ac deductis quoquouersus agricolis, qui ex captiuitate redierant.

Dobrino Rex Vladislaus potitur.

Bohemorũ cum Cruciferis societas.

Lithuani Poloniam vexant.

Gediminus magn. Dux Lithuaniæ icit fœdus cum Polonis.

Casimirus Regis filius vxorem ducit filiam Gedimini.

Pace & societate cum Lithuanis constituta, maiore iam fiducia studioque in Cruciferi cum bellum Vladislaus Rex cœpit incumbere, primumque Masouios & Brandeburgenses, qui vtrique fœderati erant Cruciferis, ab eorum societate auellere, ac proprij periculi intuitu, ne illis auxilia mitterent, deterrere instituit. Quocirca misso in Masouiam exercitu è Cracouiensi ac Sendomiriensi equitatu comparato, ferro & igni eam longe lateque vastauit, & oppi-

Poloni Masouiam populantur.

oppidum Plocense incendit. Sequēti deinde anno maioribus copiis coactis, per se ipse in Marchiam Brandeburgensem expeditionem fecit, magna Lithuanorum & Russorum auxilia secum habens: & ad Francofordiam vsque cum infesto exercitu progressus, cum nemo contra prodiret, munitionum quidem oppugnationibus abstinuit, populationes vero in omnes partes exerceri iussit: incensisque plurimis pagis ac vicis, magnum captiuorum numerum & cæteram prædam ingentem abegit. Crudelius in bello se gessere barbari, & magnam hostium cædem fecerunt, matronas ac virgines contumeliose constuprarunt, delubra atque templa passim profanarunt, diripuerunt, & incenderunt. Memoratur autem ea in expeditione præclarum Monachæ cuiusdam facinus, quæ capta à Lithuano quopiam, cum ad stuprum traheretur, rogauit eum, ne sibi vim faceret: mercedis autem loco promisit, se eum edocturam esse, qui corpus eius vulnerari nullo vnquam ferro posset. Quod cum discere ille percuperet, iugulum ei puella præbuit, vt in se eius rei periculum faceret. Credulus ille stricto gladio caput eius amputauit. Sic illa barbari libidinem elusit, stuprumque honesta morte euasit. Dimissi Lithuani, per Masouiam prædabundi domum reuertere. Sequenti item anno Lithuani in Marchiam excursionem fecere, & cum cædibus atque incendiis in obuia quæque desæuiissent, prædam raptim abegere. Cruciferi vero cū Venceslao Masouiorum Duce facto impetu in Cuiauiam, Couale arcem ceperunt & incenderunt.

Expeditio Vladislai Regis cum Lithuanis in Marchiam Branденburg.

Lithuani Masouiam vastant.

Lithuanorū in Marchiam excursio

Non putauit sibi diutius differendum esse bellum in Cruciferos Vladislaus, qui nec Pontificis quidem auctoritate, vt Pomeraniam sibi redderent, commouebantur: quin etiam veteres iniurias nouis cumulabant. Itaq; in sequentem annum millesimum trecentesimum vigesimum octauum expeditionem toti Poloniæ in Cruciferos indicit. A Carolo Rege Vngarorum genero suo non contemnenda auxilia impetrat, & à Lithuanis item ac Russis finitimis. Cum quibus omnibus copiis hostium fines ingressus, Culmensem tractum omnem vsque ad Ossam fluuium cædibus & populationibus peruastauit: nec tamen elicere hostes in aciem è munitionibus, in quas sese abdiderant, potuit. Munitionum vero oppugnatione prorsus abstinuit, quod & bene munitæ erant, & rudes tunc adhuc & imperiti oppugnationum Poloni erant. Dimisit deinde auxiliarios: suis vero præcepit, vt Masouiam infestarent. Quod cum factum esset, non multo post excurrerunt vicissim Cruciferi cum Masouiis in Cuiauiam: quo cum propere Poloni accurrissent, collatis signis funduntur hostes, & Masouij quidem cum Duce suo Venceslao diffugerunt: Crucigeri vero fortiter dimicātes ad internecionem vna cum Commendatore Toruniensi cæsi sunt.

Bellum Prussicum.

Cruciferi & Masouij à Polonis victi.

Insequenti anno millesimo trecentesimo vigesimo nono Ioannes Rex Bohemorum à Cruciferis in auxilium vocatus cum grandi exercitu vere ineunte in Prussiam aduenit, & cum Cruciferis se coniunxit. Arx inde Dobrinensis diu & acriter oppugnata, deditionem tandem fecit dedente præfecto Paulo Spicimirio Palatino Lencicienſi. eiectisq; Polonis Cruciferorum præsidio concedente Bohemo munita est. Motis deinde ex Dobrino castris, trāsmissoque Vistula flumine, Vladislauiam adorti, primo impetu ceperunt, & exusserunt. Cechocinense quoque territorium, quod in ditione Episcopi erat, abstulere. Erat autem tunc Episcopus Vladislauiensis Matthias Golanczeuius gente Toporus, qui Gerardo Auinione mortuo à Pontifice Maximo

Ioan. Rex Bohem. in Prussiam cum exercitu venit.

suffectus fuit: de cuius prodigioso ortu illud memoratur, matrem eius duodecim filios vno partu edidisse: verũ ex ijs vnum illum vixisse, reliquis mox, vt nati erant, mortuis. Masouiam deinde Crucigeri cũ Bohemis ingressi, crudeliter eam depopulantes, eo adegere Ducem gentis, Venceslaum forte, vt se Ioanni quasi iusto Polonorum Regi subiiceret. Dum autẽ iusti videri, quam esse malunt Cruciferi, ne iniuste ac per vim Pomeraniam vsurpasse dicerentur, perfecerunt precibus ac precio apud Ioannem Regẽ, vt sibi Pomeraniam iure sempiterno donaret. Dobrinum quoq; idem ipse Ioannes quatuor millibus & octingentis sexagenis Pragensibus eisdẽ Cruciferis se vendidisse cõsignatis literis testatur, ea quidem lege, vt eos priuilegio põtificio à pensione decimarũ ex eo territorio liberet: nec aliter pacem faciat cũ Vladislao, quam si is, & Ziemouiti fratris eius filius omni iure terræ Dobrinẽsis sese abdicarit. His peractis ingruente hyeme reduxit Ioannes exercitum, & stulta vanitate de subactis, & ad religionem adactis barbaris triumphauit.

Masouia Plocensis in ditionẽ Bohem. Regis venit.

Pomerania Crucigeris à Rege Bohem. donata.

Æstate vero sequenti millesimi trecentesimi trigesimi anni maturescentibus segetibus cõuenit rursus magnus Germanorum & Bohemorum militũ mercenariorum numerus ad Cruciferos: cum quibus copiis illi facto impetu in oras finitimas Poloniæ, Vissegradum Cuiauiense, & Naclum arces vi, sed non sine magna strage suorum cepere & exussere. Nam Radeouia cremata erat, ne capta receptaculum esset hostibus ad excursiones. Apud Racianzum Episcopi Vladislauiensis arcem diutius morati sunt, & multos fortes viros in oppugnatione arcis eius amiserunt, quod à multis nauiter ea defendebatur. Ad extremum tamẽ ea quoque potiti sunt, adempto puteo, qui solus aquam suppeditauerat: magnamque ibi in omne genus hominum crudelitatem exercuere. Tandem vbi aduentare Vladislaum Regem cum magnis copiis, & Vngarorum, Austriorum, ac Lithuanorum, auxiliis Cruciferi accepere, omissa oppugnatione alienorum, ad sua defendenda redierunt. Posteaquam autem hostium fines Vladislaus attigit, exerceri longe lateque populationes in tractu Culmensi iussit, nec vllum crudelitatis genus ab iratis omissum est. In transmittendo Dreuancia flumine aliquantum difficultatis fuit, nam vada eius fluminis ripasque Cruciferi caudicibus ac sudibus per longum spacium impedierant: ipsique in vlteriore ripa castra metati, transire Polonos prohibebant. Rex facta ibi aliquot dierum mora, inuentoque vado liberiore ad moletrinam Lubiciam, cum animaduerteret, quo se cunque ipse verteret, hostem sibi occurrere, delectas aliquot turmas occulte prope id vadum reliquit: ipse cum cætero omni exercitu aduerso ab eo loco itinere, versus Brodniciam ire pergit: Consequuntur hostes, nihil de fraude suspicati. Ibi Poloni è latebris prorumpentes, vadum præsidio vacuum superant, fumoque signum dant suis. Quo viso, Rex citato agmine retro, vnde profectus erat, reuertitur, & fluuium traiicit. Grauioribus vtebantur equis hostes, itaque non potuere tempori ad vadum Polonis occurrere, aduentantiumq; vim ij, qui primi de Polonis transmiserant, fortiter sustinuere, donec omnis exercitus traiicit, & ad ordines rediit. Cruciferi inopinata re perculsi, cessere Polonis pugnandi copiam facientibus, dilapsique in munitiones sese recepere. Ibi vero Poloni effuse agros pagosque hostiles vastarunt, villas, vicos, & suburbana munitiorum oppidorum exusserunt. Deinde præmissa in Poloniam præda omni, Dobrinensem oram ingressi sunt, & arce Dobrinensi tentata, cum eam egregie tutantibus Cruciferis capere non

Cruciferorum cum Bohemis altera in Poloniam expeditio.

Vladislaus Rex cum exercitu in Prussiam ingressus.

non possent, re infecta redeuntes, quicquid erat reliquum in Culmensi tractu vsque ad Ossam amnem, ferro & igni absumpsere: Prussia vltra Ossam, quæ iam Cruciferis parebat, reliqua erat: quam cum Poloni intactam dimissuri non esse viderentur, tunc demum Magister cum primoribus Cruciferorum, qui Grudenti erant, de pace vel induciis cum Vladislao Rege agere cœperunt. Induciæ in annum factæ, ea conditione, vt Dobrinensem arcem atque tractum, & Bydgostiam Cruciferi Regi Vladislao mox redderent. De Pomerania vero Carolus Vngarorum & Ioannes Bohemorum Reges arbitri delecti.

Induciæ inter Polonos & Cruciferos.

Rebus ita cum Cruciferis constitutis, reduxit Vladislaus exercitum, auxiliaque dimisit. Liberati præsenti metu Cruciferi, minus iam pacem cupere, nec Bohemum ad arbitrandum de Pomerania, sicut conuenerant, adducere. cum Carolus Vngarus rogatu Vladislai præsto esset. Paruo deinde momento, vt fit, ad renouandum in sequentem annum millesimum trecentesimum trigesimum primum bellum impulsi sunt. Comitia Vladislaus Rex æstatis initio apud Chencinum habuit: in his cum alia nonnulla de republica salubriter de amplissimi consilij sententia constituit, tum quod graue sibi & periculosum bellum cum Cruciferis impendere non ignorabat, ætatemque suam ingrauescentem, & vires magnis laboribus & aduersis rebus attritas & afflictas considerabat, Casimirum filium vnum & viginti annos natum maiori Poloniæ toti præfecit, vt fama nominis eius non tam facile se Bohemi & Saxones commouerent: adhæc vt in tuto is esset, si quid sibi aduersi in bello Prussico accideret. Grauiter tulit Vincentius Szamotulius Palatinus Posnaniensis, præfecturam illam sibi ademptam esse, ignominiæ loco id ducens. Itaque ira & metu pessimis consultoribus vsus, clam ad Magistrum Mariæburgum profectus est, expositis aduentus sui causis, molienti sua sponte bellum aduersus Polonos facile persuasit, vt in maiorem Poloniam expeditas copias mitteret, quod ibi non modo magna præda potiri, sed & munitiones plerasque & Casimirum Regis filium sua suorumque opera facile in potestatem possent redigere. Præfecti copiarum Crucifericarum de sententia Szamotulij omnia facere iussi sunt: qui traiecta apud Toruniam Vistula, parum abfuit, quin Brestam & Inouladislauiam ex improuiso caperent, ni citato cursu, armorumque & vexillorum forma proditi ab ipsis vsque portis concursu Polonorum cum ignominia ducentis amissis repulsi essent. Nec eis tunc vacabat oppugnationi oppidorum insistere, ad aliud longe maius facinus profectis: cuius peragendi spem omnem in celeritate, Polonorumque securitate ponebant. Itaque magnis & occultis itineribus in maiorem Poloniam perueniunt, & capta primo impetu exustaque Slupcia, Posnaniensis Episcopi oppido, continuato itinere Pysdros cõtendunt, in quo oppido Casimirũ esse didicerãt, magnoq; impetu adorti oppidũ non munitum, facile eo potiuntur. Sed euentus eorũ spei non respõdit: paulo enim ante Casimirus de aduẽtu hostium factus certior cũ paucis comitibus oppido se eiecerat, & in proximã syluam receperat. Quãobrem irati Crucigeri ac dolore amissæ prædæ, cui9 causa maxime venerãt, incensi, omni crudelitate in oppidanos desæuierũt, direptumq; oppidũ cũ templis & sacris iuxta ac ꝓfanis rebus omnib9 exusserũt. Deinde viciniam omnem cis & trans Vartam ferro & igni depopulati sunt, atq; inde cũ magna præda retro abiere. Probauit ea expeditione Szamotulius fidẽ suam Crucife-

Comitia Chencini.

Casimirus Regis filius Præfectus maiori Poloniæ.

Vinc. Szamotulius ad Cruciferos transfugit.

Expeditio Cruciferorum in maiorem Poloniam.

Casimiri fuga.

ris.

ris. Itaque & tunc honorifice pro nauata opera muneratus est, & maioribus promissis oneratus, in maiore precio deinceps apud eos esse cœpit, sic vt eius arbitrio multa in eo bello gererentur.

Cruciferi rursus Poloniam vexant, & oppida quadam diripiunt.

Cum autem maior militum numerus ex inferiore etiam Germania, & è Liuonia ad eos confluxisset, rursus eadem æstate vexare Poloniam, qua parte intacta adhuc eorum populationibus erat, statuunt: eo scilicet adacturi Polonos cladibus domesticis, vt sibi ius omne in Pomerania, atq; aliquid etiam prętereа lubentes concederent, pacemq; redimerent. Profecti igitur cōposito & pacato agmine per Cuiauiam, quod eam reuertentes suæ ditionis facere destinabant, in Lenciciensem tractum insultum faciunt, arcem vi capiunt & incendunt, pagos & oppida crudeliter vastant. Deinde in Calissiensem oram iter flectunt: qua omni peruastata, oppido tamen potiti non sunt, non sine cæde inde reiecti. Vbi cum quinque dies commorati, Ioannem Bohemorum Regē frustra expectassent, progressi longius populando, Gnesnā, Znenam, Naclum, Srodam, Podebiscos, Clecicum, Costrinum oppida diripuerunt, ac circumcirca pagos exusserunt, ne templis quidem ac monasteriis, sacrisque rebus manus abstinentes. Reliquias tamen diui Adalberti cupide quæsitas, sed occultatas à ministris templi, non inuenere. In Siradiensem tractum deinde impetum fecerunt, & pari celeritate vniuersum percurrentes, ferro & igni cuncta vastarunt. Quo incendio Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus, Schadecum oppida pleraque cum arcibus conflagrarunt. Siradiensi tractu vastato, rursus ad Calissiam expugnandam reuertere, sed amissis nonnullis militibus, post paucos dies re infecta discessere, est enim permunitum id oppidum, non tam arte quidem, quam situ & natura loci, nempe à Prosna flumine latius, vt in magna planicie, restagnante ambitum. Hinc Coninense oppidum & territorium vastarunt.

Porro Vladislaus Rex non longe cum suis copiis aberat, sed nusquam certo loco pedem figebat, nec audebat prælio rem committere: non ignarus, quantum esset robur Germanicarum phalangum & cataphractorum equitum. Discruciabatur autem summopere, videns patriam charissimam tam immaniter vastari, flagrantes circumquaque pagos & oppida, & innumerabilem pene hominum omnis generis & ordinis multitudinē partim cęsam, partim captam. Augebat dolorem eius, quod neque opem vllam rebus suis tā calamitosis afferre, neque hostem vlcisci procliue sibi esse arbitrabatur. Cum igitur animum in omnes partes versasset, neque opem vllam rebus suis tam calamitosis afferre potuisset: vna tandem via rei expediendæ ipsi se ostendit, nimirum, vt Szamotulium sibi recōciliaret, eiusque proditione, vel circumueniret hostes, vel consilia eorum perturbaret: intelligebat enim, quantum in eo momenti Cruciferi ponerent. Itaq; secreto per internuncios eum hortatur, vt afflictæ ac pene perditæ patriæ misereatur, impunitatē admissi pollicens. Nec male ipsi hoc consilium cecidit. Subiit enim animum Szamotulij patrati sceleris pœnitentia, cum reputaret secum diligentius, quantam infamię sempiternam notam nomini suo familiæque inustam ad posteros esset transmissurus. Itaque proditionis maculam obliterare, & recenti beneficio priorem iniuriam obscurare statuit: constitutoque tempore, nocte quadam per speciem exploratoris è castris Cruciferorum egressus, ad Regem venit, veniam supplex petiit, & impetrauit. Deinde Regem ad conferendas cū hoste manus animat: docet, in tanta multitudine plurimam esse fecem hominum

Szamotulius reconciliatur Regi.

num inermium & imbellium. Sibi vero eas partes sumit, vt hostem ab omni suspicione prælij auersum fallat ac deinde intentum in pugnam, à tergo cum suis adortus noua re perturbet. His ita constitutis, in castra Crucigerorum reuertitur, nihil à Polonis periculi ipsis esse renunciat: Regem pauidum, & conscium virium suarum non diutius exercitum tenere statuisse. Quod vbi accepere Cruciferi, sublata spe prælij, cum satis iam debacchati in Polonia essent, & ingentem prædam vix traherent, adhæc imbribus & frigoribus autumnalibus vrgerentur, reuerti in Prussiam incipiunt. Et quoniam præda grauibus & impeditis lentius progredi necesse erat, Ottonē Brunsdorffium Commendatorem magnum, & Ruthenum Plauium cum expeditiori parte copiarum ad expugnandam Brestiam ex itinere præmittunt. Iam extremum agmen ad Plosce siue Plouce pagum prope Radeouiam peruenerat, vbi late patens est planicies, ita vt oportunior is locus ad prælium esset Polonis equitatu maxime valentibus quam hosti, cum subito illucescente die ij, qui extremas seruabant excubias, renunciant in castra Polonorum exercitum adesse: Non creditum est narrantibus, Szamotulio maxime omnia sibi exploratiora esse affirmante, donec strepitus aduentantium, & hinnitus equorum exaudiri cœptus est: nam conspectum densa nebula adimebat: & tamen non credebant, Polonos rem vniuersæ dimicationi commissuros: sed tantum abeuntium iter solis adequitationibus & particularibus certaminibus impedituros. Vbi vero aciem ad dimicandum instructam cum signis adesse sensere, tū demū tumultuari, & ad arma conclamare primores: perturbari re noua multitudo cætera, cum vix armandi se spacium haberent, qui pridiana crapula & ebrietate grauati & sopiti, classico expergefacti erant, & semisomnes, quidnam rei esset, alius alium percontarentur.

Instructis tandem vtcunq; primis ordinibus in aciem prodeunt, catenisque per baltheos primorum & antesignanorum militum immissis, ordines & phalangem colligant, ne perrumpi & perturbari ab equitibus Polonis posset. Rex, quia nebula caliginosa incerta omnia reddiderat, parumper impetum suorum inhibuit, dum ea resideret, atque interim graui oratione ad pugnam milites incitauit: quæ huiusmodi fuisse fertur. *Vladislai Regis ad milites oratio.* Non vos latet, milites, « cum quibus nobis hostibus res sit, nempe, qui beneficiarij sunt maiorum no- « strorum, acciti in hæc loca, vt eis auxilio essent contra vicinos Prutenos. « Nunc ij ingrati pro summis beneficiis parricidialia arma in nos conuertere. « Pomeraniam nobis surripuere verius, quam eripuere, itemque Cuiauiam « pene omnem, reliquæ etiam inhiant. Neque hoc satis illis est. Cernitis iam o- « mnem fere Poloniam crudeliter ab eis vastatam, populatos agros, incensos « pagos, euersa oppida, aratores vestros necatos, parentes, coniuges, liberosq; « vestros dulcissimos vel cæsos, vel in fœdam seruitutem abstractos. Quid ego « commemorem profanata ac direpta templa ac monasteria? abreptas ab ipsis « aris ad stupra incesta monachas? respersa sanguine & innocentium hominū « & sacerdotum, qui pro vestra salute & incolumitate huius regni sacra facie- « bant, venerandi Christi Iesu mysteria? Hæc vos pati potestis milites? tam fer- « rei estis, vt vos vestrarum coniugum, sororum & filiarum ad stupra trucium « Crucigerorum asseruatarum non misereat? tam duri, vt non paruorum li- « berorum & fratrum vestrorum misera conditione commoueamini, quos « Germani milites cauponibus, laniis, coquis, & meretricibus in intima Ger- « mania in perpetuam seruitutem addicent? At sacra quidem tam indigne & «

" contumeliose attrectata ferre non debetis, acrius & promptius pro his sem-
" per maiores vestri, quam pro liberis & coniugibus, nedum pro facultatibus
" suis dimicarunt. Quid vero? creditis hostes malis nostris iam satiatos, aut
" modum vllum cupiditati & crudelitati suæ posituros esse? Non facient pro-
" fecto, nisi vos sedibus vestris omnino propulerint, aut sanguinem vestrum
" prorsus exsorbuerint, nomenque extirparint. Sed ne ego virtuti vestræ dif-
" fidere videar, qui vos tam diligenter in hostem tam trucem incitare insti-
" tuerim: quasi vero non per me steterit hactenus, ne cum eo manus confe-
" reretis. Fateor equidem, ad hanc vsque diem obstitisse me sedulo vobis præ-
" lium flagitantibus, & vel hostium, vel, si ita sors tulisset, vestro ipsorum san-
" guine patriæ flagrantis incendia restinguere cupientibus. Sed melioribus
" rebus & minori discrimini vos seruaui milites: neque enim semper aperto
" marte bella gerenda esse existimo: arte doloque vtendum, vbi impar sis vi-
" ribus. Plurimum etiam momenti habet temporum & locorum opportu-
" nitas. Ita sæpe maximos hostium exercitus à paucioribus nostris fusos pro-
" fligatosque reperiet, qui veterum reminisci volet. Nunc ita nobis instructa
" expeditaque sunt omnia, vt diuina iustitia, quæ procul dubio fauebit iustio-
" ri causæ, & vestra virtute fretus, confidam in manibus nos habere victo-
" riam, daturosque nobis ilico perfidos & impios hostes condignas scelerum
" & audaciæ suæ pœnas. Primum enim certum exploratumque habeo, multi-
" tudine eos nobis præstare, non viribus: quanquam ne multitudine quidem
" iam superant, nuper enim florem ipsum exercitus sui ad subigendam reliquã
" Cuiauiam præmiserunt. Fex fere imbellis cum captiuis, sarcinis, & impedi-
" mentis mansit: neque par illis nobiscum dimicatio est: illi enim mercede cõ-
" ducti fere, & alienum bellum belligerantes, & multorum scelerum sibi con-
" scij, minus studij, minusque animorum ad prælium afferent: Vos pro iis re-
" bus, quæcunque homini sunt charissimæ, & pro patria ipsa iusta & pia arma
" sumpsistis. Tum autem securi hi dudum, & soluta omni disciplina militari,
" re noua & inexpectata conturbantur. Auditis enim clamorem illum dissonũ
" & inæqualem, timoris argumentum: aspicitis cursitationem trepidationem-
" que ad signa concurrentium, imo potius fugam circumspectantium. Postre-
" mo ita nobis constitutum est, vt eos in pugnam intentos, si modo primum
" vestrum impetum sustinebũt, alius & inopinatus hostis à tergo inuadat. Vin-
" centius Szamotulius is est, Palatinus quondam Posnaniensis, cuius ope & cõ-
" silio inprimis nituntur. Is namq; iustas iras vestras hostium capitibus placa-
" re, & nouis meritis infamiam priorẽ delere decreuit. Agite ergo milites, im-
" pigri & alacres pugnam capessite, totq; millia captiuorum fratrum, liberorũ,
" coniugum & aratorum etiam vestrorum vindicate: cæsos vlciscimini, fumã-
" tesque adhuc pagos & vicos vestros inuiso cruore respergite, imperium & li-
" bertatem vestram defendite: quæ vtraque in discrimen veniunt, si quid for-
" te, quod omen Deus auertat, titubaueritis. Deniq; Deum piorum adiutorẽ,
" & scelerum ac flagitiorum, contaminatorumque sacrorum suorum, & reli-
" gionis sanctæ vltorem inuocate.

Hæc elocutus, vbi alacres & incitatis animis pugnã poscentes cõspexit, & iam nebula residere cœperat, canere signa iussit. Prima de quinque aulicorũ acies, quæ erat firmissima magno impetu & infestis animis in hostes inuehitur. *Prælium.* Excipiunt illi, qui contra constiterant, nõ impigre. Deinde cæteræ acies cõcurrunt, præter subsidiarias. Pugnatur vtrinq; summa contentione, neq;

qui-

quisquam pedem referebat, sed magis quisque ferire hostem, quam ictũ declinare studebat. Adest omnibus locis Rex suos animans, & fessis integros summittens, ipse indefessus, quamuis senili corpore. Feruescente autẽ prælio, cũ Szamotulius adhuc nusquam appareret, subuereri iam Rex cœperat, ne quẽ is dolum necteret: Circumspiciebant & milites, memores promissorũ Regis: cum ille à tergo hostium sublato clamore cum suis impetum in extremos auersos, quemadmodum conuenerat, fecit. Ibi vero turbari illi noua re perculsi, primo quoq; exaudito post se clamore ac tumultu respicere, & sciscitari inter se, quidnam esset. Instãt Poloni acrius respectãtibus, & remissius pugnantibus: iamq; cæsis ducibus, totas acies ancipiti prælio perterrefactas conuertunt. Fit longe maior fugientium strages, quam quæ dudum pugnãtium fuerat: adeo namq; dolori, iracundiæq; Poloni indulgebant, vt neminẽ viuum seruarent. Et iam plena victoria potiti esse videbantur, cum ecce longo interuallo, vtpote discussis iam prorsus nebulis, nouas copias hostium effuso cursu aduenire adspiciunt. Erant autem ij, qui ad Brestiam capiendam præmissi erant: qui certiores facti de Polonorum aduentu, suppetias laturi suis accurrebant. Ibi Vladislaus captiuis aliquot nobilioribus cum præsidio retro amandatis, & paucis cohortatus milites, ne labori succumberent, neu sibi partam victoriam eripi finerent, mox in venientes impetum facit, ne quod eis clade suorum conterritis, & fugientium multitudine inter ordines sese immiscente perturbatis, colligendi sese spacium daret. Nec par superiori prælium illud fuit, non enim vim Polonorum recenti victoria ferocium hostes sustinuere. Itaque paruo negocio vertuntur in fugam. Nec tamen multi euadere potuere, graui armatura & longo cursu defatigatis equis pariter & militibus, alioqui laboris etiam impatientibus. Cæsa feruntur his duobus præliis hostium supra viginti millia, de Polonis quingenti, vel secundum alios, triginta tantum de promiscua multitudine, ac de nobilioribus duodecim cecidere. Tam paruo tam insignis victoria Polonis constitit. Castra hostium opulenta capta & direpta sunt. Poloni captiui soluti, vbi ingens fuit inter fratres, coniuges, parentes, & liberos mutuo sibi quasi postliminio redditos gratulatio. Dies, quo hæc gesta sunt, fuit vicesimus septimus Septembris. Et quoniam ad vesperam fere pugnatum erat, reliquum diei illius, & nox sequens, curandis, & reficiendis corporibus data est. Postero die cæsorum numerus recognitus, & spolia lecta sunt. Vbi Rex obequitans, forte conspicatus est vnum de suis, hominem equestris ordinis, multis vulneribus debilitatum, resupinato corpore iacentem, & ilia per vulnus effluentia manibus cohibentem, conuersusque ad comites, quam magnus hic est, inquit, huius viri cruciatus. Respondit ille: maiorem esse eius, qui in eodem pago malum vicinum habeat, qualem ipse expertus sit. Rex contra, bono, inquit, animo es: isthoc ego te malo liberabo, si vixeris: & sublatus curatusque, totum pagum amoto malo vicino regia munificentia adeptus est, insuper præclarum virtutis testimonium cõsecutus, ad posteros transmisit, vt stemma eius familiæ, quæ tres hastæ in modum stellæ transuersæ sunt, ielitorum, hoc est, ilium nomine appelletur, cum prius Kozlierogi ab hirci cornibus diceretur. Fuit autẽ is Florianus cognomẽto Szari. Szamotulius quoque ob nauatam bene operam non modo impunitate donatus, sed etiam abrogata infamia, pristino honori restitutus est. Verum non impune tñ ei cessit hostes in patriam induxisse. Insequenti enim anno con-

Cruciferi vincuntur.

Pugna renouatur.

Strages Cruciferorum.

Szamotulius pristino honori restitutus.

Szamotulius interficitur. no conspiratione nonnullorum equitum, quos ira & dolor amissarũ rerum charissimarum in eum stimulabat, interfectus est.

Statuerat quidem Rex cursum illius victoriæ mox persequi, sed eum Bohemi cum Silesiis ab ea cogitatione auerterunt. Qui cum primum cladis sociorum nuncium acceperunt, rati Vladislaum post victoriam illam in Pomeraniam, & in Cruciferorum ditionem ducturum esse exercitum, cũ subitariis copiis in maiorem Poloniam fecerunt insultum, Posnaniamque obsidere cœperunt, vt auerso Rege Vladislao Crucigeri respirare possent. *Bohemorũ expeditio in Poloniam.* Quod cum accepisset Vladislaus, mutato consilio, ad propulsandum nouum bellum cum vniuerso exercitu contendit. Nec tamen hostem adeptus est, nam is cognito Vladislai aduentu in Silesiam præpropere se recepit: nec eum tunc Vladislaus Rex persecutus est, quod & hyems iam instabat, & quies danda erat militibus, vt vires in sequentem annum refocillarent. Ferunt quidem, è Bohemis & Silesiis apud Posnaniam cecidisse supra septingentos, præter fossores, qui in cuniculis opus faciebant. Tentata est deinde pax inter Vladislaum & Crucigeros, Carolo & Ioanne Regibus arbitris: quæ tamen non conuenit, Crucigeris Pomeraniam nõ reddentibus. Et paulo post ij, cum è Germania nouis copiis aucti essent, Cuiauiam quatuordecim diebus ad finẽ Nouẽbris populabundi infestarunt. *Cruciferi Cuiauiam vastant.* Nec multo post initio noui anni, nil morati asperitatem hyemis, iterum, sed maiore apparatu, in eandem Cuiauiam ingressi, Brestiam obsederunt, rati, fame se oppidanos ad deditionem compulsuros. Sed cum frustra tres fere meses in obsidione insumpsissent, ea die, qua vniuersus Christianus orbis salutarem Christi mortem anniuersario ritu recolit, summa vi oppidum oppugnant. Nec segnius Poloni defendunt: verum quatriduano labore defatigati, tandem quinto die oppidum dedunt. Cruciferi imposito ibi præsidio, ad Inouladislauiam castra mouerunt, eamq; mox dedentibus oppidanis acceptam, præsidio itidem munierunt. Progressi vlterius, Gnieucouiam arcem oppugnant, in qua erat Casimirus Dux Vladislai Regis fratris filius. Is igitur pactus cum hoste, vt sibi suisque res suas asportare liceret, ipse inspectantibus & permittentibus Cruciferis arcem incendit, & cũ miserabili illo suo Cuiauiensis Nobilitatis comitatu ad Vladislaum Regem profectus est. Ignobiliora deinde oppida Cruciferi facile in potestatem suam redegere. Pacossum arcem Albertus Coscielecius Palatinus Brestensis egregie tutatus est, & non paruis incommodis hostes affecit. Vt autem Cuiauiensis ac Dobrinensis oræ possessionem sibi stabilirent Cruciferi, demoliti Brestiam veterem, munitiore eam loco condiderunt, & arces quasdam eo in tractu cocto latere munierunt. Nam Vladislaus maturas segetes, & Vngarorum auxilia expectauit. Quæ cum conuenissent, per Masouiam in Culmensem tractum infestum duxit exercitum, & hostibus prælij superioris euentu pauidis, & pugnam detrectantibus, vastare eorum regionem longe lateque cœpit. *Poloni Culmensem oram vexant.* Excitus autem quoquouersus collucentibus pagorum & vicorum suorum incendiis, cædibusque agrestium Magister, decernere prælio cum Rege cupiebat: sed Commendatores temeritatem eius reprehenderunt. Itaque meliore consilio vsus, caduceatorem ad Regem misit: & cum æquas cõditiones pacis accepturum se esse reciperet, facile à credulo Rege annuas inducias impetrauit. *Induciæ inter Polonos & Crucigeros.*

Polonorũ in Silesiam expeditio. Quibus constitutis Rex, ne nihil tantis copiis & sumptibus dignum egisse videretur, atque Silesios, qui superiori anno Poloniæ arma intentarant, vlcisce-

cisceretur, in Silesiam copias duxit: ac nemine pugnandi copiam faciente, quinquaginta & amplius munitiones hostium cepit ac incendit. Costenum oppidum cum arce, inter stagna & paludes situm, quod valido hostium præsidio tenebatur, obsidione cinxit. Irridebant Polonorum obsidionem ij, qui erant in præsidio, fisi viribus suis & situ arcis. Itaque motus hac indignitate Casimirus Regis filius, audacius cum ea manu, quam circum se habebat, ad mœnia progressus, vi expugnare munitionem adortus est. Quod conspicatus reliquus exercitus, Ducem secutus, non prius oppugnare arcem destitit, quam ea per vim potitus est. Quo facto mox oppidani sese dedidere. Sæuitum est autem in præsidiarios atrocius, quod non pauci de Polonis in expugnatione ceciderant. Atque ex eo tempore Costenum rursus in potestate Polonorum est. Extremum id operum Vladislai Regis fuit: reuersus enim ab eo bello Cracouiam, donatisque ac dimissis auxiliariis, languere cœpit, ac sensim inualescente morbo, vbi imminere sibi mortem sensit, sacris procuratus mysteriis, Casimirum filium Proceribus assidentibus languida voce commendauit, vtque eum post se Regem crearent, rogauit. Ipsum vero ad colẽdam iustitiam & clementiam in suos, & ad persequendos bello ingratos Cruciferos, recuperandaque ea, quæ illi à regno suo abstraxerunt, adhortatus est. Post hæc ad sextum idus Martias, qui mensis senibus exitialis esse solet, anno millesimo trecentesimo trigesimo tertio mortuus, & in Basilica Cracouiensi ad læuam aræ maximæ sepultus est. Fertur corpus eius pluribus post mortem diebus insepultum, dum solennes exequiæ parantur, nihil putredinis aut tetri odoris contraxisse. Regnauit autem ab eo tempore, quo diademate cinctus est, annis tredecim & paulo amplius, Princeps singulari patientia & mãsuetudine animi præstans, & adeuntibus perfacilis: statura per breui, cæterum manu promptus: virtute vero tanta, & animi magnitudine vsque ad decrepitam ætatem varia fortuna exercita, vt cum maximis Regibus recte comparari possit: ac eo quidem magis, quo turbulentius & mutilatius regnum accepit.

Vladislaus Lo̧cticus Rex moritur.

CASIMIRVS SECVNDVS, COGNOMENto magnus Rex.

IVstis funebribus Vladislao rite peractis habita sunt comitia Cracouiæ de creando nouo Rege. Introducti legati Caroli Regis Vngarorum, petierunt, vt Casimiro regnum post patrem mandaretur. Et facile ij, quod postulabant, impetrarunt, cum alioqui etiam omnium procerum atque equitum voluntates eodem declinarent. De vxore noui Regis scrupulus iniectus est: negabat enim Heduigis Casimiri mater, se Regina superstite eam coronari debere: tamen exorata à filio cessit, atque vt iniectum scrupulum prorsus demeret, Sandeciam antiquam secedens, D. Francisci institutum vitæ professa est. Itaq; Casimirus vna cum vxore Anna vigesimaquinta die Aprilis in Basilica Cracouiensi ab Ianislao Archiepiscopo solenni ritu inunctus diadema accepit. Datus est autẽ ei iuuenilium consiliorum moderator Ioannes Melstinius Castellanus Cracouiensis, vir grauis & prudens, & Reipublicę amans. Et quoniam videbat Casimirus, omnem pene Poloniam Cruciferorum armis atque domesticis latrociniis, quæ patre regnante impunitate increbuerant, attritam, domesticis malis prius quam externis manus admouit. Ac cũ Cruciferis quidem inducias fecit, per quas perpetua pax Vngarorum & Bo-

Anno Chr. 1333. Comitia Cracouiæ.

Casimirus cum vxore coronatur.

Induciæ cum Cruciferis.

hemorum Regibus arbitris componeretur. Adiectum in pactis, vt Magister Cruciferorum Brestam oppidum Ziemouito Duci Masouiorum Cirnensium, aut Mathiæ Vladislauiensi Episcopo tenendum concederet, qui id pace firmata Casimiro traderent: sin minus coisset pax, Magistro redderent. Verũ in eo Magister fidem non seruauit: nihilo tamẽ minus mansere induciæ, quibus durantibus diligenter vbique prædones & infestatores publicarũ viarum perquisiti, exquisitisq; suppliciis affecti sunt. Neq; quicquam præterea memorabile eo & sequenti anno in Polonia gestum est, nisi quod vigesima tertia die Aprilis intra annum à coronatione Regis ingens nix decidit: quę cum quinque dies durasset, præter omnium expectationem singularem fertilitatem agris attulit.

Locustarũ vis ingens in Polonia.

Insequenti vero anno millesimo trecentesimo trigesimo quinto tanta vis locustarum peruagata est, vt volantes solis aspectum hominibus adimerent: humi vero stratæ equorum vngulas altitudine superarent: quæ depastæ maturescentes segetes angustiorem annonam fecere. Nouembri vero mense eiusdem anni pax inter Casimirum ac Cruciferos arbitrio Caroli & Ioannis Regum Vissegradi in Vngaria facta est, iniquior Casimiro, quam Crucigeris. Accepit tamen eam pacem Casimirus, plus, quam dignum erat, quietis & ocij cupidus. Fuit autem in conditionibus, vt Cruciferi Pomeraniam siue Pomerellam concedente Rege retinerent, atque etiam Niessouiensem arcem in Cuiauia supra Vistulam: Regi vero Dobrinensem & Cuiauiam relinquerent, ne ea quidem portione exclusa, quæ ad Casimirum Ducem Ziemouiti filium pertinebat, ac decem millia florenorum pro damnis datis annumerarent. Profugis autem vtriusque partis, vt liceret ad possessiones derelictas reuerti, vel eas vendere arbitratu suo. Impendia damnaque vtrinque compensata. Non steterunt tamen his pactis Cruciferi, quamuis approbasset Casimirus sententiam Regum ex compromisso latam, nisi etiam diserte vna cum Senatu, Nobilitate, ac Ciuitatibus, diplomatis & iureiurando dato Pomeraniam, Culmensem, ac Michalouiensem tractum à se & posteris suis prorsus abdicaret. Quod cum ille ad Senatum & comitia retulisset, omnibus indigna res visa, post tam iniquum arbitrium nouas etiam dutioresque pacis leges ab hoste, perinde atque à victore sibi ferri. Itaque bellum malle, quam tam iniquam & ignominiosam pacem. Placuit tamen non inferre bellum, sed si inferatur, propulsare, atque ad Pontificem Maximum Benedictum duodecimum, primo quoque tempore de vi ac iniuriis Cruciferorum propter religionem ad eius iurisdictionem pertinentium referre. Legatus ad eam recuperandam missus Ioannes Grotus Slupecius Episcopus Cracouiensis, qui nequicquam impedientibus negotium aduersariis, magna cura ac diligentia tandem perfecit apud Pontificem vt is Galardum Titulensem Præpositum, & Petrum Geruasium Aniciensem Canonicũ legatos ac iudices ea de re in Poloniam & Prussiam mitteret, qui Polonię Regi Cuiauiam ac Dobrinum reddi, ac decem millia florenorum adiudicata numerari à Cruciferis curarent: de cæteris vero controuersiis cognoscerent. Crucigeri vero, vt prætextũ aliquem iniuriæ, & neq; arbitrorũ decreto, neq; Põtificis mandatis parẽdi haberent, perfecerũt apud Ludouicum Imperatorẽ, cui tunc neq; cũ Regibus, neq; cum Põtifice conueniebat, vt is Magistro Theodorico & vniuerso ordini grauissima pœna adiecta interdiceret, ne cuiusquã præcepto quicquã de iis terris, quas ab imperio haberẽt, cuiquam cõcedant.

Pax inter Polonos & Cruciferos.

Legatio Casimiri Regis ad Pp.

Ꝗ legati Pp. de controuersiis Polonorum cum Cruciferis.

cedant, neue apud vllos iudices de iis disceptēt, prçter assensum suum. Cū autē iudices à Pōtifice delegati Varsauiæ cognoscēdæ causæ aliquandiu operam dedissent, refutata friuola detrectatione ac prouocatione Cruciferorū, anno Christi 1339. adiudicarunt Casimiro ac Polonis Pomerellā, Cuiauiam, Dobrinēsem, Culmensem, ac Michalouiensem ditionē: Cruciferos autē ad centū nonaginta quatuor millia & quingētas marcas Polonicas ꝓ damnis datis, itemq; ad mille sexcētas marcas impensarū nomine cōdemnarunt: adhæc vt tēpla ac monasteria in Polonia superiore bello direpta & exusta instaurarent. Cumq; iudicata nō facerent, anathemate deuoti sunt, ac sacris interdictū omnibus locis, quæ in ditione eorū essent, & ad quæ quispiam eorū peruenisset. Interim annis aliquot quietæ res fuerunt in Polonia, nisi ꝙ Lithuani crebris excursionib⁹ Masouiam quāuis affinitate Ducum sibi cōiunctam depopulati sunt: tametsi non oēs illæ excursiones prospere eis cesserunt. Nā anno millesimo trecētesimo trigesimo septimo cū direptis Ciechanouia & Pultouia oppidis, cū copiosa præda incōposito agmine, vt solent, reuerterētur, ingruētibus ex inopinato Masouiis, cū trepidi mutuo se in traiectu Naruæ fluminis impellerent & impedirēt, plurimos de suis partim cæsos, partim impetu & altitudine fluminis absorptos, & prædam omnem amisere.

Decretum cōtra Cruciferos.

Lithuani Masouiam vastarunt.

Lithuani fusi.

Quid interim Casimirus Rex egerit, non constat: credibile tamen est, eū studia pacis, ad quæ factus erat, coluisse, arces & oppida muniuisse, leges partim nouas condidisse, partim veteres emendasse, iudiciorum rationē correxisse: huius enim Regis ea sunt maxime opera in Polonia, quæ certe vno atq; altero anno perfecta non sunt. Cū vero nullos ex Anna vxore mares liberos susciperet, præter vnā filiam, successorē sibi in regno designauit, indictis ad eam rē comitiis, Cracouiam ad octauum diem Maij anno Christi millesimo trecētesimo trigesimo nono. Vbi re in consultationē Senat⁹ posita, quamuis alij Ziemouitū, alij Ianussium Duces Masouiorū, alij vero Vladislaum Opoliensem mallēt, quod oēs hi è vetusta Regū Poloniç prosapia oriundi essent: peruicit tamen Casimirus, vt omnium sententiæ in Carolum Regem Vngarorum sororium suum, & filios eius inclinarēt, refutatis aliorum, qui dissentiebant, sententiis: quod diceret, Silesios quidem defectione ad Bohemos indignos sese eo honore reddidisse: è Masouiis autem nil dignitatis atq; amplitudinis regno accessurum esse, cum ij stipendiarij, socij & vasalli Polonorum sint. In neutris vero satis fore virium ac præsidij contra hostes. Porro Caroli filios Ludouicum & Stephanum præclaræ indolis iuuenes matre Polona ortos, ac tanti Regis filios amplificaturos esse regni maiestatem: nec eis defuturas esse Vngarorum opes, siue ad defendendos, siue ad proferendos fines Poloniæ. Re confecta ex animi sententia, conuentuq; dimisso, mox Vissegradū in Vngariam ad Carolum se contulit Casimirus cum splendido comitatu. Ibi fœdera inter vicinos duos populos renouata & cōfirmata sunt, & pacta quædam cum Rege ac regiis filiis de sententia totius conuentus Polonici inita. Eodem anno Casimirus vxorem Annam amisit, mulierem lusibus & choreis supra modum deditam.

Casimirus successorem sibi designat Vngarum.

Fœdera & pacta inter Vngaros & Polonos.

Anna Regina moritur.

Sequentem annum Russia meridionalis subacta, ac in prouinciæ formam redacta insignem facit. Fuerat ea quidem olim in ditione Regum ac Principum Polonorum Boleslaorum maxime armis subiugata: sed cum suos tamē Duces indulgētia Polonorū haberet, pedetentim deinde iugum excussit, eo potissimum tēpore, quo Polonica Respublica multis dominatib⁹ discerpta, mox

Russia Meridionalis subacta à Casimiro Rege.

mox etiam ciuilibus bellis concussa, ac euersa propemodum, neque spacium, neque vires ad coercendos rebelles Russos habuit. Ad extremum paulo ante, cum mascula progenies Danielis Regis liberorum, quorum summa erat in Russis autoritas ac potentia, defecisset: Lubartus Gedimini Lithuanorũ Ducis filius, cum Vladimiriensium Ducis filiam vxorem duxisset, omni eo tractu Russiæ, qui Lithuanis finitimus est, Russis Ducibus, quorum propter multitudinem ac discordias extenuatæ erant vires, vel deuictis, vel in deditionem acceptis potitus est. Nam cætera Russia, quæ ab Halicia & Leopoli in Poloniam vergit, in Boleslai Masouiorum Ducis ditionem concessit, quod ei Maria matre Russa edito, legitima secundum auunculos successio deberi videretur. Nec tamen hic dominatus diuturnus ei mansit. Offensi enim Russi eius intemperantia, & sororum, vxorum, filiarumque stupris, siue grauioribus exactionibus, siue ob magistratus externis mandatos, seu deniq; propter diuersitatem religionis, veneno cum de medio sustulere.

Boleslaus Masouius Dux Russorum.

Boleslaus veneno sublatus.

Quod cum accepisset Casimirus Rex, ratus venisse tempus, quo Russiam maiorum suorum negligentia amissam facile posset in potestatem suam redigere, subitario exercitu de aulico suo procerumque comitatu coadunato stipatus, mense Aprili magnis itineribus in Russiam contendit, Leopolimque caput gentis circumsedit. Nec longum tempus intercessit, cum sese, arcemq; superiorem & inferiorem, atque oppidum Russi dedidere: illud vnum pacti, vt retinere sibi veteres religionis ritus liceret. Ingens vis auri & argenti gemmarum, preciosarum vestium, & reliquæ supellectilis, vetusta Russorum Ducum gaza, in iis arcibus reperta est: in qua insignes erant duæ cruces aureæ plurimis ac preciosis gemmis distinctæ, quarum altera portionem ligni, in quo Christus pependit, inclusam habuit, quæ extat etiamnum in Basilica Cracouiensi: itemque duo diademata cum sella, & veste auro gemmisque rigente. Quam gazam Casimirus reuertens in Poloniam secum asportauit, & arces ipsas, vtpote ligneas, concremauit, ne earum fiducia Russi rebellarent, cum ipsi distrahere in pręsidia earum copias suas exiguas non satis tutum sibi esse existimaret. Tantisper autem commoratus Cracouiæ, dum ex omni Polonia indicta expeditione vniuersali copiæ ad certum locum conueniunt, rursus cum iis copiis ad subigendam reliquam Russiam reuertitur, instante iam messe: nulloque negocio Præmislia, Sanoco, Halicia, Treboulia, Lubassouia, Tustano, cæterisque omnibus eius oræ munitionibus potitur, ita vt ad Cremeneciam vsque arma circumferret. Atque his ita gestis Rex cõuentu Russorum habito, in formam prouinciæ Russiam à se subactam redegit, Palatinos, Castellanos, Præfectos, iudices & alios magistratus Polonorum more instituit, Russosque eodem cum Polonis iure esse iussit. Neque deinceps consilio publico ea pars Russiæ à Polonis desciuit. Per hoc tempus Lithuani rursus Masouiam depopulati sunt. Ianislaus vero Archiepiscopus Gnesnensis extrema senectute defunctus successorem accepit Iaroslaum Scotnicium. Nankerus quoque Vratislauiensis Episcopus veneno, vt creditum est, extinctus Prædislaum Pogorzelium successorẽ accepit. Reuersus à Russico bello Casimirus, cum luctum annuum post mortem Heduigis matris expleuisset, vxorem alteram duxit Adleidam Henrici Ferrei Hessorum Landgrauij filiam cum dote duum millium sexagenarum Pragensium promissa. Quæ cum esset deformior, mox eam despicatui habuit,

Casimiri expeditio in Russiam.

Russi exæquati cum Polonis iure & prærogatiuis.

Casimirus ducit alteram vxorem.

buit, & concubinarum illecebris & amoribus captus segregatam à se in Zarnouicensem arcem relegauit, quo maiore licentia libidinibus indulgeret.

Anno sequenti millesimo trecentesimo quadragesimo secundo, ad funus Caroli Regis cohonestandum, consolandamque sororem in Vngariam profectus, mox ad voluptates & libidines suas rediit: quæ quidem sic animum eius emollierunt ac dementarunt, vt paternorum præceptorum dignitatisq; suæ oblitus iniquas pacis conditiones à Cruciferis acciperet potius, quam erepta ab his bello repeteret. Ad quod quidem gerendum satis virium, præsertim accessione Russiæ habere videbatur. Lite enim cum eis ad extremũ perducta, cum ij diris deuoti, nil tamen autoritate pontificia mouerentur, vt iudicata facerent, facile Casimirus concessit petentibus, vt iure omni, quodcunque ipsi à maioribus suis haberent in Pomerania, Culmensi, & Michalouiensi ditione, sese posterosque suos iureiurando intreposito, & literarũ monumentis consignatis abdicaret, ac de sigillo etiam, quo diplomata regia signantur, Pomeraniæ nomen eraderet, Cuiauiam ac Dobrinensem ditionem ab eis reciperet. Itaque constituto cum Magistro Cruciferorum congressu Inouladislauię ad vigesimum secundũ diem mensis Iulij comitia quoque suis indixit. Vbi abdicatio illa promulgata, Calissiæ vero non modo Regis, sed etiam Ziemouiti Visnensium, Ziemouiti Cirnensium, ac Boleslai Plocensium Masouiorum Ducum, procerum quorundam Polonorum, & primariarum ciuitatum, nempe Cracouiensis, Posnaniensis, Sendomiriensis, Sandecensis, Calissiensis, Vladislauiensis, ac Brestensis diplomatis consignata est. Episcopi neq; vt signarent, neq; vt approbarent, adduci vlla ratione potuere. Annus, quo hac acta sunt, fuit millesimus trecentesimus quadragesimus tertius.

Casimirus R. in Vngariam se recipit ad funus Caroli R. cohonestandum.

Casimiri R. transactio cum Cruciferis.

Tam damnosa pace facta, recuperataque Cuiauiæ ac Dobrini possessione, Casimirus reliquo eiusdem æstatis & autumni tempore, Henrico Saganensium Duci magnis viribus bellum intulit, veritus, ne Ioãnes Boemorum Rex suppetias ei veniret. Causa belli fuit, vt recuperaret Vschouiense seu Fraustadiense territorium, ab Henrico Duce Glogouiensi huius Henrici auo interceptum, & à maiori Polonia auulsum. Vbi ad oppidum ventum est, quassatis aliquot diebus deiectisque muris, captum id est, nequicquam defendentibus Silesiis. Inde progressus Stinauiam cepit ac diruit, agrumque circumiacentem depopulatus est. Inde porro ad Saganum cum duceret exercitum, Henricus Dux supplici legatione ad eum missa, ac deinde in castra ipse cum fratribus suis venire iussus, pacem æquissimis legibus impetrauit, Fraustadiensis tantum territorij iure omni & vendicatione à se abdicata. Ita bellum illud paucis diebus solutum est. Collocauit autem eodem anno Casimirus Rex filiam suam Elisabetham è priore vxore susceptam in matrimonium Boguslao Duci Pomeraniæ, societatemque cum eo & fratribus eius Barnimo ac Varcislao iniit his legibus, vt mutuam sibi opem ferrent contra quosuis hostes, nominatim autem contra Cruciferos, quoties opus esset, cum quadringentis galeatis, eosque intra mensem, ex quo essent admoniti, mitterent, vel ipsi adducerent: ac in sua quidem ditione vtrique auxiliaribus commeatũ & pabulum suppeditarent, in hostico autem sibi quisque prospiceret: muni tiones ab hostibus recuperatæ, vt redderentur ei, cui ademptæ fuissent. Quæ vero ad neutros prius pertinuissent, captæ inter socios diuiderentur, aut dato alteri dimidio precio, ab altero retinerentur. Hoc tunc primum fœdus

Casimiri R. expeditio in Silesiam.

Pax cum Saganensi Duce Henrico.

Elisabetha filia Casimiri R. Duci Pomeran. elocata.

Fœdus Casimiri R. cũ Ducibus Pomerania.

Pomeranorum Ducum cum Polonis fuit, non minus metu Cruciferorum, quam affinitate conciliatum. Dos autem puellæ fuit viginti millia sexagenarum Pragensium, præter cæteram supellectilem peramplam sane & splendidam. Vicissim autem Boguslaus duum millium sexagenarum prouentus annuos nouæ nuptæ promisit. Nuptiæ Posnaniæ sub finem Februarij sequẽtis anni magna pompa celebratæ sunt. Quo quidem anno magna vis locustarũ ex Vngaria coorta, & mox ingentes Tartarorum copiæ in Russiam & Poloniam inundauere, à Dascone, quem Rex Præmisliæ præfecerat, & Daniele Ostrogio, ac nõnullis aliis Russis res nouas molientibus euocatæ. Nam ij nacti tempus, quo Rex Casimirus longissime aberat, Cruciferorum colloquiis, Silesiaco bello, & filiæ nuptiis occupat⁹, missis clam legatis, admonuere Tartarorum Principem, ne tributariam sibi Russiam à Polonis occupari pateretur: non defuturam ipsi fidem suam. Habebãt autem ij inuisum Polonorum imperium, cum quod non libenter fere externis parent homines, tum quod sectæ ritibusq; suis, ne callide sensim abolerentur, metuebant. Videbãt enim multos de suis ad Romanam ecclesiam se transferre, puresq; indies honoribus & aliis præmiis à Rege ostentatis inuitari. Ab his igitur exciti Tartari & adiuti, obiter transcursa Russia, in Poloniam magna vi contendunt. De quorum aduentu cum tempori Casimirus à suis è Russia certior factus esset, coacto celeriter exercitu, in Sendomiriensem tractum obuiam eis profectus, positis in ripa Vistulæ statiuis, transitu fluminis arcere eos satis habuit, nõ ausus cum longe maioribus copiis manus conserere. Eminus modo hinc balistis, illinc arcubus velitatum est: in qua velitatione Albertus Palatinus Sendomiriensis sagitta ictus cecidit. Tartari vero frustra tentato multis in locis transitu Vistulæ magno cum tumultu populabũdi, & ferro atq; igni obuia quæq; vastantes, per Lublinensem tractum retro abiere, nec arcem Lublinensem aliquot diebus oppugnatam expugnare potuere.

Tartarorũ excursio in Poloniam & Russiam.

Insequenti anno millesimo trecentesimo quadragesimo quinto intulit Ioannes Boemorum Rex bellum Poloniæ Saganensi, vt videtur, bello prouocatus, ac tanto quidem ardore animi, vt quamuis senio laboribusq; confectus esset, ac alterum quoq; oculum iam amisisset, tum deniq; se libenter moriturum affirmaret, cũ Cracouiæ muros manu victrice palpasset: sed fortuna votis suis non respõdente turpiter à Polonis fusus, & in fugam actus est. Palma rei bene gestæ Prẽdotæ Galcæ Odrouanzo data: itaq; magnis præmiis & militari baltheo à Casimiro is ornatus est. Ioannes ipse Rex paulo post in bello Anglico in Gallia interfectus occubuit. Annus, quo hęc acta sunt, fuit post Christum natum millesimus trecentesimus quadragesimus quintus. Nil postea memorabile in Polonia gestum esse proditur, præter leges in comitiis Vislicienſibus scriptas: quibus Palatinorum & iudicum infinita potestas certis cancellis coercita est, vt non ex moribus aut libidine sua, sed è scripto iure deinceps iudicarent. Certæ enim mercedes eis, & aliis ministris iudiciorum constitutæ sunt, vt ne quid præterea à litigantibus exigeretur, mulctæque, quas iudices arbitratu suo dicebant & exigebant, definitæ. Adhæc sublatus mos barbarus iurisiurandi cõceptis verbis dandi, in quo si quis verbo lapsus esset, atque adeo si titubasset, causa quantumuis iusta cadebat. Anno millesimo trecẽtesimo quadragesimo sexto Casimirus nouum oppidum Cracouiæ iunctum condidit, & de suo nomine Casimiriam appellauit, cum antea Bauolus pagus diceretur.

Ioannes Rex Bohem. bellum facit Polonis.

Leges Casimiri Regis.

Iurisiurandi mos barbarus sublatus.

Anno

Anno deinde millesimo trecentesimo quadragesimo nono fecit Casimirus Rex expeditionem in Russiam, vt eam quoque partem eius, quam Lubartus & Keistutus vsurpabant, regno suo adiiceret: magnaq; felicitate vsus, vna æstate expugnatis arcibus, Lusco, Vladimiria, Bresta, & Chelma, ac cæteris in deditionē acceptis, Volyniam oēm, Belsensemq; ac Brestēsem tractū in suam potestatē redegit: Russos Duces deditionē facientes retinere sua iussit, primariis modo munitionib' Polonos præfecit. Et quo certior quietiorque ipsi esset Russiæ possessio, cū Ludouico Rege Vngarorū assentiente etiā Stephano fratre Ludouici trāsegit, ac cōtra Cruciferos societatē iniit: atque eundē Ludouicum certum sibi successorē in Polonia designauit, si ipse sine masculis liberis decederet. Misit autē tunc Ludouicus Rex matrem suam in Poloniam, vt suo nomine iusiurandū à Polonis exigeret. Reuersus autem ex Russia Casimirus, & secundis rebus laudibusq; hominū insolescens, de libidinibus nihil omnino remisit, sed palam concubinas Opoczni atq; Cressouiæ alebat: & cū à Bozēta Episcopo Cracouiensi, qui nō adeo pridē Petro Falconio ante annū Auinione mortuo successerat, officij sui admoneretur, non modo nō resipuit, sed etiam ipsi subiectos homines in territorio Sendomiriensi per Ottonē Pilecium Palatinū ac Præfectum Sēdomiriensem eius loci indebitis tributis atq; laboribus vexauit. Porro cū de his reb' Episcopi Poloni Pōtifici summo indicassent, isq; moneri eum suo nomine vellet: Martinus cognomēto Baryczka vnus de vicariis Basilicæ Cracouiensis, qui solus id facere ausus est, in profluentē Vistulæ demergi ab eo iussus est: verum non diu scelus id diuina maiestas inultū esse siuit: Nā & Rex diris deuotus est ab Episcopo, & pestis acerba, quæ epidemia Græcis dicitur, duobus illis annis Poloniam omnem peruasit, tanta vi grassata, vt pagos atq; oppida hominibus vacua redderet. Increbuere tūc per vniuersum fere Christianū orbem greges virorum pariter ac mulierū, nudis vmbilico tenus corporibus obambulantium, & flagellantium sese, diuinamq; clemētiam miserabilibus vocibus implorātium, vexillis præeuntibus. Itaq; in Poloniam quoque tunc venere ex Vngaria: sed cū ea religio siue superstitio à flagitiis ac prauis dogmatibus non penitus immunis esse deprehenderetur, pœnis coercita & extincta est. Neq; tamen hic tunc malorum finis Poloniæ fuit. Quin vbi pestis conquieuit, Lithuani ob ereptam Russiam irritati, crebris excursionibus Sendomiriensem tractū pene omnem vastarunt, & Russiæ eam partem, quam dudum Lubarto Casimirus eripuerat, Russis fidem mutantibus, ac præsidia Polonorum eiicientibus, in potestatem suam redegerunt. Vladimiria, Belzo, Chelma & Bresta, quam arcem Casimirus cocto latere munierat, per deditionem potiti. Inde ad Leopolim excurrētes, cum vtramq; arcem nouis muris ac præsidio Polonorum munitam esse cognouissent, non tentata oppugnatione, circumiacentem oram omnem ferro & igni fœde vastarunt.

Expeditio Casimiri R. in Russiam.

Casimiri R cum Ludouico Rege Vng de Russia trāsactio.

Ludouicus Rex Polon. designatus.

Lithuani Sendomiriensem orā populantur.

Russi à Polonis deficiunt ad Lithuanos.

His tot tantisq; detrimentis excitus tandem Casimirus anno Christi millesimo trecentesimo quinquagesimo primo comparatis magnis copiis vna cum Ludouico Vngarorum Rege in Russiam rursus expeditionem fecit, victisque leui prælio Lithuanis, ac Duce eorum Lubarto capto, arcem tractūque omnem Vladimiriensem recepit, exercitumque dimisit hyeme appetēte. Infestarunt deinde iidē Lithuani Sendomiriensem orā vsque ad Zauichostū: nec deerāt de Polonis, qui se barbaris duces ad vastandā patriam præberēt, inter quos insignes erant Petrus Psonca, & Otto Sceczarouicius, qui loco-

Bellum Russicum.

Lithuani Sendomiriensem oram infestarūt.

rum & rerum periti clam excursiones Lithuanorum dirigebant, & Polonorum consilia ipsis prodebant, ac sicubi cauendæ essent insidiæ, præmonebãt. Forte autem accidit, vt Petrus à barbaris in interiorem Poloniam excurrere destinantibus ad exploranda vada Vistulæ præmitteretur: inuentum vadum infixis in alueo fluuij prælongis stipitibus notauit, & cum renunciasset Lithuanis, rediit. Paulo post cum piscatores ad eum locum nauiculis aduecti animaduertissent, id quod erat, suspicati, euulsos stipites non longe in profundiori ac vorticoso flumine infixerunt. Nocte intempesta Lithuani, quo facilius Polonos fallerent, & incautos trans flumen opprimerent, ad Vistulam venientes, secundum signa monstrante Petro traiicere incipiunt, & non pauci, qui in flumen primi se præcipitarant, eius altitudine & vorticibus absorpti vna cum equis perierunt. Id vbi duces animaduertere, dolum subesse rati, Petrum vti proditorem in ripa capite plexerunt: maioresque insidias veriti, interdiu latitantes nocturnis itineribus recesserunt. Tartari quoque per idem tempus ab Olgerdo euocati Russiam inferiorem, quæ Podolia dicitur, quæ & ipsa in Casimiri Regis ditione iam erat, depopulati sunt. His tot ac tantis calamitatibus admonitus Casimirus, tandem admissum in sacerdote necando scelus lachrymis & austeriore vita expiare instituit, missoque Albrico Cancellario Dobrinensi absolutus à Clemente sexto Pontifice maximo, & societati Ecclesiasticæ reconciliatus est. Simul autem impetrauit vt sibi decima decimarum ab vniuerso ordine ecclesiastico totius Poloniæ quadriennio in subsidium aduersus barbaros Lithuanos ac Tartaros conferretur. Restituit autem tũc Casimirus ecclesiæ Cracouiensi immunitatẽ ademptam, cũ quæ ad adscriptitios eius & agrestes pertinebat, tũ quæ ad cõuectionem & venditionẽ decimarum, rapinasque coercẽdas: ad hæc possessiones & prædia Radlouensia, Vssuensia, cæteraque in regione submontana, quæ per vim occuparat, Episcopo reddidit. Condidit etiam complura templa, Sendomiriense, Visliciense, Sidlouiense, Stobnicense, Zagoscense, & Gargouiense. Extat in archiuo regio cõspiratio siue confœderatio Nobilitatis maioris Poloniæ contra quemlibet hominem, excepto Rege, anno Christi millesimo trecentesimo quinquagesimo secundo facta & conscripta, atque vno & viginti signis consignata, à qua excluduntur furti & latrocinij publici rei. Vnde autem nata sit, & quid sibi voluerit, quoue pertinuerit ea conspiratio, non liquet, nisi quod iniuriis forte & asperitate præfecti regij expressa esse videri potest. Inde quietæ res domi forisque complures annos fuere. Cæterum Prussiam Lithuani crebris excursionibus infestarunt. Per quod tempus Polonia pacis artibus magna cura studioque Regis effloruit, ac non exigua ciuilitatis & elegantiæ incrementa accepit. Anno Christi millesimo trecentesimo quinquagesimo tertio, cum Martius, Aprilis, & Maius vltra medium verno ac pene æstiuo calore ad calamos & aristas segetes perduxissent, coorto derepente acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terram operuit, & in sextum vsque diem durauit. Qua soluta postea, cum corruptas esse segetes omnes existimarent, tanta præter spem vbertas frugum, quanta vix vnquam alias fuit.

Tartari Podoliam populantur.

Templa à Casimiro condita.

Cõfœderatio Nobilitatis maioris Poloniæ.

Nix & gelu post medium Maium.

Anno domini millesimo trecẽtesimo quinquagesimo quinto missi ad Lodouicum Regem Vngarorum legati nomine totius Poloniæ, retulerunt diploma eius, quo is recipit, nunquam se, neque posteros suos vllum tributũ, aut exactionem vlli ordini Polonorum, neque sacro, neque equestri imperatu-

Ludouici R. priuilegium Polonis datum.

raturos, neque iter facientes oneri cuiquam omnino futuros. Præterea damna ac detriméta in expeditionibus, quæ fiunt vltra fines regni, accepta militantibus exoluturos. Hæc sunt, quæ ordini Nobilium Rex Ludouicus ante regnum initum concessit. Accessit eodem anno Masouia ad societatem cæteræ Poloniæ, Ziemouito Duce iis pactis in regni Regisque potestatem se submittente, vt totius quidem Masouiæ dominatum ipse obtineret, verum non hæreditario iure, sed regia munificentia, & in feudum se eum habere, Regisque maiestatem se cum posteris suis comiter conseruaturum, & contra quosuis hostes barbaros iuxta ac Christianos auxilio Polonis semper affuturum, neque cum vllo fœdus vllum inconsulto Rege sanciturum, solenni ritu ac iureiurando profiteretur. Acta sunt hæc Calissij ad sextū Calendas Ianuarij anno Christi millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto. His autem peractis, Casimirus cum Poloniam ac Russiam partim bellis superioribus & excursionibus barbarorum, partim pestilentia exinanitam, minus cultam, minusque populosam esse cerneret, Teutonici generis hominibus siue accitis, siue vltro venientibus agros attribuit, quorum non exiguæ reliquiæ in submontana & Vngaris finitima regione, & Russia in hodiernum vsque diem manent, eorumque cura & opera Polonia frequentari, & cultior esse pagis & oppidis cœpit. Sunt enim frugaliores ac diligentiores in re paranda ac tuenda, quam Poloni, & lautius habitant. Fuit in eos, & in cæteros oppidanos & agrestes propēsior ac indulgentior Casimirus: nec eos grauioribus laboribus, vel exactionibus aut vllis iniuriis præfectorum suorum, siue adeo Procerū ac Nobilitatis premi passus est, animaduertendo in eos, qui aliquid eiusmodi ausi essent, ita vt vulgo rusticorum siue plebeiorū Rex vocaretur. Non solum autem Germanos iure suo Saxonico siue Magdeburgēsi vti permisit, sed suis quoq; Polonis Nobilitate excepta id indulsit.

Masouia Polonia redintegrata.

Masouij in Regis Polon. clientela.

Germani incolæ Poloniæ.

Casimirus Rex Plebeiorum vocatus.

Quoniam vero ab iis iudiciis ad Magdeburgense tribunal prouocabatur, non sine quadam ignominia Polonorum, & magno sumptu ac dispendio litigantium, sustulit eam prouocationem Casimirus, & in arce Cracouiensi supremum ac prouinciale iudicium Teutonicum cōstituit, ad quod prouocationes omnes ab inferioribus iudicibus ex tota Polonia minore fierent. Cui quidem iudicio præsidet peritus eius iuris aduocatus cum septem scabinis, (Sic enim appellari eum quæsitorem cum iudicibus vsitatum est) quos magnus procurator arcis legit de certis oppidis & pagis. Ab eo quoque iudicio ad Regem prouocatio est. Sunt autem eæ ciuitates, Cracouia, Sandecia, Bochna, Velicia, Casimiria & Ilcussum. Habent autem supra memorati iudices septem cum quęsitore suo ab eodem Casimiro immunitatem omnium onerum atque exactionum regiarum, neque iudicari à quoquam nisi à Rege, aut peculiariter delegatis ab eo iudicibus possunt. Ita tunc Casimirus populosiorem cultioremque externis colonis Poloniam reddidit, & ne ij cum indignitate sua ac totius Reipublicæ ius aliunde petere necesse haberēt, prouidit. Coercuit etiam succrescentia rursus latrocinia, Matthiæ Borcouicij Palatini Posnaniensis supplicio. Is enim cum prædones clam receptaret, quos punire debuit, consuetudine turpis lucri captus, ducem se ipsis deinde præbuit. Quæ res cum ad Regem crebris querimoniis hominum perferretur, nec ille tamen, quamuis admonitus, ab incœpto desisteret, captus est Calissiæ, cum eo forte ad Regem venisset, & in Olstinensem arcem deportatus, in tetro & obscuro carcere inedia vitam finiuit. Cuius mortē cum Ioannes

Iudicij Teutonici supremi institutio Cracouiæ.

nes frater vlcisci velle diceretur, iussu Regis interfectus est. Bona eorum cōfiscata. Filius vero Mathiæ profugus, cum ex Marchia Brandeburgēsi in Polonos mercatores & equites postea grassaretur, quodam tempore in oppido Rosrazouo ab agrestibus trucidatus pœnas dedit. Fuere, vt habet Dlugossus, qui existimarent, causam tam diræ mortis Palatino fuisse, quod de stupro Reginæ insimulatus esset: sed quænam Regina ea fuerit, non memorat Dlugossus. Secunda quidem Adleida siue Heduigis, cum quindecim annis in Zarnouecio castello quasi relegata vixisset, ad extremum biennio ante hanc Palatini necem à patre nemine prohibente domum reducta est, & paulo post è viuis excessit. Nec diu cunctatus Casimirus, tertiam duxit vxorem, Heduigin Henrici Glogouiensis Ducis filiam, post cuius nuptias anno sequenti millesimo trecētesimo quinquagesimo octauo supplicium illud de Palatino Posnaniensi esse sumptum Dlugossus tradit.

Regina Heduigis moritur.

Casimirus tertiam vxorem ducit.

Insequenti anno millesimo trecentesimo quinquagesimo nono controuersiæ quædam de iure decimarum, de iurisdictione ecclesiasticorum iudicum, de visitationibus & exactionibus Archidiaconorum, Præpositorum, & Paroecorum, de nouis parocciis instituendis, de moderatione immunitatis clericorum, ac de semestribus vacantium paroe iarum reditibus, qui iam inde à Nankero Episcopo in instaurationem Basilicæ Cracouiensis vsurpabātur, inter Bozentam Episcopum Cracouiensem, & Nobilitatem Cracouiensis ac Sendomiriensis conuentus exortæ, interueniente Rege & Iaroslao cognomento Bogoria Gnesnensi Archiepiscopo sublatæ sunt: & Lublinensis, Lucouiensis, & Secechouiensis territorij homines propter vastitatē ex Tartarorum ac Lithuanorū crebris incursion bus immunitate decimarū spacio triginta annorum donatæ. Statimq; illis ipsis diebus Casimirus ignominiosam fecit expeditionem in Valachiam huiusmodi de causa. Mortuo Stephano Voieuoda siue Palatino Valachorum, duo filij eius Stephanus ac Petrus de principatu contendebant. Petro quamuis natu minori, tamen propter liberalem indolem ac morum suauitatem plures fauebant. Et acceperat is etiam ab Vngaris auxilia: itaque nullo negocio dominatum occupauit. Exclusus dominatu Stephanus, simul & insidias fratris metuens, in Poloniam cum nōnullis suæ factionis Valachis, ad Casimirū Regem profugit: & cū se in potestate & clientela eius fore polliceretur, facile ab eo impetrauit, vt se ad paternū dominatum vi & armis reduceret. Itaq; Casimirus conscriptum è minore Polonia ac Russia exercitum non contemnendum initio mensis Iulij in Valachiam cum legatis & Stephano misit. Nec male Polonis ea succedebat expeditio principio: in velitationibus enim & particularibus certaminibus fere superiores euadebant. Petrus vbi se imparem esse animaduertit eorum viribus, ad dolum se conuertit: & quo facilius incautos falleret, clam per internuncios cum exulibus redit in gratiam. Superanda erat Polonis interiorem Valachiam ingressuris sylua densa & impedita, quæ Ploniny à soli sterilitate vocatur. Eam Petrus cum suis insedit, & qua Poloni iter facturi erant, arbores succidit, ita vt truncis tamen vtcunque hærerent. Vbi Poloni indaginem illam ingressi sunt, ibi coorti ex insidiis Valachi arbores succisas vi impellunt, ab extremis orsi, ita vt cæteri mutuo sese impellerent. Qua ruina Poloni sic obruti sunt, vt, qui obtriti & extincti non sunt, viui tamen fere, debilitatis ac collisis membris in hostium potestatem venirent. Pauci de extremo agmine salui euasere. Capta sunt in eo con-

Ecclesiastici ordinis cū equestri controuersia composita.

Expeditio Valachica eiusque causa.

Poloni à Valachis trucidati.

flictu tria vexilla magna, Cracouiensium, Sendomiriensium, ac Leopoliensium: signa minora militaria seu gentilitia nouem, Topororum, Leliuiorum, Lissorum, Rauiorum, Gryphiorum, Srenauiorum, Habdanoorum, Polucosarum, & Stremeniorum. Casimirus clade hac ad se perlata moestus, ac de proditione exulum questus, de redimendis captiuis ad hostem misit, & facile impetrauit. Cladem Valachicam alia non minor domestica post vnum annum consecuta est pestilentia: quæ cum late per Poloniam sex mensibus serperet, in oppidis atque pagis dimidiam ferme partem hominum absumpsit. Cracouiæ quidem viginti millia mortuorum censa sunt: magis tamen ea in locupletes ac nobiles, quam in vulgus grassata est. Cruciferi vero ope Ludouici Marchionis Brandeburgensis Lithuaniam tribus excursionibus vehementer tunc afflixerunt, Keistutumque Ducem Gedimini filium ceperunt. Sed is commutatione captiuorum liberatus est, nec multo post iterum ac tertium captus, custodias frustratus euasit. *Lithuania à Cruciferis vastata.*

Anno sequenti, qui fuit millesimus trecentesimus sexagesimus primus, Casimirus Rex missis Auinionem ad Vrbanum Pontificem maximum oratoribus, impetrauit, vt in Russia cathedra metropolitica Leopoli erigeretur, primusque Cristinus homo equestris ordinis à Gnesnensi Archiepiscopo præsente Rege consecratus est. Præterea repullulans rursus inter Episcopum Cracouiensem & Regem, sacrumque & ciuilem ordinem controuersia de iure decimarum & interdictorum, eodem anno arbritrio Iaroslai Archiepiscopi Gnesnensis, qui tunc forte Cracouiensem diœcesin visitabat, ex compromisso sedata est.

Insequens annus millesimus trecentesimus sexagesimus secundus annonæ penuria & fame apud Polonos & vicinos populos insignis est: quæ tamen Regis beneficentia ac solertia non sine magno Reipublicæ fructu mitigata est. Erat enim in prædiis regiis atque horreis ingens vis frumenti è superiorum annorum vbertate reliqua: idque frumentum Rex externis quidem ac ditioribus suis iusto precio vendi iussit: plebs vero egena partim commutatione rerum frumentum accipiebat, partim opus faciendo merebat. Quo quidem tempore complures arces & oppida muris, vallis, ac fossis munita sunt: piscinæ, aggeres, & aquæductus multis in locis facti. Redegit autem & pecuniam non modicam Casimirus è frumento vendito: quæ splendori eius anno sequenti non minimum suffragata est in nuptiis neptis, filiæ Boguslai Ducis Pomeraniæ, quam Carolus quartus Imperator vxorem duxit, Ioanne quodam Franciscano id procurante, qui ab Vrbano Pontifice ad componendas inter Carolum Imperatorem & Ludouicum Vngariæ Regem generum Caroli inimicitias, atq; adeo maxim[illegible] iam vtrinq; oriens bellũ sopiendum missus fuerat. Et iam Ludouicus Casimirum, cum Russorum ac Tartarorum auxiliis, & per eum Valdemarum Danorum Regem Boguslai propinquum in societatem belli pertraxerat: Carolus vero Bohemiam, Morauiam, & Germaniam omnem ad arma concitabat. Sed Ioannis Franciscani prudentia, qui impigre iam ad Carolum, iam ad Ludouicum & Casimirum recurrebat, non modo pacem inter inimicos Reges, verum etiam affinitatem confecit. Nuptiis igitur dictus locus Cracouiæ ad liberalia, quod carnispriuium vulgo vocãt: quo cõuenere inuitati à Casimiro Reges, Ludouicus Vngarorũ, Valdemarus Gothorum siue Danorũ, & Petrus Cypriorũ, Ponto

Fames in Polonia. *Munitio arcium & oppidorum.* *Inimicitia inter Carolum Imp. & Ludouicũ R. Vng.* *Pax & affinitas inter Reges.* *Regum & Principum Cracouiæ conuentus ad nuptias Casimiri neptis Elisabethæ.*

Pōto & aduerſo Iſtro in Valachiam, & inde terreſtri itinere per Ruſſiam Cracouiam aduectus: Duces prætereа, Otto Bauarorum, Ziemouitus Maſouiorum, Boleslaus Suidnicenſium, Vladiſlaus Oppolienſium, & Boguslaus cū filia ſponſa. Ad extremum venit Carolus cum ſplendido comitatu: eique venienti omnes principes ac Reges cum Caſimiro Cracouia ad vnum miliare obuiam profecti, & non modicum ſpacium pedibus progreſſi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amice inter ſe conſalutarunt. Cum autem vrbi appropinquaret Carolus Imperator, ſponſam cum patre & magna puellarum ac matronarum caterua obuiam habuit: deductuſq; cum ingenti pompa Cracouiam in arce, Caſimiro petente, diuertit: cæteris in vrbe hoſpitia diſtributa. Omnes autem hi principes aduenientes in extremis Poloniæ finibus Caſimiri iuſſu comiter & perhumane accepti ac deducti, liberaliter & magnifice habiti ſunt, durantibus vſque in viceſimum diem nuptiis & conuiuiis. Et cum abunde omnia ad nutum ſuppeditarentur hoſpitibus regiorum procuratorum ac diſpenſatorum prouidentia, tamen ne quid magnificentiæ deſideraretur, magna dolia in foro vrbis collocata ſunt, alia vini, alia auenæ plena, vnde ſumerent, quantum quiſque vellet. Præerat autem procuratoribus Verincus Germanus, conſul Cracouienſis, quem Rex Caſimirus propter ſingularem induſtriam ac dexteritatem in rebus agendis theſauro ſuo præfecerat. Is cum eſſet ditiſſimus, non habuit ſatis nuptias illas regio nomine quam ſplendidiſſime adminiſtrare, ſed vt ſua quoque magnificentia Poloniæ ſplendorem adderet, Imperatori, Regibus, Ducibus & proceribus eorum domi ſuæ cōuiuium magnifico apparatu dedit, & ampla munera omnibus largitus eſt, inprimis autem Regi ſuo Caſimiro, ita vt, quæ ei donauit, plus centum millibus florenorum æſtimata eſſe dicantur.

Nuptiarū apparatus.

Nuptiis rite peractis, & fœdere ſempiterno inter Reges icto, & miſſis inter ſe vltro citroque ampliſſimis muneribus, domos quiſque ſuas diuerſi diſceſſerunt, ad fines vſque regni à Polonis proceribus deducti. Dedit autem Caſimirus ſororis filiæ in dotem centum millia florenorum. Quoniam autem habebat Caſimirus vxorem, & ex ea iam filiam vnam atque alteram ſuſceperat, remiſit ei Ludouicus ius ſuccedendi, ea conditione, ſi quem is poſt ſe filium relinqueret. Infeſtata eſt deinde hoc ipſo anno peſte populari Polonia. Sequentis vero anni hyems tam fuit aſpera & niuoſa, vt feras quoque beſtias in ſyluis ac volucres extingueret. Adiecit deinde Caſimirus animum ad recuperandam eam partem Ruſſiæ, quam ante tredecim aut quatuordecim annos defectione Ruſſorum magis quam vi Lithuanorum amiſerat: indictaque toti Poloniæ expeditione, cū magnis copiis aduerſus Ruſſos ac Lithuanos profectus eſt. Cum autem Belſenſium fines primum attigiſſet, venit ad eum Georgius Dux eius oræ, & placato Rege imperata facere policitus impetrauit, vt ditionem illam ſuam retineret. Itaque ibi nil hoſtile fecere Poloni. Quin & Chelmenſem ditionem cum Chelma arce de Lithuanis captam Caſimirus ei adiecit: nam Lubarto petenti veniam dare noluit. In Volyniam deinde exercitum promouit, & cum nemo pugnandi copiam faceret, Luſcū, Vladimiriam, & Oleſcum arces vi in deditionem ſuam redegit, cæteras per deditionem accepit. Atque ita Lubarto eiecto oram illam omnem ſubactam ac tributariam factam Alexandro Duci Gedimini nepoti addixit: & quo facilius eum in fide atque officio contineret, Luſcum & Vladimiriam ipſe retinuit, præſidiaque iis arcibus impoſuit. Et Alexander quidem in Caſimiri

Hyems aſpera & niuoſa.

fide

fide perstitit: Georgius vero ambigua fide aliquoties postea rebellionem tẽtauit. Porro Lithuani nunquam deinde, quoad vixit Casimirus, neque Russiam, neque Poloniam infestarunt, eo quod satis negocij habebãt cum Cruciferis, & quod præsidia contra eos opportunis locis Rex collocarat: Masouiam semel Duce Keistuto impune depopulati sunt, ad Pultouiam vsq; prouecti. Quo oppido direpto incensoque, quippe quod munitum non esset, arx quoque cum plurimis mortalibus, qui in eam se cum facultatibus suis receperant, conflagrauit, barbaris materiam incendio subiicientibus. *Masouia à Lithuanis vexatur.*

Neque memorabile vllum Casimiri Regis factum post subactam Russiam quatuor illis annis, quibus postea vixit, memoratur, nisi quod cũ Petro Lubussensi Episcopo, quem bonis quibusdam spoliarat, transegit, ea lege, vt Episcopus Lubussensis, quæ antiquitus intra fines regni Polonici iam inde à tempore Hẽrici Barbati Ducis habebat, retineret, Regem autem dominum ac patronum suum agnosceret: item quod idem Rex magna parte Poloniæ peragrata in Prussiam se contulit cum parato comitatu, videndi Mariæburgi, aliarumque arcium & oppidorum gratia, quæ Cruciferi frequentia, permunita, ac bene constituta habuere, vt ad eorum exemplum Poloniam etiam magis cultam redderet. Vbi perhumane ac honorifice à Cruciferis, quocunq; adiit, acceptus est. Quin & inimicitias cum Carolo Imperatore suscepit, idque siue sua sponte & aliqua iniuria prouocatus, siue Ludouici Regis Vngarorum gratia: qui hoc ipso tempore Carolo bellum indixisse, ac Morauiam infestasse memoratur. Nec illud silentio prætereundum est, quod per hoc tempus metalla Bythonuensia plumbi cum argento intermixto feracia euanuerunt, post interfectos crudeliter ab oppidanis publico consilio duos sacerdotes. Sub hoc ipsum tempus Boleslaus Dux Suidnicensium & Iauorensium mortuus, Carolum Imperatorem, & Regem Bohemorum affinem suum ex pacto hæredem reliquit. Ita tunc Silesiæ quod reliquum fuerat, Bohemiæ regno adiectum est. *Rex in Prussiam proficiscitur.* *Casimiri R. fœdus cum Ludouico contra Imp. Carolum.*

Porro anno Christi millesimo trecentesimo septuagesimo, cum hyemem Cracouiæ Casimirus exegisset, vere appropinquante in maiorem Poloniam profectus, per æstatem ibi commoratus est. Deinde autumno inde discedens in Sendomiriensi tractu, & in Russia venationibus hybernum tempus dare decreuerat: iamque Prædboriam peruenerat, cum eum grauis casus afflixit. Forte enim ad sextum idus Septembris venatum in proximas syluas frustra dissuadentibus nonnullis profectus erat: vbi cum cupidius ceruum fugientem impedito loco, & inter vepres persequitur, labente magno cum impetu equo, quo vehebatur, vehementer homo senex & carnosus conquassatus est, ita vt febre exagitaretur. Relatus autem Prædboriam, & cito Medicorum ope releuatus, Sendomiriam contendit. Vbi cum spretis Medicorum præscriptis intemperantius viueret, & pyris, malisque, ac cæteris fructibus, quos locus ille producit eximios, sese ingurgitaret, balneisque nimium vteretur, in febrim recidit. Neque tamen tam acris ea fuit, quin rheda vehi posset, Medicis Cracouiam proficisci suadentibus, quod ibi faciliorem esse medicationem dicerent. Itaque Sendomiria Chrobranos profectus, cum ex agitatione itineris grauiore æstu vrgeretur, frigidam præter medicorum sententiam bibit, atque inde maiores flammas concepit. Quibus Medicorum arte mitigatis, lectica in Copriunicense monasterium delatus succollantibus aulicis, octo dies ibi quieuit; releuatusque aliquantulum, iter institutum prosecutus *Casus Casimiri.*

 est.

est. Offecti autē cum alterius de medicis Matthæi permissu mulsam bibisset, rursum deterius habere cœpit: sed tamen Corcinum, atque inde post aliquot dies pridie Calendas Nouembris Cracouiam delatus languebat magis. Quærit deinde ex medicis, num iam Cracouiam peruenissent, tacite eos admonēs promissorum, quibus ei Cracouiæ certam quodammodo sanitatē erant polliciti. Deinde eos rogat, vt vere ac libere sibi dicerent, an de vita sua desperarent; Sed iis, vt fit, bonam spem ostentantibus, nihilominus cum destitui se viribus animaduerteret, accito Episcopo Cracouiensi Floriano, ac Vladislao Duce Opoliensi sororis suæ nepote, quem Ludouicus Rex Vngarorum illis ipsis diebus ad visendum eum miserat, itemque nonnullis aliis de cœtu sacro basilicæ Cracouiensis, adhęc & aulicis ministris suis, in Christiana religione vti Christianum decet, mori se professus est, testamentumque condidit, quo multa multis cum satellitibus, tum nothis filiis suis, plurima Casimiro Pomeranorum Duci largitus est: quædam etiam Gnesnensi & Posnaniensi Basilicis: Cracouiensi vero crucem illam insignem, quam Leopoli deportarat, cum inclusa portione ligni crucis Christi. Duabus vero filiabus è tertia vxore susceptis, stragulam vestem omnem, ac dimidium aureæ, argenteæ, & gemmeæ supellectilis: reliquum autem eiusdem supellectilis matri earum vxori suæ legauit. His rite peractis, sacris mysteriis de more procuratus nonis Nouembris vitā cum morte commutauit, ac tertia die post in Basilica Cracouiensi ad dextram aræ maximæ honorifice sepultus est, vbi extat eius adhuc monumentum cum imagine sculpta in marmore.

Casimiri Regis mors.

Regnauit autem Casimirus annos triginta septem, vixit sexaginta: pacis quam belli artibus & operibus clarior: vnde etiam Magni cognomētum solus hic inter Polonos principes, non tam virtute bellica ex victoriis meruisse videtur, quam operibus magnificis, & plurimarum arcium & oppidorum munitione, & quod omnium summorum pariter & infimorum hominum erga se beneuolentiam iisdem, quibus collegerat, virtutibus, hoc est, iustitia, facilitate, humanitate, elegantia, & clementia ad extremum retinuit. Etenim ad gloriam quidem plus valent bellicæ virtutes, præsens vero hominū beneuolētia lenioribus his virtutibus facilius cōparatur. Magis illas fere homines admirantur, sed has gratiore memoria prosequuntur. Tametsi bellicæ quoque gloriæ non expers fuit cum alibi, tum in Russia maxime, quam à maioribus suis amissam maiore fœlicitate, quam sudore recuperauit. Quidam à corporis habitu & statura Magni cognomen ei datum esse volunt. Hic inextricabiles iudiciorū laqueos resecuit: leges barbaras & iniquas, quoad tunc potuit, vel sustulit, vel correxit: adeuntibus facilis & comis: querimonias etiam infimorum benigne ac patienter audiuit: tenuiores à potentiorum vi & iniuria vindicauit, sic vt æquior plebi, quam Nobilitati esse videretur: captos ab hostibus suos promiscue redemit: ne cuiquam oneri esset, cauit: seueritate non nisi necessario vsus est: Poloniam superiorum temporum bellis & aliis calamitatibus vastam & infrequentem populosiorem reddidit, & ad meliorē cultum redegit, maxime indulgentia in agrestes, ac Germanorum coloniis deducendis. Arcium vero & oppidorum in Polonia plerorumque omnium munitiones, ac templa lateritia, eius sunt opera, & monasteria itidem aliqua: quibus omnibus amplam & luculentam supellectilem ad cultum diuinum accommodatam attribuit. In summa, publica Regis huius acta & opera pleraque omnia laude digna sunt, ac eo quidem magis, quod dissimilem habuit

Casimiri Regis virtutes & facta insignia.

succes-

succeſſorem. Cæterum domeſtica vita impurior fuit, in cibo potuque intẽperans: in libidines vero ita proiectus, vt præter greges cõcubinarum Bohemam quandam Rochiczanam captus eius pulchritudine, in loco iuſtę vxoris haberet, promiſſa ei conceptis verbis (cum aliter potiri ea non poſſet) fide matrimonij, interueniente Abbate Tinecenſi thyara ornato, quem mulier Epiſcopum Cracouienſem eſſe credidit. Sed eam deinde, cum caluam & ſcabioſam eſſe comperiſſet, eiecit, & Iudęæ cuiuſdam Eſteræ conſuetudine vſus eſt, cuius opera Iudæi magnas prærogatiuas in Polonia à Rege adepti ſunt, cũ nouas, tum quas ipſis olim Boleslaus Dux Caliſſienſis in ſua ditione conceſſerat. Quamuis autem tam libidinoſus ipſe eſſet, tamen continẽtes ſacerdotes ſingulari clementia proſecutus eſt. Quod ſi induſtria dexteritateque etiam præditi eſſent, multum eis vtebatur: & quamuis plebeij & obſcuro loco nati eſſent, nobilibus eos non modo exæquabat, ſed etiam anteponebat. Statura procera fuit & corpulentus, capillo denſo & criſpo, promiſſa barba, voce ſonora, ſed balbus aliquantulum. Per hoc tempus Cruciferi Pruſſici & Liuonici mutuis populationibus ac munitionum euerſionibus inter ſe certabant, nonnunquam etiam ad manus veniebant, & quidem marte vario. *Vita Caſimiri.*

(∵)

Finis libri tertij.

HISTORIÆ PO-LONICÆ

Liber Quartus.

PROOEMIVM.

HACTENVS à Lecho regnarunt in Polonia principes & Reges indigenæ, Venceslao Bohemo excepto, qui per modicũ temporis spacium rei Polonæ præfuit, extinctus paulo post cum filio, in quo desiit stirps Regum Bohemiæ, cognomine. Postea vero Casimiro Magno sine liberis masculis defuncto, ad exteros Poloniæ regnũ peruenit, vtpote Ludouicum Vngarum Casimiri Regis ex sorore nepotem, & generũ eius Iagellonem Lithuaniæ Principem, cuius posteritas ad hæc tempora rem Polonam feliciter administrauit.

LVDOVICVS VNGARORVM & Polonorum Rex.

Anno Chr. 1370.

ERTIOR factus de graui morbo, ac mox, etiam de morte Casimiri Regis Ziemouitus Dux Massouiorum à Ioanne filio, quem hac de causa ministerio Regis addixerat, ilico Ploscum, Rauam, Vissegradum, Gostinum. & Sochazouiam arces in suam redegit potestatem, dedentibus eas vltro præfectis, cum quod sciebant, ex pactis conuentis eas Ziemouito deberi, tum quod muneribus ac policitationibus ab eo corrupti erant. In vtraque etiam Polonia, & in Russia post vulgatam mortem Regis noui quidam motus exciti sunt à finitimis. Ex alia vero parte Lubarthus Lithuanus cum Keistuto fratre & expeditis copiis Vladimiriensem arcem in Volynia, posteaquam primo impetu capere non potuit, circumsedit & acceptam valido præsidio firmauit. Inde in Lublinensem ac Sendomiriensem tractum excursionem fecere iidem barbari, magnasque prædas egere, ac inter alia Lyssecense siue calui montis monasterium diripuere. Cæterum Ludouicus Rex Vngarorum, quem Casimirus multo ante successorem sibi designarat, licet mox de morte auunculi certior factus esset: tamen continuit se domi, & quorsum Polonorum consilia vergerent, expectabat. Verebatur enim, ne ij mutata sententia alij regnum mãdarent. Erant enim superstites duæ filiæ Casimiri. Erat & Casimirus Pome-

Excursio Lithuanorum in Poloniam.

raniæ

raniæ Dux nepos ex filia. Erant etiam Cuiauiensium ac Masouiorum Duces propinqui & necessarij. Matrem tamen suam Ludouicus Casimiri Regis sororem celeriter in Poloniam præmisit. Nec ita multo post venerunt ad eum Vissegradum è comitiis Polonorum oratores, Florianus Episcopus Cracouiensis, & Ioannes Strelcius Cancellarius regni, rogantes, vt primo quoque tempore in Poloniam veniret, regnumque destinatum susciperet. Audita illa legatione, aliquandiu, quid faceret, deliberauit: cunctāti vero cum & Poloni orando, & Vngari proceres suadendo instarent, tandē respondit: Non satis intelligere, neque hos, quid suadeant: neque illos quid petant. E neutrorum enim re id fore, sicuti ne duobus quidem gregibus expediat vnum habere pastorem. Satis & abunde esse negocij vni populo præesse. Duas respublicas vix vlla ratione sine alterutrius siue adeo vtriusque malo & incommodo ab vno administrari posse. Ita tunc Ludouicus. Sed tādem victus precibus oratorum annuit. *Legatio Polonorum ad Ludouicum.*

Venientem Proceres Poloni cum frequenti Nobilitate ad Sandeciam obuiam progressi excepere, & Cracouiam deduxere. Ibi rursus armatæ ciuitatis occursu honorifice consalutatus est. De coronatione deinde noui Regis ab Archiepiscopo & maioribus Polonis scrupulus iniectus, quod ij contendebant, vt ea Gnesnæ more veteri fieret: sed Ludouicus proximorum Regum Vladislai aui & Casimiri auunculi exemplum ea in re secuturum se esse dixit. Quo responso sedatis maioribus Polonis decimo septimo die Nouembris à Iaroslao Archiepiscopo Gnesnēsi in Basilica Cracouiensi diadema solenni ritu accepit. Nec tamen desiderium Casimiri defuncti Regis ex animis hominum euulsit Rex nouus, imo plus etiam accendit, cum non modo dissimilis esset Casimiri, sed ne adiri quidem à Polonis sine interprete posset: quin res quoque Polonicas negligere, ac parui facere videretur, ac non modo non intenderet animum ad recuperanda ea, quæ superiori tempore à Polonia auulsa erant, verum etiam enormem donationem adiiceret, qua Vladislao Duci Opoliensi Vngariæ Palatino Ostressouiensem ac Vielunensem tractum omnem, itemque Olstinense, Crepicense, & Bobolicense territoria in tractu Cracouiensi, adhæc Bresnicense in Siradiensi ditione donauit. Exequias deinde magnificas & sumptuosas auunculo mortuo apparauit: vbi permultum argenti facti Basilicæ Cracouiensi oblatum atque donatum est, & infinita pene hominum multitudo lachrymis, planctu, & eiulatu desiderium defuncti Regis testata est: præsertim quod cum eo successione Regum suorum vetustam à Piasto vsq; propagatam extinctam esse cerneret, regnūque ad externum Regem peruenisse, qui longe abfuturus esset. Quod cum Ludouicus animaduertisset, veritus, ne quam filiæ Casimiri nouandarum rerum occasionem Polonis darent, ablegauit eas in Vngariam & constituto ibi iudicio, perfecit, vt non ex iusta vxore natæ, atq; exhæredes pronunciarentur. Vt vero postulatis maiorum Polonorum satisfaceret, in maiorem Poloniam post paucos dies profectus est, & biduum, Gnesnæ commoratus, paratum sibi in Gnesnensi Basilica solium ascendere noluit, affirmans, neq; sibi, neque Polonis id decorum fore, vt coronationem Cracouiæ peractam quasi in dubium reuocaret. Deinde Cracouiam reuersus, cum animos Polonorū vexatione, violatione, & rapinis Vngarorum offendisset, Transalpinorum Valachorum Palatini siue principis defectione excitus, mox in Vngariam rediit, omni gubernatione Poloniæ matri Elisabethæ commissa. Quo *Ludouici Regis in Poloniam aduentus.* *Ludouicus coronatus Cracouiæ.* *Exequiæ Casimiro Regi factæ.* *Casimiri filiæ relegatæ & exhæredatæ.* *Elisabethæ Reginæ administratio regni commissa.*

 factō,

facto, cum duobus exercitibus Transalpinam Moldauiam ingressus, alterum quidem in syluis circumuentum ab hostibus amisit, cum altero victor defectores in suam redegit potestatem: & ne tam facile ij deinceps rebellarēt, Seuerinum oppidum instaurauit, præsidioq; firmauit.

Interim Elisabetha mater eius in Polonia muliebri vsa consilio iuuenes & imperitos homines in senatum allegit, compluresque bonos ac graues viros magistratibus mouit, & nihili homines atque assentatores eis suffecit. Ac inter alios inprimis Prædislaus Goluchouius Palatinus Calissiensis vir moderatus ac magnanimus præfectura maioris Poloniæ motus, eique Otto Pilecius successor datus esse memoratur. Quam rem ægre tulerunt maiores Poloni, & parere Ottoni detrectabant, propterea quod nullas is habebat possessiones in maiori Polonia, atque ita contra leges præfecturam obtinebat. Sed tamen homo splendidus ac liberalis, vt quemque de Nobilitate factiosum, & sibi maxime aduersarium esse nouerat, ita os eius comitate ac munificentia sua primum obstruxit: sic aliquanto patientius deinde imperium eius ferri cœptum. Sed cum ora illa Poloniæ finitimorum latrociniis infestaretur, neq; Otto domesticis opibus, quas ibi nullas habebat, compescere ea posset, & Nobilitas vulgo eius odio militiam detrectaret, cessit inuidiæ, & præfectura se abdicauit. Cui Sendiuoius Subinius indigena successor datus est. Neque is tamen satis prædonum vim & furta coercuit. Pestilens hic, itemque sequens annus Polonis fuit. Prodigium etiam insigne Posnaniæ accidit: Basilica enim cum adhærente sibi turre dextra de cœlo tacta est, ita vt perrupto culmine & angulo turris, parua fissura facta in fornice, in sacellum regium fulmen penetraret, ac cæteris rebus intactis, solas Præmisli Regis & Rixæ vxoris eius imagines confringeret.

Ziemouitus diris deuotus, quod non coerceret bonorum ecclesiastícorum inuasores.

Insequens annus nil fere memorabile habet, præter quædam de Iaroslao Archiepiscopo, nēpe quod is Ziemouitum Massouiæ Ducem ecclesiastico interdicto perculit, eoque adegit, vt duorum pagorum donatione ipsi satisfaceret, pro eo, quod bona eius ecclesiastica in Masouia iubente vel certe conniuente Ziemouito latrocinio infestata ac vexata sunt. Nec multo post senio confectus & oculis captus Iaroslaus, cum supra triginta annos Archiepiscopus fuisset, Nicolao Cossutouio Præposito Gnesnensi propinquo suo Archiepiscopam concedere statuerat. Sed cum is improuide sine regia commendatione & Collegij Gnesnensis consensu Auinionē ad Gregorium vndecimum Pontificē ea de re se contulisset, infecto negocio inanis rediit. Neque tamen Iaroslaus dimittendæ Archiepiscopæ cogitationem deposuit, sed Ioannem Strelcium cognomēto Suchyuilcum sororis filium sibi successorē legit: verum is quoq; plusculum negocij in conficienda re habuit, palam cōmendante, & clam impediente eius causam Ludouico apud Pontificem. Ad extremum tamen noua Regis commendatione & collegij approbatione adiutus, voti compos factus est. Iaroslaus vero Pomeranicis & Opatouiensibus possessionibus ac decimis in ora Calissiensi indulgentia Pontificis ad vsum suum retētis, in Landense monasterium secessit, ac biennium fere ibi exegit. Deinde pertæsus monasterij Calissiam commigrauit, vbi intra vertētem annum vita excessit. Permultum hic Archiepiscopatū amplificauit, & ornauit. Nam Louicium, Opatouicum, Vneouiam, & Camenum arces cōdidit: aulas quoq; Archiepiscopales, Gnesnæ, Lenciciæ, Velum, & Calissiæ construxit. Louicienses reditus primus ita auxit, vt cum antea census duas marças nō excede-

Iaroslaus Archiepiscopus abdicat se Archiepiscopa.

Iaroslaus moritur.

cederet, tunc ad octingentas perueniret. Ædificauit etiam templa Gnesnæ, Calissiæ, Curelouiæ, Opatoueci, & Vneouiæ, vbi etiam collegium sacerdotũ instituit, ac monasterium Benedictinis condidit, ac Tinecensis Abbatis iurisdictioni id subdidit. Memorabile de eo illud refertur, quod cum iuuenis adhuc Bononiensis Academiæ Rector esset, autoritate sua Bononia transtulerit Academiam propter Anglum quendam scholasticũ à magistratu vrbis capite plexum, nec prius eam restituit, donec pro cæde Angli satisfactum est. Fertur autem mandasse moriens idem Iaroslaus, vt cadauer suum non ostio, sed pertuso pariete in Basilicam sepeliendum inferretur, quod non rite, neq; ordine Archiepiscopum se factum esse diceret.

Per hoc tẽpus Ludouicus Rex cum Carolo Imperatore in gratiam rediit, ac filiam suam natu maiorẽ Mariam filio eius Sigismundo è quarta vxore suscepto, paruulo etiamnum despondit, & in aula sua ipsum educauit. Cũ enim duas filias, duoq; regna haberet Ludouicus, vtrique filiæ viuens cupiebat ꝓspicere, ita vt altera apud Vngaros regnaret, apud Polonos altera. Ac apud Vngaros quidẽ iam vni prospexisse videbatur: de altera autẽ solicito, fortuna siue consilium talẽ occasionem obtulit. Poscebat is Polonos vectigal, ꝙ regium & Poradline, quasi rastrale, dicitur, duodenos grossos latos, & singulos modios siliginis & auenæ in mansos, quemadmodũ antiquitus pẽdi solitum erat. Negabãt proceres sacri pariter & politici ordinis, quod ab eo Poloniam immunem factã esse liberalitate Casimiri dicerent: ille vero admonitus à nõnullis, promissam modo, nõ etiam datã esse à Casimiro immunitatẽ illam arguebat, cum, quoad vixerit, id vectigal solutũ sit. Tandẽ eo rem deduxit per internuncios, vt, si alterutram de filiabus suis regnare deinceps apud se Poloni iussuros se esse reciperent, binos tantũ grossos quotannis deinceps in mãsum penderent, quibus Regem agnoscerent: à reliquis pensionibus & oneribus, quæ Regibus ac Ducibus antiquitus debebantur, cuncta Nobilitas ac subiecti homines perpetuam vacationem & immunitatem haberent, prꝫterquam, si Rex nouam arcem conderet, aut veterem tempore belli reficeret, tunc vt Nobilitatis subditi cum regiis opus facerent. Accepere conditionẽ Poloni. Atq; inde in hodiernum vsque tẽpus manet vectigal hoc Regi: tametsi Episcopi tunc id suos agricolas pendere passi non sunt, defendẽtes mordicus Boleslai Pudici & Casimiri remissionem. Illa quoque in pactis fuere, ne Rex magistratum siue honorem vllum perpetuum supprimeret, ne externo cuiquam conferret, ac ne præfecturam quidem arcis cuiusquam aut oppidi, quæ iurisdictionem adiunctam habeat, imo ne indigenæ quidem illustri Ducum genere orto. Hæc ita tunc conuenere Cassouiæ anno post Christum natum millesimo trecentesimo septuagesimo quarto.

Ludouicus R. filiam suam Sigismundo Caroli Imp filio despondet.

Ludouici R. altera filia Regina Polonis destinata.

Polonorum Nobilium libertas.

Secuti sunt deinceps noui motus in Polonia, quos paulo altius repetito principio persequi placet. Ziemomyslus Vladislai Loctici frater tres filios moriens reliquit, qui sic patrimonium inter se partiti sunt, vt Præmislo Bydgostia cederet, Lesco Inouladislauia, Casimiro Gnieucouia. Ex his solus Casimirus liberos reliquit, Elisabetham & Vladislaum cognomento Album. Atque Elisabetham quidem cum Caroli Regis Vngariæ coniunx Vladislai Loctici filia educandam suscepisset, Stephano Bosnensium Regulo in matrimonium collocauit, de qua Elisabetha item filia nata est, quæ secunda Ludouici vxor fuit. Vladislaus vero cum patri & Præmislo patruo concedente Rege Casimiro successisset, causamque de vi & alieno agro vsurpato quo-

Ducum Cuiauiensium propago.

Ludouici R. secunda vxor.

Vladislai Ducis Cuiauia acta.

to quodam tempore apud eundem Regem dicere iussus esset, furore percitus temere Bydgostiam repudiauit: nec eam post vllis precibus recuperare à Casimiro potuit. Postea Gnieucouiam quoque acceptis mille florenis Regi concessit, ac peregre profectus cum permulta loca peruagatus esset, tandem Cistercium veniens monachus factus est: nec multo post mutato consilio, Diuione in Burgundia Benedictinorum sectæ se addixit, ac complures ibi annos commoratus, sororis Casimirique Regis liberalitate sustentatus est. Cum igitur proceres quosdam de maioribus Polonis nouarum rerum cupidos pœnitentia Regis externi & absentis, muliebrisque dominationis cepisset, communicato clam inter se consilio, legationem ad acciendum Diuione Vladislaum misere, quod nemo eo propinquior Casimiro ac Vladislao Regibus agnatus viueret: ac facile is, vt erat leuis, in spem ac cupiditatem regni adipiscendi adductus est. Quoniam autem iam diaconus erat, Auinionem ad Pontificem summum obtinendæ indulgentiæ siue dispensationis causa contendit, legatis Basileæ se expectare iussis. Et quamuis nil à Pontifice impetrasset, tamen Basileam, atque inde legatorum suasu dimissis eis, in Vngariam dissimulato proposito ad affinem Regem profectus est: apud quem Reginæ propinquæ suæ, magnis precibus perfecit, vt ad Pontificem pro se legationem mitteret, quo sibi mutato ordine possessiones & principatum obtinere liceret, sed repulsam etiam tum passus, clam se cum quatuor tantum comitibus ex Vngaria subduxit, ac veniens Inouladislauiam arcem ex improuiso occupauit, & oppidanos mox accitos in verba sua iurare iussit. Inde Gnieucouiam, eadem celeritate vsus, & Zlotoriam quoq; eodem die per deditionem accepit, cum necem Præfecto sub arcem abducto minaretur, ni ea sibi dederetur. Ita tribus arcibus vna die potitus, cum voluntarij multi ad eũ concurrerent, sumpta maiore fiducia postero die Sarleium arcem oppugnare adortus, tertio die in potestatem suam redegit.

Vladislaus fit Monachus.

Vladislaus monachus accersitur ad regnum.

Res nouas molitur in Polonia.

Hæc ad Sendiuoium Subinium Præfectum maioris Poloniæ cum perlata essent, celeriter Ludouicum Regem de statu rerum Cuiauiensium certiorem facit, simulque cum non contemnenda manu ad reprimendos Vladislai conatus contendit. Obsessa primum Inouladislauia, cum nihil esset spei in Vladislao, deditionem fecit. Qua re permotus Vladislaus, simul & ab iis, qui cum eo se coniunxerant, desertus, reliquas quoque arces reddidit, promittente ei Sendiuoio clementiam ac munificentiam Regis. Qua diutius expectata cum frustraretur, ac inopia premeretur, rursus eadem, quæ prius, moliri instituit: & quo facilius Zlotoria potiretur, ad præfectum eius loci Scripinium senem ebriosum fallendum subornat piscatores, qui eum allato Torunia vino inebriarent. Eo vino somnoque sepulto ac sopito pariter & custodibus, nocte intempesta missa à Vladislao manus, scalis admotis arcem, custodes, præfectumque cepit. Hinc rursus magnus egentium, ære alieno oppressorum, ac facinorosorũ hominum concursus ad Vladislaum factus est, & cum aliquanta peditum equitumque manu Racianzum arcem Episcopi capere nixus est, sed repulsus ab iis, qui in arce erant, Gnieucouiam oppugnauit, ac fauentibus oppidanis arcem incendit, præfectumque arcis Gerhardum Sloneuium in potestatem suam redegit. Infestabat autẽ Vladislaus ex arce Zlotoriensi maiorem Poloniam latrociniis, vsque adeo, vt Sendiuoius solus cum maioribus Polonis eum reprimere non posset. Itaque etiam Ioannes Cmitha Præfectus Siradiensis cum Nobilitate Siradiensi ad restinguendum gli-

scens

ſcens incendium profectus eſt, & coniunctis cum Præfecto Breſtenſi copiis, Vladislao apud Gnieucouiam occurrit, conſertoque prælio facile eum fudit ac fugauit. Nactus autem nauiculam Vladislaus, fugiens Viſtulam traiecit, & in Zlotorienſem arcem ſe recepit. Ac quamuis Sendiuoius præſidium militum in munitione Iaroslai Sluzeuij ad arcẽdas excurſiones eius collocaſſet, agebat ille tamen nihilominus prædas ex vicinia. Quare maiore vi Sendiuoius contra eum bellum gerere inſtituit, maioribus Polonis cunctis & Cuiauiis arma ſumere iuſſis, accitoque etiam in auxilium Caſimiro Stetinenſium Duce. Ab his copiis Vladislaus in arce Zlotorienſi oppugnatus ac circumſeſſus aliquandiu, non modo ſuſtinuit obſidionem, verum etiam non leuibus incommodis ac detrimentis obſidentes ſe afficiebat. Nocturno enim tempore expeditos milites ex arce nauigiis emittebat, qui præteruecti ſilentio caſtra obſidentium, non modo eos, qui longius è caſtris egreſſi erant, excipiebant, ſed etiam extrema ſtatiua infeſtabant: quin machinis etiam quibuſdam artificioſis oppugnationi intentos ex arce vulnerabant ac ſummouebant. Earum vero machinarum opifices & adminiſtri erant duo molitores, quorum alter Zlotoriam Vladislao prodiderat, alter Hanco Breſtenſis moletrinæ hæres, captus ſuperiori tempore à Vladislao. Cum autẽ hic ipſe Hanco exitum illius belli & obſidionis, quam diu ſuſtineri non poſſe propter cõmeatus penuriam videbat, ſecum reputaret, metuens, ne fraudi ſibi eſſet hoſtes patriȩ iuuiſſe, conſilium cepit prodendæ arcis: ſed re coniecturis quibuſdam deprehenſa, ſubiectus quæſtionibus, rationem & ordinem omnem meditatæ proditionis aperuit. Quibus rebus exploratis, emiſit Vladislaus Hanconis generum ad hoſtes cum mandatis Hanconis de proditione. Lætus ea re Sendiuoius, cum gloriam captæ arcis ſolus obtinere cuperet, Caſimirum Ducem cæteroſq; Proceres cõſilium ſuum celauit: ipſe vero intempeſta nocte, quemadmodum conſtitutum erat, cum expedita ſuorum manu ſine vllo ſtrepitu ad arcem acceſſit, patefactaque porta, cum iam viginti ſex milites immiſiſſet, antequam ipſe cũ cæteris ingreſſus eſt, milites Vladislai, qui hæc ſuperne clam obſeruabant, celeriter cratem portæ impendentem deiecere: cuius pondere & clauis prominentibus inſignes duo equites oppreſſi ſunt, ſubitoq; illuſtrata ignibus arce, viginti ſex illi, qui primi ingreſſi erant, ſaxis & iaculis vndique coniectis obruti ſunt. Ita in inſidias præcipitatus Sendiuoius tot fortibus viris amiſſis triſtis & confuſus in caſtra rediit. Illuceſcente vero die fremens ob acceptam ignominiam totis viribus arcem oppugnauit vſque ad veſperam, nec tamen eam capere potuit. In ea oppugnatione Caſimirus Dux Pomeranorum ſaxo per caſſidem ictus in capite, non diu poſtea vixit. Poſtero die cum Vladislaus de retinenda arce deſperaſſet, crematis palam ante arcem molitore ac genero eius, itemque iis, quorum opera arcem interceperat, deditionem fecit, & ad Regem in Vngariam miſſus decem millia florenorum ab eo pro Gnieucouienſi territorio accepit. Adhæc abbatia quadam opulenta in Vngaria donatus eſt: in qua aliquantiſper commoratus, Diuionem reuerſurus, in itinere Argentinæ obiit, & Diuionem deportatus, ibi ſepultus eſt. At illi, qui eum ad res nouandas in Polonia adiuuerunt, partim voluntarium ſibiipſi exilium indixere, partim carcere ac bonorum confiſcatione damnati pœnas dedere.

Vladislaus Dux victus.

Vladislai Ducis exitus.

Pertæſa Polonorum motuum Eliſabetha Ludouici Regis mater exceſſerat Polonia, & peramplos reditus in Dalmatia de Venetis dudum recepta à

Eliſabetha Regina Polonia abit.

filio acceperat: sed non ita multo post pœnitentia ducta, indulgente eodē in Poloniam rediit. Venienti cum magno ac splēdido comitatu Proceres Poloni Cracouienses atq; Sēdomirienses apud Sandeciam gratulabundi obuiam prodierunt: simulq; renunciarunt, compertum se habere ab exploratoribus suis, Lithuanos de inuadenda vastandaq; Polonia consilium iniuisse. At illa muliebri leuitate quietos & securos esse eos iussit, filium enim suum tam lōgis grauibusq; manibus præditū esse, vt ad solum nomen eius non modo Lithuani, sed & cunctæ in circuitu nationes contremiscant. Haud mora, Lithuani cū valida manu è Lithuania & Russia coacta, Ducib' Keistuto, Iagellone, Vitoldo, Lubarto, & Georgio, percurso magnis ac clandestinis itineribus propter vastitatē Lublinensi tractu, quicquid loci in Sēdomiriensi tractu est inter Sanum & Vistulā, populabundi & vastabundi magna celeritate peruagati sunt, ita vt permulti de nobilioribus quoq; & locupletioribus vel in fuga, vel in domibus suis incauti à barbaris opprimerētur. Itaq; permagna ea barbarorum præda fuit, quam integram nihil vsquam hostile passi abegere. Elisabetha vero Regina, quamuis à Proceribus de Lithuanorū excursione admonita, de lusibus & choreis, quibus mulier octogenaria nimium indulgebat, nihil vtiq; remittebat, donec eam præsentius aliud malum perculit. Vngari namq; qui cum Regina venerant, domestica cōsuetudine fœnum atq; auenam, cum Cracouiam siue ad mercatum, siue ad priuatū cuiusquam vsum importaretur, passim diripiebant. Id Prædborius Brezius nobilis adolescens, ne ipse quoque pateretur, familiam suam armatam ante domū suam, quę ad portam vrbis Casimiriensem sita erat, obseruare iussit: ibi cum Vngari in fœnum, quod aduehebatur, impetum facerent, Prædborij vero ministri prohiberēt, iurgium atq; prælium inter Vngaros ac Polonos ortū est. Quod cum concursu vtrinq; suis opem ferentibus atrocius fieret, missus à Regina ad sedandum tumultū Ioannes Cmitha Præfectus Cracouiensis, sagitta Vngarica in turba collo ictus, ex equo decidens expirauit. Ibi familiares eius dolore propefurentes, facto vndique concursu in Vngaros coorti, magnā cædem fecere, non eorum tantum, qui se in tumultu illo obtulerant, sed eorum quoque, qui in hospitiis & diuersoriis inuenti sunt. Cētum & sexaginta Vngari eo die trucidati feruntur: atque ij modo salui fuerunt, qui in arcem effugere potuere. Triduo deinde arx clausa, & ab armatis obsessa fuit. Annus, quo hæc acta sunt, fuit post Christū natum millesimus trecētesimus septuagesimus sextus. Elisabetha igitur paruo interiecto tempore mœsta in Vngariam reuersa est, Petro Cmithæ Ioannis filio in solatium necis paternæ præfecto Lencíciensibus dato.

Excursio Lithuanorum in Poloniam.

Vngarorū violentia & rapacitas.

Vngarorū cædes Cracouiæ.

Sequenti anno Ludouicus nouos præfectos in Polonia de sentētia matris instituit, & excursionibus Lithuanorum in Poloniam, & Belsensium Ducis defectione motus, bellū contra eos parabat, indicta toti Poloniæ expeditione. Omnibus itaq; ad Sēdomiriam cōuenire iussis, ipse cum non cōtemnenda Vngarorū manu transmisso Carpatho, per Sanocum recta Sendomiriam profectus est. Vbi cōuentu habito, recensitisq; copiis, cū abundaret viribus & multitudine: partem exercitus cum Sendiuoio ad recipiendam Chelmam misit: ipse vero cum reliquo ad Belsium castra mouit. Ac Sēdiuoius quidē intra octauum diem Chelma potit', Grabouecciam quoq;, Grodlū, & Seuolussum munitiones cepit: deinde ad Regē Belsum adhuc obsidentē reuertit, erat enim arx ea natura loci permunita. Itaq; fame Rex præsidiarios ad deditionem

Bellum Russicum.

tionem cōpellere decreuerat, nisi Keistutus Dux Lithuanorū ex hoste pacificator factus, ad castra Regis veniens, pacē certis legibus impetrasset. Quibus expletis, Ludouicus Rex Georgij blāditiis ac policitationibus delinitus, non modo Belsum ei reddidit, sed etiam Lubassouiam & centū marcas annuas in stipēdium è salinis Bochnēsibus adiecit, accepto ab eo iureiurādo. quod in fide atq; clientela Polonorū semper futurus esset. Fortassis autē & illud adiumento fuit Georgio ac Lithuanis, quod orto inter Vngaros ac Polonos iurgio, ac Petro Szaffranecio in faciem ab Vngaro quopiam vulnerato, ad seditionē & cędem mutuam res spectare cœperat. Itaq; Petri quidem dolorem Rex donato ei territorio cum arce Pieskouaskala mitigauit: exercitū vero, ne quod maius malum irritatis vtrinq; animis excitaretur, statim dimisit. Cum autem Regi fertile solum Russiæ placuisset, missa Auinionem ad Gregorium vndecimum Pontificem Maximum legatione, effecit, vt duæ ibi cathedræ episcopales, nimirum Præmisliæ ac Vladimiriæ, Haliciæ vero Archiepiscopalis, quę postea Leopolim translata est, episcopatu Cameneciam translato, instituerentur. Cæterum quoniam propensiore erat animo Ludouicus in Vngaros, quā in Polonos, Vngaris adiungere Russiam instituit, Polonis, à quibus subacta erat, ademptā. Obtinebat in ea nonnullas præfecturas & ampla territoria Vladislaus Dux Opoliensium Ludouici beneficentia iure hæreditario donata, ita vt iam Dux Russorum vulgo appellaretur, & ipse hunc titulum vsurparet. Quo facilius igitur Ludouicus id, quod cogitabat, perficeret, dedit Vladislao Dobrinensem ditionē, ac Bydgostiensem, itēq; Inouladislauiam, Gnieucouiam, Zlotoriam, & Sarleium, quæ à Vladislao Albo Duce redemerat. Et ea quidem lege hæc ei dedit, vt sacramēto adactus in clientela Regum Polonorum semper esset, & ad solos masculos hæredes ea transmitteret. Russicas autem præfecturas ab eo recepit, & Vngaris eas attribuit.

Georgius Dux Russorum Regi se & Belzum dedit.

Iurgium inter Polonos & Vngaros.

Episcopa in Russia condita.

Ludouicus R Vngaris Russiam attribuit.

Vladislaus Dux Russia.

Suspecta & molesta ea res de Russia Polonis fuit: sed mussantur fere Principum iniuriæ. Nec sane tunc in prōptu erat, quid ea re facerent absente Rege, aut quo malo voluntati eius refragarentur: quin alia magis præsentia mala eos à sensu illius, quod in diem differebatur, auertebant. Increbuerant latrocinia: creuerat audacia perditorum hominum: debilior prædæ erat potētiori: vis, non ius valebat: iudicia vel silebant penitus, vel potentiorum iniuriæ contra tenuiores suffragabantur, propterea quod nemo vnus vindex legum, scelerumq; vltor erat, quem cæteri omnes reuererentur. Hæc publica quidem mala, sed cum plurimorum priuato dolore coniuncta, tolerabilius illud videri faciebant, quod ad neminem priuatum pertinebat. Itaque de præfecturis Russiæ patienter tunc latum: de domesticis vero incommodis crebris literis ac nunciis, & querimoniis multorum cum Rege actum. Quibus ille commotus, cum ipse non veniret in Poloniam, quod negaret auram Polonicam se ferre posse, Vladislaum, Opoliensem Ducem pro se gubernatorem & vicarium misit. Et erat id quidem non ingratum plebi ac tenuioribus, verum Nobilitas cum proceribus, duobus conuentibus, altero Vislicię, altero vero Gnesnæ actis, negarunt se homini, quem ipsi sibi principem non constituissent, parituros esse, propterea quod id contra leges & instituta maiorum suorum esset. Atque cum his mandatis legati de primoribus è comitiis ad Regem missi, facile effecerunt, vt is Vladislaum reuocaret. Verebatur enim, ne Poloni ea offensa ad res nouas incitarentur.

Vladislaus Opoliensis Dux gubernator Poloniæ.

Conuentus Vislicia & Gnesna.

Legatio Polonorum ad Regem.

Interim autem dum hæc ita fiunt, vectigal, rastrale superius appellatum, & quod ad duos grossos à Ludouico redactum est, dimidium ei⁹, quod antiquitus pendebatur, iussu Regis ab ecclesiasticorũ agrorum cultoribus exigi cœptũ est, hoc est, seni grossi, & singuli modij siliginis & auenæ in mãsos: negantibus exactoribus regiis, gratiam illam, quæ Nobilitati facta sit, etiam ecclesiastico ordini factam esse. Quocirca Ioannes Archiepiscopus Gnesnensis synodũ Calissiam cõuocauit, vnde legati, in Vngariam missi Florianus Episcopus Cracouiensis, ac Dobrogostius Decanus, impetrarunt, vt eodẽ iure, quod ad illud vectigal attinet, cum Nobilitatis bonis ecclesiarum bona censerentur. Hæc vsq; ad annũ Christi millesimum trecẽtesimum septuagesimũ octauum octo annis regnãte Ludouico in Polonia acta sunt. Per quod tẽpus Lithuani & Cruciferi mutuis se excursionibus & cladibus vehementer afflixerũt: & Carolus Imperator extremo anni tempore vitam cum morte commutauit, relicto sibi filio natu maiore Vẽceslao successore cũ in Bohemia, tũ in Germania. Hoc eodem autẽ anno & sequẽtibus aliquot non vsquequaq; tranquillę res fuerunt in maiori Polonia. Quanquam publico consilio nullũ bellũ gestũ est, sed priuatis consiliis ac latrociniis propemodũ à Polonis finitimi populi, tũ ab illis Poloni infestati, & vis vi vltro citroq; propulsata est.

Synodus Calissiæ.

Cruciferorum cũ Lithuanis bellum.

Per hoc tempus circa annum Christi millesimũ trecentesimum octuagesimũ machinam æneam, quam à sono terribili bõbardam vocant, certissimo vitæ ac virtutis humanę exitio Germanus homo apud Venetos excogitauit. Insequens annus Elisabethæ senioris Reginæ matris Ludouici Regis, & Ziemouiti Masouiorum Ducis morte insignis est. Ac Ziemouitus quidem moriens duos filios Ioannem & Ziemouitum è priore vxore Nicolai Opauiensium Ducis filiæ susceptos hęredes reliquit: ex altero autẽ matrimonio Zambicensium Ducis filiæ Henricum & duas filias susceperat. Cæterum Ludouicus Rex matre defuncta, cum assiduis Polonorũ querelis fatigaretur, vt Reipublicæ Polonæ constituendæ, iudiciorumq; aliquam rationẽ iniret: Budam eis comitia indixit ad medium quadragesimæ. Erat res noua, multaq; secum ferebat incommoda: frequentes tamen eo proceres profecti sunt, frequentiores multi, quos priuatæ iniuriæ factaq; spes iudicij regij excitarat. Multa ibi variaq; de administratione Reipublicæ, absente Rege, ac de summa iudiciorum iactata. Ad extremum de sententia Regis paucis approbantibus summa rerum Polonicarum iudiciorumq; tribus, nempe Zauissæ Curosuancio Episcopo Cracouiensi, qui non ita pridem Floriano mortuo successerat, & Dobeslao Castellano Cracouiensi Zauissæ fratri, & Sẽdiuoio Subinio Palatino Calissiensi, & præfecto Cracouiensi mandata. Iudicia vero ibi nulla exercuit Ludouicus, sed ad vicarios illos suos siue triumuiros reiecit. Adhæc fecit potestatem Episcopo omnium magistratuum & honorum, quicunq; vacaturi essent, (exceptis Castellania & Palatinatu Cracouiensi) in Polonia conferendorum. Ita conuentus ille solutus est, & calamitosi homines spe iuris sui obtinendi frustrati, mœsti domos reuertere. Triumuiri vero illi in Poloniam reuersi, audierunt quidem compluribus in locis magno hominum concursu querimonias, sed nusquam ius dixerunt, omnibus Calissiam se sequi iussis, quod eo Zauissam Episcopũ, sine quo iudicare nolebant, venturum esse sperabãt. Nam is profectus nõ erat cum cæteris, sed Archidiaconũ Cracouiensem Cãcellarium suum pro se miserat. Quo responso accepto, omnis illa querẽtium multitudo maledictis incessens Regem atque triumuiros, dilapsa est.

Bombarda inuenta.

Elisabetha senior Regina obiit.

Polonorum comitia Budæ.

Triumuiri in Polonia.

Vexata sunt eo anno in Polonia nõnullis in locis bona ecclesiastica. Nam Vladislaus quidẽ Dux Opoliensium vetuit in Dobrinẽsi tractu decimas dari Episcopo Ploceñ. Insuper de agricolis eiusdẽ Episcopi quaternos & vicenos grossos in mansos exegit. Sed anathemate perculsus à Dobeslao Episcopo, interueniente Archiepiscopo Gnesnense, & Episcopo Vladislauiense, in arce Zlotoriensi cum eo in gratiam rediit, ac de omnibus iniuriis satisfecit. In maiore vero Polonia, cum Domaratus præfectus eius orę iussu regio expeditionem contra Bartholomæum Cosminium qui etiam Chotelius nuncupatus est, viciniam omnem latrociniis ex Odolanouia arce sua infestantẽ fecisset, crudeliter admodum vulgus militum in bona Gnesnensis & Lubusensis ecclesiarum debacchatũ est. Bartholomæo vero petenti pax his conditionibus data, vt Regi arcem territoriumq; omne redderet: æstimationem vero eius, hoc est, decem & octo millia florenorum acciperet, deducta tamen inde ea pecunia, quæ Gallis mercatoribus, quorũ merces Bartholomæus diripuerat, numerari debuit. Nec multo post Vneouia arx Archiepiscopi Gnesnensis à Bernhardo Garbouio intercepta est. Præerat ei arci Pelca Bernhardi frater, Præpositus Curelouiensis, qui inuitatus ad cõuiuium à Petrassio Malocha Pręfecto Lenciciensi, rixa de venationibus quibusdã cum Castellano Lẽciciensi excitata, ab eo interfectus est. Sed ne Castellanus quidẽ fugiens, manus ministrorum Pelcæ euasit. Cognita ergo cæde fratris Bernhardus arcem occupauit: & quo paratior esset ad sustinendam vim & obsidionem, si qua alicunde afferretur, pecudes multas mactatas in arcem importauit, hominum quantum potuit in societatem adsciuit, & cum his thesaurum Archiepiscopi diripuit: nec prius arcem Archiepiscopo reddidit, quam impunitatẽ facti simul ac thesauri direpti, Domarato Præfecto maioris Poloniæ, & quibusdam aliis proceribus interuenientibus pactus est.

Insequentem annum millesimum trecentesimum octuagesimum secundũ aliquot primorũ Episcoporum, & Regis mors, subsecutiq; motus nobilẽ faciunt. Primũ enim pridie idus Ianuarij Zauissa Episcopus Cracouiensis in prædio suo Dobrouoda, seu repẽtino morbo, seu de scala lapsus, cũ aceruum forte ad constuprãdam rusticanã puellam ascenderet, (variat enim fama) extinctus est. Cuius funus cũ pompa militari à patre Dobeslao & fratre Creslao Castellano Sendomiriensi elatũ esset, ferũt noctu in Basilica Cracouiensi, vbi sepultus est, exauditos esse strepitus & hinnitus equorũ discursantium, dæmonumq; voces vociferãtium: proficiscamur meretricatũ. Instituit hic Episcopus in Basilica Cracouiẽsi collegium quoddã sacerdotum, quos mãsionarios vulgo vocãt, alioqui profanis negociis, ac voluptatibus magis, quã diuinis rebus addictus. Pręfuit ecclesiæ Cracouiensi annis duobus & dimidio. Successit autẽ ei Ioannes Radlicius Regis medicus & Cancellarius Poloniæ, Ludouici Regis fauore adiutus. Zauissam post alterũ mẽsem Nicolaus Curnicius Posnaniensis Episcopus secutus est, carcinomate morbo in genitalibus mẽbris biennio, ac deinde febre quartana, & gutturis ac linguę exulceratione tanta, vt vsum sermonis amitteret, afflictus & extinctus, homo garrulus & contentiosus. Et intra paucos dies quoq; Archiepiscopus Gnesnẽsis decessit, vir dexteritate ingenij, prudentiaq; cõmendatior vulgo dum priuatus vixit, quam in magistratu, præcipiti iracundia, in ecclesiasticos homines dictis ac factis cõtumeliosus, nec satis acer defensor & vindex sacerdotum ac bonorum ecclesiasticorum. In agnatos plus æquo propensus.

Episcopi Cracouiensis Zauissæ mors pudenda.

Porro Ziemouitus Plocensis Dux cum Archiepiscopum defunctum esse vita accepisset, facta manu pagos Archiepiscopales populat⁹ est, Louiciumq; obsedit. Legato autem Gnesnensis collegij, qui à suffragiis erat Archiepiscopo, causas belli sciscitanti respondit, ad se pertinere, vt bona Archiepiscopi, quæ à maioribus suis profecta essent, obtineret, dum cathedra illa vacat. Neque tamen id se postulaturum fuisse, si Louiciam Canonicus quispiam, & nõ inimicus suus Derslaus Iuenius Castellanus Gnesnensis teneret. Quo respõso accepto, maturauit collegium noui Archiepiscopi electionem. Electus autem est Dobrogostius Nouiduorius, Cantor Gnesnẽsis, ac diaconus Cracouiensis, quo postulante soluit Ziemouitus obsidionem. Sed tamen Archiepiscopam Dobrogostius tunc adeptus nõ est, aduersante ipsi Ludouico Rege, quod eum Ziemouito, vt sibi in regno Poloniæ succederet, fauere Domarati Præfecti delatione accepisset. Cum autẽ Dobrogostius præter sententiam Regis Romam ad Pontificem summum vna cum Nicolao Posnaniensi Episcopo designato profectus esset, Taruisij vterq; à Venetis à Ludouico Rege subornatis captus & detentus est aliquãdiu. Bozenta vero regius procurator Cracouiæ ab Vrbano sexto Põtifice Archiepiscopus renunciatus est. Posnaniensis vero Episcopus Ioannes cognomento Cropidlo Boleslai Opoliensium Ducis Vladislai fratris filius, adolescens admodum factus est.

Comitia Polonorum in Scepusio. *Sigismũdus Rex Polon. designatus.* *Aduenit in Poloniam.* *Ludouici Regis mors.*

Eodem anno Ludouicus Rex cum languere se, ac sensim viribus destitui sentiret, vt viuens adhuc res filiarũ stabiliret, indixit Polonis comitia sub finẽ Iulij Zuolenũ siue Zolium in Scepusio. Quo cum frequens Senatus cõuenisset, successores sibi designat in regno Poloniæ Mariam filiam natu maiorem cum Sigismundo spõso eius Caroli Imperatoris filio, quartumdecimũ tunc annum agente. In quorũ verba Proceres Poloni iussu Regis statim iurarunt. Soluto conuentu Zoliensi, profectus est Sigismundus in Poloniam cum non contemnẽda Vngarorum manu ad sedãdos intestinos motus, & adeundã viuente adhuc socero possessionem. Interim Ludouicus Rex tertiadecima die Septembris Tirnauiæ, quo conuentum Vngaris edixerat, vitam finiuit. Quo nuncio accepto Sigismũdus Posnaniam se recepit. Ludouici vero funus Albam regiam, vbi Regum Vngarorũ fere sepultura est, solenni põpa elatum est. Regnauit autẽ Ludouicus apud Polonos duodecim annis, apud Vngaros vno & quadraginta, vixit sex & quinquaginta. Statura fuit mediocri, prominentibus oculis & labris, capillo barbaq; crispa, sereno vultu, humeris parum incuruis. Moribus ita tẽperatis fuit, vt foris bella acriter gereret, domi placabilitate ac iustitia pacẽ coleret: vtrobiq; prudentia & animi moderatione singulari erat: in contumaces seuerus, in supplices clemẽs, maleficio iuxta ac beneficio superari se non patiebatur: in doctos viros fuit propensior: nã & ipse studia bonarum literarũ libenter coluit: nec fere quicquam inconsulta astrologia solitus erat auspicari. Pietatis autẽ atq; religionis ita fuit obseruãs, vt nõ in postremis duceret, Iudęos & Cumanos falsorũ Deorum cultores ad Christianam religionẽ adducere. Quod in Cumanis quidem assecutus est: Iudæos autẽ, cum neq; minis, neq; pręmiis propositis illis persuadere posset, oẽs proscripsit. Plebis non minorẽ quam Nobilitatis curã gessit: itaq; nõnunquam dissimulato habitu vicos & oppida perlustrauit, vt cognosceret, quid de publicanis & exactoribus, iudicibus & magistratibus suis, ac de se deniq; vulgus hominum assentandi nescium sentiret, multaque ex huiusmodi sermonibus in se suisque castigauit.

Finis libri quarti.

HISTORIÆ POLONICÆ Liber Quintus.

INTERREGNUM.

DIVVLGATA morte Ludouici Regis, Vngari, qui Russiæ, plerasque præfecturas obtinebant, Cremeneciam, Olescum, Grodlum, Lopatinum, & Rohatinum arces cum territoriis suis Lubarto Lucensium Duci, magna vi auri & argenti ab eo accepta, prodidere. Atque ex eo fere tempore Lithuani Volynensem oram sibi vsurpare cœperunt. In Polonia vero quum Sigismundus Marchio Rex iam esset designatus, non magna re magna facta est voluntatum mutatio. Noluit is Proceribus ac Nobilitate postulante, Domaratū à Præfectura maioris Poloniæ amouere: Quare conuentu apud Mislouiam habito, maiores Poloni mittunt legationem ad minores, vt ij conuētum secum pariter de statu Reipublicæ ac de nouo Rege apud Radomscū agere vellent. Obsecundatū est, lecti de Proceribus ac Nobilitate minoris Poloniæ constituto loco cum maioribus Polonis ad vicesimum quintum diem Nouembris conuenere, eoque inclinabant plurimorum sententiæ, vt Heduigim Ludouici natu minorem filiam Ziemouito Masouiorum Duci vxorē cum regno darent. Tuebantur Sigismundi partes Bozenta Archiepiscopus, ac Domaratus Præfectus maioris Poloniæ. Itaque res ad contētionem venerat. Tandem ita decretum est, vt memores pactorum cum Ludouico initorū, & iurisiurandi sui essent, neq; progeniem Ludouici à regno Poloniæ excluderent: verum eum de genere Ludouici Regem crearent, qui in Polonia præsens per seipsum regnum administraturus esset. Quo quidem tacite Sigismundus excludebatur, qui Vngariam simul obtinere cupiebat.

Anno Chr. 1382. & 1383. Russia Lithuanis prodita à præfectis Vngaris.

Comitia Radomsci de nouo Rege eligendo.

Altera deinde comitia minorum Polonorū Visliciæ ad sextum diem Decembris habita: quo vicissim legati maiorum Polonorum venerunt. Venit & Sigismundus Marchio cum Bozenta Archiepiscopo, & Domarato Pręfecto, ne deesset causæ suæ. Aduenerant autem & à Regina Elisabetha Oratores, Stephanus Agriensis. & Ioannes Chanadiensis Episcopi, qui facta dicendi potestate, gratias egerunt Polonis, quod fidem datam Ludouico de filiabus eius seruarent: idemque deinceps vt facere pergerent, hortati sunt. Dein postularunt, ne sententiam præcipitarent, neu quem prorsus Regem sibi sumerent, donec à Regina matre de filiabus constitutum esset, vtram in Vngaria, vtram in Polonia regnare vellet.

Comitia Vislicia, ad quæ Sigismundus venit.

Oratores Elisabethæ Reginæ.

Cupide hęc oratio à cōuentu audita est, q; cum decreto Radomscēsis conuentus, & cū voluntate omnium fere cōgruebat: placuitq; alia comitia Siradiam ad vicesimā sextam diem Februarij anni sequentis indici, nequicquam

depre-

deprecante Sigiſmundo, qui offenderat iam Polonorum animos, tum propter Domaratum, tum quod eiici Polonos, cum cibum ſumpturus eſſet, patiebatur, & quod ſacerdotium quoddam in Polonia, repudiatis Procerũ precibus, Boemo contulerat. Quocirca repulſam paſſus, Viſlicia diſcedens Cracouiam diuertere voluit: ſed eũ Dobeslaus Curoſuancius, Caſtellanus Cracouienſis nõ intromiſit. Ita acceptus à Polonis in Vngariam rediit: ſumptus tamen ei de publico ſuppeditati ſunt, quoad per Poloniam iter fecit.

Comitia Siradiæ.

Cum vero inſtaret tempus præſtitutum comitiis, miſit Eliſabetha Regina Veſprimienſem Epiſcopum cum aliis duobus proceribus Vngaris Siradiam, qui Polonos de voluntate ſua certiores facerent. Hi Reginæ mandato Proceres atq; Nobilitatem iuriſiurandi religione, quo ſe Mariæ natu maiori Ludouici filiæ, & Sigiſmundo ſponſo obſtrinxerant, primum ſoluerunt: deinde, vt regnum ad Heduigim natu minorem decreto comitiorũ deferretur, poſtularunt: ſed vt ea tamen, vbi ad proximum Paſchæ in Poloniam deducta & coronata eſſet, triennio deinceps propter teneram & immaturam regno viroque ætatem in Vngaria apud matrem educaretur. Re in conſultationem poſita, variæ dictæ ſunt ſententiæ: & cum non contemnenda pars Senatus atque Nobilitatis ex maiore Polonia bello ciuili diſtenta abeſſet, placuit comitia ad viceſimã octauam diem Martij prorogari, & interim per legatos totius conuentus nomine de pace inter diſſidentes agi. Frequentes rurſus proceres atque equites Siradiam ad conſtitutam diem cõuenere & omnium pene ſententiæ in Ziemouitum Maſouiorum Ducem inclinatæ erant, vt ei cum Heduigis Ludouici Regis filiæ coniugio regnum mãdaretur. Cui fauebat & Bozenta Archiepiſcopus; atque ei roganti, placeret ne regnum Ziemouito mãdari, magna acclamatione vniuerſus conuentus aſſentiebatur. Sed vnus homo oratione ſua mox omnium voluntates conuertit. Ioannes is Tencinius fuit Caſtellanus Voinicenſis, qui impetrato ſilentio in hanc ſententiam verba feciſſe dicitur:

Ioan. Tencinij oratio.

„ Non equidem conſenſum iſtum & iudicia veſtra reprehen-
„ do, Proceres: nec à Ziemouito alieno ſum animo. Sed videte, ne quam infa-
„ miæ labem nomini noſtro Polono aſpergamus. Ego, ſi integra ea nobis res
„ eſſet, liberaque prorſus ſuffragia, tamen de re tanta conſultantibus amplius
„ deliberandum eſſe cenſerem. Periculoſa enim eſt in re qualibet inconſulta
„ feſtinatio: & præceps conſilium fere pœnitentia ſequitur. Nunc vero cum
„ mortui Regis Ludouici filiæ fidem noſtram obſtrinxerimus, perpendite cũ
„ animis veſtris diligẽtius, an ea præterita recte nobis Regem creare poſſimus.
„ Equidem fallendi iuriſiurandi nunquam vobis autor ero. Quod ſi quiſpiam
„ eſt in hoc cœtu, qui religionem iuriſiurandi, ſanctiſſimum ſocietatis huma-
„ næ vinculum, paruipendat, ab hoc mihi libere diſſentire liceat. Neque e-
„ nim ego ita ſum inſtitutus, vt aut homines fidem meam ſecutos mentiendo,
„ aut Deum mentium inſpectorem, quem volens ſcienſque iuriſiurãdi teſtem
„ adhibui, peierando, fallã. A vobis quoque Proceres, & à genere noſtro talem
„ mentem, ſeu veriùs amentiam Deus vt auertat, precor. Quid igitur facie-
„ mus? dicet aliquis. Ergone Rege orbi, mutuis cædibus & inteſtinis bellis per-
„ ibimus? Procul hoc omen Deus auertat. Quid ergo? dicam, quod ſentio.
„ Differendam ego hanc de creando nouo Rege conſultationem adhuc eſſe
„ cenſeo. Adſunt hic oratores ſenioris Reginæ, quæ mandata ſiue adeo poſtu-
„ lata ad nos attulerint, non ignoratis. His igitur ita reſpondendum eſſe iudi-
„ co. Non mutare vos id, quod ſemel cum Ludouico Rege veſtro iureiurando

" dato constituistis. Liberatos autem à Sigismundi Marchionis fide, libenter in Heduigi minore natu filia Ludouici fidem seruaturos esse. Sed quod Polonia tam diu orba Rege in maximo versetur discrimine, etiam atque etiam à Regina seniore petere, vt Heduigim filiam primo quoque tempore ad vos mittat, diadema ritu solenni suscepturam, & nupturam viro sibi nobisque grato, & cum eo regnum administraturam. Quod nisi illa ad proxime venturam Pentecosten desiderio nostro satisfecerit, tum demum testati, non per nos stare, quo minus pacta conuenta cum Ludouico seruentur, siue Ziemouitum, siue alium quempiam Regem creabimus. Neque enim eousque cunctantem, ne dicam, ludificantem nos Reginam expectare debemus, dũ funditus interimus.

Comitiorum decretum.

Cunctis sententia Tencinij placuit. Igitur in eam itum, ac decretum factum est: in quo illud adiectũ est, vt Heduigis aduentens, si Regina esse vellet, reciperet, se de consilio Procerum nupturam, & in Polonia cum viro mansuram, & summo studio annixuram esse, vt Vielunensem Dobrinensemque tractum, ac in Russia, quicquid Poloniæ detractum esset, recuperaret. Atque cum hoc responso oratores dimissi sunt, solutusque conuentus. Instante autem Pẽtecoste frequentes proceres & equites Sandeciam, qua Heduigin Reginam designatam venturam esse sperabant, honoris illius causa profecti sunt. Sed illa ad constitutum tempus non venit, cuius moram Palatinus Calissiensis, cum mandatis Elisabethæ veniens, excusauit: quod diceret, eam cupientem votis ipsorum satisfacere, Cassouiam vsque peruenisse, inde porro commode progredi non potuisse, imbrium vi & inundatione aquarum prohibitam. Orare autem, quod sine incommodo eorum fiat, vt ipsi Cassouiam ad se veniant, & melius atque certius præsentes cum presente omnibus de rebus cõstituant. Efficax fuit oratio Palatini: quocirca cætera multitudine domos reuersa, primores de Senatu, nempe Dobeslaus Curosuancius Castellanus, Spitco Melstinius Palatinus Cracouiensis, Ioannes Tarnouius Sẽdomiriensis, Vincentius Kempius Posnaniensis, Sẽdiuoius Subinius Calissiensis Palatini, ac Domaratus Castellanus Posnaniensis & præfectus maioris Poloniæ Cassouiam profecti sunt. Ibi antiquato aliquãtulum decreto comitiorum Siradiensium, noua pacta cum Regina inita sunt: nimirum, vt ad tertium Idus Nouẽbris (quæ dies diui Martini Episcopi memoriæ sacra est) Heduigis in Poloniam veniret, ac de sententia amplissimi Senatus matrimonium iniret. Quod si ea postea, nullis liberis relictis, decederet, vt Maria soror cum sua posteritate ipsi in regno Polonorum succederet, vicissimque idem ius esset Heduigi secundum Mariæ mortem in Vngaria. Ita sempiternum fœdus inter Polonos & Vngaros sancitum.

Fœdus sempiternũ Vngarorũ cũ Polonis.

Interea Ziemouitus Masouiæ Dux ex actis Siradiensium comitiorũ, & nõ obscuris plurimorum procerum studiis in magnam spem adipiscendi regni & coniugij Heduigis erectus, cum quingentis suis equitibus Archiepiscopo ac Bartholomæo Cosminio comitantibus Cracouiam contendit, eo cõsilio, vt Heduigim ex Vngaria venientem, si potiri coniugio eius aliter non posset, vi raperet. Nec eius aduentus cum tam insigni comitatu latere Cracouienses ciues potuit. Quapropter in vrbẽ intromissus non est, veritis ciuibus, ne per vim eam occuparet: sed in ædibus Præpositi diui Floriani diuertit. Nec ibi diu perstitit. Nam cum suspectum se esse Cracouiensibus intelligeret, veritus, ne qua in se eruptio ex vrbe fieret, postridie Corcinum, quæ etiam noua ciuitas

appellatur, se recepit. Atque ibi quindecim dies Heduigis aduentum, ac deinde Cassouiensis conuentus exitum præstolatus, in maiorem Poloniam præpropere abiit, vt maiorum Polonorum studia propensiora in se quam minorum retineret & augeret. Creditum est autem, aduentum Heduigis propter insidias Ziemouiti euitandas tam diu prorogatum fuisse. Ille vero posteaquã animaduertit, nihil se dolis proficere, ad apertam vim conuersus est: missoq; Palatino Plocensi cum expeditis copiis, plerasq; oẽs Cuiauiæ munitiones in suam redegit potestatem, Petrassio Malocha Præfecto, & Castellano Brestensi, qui Crusuiciæ præerat, fauentibus. Et quanquam iis propter non obscura studia in Ziemouitum Stiborius Moscicius successor dat⁹ erat ab Elisabetha, sero tamen is ex Vngaria venit, occupatis iam à Ziemouiti exercitu arcibus. A Brestensibus modo oppidanis crudelitatẽ Ziemouiti formidantibus receptus est: sed non multo post excedere oppido coactus, cũ à Masouiis circũsessus esset. Accepto per deditionẽ oppido, multi oppidani in carcerẽ coniecti, & bonis mulctati: Lencicia quoq; per eundem Petrassium in Ziemouiti potestatẽ venit. Igitur accessione Cuiauiæ & Lenciciæ auctus animo viribusque Ziemouitus, aperte iam regnũ sibi vẽdicare, indictisq; vniuersæ Poloniæ comitiis Siradiam ad decimum quintum diem Iunij cædes & incendia comminari iis, qui dicto audientes non essent. Aduenere Nicolaus Vladislauiensis & Stiborius Plocensis Episcopi, & Bozenta Archiepiscopus cum aliquanta maiorũ Polonorũ caterua. Ibi Ziemouitus ab Archiepiscopo Rex renunciatur, acclamantibus, qui aderant ex equestri ordine: coronabatur etiam, ni quidam graues viri dissuasissent.

Ziemouitus Cuiauiam suæ potestatis facit.

Ziemouitus indicit Siradiæ comitia.

Rex Pol. renunciatur.

Conuentu soluto, Ziemouitus Calissiam cum exercitu contendit, arcẽq; cum oppido obsedit. Ibi se coniunxit cum eo Cõradus Dux Olesnicensium, cum trecentis hastatis adueniens, Odolanouiam mercedis loco concedente Bartholomæo sibi pactus. Quin ipsi quoq; maiores Poloni per idem tempus rursus nouis motibus agitabãtur. Hæc cum ad minores Polonos, apud quos quieta erant omnia, & in Vngariam perferrentur, minores quidem Poloni fratrum vicem doluere, & indictis Cracouiam ad octauum calendas Augusti comitiis, exoratisq; Duce Ziemouito & Bozenta Archiepiscopo, vt ad ea comitia venirent, de pace totius Poloniæ & concordia ordinum cum eis diligẽter egere. Vix tandẽ inducias bimestres confecere. Tametsi perstitit nihilominus in obsidione Calissiæ Bartholomæus, magnisq; incommodis circumiacentes pagos & oppida contemptis induciis affecit, donec à Ziemouito veniente abscedere, & quiescere iussus est. In Cuiauia quoque præfecti & legati Ziemouiti aduersariorum bona nihilosecius vexabant.

Polonia maioris motus.

Comitia Cracouiæ.

Porro Elisabetha Regina Sigismundum Marchionem generum suum cũ duodecim millibus armatorum in Poloniam misit, ad coercẽdum Ziemouitum & factionem eius, pacandamque maiorem Poloniam, quæ nouis motibus agitabatur. Transmisso autem Sigismundus Carpatho monte, apud Sandeciam statiua habuit. Quo cum proceres Cracouienses & Sendomirienses, siue vltro, siue euocati ad eum conuenissent, disceptatum est, an Ziemouito bellũ inferri fas esset, quod alij negarẽt, violandas esse inducias, alij cõtra iam ab ipso priore violatas esse contenderent. Vicitque hæc posterior sententia. Quapropter sumpsere & ipsi cũ Vngaris cõtra turbatorem publicæ pacis arma. Per Radomiensem igitur oram pacato agmine in Masouiam pariter Poloni & Vngari Duce Sigismũdo ingressi sunt, & Ziemouito nusquã faciente

Expeditio Vngarorũ aduersus Ziemouitũ.

pugnan-

pugnandi copiam, ditionẽ eius omnem crudeliter igni ferroq; vastarũt. Cæterum Ioannis fratris eius ditione abstinuere, propterea quod is quiescebat, nec temerabat pacta cũ Ludouico publice de regno inita. Peruastata Masouia Sigismundus, in Cuiauiam duxit exercitum & Brestam vndecim diebus obsedit. Inducię deinde semestres cum Ziemouito vsq; ad Pascha factę interuentu Vladislai Opoliensium Ducis: à quo Domaratus, cum studium suum operamq; Sigismundo probare vellet, cum Saxonibus & Pomeranis mercenariis è Cuiauia prædas agens, apud Inouladislauiam non leue detrimentum acceperat, quod per ditionem eius ipso inuito Cuiauiam infestasset. *Masouia vastatur.* *Sigismũdus Cuiauiam infestat.*

Dum hæc ita geruntur turbanturque in Polonia, Lithuani occasionẽ bene gerendæ rei nacti, Iagellone Olgerdi filio Duce Masouiam inuasere: Drohicinum arcem, quam Ioannes Dux Masouiorum Keistuto Duci socero suo ciuili bello occupato, non ita multo ante vna cum Mielnico, Camenecia, & Surasso interuerterat, obsidione vallauere. Forte tunc aberat præfectus arcis Sassinus Magister curiæ; qui, vbi de periculo arcis, in qua nil ipse præsidij reliquerat, accepit, cum subitaria triginta hastatorum & sexaginta balistariorum manu accurrens, & facto cuneo per medios hostes in arcem perrumpens receptꝰ est à suis. Qua eius audacia Lithuani de spe potiundæ arcis deiecti, abire parabant. Interim Russi quidam, à quibus ora illa fere habitabatur, proditionẽ cum eis pacti, arcẽ incenderunt, & per funes in stationes hostium sese demiserunt. Lithuani arcem flagrantem summa vi oppugnarunt, ne quod spacium Polonis restinguendi incendij darent. Ita plurimi partim hausti incendio, partim hostilibus telis necati sunt. Præfectus vero cum paucis reliquis omni ope desperata viuus in potestatem hostium venit. *Lithuani Masouiam vastant.*

Turbauerat vero Polonorum mentes Elisabetha Regina, quod Heduigin filiam ad constitutum tempus ipsis non mittebat. Itaq; frustra expectato Nouembri ac Decembri mense, post initium noui anni millesimi trecentesimi octuagesimi quarti Sendiuoius Subinius Palatinus Calissiensis & Præfectus Cracouiensis, de sententia Episcopi & aliorum procerum Cracouiensis conuentus cum nobilissimorum quorumque adolescentum comitatu ad Elisabetham Iaderam vsq; Dalmatiæ profectus, statum rerum Polonicarum, & postulata Procerum diligẽter exposuit: petiitq; ab ea vt quamprimũ Hedvigim ad breue tẽpus in Poloniam mitteret, coronatam mox ipsi remissum iri pollicebatur, vt cũ ipsa esset, donec adolesceret. Quum vero moras Elisabetha necteret, & aliam ex alia excusationẽ quęreret, ambiguisq; respõsis Sẽdiuoium duceret, exacerbatus ille, iram non obscure præ se ferre, velleq; discedere innuit. Quod vbi Regina animaduertit, verita, ne is, in cuius potestate erat Cracouia, reuersus turbas cieret, Ioannẽ Tarnouium Castellanum Sẽdomiriensem ad occupandam arcem Cracouiensem misit: Sendiuoium autẽ discedere vetuit. Non latuit Sendiuoium Reginæ consilium: itaq; vnum de comitibus fidelẽ curriculo mittit Cracouiam, qui Tarnouij aduentum anteuerteret, curaretq;, ne arx ipsi dederetur, etiamsi ipse extrema pateretur. Ipse vero clam sese Iadera euoluens, fere intra viginti quatuor horas sexaginta milliaria bene longa (vt sunt Vngarica) crebro mutando equos emensus, Cracouiam lassus peruenit, & proceres de omnibus rebus certiores fecit. *Send. Szubinius Iaderam ad Reginam proficiscitur.* *Consilia Reginæ.*

Indixerãt Lelouiam comitia minores Poloni ad secundã diem Martij: sed adueniente Sendiuoio, Radomscum ea transtulere, vt maiores quoq; Poloni ad ea propinquitate loci inuitati venirẽt, & in cõmune de Republica cõsulerent. *Comitia Radomscia.*

rent. Vbi cum multa de superbia & frustratione Elisabethæ, de sedandis dissidiis, ac de nouo Rege creando tractata essent, neq; tamen creatio noui Regis malorum finem allatura esse videretur, eo quod neque foris pacem ob violata pacta cum Ludouico inita, neque domi quietem in tantis animorum ac studiorum dissensionibus habituros se esse iudicabant, tandem placuit, vt Reginæ animum adhuc leuiore legatione pertentarent, si forte legati humilitas, quę magnam offensionem & alienationem animorum significaret, pertinaciam Reginæ frangeret. Deinceps vero, ne quis omnino ad eam neque publice, neque priuatim proficisceretur. Statuta Reginæ dies octaua Maij, vt Heduigim Cracouiæ tandem sisteret, si regnare eam in Polonia vellet. Ni faceret, aliter sibi prouisuros esse. Hæc vt ita rata manerēt, iureiurando se mutuo obstringunt.

Missus est itaque cum his mandatis Prædislaus Vauelius, equestri familia non illustri: qui commouit Reginam, ita, vt Sigismundum generum suum, viris, equis, armisque instructum, ad gubernādam Poloniam, tantisper dum adolescat Heduigis, mitteret. Quod vbi apud Polonos proceres percrebuit, indignati ludibrio se esse fœminæ, eiusque & Vngarorum arbitratu sibi præfectos atque adeo dominos imponi, & Sigismundū peculiariter perosi, exercitum contrahunt, & ad Sandeciam contēdunt: inde Lubouuliam siue Liblium, quæ tunc Vngariæ ditionis erat, legationem ad Sigismundum mittunt: monent, ne se inuitis in Poloniam veniat: si secus faciat, pro hoste se eum habiturum esse. Itaque repressit gradum Sigismundus: sed illud impetrauit à Polonis, vt nonnulli de primoribus ad se venirent, ac de rebus quibusdam secum constituerent. Missi Spitco Melstinius, Sendiuoius Subinius, & Ioannes Tarnouius: à quibus illud modo impetrauit Sigismundus, vt aduentus Heduigis ad Pentecosten vsque expectaretur. Author expectandi maxime Sendiuoius fuit, quod ei Sigismundus receperat, liberaturum se esse nobiles illos adolescentes, qui post fugam ipsius Iaderæ detenti in custodia asseruabātur, qui fere propinqui erant Sendiuoij. Neque tamen præstitit promissa Sigismundus propter motus fortassis illos Vngaricos, quibus agitabatur. Interim rursus nō quiescebat maior Polonia, certatumque est mutuis cædibus ac captiuitatibus inter proceres & equites. At vero Cracouienses & Sēdomirienses proceres ad octauum diem Maij, quemadmodum cōstituerant conuentum rursus egere apud Sandeciam, Heduigisque aduentum præstolabantur. Sed cum ea non veniret, placebat rursus oratores mitti in Vngariam, ni Prædislaus Vauelius dissuasisset, quod diceret, aut se mendacij, aut conuentum omnem leuitatis argutum iri, si, cum constituissent, & Reginæ denunciassent, neminem se deinceps nec publice, nec priuatim ad eam proficisci passuros esse, nouam legationem mitterent, contemptumque iri eam legationem. Itaq; placuit in commune, vt mittenda legatione pariter & creando Rege ad tempus adhuc supersederent.

Sigismūdus in Poloniam venire prohibetur.

Maioris Poloniæ motus.

Conuentus Sandeciæ.

Sendiuoius vero Subinius, cuius animū inprimis angebat nobilium adolescentium detentio, priuatim in Vngariam profectus, perfecit tandem, vt Heduigis in Poloniam veniret. Comitati sunt eam Demetrius tituli sanctorū quatuor coronatorum Presbyter, Cardinalis, & Archiepiscopus Strigoniensis, & Ioannes Chanadiensis Episcopus, & plures alij proceres Vngari. Ad cuius aduentus famam exciti Polonorum Proceres cum frequēti Nobilitate Cracouiam accurrere, & qui tempore aduenerant, venienti vsque

Heduigis in Poloniam aduentus.

ad fi-

ad fines Vngariȩ obuiam profecti sunt. Deducta Cracouiam honorifice cum perampla ac splendida aurea & argentea, & stragulæ vestis supellectili, idibus Octobris (qui dies memoriæ diuæ Heduigis Lignicensis apud Polonos festus est) Regina Poloniæ renunciata, & à Bozenta Archiepiscopo solenni ritu inuncta & coronata est, magna omnium lætitia & fausta acclamatione; regnique amplissimi administratio teneræ puellæ commissa. Lenitum erat in animis Polonorum Regis desiderium, propter suaues & liberales mores Heduigis Reginæ, cum verecundia, modestia, prudentia, decentique suauitate coniunctos: quarum virtutum non vulgare condimentum erat, forma corporis eximia. Nec grauatim viri muliebri imperio parituri esse videbātur, nisi ad domesticas procerum dissensiones sedandas, & externorum bellorum impendentium motus, parum auctoritatis & præsidij fore in puella iudicassent. Nec satis in tuto Reginæ pudor illa ætate, illaque forma, & necessaria cum viris consuetudine sine coniugio futurus erat. Adhæc posteritati quoq; prospiciendum erat. Itaq; noua cura procerum animos incessit, de adiungendo Reginæ marito, qui regiam dignitatem, molemque rerum maximarum recte sustinere posset. Destinarat quidem Ludouicus Rex adhuc viuens generum sibi & successorem in Vngaria, siue in Polonia, Vilhelmum Austriȩ Ducem, quem puerum admodum in aula sua educarat, promisso ei Heduigis filiæ matrimonio. Sed non magnopere Polonis placebat eum habere Regem, qui propter paternum principatum lōgo spacio & interiectu terrarum à Polonia distantem, longius aliquanto à regno abfuturus esset: nec multum opis princeps tenui fortuna & potentia domestica Poloniæ in rebus dubiis afferre posset.

Heduigis regina Pol. renunciatur & coronatur.

De Rege marito consultatio.

Dum autem diutius de re tanta consultatur, commodum aduenerunt ab Iagellone magno Duce Lithuanorum Oratores Skirgello & Borissus fratres Principis, perampla munera Heduigi Reginæ attulerunt: coniugium eius regnumque dotale Principi suo petiuerunt: multa magnaque pollicentes, quæ ad amplitudinem Reipublicæ Polonæ, & ad incrementum religionis Christianæ pertinere videbantur. Non surdis auribus oratio illa à Proceribus Polonis audita est. Cæterum Heduigis abhorrebat à barbari matrimonio. Propositæ oratoribus causæ, quamobrem non impetrarent, quibus de rebus venissent: nimirum quod Christianæ cum barbaro nuptæ esse non liceret, & quod pacta iam quædam cū Vilelmo Austriæ Duce de matrimonio prius intercessissent, adiecta ducentorum millium florenorum pactione, ni pactis conuentis statum esset. Ad hæc oratores responderunt. Quod ad religionem Christianam attineret, Iagellonem cum cæteris fratribus Christiana matre natum, iam inde ab ineunte ætate Christiana religione imbutum, non alienum ab ea gerere animum, quamuis eius mysteriis de more initiatus non sit. Illa vero ducenta millia ipsum etiam præstaturum, ac si necesse sit, exoluturū esse, thesaurosque suos omnes & maiorum suorum in Poloniam comportaturum, & Lithuaniam Poloniæ adiuncturum, vt eodem deinceps cum ea imperio censeatur. Permouebant hæc magnopere Polonorum animos: magna videbatur fore ad amplitudinem regni Lithuaniæ accessio: perutile non modo pacem, verum etiam auxilium eius gentis adiungere, cuius hostiles excursiones, quibus magna pars Poloniæ superiori tempore ad vastitatem redacta esset, perdifficulter cohiberentur: præclarum & gloriosum nomini Polono, si eius opera Lithuania religionem Christianam susciperet. Verum

Legatio Iagellonis ad Reginam & Polon. proceres.

Conditiones futuri matrimonij.

Oratores Lithuani in Vngariam profecti. *Responsum Elisabethæ Reginæ.*

tamen nihil præter senioris Reginæ sententiam iis de rebus statuendum esse visum est, ad quam Heduigis etiam prouocabat, cum aliter Procerum postulationem recte refutare non posset. Itaque missi ad Elisabetham oratores in Vngariam, optatum responsum retulere. Respondit enim eis Elisabetha: si id Poloni ex re sua publica fore existimarent, nõ remoraturam se esse eorum commoda, neque religionis Christianæ incrementa præcisuram. Nec multo post in Croatiam cum altera filia tendens ab Horuato Bano è medio sublata est. Hoc responsum Elisabethæ quum in Poloniam relatum esset, de vniuersi conuentus sententia (in quo tamen pauci aderant ex maiori Polonia, siue quod Ziemouito fere fauebant, siue quod intestino bello distinebantur) Lithuani oratores dimissi, & Vulodicus Ogrodonecius, & Cristinus Ostroui⁹, itemque Petrus Szafranecius, & Hincia Roscouicius, legati ad Iagellonem cum eis missi sunt, vt eum ad coniugium Heduigis & regnum Polonorũ vocarent, si is supra memoratas conditiones accepisset, iureiurandoque suo stabilisset: vna insuper adiecta, de recuperandis iis, quæ in eum diem à iurisdictione Polonorum Regum quoquo modo exciderant. Cum Ziemouito autem transegit Regina his conditionibus, vt is munitiones in Polonia sub interregno captas redderet: ac pro iis decem millia sexagenarum Pragensium ab ipsa acciperet. Cuiauiam autẽ hypothecæ nomine retineret, donec ea pecunia sibi numeraretur. Captiui vtrinq; dimitterentur liberi. De iniuriis intra inducias vltro citroq; illatis & acceptis, delecti vtrinq; arbitri arbitrarentur: pactum, quod de Lęcicia cum Proceribus Polonis Ziemouitus inierat, esset irritum: deniq; Mogilnense monasterium idem Ziemouitus recuperaret, ac redderet.

Polonorum legati ad Iagellonem.

Reginæ pacta cũ Ziemouito.

Vilhelmus Austriacus Cracouiam appulit.

Dum hæc ita fiunt, interim Vilhelmus Austriacus certior factus de statu rerum Polonicarum, ac de propensa Heduigis Reginæ erga se voluntate, eius ipsius nutu (vt creditum est) à Gnieuossio Daleuicio Succamerario Cracouiensi (cui se illa concredebat) admonitus, ne ipse sibi deesset, cum splendido comitatu & apparatu magnisq; diuitiis Cracouiam inopinat⁹ aduenit. Sed arcis ingressu Dobeslai Curosuancij Castellani Cracouiensis, & aliorũ Procerum autoritate prohibitus in vrbe diuertit: conuenitq; cum eo identidem Heduigis Regina in cœnobio diui Francisci luce clara, aulico suo virorum ac puellarum comitatu stipata, choreisque indulsit: & in vrbe optatis nuptiis cum eo defungi tentasset, nisi Demetrius Goraius Thesaurarius regni ei dissuasisset. Intelligens autem Vilhelmus, palam sibi Polonos Proceres aduersari, simul de aduentu Iagellonis certior factus, post aliquantam moram clam se euoluit Cracouia, depositis apud Gnieuossium thesauris, quos secum apportarat. Vnde Gnieuossius postea multas amplasque possessiones sibi comparasse existimatus est, sed quæ tamen à liberis eius deinde turpiter distractæ & dilapidatæ sunt.

VLADISLAVS IAGELLO.

Anno Chr. 1386.

Aduentabat iam cum fratribus Iagello, & cũ magno comitatu Lithuanorum: sed ei Heduigis nupturam se non esse præ se ferebat, Vilhelmi amore capta, cui se à patre desponsam esse, eodemque lecto paruulam cum paruulo cubuisse asseuerabat. A Iagellone vero eo magis abhorrebat, q; eum breui statura, deformem, & barbaris moribus esse accepisset. Negabant Proceres, valere id matrimonium, quod inter impuberes contractũ esset. De Iagello-

gellone autem orabat Reginam, vt maiorem Reipublicæ & religionis Christianæ propagandæ, quam suarum voluptatum ratione duceret. Vbi emollitus est muliebris animus, cum multiplici persuasione & precibus, tum legatione Zauissæ Olesnicij, qui ad contemplandam speciem moresque Iagellonis per speciem salutandi missus, vtraq; commodiora opinione in illo esse renũciarat, tum demũ pauci proceres ei obuiam profecti sunt, in quibus principem locum Spitco Melstinius Palatinus Cracouiensis obtinebat. Plures eum Cracouiæ cum Regina expectarunt. Aduenit autem Cracouiam Iagello duodecima die Februarij anno Christi millesimo trecentesimo octuagesimo sexto habens in comitatu suo cum alios Duces & proceres Lithuanos atque Russos, tum Borissum & Suidrigellonem fratres germanos, & Vitoldum patruelem. Iam enim eum sibi è Prussia reuocatum reconciliauerat, concesso ipsi Grodnensi dominatu, Brestia, Drohicinio, Mielnico, Bielsco, Surasso, Camenecia, & Volcouisco oppidis ac territoriis, pactus sibi fidẽ & obsequium eius. Adueniens in thalamo Heduigin Reginam magna cum admiratione eximiæ formæ eius salutauit: postridie vero perampla ei dona cum Vitoldo, Borisso, & Suidrigellone misit. Priusquam autem cum Heduigi matrimonium iniret, vna cum fratribus & proceribus, atq; vniuerso comitatu suo (exceptis iis, qui iam apud Russos initiati erant) decimaquarta die mensis Februarij à Bozenta Archiepiscopo, & Ioanne Episcopo Cracouiensi sacro fonte ablutus, & Christianæ religioni initiatus, Vladislai nomen accepit: atque ita mox matrimonium cum Regina solenni ritu cõtraxit, Lithuaniamque omnem cum Samogitia, & ea parte Russiæ, quæ in ditione ipsius, fratrumque & patruelium eius erat, Poloniæ iure sempiterno adiunxit, & in vnum corpus redegit, iureiurando interposito, & obsidibus datis ipso Vitoldo, Michaele Duce Zaslauiensi, & Lubarto Duce Lucensi. Quarto autem die post inunctus ab Archiepiscopo diadema regium nouum suscepit. Nam vetus in Vngariam à Ludouico asportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in vrbem solenni pompa deductus, & in foro posito solio collocatus iusiurandum à Cracouiensibus & cæteris oppidanis de more accepit. Lithuani quoque & Russi Duces atque Proceres, qui tunc aderant, in verba Regis & Reginæ iurarunt: indultumq; est postea conuiuiis, choreis & lusibus complures dies.

Iagello aduenit Cracouiam.

Baptisatus nomen Vladislai accepit.

Cum Heduigi matrimonium contrahit.

Vladisl. Iagello coronatur.

Per hos dies Magister Crucigerorum Prussicorum Cõradus Zolner, spreta inuitatione Regis & Reginæ, qua ad nuptias per Demetrium Goraium inuitatus erat, hostiliter in Lithuaniam vacuam tũc ducibus & militibus duplici agmine inuasit: & longe lateque eam depopulatus, Lucomliam arcem vi cepit, Andreamque Iagellonis fratrem, apud Russos religionem Christianam professum, quo autore & concitatore expeditionem illam susceperat, ei præfecit: cui se Polocenses quoq; dediderũt. Eodem vero tempore ex composito Russorum Smolensciorum Dux Suentoslaus Lithuaniam & ipse circum Vitepscum & Orsam vexauit, Mescislauiamque oppugnauit. Hæc vbi accepit Iagello, mox Skirgellonem & Vitoldum cum Lithuanis, & cum Polonis voluntariis in Lithuaniam misit: qui festinantes, cum Crucigerorum exercitum Lithuania excessisse didicissent, Lucomliam partim trucidato, partim eiecto Andreæ præsidio receperunt. Inde Mescislauiam profecti, nihilo maiori negocio oẽm eam oram in potestatem suam redegerũt, Suentoslaoq; interempto, filium ei⁹ Georgium iurare in verba Vladislai & Skirgellonis

Cruciferi Lithuaniam vexat.

Suẽtoslaus Dux Smolensciorum Lithuaniam infestat.

Smolenscij à Polonis & Lithuanis subacti.

nis iussum, Smolensciis præfecerunt. Poloscum quoque recuperarunt, ac de auctoribus defectionis pœnas sumpserunt. Dedit & Andreas Dux postea temeritatis suæ pœnas, toto triennio in arce Chencinensi squalore carceris confectus.

Cæterum Rex ipse Iagello, perfectis rite solennibus regni suscepti ceremoniis, ad pacandam maiorem Poloniam animum intendit: profectusque eo cum Heduigi Regina, & magno comitatu armatorum minorum Polonorum, Posnaniæ sacrum pascha peregit, & Grimaliorum atque Nalenciorum familias, capitalibus odiis inter se dissidentes, cum ducibus suis Domarato & Vincentio Palatino, in concordiam reduxit. Bona Ecclesiastica à quibuscunque per vim siue dolum occupata erant, iustis dominis restituit: Bartholomæum Cosminium, prædonicam exercentem, & venire ad se cõtumaciter & præfractę recusantem, proscripsit: Ioannem Venetium iudicem terrestrem Posnaniensis tractus, qui propter iniusta iudicia, & scelera perpetrata cruenti dæmonis cognomen meruit, confiscatione bonorum & carcere puniuit. Quum autem Gnesnam venisset Vladislaus, & commeatum siue stationem, vt vocant vulgo, à collegio eius basilicæ petiisset, nec impetrasset, fertur more barbarico oppignorasse facultates adscriptitiorum ecclesiæ. Verũ cum eam ob rẽ sacris ciuitati interdictũ esset à Nicolao Strosbergo Præposito & vicario Archiepiscopi, reprehensus à Regina Vladislaus, pignora capta reddi iussit. Ibi illa suspirans: Pignora quidem reddemus inquit, agrestibus, cæterum lachrymas quis eis reddet. Sic tunc res maioris Poloniæ perturbatas admodum placide Vladislaus composuit. Autumnus totus cum æstate his rebus constitutendis datus. Hyeme & sub anni sequentis initium Vladislaus nouus Rex ingenti procerum atque equitum Polonorum caterua stipatus, vna cum Regina in Lithuaniam se contulit: Archiepiscopum Gnesnensem, & multos sacerdotes, ac pios homines secum ducens. Ziemouitus etiam & Ioannes Masouiorum, & Conradus Olsnicẽsium Duces eum comitati sunt.

Rex in maiorem Poloniam cũ Regina se recipit.

Iudex iniustus punitus.

Conuentu Vilnam indicto ad initium quadragenarij ieiunij, cõuenerunt eo Skirgello Trocensium, Vitoldus Grodnensium, Volodimirus Kiouiensium, & Coributus Nouogrodensium Duces, fratres Principis, & infinita equitum plebisque multitudo. Ibi de religione Christiana populariter suscipienda, ac de exterminando cultu falsorum Deorum & omni superstitione diligenter actum, ipso Rege maximam ei rei nauante operam, non solũ hortando, ac orando, & præmiis inuitando, sed etiam docendo: quum Polonici sacerdotes linguæ imperiti essent, ipse autem Russicam callens, Polonos loquentes intelligeret. Ægre gens barbara maiorum suorum religionem relinquebat: sed cum iussu Regis sacer ignis extinctus, templum araque eius diruta, & adytum (vnde oracula à sacerdote edebantur) euersum Vilnæ esset, necatique serpentes & succisi luci, quos pro diis colebant, nulla cuiusque læsione (quod præter opinionem barbarorum acciderat:) tum vero barbari vanitate sua agnita alacriores ad Principum suorũ religionem facti, & aliquot diebus capita religionis, quod Symbolum vocatur, & orationem Dominicam (pio Rege nullum laborem subterfugiente) edocti, Christianis mysteriis de more initiati sunt. Sed cum immensi laboris esset, singulos sacro fonte tingere, nobilioribus tantum hic honor habitus est: reliquum vero vulgus turmatim distributũ, aqua lustrali siue sacra à sacerdotibus conspersum est: vnum-

Conuentus Lithuanorum.

Regis studium religionis Christianæ propagandæ.

Lithuani baptisantur.

ſcientibus Cruciferis reuertit, & in itinere tres arces eorum Samogitis confines, cum velut ſocius & amicus intromitteretur, cepit & exuſſit, præfectis & præſidiariis militibus Cruciferorum partim cæſis, partim in ſeruitutem abductis, vt aliquo tamen cum munere ab hoſtibus ad ſuos rediret. Cum autem ſpem ſibi datam à Rege diutius duci videret, conſilium cepit Vilnæ per proditionem capiendæ. Verum fraude intempeſtiue detecta, ſpe fruſtratus, in Pruſſiam, reconciliatis ſibi per literas & internuncios Cruciferis, ſeſe recepit, indeque biennio Lithuaniam cum auxiliis eorum infeſtauit.

Vitoldus iterũ tranſit ad Cruciferos.

Lites & ſimultates inter Regẽ & Reginã.

At in Polonia lites & ſimultates inter Regem & Reginam, ſuſpicionibus quibuſdam ac ſuſurronum delationibus excitatæ eouſq; increuerant, vt nõ longe eſſent à diſſidio, ni ſe Primores interpoſuiſſent. Conuenit tandem, vt delatores vtrinque ederentur. Editus eſt Gnieuoſſius Daleuicius Succamerarius Cracouienſis, qui optimam fœminam Heduigin Reginam clam apud maritum Regem probri inſimularat, quod diceret, abſente illo Vilhelmum Auſtriacum Cracouiam ſecreto veniſſe, & aliquot diebus cum Regina conſueuiſſe. Qua de re ſatisfecit Regina Regi iureiurando: verum in Gnieuoſſium iudicium de infamia Viſliciæ in conuentu Procerum inſtitutum eſt: ibique accuſatus & damnatus Gnieuoſſius, quum non probaſſet, quæ dixerat: nec dixiſſe ſe negare poſſet, ex decreto iudicij mentitum ſe eſſe clara voce & latratu ſubter ſcamnum edito profeſſus eſt. Eſt autẽ ea grauiſſima apud Polonos & infamiæ plena mendacij retractatio, quæ fit publice latratu canino adiuncto. Ita ſublata omni ſuſpicione, amor cõiugalis eſt inter Regem & Reginam redintegratus.

Mendacij retractatio pœna apud Polonos.

Regis expeditio in Lithuaniam.

Fecit deinde Vladiſlaus Rex anno Chriſti milleſimo trecenteſimo nonageſimo expeditionem in Lithuaniam, vt gliſcens inter Lithuanos & Ruſſos ſtudio partium diſſidium reprimeret, Vitoldiq; potentiam frangeret, atque excurſiones arceret: cuius iuuandi gratia Cruciferi exercitum in Germania & aliis exteris oris comparabant. Tenebantur Vitoldi præſidiis arces Breſtia, Camenecia Podlaſſenſis, & Grodnum, è quibus crebræ fiebant in finitimas oras excurſiones. Eas igitur arces primũ Rex in ditionem & poteſtatẽ ſuam redigere adortus, Breſtam intra decimum diem occupauit, & Hinciam Rogouium Polonum cum præſidio ibi collocauit. Inde, cum Poloni milites impatientia frigoris (nam initio Februarij hæc agebantur) & pabuli commeatuſq; penuria miſſionem efflagitaſſent, cum aulico ſuo comitatu & paucis voluntariis ad Cameneciam caſtra mouit, captamque nullo negocio arcem Zindrami Maſcouicij equitis Poloni fidei commendauit. Inde porro nihil paucitate ſuorum, ac dubia Lithuanorum ac Ruſſorum fide deterritus, tranſmiſſo Nemeno fl. ad Grodnum caſtrametatus eſt. Ibi conuenere ad eum Skirgellonis, Volodimiri, & aliorum Lithuanorum ac Ruſſorum Ducum, ac Procerum non contemnendæ copiæ. Coributhus vero Nouogrodenſium Seuerianorum Dux, cum Ruſſis de religione ſentiens, pro ſe ipſe cũ inſigni equitatu in caſtra Regis fratris venit. His copiis Grodnum, cum non facile vi caperetur, obſeſſum eſt. Non latebant hæc Vitoldum, nec ignorabat is, Grodnenſes diuturnam obſidionem ferre non poſſe. Protinus igitur cum non parua Cruciferorum manu in auxilium ſuis aduenit, ac cis Nemenum è regione arcis caſtris poſitis, nouam arcem in aggeſto ex terra tumulo munire inſtituit. Verum nihil ea re obſeſſi releuabantur. Et iam inferior arx inſpectante ipſo expugnata erat. Igitur intermiſſo cœpto opere, Vitoldus ferream

Vitoldus cum Cruciferis.

ream catenam nauibus deuectam per flumen ad arcem deligauit, eaque continuatis nauibus in flumine pontē iunxit, quo facilius laborantibus suis subueniret. Contra id opus regij milites ingētes pinus siue pinastros in ripa succisas, & in amnem deiectas secundo flumine implerunt, quæ impetu rapidi amnis celiter delatæ catenam perruperunt, nauesque nonnullas cum hominibus obluctantibus attriuerunt ac demerserunt. Ex quibus vnus quispiam Germanus in vlteriorem ripam ad regia castra, frustra inclamantibus suis, vt in vndis periret potius, quam in hostium potestatem veniret, enatauit. De quo rerum hostilium status omnis cognitus est. Insequenti autem nocte Vitoldus cum suis desperata defensione arcis fugienti similis discessit, & arx post quinquagesimum obsidionis diem in ditionem Regis venit. Nec sane multo leuior ea obsidio obsidentibus, quam obsessis fuit. Tanta enim commeatus pabulique penuria pressi sunt, vt vix ater panis (quali etiamnum vulgus Lithuanorum fere vtitur) militibus ad vescendum suppeteret: equis vero frondes arborum, ac vetus palea de rusticanis tuguriis detracta, ac per quatuordecim miliaria petita pabuli loco esset. Ab ea Grodni deditione Vladislaus Rex in maiorem Poloniam profectus est, in qua Varcislaus Pomeranorum Dux ritu ceremoniaque solenni iureiurando præstito in fidem & clientelam regni, ac in societatem contra Cruciferos à Rege receptus est.

Rex in maiorem Poloniam proficiscitur.

Interea vero, dum Rex expeditione Lithuanica occupatus fuit, fertur Heduigis Regina alterum de Polonis exercitum comparasse, & Iaroslauiam, Præmisliam, Grodecum, Haliciam, Trebouliam, superiorem Leopolim, & alias quasdam arces in Russia meridionali in potestatem suam redegisse, eiectis Silesiis & Vngaris, quorum fidei arces illæ à Ludouico Rege olim commendatæ erant. Maturescentibus autem segetibus, cum Lancaster Heinrici Regis Anglorum filius cum permagna Anglorum, Francorum, Germanorumque voluntariorum manu in Prussiam piæ contra barbaros militiæ opinione venisset, triplici agmine in Lithuaniam itum est, Vitoldi vindicandi restituendique prætextu, reuera autem, vt Lithuaniam sibi Cruciferi subiugarent. Ducebat autem vnum agmen Vitoldus, alterum Magister Cruciferorum Liuoniæ, tertium ipse dux belli Cōradus Valerodus Magister Prussię. Ad Caunam igitur initio eæ copiæ conuenere, inde ad Trocos peruentum, & mox ad ipsam Vilnam castra mota. Ibi regij hosti aduentāti, occurrere, cō missoq; prælio terga dedere, multis fortibus viris amissis. Deinde arx Vilnēsis inferior, quam Curuam vocant, vixdum obsessa à proditoribus Russis & Lithuanis succēsa est. Ex quo incendio cum sese Corigello frater Regis subduceret, ab hostibus exceptus, & capite plexus est. Cætera multitudo omnis in ea arce partim absumpta incendio, partim ferro hostili crudeliter cæsa. Ad quatuordecim millia hominum ibi periisse existimantur. Superiorem arcem Poloni cum Moscorouio præfecto tenebant, nec aut clade suorum, & cōflagratione arcis inferioris, aut minis hostium & ostentatione capitis Corigellonis, ac ne acerrima quidē oppugnatione, qua pars muri non exigua deiecta erat, ad deditionem cōpelli poterant. Veriti autem proditionem ipsi inter se custodias, ac cætera defendendæ arcis munia, submotis Russis ac Lithuanis, partiti sunt. Loca deiecti muri vel humo fimoq; opplebāt, vel coriis iumētorū laxe prætendebant, & sic ictus bōbardarum eludebāt. Skirgello quoq; Re-

Cruciferi Lithuanis bellum inferunt.

Lithuani à Cruciferis fusi.

Strages Lithuanorum.

gis frater noctu fere cum suis Lithuanis & Russis erumpens, non paruis detrimentis & cladibus hostes afficiebat. Cum autem plus minus tres menses arx irrito labore obsessa & oppugnata esset, primis demum Octobris diebus hostes magna non modo profanarum, sed & sacrarum ædium vastitate, & inermium hominum infantumque cæde perpetrata, ab obsidione discessere. Non paucos tamē & ipsi fortes viros in ea obsidione desiderauere. De Ducibus autem hinc Narimūdus Iagellonis, illinc Totiuilus Vitoldi frater periere: hic quidem tormēto ex arce ictus, ille vero in singulari certamine victus, captus, & pedibus ex vlmo iussu Vitoldi suspensus, & sagittariorum spiculis confectus. Depopulatus est deinde finitimam Prussiæ Samogitiam Vitoldus cum Commēdatore Ragnetensi & præfecto Insterburgensi, quibus hoc negocij datum erat à Magistro. Quare Vladislaus Rex opem laturus afflictæ patriæ, mense Nouembri magnis comitatus copiis, commeatuque copioso in Lithuaniam venit, & nutantes Russorum ac Lithuanorum animos liberalitate & largitione maxime lanearum vestium confirmauit. Nec tamen ibi diu moratus subministrato opportuno commeatu, Ioanneque Olesnicio in Nicolai Moscorouij locū suffecto, in Poloniam est reuersus, cum nullo modo Moscorouium in ea præfectura diutius retinere potuisset: qui partim Skirgellonis, quē postea Rex Kiouiensi oræ præfecit, superbia offensus, partim ob hostium potentiam, partim ob fluxam incolarum fidem aliquid laude dignum se prēstare non posse ratus magnopere se excusabat. Drohicinensem vero tractum cum Drohicino, Mielnico, & Bielsco arcibus Ioanni seniori Duci Masouiæ hæreditario iure donauit, pactus, vt is tractus, sicut ad Poloniam pertinebat, ita deinceps quoque pertineret. Idem autem eius nomine Dux Regi præstaret, quod alij Duces in Lithuania præstant. Hyeme postea Rex in Poloniam reuertit, ac milites in supplementum commeatum atq; arma Olesnicio in Lithuaniam transmisit.

Vladislai expeditio in Lithuaniam.

Vitoldus rursus ad Vilnam ducit exercitum.

Æstate sequenti rursus Vitoldus cum Cruciferis ad Vilnam duxit exercitum, spe proditionis ab iis, quibus exosus erat Skirgello (quem inde amotū esse nondum cognouerant) faciendæ inductus. Cognito vero aduentu hostium, Olesnicius oppidum, ne receptaculo esset hostibus, cremauit, septisque de viridi robore pluribus in locis extructis, aditum ad arces impediuit, & in venientes hostes ad ædem diuæ virginis intra mœnia vrbis impetum fecit. Animaduersa Polonorum audacia, desperataque ob amotum Skirgellonem proditione, Vitoldus & Cruciferi paucis diebus soluerunt obsidionem, & ne nihil egisse viderentur, reuertentes Vilcomiriam & Nouogrodecum castella supra Vilnam fl. vi cepere & incendere, interfectis Polonorum præsidiis. Duabus deinde aliis excursionibus eadem æstate Lithuaniam populati Mednicos & Velzanos in Samogitia exussere. Hyeme vero ad Caunam quæ regio præsidio tenebatur, profecti tres munitiones in circuitu excitarunt, Naugardum Metemburgum, & Ritteruerderum, ex quibus subiectam oram infestarūt. Porro Olesnicius, vt hostium conatus reprimeret, Alexandrum Viguntum Regis fratrem cum expeditis copiis ad expugnandas eas munitiones misit. Ceperat iam Vladislaum Regem eius belli satietas propter Polonicas occupationes, quibus distinebatur, & magnitudinem sumptuum. Cogebatur enim per omne id bellum frumento, leguminibus, & pecudibus submittendis non modo præsidiariorum, sed & totius gentis inopiam releuare, ne regio hostilibus excursionibus peruastata, & alioqui inculta tunc fere atq; steri-

Commeatus Lithuanis suppeditatus è Polonia.

sterilis desereretur, & ab hostibus occupanda permitteretur. Itaque Henricum Ziemouiti Masouij filium, qui Plocensis Episcopus post Sciborij mortẽ designat⁹ erat, subornat, vt ad Vitoldum profectus clam de pace ageret. Sublatus erat veneno per eos dies Alexander Viguntus Regis frater, qui propter industriam ac dexteritatem in rebus agendis Regi charus fuerat. De cuius morte Vitoldus vulgo insimulatus est. Hoc igitur sine liberis extincto, facilius de pace inter Regem & Vitoldum conuenit, cum Rex ei magnum Ducatũ posthabitis fratribus germanis superstitibus, policitus esset, cum quod illos ignauos, & venationibus modo ebrietatique deditos esse cerneret, tum vt se molestia belli Lithuanici & metu insidiarum Vitoldi liberaret. Hac igitur conditione Henricus Vitoldum Vladislao reconciliauit, & ipse iam hypodiaconus repudiato sacerdotio filiam Vitoldi Ringalam vxorem duxit. Sed paucis diebus veneno extinctus, temerati voti pœnas dedit. *Vitoldus Regi reconciliatus.*

Vitoldus autem rebus suis cum Vladislao Rege ex animi sententia compositis, Cruciferos & Germanos mercatores in Rittervverdero castello secũ commorantes comprehendit, & incenso castello vinctos in Lithuaniam abduxit. Veniens Vilnam Vitoldus cum captiuis, & non contemnenda præda parta de Cruciferis honorifice ab Olesnicio acceptus est. Quibus de rebus certior factus Rex ad finem mensis Iulij propere in Lithuaniam profectus, apud Ostrouum Vitoldum cum suo comitatu supplicem obuiam habuit, & clementer eum cõsolatus, cum Skirgellone in gratiam reduxit. Vbi Vilnam ventum est, ibi Rex Vitoldum amoto de præfectura Olesnicio, summæ rerum apud Lithuanos ac Russos præfecit, accepto ab eo iureiurando, quod in fide & clientela Polonorum semper futurus esset. Id anno Christi millesimo trecentesimo nonagesimo secundo actum est. Nec tamen concessus Vitoldo principatus pacem Lithuanis attulit. Nam Suidrigello & Skirgello indigne tulerunt, quod germani fratres Vitoldo patrueli à Rege posthabiti essent. Ac Suidrigello quidem cum minus animi & virium haberet, ad Cruciferos profugit, ac Lithuaniam cum eis vltro in Vitoldum incitatis, crebris populationibus diuexauit. Skirgello vero maiore animo & opibus præditus, ex æmulatione & iurgiis ad testatas cum Vitoldo inimicitias venit. Quorum malorum sedandorum causa Rex rursus cum Regina anno sequenti in Lithuaniam se contulit, Skirgellonem, adiecto ei Cremenecensi, Starodubensi, & Starotrocensi tractu, placauit. In posterum si quid noui diffidij inter eos ortum esset, conuenit, vt Reginæ arbitrio staretur. Ita rebus cõstitutis Lithuanicis Rex & Regina in Poloniam reuertere. Per hoc tempus Cruciferi incitante Suidrigellone Lithuaniam crebris excursionibus longe lateque vexarunt, munitiones etiam nonnullas ceperunt, & caput gentis Vilnam tentarunt, spe subornatæ per Russos monachos proditionis. Sed cum ab vno ex ipsis detecta esset proditio, sumptumque de consciis supplicium, Cruciferi re infecta recesserunt. *Redit in Lithuaniam.* *Rex in Lithuaniam se confert.* *Vitoldus M.D. Lithuaniæ creatus.* *Suidrigello ad Cruciferos profugit.* *Skirgelli cum Vitoldo inimicitia.* *Lithuania à Cruciferis vexata.*

Dum hæc ita aguntur in Lithuania, interea Rex & Regina studiis pacis occupati, muros arcis Cracouiensis qui humiles ad eam diem fuerant, altius excitarunt, præfectis vigilum, quos Burggrabios vocant, stipendia auxerunt, & vt singulos equites sagittarios in promptu semper haberent, iniunxerunt. In suburbano etiam Cracouiensi septentrionali, & in ora Clepardiæ oppidi monasterium tituli S. crucis inchoarunt, & in eo Slauos Benedictinæ sectæ Praga accitos, qui Slauica lingua sacris operarentur, collocarunt. Verum *Arx Cracouiensis firmata.*

morte Reginæ intermissum, consummatum non est. Aliud iidem monasterium in eodem suburbano occiduo, titulo sanctæ Mariæ in arena Carmelitis sodalibus mendicantibus condiderunt. Psaltarum quoque siue Psalteristarum collegium in Basilica Cracouiensi iidem instituere, attributo eis de salinis solario.

Sigismūdus Rex Vngar. venit in Poloniam.

Bellum cū Duce Opoliensi.

Venit per eadem tempora in Poloniam Sigismundus Vngariæ Rex visendæ Heduigis Reginæ causa: A qua dies aliquot Sandeciæ perhumane habitus, & post longos tractatus de rebus publicis & priuatis dimissus, in Vngariam reuertit. Mox bellum inter Regem & Vladislaum Opoliensem Ducem ortum. Causæ autem belli Regi hæ fuisse memorantur, vt se religione iurisiurandi, quod initio regni sui dederat, de recuperandis iis ditionibus, quæ superiori tempore à Polonia auersæ erant, exolueret, & Vladislaum imperium detrectantem suum coerceret. Nam neque reddebat ille, quæ prodiga Ludouici Regis donatione acceperat: neque iusiurandum dabat, se in fide & potestate Polonorum iure feudi semper fore. Quinetiam superbe legatis regiis responderat, ac tumulis etiam compluribus excitatis ditiones illas suas ad Zitnum oppidum à reliqua Polonia disiunxerat. Adhæc Inouladislauiense, Tucholiense, atque Tusnense territoria Rege inconsulto Heduigi filiæ, quæ cum Alexandro Duce nupta fuit, donarat. Magistro autem & ordini Cruciferorum primum Zlotoriam sex millibus sexcentis triginta duobus aureis Vngaricis, mox totam Dobrinensem terram quinquaginta millibus oppignorauerat. Eius belli præter Regem quinque Senatores erant conscij, & quo molitio belli occultior fieret, Vladislaumque incautum facilius opprimeret, præmisit Rex Cristinum Ostrouium Castellanum Sendomiriensem cum parte copiarum aduersus Dobrinum, ipse cum reliquo exercitu, cum se Ostrouium subsequi simulasset, deflexo itinere ad Olstinum castra metatus, tertio die eam arcem expugnauit. Postea ad cæteras arces, partitus cum Spitcone Melstinio Palatino Cracouiensi copias, aduentu Ducum Masouiorum auctas, sine mora discurrit, ne quod perterritis recolligendi se spatium daret, intra septimum diem Crepicia, Vielunum, Ostressouia, Breznicia, Bobolice, & Grabouia in deditionem accepta. Vladislaus vero Dux, è Silesia regias ditiones infestauit, mercatorum Polonorum ad Vratislauienses nundinas proficiscentium merces & facultates cum curribus diripuit. His igitur irritatus Rex, in ditionem eius paternam cum exercitu impetum fecit, Castella quædam & oppida cepit, & Opoliam primarium eius oppidum cum duabus arcibus obsedit. Et implorauit quidem Vladislaus Dux Venceslai Imperatoris & Regis Bohemorum opem, sed non impetrauit, eo quod icerat is paulo ante fœdus cum Rege Polonorum. Sed reuera ignauia Venceslai in causa fuit, quod clienti opitulatus non est. Cum igitur in illo nihil esset spei, Vladislaus aliam rursus gerendi belli ingreditur rationem & Duce Olesnicensium Conrado, aliisque deprecatoribus ad Vladislaum Regem missis, pacem impetrauit his conditionibus, vt ablata mercatoribus Cracouiensibus bona restitueret: Rex vero Lublineciam & Strelce arces, aliaque oppida de ipso capta iure belli retineret: quæ mox Spitconi Melstinio vtenda fruenda dedit. Ille autem postea Premislo Duci Teschinensium mille marcis, vt tum ferebant modicum

Vladislaus Opoliensis Regi reconciliatus.

æstem-

æs tempora, ea oppignorauit. Hæc acciderunt millesimo trecentesimo nonagesimo sexto.

Insequenti anno Rex Vladislaus iratus Cruciferis, quod ij violato fœdere arma contra se sumpsissent, Dobrinumque infestis armis petiissent, simulque, quod Lithuaniam infestare non intermitterent, magnamque iam Samogitiæ partem occupassent, bello eos persequi cogitabat. Verum abhorrebant ab eo Procerum animi, quod non ignorabant, se vniuersam Germaniam in se concitaturos esse. Itaque re in consultationem posita, cum maxima pars Senatus quieta consilia magis probaret, placuit, vt conuentus cum Cruciferis iis de rebus Inouladislauiæ ageretur, ad eumque conuentum vt Regina modo cum Proceribus proficisceretur: verebantur enim, ne Rex dolore acceptarum in Lithuania iniuriarum exacerbatus, asperiore aliquo dicto intempestiuum bellum exuscitaret. Sed neque hac ipsa ratione æqui aliquid à Cruciferis impetrari potuit: qui nectere moras & excusationes, Polonorumque patientiam eludere, vt sibi diuturnitate temporis possessionem Dobrini firmarent. Ibi Regina reprehensa eorum auaritia, & fœderis ac iurisiurandi violatione, tum superiorum temporum ingratitudine, qua in patronos suos Polonos vsi erant, diserte quasi fatidico ore adiecit: se quidem viuente nihil eos aduersi pro illis ausis passuros esse, post mortem vero suam maximis cladibus suis illa omnia expiaturos. Ita tunc rebus infectis, neque certa pace, neque aperto bello Inouladislauia discessum est. *Consultatio de bello Cruciferis faciendo.*

Hoc autem anno Vitoldus expeditionem in Tartaros suscepisse fertur: tribumque vnam Tartarorum, quam illi Ordam vocant, cum pueris & mulieribus abegisse, partem captiuorum Regi & Proceribus Polonis dono misisse, reliquos in Lithuania supra Vacam amnem prope Vilnam agris attributis collocasse. Qui ibi vsque in hodiernum diem manent, boni & diligentes patresfamilias, & virtutis priscæ, armorumque non immemores: ritus autem patrios Mahometicæ superstitionis adhuc seruant. Inescatus autem hac victoria Vitoldus, annum quidem vnum quieti, & comparandis maioribus copiis dedit. Quo anno Sigismundus Rex Vngariæ Cracouiam, siue visendi Regis ac Reginæ, siue res suas stabiliendi causa, magis etiam alienatis ab eo post cladem Nicopolensem animis Vngarorum, & non obscure nouas res molientibus, iterum venisse fertur. Et sane pepigit is tunc cum Vladislao Rege inducias ad annos sedecim. *Vitoldi expeditio contra Tartaros.* *Tartari in Lithuania collocati.* *Sigismūdus Rex Vngar. Cracouiam venit.*

Sequenti vero anno millesimo trecentesimo nonagesimo nono Vitoldus nequicquam dissuadentibus Rege & Regina, alteram expeditionem fecit in Tartaros: ad quam permulti de Polonica & Germanica Nobilitate gloriæ cupidi nomina dederunt. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis maxime insignes: Raphael Tarnouius, Sendiuoius Ostrorogius, Dobrogostius Szamotulius, Ioannes Glouacius Palatinus Masouiæ, Ioannes Dambrouius, Varsius Michouius, Socha Plocēsis Palatinus, Thomas Verincus, & deniq; Spitco Melstinius Palatinus Cracouiensis. Recēsitis itaq; apud Kiouiam copiis Vitoldus bonæ spei plenus, Scythiam cum infesto exercitu ingreditur. Imperabat tunc apud Tartaros Tamerlanes, humili quidem loco natus, verum scientia rei militaris, & felicitate eo potentiæ prouectus, *Vitoldi expeditio altera in Tartaros.*

vt duo-

vt duodecies centena millia hominum haberet in exercitu, ac Turcis profligatis, Imperatoreque eorum Baiazete capto, & in ferrea cauea feræ in modū secum circumuectaret, & Iberia, Albania, Armenia, Persia, Mesopotamia, Asia, Ægyptoque incredibili celeritate vastatis, orbem terrarum terrore nominis sui impleret. Cum hoc Vitoldus congressus, multitudine barbarorum obrutus, fusus est. Cecidere de Polonis plurimi, nec inulti tamen: in his fratres Regis Andreas, & Demetrius Coributus, & alij nouem Duces Lithuani & Russi. Vitoldus cum Suidrigellone patruele, Ostrorogio, & Szamotulio, cum inclinari aciem suorum cerneret, pernici fuga euasit. Melstinius quum seu fuga, seu Ducis hostium indulgentia, cui virtutem & prudentiam suam inter colloquendum de pace probarat, saluus esse posset, inter confertissimos hostes honeste occumbere maluit, quemadmodum ipse optarat, & prædixerat Paulo Sciucouio, timorem ipsi & amorem venustæ vxoris exprobranti. Sciucouius vero ille dictis, quam factis fortior, primus propemodum fugam iniit. Nec diu Tamerlanes ei victoriæ superstes fuit, eo ipso anno extinctus. Porro Tartari continuantes cursum victoriæ, in Lithuaniam populabundi vsque ad Luscum excurrerunt. Kiouienses tamen tribus millibus rublorum (continet autem rublus centum grossos) oppidum & agrum suum redemerūt. Sub idem fere tempus Heduigis Regina filiam Elisabetham Bonifaciam primo partu enixa est: eique post tertium diem extinctæ, nec ipsa diu superstes fuit, & in læua parte Basilicæ Cracouiensis ante aram maximam sepulta est, elata magnificentissimo funere, multorum Regum & Pontificis maximi Bonifacij noni splendidis legationibus celebrato: tametsi non ad exequias, sed ad leuandam de sacro fonte prolem regiam, Rege ipso inuitante, eæ missæ erant. Fuit autem Heduigis singulari pietate & sanctimonia vitæ prædita, ab omni fastu, leuitate, & iracundia aliena, ocij iuxta ac alienorum à suo statu negociorum fugiens, tempus omne suum vel diuino cultu, vel lectione eorum, quæ ad pietatem moresque formandos pertinerent, vel denique audiendis & leuandis viduarum, pupillorum, & aliorum miserabilium hominum querimoniis impertiebat. Facultates suas, quas amplissimas è paterna domo secum aduexerat, liberaliter in vsus egentium, in cultum diuinum, & in publicas vtilitates expendebat: ac præter ea, viuens aras duas in Basilica Cracouiensi dotauit. Pragæ domum amplam Lithuanis, qui honestis disciplinis operam darent, siue emit, siue condidit, possessionesque peramplas, vnde eis sumptus suppeditarentur, adiecit, quæ domus Reginæ vulgo dicitur. Moriens vero, quicquid habuit reliquum in supellectili, partim egenis dilargiendum, partim ad erigendam consummandamque Cracouiæ Academiam, quam Cazimirus Magnus Cazimiriæ inchoauerat, legauit, nūcupatis executoribus vltimæ voluntatis suæ, Petro Episcopo, & Ioanne Tencinio Castellano Cracouiensi. Donauit etiam Basilicæ Cracouiensi vestem ad sacra peragenda factam, margaritis & lapidibus pretiosis distinctam. Duo anni tempora, Quadragesimam & Aduentum Domini religiosa abstinentia & ieiunio semper coluit: delitias, pompas, & ostentationem diuitiarum ita contempsit, vt quum propinqua partui, regali cultu & magnificentia exornare cubiculum Regis absentis literis iuberetur, respondisse ei feratur: se pompam oēm & inanem splendorem pridem abdicasse, nec insciam esse, sæpe mortem partui comitem esse. Tum autem rectius se vilitate & neglectu mundani fastus

Vitoldus à Tartaris fusus cæsis ducibus Regis fratrib.

Tartari Lithuaniam & Russiam populantur.

Heduigis Regina moritur.

Virtutes & laudes Reginæ.

ſtus diuinæ benignitati, quæ ſterilitatis probrum à ſe amouerit, reſponſuram eſſe.

Iuſtis Reginæ peractis, Vladislaus Rex mœſtiſſimus, ac de retinendo regno addubitans, quod non ignoraret, ſe externum vxoris nomine apud liberam gentem couſque regnaſſe, in Ruſſiam ſeceſſit: cogitabatque vltro ſe regno abdicare, & ad paternum principatum reuerti potius, quam vt vi & armis cum ignominia pelleretur. Sed hæc eum cogitantem Proceres Poloni placide conſolati confirmauerunt, quum ei ſua ſtudia in poſterum quoque detuliſſent. Quod ſi quam id ei dubitationem faceret, quod alienus amiſſa vxore nil iam hæreditarij iuris in regno haberet, oſtendebant ei rei remedium, quod ipſa etiam Heduigis Regina moriens indicaſſe ferebatur, nimirum vt Annam Vilhelmi Ciliæ Comitis filiam, cuius ſororem iam Sigiſmundus Rex Vngarorum poſt Mariam in matrimonio habebat, ſecundam vxorem duceret. Eam enim iuſtam regni hæredem eſſe, propterea quod Caſimiri Regis neptis eſſet. Placuit conſilium Vladislao. Miſſi igitur oratores ad Hermannum patruum puellæ (nam pater iam obierat) Ioannes Obychouius Caſtellanus Sremenſis, Hincia Rogouius, & Ioannes Oſtrouicius, optata omnia retulere, ſimulque ſponſam ad decimum ſextum diem Iulij menſis anni ſequentis Cracouiam adduxere. Et cum ea nullius linguæ præter Germanicam gnara eſſet, octo menſes addiſcendæ linguæ Polonicæ operam dedit, priuſquam nuptiæ celebrarentur. Interea Rex in Lithuaniam profectus, pacta & fœdera cum Vitoldo & Lithuanis ſuo Polonorumque nomine renouauit: vbi promiſſum eſt, & literarum monumentis cautum, vt ſi Vitoldus ſine liberis decederet, in Regis & regni poteſtatem reciderent omnia, quæcunque is poſſediſſet vna cum magno Ducatu, excepta dimidia parte Nouogrodeci cum quatuor prædiis, quæ Sigiſmundo Vitoldi fratri cedere deberent, ea quidem lege, vt is tamen Regi & Regno ſit ſubiectus: exceptis etiam bonis dotalibus Annæ vxoris Vitoldi, quæ poſt eius demum obitum ad Regem & Regnum redire deberent. Hæc anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo primo acta eſſe literis ea de re tunc conſcriptis & conſignatis conſtat. Reuerſus autem Rex è Lithuania, cum à nuptiis propter deformitatem ſponſæ abhorreret, proceribus Polonis interuenientibus, menſe Februario apud Bieczum oppidum cum Cilienſibus proceribus conuentum habuit, nouiſq; pactis initis ſeu prioribus confirmatis, liberalibus diebus nuptias peregit: cui celebritati Reginæ mater Anna Caſimiri Regis filia, & Vitoldus cum vxore interfuere.

Rex in Lithuaniam proficiſcitur.

Pacta cum Vitoldo & Lithuanis renouata.

Regis ſecunda nuptiæ.

Per hæc ferme tempora Academia Cracouienſis ex teſtamento Heduigis Reginæ, & liberalitate Regis condita eſt: duæ domus ſiue collegia extructa, alterum Philoſophis & Theologis in platea, quæ nunc diuæ Annæ nomine nuncupatur, alterum Iureconſultis & Medicis, qua ex vrbe ad arcem itur. Acciti Magiſtri & Doctores omnis generis è Pragenſi Academia, cenſuſque iis in perpetuum attributi à Rege è ſalinis & telonio, & adiūcta omnia ſacerdotia ad ædem D. Floriani, præter Præpoſituram, vt vocant. Quietæ tunc res erant in Polonia, eoque florebant ſtudia pacis. Neque memorabile quidquam geſtum eſſe per hæc tempora memoratur: præter, quod perduellium quorundam vias publicas infeſtantium latrocinia tunc Rex Vladislaus coercuit, expugnata Sorſteno arce in Maſouia, quæ illis receptaculo fuerat. Fuere autem prædonum illorum principes Grotus Slupecius, & Ioannes Rogala

Academia Cracouia erecta.

Latrocinia à Rege coercita.

Castellanus Vladislauienſis. Quorum hic quidem captus, multis annis carcerem pertulit, donec in Zauiſſij Nigri gratiam dimiſſus eſt: ille vero euaſit, ſed arx eius Konari in Sendomirienſi tractu diruta eſt. Latrocinãdi vero occaſionem Slupecio dederat prior proſcriptio ob cædem Ioãnis Oſſolinij Caſtellani Viſlicienſis, dum diſceptant inter ſe de limitibus agri Præbendæ Sendomirienſis, quam filius Oſſolinij obtinebat, patratam.

Valachia Palatini iurant Regi Vladislao.

Anno ſequenti, qui fuit à nato Chriſto milleſimus quadringẽteſimus tertius, Valachiæ Palatinus Alexander, & mox Romanus Petri filius, cum è poteſtate & vinculis Suidrigellonis à Rege liberatus eſſet, iurati vna cum conſiliariis in verba Regis, ſe in poteſtate Regis atque Regni fore profeſſi ſunt. Romanus vero etiam ſocietatem belli contra quoſuis hoſtes, Prutenis & Lithuanis propter locorum intercapedinem exceptis, promiſit. Boguslaum vero Pomeranorum Ducem Rex in aulam ſuam ſuſcepit, octingentarum marcarum ſtipendium ipſi pollicitus, vt, quoties opus eſſet, cum centum haſtatis ſibi militaret. Porro Vilhelmus Marchio Miſnenſis fœdus & ſocietatem cum eodem Rege pepigit, itemque Vngari proceres cum Polonis: quo cautum eſt, ne alteri contra alteros Regibus ſuis opitularentur. Ad Regem quoq; Vladislaum iidem poſt de pace ac fœdere oratores cum certis mãdatis miſere: Sed an inter eos conuenerit, non liquet. Ac ne illud quidem conſtat, quid his fœderibus cauſam præbuerit, niſi forte odium Vngarorum, & perpetratum facinus in Regem ſuum Sigiſmundum. De quo magno ſtudio Vladislaus liberando laboraſſe fertur, ita vt regnũ quoque à proceribus Vngaris ſibi oblatum contemneret: cum Sigiſmundus Rex in vinculis ab eiſdem detentus, miſericordia nobilis matronæ, cuius filiis in cuſtodiam traditus erat, & opera Sciborij equitis Poloni, qui armis Polonorum & Bohemorum ſuperiores Vngariæ partes Poloniæ & Morauiæ finitimas in fide eius continuit, euaſiſſet.

Fœdus Marchionis Miſniæ cum Rege.

Vngarorũ cum Polonis fœdus.

Smolenſcij ſubacti à Vitoldo.

Cæterum Vitoldus magnus Dux Lithuaniæ cum Smolenſciis rurſus rebellibus bellum gerebat, fretuſq; Polonorum auxiliis, arcem Smolenſcum, in quã ciues & nobiliores quiq; vxores, liberos, & fortunas ſuas contulerant, aliquãdiu obſeſſam & oppugnatam amiſſis nõ paucis Polonis cepit, magnaſq; opes in ea repertas partim Vladislao Regi tranſmiſit, partim militibus, vt quiſque meritus erat, dilargitus eſt. Cæteras vero arces in deditionem accepit, & principatum omnem in formam prouinciæ redegit. Dux in Vngariam profugit, & in miniſterio Sigiſmundi Regis vitam finiuit.

Cruciferi Lithuaniam vaſtãt.

Cum Cruciferis quoque Pruſſicis & Liuonicis bellum paruo tempore intermiſſum Suidrigellonis opera ipſi recruduerat. Nunquam is tamen hoſtibus ditionẽ ſuam infeſtantibus occurrere auſus eſt: verum Liuones cũ prẽda reuertentes veſtigiis clam ſecutus, cum ij diuerſi domos abiiſſent, agros eorũ viciſſim lõge lateq; vaſtauit, pagos vicoſq; incendit, ac Dzuinam ſiue Duneburgum oppidum munitũ vi cepit ac diripuit: arcem vero oppido imminẽtem ſibi ſubiecit, incenſiſq; arce pariter & oppido ingenti cum præda in Lithuaniam ſe recepit. Nec multo poſt rurſus Lithuania hinc à Pruſſicis, illinc à Liuonicis Crucigeris vehemẽter peruaſtata eſt, multiq; in ſeruitutẽ abacti, quos Vitoldus permutatione captiuorũ liberauit. Vladislaus vero Rex, afflictæ patriæ vicem miſeratus, Suidrigellonẽ fratrem exulẽ, qui Crucigeros cõcitabat, è Pruſſia reuocauit, magno ære alieno, quod ibi cõtraxerat, exoluto: Ac ne quod ei cũ Vitoldo noui diſſidij ſeminarium relinqueret, Podoliam ei quinq; millibus marcarũ Pragenſium à filiis Spitconis Melſtinij redemptam conceſ-

Suidrigello è Pruſſia reuocatus.

Ei Podolia à Rege conceſſa.

concessit: itemque Strium, & Zidaczouiam in Russia, Szidlouiam, Stobniciam, atq; Drugniam in Polonia: adhæc mille quadringentas marcas annuas è salinis adiecit. Nec tamen ea Regis liberalitas Suidrigellonis animũ sanauit. Conuentũ postea Rex cũ Prussicis Crucigeris apud Racianzum Episcopi Vladislauiensis oppidum ad Pentecosten anni sequentis habuit, vbi sic de pace cõuenit: vt Rex quinquaginta vel (secundũ Dlugossum) quadraginta millia florenorũ Cruciferis exolueret, Dobrinumq; & Zlotoriam reciperẽt: sed vt ratas tamẽ Magistri donationes ac largitiones haberet, & pacta à Casimiro Magno cum eis conuenta rata esse iuberet. Deinde vt Nouogrodi magni dominatus Regi, Samogitia vero Cruciferis cederet: ipsi vero, vt omni iure, quod habebant in Lithuania, sese abdicarẽt: nec paterentur hostilem aliquẽ exercitũ per ditiones suas in Lithuaniam transire, neq; ipsi per eam sine permissu Regis copias suas ducerent: neq; receptarent proscriptos è Lithuania, ac ne profugos quidẽ propinquos Regis: deniq; vt liberam mercaturã ac societatẽ haberent inter se Lithuani atque Pruteni. His autem conditionibus implendis annuum tempus constitutum. *Conuentus Regis cum Cruciferis.* *Pax & pacta cũ Cruciferis.*

Sic necessaria magis, quam speciosa pace facta, Vladislaus Rex inuitatus à Magistro Toruniam cum magna Procerũ parte diuertit, triduoq; ibi mansit, magnifice & splendide acceptus. Per quos dies simulacro equestris pugnæ inter Crucigeros & Polonos ædito, cũ superiores illi fere essent in eo genere, ad extremum tñ Dobeslaus Olesnicius Polonus palmã & brabium obtinuit. Inde discedens in maiorẽ Poloniam diuertit, æstateq; ibi exacta, & particularibus conuentibus habitis (qui tunc primũ haberi propter nouam rem cœperunt) Corcinum, quo comitia toti Poloniæ ad vndecimã Nouembris diem indixerat, venit, perfecitq; precario, vt sibi redimendi Dobrini causa agraria contributio noua omnium ordinũ consensu extra ordinẽ decerneretur, nẽpe deni grossi in mansum, ab agrestibus tantum & oppidanis cultum. Ex qua contributione cum ordinaria illa binorum grossorum, quæ rastralis nuncupatur, coniuncta, ad centum millia marcarũ tunc redacta esse memorantur. *Rex Toruniam petit, à Magistro inuitatus.* *Comitia Corcini.* *Agraria contributio decreta.*

Vratislauiam deinde Rex splendido plus quam quinq; millium equitatu comitatus profectus est, cum Venceslao Rege Bohemorum, illo postulante, cõgressurus. Animaduertebat enim Venceslaus, se de summa rerum periclitari. Bis captus, & ab imperio amotus erat. Palam ab eo Sigismundus frater, vt sibi Bohemia cederet, contendebat, & non obscure ei fauebant Bohemi proceres. In gratiam etiam eius Dux Austriæ Morauiam infestare videbatur. Quo igitur obuiam iret conatibus aduersariorum Venceslaus, & regnũ suum stabiliret, Regis Poloniæ amicitiam & societatem certo fœdere sibi adiungere satagebat. Itaq; aduenientem perhumane lauteque accepit, non sine admiratione opum eius: ita vt etiam Zbigneo Brezio Marescalco regni cum sexcentis equitibus antecedenti, Regem in eo comitatu adesse ratus, extra vrbem obuiam prodiisse dicatur. Octo diebus de fœdere inter consiliarios tractatum est, & eo res propemodum perducta erat, vt Bohemus Polono Silesiam omnem redderet, Polonus illi vicissim cum quadringentis hastatis equitibus, si quando res ita posceret, præsto esset. Sed vel indigna res visa est Polonis proceribus, Bohemis esse obnoxios: vel certe Ioannes Zmiritius, consilio & autoritate præstans inter Bohemos, superueniens, rem infectam fecit. *Vladislaus R. cũ Venceslao Bohem. R. Vratislauiæ congreditur.* *Acta inter Polonos & Bohemos.*

Dum hæc ita fiunt, nihilo tamen magis fida pax Polonis fuit à Crucife-

Ioannes Masouiæ Dux à Crucigeris captus.

ris. Etenim cum expedita manu clam in Masouiam ingressi, Ioannem Ducem Cirnensem nil hostile suspicantem, in prædio quodam cepere, & equo impositum, ac subter aluum equi pedes indigne colligatum, arce incensa, secum abduxere: haud multo post tamen à Rege de violato fœdere admoniti dimiserunt.

Conuentus cum Cruciferis Gnieucouiæ.

Anno à Racianzensi conuentu circumacto, alter conuentus Gnieucouiæ à Rege & Cruciferis de perficienda pace inchoata habitus est. Ibi noua res à Cruciferis oblata, negocium omne irritum fecit. Postulabant ij, vt Rex Pomeraniæ nomen in inscriptionibus ac sigillis suis non vsurparet, quemadmodum cum Casimiro Rege multo ante conuenerat. Negabat ille, consiliariis dissuadentibus. Itaque Cruciferis Dobrinum non reddentibus infecta pace discessum est. Nec felicior euentus fuit alterius conuentus cum

Samogitia Cruciferis à Vitoldo concessa.

Vitoldo in Lithuania. Is enim cum ægre se aduersus potentiam & vim Cruciferorum defenderet, cessit ipsis Samogitia. Detrectabant quidem Cruciferorum imperium Samogitæ, & nocturnis incursionibus atque insidiis præsidium eorum affligebant, Vitoldumque obsecrabant, ne se immanibus Crucigeris proderet. Sed vincebat vtilitatem necessitas. Itaque iussu Principis obsides dedere Cruciferis. Quo facilius vero eos Cruciferi in officio continerent, tres arces in Samogitia condidere, duas supra Neuazam fl. tertiam vero in confluente Nemenis atque Dubezæ.

Suidrigello iterum ad Crucigeros profugit.

Podolia redacta in ditionem Polonorũ.

Profugerat iterum in Prussiam Suidrigello, spe totius Lithuaniæ per Crucigeros potiundæ: sed Podoliam nihilominus suis præsidiis tenebat. Itaque conuentu Gniecouiensi soluto, Rex eo profectus, omnem eam cum arcibus in deditionem recepit, orto à Camenecia ciuitate initio: præfecturamque eius oræ Petro Szaffranecio Polono mandauit. Ab Alexandro Valachorum Palatino, iam inde à duobus annis sibi addicto, eiusque consiliariis solenne iusiurandum quod in fide & clientela sua, Reginæ, & filiorum, & regni Poloniæ permansuri essent, ibidem accepit.

Vitoldi expeditio in Moscos.

Vitoldus vero pacem nactus à Crucigeris, eodem anno, qui fuit millesimus quadringentesimus sextus, transmisso Vgra fl. primam in Moscos expeditionem parat, siue proferendorum finium gratia, siue iniuria prouocatus à genero Duce gentis Basilio. Nec tamen illi ad pugnam elici potuere. Peruastata igitur longe lateque eorum regione, Vitoldus præda onustus in Lithuaniam rediit. Maiore is vi postea in id bellum anno vno intermissum incubuit, fretus maioribus Polonorum, quibus Zbigneus Brezius Marschalcus præfuit, viribus & Crucigerorum auxiliis: & vsque ad Occam fl. populabundus peruenit. Quo minus autem fluuium traiiceret, Suidrigellonis patruelis armis prohibitus est.

Suidrigello Moscis contra Vitoldum adest.

Nam is seu leuitate quadam ingenij, siue inuidentia stimulatus, Bransco & Starodubo arcibus, quæ in Seueria Vladislai Regis beneficio obtinebat, incensis, ad Basilium hostem Vitoldi transfugerat, bonamque illi nauabat operam, exercitum Vitoldi ex insidiis, & iniquis locis lacessendo. Petiit tamen nihilominus pacem à Vitoldo Basilius, & æquis conditionibus impetrauit. Qua constituta, Vitoldus celeriter equos permutando in Lithuaniam ad vxorem, vt erat in venerem pronus, contendit.

Exercitus Lithuanicus à Mosco incõmodis affectus.

Exercitus vero eius sine imperio & ordine ex Moscouia decedens, cum per vastata dudum à se, & ab ipsis etiam Moscis loca iter faceret, fame afflictus, & magnis incommodis propter cœli intemperiem in vliginoso solo affectus, & à Tartaris etiam, quos Moscus velut cliens patronos in auxilium acciuerat, à tergo & à lateribus incursantibus vehementer vexatus est. Verum ij tamen virtute Polonorum atque Cruciferorum pe-

destri magis, quam equestri prælio victi pulsique sunt. Poloni amissis armis & equis reuertentes, liberalitate Regis abunde recreati sunt. *Mosci cum Tartaris victi.*

Per hoc tempus Iacobus Cobilenius, Nicolaus Chranstouius, & Andreas Tencinius de adulterio Reginæ à Rege insimulati sunt. Et Chranstouius quidem solum vertit, Cobilenius vero triennio in arce Leopoliensi asseruatus est: Tencinio, quod minus suspectus esset, nihil accidit. Obiurgatus autem Rex à Senatu de nimia credulitate, & probro Reginæ, iudicium in delatores instaurauit: vbi Clemens Moscorouius delator editus, publice & solenni ritu dicta sua retractauit, mendaciiq; seipsum damnauit. Porro in Lithuania post Moscicam illam expeditionem, qua vires Lithuanorum vehementer attritæ erant, Cruciferi nullum cupiditati suæ modum statuentes, nouas inimicitiarum atque belli causas quærere, neque iniuriis abstinere. Quibus rebus adductus Rex Vladislaus, cum ad pacem, quamuis iniquam, pronior, quam ad iustum bellum esset, conuentum cum Vlrico Iungingio Magistro Cruciferorum apud Caunam egit. Cæterum nihil æqui à Magistro ex mansuetudine Regis maiores spiritus sumente impetrare potuit, amice tamen missis vltro citroque muneribus discessum est, Cruciferis bellum, quod meditatum nondum maturauerant, dissimulantibus. Nec diuturna tamen ea dissimulatio fuit. Nam vt reuertit Rex in Poloniam, viginti naues frumento onustas è Cuiauiensibus horreis suis secundo flumine Vistula ad mare misit, vt inde porro aduerso Nemene in Lithuaniam ducerentur, subuenturus genti suæ, inopia ex malo frugum prouentu tunc laboranti. Eas naues Cruciferi intercepere. Missi ad eos repetitum res legati, Nicolaus Curouius Archiepiscopus Gnesnensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis, Ianussius Tuliscouius Calissiensis, & Vincentius Granouius Naclensis Castellani, re infecta rediere, causificantibus Cruciferis, arma iis nauibus contra se barbaris supportata esse. Mox & alteram iniuriam adiecere. Etenim Lithuanos mercatores apud Ragnetam violarunt, mercesque eorum diripuerunt. Hac gemina iniuria irritatus Vitoldus, prior bello persequi Cruciferos adortus, Marschalcum clam cum expeditis copiis in Samogitiam misit, præsidia Cruciferorum, quæ erant cum Michaele Kochmeistero præfecto nouæ Marchiæ, vel cepit, vel interfecit, vel eiecit, & Samogitiam omnem iam inde ab initio à Cruciferorum imperio abhorrentem suæ potestatis fecit. Venere deinde sequenti anno millesimo quadringentesimo nono post Christum natũ Obornicos ad Regem legati Cruciferorum, questum de erepta Samogitia, captisque, & cæsis ibi præsidiis suis: & cum bello sibi tantam iniuriam vlcisci necesse esset, eo quod res repetitæ à Vitoldo non redderentur, quærebant ij ex Rege, essetne illi opẽ laturus? Fluctuabat animo Rex, quid faceret: si deesset Vitoldo, Cruciferis eum atque patriam suam plane prodebat: sin opitularetur, omnem belli molem in se & Poloniam, commodiorem prædantibus & bellantibus, quam Samogitia est, attrahebat. Abhorrebant ab eo bello Poloni. Itaque ad comitia regni res integra reiecta, neque certi quicquam legatis tunc responsum. At illi elati superbia & impatientia, & protestati, non à se, verum à Rege violari fœdera, minabundi discessere. *Conuentus Regis cum Cruciferis apud Caunam.* *Naues Polonicæ cum frumento à Cruciferis interceptæ.* *Legati Regis ad Magistrũ Cruciferorum.* *Samogitia à Vitoldo recepta.* *Legati ad Regẽ Cruciferorum.*

Comitia deinde Rex Lenciciæ ad decimum septimum diem Iulij habuit, indeque, quum omnia prius experiri, quam ad arma venire in commune placuisset, tres legati ad Magistrum missi, iidem, qui prius, vltimo excepto. Postulabant hi à Magistro, vt conuentu constituto amice cum Rege de omni- *Comitia Lenciciæ.* *Legati ad Crucigeros*

missi à Rege. bus iniuriis transigeret, Regis enim, nō Vitoldi, proprium & hæreditarium esse dominatū Lithuaniæ. Excandescere Magister, & moram pati nolle, confestimq; arma se Lithuaniæ illaturum esse minari. Ibi Archiepiscopus nō ferens Magistri superbiam: desinas, inquit, nos bello terrere: Si arma cōtra Lithuanos ceperis, vicissim arma nostra domi tuæ senties. Quibus Magister statim subiecit: Bene se rem habere, quum sentētiam Regis teneat: caput se potius petiturū, quam pedes, & culta magis, quam inculta. Ita tunc legati impatientia bellum approperatum est. Nec mora, dictis facta adiecit Magister. Dimissis enim legatis, ad medium Augusti mensis Dobrinum, magna vi oppugnatum cepit atque incendit: Polonos, qui arcem defendebant, vna cū præfecto arcis Iacobo Plominio, capitali pœna affecit. Inde Ripinum & Lipnum oppida primo impetu capta vastauit, magnaq; in oppidanos & agrestes crudelitate debacchatus, ne teneræ quidem ætati & muliebri sexui pepercit. Inde motis ad Bobrounicos castris arcem oppugnando in deditionem accepit: quamuis ea defendi diutius arte, pręsidio & cōmeatu munita potuisset. Quare præfectus arcis Varcislaus Gotartouicius fœdum carcerē postea Regis decreto pertulit: cæteri vero, qui in præsidio fuerant, infamia notati. Zlotoria deinde acriter oppugnata, post octauum diem in potestatem Crucigerorum venit, cum magna pars defensorum ictu balistarum & bōbardarum trucidata esset: reliqui captiui abducti, cum de cōmutatione captiuorum postea cū Vitoldo cōuenissent, tamen Cruciferorum perfidia, cum ij suos recepissent, dimissi non sunt. In Bydgostia expugnanda cum plusculum laboris sentirēt, propterea quod arx ea munitior erat, per proditionem, corrupto Pręfecti vicario, quem Burgrabium vocant, ea potiti sunt.

Superbum Magistri responsum.

Magister in Poloniam irruit, & oppida non pauca incendit & diripit.

Rex vbi hæc crebris certisq; nunciis accepit, minime cessandum sibi ratus, expeditionē & ipse toti Poloniæ, Russiæ, & Lithuaniæ aduersus Crucigeros indixit. Minores Poloni cū Russis ad Volboriam: maiores ad Lenciciam cōuenire iussi. Quod vbi factum est, recensito apud Radzieiouiam exercitu, ad Bydgostiam sub finem Septēbris castra admouit, arcemq; obsedit: quæ post octauum diem à Polonis expugnata, & mox refecta, præsidioque firmata est, Magister vero ad Suecē suos conuenire iusserat: quod vbi Rex cognouit, partem copiarum statim eo misit, pulsi dissipatique, qui primi de hostibus conuenerant, & castris exuti. Interea interuenere oratores Regis Bohemorum Venceslai, bellumque induciis vtriusque partis cōsensu, vsque ad vicesimam quartam diem Iunij sequentis anni constitutis diremere, vt interim Venceslaus de tota controuersia inter diffidentes arbitraretur. Venceslaus vero, quum arbitrium inter diffidentes ex compromisso ad se delatum recepisset, vt erat homo nihili, & voluptatibus atq; ebrietati totus immersus, ne cognita quidem causa, de sententia Iodoci Marchionis Morauiæ, qui Vladislao infensus erat, propterea quod is æmulum suum Procopium contra se armis adiuuisset, ita pronunciauit, vt nullum prorsus neque iustititiæ, neq; æquitatis rationem duceret, & ineptissime, quæ extra controuersiam erāt adiungeret, vt Poloni non nisi ex occidentalibus oris Regem sibi deinceps peterent: Dobrinēsem autem tractum vt ipse vno anno obtineret, atq; interim deliberaret, vtri parti eam adiudicaret. Quæ sententia cum Germanica lingua à scriba recitari inciperet, Poloni discessere, negantes, se Germanicæ concioni propter linguæ imperitiam interesse velle.

Expeditio Polonorum cōtra Crucigeros.

Arbitrium Regi Bohem. delatum.

Iniquum Venceslai Regis Boh. arbitrium.

Desperata igitur æqua pace, Vladislaus dimissis in omnes partes literis re-

stibus

ſtibus alligatis, quæ ex coreſtium nomen obtinent apud Polonos, expeditionem cunctæ Poloniæ indixit. Ne quid autem abſente ſe Sigiſmundus turbaret, quemadmodum præ ſe ferebant, Ioannem Scecocinium Caſtellanũ Lublinenſem & Præfectum Sandecenſem, cum omni Sciricienſis & Biecēſis orę Nobilitate ad tutandam illam oram ab Vngaris reliquit: Vitoldum & aulicũ ſuum comitatum, vt ſe ad bellum compararent, dimiſit: militē mercenarium cum ductoribus ordinum atq; centurionibus, metandorũ caſtrorum & inſtruendarum acierum peritis è Bohemis atq; Morauis de ſententia Zbignei Brezij Marſchalci (aliis aduerſantibus, & ſumptuum magnitudinē, dubiamque externorum militũ fidem cauſantibus) acciuit: cũ Zbigneus diceret, victoribus quidē illis victos hoſtes ſtipēdia penſuros eſſe: ſi vero victi forte eſſent, pro cæſis captiſq; non fore, qui ea peterent: fidelē autem operā eos nauaturos eſſe in conſpectu eorum, apud quos ſtipendia facerēt, dimicantes, & infamiam ignauiæ ſiue perfidiæ ex diſciplina militari metuentes. Miſit tñ iterum Vladiſlaus Rex legationē ad Sigiſmundũ Regē, eumq; & fœderũ, & promiſſi de tentāda pace inter ſe & Cruciferos admonuit. Et prolixe quidem ille promiſit, ſe ad Cruciferos ea de cauſa profecturũ eſſe, ſed mutata ſentētia Nicolaum Garam Vngariæ, & Sciborium Polonũ Tranſſyluani Palatinos, atq; Georgium Gersdorfium Sileſium legatos miſit in Pruſſiam, non tā pacis tractandę, quā quadraginta millium florenorũ à Cruciferis emungendorũ cauſa. Benigneq; ij legati habiti à Vladiſlao, & in Pruſſiam vſq; eius iuſſu ac ſumptibus deducti ſunt. Nihilo tñ magis remittebat is inſtitutam expeditionem. Erant in aula & miniſterio Sigiſmũdi Regis Vngarorũ complures Poloni ordinis equeſtris, qui propter præclara merita ſua non contemnēdas facultates & poſſeſſiones in Vngaria, beneficētia eiꝰ Regis adepti erāt. Qui oēs vbi Regē ſuum Vladiſlaum ad Pruſſicũ bellum proficiſci, & Sigiſmundũ ad violandũ cum eo fœdus pronum eſſe ſenſerũt, relictis poſſeſſionibus, & ingentibus Sigiſmundi pollicitationbꝰ repudiatis, memorabili exēplo Vladiſlaum Regē ſecuti ſunt. Nec male eis poſtea reſpondit Vladiſlai gratitudo & liberalitas.

Expeditio toti Poloniæ indicta.

Legatio R. Vladislai ad Sigismundum Vng. R.

Proficiſcens itaq; Rex ad bellũ Pruſſicum, Nicolaum Curouium Archiepiſcopũ Gneſnenſem Craconiæ cũ imperio reliquit, & quacunq; iter faciebat, profuſa in egenos largitione vtebatur. Quum autē Slupiam, oppidũ Epiſcopi Vladiſlauiēſis ſub Lyſſecenſi monaſterio ſitũ perueniſſet, biduo ibi cōmoratus diluculo ad ædem ſacrā in excelſo monte poſitā pedeſter aſcēdebat, nec niſi veſperi ad ſumendũ cibum in oppidũ deſcendebat, quum totũ diem precationi flexis genibus in tēplo vacaſſet. Iam induciæ cũ Cruciferis expirarant, Poloniq; equites, quos Rex de aulico ſuo comitatu ad pręſidium Inouladiſlauiæ, Bræſtiæ, & Bydgoſtiæ præmiſerat, initium belli fecerant, incenſis cōpluribus pagis in ripa Viſtulæ, Magiſtro Cruciferorũ cum legatis Sigiſmũdi non ſine perturbatione animi inſpectante. Sed furore eius mitigato, legati decem dierum inducias, per quas de pace ageretur rurſus confecerunt. Quæ quidem induciæ, tametſi nihil per eas de pace actum eſt, tamen ex re Polonorum fuere, quod nondũ copiæ ad cōſtitutum locum conuenerant. Cum autē eæ apud Ciruenſcenſe monaſterium conueniſſent, nauali ponte iuncto, qui multo ante ad eum vſum ingenioſe apud Cozinicios ſaltus paratus erat, Viſtulam cum impedimentis, curribus & bombardis tranſmiſere, & in vlteriore ripa caſtra poſuere. Eo Vitoldus cum Lithuanicis & Tartaricis copiis aduenit. Exactis decem dierum induciis, cum ne tentata quidem pax eſſet, Ioan-

Archiepiscopus Poloniæ gubernator.

Poloni Prussiam infestant.

Ioannes Broglouius, quem Rex præsidio Bydgostiensi præfecerat, cum non contemnenda suorum manu, noctu in Succense territorium ingressus, insidias opportuno loco posuit. Ipse vero postridie cum paucis circum arcem & oppidum populabundus hostes elicuit, & simulata fuga in insidias induxit, vbi à fronte & à tergo circumuenti omnes ad vnum partim cęsi, partim capti sunt. Quo cognito Cruciferi Hēricum Plauenium Commendatorē Succensem cum præsidio tueri oram illam iusserunt.

Polonorum de Cruciferis victoria prima.

Venerunt deinde in castra Regis legati Sigismundi, & perspecta voluntate Regis, ad pacem æquis conditionibus componendam inclinata, ad Cruciferos reuerterunt. Fuerunt autem conditiones à Rege editæ, vt Cruciferi Dobrinensem ditionem sibi redderent, Samogitia abstinerēt: de damnis vero vt Sigismundus arbitraretur. Nec eas tamen Cruciferi accipiebant, indignum rati, ab hoste armato, ac ditiones suas infestante, huiusmodi conditiones accipere, quasi victoriam in manibus haberent. Cum autem nihil respōsi Rex ab Vngaricis legatis acciperet, misit ad eos Petrum Korsbocum equitem, vt de Cruciferorum sententia certior fieret. Re in consultationem Cruciferorum à Magistro posita, fremere omnes, & bellum quam pacem malle. Vnus ab omnibus Commendator Meuensis Comes Vendensis, annis & vsu rerum prudentior, dissentiebat, pacem suadens, & communem esse martem dubiumq; euentum belli dictitans. In quem Vernerus Tetinger Commendator Elbingensis grauius inuectus: Poteras, inquit, cum isthoc animo domi manere, & ægrotorum fratrum curam gerere. At ille: ego, inquit, quæ recta & vtilia iudico, in medium consulo; sed tamē si his aliter videbitur, ita me Deo volente geram, vt genere meo dignum est: tu vide, ne sis dictis ferocior, quam factis fortior.

Pacis conditiones Cruciferis à Rege propositæ.

Cruciferi belli auidi.

Interea dum hæc fiunt, promouebat castra Vladislaus, & quodam tempore ex composito hostium aduentum nunciari iussit, vt inopinato tumultu negligentiam & securitatem suis excuteret. Cum autem ad Vucram amnem castra haberet (qui locus Masouiticæ quidem ditionis erat, sed cū tunc Cruciferi, datis Duci mutuo quinque millibus marcarum Pragensium, hypothecæ nomine obtinebant) ibi Lithuani & Tartari non secus, ac in hostes omnē crudelitatem, nulla neque sexus, neque ætatis miseratione exercuere. Qua de re grauiter reprehensus Rex à primoribus Polonorum, cum se ij omni cum Nobilitate Polonica tam impia castra deserturos esse minarentur, captiuos omnes solui iussit ac dimitti. Motis vero ex eo loco castris, cum primum hostium fines attigit, expandit acies in longe patenti planitie, acceptumq; manu sua vexillum maximum, (cuius insigne est alba aquila coronata hiante rostro & extensis alis) explicat, suspiransque & lachrymabundus ita fatur: Deus
» optime maxime, non modo factorum atque dictorum, sed & cogitationum
» omnium cognitor, tu mihi testis es locupletissimus, me inuitum cum Chri-
» stianis qualibus qualibus, Christianis tamen, ad hoc bellum descendere, ma-
» ximis & intolerabilibus Cruciferorum iniuriis prouocatum, & officio meo
» adductum, vt populos abs te curæ & fidei meæ concreditos de rapacibus &
» cruentis eorum manibus, & infandis contumeliis vindicem. Tu nosti, con-
» silia pacis me nunquam defugisse, & vel iniqua pace bellum iustum redimere
» cupiuisse. Cæterum quando apud homines suæ cupiditati insatiabili, & irre-
» ligiosæ superbiæ modū nullum statuentes, mansuetudine & patientia vix pri-
» uato homini, nedum principi consentanea nihil proficio, tuæ iustitiæ fidu-

Regis oratio ad Deum ante conflictum.

cia,

cia, iusta piaque arma sumpsi, tuisque auspiciis vexillum hoc nunc explico. «
Tu quæso iustiori causæ faueto, & sanguinem Christianorum hominum, qui «
immaniter hactenus à Cruciferis trucidati sunt, quosque hoc bellum vtrin «
que absumet, ab illis, qui causam dederunt, expetito. Hæc Rex, collachry- «
mante omni exercitu. Idem fecere deinceps Vitoldus, & Masouij Duces, atq; Proceres tam Poloni, quam Lithuani. Poloni vero abstersis lachrymis, carmē patrium siue pæana diuæ virgini dicatum, cuius autorem Adalbertum Archiepiscopum ferunt, cecinere.

His peractis, quæsitus est, cui summa administratio totius belli secūdum Regem committeretur. Detrectantibus autem tantum onus maximo cum periculo coniunctum Bohemis & Morauis, qui scientia rei militaris præstare inprimis videbantur, ad Zindramum Mascouicium Ensiferum Cracouiensem munus id defertur. Erat is quidem statura parua, sed ingenti spiritu & ingenio, solertiaque non vulgari. Huic adiuncti cōsiliarij, Vitoldus, Cristinus Ostrouius Castellanus Cracouiensis, Ioannes Tarnouius Cracouiensis, Sendiuoius Ostrorogius Posnaniensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis Palatini, Nicolaus Tramba Procancellarius, Zbigneus Brezius Marschalcus, & Petrus Szaffranecius Succamerarius Cracouiensis. His constitutis, ad Luterbergam hostile oppidum, quod iam Poloni succenderant, castra mota. Ibi res horrenda accidit, ac barbarico duorum Lithuanorum supplicio disciplina militaris in exercitu sancita est. Dira ac detestanda scelera Lithuani & Tartari in excursionibus & populationibus pagorum nihilominus patrabant, matronas & virgines constuprabant, infantes dissecabant, templa cum sacris diripiebant, & quodam loco hostiam, quæ in templis de more asseruatur, in terram abiecerant. Qua re commotus Rex, auctores sceleris perquiri iussit. Inuenti duo Lithuani, qui iussu Vitoldi ipsi sibi furcam excitarunt, & suis vterque manibus barbaro more sese suspenderunt, obiurgantes sese mutuo, ne sua cunctatione iram Principis in se accenderēt: quasi is atrocius etiam aliquid in eos posset statuere. Nec fere tale quippiam postea designatum est, territis cunctis duorum supplicio. A Luterburga deinde ad Curetnicum oppidum, quod cum arce superposita ad Rubicouum lacum situm est, haud procul à Dreuancia fl. castra mota. Vnde cum pabulatum nonnulli de Polonis excurrissent, quinquaginta equos hostium, qui in flumine adaquabantur, sessoribus deiectis cepere, & cum his reuertentes, eminus conspecti, cum speciem hostium aduentantium præbuissent, tumultum in castris conciuere. Verum mox is resedit, errore cognito. Quod ne deinceps accideret, edictum est publice Regis iussu, ne quis absque commeatu castris egrederetur, neue in castris tuba vteretur, præter vnum regium tubicinem.

Zindramus Mascouicius dux belli delectus.

Consilium Castrense.

Edictum Regis de disciplina militari.

In mouendis autem castris hæc ratio instituta, vt ad primum regij tubicinis cantum cuncti sese armarent: ad secundum equos sternerent & frenarēt: ad tertium vero vt Marschalcum cum regio vexillo minore præcedentem, compositi suo quisque ordine sequerentur. Omnia denique cautius & accuratius fieri cœpta, propterea quod non procul castra habebant Cruciferi, traiectu fluminis Polonos prohibituri, cuius vtramque ripam & alueum dēsis stipitibus & sudibus præfixis impedierant. Quibus rebus cognitis, Rex, ne suos in extruendo ponte fatigaret, ac dimicationi obiiceret, reflexo ad caput amnis per aspera & montosa loca itinere, prope Dzialdouiam oppidum

castra metatus est. Venit eo ad Regem Fridericus Repitius Silesius cum mãdatis legatorum Sigismundi Regis: & quando frustra de pace apud Cruciferos tentatum esset, bellum Vladislao Sigismundi nomine in secreta Magistri militiæ, & octo consiliariorum audientia literis Sigismundi exhibitis denuntiauit. Soli autem Regi secretius in aurem insusurrauit, ne quid ea denuntiatione terreretur: quadraginta enim millium aureorum à Cruciferis emungendorum causa eam factam esse, animauitque eum, vt ne conserere manus cum Cruciferis, quorum vires longe inferiores essent, reformidaret. Dimissus cum eo responso, quo Vladislaus Sigismundo extremam pro compluribus maximisque suis beneficiis ingratitudinem exprobrauit, & vltionem diuinam in caput eius, qui prior fœdus rumpebat, imprecatus est. Vbi in castra Cruciferorum rediit Fridericus, certiores eos fecit de regiis castris. Crediderant enim ij, Polonos & Lithuanos subito pauore perculsos, fuga dissipatos esse. Nec multo post ab exploratoribus nunciatum est, Polonos Dambrounum (Germanis Gilgenburgum) oppidum frequens & opulentum expugnasse, direptumque incendisse, & versus Mariæburgum iter tendere. Quo nuncio accepto Cruciferi, ira perciti vociferari, indignissimum facinus, impune ab his ditiones suas infestari; quibus ipsi prius Pomeraniam atque Dobrinum eripuissent, & quorum regionem ferro & igni quodam tempore longe lateque peruastassent: nec ferendum amplius, quin de summa rerum cum Polonis primo quoque tempore decernerent. Itaque in hostem se duci flagitabant. Neque Magister abnuit. Rex cum altero quoque die apud Dambrounum expugnatum statiua habuisset, captiuosque omnes, exceptis Cruciferis religionem professis, benigne relaxasset, prædaque & commeatu copioso exercitum ditasset: tertia die, hoc est, decima quinta Iulij facto duum milliarium itinere, inter fruteta & nemora prope Gruneualdum & Tannebricum pagos castra posuit. Fuerat nox præcedens tempestatibus inquieta, sed apud Cruciferorum castra longe inquietior, ita vt eorum tentoria disiiceret: mane autem vehementiores venti flare cœperant. Quam ob rem cum Rex non facta re diuina præter morem castra mouisset, apud Gruneualdum demum erecto tentorio rei sacræ vacauit. Interim ei nunciatur ab exploratoribus certatim accurrentibus, hostes adesse. Ad extremum veniens & ipse Vitoldus, nunciat hostes in conspectu esse: ni maturetur, in imparatos impetum daturos: nec tamen auelli Rex ab altaribus, donec sacra peragerentur, potuit. Et fuit sane res in periculo, si hostes aciebus Polonorum nondum instructis ilico signa intulissent. Sed ne id facerent, diuinitus, vt creditum est, impediti sunt, veriti, ne quid fraudis & insidiarum Poloni nemorum opportunitate occultarent.

Sigismũdus Vngarus Regi affini bellum indicit.

Rex castra metatur prope Gruneualdum & Tannebricum.

Interea commode à Zindramo & Vitoldo acies instructæ: læuum cornu Poloni, dextrum Lithuani tenuere. Quinquaginta fuere signa Polonica, Lithuanica quadraginta. In prima acie robur totius exercitus & veterani milites collocati. Iamque pugnæ signum à Rege poscebatur, & singuli bini ternique inter duas acies procurrentes, cum pari numero hostium manus conserebant: & Rex iam peractis sacris armatus in aciem prodierat, cum ex hostili acie duo caduceatores progressi, quod mandata ad Regem à Magistro ferre se significabant, intacti ad Regem deducti sunt. Hortabantur autem Regem ij Magistri nomine, ne tam cunctanter & meticulose pugnam

Signa Polonorum ac Lithuanorum.

Caduceatores Cruciferorum gladios Regi afferunt à Magistro.

gnam iniret: & quo incunctantius id faceret, duos gladios strictos & cruentos Regi & Vitoldo obtulere, vt vel iis aduersus Cruciferos vterentur. Ne quam vero angustiarum ad explicandos ordines excusationem nécterent, neue inter nemora latitarent, concessurum ipsis esse Magistrum plus campestris spacij. Hæc tam superba mandata dum caduceatores exponunt, interea Crucifericus exercitus, vt fidem dictis eorum præstaret, non modico interuallo retrocessit. Rex placide & modeste caduceatoribus respondit. *Regis responsum modestum.* Quamuis armorum satis habeat in exercitu, accipere se tamen in Dei nomine gladios, ab hoste contumeliæ causa missos: atque ita accipere, vt omen victoriæ, quam sibi armorum traditio portendat. Nunquam se quidem à pace abhorruisse: sed quando bellum mallent Cruciferi, & sanguinem Christianum tantopere sitirent, sperare, mansuetudini suæ & iustiori causæ diuinum auxilium affuturum, ac de illis dignas pœnas crudelitatis & superbiæ expetiturum. Omnem autem eam rem vna cum electione campi se diuinæ sapientiæ & iustitiæ committere. Accepti gladij in ærario regio in hanc vsque diem asseruantur. Mox Vladislaus paucis pro tempore milites cohortatus, canere signa iussit, simulque exercitus omnis patrium pæana cecinit. Editiore loco Cruciferi constiterant, inde cum duas bombardas dato loco eiaculati essent, nec vllo tamen fere detrimento Polonos affecissent, per decliue cum infestis signis decurrerunt. Commissum vtrinque summa vi prælium, ita vt fragor sonitusque armorum procul exaudiretur. *Prælium.* Iamque ad vnius ferme horæ spacium pugna durauerat, & neutro tamen inclinabat victoria. Ibi Cruciferi animaduertentes, debilius esse cornu dextrum Polonorum, in quo Lithuani, Russi, & Tartari armis, equis, & multitudine Polonis aliquanto inferiores, turmatim instructi erant, cum aliquot alarum subsidiis maiorem in id impetum dedere, eo consilio, vt pulso eo, totis viribus læuum cornu, in quo pertinacius Poloni dimicabant, adorirentur. Nec vanus omnino conatus is fuit. Statim enim res Polonorum ea in parte deteriore loco esse cœpit, Lithuanis, atque Tartaris sensim (dum cataphracti acrius vrgent) pedem referentibus, & ad extremũ, quum ad vnius iugeri spacium tamen vtcunque hostium impetum sustinuissent, in fugam, nec quicquam reuocante Vitoldo, effusis. Nec ij sisti vllo modo potuere, sed perpeti fuga plærique in Lithuaniam contendentes, actum esse de vniuerso exercitu renunciarunt. Soli Smolenscij Russi, qui sub tribus signis in eodem cornu constiterant, fœditatem fugæ detestati, eximiæ virtutis & fortitudinis laudem meruere, & vna turma penitus deleta, duæ reliquæ cum Polonis in læuo cornu sese coniunxere. Alia iam erat ibi rerum facies: Poloni enim acerrime dimicantes, vexillum regium, cuius signifer fuit Martinus Vurocimouicius Vexillifer Cracouiensis, ab hostibus deiectum, summa vi connixi recuperarunt: ibique primum inclinari cœpit hostilis acies. Instabant Poloni perturbatis: & commodum leni pluuia delapsa, puluis, qui longiorem aspectum adimebat, resederat. Adfuere quidem, sed post tempus ferme ij, qui Lithuanos à dextro cornu pulsos longius persecuti erant: & ni confusi iam fuissent eorum ordines, restituissent procul dubio pugnam. Verum ij quoque & fatigati, & suorum perturbatione consternati, & sine ordine inuecti, non diu Polonorum impetum sustinuere.

Erat extremum agmen Cruciferorum sub sedecim signis, quod nondum prælij fortunam tentauerat, in quo Magister, & primores Cruciferorum erant. Id vbi suorum fortunam cognouit, circumduci cœptum, vt à latere Polonos inuaderet. Forte in ea parte Rex cum globo suo & minori vexillo constiterat, euentum pugnæ expectans: ratusque: in se aciem illam dirigi, Zbigneum Olesnicium scribam in aciem ad suos misit, vt cohortes aliquot subsidiarias inde sibi adduceret. Verum is reiectus à Nicolao Kielbassa, negante id fieri commode posse, ne speciem fugientium exhiberent, & hostibus perculsis quidem, sed non deuictis terga obiicerent, retulit, nullum in acie cuiusquam imperium exaudiri. Ibi Rex cum experiri nihilominus martis fortunam cuperet, retentus est ab his, quorum fidei à toto exercitu commendatus erat, & vexillum minus, ne ex eo ibi esse agnosceretur, occultatum. Interim vero Lusatius quidam Dipoldus Kickercius, miles strenuus, totũ corpus armis tectus, ex hostili acie procurrens, Regem & ipsum armis insignem infesta hasta petere videbatur. In eum & Rex vicissim hastam direxerat: sed Zbigneus Olesnicius inermis cum semifracta hasta præcurrens, vt vel suo periculo regium periculum auerteret, à latere vibrata hasta Dipoldum de equo deiecit: quem regij satellites interfecere. Præclarum & memorabile nobilis adolescentis facinus: quod Rex postea magnis donis & episcopa Cracouiensi remuneratus est, quum ille sacris initiari cogitans, baltheum militarem abnuisset. Iam Poloni totam hostilem aciem, seu quæ initio contra se constiterat, seu quæ actis in fugam Lithuanis posterius accesserat, ingenti strage fractam profligarant, cum illum forte cuneum sub sedecim signis procul aspexere: & primum quidem Lithuanos esse è fuga reuersos credidere. deinde cũ error Dobeslai Olesnicij opera & audacia discussus esset, signa in eum cuneum à Polonis illata sunt, & auctus is erat accessione non modica eorum, qui è profligata acie fuga eo delati sunt. Sed eadem ibi fortuna fuit: victi hostes non magno negocio. Cæsis enim primoribus, qui primi pugnam inierant, facile reliqua multitudo, cum nihil iam spei opisque vsquam cerneret, in fugam acta est. Fugientium terga Poloni prementes, eodem impetu castra iunctis carris atque curribus munita ceperunt, & plures ibi mortales contrucidarunt, ita vt inde torrens sanguinis longius profluxisse memoretur. Sed vinum id fuit, sanguine cæsorum tinctum. Nam cum Poloni captis castris ad prædam versi essent, & magnam vini copiam in castris delicatis Cruciferorũ reperissent, auidi⁹ eo se, vt qui æstu & labore diuturno & vulneribus cõfecti sitirent, ingurgitare cœperunt. Quare ne à continuanda victoria retraherẽtur, neu immoderatiore potu morbum contraherent, vinum inter cæsorum corpora profluens, sanguinis speciem præbuit. Neque vero longiore fuga multi hostium euasere. Nam fugientes quoquouersus Poloni persecuti ad aliquot milliaria partim ceciderunt, partim captiuos abegerunt. Cæsa feruntur hostium ea die quinquaginta millia, in quibus Magister & Commendatores omnes paucis exceptis, fuere: capta ad quatuordecim millia: signa militaria relata vnum & quinquaginta. Nec id mirum cuiquam videri debet. Nam ad centum quadraginta millia hostium fuisse, auctores habentur. Fere enim omnis Germania tũc autoribus Cruciferis in exitium Polonorũ conspirauerat. Silesiorum item & Pomeranorum Duces in consanguineorum ac progenitorum suorum perniciem deuoti, Cruciferos armis virisque iuuerunt. Ex his Conradus Albus Olesnicensium, & Cazimirus Stetinensium

Cruciferi à Polonis victi.

Cæsorum & captiuorum numerus.

Cruciferorum copiæ.

Duces,

Duces, qui soli per se ipsi cum auxiliis affuerant, viui capti, multi item alij illustres viri: castra opulēta direpta, in quibus magna vis tædarum ad incendia Poloniæ, magna catenarum, funium, & compedum ad vinciendos Polonos comparatarum, malo dominorum suorum reperta.

Et sane Polonis non obscure diuinum auxilium in eo prælio adfuit. Nam præter Tartarorum, Russorum, & Lithuanorum stragem, quæ non parua fuit, de nobilioribus Polonis pauci cecidere, inter quos Iacubouius & Imbramus Zulicius maxime insignes fuere. Nonnihil fortasse momenti ad victoriam Polonis & Bohemi Morauique mercenarij, sed imprudentes, attulere. Nam ij cum vno vexillo, cuius signifer fuit Ioannes Zarnouius, siue metu, siue auro Cruciferorum corrupti, sub initium pugnæ secesserant. Eos in sylua conspicatus Nicolaus Tramba Vicecancellarius, cum ex acie iussu Regis in castra cum cætera imbelli turba reuorteretur, accurrit ad eos, & grauiter obiurgatos in aciem redire compulit, in ductorem suum Zarnouium culpam omnem referentes. Hi ergo reuertentes in aciem, speciem noui exercitus hostibus præbuere, terroremque addidere. Dum autem Poloni post victoriam pertinacius hostes fugientes persequuntur, Rex cum impedimentis subsecutus, non longe à loco prælij versus Mariæburgum fixit tentoria, & ad vesperum suos cum spoliis & magna captiuorum multitudine reuertentes, ingenti cum lætitia in castra recepit. Ibi defessa totius diei labore, æstu, & inedia corpora, cibo potuque, ac deinde somno curata sunt. Insequenti die sacris inprimis Deo solenni pompa peragendis, hymnisque iussu Regis vacatum est. Hinc cæsorum funeribus cura impensa, collectaq; Magistri & principum Cruciferorum (inter quos Comes Vendensis erat, qui ita, vt prædixerat, fortissime dimicans occubuit) corpora, & curribus imposita, Mariæburgum transmissa sunt à Rege. Relata deinde ad Regem capta signa, & captiui omnes exhibiti. Ac cæteri quidem omnes sponsione militari a Zbigneo Brezio Marschalco obligati, vt se ad diem D. Martini Cracouiæ sisterent, iussu Regis domos dimissi sunt, dato etiam pro cuiusque conditione viatico. Casimirus vero Stetinensium & Conradus Olesnicensium Duces, ac cæteri, qui erant de Crucigerorum ordine, in Poloniam missi per arces asseruandi dispertiti sunt. De duobus saltem Marquardo Salisbachio Commendatore Brandeburgensi, & Sumbergio, nequicquam deprecante Rege, à Vitoldo supplicium sumptum: quod ij in colloquio quodam prope Caunam matri suæ probrum obiecissent, & tunc captiui nihil de fastu suo remisissent.

Pietas Regis.

Dimissus deinde in Poloniam veredarius cum nuncio victoriæ & literis, ad Archiepiscopum, Episcopos, ac præsides Academiæ & ciuitatis Cracouiensis, celeriter cunctam Poloniam immensa lætitia affecit. Quamobrem solennes supplicationes apud omnia templa habitæ, diesque iduum Iulij mēsis tam insigni victoria memorabilis, quo diuisio Apostolorum Christi repræsentatur, inter festos relatus. Mouit deinde castra Rex, & cū oppida quædam atque arces sibi subiecisset, repertamque copiosam supellectilem Cruciferorum in milites partitus esset, septimis demum castris ad Mariæburgum peruenit, & postridie oppidum expugnauit: parumque abfuit, quin eodem impetu arcem quoque caperet, Polonis refugientium è capto oppido terga prementibus. Arx deinde dispertito in terna castra exercitu obsideri à Polonis cœpta: quorum vna Poloni in superiore parte, altera Lithuani in inferiore,

 riore,

riore, tertia vero inter vtrosq; interiecti ad meridiem Russi obtinebant: bõbardisq; distributis, & nonnullis in templo oppidi, aliis in ea parte, vbi pons fuerat, trans flumen collocatis, vtrinq; quassata sunt mœnia.

Prussia fere omnis in deditionem accepta.

Dum hæc apud Mariæburgum geruntur, pleraque omnis Nobilitas Prussica, Culmensis, & Pomeranica, cum Episcopis quatuor, Culmensi, Varmiensi, Pomesaniensi, & Sambiensi, vltro in potestatem Regis venit: arces quoque & oppida in deditionem accepta, inprimis Gedanum, Elbinga, Torunia, Culma, Regiomontum, Grudentum, Gneuum, Brodnicia, Osterroda, Succe, Golubia, Dersauia, Stuma, Tucholia, & reliqua. Sed Elbingensium maxime studium in Polonos enituit, qui Vernerum Tetingerum Cõmendatorem suum ex arce, quo se ex prælio Grunualdensi turpi fuga receperat, eiecerunt, arcemque Regi dediderunt. Eam vero Rex Ioannis Tarnouij Palatini Cracouiensis fidei commendauit. Nobilitatem vero omnem & oppidanos, quum in verba sua iurassent, suo sibi iure vtrumque ordinem viuere permisit. Oppida atque arces inter duces, proceres, & equites, ne Bohemis quidem præteritis, pro meritis cuiusque distribuit. Dum autem continuatur Mariæburgi obsidio, quadam die obsessi, cum negligentius stationes à Polonis seruari animaduertissent, cum impetu erupere: verum mox accurrentibus Polonis non sine strage in arcem compulsi sunt, quos Poloni temere prouecti, vsque ad murum arcis persecuti sunt. Erat is ab ea parte ictu bombardarum labefactatus: itaque facile cum hostes in Polonos incautius succedentes impulerunt, eaque ruina non paucos oppresserunt.

Henr. Plauenij ad Regem oratio.

Petiit deinde, & impetrauit Henricus Plauenius à Rege colloquium, adueniens in castra cum fratre, & paucis Bohemis ac Silesiis, supplicis habitu, ita apud Regem verba fecisse perhibetur. Deuicti abs te Rex potentissime grauissimo prælio, & ad extremum fere deleti, nihil est, quod vel tua victricia arma incusemus, vel fortunæ succenseamus: penes nos ipsos huius cladis & omnium malorum, quæ cumulate nunc in nos inundarunt, culpa est. Nos iniuste tua appetiuimus, & diuexauimus, nos mansuetudinem & potentiam tuam contempsimus, nos denique te grauiter læsum, & tamen æquissimas pacis leges ferentem superbe aspernati sumus. Itaque iusta diuini numinis vindicta abs te tuoque exercitu perculsi & afflicti sumus. Sed satis iam abunde pœnarum tibi Deoque vltori dedimus, non modo exercitu nostro ad internecionem deleto, verumetiam ducibus & autoribus horum malorum extinctis. Iam agnito errore & culpa nostra, exiguæ miserorum Cruciferorum reliquiæ ad tuam clementiam confugimus, ne ad extremum nos excindas. Eiusdem est virtutis, Rex inclyte, parcere subiectis & debellare superbos. Nouimus te Christianum principem esse, & clementiæ magis atque bonitatis, quam fortitudinis laudem expetere. Quanquam, quæ fortitudinis laus esse potest, si prostratos ac iacentes proteras? Ne leones quidem atque vrsi id facere dicuntur. Quid tibi seu commodi, seu voluptatis nostrum adferet excidium? Multa, fateor, in te tuosque Lithuanos & Polonos peccauimus. Verum quo maior est culpa nostra, hoc illustrior erit clementia tua. Neque nos tamen tibi omnem victoriæ fructum eripimus, Pomeraniam, Culmensem, & Michalouiensem tractum, & si quid aliud de Polonis, siue bello, siue qua alia ratione quæsiuimus & vsurpauimus, tibi vt habeas, per nos licebit. Prussiam modo, quam olim maiores nostri, dum Masouiam atque Poloniam illo præmio inuitati defendunt, iustis armis & sanguine suo

ne suo barbaris eripuerunt, nobis concedas, te per salutarē Christi Iesu mortem. & sanctissimæ matris eius Mariæ nomen, sub cuius signis militamus, rogamus & obsecramus.

Varie hæc oratio Plauenij à consilio regio excepta est. Flexerat enim nonnullos ad misericordiam religionis intuitu, & ipsa æquitate conditionum ac postulatorum, perpendentes secum fortunæ inconstātiam, & rerum humanarum varietatem. Alij vero secundis rebus elati, præsentisque fortunæ cursum perpetuum sibi pollicentes, incumbendum esse perculsis, extirpandosq; omnes penitus ex illis oris: ne, quæ tunc necessitate cōcederent, mox resumptis viribus per vim & fraudem vsitatam repeterēt. Et videbatur Mariæburgum, vbi tunc summa rerum erat, diuturnam obsidionem tolerare non posse. Vicitque hæc in Senatu sententia, in quam Zbigneus Brezius Marschalcus Plauenio à Rege respondere iussus: Accipere eum à victore conditiones pacis, non domo adferre debuisse, dixit: aut si adferret, non ea sane victoribus eum concedere oportere, quæ ipsorum & olim fuissent, & nunc denuo iure belli ac deditione facta essent: Mariæburgum potius, & quæ alia in potestate sua haberet, dederet, ac tunc demum clementiam victoris imploraret. Offensus hoc responso Plauenius, cum aliud instanti non redderetur: at ego, inquit, æquissimas vobis conditiones attulisse me arbitrabar. Sed quando aliter vobis & Regi vestro visum est, Mariæburgum, cæterasq; munitiones, quas adhuc retinemus, Cruciferi prius, quam ego dedam, extrema quæque experiar. Et respiciet iam nos, vt spero, deinceps magis propitius Deus, siquidem iram & offensionem eius ruptione fœderis & superbia nostra contractam satis, vt opinor, expiauimus. His dictis, multa Deum rerum omnium inspectorem testatus in arcem se recepit. Neq; irritæ fortassis eæ Plauenij preces Deo fusæ sunt. Nam ex eo tempore minus prosperæ Polonis res esse, retroque relabi cœpere.

Consultatio Polonorum.

Responsum Plauenio datum.

Plauenius mascule respondet.

Paucis diebus, quibus hæc acta sunt, statio Vielunēsium pulsa, bombardæ deiectæ, & aliæ quædam parua incommoda accepta. Nec multo post Hermannus Liuonum Cruciferorum Magister clam cum quingentis militibus in Prussiam aduenit, occasionem bene gerendæ rei captans, qua quidem nō difficulter per fraudem potitus est. Nam vt Rex de aduentu eius cognouit, Vitoldum cum suis, & cum duodecim vexillis Polonorum contra eum misit. In quem cum Vitoldus apud Passariam amnem vltra Hollandiam oppidum impetum facere vellet, ille ab armis ad dolos conuersus, colloquio Vitoldi secreto impetrato, persuasit ei, vt suam potius, quam Polonorum rem ageret, ac Samogitarum Sudorumque oras pactis secum & cum Cruciferis ineundis sibi pacaret ac stabiliret. Itaque eo autore Hermannus cætera manu apud Balgam & Brandeburgum relicta, cum quinquaginta equitibus ad Regem in castra, atque inde permittente Rege in arcem obsessam, quasi sequester deditionis, vel arbiter pacis peruenit: Plauenium & obsessos confirmauit, cum eos de animo Vitoldi certiores fecisset, ac de ratione persequendi, si opus sit, belli, & amissa recuperandi, cum eis constituisset. Quibus peractis, pace infecta discessit. Inde iam auctus animo Plauenius, nullam facere pacis mentionem: à Polonis vero factam ita accipere, vt, quas ipse prius cōditiones tulerat, abnueret. Vitoldus vero & ipse missionem à Rege flagitabat, & illum ad soluendam cœptam obsidionem inducebat. Verum hoc tamen non persuasit, illud partim precibus, partim odio,

Magister Liuonum suppetias fert Cruciferis.

Magistri Liuonici consilium vafrum.

multa

Vitoldus è castris discessit, & Duces Masouiæ.

multa causificando, tandem impetrauit. Mox & Masouiorum Duces indulgente Rege discessere.

Interim dum hæc fiunt, parochus Gedanensis, senex admodum, quasi molestias obsidionis diutius ferre non posset, ex arce Mariæburgensi Polonis permittentibus, & nil fraudis subesse suspicantibus, ætatique & sacerdotio honorem habentibus, excessit, & inter supellectilem suam triginta millia aureorum nummum duplicium à Plauenio accepta secum exportauit, ac inter Gedanensem, Slochouiensem, & Suecensem Commendatores, vt ij mercenarium militem inde conducerent, distribuit. Sed lentius id erat, quam vt sustineri posset tam diu obsidio, quæ difficilis sane & molesta Bohemis mercenariis, propter frumenti penuriam dysenteria vulgo afflictis, incipiebat. Itaque ij priuato consilio per Ioannem Socolum Bohemum, & ipsum in castris regiis militantem de prodenda arce cum Rege constituerunt, incolumitatem & quadraginta millia florenorum pacti. Verum re ad Senatum relata, turpe visum Polonis, auro & proditione hostilium munitionum potiri victores dudum, & ferrum in manibus habentes. Ita reiecti Bohemi. Falso deinde rumore in castris regiis percrebuit, Sigismundum Cæsarem valido cum exercitu in Poloniam inuasisse: quo commoti Poloni missionem à Rege flagitabant, & suadebant id Regi complures proceres. At vero primores Nobilitatis Ciuitatumque Prussicarum & Pomeranicarum, quæ post victoriam Gruneualdensem ad Regem defecerant, sedulo dissuadebant, ac ne præcipuum illius victoriæ fructum Mariæburgi expugnationem omitteret, orabant. Ni faceret, omnia mox rursus Cruciferorum fore, quæ in potestatem eius dudum venissent: excusantique Regi inopiam pecuniæ in stipendium, suadebant, vt tributum sibi imperaret. Cum ille in nouo imperio, nouis deditiis oneri esse nollet, fuere, qui suaderent, vt arces & oppida earum regionum mercenariis militibus debiti stipendij nomine pignori daret. Ne id quidem probauit, veritus, ne milites illi ciuibus graues essent, neu quæ siue ab his, siue ab illis proditio fieret. Itaque salutaribus repudiatis consiliis, quorũ autor præcipuus erat Nicolaus Tramba Procancellarius, non modo verbis, sed etiam lachrymis suadens, nequaquam cœpto desistendum esse, ad decimum tertium calendas Octobris incensis statiuis, & mediocri aulicorum comitum præsidio cum Andrea Brochocio, Stumæ ad infestandam oram Marieburgensem relicto, ab obsidione discessum est. Iucundum id fuit spectaculũ obsessis, qui eo inopiæ iam redacti fuerant, vt vix pauculos dies Henricus Plauenius arcis Cõmendator ab eis impetrauerit, ne sese, arcemque Regi dederent. Quominus autem lætus discessus ille discedentibus Polonis esset, non maxima res effecit: nempe quod equus regius, qui dudum alacriter hinniens adstiterat, dum Rex eum abiturus conscendit, subito exanimatus concidit: quæ res mali ominis vulgo est habita. Discedens autem Rex, Radinum arcem permunitam, in qua oppugnanda pars exercitus à prælio Gruneualdensi frustra tempus triuerat, in deditionem accepit, quum iam eam milites facto impetu, portaq; effracta, fere cepissent. Quindecim ibi Crucigeri insignes reperti, in Poloniam captiui abducti sunt: reliqua multitudo nihil aduersi passa. Arx Ioannis Socoli Bohemi fidei commendata: eoque mox Toruniæ, quo Regem secutus erat, veneno à ciue quodam Toruniensi extincto, Dobeslao Puchalæ, & Alberto Malscio pariter Rex custodiam eius manda-

Prutenorũ consilium fidele, & studium erga Regem Polon.

Obsidio Mariæburgen. soluta.

Radzinum per deditionem acceptum.

mandauit. Socoli vero paruos filios propter merita patris honeste & liberaliter educari Cracouiæ iussit.

Non cessabat interim Henricus Plauenius, qui iam Magister Cruciferorum factus erat: sed vndique contrahebat exercitum, acceptis mutuis in stipendium centum millibus florenorum à ciuitate Gedanensi, quæ iam rursus in fidem Crucigerorum inclinarat, totidemque & insuper quindecim millibus à Venceslao Rege Bohemorum, cum ei bona Chomentouiensia, quæ Cruciferi in Bohemia habebant, hypothecæ nomine tradidisset. Et quæ prima manus è vicinioribus oris cōuenerat, ea Michaele Sternbergio archimagiro Aduocato nouæ Marchiæ duce Tucholiam arcem obsedit: nam oppidani primo aduentu hostium deditionem fecerunt. Niessouiæ tunc Rex erat, quum hæc ad eum perlata sunt, neque is expediebat, quomodo suis succurreret, vastationemq; ditionis suæ prohiberet. Centum modo, vel paulo plures hastatos de aulico suo comitatu & ipsos necessariam missionem flagitantes precibus promissisque adduxit, vt cum suis quisque ministris, quibus merebat, Tucholiam præsidij causa proficiscerentur, quibus Petrus Miedzuecius Magister militiæ præfectus est. Oportune autem Sendiuoius Ostrorogius Palatinus Posnaniensis, & Dobrogostius Szamotulius Castellanus, & Martinus Labissinius Palatinus Brestensis, cum suis cohortibus sese coniunxere. Atque hæc manus omnis, seu quod aditu Tucholiæ interclusa esset, seu qua alia de causa Coronouiæ (quod oppidum nec arte, nec natura munitū haud longe abest à Tucholia) substitit. Cuiauiensem vero atque Dobrinensem Nobilitatem Rex Brodniciæ, Brestæ, Ripini, & Nacli in præsidiis esse iussit, ad tuendas eas munitiones, arcendasque hostium excursiones. Ipse Inouladislauiæ cum exiguo comitatu mansit, & quidem damnans consilium suum de soluta obsidione Mariæburgensi, dimissoque exercitu, cum alia super alia aduersa ipsi renunciarentur. Nam & Osterroda, Nideburgum, & Dzialdouia arces per eos dies ab hostibus receptæ sunt, & Stanislaus Charbinouius Sulimæus, ac Nicolaus Synouecius cum de præsidio Coronouiensi decessissent, aduenientes perterruerant Regem, quod dicerent, præsidium in magno esse periculo, siue vt honestam causam turpi facto suo prætexerent, siue vt eius consilium opemque implorarent. Erant enim in propinquo iam satis magnę vires hostium cum Michaele Sternbergio. Atque ij quidem, vt de aduentu & paucitate Polonorum cognouerunt, paucis ad obsidionem Tucholię relictis, raptim tanquam ad certam prædam Coronouiam contenderunt, vt Polonos nec opinantes opprimerent. Et sane aspirare initio conatibus eorum fortuna visa, tamen non ad extremum vsque respondit. Etenim cum exploratores Polonos incauti⁹ progressos excepissent, & ex his callide & constanter omnia eleuantibus exiguam modo promiscuæ & imperitæ multitudinis manum Coronouiæ coaceruatam esse didicissent, cōtemptim, turbatisque ordinibus ex equis delapsi, latrocinantium in morem impetum fecere in oppidum.

Henr. Plauenius Cruciferorum Magister factus.

Oppida Prussiæ & arces à Cruciferis recipiuntur.

Poloni vbi adesse hostem sensere, & forte tum pranderent, tumultuarie correptis armis ad monasterium in crepidine montis supra Berdam amnem situm, intrepide sese recollegere, celeriterque aciem instruxere. Quod cum præter expectationem hostibus accidisset, curriculo ij sese ad equos suos recepere, atque his conscensis retrocessere: idque siue re inopinata perculsi, siue certo consilio, vt equites Polonos à peditum auxilio longius abducerent.

Et ſane impigre Poloni equites pugnæ auidi recedentibus inſtitere, audacius adequitando, iaculando, & cominus etiam feriendo, remorantes agmẽ, donec pedites conſequerentur. Vbi ad Lanſcum, qui pagus monachorum Curonouenſium eſt, vno ab oppido milliario, non ſine multis hoſtium vulneribus peruentum eſt, ſubſtitere Crucigeri in colle quodam editiori, & ordines inſtruxere. Ne Poloni quidem pugnandi moram fecere: erant enim vtrinque milites & numero, & virtute, & ſcientia rei militaris fere pares. Sed erat aſcenſus ad hoſtem ab ea parte, qua Poloni conſtiterant, arduus ac difficilis. Itaque ne ſimul cum hoſte, & cum iniquitate loci dimicarent, circumuecti, leniori & accliuiori aſcenſu aciem aduerſus collem erexerunt. Prius vero quam ſigna canerent, Conradus Nemcius Sileſius, de cohorte Regis Sigiſmundi ex hoſtili agmine eques in medium procurrit, aliquem de Polonis ad ſingulare certamen prouocans. Incunctanter ſeſe ipſi Ioannes Scicius obtulit: victus atque captus à Polono Sileſius, non leue de euentu vniuerſi prælij omen ac præiudicium ſuis vterque attulit. Confeſtimque ſublato vtrinque clamore, ſigna collata. Aliquandiu pugna dubia fuit, nemine ex eo loco, quo primum conſtiterat, pedem referente. Itaque defatigatis vtrinque militibus, quaſi ex compoſito pugna vtrinque intermiſſa, diuerſi paululum retrocedunt, ſauciosſummouent, vulnera alligant, commutant captiuos, ſudorem ſibi equiſque ocioſe abſtergunt. Quin & pocula inter ſe miſiſſe memorantur, ita vt colludentium, non infeſtis odiis cõcurrentium agmina videri potuerint. Vbi aliquantiſper reſpiratum eſt, ſigno dato redintegrãt prælium, non minore quam prius pertinacia. Vulnerãtur & cadunt vtrinq; multi: nec tamen in alterutram partem inclinat victoria. Rurſus ergo conſenſu quodam mutuo ceſſatur & reſpiratur: refocillatiſq;, ſicut prius, viribus, adeo acriter concurritur obſtinatis vtrinq; vel ad vincendum, vel ad moriendum animis. Ibi Ioannes Oſtrouicius cognomẽto Naſſianus adacto equo vexilliferum hoſtilem obtruncat, vexillumque, quo vno totus eorum exercitus itidem atq; Polonicus vtebatur, abripit: Qua re tandem hoſtium acies perturbari, ac deteriori loco eſſe cœpit. Inſtitere Poloni acrius trepidãtibus. Ibi vero illi metu pudorem ſuperante auerſi fugam capeſſunt: premunt terga fugientium Poloni: nox tandem perſequendi finem fecit. Cæſa feruntur eo prælio hoſtium ad octo millia: captorum numerus nõ memoratur: non exiguus tamen fuit.

Prœlium ad Coronouiam.

Pugna intermiſſio ſemel atque iterum.

Cruciferi funduntur à Polonis.

Inſignior hæc victoria ſuperiore illa Grunenaldenſi habita eſt, eo quod maiore contentione & labore parta eſt, & quod ita ea vires atque animi Cruciferorum fracti ſunt, vt per multos annos poſtea nunquam auderent rem vniuerſæ dimicationi committere. Parta eſt autem decima die Octobris. Sequenti die ſpolia à Polonis lecta, humatique, qui ceciderant. Deinde motis caſtris Bydgoſtiæ prædam inter ſe partiti, Inouladislauiam ad Regem cum longo captiuorum ordine peruenere: Ibique omnibus à Rege gratiæ actæ, ac perampla munera data ſunt iis, quorum illuſtriora merita eſſe conſtabat. Captiuos autem recreatos, & benigne conſolatos, ac militari ſponſione obligatos, vt ſe ad diem certum ſiſterent, dimiſit excepto Michaele Sternbergio duce exercitus, quem aliquandiu poſtea in arce Chencinenſi in vinculis habuit. Nihil tamen conſternati animis ex ea clade ij, qui ad obſidionem Tucholiæ relicti erant, dolo etiam locum ex ea inuenere. Subornatis enim transfugis Polonis, & qui inter ipſos Polonicæ linguæ gnari erant,

rierant, & pro captiuis eos ostentantes magna strage se deuicisse Polonos apud Coronouiam illis testificantibus mentiti, persuaserunt Ioanni Broglouio præfecto arcis ac præsidij, vt arcem sibi dederet. Augebatur enim indies Cruciferorum exercitus nouo milite mercenario, & à Tucholia in Poloniam excursionem facturus esse videbatur. Id ne accideret, celeri consilio prouidendum sibi esse Rex existimauit. Quocirca nouam expeditionem maiori Poloniæ indixit, nec segniter ea manus Bydgostiam, vt à Rege imperatum erat, conuenit. Inde porro eam cum cohorte Regis Petrus Szaffrancius Succamerarius Cracouiensis sub signis duodecim ad Tucholiam duxit: præmissisque sexcentis balistariis, qui prædas agendo, vastandoq; subiectam Tucholiæ oram, hostem elicerent, ipse cum reliquo exercitu opportuno loco in insidiis substitit. Simulatque conspexere equitatum Polonicum per agros palātem hostes, contempta eius paucitate, cum pertinacius eum fugam simulantem insecuti essent, in paratas insidias præcipitati sunt. Quas cũ mature animaduertissent, pedem retulere. Ibi Poloni tardius, quam res postularet, signo dato, pauciores aduersus plures coorti ex insidiis, vsque ad portas oppidi fugientes persecuti sunt: & quoniam agilioribus equis vtebantur, multos ex illis partim interfecere, partim viuos cepere, ac castris hostium, quę ante oppidum posita erant, vacuis potiti sunt. Non pauci oppido, ne Poloni simul irruerēt, exclusi, inconsiderate in vndas sese præcipitantes, mersi sunt. His ad vicesimam octauam diem Octobris gestis, captiuisq; ad Regem missis, exercitus omnis, præter aulicam cohortem, mox iniussu regio domos dilapsus est, propter tempus anni, cuiuis rei magis, quam bello gerendo, commodum. Captiuos Rex, accepta ab eis itidem atque ab aliis prius sponsione, dimisit.

Noua expeditio in Prussiam.

Cruciferi rursus profligati à Polonis.

His cladibus permotus Plauenius Magister Cruciferorum, non ausus denuo fortunam periclitari, in interiorem Prussiam reliquias profligati exercitus deduxit, ac Stumam arcem aliquandiu obsessam in deditionem accepit. Eam deditionem Morangi quoq; deditio secuta est. Inde ad Radinum castra mota, circumsessaque ea arx sex septimanis. Sed cùm in spem Toruniæ Gedanique per deditionem recipiendi Magister venisset, soluta obsidione, sauciisque, quorum non exiguus erat numerus, cum præsidio in oppido Radino relictis, ad recipiendas eas vrbes profectus est. Quo discedente, Poloni accitis celeriter his, qui erant in præsidio Brodnicz̃e impetum fecere in oppidũ, expugnatumq; paruo negocio diripuere & incendere. Porro Torunienses & Gedanenses adueniente Magistro cum exercitu miserunt ad Regem, vt sibi ex cõtinenti opem ferret, quod ipsi per se oppida sua defendere non possent. Cæterum cum præter opinionem eorum accidisset, vt Rex tẽpori se illis adfuturum esse promitteret, ac sine mora eo contenderet, rursus ei legationem obuiam misere Gnieucouiam, se iam necessitate adactos, deditionem cum Magistro pactos esse. Itaque Rex dimissis contra sententiam multorum legatis saluis, quod diceret, testatum se cunctis facere velle, non suam illis, sed illorum fidem sibi defuisse, Inouladislauiam se contulit. Magister acceptis in deditionem ciuitatibus Gedano & Torunia, arcem Torunensem nequicquam oppugnauit: nam ea strenue à præsidio regio defensa est. Rex postea Gnesnam ad sepulchrũ D. Adalberti, & Posnaniam ad ædem corporis Christi, votorũ, quæ ante prælium Grunenaldense nuncupauerat, exsoluendorum causa profectus, equestrem ordinẽ totius illius tractus denuo ad expe-

Torunienses & Gedanẽses ad Cruciferos deficiunt.

expeditionem in Pomeraniam exciuit, eamq; omnem, omissa arcium & oppidorum oppugnatione, longe lateq; ferro & igne vastauit.

Sigism. Rex fines Poloniæ vastat. Dum autem hæc in Prussia & Pomerania aguntur, interim Sigismundus Rex Vngarorum, vt Vladislaum à Cruciferico bello auerteret, promissisque (ob quæ quadraginta millia florenorum à Cruciferis acceperat) satisfaceret, Sciborium Transsyluaniæ Palatinum cum duodecim vexillis Bohemorum, Morauorum, & Austriorum (nam Vngari fœdera sibi cum Polonis constare causati sunt) ad vastandam submontanam Poloniam misit, cum iam Poloni, qui ad præsidium eius oræ relicti à Rege erant, hyeme ingruente domos dilapsi essent. Verum celeriter tamen ij ad primum nuncium cócurrentes, hostem præda ex agro Sandecensi capta onustum, abeuntem persecuti sunt, & non procul à Bartfa siue Bardeouia adepti, magnoque impetu adorti, profligarunt. Hoc eodem anno sub exitum Nouembris memorabili rursus victoria de Liuonibus potiti sunt Poloni. *Cruciferorum exercitus à Polonis fusus.* Hermannus enim Liuonicorum Cruciferorum Magister validum ex Germania & Bohemia in Prussiam adduxerat exercitum, eoque apud Golubam relicto, ipse cum paucis equitibus Mariæburgum ad Cruciferos, vt cum illis de ratione belli consultaret, profectus erat. Id cum comperissent Poloni, qui Ripini & Bobrouunicis in præsidiis erant, ausi facinus audax, ductore Dobeslao Puchala, ad hostem viris armisq; longe superiore cótendere: insidiisque apto loco dispositis, pauci per agros palantes, sub Goluba sese ostendere. Eos hostes correptis armis auidius persecuti, locum insidiarum incaute prætervecti sunt: quos Puchala cum toto agmine à tergo adortus, perterritos & incomposite fugientes, vsque ad oppidum persecutus est. Oppidani, vbi id animaduertere, veriti, ne patentibus portis Poloni permixti suis in oppidum irrumperent, portas clauserunt. Ita exclusi oppido hostes, quum cæderetur passim in medio, proiectis armis supplices Polonis sese dederũt, & quadruplo maior numerus captiuorũ, quam eorum, qui eos ceperant, fuisse proditur. Verum illi re inopinata perculsi, alium longe maiorem exercitum Polonorum in syluis latuisse crediderãt. Ripinum tandem captiui cum appulsi essent, ingenti cum dolore ac pudore errorem suum cognouerunt. Inde porro Brestam ad Regem trãsmissi, sub militari sponsione omnes dimissi sunt: Curouiensibus modo, quod fidei tenaces non essent, & iis, qui religionem professi erant, retentis.

Conuentus inter Regẽ & Cruciferos habitus. Conuentus deinde inter Regem & Cruciferos habitus: verum in eo tamẽ de induciis non conuenit. Posterius autem eæ menstruæ tantum per Szaffranecium confectæ sunt. *Induciæ menstruæ.* Quibus durantibus Rex propere in Poloniam excurrit, & apud Radossice oppidum cum Regina congressus, excitisque denuo ad expeditionem cunctis Polonis ad instaurandum cum Cruciferis bellum, post noui anni initium reuertit. Vitoldus quoque cum Lithuanicis auxiliis Vladislauiam ad eum venit, eiusque consilium de circumuallanda Torunia, vbi Magister & primores Cruciferorum erãt, spe pacis iniecta, mutauit, persuasitq;, vt in sylua quadam castra faceret. Interea de pace in insula Toruneñ agi cœptum. Forte accidit, vt induciæ expirarent, & consensu mutuo in longius tempus prorogarentur. Sed eius rei ignarus Ioannes Broglouius præfectus Bydgostiensis præsidij, cum permagnum numerum equorum hostilium apud Papouiam esse didicisset, traiecta cũ quadraginta modo equitibus Vistula, & facto impetu ex improuiso in antemurale Papouiense, equos ibi stabulantes abegit, & antemurale incendit. Qua re Toruniam subito nunciata,

emissi

emissi sunt non pauci equites, qui eum persequerentur. Hoc animaduerso, Broglouius, cæteris cum equis captiuis præcedere, ac tranare Vistulam iussis, ipse cum duodecim modo equitibus persequẽtes se hostes sustinuit, non ausos sensim cedentem pertinacius sequi, metu insidiarum. Receptus deinde in naues paratas, nullo accepto incommodo flumen traiecit. Pax deinde victoribus, quam victis iniquior, instante maxime Vitoldo, proceribus vero Polonis Regi dissuadere non ausis, stabilita est: cuius hæc potissima fuere capita, vt Samogitiam Vitoldo & Regi, quoad viuerent, Cruciferi concederẽt, ducentaque millia florenorum Pragensis pecuniæ intra annum vertentem tribus pensionibus numerarent: Ziemouito autem Masouiorum Duci Zaucrense territorium redderẽt: Rex Cruciferis, quæ de ipsis bello ceperat, remitteret: Dobrinum sibi haberet, captiui omnes inuicem vt dimitterentur. De Dreno & Santoco, & aliis controuersiis seni viri vtrinque delecti arbitrarentur. Quod si inter eos non conueniret, Pontificis Maximi arbitrio staretur. Complexi sunt autem hoc fœdere, Rex quidem Duces Pomeranorum & Masouiorum: Magister vero Sigismundum Regem Vngarorum, si is vellet: interim autem, dum de eo non constat, ne ei Polonus bellum faceret. Hæc tam iniqua Polonis pax, stipulatione vtrinque interposita, cum Magister Henricus in castra Regis venisset, firmata est, & mox captiui omnes spõsione soluti. Munera deinde inter Principes vltro citroque missa. Vitoldo autem ibi Rex, inconsulto Senatu Polonico, Podoliæ dominatum, amoto, à præfectura Petro Vlodeco Charbinouio, vtendum fruendum concessit, non sine magno Polonorum incommodo, dimissoque post exercitu in Poloniam rediit. Nec diu ibi moratus in Russiam contendit, cum Alexandro Palatino Valachorum iam prius fœderato & cliente suo nouam contra Sigismundum Regem Vngarorum societatem inijt: Sniatinumque & Colomeiam, atq; omnem tractum Pocuciensem ipsi pignori reliquit, acceptis ab eo mutuis mille rublis, siue ciclis argenti.

Pax & transactio cum Cruciferis.

Vitoldo Podolia concessa.

Rex in Russiam contẽdit.

Valacho Sniatinum & Colomeiam cũ Pocucia oppignorat.

Eodem vero anno Stephanus, cum Alexandro siue extincto, siue pulso in principatu successisset, missis ad Regem quatuor oratoribus, in fide & clientela ipsius itidem, vt maiores sui fuissent, se fore, & vbi accitus ab eo fuerit, venturum, solenneque iusiurandum daturum: neque repetiturum vnquam Pocuciam, sed præsentem cum præsenti Rege arbitratu ipsius de eo transacturum esse promisit. Per idem tempus opera Zauissij Nigri, apud Vngarorum iuxta ac Polonorum Regem gratiosi, effectum est, vt primores Poloni & Vngari simul apud nouam villam conuentum de pace inter Reges redintegranda agerent, sed ea non confecta octo mensium inducias tantum constituerunt, ea lege, vt Polonis cum Cruciferis pax rata maneret. Quod si eam Poloni nouo bello rupissent, illę quoque induciæ cum Sigismundo & Vngaris irritæ forent: sin Crucigeri priores id facerent, Sigismundus sese deinceps ab amicitia & societate eorum seiungeret.

Polonorum cum Vngaris conuenta & pacta.

His ita compositis, Rex per Chelmensem oram sub initium veris in Lithuaniam secessit. Ad Ioannẽ vero Pontificem, qui Alexandro quinto mortuo successit, oratores suos misit cum peramplis donis, nempe quatuor patinis, duobus crateribus magnis aureis, tribus vestibus Zobellinis & culcitra item ab altera parte è pantherarum, ab altera ex hermelinorum pellibus consuta: obedientiam ipsi suam delaturos, postulaturosque, vt Pontifex declararet, ipsum iuste bellum contra Cruciferos suscepisse, & quicquid rerum

Rex in Lithuaniam secedit.

Oratores Regis ad Pp. cum donis.

sacrarum è templis Prussicis per id bellum ablatum esset, recte in Polonica tẽpla conuersum esse: dein, vt ipsi crucis militiam contra Tartaros concederet. Ac cætera quidem impetrata sunt: extremum hoc ne impetraretur, illud obstitit, quod eiusdem modi militia cõtra Ladislaum Regem Neapolitanorum ab ipso Pontifice promulgabatur, & obstabant Polonis Sigismundi Regis, & Cruciferorum oratores, veriti fortassis, ne contra se Rex vteretur illis militibus. Posthæc venit Rex Cracouiam, pedes religionis causa incedens, vexillaque & signa militaria vnum & quinquaginta de Cruciferis capta, ad sempiternam tam insignis victoriæ memoriam in Basilica suspendit: quæ in hunc vsque diem extant. Haud ita multo post inde discedens in Lithuaniam, partẽ hyemis in venationibus exegit.

Rex ex Lithuania Cracouiam venit. *Ernesto Austriaco Cymbarcã Masouiam in matrimonium dat.* *Venetorum legatio ad Regem.* *Legatio Sigism. Regis ad Vladislaum Regẽ.* *Conuentus Regum.*

Sequentis autem anni millesimi quadringẽtesimi duodecimi initio Cracouiam iter vertit, de aduentu Ernesti Ducis Austriæ certior factus, cum quo affinitatem iunxit, collocata ei in matrimonium Cimbarca Ziemouiti Masouiorum Ducis, & sororis suæ filia. Aduenerat & Venetorum legatio, quingentorum hastatorum stipendium Regi pollicens, si Sigismundo Vngarorum Regi bellum facere pergeret. Iam enim creatus erat Cæsar Sigismũdus; & facessebãt ei negocium Veneti in Dalmatia. Ipse vero à Ioanne Pontifice in Italiam, & ad liberandam de manu Ladislai Regis Neapolitani Romam, suscipiendumque diadema imperiale inuitatus: Foroiuliam Venetorum ditionem infestabat. Auerti igitur eum Veneti ac distineri bello Polonico volebant. Sed nihil impetrarunt: cauebant enim proceres Poloni, ne vetusta cum Vngaris fœdera violarentur. Quod cum sensisset agi à Venetis Sigismundus, misit & ipse legatos ad Vladislaum de renouando fœdere, aut certe de conuentu & colloquio. Ægre conuentu ad certam diem Lubouuliam impetrato, prior Anna Regina Poloniæ eo profecta est, Barbaram sororem, quæ Sigismundo nupta erat, visum. Rex deinde, qui Sandeciæ substiterat, secutus, Boleslao Masouio & Sigismũdo Coributo patruele, ac multis proceribus Polonis deducentibus. Venienti Vladislao Sigismundus obuiam prodiit vna cum vxore vsque ad iugum montis, atq; ibi septem diebus tẽtata frustra inter proceres Regum pace, cum discedere iam Vladislaus vellet, ad secretum colloquium semotis prorsus arbitris, à Sigismundo inuitatus, blanditiis eius & ingentibus pollicitationibus expugnatus, tãdem homo minime malus, in gratiam cum eo, pactis iureiurando mutuo firmatis, rediit.

Pacta conuenta & societas inter Reges Vng. & Pol.

Aduenere eo quoque legati Venetorũ, quod eis Vladislaus rogatu Sigismundi spem pacis æquissimis conditionibus faciendæ fecisset. Ac tentata quidem Vladislao interueniente, sed non confecta pax est, propterea quod nihil æqui Veneti attulissent, nec Sigismundo ereptam Dalmatiam reddidissent.

Tartarorũ legatio ad Regem Poloniæ.

Dum autem Vladislaus Budæ commoratur, venit forte eo ad eum splendida legatio Tartarorum cum muneribus, magna auxilia, si quando res ita posceret, ei pollicens. Honorifica erat hæc ei legatio apud exteros. Persuasit autem is legatis, vt eadem Sigismundo nunciarent. Quo ille ferocior factus, Venetos territabat. Dimissis legatis, ludis, ac deinde venationibus vacatum est, vbi cum Vladislaus bubalinis cafcis recẽtibus sese repleſſet, ac deinde calido balneo vsus, in profluente Danubij diutius sese abluisset, febrim cõtraxit. Ab ea vero paucis diebus medicorũ opera releuatus, & amplissimis muneribus à Sigismundo donatus, per Morauiam atq; Teschinensem oram in Poloniam

loniam reuertit, quinto demum mēse, postea quam Vngariam ingressus fuerat. Erant autem præcipua dona, quæ à Sigismundo acceperat, corona, sceptrum, & pomum, aurea, Boleslai Chrobri gladius & insignia regni, quæ Elisabetha Ludouici Regis mater in Vngariam asportauerat, verita, ne Poloni mutata sententia alium sibi Regem crearent. Ea Rex Cracouiam ingrediens publice sibi præferri iussit. Nec diu moratus Cracouiæ, per Sēdomiriensem, Lublinensem, & Chelmensem tractū profectus, supra Bugum fl. prope Rubessouum oppidum cum Vitoldo de omnib⁹, quæ in Vngaria egerat, cōmunicauit. Dimisso deinde Vitoldo, Russiam Rex obibat: quo cū legati à Sigismundo Rege ad eum venissent, octoginta millia florenorū Pragēsium ab eo mutua acceperat, dato ei in pignus Scepusiensi tractu cum tredecim oppidis, arce tamen excepta. Atque ex eo tempore Scepusium in ditione Polonorum est in hunc vsque diem. Russia peragrata, in Poloniam Rex se recepit, paucisque diebus Nepolomiciæ exactis in Lithuaniam rursus concessit, & hyemem illam ibi exegit: quæ quidem prodigiose mitis fuisse memoratur, ita vt initio Februarij flores & olera in regione frigidissima existerent. Verno atq; æstiuo tempore Poloniam rursus fere omnem obiuit. Apud Grodlū deinde supra Bugum amnem Polonorū & Lithuanorū conuentum habuit: ibi fœdera inter has duas nationes renouata: cōcessumq; ius nobilitatis Lithuanis, iis duntaxat, qui ritus ecclesiæ Romanæ seruarēt: iisdē vt insignibus atq; prærogatiuis, quibus Polonica Nobilitas, vterētur, præterquam vt deinceps quoq; iussu magni Ducis arces conderēt, vias publicas reficerēt, tributaq; solita penderēt. Senatum autē & magistrat⁹ more Polonorū haberēt. Honores vero & Magistrat⁹ ne alienis ab ecclesiæ Romanæ institutis mādarentur. Ducem qñ vsus postularet, nō nisi de sentētia Regis, & amplissimi Senat⁹ Polonorū legerent: vicissimq; Poloni, vt ne inscijs inconsultisq; Duce & Senatu Lithuanico Regē sibi crearent: comitiis cōmunibus quoties opus esset, vt ea Lublinū vel Parczouiam, vel alias, quo videretur, mutuo cōsensu indicerent: ordo item ecclesiasticus vt eodē iure, iisdemq; prærogatiuis, quibus in Polonia, frueretur. Hæc omnia Proceres Lithuani, libertatem & prærogatiuas, nobilitatis adepti, approbarunt ac literarum monumentis consignarunt.

Scepusium Regi Poloniæ oppignoratum.

Hyems mitissima.

Polonorum & Lithuanorum conuentus apud Grodlum.

Lithuanis prærogatiuæ & leges à Rege dantur.

Soluto conuentu, quia pestilēs autumnus erat in Polonia, in Lithuaniam Rex secessit. Inde porro in Samogitiam profectus, gentē eam, quæ nondū falsorū Deorum cultū penitus abdicauerat, magno studio, magnaq; cura, extinctis sacris ignibus, succisis lucis, necatisq; serpētibus & aliis sacris animalibus, ad religionem Christianam conuertit, nō modo pij Regis, sed etiam doctoris & Apostoli fungens officio, suggerentibus sacerdotibus Polonis, quæ diceret, quæue faceret, cum ipsi barbaros loquētes non intelligerēt, nec ab eis vicissim intelligerentur. Episcopum apud Mednicos, attributis agris & reditib⁹, & paroecos duodecim (tot enim territoriis cōtinetur Samogitia) vt iidē Canonici Mednicēses essent, instituit. Tunc autē Rex præfecto gēti Kesgellone nobili Lithuano, & religionis curā inprimis in rudi populo gerere iusso, in Lithuaniam, atq; inde porro post anni sequentis millesimi quadringētesimi decimi quarti initium in Poloniam, & in Cuiauiam ad constitutum cum Cruciferis apud Slonscum conuentū contendit. Iam summū apud Cruciferos magistratū Michael Sternbergius gerebat, amoto & in carcerē coniecto Hērico Plauenio, siue propter profusas largitiones, siue ꝓpter inuidiam, siue quod à Magistro ambitioso homine, quasi Polonis in pensius faueret, insimula-

Samogitia ad religionē Christianā conuersa.

Conuentus Regis cum Cruciferis.

mulatus esset: Quo comperto, Vlricus Henrici frater Commendator Gedanensis, metuens & ipse sibi, clam ad Regem profugit. Fugisset Henricus quoque è custodia, re clam per internuncios cum Rege composita, nisi eum Ioannes Cropidlo Vladislauiensis Episcopus, cum quo forte Rex ea de re secreto communicarat, prodidisset. Pace cum Cruciferis tentata, sed non confecta, causa vero tota à Strigoniense Archiepiscopo delegato Sigismūdi Cæsaris iniquissime disceptata, cum Cruciferi iniuriis nullum modum statuerent, mercatoresque Posnanienses Gedani, direptis eorum mercibus crudeliter interfecissent, & per subornatos homines multa oppida ac pagos in Polonia incendissent, latrocinantiumque in morem è Dobrinensi & Polonia finitima prędas agerent, cumque ad extremū sub signis populabundi in Dobrinum excurrissent, ac subito pauore turbati diffugissent, nouam in eos expeditionem Rex Polonis, Russis, ac Lithuanis cunctis indixit.

Cruciferi Polonis iniurij.

Dum autem bellum id adornatur, ipse maiorem Poloniam percurrit. Forte tunc Petrus Vissus Episcopus Posnaniensis lento morbo confectus obiit: qui ni obiisset, restitutus fuisset autoritate Constantiensis Concilij in Cracouiensem Episcopam Alberto deiecto: sed profuit Alberto mors eius, vt facilius à Concilio Rege petente veniam impetraret. Tunc autem cum collegium Posnaniense petiisset à Rege, vt sibi Episcopum arbitratu suo legere liceret, non abnuit is: solusque in consilium sacerdotum ingressus, impetrauit, vt de quatuor à se editis (inter quos etiam fuit Alexander Masouiæ filius, è sorore sua natus) vnus legeretur Episcopus. Lectus est absens magno omnium cōsensu Andreas Lascaris Goslauicius Decanus Cracouiensis, & Canonicus Posnaniensis, qui tūc forte legatus à Rege cum tribus aliis ad Sigismūdum Cæsarem de causa Crucifericа profectus erat. Æque tamen is decreto collegij cum voluntate regia coniuncto assensus est, vir bonus, & non ignarus, quantum onus in se susciperet. Iam ingentes copiæ ex omni Polonia, Russia, Lithuania, & Masouia cum suis Ducibus Volboriam conuenerant: Tartarorum etiam non contemnenda auxilia Vitoldus adduxerat. Erat & mercenariorum militum ex Bohemis & Silesiis non exiguus numerus: quin & Silesiorum Duces exercitum regium auxerant. Itaque Rex non moratus diutius, in terram hostilem eum duxit, instructum inspectantibus legatis hostium, qui siue ad auertendum bellum, siue ad speculandum vires Polonorum venerant. Verum non ita magnum operæpretium cum tantis copiis factum est. Oppida modo & castella quædam ignobilia, partim vi expugnata, partim in deditionem accepta, partim vacua dilapsis habitatoribus occupata, direpta, atque exusta.

Prussicum bellum.

Venit interim legatus Pontificis Ioannis trigesimi tertij Ioannes Lausanensis Episcopus: qui impetrauit facile à Rege desidis & famelici belli (vulgo postea sic appellati) iam pertæso, vt duorum annorum induciis cum Cruciferis constitutis, Constantiensis Concilij iudicio causam & controuersiam omnem suam cum Cruciferis permitteret. Itaque Rex dimisso exercitu reuersus in Poloniam, de Senatus amplissimi sententia legatos ad Concilium misit, Nicolaum Archiepiscopum Gnesnensem, Ioannem Vladislauiensem, Iacobum Plocensem Episcopos, Andream Lascarem electum Posnaniensem, Ioannem Tuliscouium Castellanum Calissiensem, & Zauissium Garbouium cognomento Nigrum. Pollicebatur autem Sigismundus, non defuturum se ibi esse causæ regiæ contra Cruciferos, eique vicissim rerum Vngaricarum

Legatus Pp. ad Regem.

Induciæ duum annorum.

Concilio Constant. causæ Prussicæ disceptatio permissa.

carum curam commendauit. Idem fecit Concilium illud, scriptis ea de re ad Regem literis. Ac fecit quidem Vladislaus amici officium: nam cum Turcæ ipso absente Vngariam infestarent, Bosnamque à Sigismundo prius recuperatam, ipsi iterum fusis profligatisque Vngaris eriperent, Vladislaus missa ad Turcas minaci legatione, sex annorum inducias inter eas gẽtes captiuis Vngaris proceribus liberatis confecit: pacem quoq; perpetuam confecisset, ni Pipo Florentinus Comes Themessiensis temere omnia turbasset, capto pro exploratore Gregorio Armenio Vladislai internuncio, qui Turcicæ legationi de pace venienti tutum ad Vngaros accessum præstructurus antecesserat.

Rex Vlad. curam gerit Vngariæ Sigism. absente.

Interea Vladislaus Rex Lithuaniam, Poloniam, & Russiam continẽtibus fere itineribus obiuit: & Sniatini quum esset in Russia ad Pentecosten anni sequentis, venit ad eum supplex Alexander Palatinus Valachorum magna & splendida Nobilitatis suæ caterua stipatus, & vexillo ad pedes eius proiecto, datoque conceptis verbis iureiurando, in fide atq; clientela eius & Polonorum se fore semper promisit. Venit & ab Imperatore, & Patriarcha, Constantinopolitanis legatio, frumentarium subsidium petens. Vehementer enim Turcæ Thraciam infestabant & premebant. Vladislaus itaque Rex inopia laborantibus Cõstantinopolitanis liberaliter opitulatus, in Cacybeio portu maris Pontici, qui in ditione Polonorum tunc erat, frumentum admensus est. Sniatino in Lithuaniam rursus diuertens, viginti millia marcarum Pragensium, quadraginta vestes zobellinas eximias, centum equos, totidemq; aureos pannos à Vitoldo dono accepit. Anno sequenti millesimo quadringentesimo decimo sexto cum Annam Reginam Cracouiæ mortuam sepelisset, rursus in Lithuaniam profectus, apud Velunam Samogitiæ cum Cruciferis Prussicis pariter & Liuonicis de regundis finibus Samogitiæ, ac de pace perpetua constituenda conuentum egit. Verum Cruciferis intolerabili fastu tumentibus, neque vllam æqui aut iniqui rationem ducentibus, re non perfecta discessum est. Augebat autem eis spiritus, vt creditum est, societas cum Tartaris inita, qua eos ad vastandos Russiæ fines excitarant. Nec multo post ingens vis Tartarorum duce Ediga in Kiouiensem tractum improuiso effusa, ferro ignique omnia depopulata est: vrbem quoque ipsam Kiouiam diripuit ac diruit, quæ ex eo tempore splendorem pristinum nunquam recuperauit. Arce quidem summa vi oppugnata hostis potiri non potuit.

Palatinus Valachiæ iurat Regi Poloniæ.

Legatio Imp Constãtinopol. ad Regẽ Vladislaum.

Anna Regina moritur.

Conuentus Lithuanorum cum Cruciferis.

Tartari Russiam vastant.

Rex pro eo, quod hostes bello persequi debuit, Sanoci nuptias celebrauit, indignas illa ætate, & nomine ac dignitate sua, ducta in matrimonium Elisabetha Pilecia, Ottonis Palatini quondam Sendomiriensis filia, vidua prouectæ iam ætatis, & complurium virorum thoros experta; quippe quæ virgo propter magnitudinem dotis à Morauo quodam rapta, eique aliquanto post ab alio quodam Morauo itidem erepta, & interfecto priore raptore, in loco iustæ vxoris habita, ad extremum Vincentio Granouio Castellano Naclensi, despondẽte Spitcone Melstinio propinquo, nupserat. Siue autem intempestiuo amore & consuetudine eius mulieris captus, siue philtris etiam & magicis artibus dementatus Rex, eo se tam impari matrimonio implicauit, magnam certe nomini suo infamiam non modo apud suos, sed etiam apud exteros aspersit: ita vt Concilium quoq; ea fama, traducentibus Cruciferis, impleret. Rex inde Cracouiam indicto conuentu, Reginam quoque

Rex tertiam vxorẽ ducit.

eam ritu solenni fecit, nequicquam aduersantibus nonnullis Proceribus, & inprimis Sendiuoio Ostrorogo Palatino Posnaniensi. Quoniam autem ea ab Archiepiscopo Leopoliensi Ioanni Ressouio coronata erat, veritus Nicolaꝰ Archiepiscopus Gnesnensis, qui tunc in Concilio Constantiensi erat, ne sibi successoribusque suis ea prærogatiua Reges & Reginas coronandi præriperetur, obtinuit apud Concilium, vt Archiepiscopus Gnesnensis deinceps Poloniæ primas sit. Prorogauit deinde Vladislaus Rex inducias cum Cruciferis in aliud biennium, Cæsare ac Rege Francorum Carolo petentibus. Et anno sequẽti, qui fuit millesimus quadringentesimus decimus octauus, rursus apud Velunum Samogitiæ cum Cruciferis de pace conuentum celebrauit, deductis secum primoribus Polonorũ. Vnde cum re infecta discessisset, dimissisque proceribus, ipse cum paucis ad Vigros (syluæ id nomẽ est) venationi operam daret, parum abfuit, quin in Rastenburgensis Commendatoris insidias incideret. Sub idem tempus Vitoldus amissa paulo ante Anna vxore, alteram duxit Iulianam viduam, prioris materteram. Atq; id matrimonium incestum Ioannes Episcopus Vladislauiensis, qui etiam Regem forte in Lithuaniam secutus erat, præter disciplinam ecclesiasticam iunxit, cum Petrus Vilnensis, vt id faceret, nequaquam adduci posset.

Induciæ cũ Cruciferis.

Lithuanorum conuẽtus cũ Cruciferis.

Insequenti anno, cum Rex in Poloniam reuertisset, venere ad eum legati Martini Pontificis Maximi, Iacobus Campius Spoletanus, & Fernandus Hispanus Lucensis Episcopi, de pace cum Cruciferis conficienda postulantes: qui comiter & liberaliter à Rege habiti, cognita eius volũtate ad pacem propensa, in Prussiam inde ad Cruciferos contenderunt. Qui corrupti muneribus, cum monumenta ad causam ipsorum pertinentia inspexissent, ac descripsissent (ad quam forte rem magis, quam ad pacem faciendam Crucigerorum rogatu & sumptibus venerant) Regis causam incognitam temere testimonio suo damnarunt. Qua de re grauiter postea Rex Pontifici questus est: qui fecit postea Regi potestatem producendi documenta causæ suæ. Dimissis autem legatis pontificiis Rex Cassouiam petiit, ad colloquium à Cæsare Sigismundo inuitatus: ibique blanditiis eius inductus, arbitrum eum tulit Cruciferis ex compromisso de contumeliis, damnis, & iniuriis, quas ab illis acceperat, reclamantibus, quos secum duxerat, Proceribus, & ad extremum vt certa tamen formula, certoque die id compromissum adstringeretur, suadentibus. Recusabant autem id compromissum Cruciferorum legati, qui tunc ibi aderant, siue adeo recusare se ex composito simulabant. Qua re Cæsar vehementer, vt videri volebat, irritatus, arma se cum Vladislao contra eos coniuncturum iureiurando interposito pollicitabatur. Qua de causa remittere ei Vladislaus pecuniam, quam mutuam dederat, Scepusiumque reddere mox cogitabat, ni Proceres, cum quibus ea de re communicarat, id ei dissuasissent.

Legatio Pp. ad Vladislaum Regẽ.

Regis congressus cum Sigism. Imper.

Compromissum Regis.

Soluto conuentu, Vladislaus Rex in Poloniam reuersus, magna cura bellum aduersus Cruciferos apparauit. Misit & Cæsar Episcopum Passauiensem, & Ioannem Comitem Hardeccium Cracouiam, vt in speciem arma, & cætera ad Prussicum bellum necessaria exercitui suo compararent: quibus laute à Rege sumptus suppeditati sunt. Cæterum ij, cum supra quadraginta dies Cracouiæ mansissent, vltrone an reuocati, non constat, in Vngariam ad Cæsarem redierunt. Reuersus est deinde ad Regem ex Vngaria Zbigneus

Legati Cæsarei ad Regem Vladislaum.

Brezius Marschalcus, qui ad deducenda à Cæsare auxilia relictus erat, vanitate Cæsaris perspecta. Lactatus inanibus Cæsaris promissis Vladislaus Rex, tamen institutam in Prussiam expeditionem non remisit, ne legatione quidem eius motus, qua ille ab eo postulabat, vt in aliud tempus id bellum reiiceretur. Iam copiæ omnes Volboriam conuenerant, indeque per Masouiam progressæ, ad fines hostium peruenerant, cum venit ad Regem in castra Bartholomæus Capra, Archiepiscopus Mediolanensis legatus à Cæsare, dirimendi eius belli causa. Pepigit is quidem rursus adiuuante maxime Vitoldo, & accedente Pontificis Maximi autoritate duorum annorum inducias, cum compromissi sui Regem admonuisset, & aliud ei ex aduerso respondens ipse à Cruciferis attulisset. Præfinita autem compromisso dies ad octauum idus Ianuarij. Itaque irritus tantus ille conatus atque apparatus belli fuit, non sine magno omnium fremitu, imprudentiam Regis in faciendo compromisso incusantium. Verum eam culpam Rex in Cancellarium transtulit: quam ob rem is magno omnium odio deflagrauit. Cum Erico autem Daniæ, Sueciæ, & Noruegiæ Regibus, ac Duce Pomeraniæ, eiusque consiliariis, publice à Vladislao & Vitoldo in castris tunc ictum est fœdus ac societas, cum contra alios vtriusq; partis hostes, tum nominatim contra Cruciferos: ea lege, vt etiam si quis Principum ab eo fœdere vellet discedere, subditi tamen ipsius eo nihilominus tenerentur: ne tamen vteruis altero inscio, Cruciferis, vel cuiquam bellum omnino intentaret. Excepti sunt autem à Vladislao & Vitoldo Sigismundus Cæsar, & Venceslaus Rex Bohemorum, propter priora cum ipsis fœdera. Reuertens autem ex eo bello Vladislaus, per Cuiauiam in maiorem Poloniam diuertit. Posnania vero Srodam proficiscentem aduersus casus perculit. Nam sub vesperum, cum serenum esset cœlum, subito atris nubibus obductum est: vnde inter crebra fulgura ac tonitrua fulmen magno fragore decidens quadrigas carpento, quo Rex vehebatur, iunctas, duosque stipatores regios, & equos complures alios, vno ictu interfecit: aurigæ & sessoribus equorum nil aduersi euenit, nisi quod cubicularij vestis discerpta est. Rex cum aliquandiu exanimatus iacuisset, tandem respirauit, cætera sospes, præter quod surdaster paucos dies, & modico manus dextræ dolore affectus fuit.

Induciæ duorum annorum inter Polonos & Cruciferos.

Rex fœdus icit cũ Dania & Suecia Regibus.

Sub illud tempus Ediga Princeps Tartarorum, missa legatione cum muneribus ad Vitoldum, fœdus cum eo iniit. Venit paulo post, prius tamen sibi aditu & colloquio impetrato, ad Vladislaum Sigismundus Cæsar Sandeciam, & cum animo esset distracto, vtrum Turcicum bellum prosequi, an Bohemiam post Venceslai fratris obitum, qui non ita pridem paralysi extinctus erat, Hussi religione & domestica seditione æstuantem recuperare debuisset: Vladislaus ei suasit, vt Bohemiam ante omnia potestatis suæ faceret, Hussique doctrinam vires sumentem opprimeret, & ad hæc peragenda auxilia illi pollicitus est. Qui Pragam cum exercitu veniens, cum non exiguam cladem à Taboritis, qui à castris nomen sumserunt, accepisset, castrisque exutus esset, Vratislauiam iter deflexit, quo se legatos Vladislai Regis & Cruciferorum sequi iusserat, vt ibi inter eos de controuersiis arbitrium perageret. Verum ipse ad extremam demum compromisso præfixam diem post initium noui anni eo venit. Veritus igitur, ne die præterita irritum esset compromissum, vt Cruciferis gratificaretur, causa non co-

Fœdus Tartari cũ Vitoldo.

Sigismund. Imp. cum Vladislao R. congressus.

Bohemici motus.

Decretum Sigism. Cæsaris ex cõpromisso.

gnita, neque disceptata, sententiam ex scheda, quam in pera paratam habebat, insertis quibusdam, quæ in controuersiam non venerant, recitauit, reclamantibus frustra legatis Vladislai, & fidem religionemque iudicis requirentibus. Quod quidem tam molestum legatis Polonicis fuerat, vt insalutato Cæsare & moderationem decreti pollicente actutum discederet. Eo vero spectabat potissimum decretum illud Cæsaris, vt decreto Pontificis maximi delegatorũ abolito, Caroli Vngariæ & Ioannis Bohemiæ Regum arbitrium, pactaque apud Toruniam inter Regem Poloniæ & Magistratum conuenta, rata essent.

Vladislai Regis & Vitoldi mãdata ad Cæsarem.

Hæc vbi celeriter ad Vladislaum in Lithuania tunc venationibus cum Vitoldo vacantem perlata sunt, dolore & ira vterque ad lachrymas vsque exarsit. Mox communicato cum paucis consilio, Rex Zbigneum Olesnicium ad Cæsarem misit, qui ei beneficia sua plurima & maxima, & ipsius non modo ingratitudinem, summam iniustitiam, sed etiam perfidiam & periurium exprobraret, seque pariturum esse illi sententiæ negaret. Quod cum Olesnicius grauissimis verbis fecisset, simulque Nicolaus Cebulca subsecutus, Vitoldi nomine cum alia quædam acerbe in Cæsarem dixisset, tum fœdus & amicitiam olim cum eo constitutam repudiasset, ita commouerunt Cæsarem, vt eos, violato iure gentium, in profluentem demergere voluerit, nisi eum, qui proximi assidebant, Episcopi & Principes à tã præcipiti consilio auertissent. Sine responso autem ij dimissi sunt. Nec ita multo post Cæsar missis duobus legatis ad Regem, correcturum se esse pollicitus est, quod non malitiose, sed imprudenter Cruciferorum fraude circumuentus deliquisset. Verum ne in eo quidem seruauit fidem, cum Vladislaus Rex rursum Episcopum Cracouiensem, & Marschalcum ea de re ad eum misisset. Relata deinde re ad Senatum, parendumne esset iniquo Cæsaris decreto, an eo spreto inferendũ bellum Cruciferis, placuit ad tẽpus quiescere & expectare, ecquam priores Cruciferi, non parendo decreto Cæsaris, iustam belli occasionem darent. Nec ea diu expectata est. Cum enim Cruciferi duodecim millia & quadringentos aureos nummos Regi decreto Cæsaris ad certam diem numerare deberent, nec satis auri parati haberent, legati regij Ioannes Koscielecius Palatinus Vladislauiensis, & Zbigneus Olesnicius Secretarius argentum, quod in supplementum auri dabatur, non acceperunt: dieque lapsa, testati, priores Cruciferos iudicatum non fecisse, discessere. Quæ res apprime grata & exoptata Regi, atque etiam Vitoldo accidit. Quietæ tamen aliquandiu postea res fuere inter Polonos & Lithuanos, atque Cruciferos. Cæterum domi in comitiis Lencicienfibus ad vicesimam quintam diem Iulij parum abfuit res à perniciosa seditione & cæde. Infensa erat Elisabetha Regina Alberto Episcopo Cracouiensi, cum quod is matrimonium eius cum Rege imprimis improbabat: tum quod Iohanni filio, quem Granouio pepererat, diploma de Comitatu, quo is à Rege contra leges publicas ornatus erat, non signabat. Cum autem non ignoraret mulier, infiniti compromissi culpam à Rege reiici in Albertum Episcopum, Tulifcouium Castellanum Calissiensem, & Brezium Marschalcum, quos etiam alienioribus forte à se animis esse sentiebat, mulier vindictæ cupida, vrgebat eam occasionem, Regem in eos assidue instigabat, & eo Regem propemodum perpulerat, vt Episcopo indicta causa Cancellarij munus abrogaret, in tres vero illos vt iudicium publicum in comitiis institueretur, perfecit. Et mortua quidem est Elisabetha ante diem comitiorũ

Consultatio Polonorum.

Cruciferi non satis faciunt decreto Cæsaris.

Comitia Lencziciæ turbulenta.

Elisabetha Regina mors.

publica

publica omnium ordinum (præterquam Regis ipsius) lætitia, quam splendidior vestitus omnium testatam faciebat. Iudicium tamen nihilominus in Episcopum & reliquos duos instauratum est. Ibi cū propinqui & clientes Petri Vissi, veteris iniuriæ memores, frequentes Alberto insultarent, & Bartholomæus Vlodecus, cui Petri fratris filia nupta erat, causam aduersus Albertū dicens, acerbius in eum inueheretur; non tulerunt id Alberti fratres propinqui & clientes, quorum numerosa turba stipatus aduenerat. Crescebat iniuriis & conuitiis mutuis tumultus, & ab vtrisque ad arma sumenda, acciendosque socios ex arce in oppidum decurrebatur. Rex cum proceribus in penitius cubiculum se subduxit: & ni mox porta arcis clausa, ponsque sublatus esset, multū ibi sanguinis effusum fuisset. Repressa tandem est à proceribus gliscēs seditio, Rexq; reconciliatus reis, maxime Ioannis Tarnouij Palatini Cracouiensis opera.

Iudicium in Episcopū Cracouicum & duos proceres.

Rex reconciliatus Episcopo.

Consultatum deinde est de Republica, & inprimis de Bohemis, an eos petentes Rex in fidem suam reciperet: nam ij victo pulsoq; Sigismundo ad Vladislaum regnum deferre nunciabantur. Re diligentius in Senatu agitata, placuit, ne Rex regnum à Bohemis delatum reciperet, propter dogma Hussitarum, quod totam iam Bohemiam infecerat, & propter intestina gentis dissidia, factionesque diuersas, neue Sigismundum Cæsarem, ad quem iure hæreditario regnum illud spectabat, in se concitaret: nec aperte tamen id detrectaret, sed dubios legatos dimitteret, vt eo metu Sigismundus in officio contineretur. Soluto conuentu Lenciciensi, venere deinde Bohemorū legati, quibus questis de Sigismundi superbia & acerbitate, regnumq; Vladislao deferētibus, responsum est: Regem vicem eorum dolere, ipsum quoq; multis insignibus iniuriis à Sigismundo affectum, vt merito Bohemis pro tam propēsis eorum in se studiis, auxilio aduersus eum esse deberet: sed quoniam res magna ac difficilis esset, quam postularent, nolle eum quicquam de ea sine Vitoldi fratris consilio statuere. Hoc responso accepto, pars legatorum in Lithuaniam ad Vitoldum profecta est: cæteris Nepolomiciæ manendi locus datus,, sumptusque suppeditati, ne in vrbe propter ipsorum præsentiam supersederi sacris necesse esset. Indictis deinde rursus comitiis Nepolomiciam ad vndecimam diem Nouembris, legati Bohemorum (iam enim & ij, qui ad Vitoldum ierant, reuersi erant) non præcisa aperte omni spe suscipiendi à Vladislao regni, dimissi sunt. Reuerterunt autem ij post sequentis anni initium, repertoq; Rege vna cum Vitoldo in Lithuania apud Mereciam, idem quod prius postularunt, adiicientes: si Vladislaus regnum illud abnueret, vt Vitoldus id capesseret. Diu eos Vitoldus suspensos tenuit, ostentata nonnulla spe, vel Sigismundi vlciscendi causa, se id non recusaturum. Tandemque ad decimum octauum calendas Septembris Lublini certum eis responsum Regis pariter ac Ducis nomine datum est, cuius ea fuit sententia: Licet ambo grauiter à Sigismundo lęsi sint, non esse tamen sibi in animo improbitate cum eo certare. Scire se, Bohemiam iure ad Sigismundum pertinere: meminisse fœderum, quæ cum ipso sibi constent, quamuis non eadem fide vtrinque seruentur: religionem etiam sibi esse, apud hæreticos regnare. Honoris autem Bohemorum gratia se omni ratione curaturos esse, vt à Sigismundo & Pontifice in gratiam recipiantur.

Consultatio de suscipiendo regno Bohemiæ.

Bohemorū legatio ad Vladislaum Regem.

Comitia Nepolomiciam indicta.

Bohemorū legati iterum ad Regem.

Responsum Bohem. oratoribus datum.

Dimissa cum his mandatis Bohemorum legatione, misit Rex legatos ad Sigismundum Cæsarem Ioannem Tarnouium Palatinum Cracouiensem, & Zbigneum

Regis oratores ad Sigism. Cæsarem.

Zbigneum Olesnicium Secretarium: qui commemoratis modeste superioribus Vladislai in eum beneficiis, illiusque vicissim in Vladislaum Regem iniuriis, perstare tamen Vladislaum in amicitia, nec mutare fidem ostenderent: peterentque ab illo vt cum Bohemis in gratiam redire, ecclesięque reconciliare eos clementer vellet. Si ille pateretur, vtramq; rem Vladislao curę fore, & vel armis, si aliter nequiret, eos ad officium reducturum, & in ditionem eius, societatemq; ecclesiæ catholicæ reducturũ esse: modo vt postea vicissim Sigismundus cum ipso contra Cruciferos secundũ pacta conuenta tãdem arma coniungeret. Eius autẽ rei præstandæ pignus interim Silesia in potestate Vladislai vt esset, tantisper, quoad Sigismũdus fidẽ suam apud eum liberasset. Grata hæc fuit legatio Sigismundo, maioraq; is vltro Vladislao, quã quæ postulabãt legati, obtulit, nimirũ coniugium filiæ vnicæ suæ, cuius Vngaria & Bohemia hęreditaria regna futura essent, aut vero Agathę viduę, quę cũ Venceslao Rege fratre suo nupta fuisset, si magis cõpar cõiugium ipsi placeret. Adhuc enim impubes erat filia Sigismundi. Ei vero viduæ dotẽ fore Silesiam, & centum millia florenorum. Hæc cum legati à Cæsare ad Regem retulissent, missus est deinde Zbigneus ad Vitoldum in Lithuaniam, vt cum eo rem oẽm communicaret. Res autem ipsa reiecta est ad comitia Nepolomicẽsia. Inde Zauissius Niger de amplissimi Senatus sententia ad Sigismundũ de Agathæ matrimonio conficiendo ablegatus est. Qui cum Sigismundũ in expeditione Bohemica occupatum sequeretur, eoq; ab Hussitis profligato, in proximum oppidum Goram cum multis aliis ex acie sese recepisset, oppido per proditionẽ ab Hussitis capto in potestatẽ ipsorum venit, Pragamq; ductus, per longum tempus in custodia habitus est. Eius igitur captiuitas diuturna impedimento fuit, quo minus matrimonium illud perficeretur.

Sigismundi Cæs. responsum.

Comitia Nepolomicia.

Dum hęc fiunt, Vladislaus Rex cum Friderico Marchione Brandeburgẽsi affinitatem iunxit, desponsa filio eius natu maximo Friderico vnica filia sua Heduigi: atque is, quam impubes etiam tum esset, in aula regia deinceps honeste & liberaliter educatus est. Conuenerat enim inter affines assentiente Senatu Polonico, (nam Cracouiæ hæc agebantur, quo Fridericus senior ea de re aduenerat) vt, si Vladislaus nullos mares liberos susciperet, regnum Poloniæ post eius mortem dotale Fridericus gener, etiamsi ante nuptias moreretur sponsa, acciperet: Marchiamque paternam suam ditionẽ, quæ à Polonia quondam auulsa esset, iure sempiterno, quemadmodum Dlugossus prodit, eidem rursus adiungeret. Si quas vero alias filias Rex relinqueret, eas Fridericus elocaret. Sin filium hæredem Rex relinqueret, centũ millium aureorum Vngaricorum puellæ dos esset, intra duos annos post cõsummatum matrimonium exoluenda: quæ tamẽ Heduigi defuncta ad Regem & Regnũ rediret, si Fridericus ex ea nullos liberos procrearet. Quod si Fridericus dote non accepta è viuis excederet, Heduigis tamen nihilosecius, quoad viueret, in Marchia certorum prædiorum ac bonorum ducentis millibus aureorum æstimatorum vsumfructum haberet. Pollicebatur autẽ Fridericus pater Vladislao magna aduersus Cruciferos auxilia, quoties opus esset. Verum ea cum ex pacto paulo post posceretur, negauit in eum annum se mittere posse, persuasitq; Regi, vt in sequentem annum bellum Crucifericum differret, ꝙ diceret, initurum se esse rationem, vt Cruciferi vltro imperata Regis facerẽt, & vel culinarium eius currum traherẽt. Accessit etiam ad prorogãdas inducias Pontificis maximi authoritas, apud quẽ tunc causa inter Regẽ ac Cruciferos,

Pacta conuenta inter Regem & Marchionẽ Brãdeburg.

Induciæ cũ Cruciferis.

Paulo

Paulo Vladimirio Custode & Canonico Cracouiensi negocia Regis Romæ curante, disceptabatur. Et venit quidē sequentis anni, qui fuit a Christo millesimus quadringentesimus vigesimus secundus, initio legatus Pōtificis Antonius Zenus iureconsultus, vir integer & incorruptus, siue ad cōponendas res inter dissidentes Polonos & Cruciferos, siue ad cognoscendā diligentius causam, & audienda vtriusq; partis testimonia, describendaque monimenta. Secutus autem is est Regem in Lithuaniam, vbi tunc inconsulto Senatu Polonico Rex quartas nuptias cum Zonca Russa (cui postea Sophię nomē fuit) Andreę Kiouiensium Ducis & sororis Vitoldi filia celebrabat. Id vero matrimonium sine dote Vitoldus frustra resistentibus Polonis, qui cū Rege erant, conciliauit: vsus illa occasione, quod Zauissio capto, nihil ad eam diem cum Cæsare constitutum erat. *Rex quartam ducit vxorem.*

In Poloniam Rex reuersus, poposcit ordinem ecclesiasticum quinq; millia florenorum, quę ei Pontifex summus exigenda concesserat. Verum ea de synodi sententia negata sunt, ne quid eiusmodi in consuetudinem veniret, & quod nullum tunc bellum Rex aduersus Hussitas gerebat: nam in eum vsum eam exactionem Pontifex indulserat. Bellum deinde Regi cum Cruciferis præter omnem opinionem exarsit. Nauiter operam dabat causæ diiudicandæ Zenus legatus, & iam finis induciarum inter Regem ac Cruciferos appetebat. Egit ergo is cum vtrisque de protrahendis induciis, eoque rem perduxerat, neutris recusantibus, vt eæ conuenirent, ni fraus Cruciferorum deprehensa esset. Offensus enim iniquitate Cæsaris Vitoldus, Sigismundum Coributhum fratrem cum non contemnendis Polonorum & Lithuanorum copiis in Bohemiam ad recipiendum ac defendendum aduersus cum gentis illius regnum haud multo ante miserat, si non annuente, certe non aduersante Rege. Id cum ægerrime ferret Cæsar, Cruciferos ad inferendum Polonis bellum incitabat, &, vt facilius incautos fallerent, suadebat, vt inducias non abnuerent, illa duntaxat conditione in pactis adiecta, vt eatenus eæ firmæ essent, quatenus ipsi quid aliud siue à Pontifice, siue à Cæsare in mandatis non haberent. Ea de re cum Cæsar aliquot hominibus habitu mendicorum ornatis literas ad Magistrum Cruciferorum perferendas dedisset, vnæ ex his inter vestes mendici cuiusdam apud Coninum (quod maioris Poloniæ oppidum est) forte mortui inuentæ, dolum detexerunt. Itaque cum Cruciferi in iudiciis Pontificis, siue Cæsaris autoritatem diserte exciperent, re infecta & arguta euidenter à Polonis Cruciferorum fraude, irritatisque animis discessum est, bellumque magna celeritate, & ingenti animorum ardore comparatum. Intra paucos dies cunctæ copiæ è Polonia, Russia, & Lithuania, quo iussæ sunt, conuenere. Interim autem Zenus cum cognitioni causæ apud Vratislauiam insisteret, mandato Pontificis importunitati Cæsaris concesso reuocatus est, suspecta enim fides eius & integritas Cruciferis esse cœperat. *Bellum Prussicum.* *Coributhus in Bohemiam cū exercitu proficiscitur.*

Ingressus autem Rex hostilem terram, composito agmine, perinde ac si hostes in conspectu essent, incedebat: & habebant ij sane supra triginta millia equitum pariter ac peditum: commissurique erant rem vniuersæ dimicationis discrimini, ne vastari sua sub oculis suis paterentur, nisi Conradus Nencius Silesius, vir scientia rei militaris præstans, temeritatem eorum, qui cum tanto exercitu pauci dimicare vellent, redarguisset. Erant enim supra centum millia bellatorum in castris regiis. Itaque

Cruci-

Cruciferi mutato consilio ad tuendas munitiones dilapsi sunt: relicta aliquāta manu ad prohibendum Polonis Deruanciæ amnis transitum. Sed ea facile à Polonis pulsa est, cæsis captisque compluribus. Circum castella deinde & oppida Poloni arma circumtulere: Fridecum siue Vanibreznum, & Golubum oppida cepere, diripuere, & incendere: præsidiarij omnes, qui supra quadringentos fuerunt, cum quindecim Cruciferis intercepti, & in vincula coniecti. Ibi dum Rex castra habebat, venit ad eum Corbauiensis Episcopus, legatus à Cæsare, petens, vt Coributhum è Bohemia reuocaret, Cruciferos ne bello vexaret. Si quid ij deliquissent, iure cum eis apud Cæsaris tribunal, cui illi subiecti essent, ageret. Quod si iniquitate sententiæ Cæsaris offenderetur, Cæsarem, si quid eiuscemodi esset, correcturum esse. Si qua alia iniuria læsum se esse à Cæsare arbitraretur, Polonis & Vngaris Proceribus rem disceptandam secundum fœdera permitteret. Ad hæc sic ei responsum est. Quod ad Cruciferos attineret, Regem satis perspectam habere fidē & æquitatem Cæsaris, pariturū tamen eum fuisse eius decreto iniquissimo, nisi Cruciferi priores id contempsissent. Deinde producturum quoque nihilominus inducias cum eis fuisse, si de eorum fraude ex literis Cæsaris interceptis non constitisset. Illud etiam quale esset, quod Cæsaris opera Antonij Zeni legati pontificij incorrupti viri iudicium intercepisset? Itaque oportere Regem armis sua repetere, quando aliter non possit. Coributhum non Regis iussu in Bohemia cum exercitu esse. Intulit mox Vitoldus, à se eum illuc missum esse, vt Cæsaris iniurias & violata fœdera vlcisceretur, futurumq; ibi esse deinceps & iam, vt intelligeret Cæsar, quos homines sub specie amicitiæ dolis falleret. Cum his responsis dimissus legatus.

Legatus Cæsaris ad Regē Vladislaum.

Responsum Regis.

Non intermittebant interea Poloni populabundi hostiles agros longe lateque dispersi infestare. Forte quadringenti Valachi expediti (tot enim Palatinus Regi in auxilium miserat) sub Mariæburgo prædas agebant. In eos Cruciferi magno numero ex arce effusi, impetum fecerunt. Valachi, venientium cōtra se hostium multitudine aduersa, in proximam syluam se abdunt, ex equis desiliunt, non insueto genere pugnandi pedestres inter condensas arbores sese defensuri. Descendunt & Cruciferi, vt latitantes, quemadmodū opinabantur, è latebris extraherent. Verum mox denso sagittarum imbre à Valachis obruti, cæsis captisque primis, fugam capessunt. In fuga quoque à persequentibus Valachis non paruam cladem accepere. Victores Valachi cū præda & captiuis in castra pedem retulerunt. Alia quoque non minori clade per idem Cruciferi inter Orlouiam & Murinouiam pagos profligati sunt ab Andrea Brochouio præfecto Brestensi, qui erat cum Mathia Labissinio Brestensi, & Ioanne Coscielecio Inouladislauiensi, Palatinis, & cum omni Nobilitate Cuiauiensi, relictus à Rege ad præsidium eius oræ cum summo imperio, ne quid ibi à Cruciferis moueretur. Indignati autem Palatini, sibi eum prælatum esse, domos cum clientibus suis per speciem comparādi commeatus recesserant. Perstitit in castris Brochouius, nihil ea discessione deterritus, diligentiusque agebat excubias quoquouersus dispositas. Erant in præsidio Nessouiæ octingēti equites Cruciferorum: ij vt incautos Polonos opprimerent, silenti agmine circumuecti à tergo, vbi nullas rebātur haberi excubias, noctu eos adorti sunt. Sed non fefellere tamen. Et primas quidem excubias securas oppressere: verū à secundis ad tertias, & inde in castra clamor perlatus, Brochocium cū suis exciuit. Armis raptim correptis, hosti septa castrorum

Valachorū auxilia ad bellū Prussicum Regi missa.

Valachorū victoria de Cruciferis.

rum

rum conuellere iam incipienti intrepide occursum est, commissoque prœlio (lucente forte luna) cessit Polonis victoria: dissipati fuga hostes, cum per ignota sibi loca, syluasque errarent, agrestibus prædæ fuere per subsequentes dies: magnusque fuit numerus captiuorum, in quibus Commendatoris Torunensis vicarius, ac duodecim Cruciferi fuerunt. Nam Commendator ipse fuga elapsus est. Rex Golubensi arce potitus, ad Coualouiam castra mouit, & in arcis illius oppugnatione nonnihil commodi accepit: nam oppidum ipsi Cruciferi succenderant. Captus cum paucis Dobrogostius Castellanus Camenecensis, per cuius incuriam Drahimum haud multo ante interceptū erat à Germanis militibus in Prussiam euntibus: tametsi intra paucos dies arx ea à Polonis recuperata fuit, Pauli Vernici Germani opera; qui cum esset inter præsidiarios hostium, Polonos clam noctu cassibus venatoriis in arcem sustulit, à quibus mox præsidium hostile deiectum est. Omissa Couolouiæ oppugnatione, ad Toruniam Rex duxit. Forte didicerat ab exploratoribus, Cruciferos non contemnendas copias coegisse: quanquam non habebant ij in animo, aperto prælio cum Rege manus conserere, sed occasionem & opportunitatem rei bene gerendæ captabant. Contra hos ergo sedecim Polonorum totidemque Lithuanorum vexilla misit. Cęterum priusquam in conspectum ventum est, hostes, aduentu Polonorum cognito, fuga dilapsi sunt. Rex cum pestem Toruniæ grassari accepisset, contagionem metuens, mutato consilio, vastatis modo suburbanis, in Culmense territorium exercitum reduxit, vt id siue peruastaret, siue in potestatem suam redigeret.

Cruciferorum præsidiarij Niesfouiæ fusi ab And. Brochocio.

Interim Cruciferi, & ipsi inauspicati belli pertæsi, & Nobilitatis oppidanorumq; suorum clamoribus ac querimoniis defatigati, legatos ad Regē de pace miserunt, quam nō difficulter impetrarūt. Pacis leges supra Ossam fl. & apud Melnum lacum in castris conscriptæ, inter quas erant præcipue, vt Rex Galardi & Petri iudicum à Pontifice maximo delegatorum decretum: Cruciferorum vero Magistri Paulus Prussiæ, & Sigfridus Liuoniæ, pacta Torunensia, & Sigismundi Cæsaris decreta duo ex compromisso lata rescinderēt: Samogitiam, Nessouiam, arce tamen ab ipsis diruta & materia asportata Rex haberet, itemque dimidium Istulæ, & nauli apud Toruniam: Cruciferis vero redderet, quicquid de iis tunc cepisset, iniuriæque vtrinque factæ obliterarentur. Quod si vteruis bellum renouare vellet, vt subditis eorum impune liceret dominis suis nullam opem ferre. Hæc ita conuenta, non diu rata fuere. Nam discedente Rege non impleuerunt Cruciferi promissa, ita iubente Cæsare. Vnde cum irritatio animorum inter Principes maiores motus parturire videretur, Vngarorum proceres conuentum cum Polonis expetiuerunt, facileque impetrarunt, vt ad Kesmarcum oppidum delecti à Rege de sententia comitiorum secum conuenirent. Ibi constitutum, vt ad medium quadragesimæ anni sequentis ipsi inter se Cæsar & Rex conuenirent, & Proceribus Vngaris ac Polonis arbitris, quemadmodum erat in fœdere, de iniuriis mutuis disceptarent: Cruciferorum quoque legati cum luculentis mandatis vt adessent. Congressi deinde Cæsar & Rex ad præstitutam diem apud Staresolum, cum de iniuriis mutuis inter se audientibus Proceribus expostulassent, pacem inter se renouarunt: Cruciferi quoque pacta conuenta apud Melnū lacum seruare iussi, dicto audientes fuerunt, & cōtrouersa quædam pactorum conuentorum capita, ad mercaturam & cōmercia pertinentia,

Cruciferi pacem à Rege petūt & impetrant.

Vngarorū & Polonorum procerum conuentus Kesmarci.

Sigismūdus Cæs. & Vladislaus R. congrediuntur. Pax inter Cæsarem & Regem.

Coributhus reuocatur è Bohemia. tia, conuentu cum Polonis apud Niessouiam instituto explicarunt. Reuocatus deinde est à Rege Coributhus è Bohemia, vbi non contemnendas vires habuerat,& autoritatem sibi apud Bohemos prçter Zisçç factionem comparauerat. Reuersus inde, cum Dobrinensem dominatum à Polonis non obtineret, solicitabat animos multorum ad res nouas. Qua re sibi magnũ odium apud Regem & Proceres conflauit. Missi deinde à Rege Zbigneus Olesnicius Episcopus designatus Cracouiensis, Sendiuoius Ostrorogius Palatinus, & Dobrogostius Szamotulius Castellanus Posnaniensis, & Stanislaus Ciolcus Procancellarius, ad regundos fines cum Cruciferis in Samogitiam, certis signis Samogitiam à Cruciferorũ ditione diremerunt. Nihil præterea memorabile eo anno gestum, nisi quod Proceres cum Nobilitate in comitiis Varrensibus Rege absente leges quasdam condidere.

Fines constituuntur inter Prussiam & Samogitiam.

Comitia Varta Rege absente.

Sophia Regina coronatur.

Principum conuentus Cracouia.

Insequenti autem anno, qui fuit millesimus quadringentesimus vigesimus quartus, duodecima Februarij Sophiæ Reginæ diadema solenni ritu impositum est. Quam celebritatem præter Polonos & Lithuanos Proceres, Sigismundus Cæsar cum Barbara vxore: Ericus Rex Danorum, qui tunc forte Hierosolyma religionis ergo iter habebat, Branda Cardinalis cognomento Placentinus legatus põtificius, Iulianus Cæsarinus auditor cameræ Apostolicæ, qui postea Cardinalis fuit; Ludouicus Bauarorum, Ziemouitus, Vladislaus, & Alexander fratres Masouiorum, ac non pauci Silesiæ Duces, itemq; Torunensis & Elbingensis Commendatores nomine Magistri Cruciferorũ Pauli Rusdorffij cohonestarunt. Vitoldus venire noluit, incertum, qua de causa infensior Reginæ factus. Tentatum est in illo conuentu à Principibus de Heduigi Regis filia Boguslao Duci Pomeranię in matrimonium collocãda: cum Vladislaus Rex non obscure alienum à Friderico Marchione, cuius filio ea desponsa erat, animum præ se ferret, eo quod is auxilia nulla ex pacto ipsi ad bellum Crucifericum miserat. Sed nihil tamẽ ea de re impetratum est, dissuadentibus Regi Proceribus, fidemque rebus omnibus potiorem ducentibus. Dissuasit & Vitoldus absens, apud quem tunc Fridericus iunior educabatur, cum res tota ad eum à Rege reiecta esset, Cæsarq; & Reges ad ipsum ea de re oratores ablegassent. Accessit etiam Pontificis autoritas postea, qui Fridericum è sua familia Columnẽsi originem ducere profitebatur. Effectũ est autem in eodem conuentu, annuente maxime Cardinale, vt Rex Vladislaus Cæsari præter voluntarios, qui certatim crucis militiam à Pontifice promulgatam amplectebantur, quinq; millia equitum ad bellum contra Bohemos Hussos promitteret. Acta & alia nonnulla in secretis colloquiis. Post decimumquintum tãdem diem Reges & Principes liberaliter ac magnifice habiti, suas quisq; domos repetiuere. Vladislaus Rex Visliciam se contulit: ibi cum legatio Bohemorum conuenit, petens, vt quando ipse, Vitoldusq; nollet, Coributhum sibi Regem mitteret. Probauerat enim is priori expeditione Bohemis industriam, virtutem, ac diligentiam suam. Non modo negatũ, sed bellum quoq; denunciatum Bohemis, ni hæresin abiicerent, & Romano Põtifici dicto audientes essent. Profectus est tamen iterum ad Bohemos Coributhus Rege inscio, cum aliquanta facinorosorũ & obæratorũ hominum manu, quæ ad eum confluxerat. Quam ob rem suspicionem Cæsaris, multorumq; præterea vitare Vladislaus nõ potuit, quamuis promissa equitũ auxilia duce Petro Miedziuecio Cæsari misisset. Quin ea quoq; auxilia, cum per Morauiam iter facerent, & suspecta se esse iis, quibus suppetias ibant, haud

Rex Vladislaus alienus à Friderico Marchione.

Legatio Bohemorũ ad Regem appulit.

Coributhus ad Bohemos profectus.

obscure animaduerterent, oppidisq; excluderentur, verita, ne vbi opprimerentur, Olomucio in Poloniam subito reuertere. Hoc anno natus est Vladislaus filius pridie calendas Nouembris ingenti patris lætitia, & post quartũ demum mensem religioni Christianæ ritu solenni initiatus, Vladislai nomẽ accepit. Adfuerunt autem ei ceremoniæ Pontificis Maximi, Cęsaris, Venetorum, & Mediolanensium Ducum, ac nonnullorum aliorum principũ à Rege inuitatorum legati, cum amplis donis puerperæ allatis. Vitoldus vero argenteas cunas centum pondo puero misit. Nihil præterea memoratu dignũ duobus illis annis, nisi quod pestis ingens Poloniam & Lithuaniam peruagata est, ita vt Rex cum Regina & Vitoldo in syluis degere cogeretur. Vbi cũ vacaret venationi, casu equi crus fregit, in quo curãdo menses aliquot Crasnistauiæ absumpsit. *Regi nascitur filius Vladislaus.*

Anno vero millesimo quadringentesimo vigesimo sexto ad Pentecosten comitia Lenciciæ habita sunt: ad ea Rex per Masouiam proficiscẽs Ziemouitum seniorem Ducem in gratiam recepit, cum is ipsi primum per filios, deinde per seipse satisfecisset de eo, quod insimulatus erat, quasi in potestate Regis esse nollet. Postea in iisdem comitiis à Rege res magna tentata, sed nõ impetrata est, quum is promissa eam ob rem in superioris anni comitiis Brestensibus facta nõ præstaret. Promiserat autem confirmaturũ & aucturũ se Nobilitatis libertatem & prærogatiuas, stationes ecclesiis & monasteriis remissurum, Cuiauienses autẽ auenę pẽsione liberaturum, si filium suum anno superiore natum Regem post se designarent: conueneratq;, vt de iis rebus Rex in proximis comitiis diplomatis in singulos tractus seu Palatinatus datis, diligẽter caueret. Verũ is mutato suasu Cæsaris consilio, quum negaret id se facturum esse, consurgens omnis Senatus, diploma suum, quo Regi de filio promittebat à Zbigneo Episcopo, cuius fidei concreditum erat, receptum, magno fremitu ac tumultu Rege inspectante concerpsit. Sic re infecta conuentus ille solutus est. Alia tamen via Rex id, quod cupiebat, postea perfecit, quum singulos Senatores priuatim, (quemadmodum Cæsar monuerat) prensasset, & à singulis chirographa exegisset, itemq; à ciuitatibus & plerisq; conuentibus Nobilitatis, præsertim Russiæ & Podoliæ. Perpauci de proceribus reperti, qui maiorem Reipublicæ, quam priuatorum commodorum suorũ & gratiæ regiæ rationem ducerent. Natus est autẽ eo anno Regi alter filius Casimirus, & intra annum vertentem mortuus. *Comitia Lencicia. Ziemouitus Masouius Regi reconciliatus. Casimirus filius Regi natus, & paulo post denatus est.*

Porro Vitoldus conducto è Polonia magno numero mercenariorum militũ, fecit eodẽ anno expeditionẽ in Pscouienses Russos, liberos tũc, post vero in ditionẽ Moscorum redactos. Nec ea expeditio satis prospera ei fuit initio, quippe quæ nulla iusta de causa suscepta esset, perẽnibus fere pluuiis madente humo, per se etiam vliginosa, ita vt neq; progredi cõmode exercit⁹, neque pabulari posset. Ad extremum tñ Pscouienses magna vi auri & argẽti infecti pariter & signati pacẽ redemerunt. Vladislaus vero Rex per idẽ tẽpus de Nobilitate Russica ditionis Polonicæ quinq; millia equitũ, duce Ioãne Cobilenio Præfecto Sanocẽsi in auxiliũ Sigismũdo Cęsari cõtra Turcas misit, q ad Brailouum vsq; (quod oppidũ in extremis Valachiæ & Moldauiæ Trãsalpinę finibus fuit) longũ iter emẽsi, duos mẽses in eo loco cãpestri vna cũ Valachis, qui & ipsi ex fœdere iussu Regis prẽsto fuerãt, castra habuere, dum Cæsarẽ vltra constitutum tẽpus expectãt. Vbi vero nõ venturum esse, Bohemicis rebus impeditum, intellexerunt, pacato agmine, queadmodum profecti domo erãt, *Expeditio Vitoldi in Pscouienses Russos. Russi & Valachi in auxilium Cæsari contra Turcas missi.*

Mm 2 reuer-

reuertere. Detrectabant nonnulli de Russis eam militiam, propterea quod quinæ marcæ in hastas ex Ludouici Regis sanctione ipsis non dabantur; eos Rex carcere diuturno coercuit, bonisque mulctauit. Sed remisit post omnibus mulctam rogatu procerum, aduocatiam modo Crosnensem retinuit. Mortuus est eodem anno Ziemouitus Dux Masouiorum, relictis quatuor filiis, & quinque filiabus. Ac filij quidem sic inter se paternum dominatum partiti sunt, vt Ziemouito Rauensis, Vladislao Plocensis, Casimiro Belsensis ditio cederet: quartus Alexander exors patrimonij, sacris initiatus, Episcopus Tridentinus, & post Cardinalis presbyter fuit. De filiabus vero Cimbarca Ernesto Austriæ Duci nupsit, ex qua Fridericus tertius Imperator natus est. Eufemia Venceslao Teschinensium: Cunilia Boguslao Pomeranorum Duci: quarta Agathia Michaeli Duci, qui Sigismundi Vitoldi fratris filius fuit: quinta innupta obiit.

Ziemouitus Masouius moritur.

Insequens annus nulla fere alia re, quam probro Reginæ memorabilis est. Eius vero autor Vitoldus fuit, qui siue odio Reginæ, siue cupiditate regni, quam aperte postea præ se tulit, stimulatus, seu denique rumoribus hominū vulgatis permotus, augente suspicionem in decrepita Regis ætate, tertio, quod instabat, Reginæ puerperio, cum omnibus minime mali Regis actionibus moderaretur, facile credulum hominem, vt in pudicitiam Reginæ inquireret, induxit. Captæ duæ puellæ pedissequæ Reginæ, Catharina & Elisabetha, sorores Sciucouiæ, quæ omnium esse consciæ existimabātur, terrore tormētorum adhibito, confessæ sunt de libidinibus Reginæ, quod cum sex quibusdam amatoribus rem habuisset, sed verene, an falso, compertum non est. Regina vero non audita, plena mœroris ex tam insigni infamia, Cracouiam remissa est. Remittebatur in Lithuaniam asseruāda in custodia, ni Poloni Proceres, & inprimis Ioannes Tarnouius Palatinus Cracouiensis, cuius magna tunc erat autoritas, dissuasisset. Is enim, quum id à Rege clam agi ex apparatu curruum, & mox ipsius confessione cognouisset, percontatus est Regem: quid filiis ex ea natis facturus esset? quumque Rex secum eos fore, & in spem regni educatum iri, respondisset. Apage, inquit Tarnouius, tunc Reges nobis relinquere vis, quos ipse, dum matrem eorum probro afficis, pro tuis liberis non agnoscis? Cæterum Senatus frequens eo rem perduxit, vt Regina se suo ipsi⁹ & septem honestarum ac nobilium fœminarum iureiurādo purgaret. Posthæc iudicium in Ioannem Strassum à Regina efflagitatū est, quod is princeps hunc de ipsa rumorem apud Vitoldum & Germanos sparsisse diceretur. At is neque confessus, neque conuictus, cum se etiam decreto Petri Vidauij iudicis Siradiensis, cui Rex cognitionem eius causæ mandarat, iureiurando purgasset, & accusatores ad singulare certamen prouocaret, in carcerem tamen à Rege coniectus est Sendomiriæ: vbi parum abfuit, quin fumo & vapore prunarum illatarum enecaretur. Tunc autem paulo post Regina filium enixa est, cui Andreæ Casimiro nomen fuit: atq; ita posthæc Reginæ infamia conquieuit. Sed tamen res ea dissidij, quod deinceps inter Regem & Vitoldum accidit, seminarium fuit. Id vero dissidium gliscens Sigismundus Cæsar tertio deinde anno maleuolētia quadam ductus maxime inflammauit. Cum enim subolfecisset, subiratum esse Regi Vitoldum, conciliandum eum sibi esse existimauit, à cuius consiliis Regem totum pendere non ignorabat, vt vel committeret eos inter se, vel facilius ipse Regem abstutia alienum circumueniret. Itaque colloquium vtriusque expetiuit: verum

Inquisitio in Reginæ pudicitiam.

Purgatio Reginæ.

Regi nascitur filius Andreas Casimirus.

Dissidium inter Regē & Vitoldum.

rum id Turcico bello implicatus, in tertium annum distulit. Duxit autem exercitum in Turcas sequenti anno millesimo quadringentesimo vigesimo octauo, quo Golubeciam arcem à Rasciano quodam Turcis, cum ipse eam emere nollet, paruo venditam recuperaret: siue adeo, quo belli Turcici prætextu cessationem suam à bello Bohemico Martino Pontifici id vrgenti excusaret. Sed priusquam ad congressum cum hostibus veniret, retro se transmisso raptim Danubio cum magna parte exercitus ad tutiora loca in Transsyluaniam recepit, proditis hosti reliquis, quos naues capere non potuere.

Hac fere tempestate Vitoldus fretus Polonis militibus, quos non paucos circa se habebat, partim voluntarios, partim stipendio proposito euocatos, Nouogrodensibus Russis, libero populo prætextu controuersorum finium bellum intulit: superataque præter spem eorum difficultate itineris, cum ad Oposcam castra faceret, supplicibus & ingētia dona adferentibus pacem dedit. Ex illo igitur inauspicato bello Turcico reuersus Cæsar Vladislaum Regem incusabat, quod is promissa sibi auxilia non misisset (quæ tamen ille superiori anno frustra miserat) & maiori in eum odio exardescens, vrgere cōsilium illud suum de adiungendo sibi Vitoldo colloquiumque efflagitare. Nec ægre id impetrauit. Dies dicta conuentui apud Luscum ad sextum diem Ianuarij sequentis anni. Cum autem conuenissent Luscum Cæsar cum coniuge sua, Rex, & Vitoldus, actum est aperta fronte de mutuis offensis, ac de Valachis maxime. Postulabat Cæsar ex formula fœderis, vt Valachiam secū pariter subiugarent & partirentur: propterea quod nemini satis fida ea gens esset, & quod sibi ad Turcicum bellum dudum præsto non fuissent. Negabat Vladislaus, id se facturum passurumque esse: parere enim sibi Valachos antiquitus. Nam quod subsidio Cæsari non venissent, ipsius, non illorum esse culpam: venisse enim vna cum Russis, & expectasse frustra superiori anno. Et cessit quidem in ea re Vladislao Cæsar: cæterum secreto lōge alia cum Vitoldo egit. Societatem enim cum eo iniit, ac diadema ipsi regium pollicitus est, vt eum cum Vladislao Rege Polonisque committeret. Non recusabat id quidem Vitoldus, homo ambitiosus & ingentis spiritus: at negabat, sibi inuito Vladislao Rege accipere licere. Itaque ad Vladislaum callide & blande affectata à Cæsare & vxore eius via, perfectum est, vt is cohonestandæ patriæ gratia non abnueret, si senatus Polonicus assentiatur.

Vitoldus Nouogrodensibus Russis bellū infert.

Nouogrodenses pacē à Vitoldo redemerunt.

Conuentus Sigismundi Cæs. Vladislai, & Vitoldi Lusci.

Cæsaris pacta secreta cum Vitoldo.

Ad Senatum vero cum res relata esset, & præsens ipse Vitoldus hoc sibi concedi peteret, dicendisque sententiis, quo minus libere dicerentur, non optimo exemplo interesset, princeps senatus Albertus Iastrembiecius Archiepiscopus Gnesnensis longis verborum ambagibus vsus, nihil tamē certi statuebat. Post hunc Zbigneus Olesnicius Cracouiensis Episcopus grauissimis verbis Vitoldi præsentis consilium reprehendit: pactorum conuentorum, quæ Rex, quæque ipse cum Polonis sanctissimo iureiurando interposito olim firmassent, & quibus Lithuaniam Poloniæ adiunxissent, admonuit: turpem esse prudēti seni, & saturo gloriæ principi intempestiuam illam ambitionem, quæ magnas secum clades atq; calamitates Lithuanis iuxta ac Polonis importatura esset: cogitaret, venenatam esse illam offam, & exitiale munus, quod sibi à communi hoste Cæsare offerretur: non hoc illum agere, vt honorē ipsi habeat, sed vt dissidium inter eum ac Vladislaum faciat: & quos coniunctos nullo incōmodo possit afficere, disiunctis ac dissidentibus omne malorum genus inuehat: reputet secum ingentia Polonorum & Vladislai bene-

Consultatio in senatu de regno Vitoldi.

 nefi-

„ neficia, magis, quam recentes & insidiosas Cæsaris pollicitationes: illum nũ-
„ quam fideliter, neq; cum ipso, neq; cum Vladislao amicitiam coluisse, pacta
„ conuẽta toties irrita fecisse, sub specie beneuolentiæ, vel maxime semper no-
„ cuisse: A Polonis vero Lithuanos omnium rerum egenos, & aduersus Cruci-
„ feros ægre sese tuentes, in societatem receptos, & ad regnum posthabitis po-
„ tentibus aliis Principibus vocatos: Polonorum armis atq; sanguine inexple-
„ bilẽ Cruciferorum crudelitatẽ à ceruicibus eorum depulsam esse. Ipsum à V-
„ ladislao pręgermanis fratribus Principatum Lithuanorum adeptũ, regni et-
„ iam administrandi moderatorem fore magis, quam participẽ adhiberi: vafrũ
„ illud Cæsaris consilium multo ante sibi notum fuisse, at non se credidisse, Vi-
„ toldum tanta prudentia præditum vnquam eo irretitũ iri: rediret ad se, neq;
„ pateretur tot tantasq; res in eam diem à se præclare gestas, & sempiternã sui
„ nominis memoriam aliena fraude cõtaminari. Hæc elocutum excepit Ioan-
nes Tarnouius Palatinus Cracouiensis, grauiq; oratione & ipse rem illam, & conatum Vitoldi exaggerauit. Hos frequens Senatus magno consensu secutus est. Itaq; repulsam passus Vitoldus, iratus foras se proripuit, minitans, quãdo sic ipsis videretur, alia id se via tamen assecuturum esse. Correptus deinde Rex à Senatu, quod tam facilis & credulus, hostem suum in regno in perniciem suam, reiq; publicæ Polonæ grassari pateretur: ni sibi caueret, futurum esse, vt mollitis dolis eius caperetur.

Rex à Senatu correptus.

Haud mora, Proceres Lusco frequentes abeunt, quos Rex proxima nocte secutus est. Cæsar paucos dies cum Vitoldo cõmoratus, veritusq; ne quem in se dolum Poloni offensi intenderent, propere in Vngariam rediit. Misit autẽ postea Vitoldus instinctu assentatorum suorum Gastoldum Palatinum Vilnensem, & Rombuldum Marschalcum oratores ad Regẽ & ad proceres Polonos, qui frequentes ad Regem Corcinum de impediendis Vitoldi consiliis conuenerant, fuitque hæc oratorum extrema oratio: Vitoldum volentibus nolentibus Polonis Regem fore. Ad eam legationem, qui responsum Vitoldo referrent, Zbigneus Episcopus Cracouiensis, & Nicolaus Michalouius Palatinus Sendomiriensis de senatu missi, cum eum fœderum & iurisiurandi sui, ac temerarij perniciosique incepti admonuissent, ac, ni desisteret, Polonos armatos conatibus ei[9] obuiam ituros asseuerarẽt, ille in Vladislaum Regem culpam reiecit, ab eo se detrectantem ad id impulsum esse. Non fore autem è dignitate sua, si rem semel institutã remitteret. Nec sane remisit, quin per internuncium promissum à Cæsare diligentius exigebat, incitãtibus maxime Cruciferis, qui nullam incommodandi Polonis occasionem etiam in pace prætermittebant, fœdusque & societatem fraudulentam cum Vitoldo inibant. Id vbi apud Polonos increbuit (nã & literæ, & nuncij aliquot intercepti erant) conuenere Proceres ad Regem Sendomiriam ad natalẽ D. Mariæ, decreta iterum legatio ad Vitoldum, cuius principes fuere Zbigneus Episcopus iterum, & Ioannes Tarnouius Palatinus Cracouiensis. His datũ in mãdatis, vt si aliter animum Vitoldi à proposito flectere nequeant, Polonorum regnum concedente Rege ad eum deferrent, vt, quando tantopere regnum appeteret, ab amicis id potius, quam ab hostibus acciperet. Vladislaus quidẽ non tã altos spiritus nactus, & pristinum ingenij vigorẽ ætate magis ac magis indies hebescentẽ, viresq; suas exhaustas sentiens, nõ grauate Vitoldo longe vegetiori regnũ concedebat, cuius iam ipse pertæsus erat: & filios paruos, regnoq; administrãdo inutiles adhuc habebat: ad quos tamen id, Vitoldo nul-

Cæsar in Vngariam redit.

Vitoldi oratores ad Regem & ad proceres Polonos.

Polonorum ad Vitoldũ legatio.

Iterum legatio ad Vitoldum à Senatu Pol.

Polonia regnum Vitoldo offertur.

do nullos relinquente liberos, rediturũ esse haud ita multo post intelligebat: iam enim & Vitoldus octogesimũ annum excesserat. Huc accedebat nõ aliena à Vitoldo plerorũq; Procerum Polonorũ voluntas, munificentia eius cõciliata. Ipse quoq; Vladislaus Rex per multum tempus eius consiliis maxime in omni re nixus, ita eius autoritatem indulgentia sua apud Polonos auxerat, vt illum magis quam se colerent. Flexisset hæc talis oratio quamuis præfractũ Vitoldi animum, nisi Proceres quidam Poloni priuata cõpendia publicæ rei præferentes, vt largitiones eius in se assentando magis augerent, clam cum per internuncios hortati essent, vt persisteret in proposito: de quibus etiam cognouerat, priusquam legati aduenirent, quid ij afferrent. Itaq; respondit Vitoldus legatis: nolle se esse tam impudentem & impium, vt Vladislaum regno spoliaret: cæterum incepto per omnium gentium ac principum ora vulgato abscedere, turpe sibi & indecorum videri. Nihil se aduersus Regem & Polonos moliri, sed si quod bellum sibi ab eis inferatur, omni conatu propulsaturum. Dum autem aliquot dies ibi commorantur legati, allatus est Vitoldo à Cæsare draco affabre factus, pignus societatis, expetitumque iusiurandum de seruanda societate certis legibus. Ac draconem quidem pro hospitali munere, non pro pignore societatis accipere se respondit: iusiurandum vero nullum dedit, reueritus legatos regios qui grauiter & seuere cum eo agebant: ac Zbigneus quidem longe quam collega liberius. Itaq; illũ amplis donis Vitoldus honorauit, siue quod beneuolentiorẽ sibi esse crederet, siue vt Zbigneo ægre faceret. Cum Zbigneo vero expostulauit, quod solus desiderio suo aduersaretur, Tarnouio collega non adeo aduersante. At Zbigneus perspectã habens fidem & integritatẽ Tarnouij respondit haud cunctanter: se quoq; ipsi assensurum esse, si Tarnouius assentiretur. Ita Vitoldum refellit vir excelsi animi & raræ integritatis: nec tamen ille cœpto destitit.

Responsum Vitoldi.

Legatio Cæsaris ad Vitoldum cum donis.

Dum hæc ita fiunt, constituere Poloni Proceres cum Vngaris, vt certo loco certoq; die simul conuenirent, ac de resarcienda Regum suorũ amicitia toties interrupta inter se tractarent. Verum neq; ad constitutam, neq; ad cõperendinatam diem Vngari adfuerunt. Omnia vero tentabat Rex, vt ne consilium Cæsaris de coronando Vitoldo procederet. Itaq; & ad Pontificem maximum questum ea de re misit: & frustra is vtrumq; missis literis ab instituto dehortari conatus est. Intelligens autem Vladislaus, quorsum Cæsaris & Vitoldi conatus ac molimina, & noua cum Cruciferis fœdera spectarent, anno sequenti, qui fuit millesimus quadringentesimus trigesimus, comitiis Iedlinam (pagus hic est in tractu Radomiensi, venationibus tantum nobilis) indictis, vt Polonorum voluntates beneficiis suis sibi liberisque suis obstringeret, regniq; successionem alteri de filiis stabiliret, veteres priorum Regum ac Principum donationes & immunitates confirmauit, permultaque equestri ordini, nonnulla etiam ecclesiastico, pauca oppidanæ rusticanæque plebi indulsit, ac de pensionibus & oneribus remisit. Quæ quidem his fere capitibus continentur: Honores & magistratus sacri iuxta ac profani vt non nisi indigenis in suo cuique tractu mandentur, neq; quicquam eorum cuipiam, priusquam vacet, promittatur. Arces & præfecturæ ne cuiquam ducali genere orto, neve externo cõmittantur. Ecclesia & monasteria cũ suis præsidibus vt pensionũ, quas stationes vocant, immunitatẽ prorsus habeant. Equites vt absq; vllo stipendio regni fines per se ipsi defendant: si extra fines ad bellum proficisci iubeantur, quinas marcas in hastam stipendium accipiant: quod

Conuentus Polonorum cum Vngaris.

Vitoldi cũ Crucigeris fœdus.

Comitia Iedlinæ.

Rex confirmat priorũ Regum immunitates, & nouas largitur.

quod ſi forte accepto eo, intra biennium non educantur, deinceps vt pro eo nihil debeant. Si prælium intra fines commiſſum ſit, capti vt à Rege rediman-tur: extra fines vero etiam damna ac detrimenta exoluantur. Captiui hoſtes vt eorum ſint ſerui, à quibus capti fuerint. Pro vnoquoque Rex, ſi velit, duos florenos ei, qui cepit, numeret. Monetam ne quam Rex, niſi de Senatus ſen-tentia, cudat. Equitum aratores & adſcriptitij vt immunes ſint ab omni fru-menti iuxta ac pecuniæ penſione, procuratione, ſubuectione, & alio quouis onere Regi præſtando, excepta raſtrali penſione: & ab ea tamen ſculteti ſiue aduocati, qui patroni ſunt pagorum, & oppidani agros colẽtes, vt immunes ſint, itemque hortulani, molitores & caupones, qui exiguos colunt agros. Nobilem indicta cauſa ne liceat præhendere, aut ſupplicio afficere, excepta cauſa furti, incendij, homicidij voluntarij, ſtupri virginum & matronarum, latrocinij, & iis qui vadimonium promittere nollent, aut non poſſent. Bona item ne Rex cuiquam Nobili abſque iudicij autoritate auferat. Ad fines re-gundos recuperatores ſiue commiſſarios, qui in rem præſentem veniant, ne cuiquam neget. De controuerſiis, ſi qui pendente lite amice inter ſe compo-ſuerint, vt ne mulctæ iudiciariæ ab eis exigantur, quæ vero mulctæ à litigãti-bus debebuntur, vt ipſe eas Rex per ſe, vel per procuratores ſuos exigat, neq; cuiquam exigendas donet. Actuarij ſiue notarij terreſtres, vt ipſi per ſe adſint in omnibus iudiciis, nec vicariis, niſi neceſſaria cauſa impediti, vtantur: atq; eos vicarios, vt integræ famæ apud præſides iudicij edant. Ruſſi vt eodem pe-nitus iure ſint cum Polonis, auenæ modo penſione Regi, quoad vixerit, ſal-ua. Cuiauienſes quoque ac Dobrinenſes poſt decem annos deinceps vt ab a-uenæ penſione liberi ſint.

Poloni Regis filium ſibi Regem deſignant.

Regis & procerum ad Vitoldũ legatio.

Hæc tunc à Rege conceſſa publice, & literarum monumentis conſignata: receptumque eſt ei viciſſim de alterutro filio, vter aptior adminiſtrando re-gno fore videretur, Rege creando, & quum adoleuerit, prærogatiuaſque at-que beneficia ſuperiorum Regum cunctis ordinibus publice data confirma-uerit, coronando. Miſſi deinde ex iis comitiis legati ad Vitoldum, Zbigneus Epiſcopus tertiùm, & Nicolaus Michalouius iterum, qui ei pro Rege ſatisfa-cerent. Querebatur enim Vitoldus, traductum ſe eſſe ab eo apud Põtificem, & alios Principes Chriſtianos. Dein vt fœderum eum admonerẽt iterum at-que iterum, & ad ſanam mentem reducerent. Rebellionem enim moliens, nouo ſacramento Lithuaniam omnem adigebat, & arces finitimas Poloniæ

Reſponſum Vitoldi.

muniebat. His reſponſum à Vitoldo datum, quo ille præ ſe ferebat, non no-uandarum, ſed ſtabiliendarum rerum ſuarum cauſa ea ſe facere, ne incautus ab hoſtibus opprimeretur, ideo quod accepiſſet, petiuiſſe à Rege Bohemos, vt ſe per Poloniam in Pruſſiam & Lithuaniam exercitum ducere pateretur: ac de eo ſe præter morem à Rege celatum eſſe. Rex vbi nulla ratione Vitol-dum de ſententia dimoueri poſſe animaduertit, ſimulque maturari corona-tionem ad decimum ſextum calendas Septembris didicit, negocium dat Io-anni Czarncouio Succamerario Poſnanienſi, vt ad confinia Polonię & Mar-chiæ Brandeburgenſis obſeruaret, atque internuncios Cæſaris & Vitoldi per Pruſſiam vltro citroq; commeantes interciperet. Nec male ſucceſſit Czarn-

Legati Cæſaris ad Vitoldum.

couio negotium. Etenim Baptiſtam Cigallam iureconſultum Genuenſem & Sigiſmundum Rothum Sileſium à Cæſare ad Vitoldum proficiſcentes cõ-prehendit, ſcripturaſque ad Regem ab eis ablatas attulit. Miſſi autem ij erant, vt Vitoldo ſcrupulum omnem eximerent: qui dubitabat, an Cæſar ſiue Rex

Roma-

Romanorum, qui Imperatorium diadema nondum adeptus est, potestatem habeat noui regni instituendi, simulque vt diplomata Cæsarea, quibus in Lithuania regnum constituebatur, & Vitoldus Rex creabatur, ipsi afferrent, ac diadema ad tempus allatum iri ab aliis legatis promitterent. Habebant & alia quædam mandata, de fœderibus ac societate Cruciferorum, aduersus Polonos.

His cognitis Rex Czarncouium splendide pro meritis remuneratum, & amplioribus pollicitationibus oneratum, ad præcludendas & obstruendas vias remisit. Propediem enim Germanorum, Vngarorum, & Bohemorum legationes splendidæ cum diademate à Cæsare ad Vitoldum profecturę erant. Cæterum cum Czarncouius propter aduersam valetudinem ei rei diutius vacare non posset, Nobilitas omnis maioris Poloniæ, Sendiuoio Ostrorogio Palatino & Præfecto, Dobrogostio Szamotulio Castellano Posnaniensi, & Iarando Bruzeuio Palatino Vladislauiensi ducibus, nemine iubente, quasi sublato signo armata, itinera & syluas ad Turagoram insedit, dimissis quoquo versus exploratoribus, vt, quocunque opus esset, etiam ad extremum Oceanum Germanicum cuncta accurreret, vel cum longe maioribus copiis pro patriæ tranquillitate & honore decertare parata. Iam Francofordiam ad Oderam legati Cæsaris prætergressi erant, quum obsideri vias omnes à Polonis acceperunt: & non ausi periculo sese committere, quum duos menses frustra expectassent, ad Cæsarem reuersi sunt. Non omisere tamen Poloni longiorem custodiam: quæ cum suspecta esset Cruciferis, suorum sibi consiliorum & conatuum consciis, misit Paulus Rusdorffius Magister perquisitum ab iis, hostesne eos, an amicos, ducere deberet? Responsum est: Nihil eius referre, si ipsi intra fines suos armati rerum suarum curam habeant. Si bellum illaturi sint, indicturos id esse prius.

Permoleste hæc tulit Vitoldus, vbi resciit: sed tamen dolorem apud hospites, ad celebritatem inuitatos, sedulo dissimulauit, & ad finem vsq; Septembris eos apud se retinuit. Fuerunt autem ii, duo Magistri Cruciferorum cum primoribus Commendatoribus: Moscorum, Tuerensium, & Odoiouiensium Russorum Duces, & principes Tartarorum. Cum ergo Vitoldus inuitis Vladislao Rege & Polonis voti se compotem fieri posse desperaret, arte sibi tentandum esse duxit, quod aperta vi peragere non poterat. Sciebat Regem Vladislaum nullo negocio exorari à se posse, si eum in Lithuaniam, cuius desiderio teneri eum nouerat, extraxisset. Itaque misso ad Regem legato præterita excusat, iam se omnem de regno cogitationem deposuisse ostentat, in Lithuaniam eum ad venationes inuitat. Cupiebat Rex ire in Lithuaniam, sed suspecta erat proceribus, qui cum eo Lublini tunc erant, Vitoldi inuitatio, tamque repentina mutatio. Quare mittuntur cum Rege cum alii proceres quidam, tum Zbigneus Episcopus, cuius neque prudentia facile circumscribi, neque integritas corrumpi, neque constantia frangi à Vitoldo posset: quemque Rex reuereretur, vt nequid præter sententiam eius faceret. Non ignorabat hæc Vitoldus: ideoque cum Regem & cæteros omnes, qui in comitatu eius erant, ab extremis finibus Lithuaniæ comiter & liberaliter acciperet, vnum Zbigneum negligebat. Vbi vero Vilnam peruentum est, instabat Regi Vitoldus, orando, ne sibi regium diadema inuideret. Negabat ille, licere id sibi concedere, Polonis reclamantibus: eaque de causa Zbigneum sibi in Lithuaniam proficiscenti, adiunctum esse comitem, qui omnibus neruis hunc

Hospites à Vitoldo ad celebritatem coronationis inuitati.

Vitoldi versutum consilium.

ipsius conatum impediret & reprimeret. Illum prehensandum, & quoquo modo expugnandum esse.

Vitoldus Zbigneum Episcopum prensat.

Allegat Vitoldus ad Zbigneum, qui eum orent suo nomine, & ingentibus promissis onerent, ne solus honori suo se opponat. Si deduci de sententia nequeat, vt existimationi tamen suæ vtcunq; consulat, & simulari momento temporis coronationem sinat. Acceptum diadema statim se depositurum esse. Si pertinacior ne hoc quidem concedat, pro hoste se illum habiturum esse, & manibus pedibusq; adnixurum, vt de episcopatu deiiciatur, quemadmodũ Petrus Vissus antea deiectus esset. Immotus ad hæc Zbigneus, renunciari Vitoldo iussit: Dignissimum eum sibi videri regio diademate, & summis quibusque honoribus: verum saluis fœderibus & iurisiurandi religione assequi id eũ non posse. Quocirca suadere se, desineret id affectare, quod ei non honorem, quemadmodum ipse putet, sed dedecus & infamiam sempiternam pariturum, Poloniæ vero & Lithuaniæ præsens exitium approperaturum esset. Ne erret, non honoris eius gratia id ei suadere Cæsarem & Cruciferos, deuotos non magis Polonorum quam Lithuanorum hostes: sed, vt duos coniunctissimos populos, qui coniuncti graues sibi essent, disiunctos commissosq; inter se, intestinis atq; ciuilibus propemodum bellis debilitent atq; deleant: idque Cæsarem vulgo iactare, dictitantem, se os in medium duorum canum coniecisse, ob quod ii ad mutuum vsq; interitum concertaturi sint. Poneret ergo Vitoldus seniculus, capulo iam proximus, nullos habens liberos, quibus regnum relinquat, modum intempestiuæ ambitioni: se quidem neque precibus emolliri, neque largitione corrumpi, neque minis deterreri posse, quo minus in hoc cupiditati eius aduersetur. Pluris apud se esse fidem, virtutem, & charitatem patriæ, quam fauorem, gratiam, & omnes thesauros Vitoldi. Mirari vero se magnopere, quod Petri Vissi, eiusque deiectionis mentionem faceret, quam sine sua Regisque infamia commemorare non posset: neque id se reformidare. Alia iam esse tempora, & minus turbulenta, minusque deprauata, quam tunc erant, cœca plurium de Pontificatu maximo contendentium ambitione. Paratum autem se esse, non honoris modo, verum etiam vitæ discrimen adire pro patria, quæ tantam illam rem suæ fidei credidisset, neque falsurum esse vnquam eius expectationem. Atque ita quidem Zbigneus, non sine magna ipsius Vitoldi admiratione.

Zbignei responsum.

Morbus Vitoldi.

Inualescebat interim Vitoldi morbus, quem paulo ante siue ex angore animi, siue alia ex causa contraxerat, ita vt ipse desperatione vitæ suæ cogitationem omnem de regno abiiceret, & ad mortem, vti Christiano Principe dignum est, obeundam sese componeret. Rex vbi animaduertit, viuere eum diutius non posse, Zbigneum & cæteros Polonos proceres in Poloniam amãdauit, quod intelligebat, iis præsentibus Suidrigellonem fratrem, se Lithuanis Ducem, quemadmodum animo destinabat, præficere non posse. Discedens autem Zbigneus, cum rogaretur ab Iuliana Vitoldi vxore, vt supellectilem suam gazamque inde asportaret, ac superstiti sibi seruaret: si quid autem humanitus sibi accideret, ad cultum diuinum eam conuerteret, assensus non est. Vitoldus vero, quum se viribus destitui sentiret, sacris procuratus, & vere Christianum se mori testatus, veniam superiorum admissorum à Vladislao petiuit, & Lithuanos ei commendauit, petens, vt acta donationesque suas ne rescinderet. Nec multo post apud Trocos spiritum exhalauit, cum octogesimum annum excessisset. Princeps impiger, & vegeto ingenio; abstemius in omni

Vitoldi mors.

omni vita, nihil præter aquam bibere solitus, in victu temperans, temporis ita perparcus, vt supra mensam iudicaret, & responsa legatis daret. Cæterum in venerem procliuior, in externos liberalis, suos vero metu magis, quam beneficentiâ in officio continere solitus: staturâ fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam & genas solitus. Habebat autem in more, vt procuratores bonorum suorum rapinis ditatos excuteret, atque expilaret, rursusque præficeret.

Post mortem Vitoldi Lithuani & Russorum Proceres suspensi animis hærebant, quidnam secum fieret. Supererat Coributus Vitoldi frater: sed aberat, Bohemis ducem se præbens, nec vllum præclari ingenii specimen in Lithuania ediderat. Porro Suidrigello Regis frater, qui Vitoldum metuens ad Sigismundum Cæsarem aliquanto ante profugerat; & Vitoldo indulgente in Lithuaniam redierat, homo erat nihili & ebriosus, & præcipitis iracundiæ, sed tamen liberalitate multorum sibi animos conciliârat: imprimis autem Russi ei fauebant, ideo quod à sua secta non alieno eum esse animo existimabant. Sed tamen sensum Regis, penes quem rerum Lithuanicarum summa erat, non tenebant. Posteaquam autem præsenserunt, Principatum Lithuaniæ clam ab eo ad Suidrigellonem deferri, tunc vero certatim omnes ad eum concurrêre, studiaque ei sua probare velle, ita vt ingens circa Regem solitudo esset. Venit deinde Vilnam ad exequias Vitoldi Suidrigello ingenti turba stipatus: elatusque fauore hominum, Vilnensem, Trocensem, & alias quasdam primarias arces occupauit, & pro Duce gerere se absque autoritate Regis cœpit. Deinde magis ac magis insolescens, assentatoribus frigidam suffundentibus, oblitus omnium beneficiorum Regis, fraternæque necessitudinis Regem contumeliosius tractare, carceris & exilii veteris memoriam refricare, venisse tempus dictitans, cum vlcisci eum probe posset: Polonos, qui cum Rege erant, asperius appellare: internuncios, qui à Rege in Poloniam, quive ex Polonia ad Regem mittebantur, excutere, epistolasque refringere. Plus eius amentiâ atque temeritate, quam suo periculo Rex commouebatur, & quantum poterat, furorem eius & insolentiam lenitate & comitate suâ mitigabat. Placatiorque is iam futurus esse videbatur, quum res noua oblata denuo furorem eius accendit. Podolii namque proceres, nimirum Paulus Episcopus Camenecensis, vir humili quidem loco natus, verum generosi animi, cum aliis quibusdam, cognitâ celeriter Vitoldi morte, Doigertum Palatinum Vilnensem, qui Podoliam Vitoldi nomine administrabat, rerum omnium adhuc ignarum, euocatum ad colloquium ceperant: arcesque, Cameneciam, Smotriciam, Scalam, & Ceruonigrodum occupauerant, magnamque Podoliæ partem facile in potestatem suam redegerant, vt Regi eam & Polonis restituerent, & ne deinceps in ditione Lithuanorum ea esset.

Suidrigello Lithuaniæ principatum arripuit.

Suidrigello animi impotens.

Podoliorum insigne factum.

Id vbi factum resciuit Suidrigello, homo violentus & impotens, fremere, & maledictis Regem Polonosque incessêre, & palam vincula necemque præsentibus intentare, ita vt excubare omnes die noctuq; circum regiã necesse haberent. Non deerat Polonis, quamuis paucis, animus, nõ solum ad defendendũ sese atq; Regem, verum etiã ad inuadendũ ac trucidandum Suidrigellonem. Sed Rex, siue quod sibi metuebat, siue quod Suidrigellonẽ nimio plus diligebat, seu deniq; quod Lithuaniæ quã Poloniæ incremẽtis & amplitudini impensius fauebat, inconsultis omnibus, assensus est de Podolia Suidrigelloni,

recipienti vna cum proceribus Lithuanis, Regi se eam bona fide redditurum esse, si de ea inter Polonos & Lithuanos non conuenerit: ac deinde ius suum persecuturum ac repetiturum. Eaq; de re Zaclicam Tarlonem in Podoliam cum literis & mandatis misit, qui eam Michaeli Babæ Russo Suidrigellonis nomine recipiendã & obtinendã traderet. Ægre id ferebat iuuentus Polona, quę in comitatu Regis erat, & inprimis duo iuuenes nobilissimi, Andreas Tęcinius, & Nicolaus Dreuicius custos Sendomiriensis, cui Rex annulũ suum signatoriũ, Cãcellario & Procãcellario absentibus, credebat. Igitur hi duo ducti amore patriæ scripsere Michaeli Buczacio Præfecto Camenecensi: Regẽ extrema necessitate adactum, Podolia Suidrigelloni cedere: sed si ipse communi patriæ simul & honori suo consultum vellet, non modo non pareret mandatis regiis, verum Tarlonem pariter & Babam comprehenderet. Eas literas, quoniam palam ferri nequibant, Suidrigellone omnes iter in Poloniam capessentes excutiente, conuolutas ceraque contectas, vt speciem cerei præ se ferrent, Tarloni omnium inscio dederunt, vt is, quamprimum Cameneciam venisset, cereum illum Buczacio Præfecto redderet, atque hæc verba adderet: vt si errare ille nollet, ex eo cereo vna cum magistratu vrbano lumen quæreret. Cum autem Tarlo bona fide omnia fecisset, miratus Buczacius, quid sibi cereus ille, & ambigua mandata vellent, non de nihilo tamen omnia illa esse suspicatus, refracta cera, literas inuenit, Tarlonemque & Babam in custodia habuit.

Rex Podoliã Suidrigelloni concedit.

Dum hoc agitur in Lithuania, cognouere tandem Poloni, referente Ioanne Olesnicio Marschalco, qui mille ciclos argenti, & alia quædam munera, post reconciliationem à Suidrigellone Regi donata, in thesaurum Polonicum inferre iussus erat, quo in statu Regis res essent. Quare de liberando eo nulla interposita mora, agendum sibi esse existimarunt. Grassabatur quidem tunc dira pestis in tota fere Polonia, sed nihilo tamen segnius comitiis ad sextam diem Decembris Vartam indictis, frequentes conuenerunt. Re diligentius in consilio agitata, expeditio in Lithuaniam decreta: edictumq;, vt ad mediũ Ianuarii apud Kianos pagum supra Veprum amnem armati omnes præsto essent. Tentari tamen prius legatione Suidrigellonis animum placuit: ad eamque obeundam designati, Zbigneus Cracouiensis, & Ioannes Vladislauiensis, Episcopi: Sendiuoius Ostrorogius Posnaniensis, & Ioannes Lichimus Brestensis, Palatini. Sed ii cum Varsauiam vsque progressi essent, mandato Regis, nunciantis liberum se iam esse, domos redierunt. Vt enim audiuit Suidrigello, quæ in Vartensibus comitiis acta ac decreta essent, liberum ac reconciliatum sibi Regem dimisit. Eiusdem autem Vartensis conuentus decreto, cura regiorum liberorum educãdorum ac instituendorum, Magistro Vincentio Cotho Dembinio Custodi Gnesnensi, & Petro Ritersció Equiti mandata est.

Polonorum studium erga Regem.
Comitia Vartæ absente Rege.
Decretum de Rege liberãdo.

Post insequentis anni principium Rex per Chelmensem tractum è Lithuania reuersus, Sendomiriæ comitia habuit: ibi cum de Suidrigellonis insolentia siue amentia plenius cognitum esset vulgo, afferreturque, etiam castella quædam in Podolia per illud tempus ab eius copiis intercepta, Smotriciam circumsessam, Treboulienseim & Leopoliensem oram excursionibus & populationibus diuexari, damnabant omnes præceps Regis consilium, & bellum aduersus Suidrigellonem flagitabant. Verum peruicit Rex, vt legatio prius ad eum de repetendis rebus mitteretur. Missi itaque Stanislaus Posnaniensi-

Comitia Sendomiriæ.

niensis,& Ioannes Chelmensis, Episcopi: Sendiuoius Ostrorogius Posnaniensis,& Ioannes Lichinius Brestensis, Palatini, cum his mandatis, vt Suidrigello castella, quæ in Podolia cepisset, redderet: Lusco & Volynia decederet, ad Regem ad certam diem veniret, ab eoque Principatum Lithuaniæ certis legibus acciperet, quem contra fœdera perperam inuasisset: Secus necesse fore Polonis cum Rege ius suum armis persequi. Ferocius his responsum est à Suidrigellone. Nihil enim eorum, quæ postulabantur, faciebat, & asseuerabat, se quicquid egisset, ageretve, optimo iure egisse & agere: quinetiam reliquam Podoliam à Rege repetebat. Interea dum ea geruntur, venit ad Regem Coributus frater Vitoldi cum cæteris Bohemorum Hussitarum, qui post mortem Ziscæ cœci orphanos sese dixere, ducibus, qui Bohemia siue pulsi, siue vltro excedentes, quum Lusatiam diuexassent, Silesiam quoque belli sede Gliuiciæ posita, longe lateque vastabant, oppida hostilem in modum diripiebant & incendebant, in templa atq; monasteria, sacerdotes atq; monachos debacchabantur, Ziscæ ducis sui immanitatem secuti: qui moriturus cutem sibi detrahi, eamque tympano induci iussit: fore asserens, vt ad eius tympani sonum animis conciderent ipsorum aduersarii. Cum his itaque se coniunxerat Coributus, captus, & mox pulsus à Pragensibus, & cum primoribus eorum ad Regem venerat, accepta ab eo fide publica. Actum cum his de religione: adhibiti Doctores Cracouiensis Academiæ, qui errores ipsorum disputando refellerent. Rex ipse simpliciore oratione vsus, quanta rerum perturbatio secuta apud eos ex mutata religione esset, commemorauit: vtque florentissimum quondam Bohemorum regnum ad interitum properaret, sublatis magistratibus sacris atque profanis, euersis oppidis & munitionibus, cæsis vel fuga dilapsis optimatibus, constupratis honestis matronis & virginibus, agris partim hostiliter vastatis, partim furore quodam ipsorum cultorum desertis, direptis ac dirutis templis, abrogatis ceremoniis, religione contaminata, ac tam variis portentosisque opinionibus discerpta, ita vt nemini propemodum cum altero conueniret. Quæ omnia, ni mature resipiscerent, præsens & extremum exitium consequi necesse est. Quod si his rebus commouerentur, pollicitabatur, se perfecturum, vt æquis conditionibus eorum res componeret. Hæc & alia grauissime præfatus, surdis tamen auribus Bohemi ea accepere. Quoad autem ii substitere Cracouiæ, cessatum est à sacris, interdicto Zbignei Episcopi. Itaque propter solennes Paschæ dies Casimiriam Bohemi cum Coributo à Rege ire iussi sunt, frementes in Episcopum. Hoc eodem tempore Czenstochouiense monasterium, quod propter peculiarem diuæ virginis cultum, & frequentes non modo Polonorum, sed etiam vicinorum peregrinationes, magnis diuitiis refertum esse credebatur, Poloni quidam, qui iam à Bohemis latrocinari didicerant, diripuere: atque, vt patrati sceleris suspicionem à se in Bohemos amouerent, imagini Virginis matris, quæ vulgo magna religione colitur, vulnus inflixere. Cæterum minorem opinione prædam reperere, meritasq; sacrilegii pœnas intra illum ipsum annum expendêre.

Legatio Polonorum ad Suidrigellonem.

Responsum Suidrigellonis ferox.

Coributus venit ad Regem cum Bohemis Hussitis.

Regis sermo ad Bohemos.

Dimissis Bohemis cum Coributo, Vladislaus Rex Bieczum profectus, bellum in Suidrigellonem parabat. Eo venit ad ipsum Ludouicus Commendator Torunienfis legatus à Magistro Cruciferorum, deferens eius operam ad cõponendas res inter dissidentes fratres. Ei gratiæ actæ, factaque potestas, vt id ageret. Misit deinde Rex Ioannem Brezium scribam ad Suidrigellonem, vt

Legatio Magistri Cruciferorum ad Regem.

eum ad saniorẽ mentem reuocaret. Sed eum Suidrigello excandescens contra ius gentium violauit. Quare irritatus Rex, maturauit expeditionem, motisque castris ad Grodlũ oppidũ supra Bugũ amnẽ duodecim dies statiua habuit, & maiores Polonos tardius venientes, hostiliterq; pene in suos, quacũq; iter faciebant, grassantes, expectauit. Deinde Bugũ fl. traiecit. Interim vulgus omne eius oræ cũ iumentis, pecudibus, & facultatib. suis in densas palustresq; syluas sese abdidit. Aduenit & Suidrigello cũ sex fere millib. armatorũ, arcẽq; Lucensẽ armis, cõmeatu, præsidioq; muniuit. Certatũ deinde est leuib. aliquot præliis cũ hoste, in quib. omnibus Poloni, vel nullo, vel paruo incõmodo accepto, fere superiores fuere. Senco Dux Russus occisus, captiui nõ pauci ad Regẽ adducti, incẽsa Vladimiria, peruastatũ Vladimiriẽse territoriũ, quod Rex Theodoreto Duci Russo fratris filio donauit, qui & non multo post mortuus Regẽ instituit hæredẽ. Nõ intermittebat tamẽ Rex Suidrigellonẽ ad pacẽ inuitare. sed nihil inde pacati referebatur. Sperabat .n. ille, Regẽ breui inde ad aliud bellũ à Cruciferis, cũ quib. fœdus icerat, reuocatum iri. Aduenere deinde maiores Poloni, quib. grauiter de tarditate & neglecta disciplina militari in itinere obiurgatis, Rex cũ omni exercitu Styrũ fluuiũ qui Luscũ alluit, difficili ac profundo vado transmisit, cũ Suidrigello pontẽ disiecisset, vlterioremque ripam frustra seruasset. Videns autẽ Suidrigello, se valde imparẽ esse tanto exercitui, incenso Lusco oppido, arce vero Iurzæ Russi fidei cõmendata, ne tentata quidẽ prælii fortuna fugam iniit. Ducẽ suũ secutæ copiæ, diuersæ & ipsæ dilapsæ sunt. Sed multi mortales ex his in fuga à Polonis cæsi, captiq; Inter captiuos insignes fuere Rimboldus Marschalcus Lithuaniæ, & Gastoldus. Quos Suidrigello deinde liberauit, cũ spopondisset Regi, eos Cracouiã, cũ Rex iussisset, venturos esse. Cecidere tamen de Polonis quoque nonnulli nobiles & fortes viri, dum incautius Tartaros, qui in castris Suidrigellonis militabant, persequuntur.

Legatus à rege ad Suidrigellonem missus violatur.

Expeditio contra Suidrigellonem.

Suidrigello fœdus icit cũ Cruciferis.

Suidrigellonis fuga.

Alia quoq; per eosdẽ dies victoria de eodẽ hoste Belzensem tractũ vexãte Polonis parta est. Nã eo sex millia hominũ Rex cũ Casimiro Duce Masouiorũ & Ioanne Menzico Dambrouio Præfecto Russiæ ad præsidiũ suis miserat. A quib. Olescũ arx, cũ capi posset, tamen in potestate Bogdani Rohatinii Russi qui ad Suidrigellonẽ nulla necessitate adactus profugerat, præfecturamque eius arcis ab eo, confiscatis à Rege bonis suis, adeptus erat, relicta est, ea conditione, vt eam Regi redderet, cũ is Lusco potitus esset. Obsessa est deinde à toto exercitu arx Lucensis, & oppugnata etiam: sed remisse admodum & segniter, indulgentia quadam Regis, vti creditum est. Et cũ pars muri à Polonis bombardarum ictu deiecta esset, frustra tamen impetus factus est. Triũ deinde dierũ induciæ, per quas de deditione deliberarẽt, obsessis datæ à Rege, frustra dissuadentibus consiliariis: per quos dies mœnia & propugnacula arcis refecta sunt, saxa, & alia missilia congesta, & aqua importata, cuius haustu à Polonis arcebantur præsidiarii. Post iterum quoque idem factum est, non sine murmure totius exercitus. Fuere tamen inter proceres & consiliarios regios, qui noctu clam cum obsessis colloquia habere, & arma eis commeatumq; suppeditare soliti esse dicerentur. At Suidrigello ridiculo magis, quã callido, vt ipse existimabat, commento Polonos ab instituto deterrere aggressus, confictis literis nomine Principis Tartarorum ad Regem, vt is Podoliã Suidrigelloni à se donatam redderet. Cæterum vbi is commentum id sibi non procedere animaduertit, legationem de pace ad Regem misit, siue ex animo id agens, siue

Lithuani iterum victi à Polonis.

Induciæ triũ dierum damnosæ.

produ-

producendi belli,&obsessis subueniendi causa, simulans. Intelligebat.n. Polonos belli ob aduentantẽ hyemem,grassanteq; in equos luem pertæsos, domos reuerti cupere, & ipse Tartarorũ ac Valachorũ auxilia, cũ quib. per hyemẽ Russiã & Poloniã infestaret, expectabat. Cõuenit, vt proceres vtrinq; delecti certa die de conditionibus pacis inter se agerent. *Suidrigellonis ad Regẽ legatio de pace.*

Dein his de rebus tractatur, Rathnum arx regia, prodentibus eam Russis defensoribus, à Suidrigellone capta & exusta est, Chelmensisq; ora diuexata. Verũ eos Ciolcus Præfecti Chelmensis vicarius cũ centũ triginta nõ amplius hominibus, facto in securos animose impetu, vltus est, ita vt trecentos ex iis interficeret, quadraginta viuos caperet. Ad Cremeneciã quoq; eodẽ tẽpore bene res à Polonis desolantibus oram eandem incursionibus gesta est. Cũ enim hostes in Polonos paucos consulto per agros palantes ex arce decurissent, excepti insidiis, perpauci in arcẽ refugerunt, plurimis vel cæsis, vel captis. Continuabatur autẽ à reliquo exercitu obsidio, & maioribus odiis quã viribus inter obsidentes & obsessos certabatur. Lithuani, & qui cum eis sentiebant, Russi quoscunq; Polonici generis & Latinorũ, vt ipsi loquuntur, ritus in arce repererant, exquisitis suppliciis in propugnaculis, inspectãtibus Polonis, necabãt; & omne genus contumeliæ in Polonos iactabãt. Sæuiebãt & Poloni vicissim in Russos, quoscunq; ceperãt, vt par pari referrẽt. Conueniebat iã de pace inter proceres: Sed eã Suidrigello approbare noluit, nisi Cruciferi quoq; & Valachi fœderati, & socii sui pacis eius legibus cõtinerẽtur. Vtrosq;.n. in societatẽ adsciuerat, eoq; magnis muneribus illectos adduxerat, vt & Cruciferi rupto fœdere Cuiauiã atq; Dobrinũ, & Valachi clientes Polonorũ, Podoliã & Russiam finitimã armis infestarẽt: quos quidẽ cũ ingenti præda è Sniatinensi, Haliciensi & Camenecẽsi agro capta redeuntes, Russi regii Buczaciis fratrib. ducibus è castris regiis curriculo profecti, & consecuti, magna strage fuderunt, prædãq; excusserunt. Non dissimili, sed pro numero tamẽ aliquanto minore clade Cruciferi quoq; Crainensẽ orã vastantes affecti sunt ab agrestibus Cuiauiis ac Dobrinensibus, Ioanne Iarogneuio, Bartholomæo Vilemborgio, ac Dobrogostio Colinio equestris ordinis ducibus, cum ii accepto domesticæ calamitatis nuncio, præpeti cursu è castris domũ contendissent. Capti sunt ibi Theodoricus Mareschalcus Liuonicus, & septem Cõmendatores cũ quatuor vexillis, Cracouiamq; ad Regẽ missi; omnes præter Theodoricum in carcere vitã finierunt. De vniuerso autẽ agmine illo, in quo septingenti Liuonici equites præter cæteram Torunienfium, Succensiũ, Tucholiensiũ, Slochouiensiũque equitum pariter ac peditũ manũ, fuere, paucissimi equestres fere euaserunt. Nam reliquus Cruciferorũ exercitus peruastata longe lateq; Cuiauiensi ac Dobrinensi ora, viginti quatuor oppidis, & plurimis pagis direptis atq; incensis, arceq; Niessouiensi præsidio munita, incolumis & præda grauis domũ pedem retulerat. Illos vberioris prædæ spes à Iodoco Tucholiensi Cõmendatore ostensa longius prouexerat, & quidem non sine magno compendio, nisi id sanguine suo exoluissent. *Lithuani à Ciolco fusi.* *Lithuanorũ clades ad Cremeneciã* *Russorum sæuitia.* *Cruciferi Cuiauiã & Dobrinum infestant: Valachi Podoliam & Russiam.* *Cruciferi à Polonis profligati.*

Cum igitur de conditionibus pacis Regi cũ Suidrigellone nõ conueniret, induciis interceptũ est bellum, ita vt postride calendis Februarii anni sequẽtis de pacis conditionibus in conuentu Parczouiensi firmandis denuo tractaretur: protinusq; soluta est Lusci obsidio, dimissusq; exercitus. Ac tũ demũ Cuiauiẽses illi, quorũ ante mẽtio facta est, & cõplures alii eiusdẽ oræ Nobiles cursu omnia præuertentes, & cũ agrestibus adunati, illã de Cruciferis victoriam adepti sunt. Miserat quidem Rex &, Suidrigello pariter, induciis sic inter se *Induciæ cum Suidrigellone.*

factis, legationem ad Cruciferos, vt ne Poloniam bello vexarent: ſed tardius ea peruenit, cum iam hoſtes ſatis in homines omnis ordinis & ætatis, innocuaque tecta debacchati, præda onuſti domum reuerterentur. Rex vero Luſco diſcedens, in Chelmenſi regione aliquandiu ſubſtitit: per quod tempus Ruſſi Volynii nullum genus crudelitatis omiſerant in Polonos, qui ibi poſt pacem factam & diſceſſum Regis cum mercibus omnis generis Lucenſibus venum expoſitis, ſiue alia quauis de cauſa remanſerant, aut antiquitus domicilia fixerant. Templa etiam, quæcunque Ruſſici ritus non eſſent, crudeliter exuſta & euerſa ſunt.

Rex Leopolim petit.

E Chelmenſi deinde ora Rex Leopolim contendit: quo cum ingens Cuiauienſium ac Dobrinenſium Equitum multitudo conflueret, opem & ſubſidium Regis afflictis & perditis Crucifer ica incurſione rebus ſuis atque ſuorum implorans, magna in cunctos ac profuſa benignitate vſus eſt: cumque immenſis donationibus ſeſe & ærarium ſuum exhauſiſſet, eccleſiaſtica illis bona dilargiri cœpit, vt per hyemem duntaxat eorum vſufructu ſuſtentarentur. Pernicioſi exempli ea res viſa Antiſtitibus. Itaque Albertus Archiepiſcopus Gneſnenſis, & Zbigneus Epiſcopus Cracouienſis cum primoribus eccleſiarum ſacerdotibus propere ad Regem excurrerunt, tam iniuſtas donationes eius repreſſuri. Et Archiepiſcopus quidem demiſſe fruſtra orabat Regem: Zbigneus vero maioris animi vir grauius in eum inuectus eſt, cum præterita eius peccata commemorans, tum iniuſtas illas alienorum bonorum donationes reprehendens: ni incepto abſiſteret, grauiore ſe in eum cenſura & animaduerſione vſurum eſſe minitans. Excuſantique Regi neceſſitatem, & piam calamitoſorum hominum commiſerationem, adiecit: Nihil ea commiſeratione & miſericordia opus futurum fuiſſe, niſi ipſe calamitatem illam ſua culpa inuexiſſet. Vulgo enim iactari, ab eo ipſo Cruciferos quieſcentes excitatos eſſe. Quod ſi id verum non ſit, non eſſe tamen ipſum culpæ expertem, propterea, quia iuſtum aduerſus ſceleratum & ingratum fratrem bellum, quod paruo negocio debellari potuerit, peruerſa quadam ſua indulgentia duxiſſet, commeatumque & arma obſeſſis Lucenſibus ſubminiſtraſſe diceretur. Inducias quidem certe, per quas illi ſe recrearent, bis eis contra omnium ſententiam conceſſiſſet. Ita tunc Zbigneus, (quanquam nihil cuiquam Rex in eius diœceſi præter quædam Miechouienſis monaſterii donarat) non tam ſuam, quam publicam eccleſiaſtici ordinis cauſam agens.

Rex beneficus in calamitoſos.

Comitia Nepolomicie.

Reuerſus deinde Rex eſt in Poloniam ad comitia, quæ Nepolomiciam ad vndecimam Nouembris diem indixerat. Ibi Heduigim, filiam Friderico iuniori Marchioni Brandeburgenſi deſponſam, immatura morte defunctam amiſit. Creditum vulgo eſt, veneno eam à nouerca ſublatam eſſe, ne quo filiis ſuis impedimento ad regnum adipiſcendum eſſet: eo quod Caſimiri Magni, cuius grata etiã tũ erat memoria apud Polonos, Regis proneptis eſſet. Rex quoque ipſe æquiori, quam par erat, animo mortem eius tuliſſe viſus eſt. Poſt initium vero ſequentis anni Lublinum Rex magna Procerum caterua ſtipatus profectus eſt, proceresque omnes, excepto Archiepiſcopo, Parczouiam ad conuentum cum Suidrigellone celebrandum tranſmiſit. Verum ii cum diu fruſtra Suidrigellonem moras nectentem expectaſſent, nullo cum fructu diſceſſerunt. Erat autem apud Suidrigellonem Ludouicus Commendator Torunienſis, qui hoc agebat ſedulo Cruciferorum nomine ne pax cũ Polonis coiret. Rex de ſtatu Reipublicæ, ac de impendẽtibus vndiq; periculis anxius, ad vi-

Heduigis filia Regis obiit.

Conuentus Parczouiæ ſine ſucceſſu.

ad vicesimam tertiam diem Aprilis Siradiæ comitia habuit: ibi Vladislaus maior natu filius regni successor à patre designatus, totiusque conuentus suffragiis approbatus est. Constitutum est etiam, vt si plura simul bella ingruissent, cæteris omissis ad tempus, in id, quod esset grauissimum, toto conatu & cunctis viribus incumberetur, ne diductæ multipliciter, & extenuatæ copiæ nulli recte sustinendo sufficerent. Nuptias deinde Rex Ameliæ Masouiorum Ducis & sororis suæ filiæ, Boguslao Pomeraniæ Duci in matrimonium collocatæ, splendido apparatu fecit. *Comitia Siradiæ, in quibus Vladislaus iunior Rex Pol. designatus est.*

Reuertentem in minorem Poloniam, Pabianiciæ (oppidi collegii Cracouiensis basilicæ) legati Bohemorum Hussitarum conuenerunt, auxilia contra Cruciferos pollicentes, & Coributo Regem reconciliantes: adhæc Basiliensis Concilii propensionem erga se nunciantes. Grata fuit ea legatio Regi & Proceribus, bellũ in Cruciferos molientibus: quare comiter & laute legati habiti sunt, & assentientibus Archiepiscopo & Episcopis, qui tunc aderãt, ad sacrorũ cõmunionem admissi. Perfuncti vero legatione, cũ reuerterentur, & Cracouiam contra præceptum Regis ex itinere diuertissent cessatum est à sacris mãdato Episcopi, licet absentis. Contumeliosum id visum Bohemis, Regi vero & cæteris Episcopis permolestũ fuit, quod Zbigneus vnus omnium acta ac placita irrita faceret. Accendebãt etiam magis irã Regis Ioannes Menzicus Dambrouius Palatinus Russiæ, & Petrus Korsbocus, qui Bohemos honoris causa iussu Regis deduxerant. Itaq; excanduit is in Episcopũ, & venienti ad se Visliciã dextram beneuolentiæ symbolum non porrexit: quin asperioribus etiam verbis eũ increpuit, & ne episcopatu amoueatur, minatus est. At ille imperterritus respondit: Fauorem se, non offensam Regis meritũ arbitrari, quod solus & salutis & existimationis eius, quæ ab inimicis eius, & maxime Cruciferis, cũ alias, tũ in Basiliensi cõcilio proscinderetur, curã haberet, prouideretq; omni ratione, ne Rex merito pro fautore hæreticorũ traducatur. Et quũ de religione agitur, neque Regis, neque cuiusquam omnino vultum aut minas se formidare, quin id faciat, quod rectum esse intelligat. Autoritate Archiepiscopi ac cæterorum Episcoporum nihil se hac in parte moueri, habentẽ adstipulatores diuini humaniq; iuris professores, Episcopatus amissione se non terreri, paratũ pro religione exilium atq; etiam mortem subire. Quum autẽ Rex subiiceret, se quoq; diuini & humani iuris peritos diuersæ sententiæ autores habere, acciti primores Academiæ Cracouiensis, & cum his cõmissi Ioannes Szaffranecius Vladislauiensis, Ioannes Theologus Chelmensis, Episcopi, & Vladislaus Oporouius Pontificii iuris peritus, Procancellarius Regis, qui postea Vladislauiensis Episcopus fuit, haud difficulter refutati sunt. Neq; tamen penitus ira Regis in Zbigneum resedit: admonitusq; is est à Ioanne Tarnouio Palatino Cracouiensi, vt sibi diligenter caueret: subornatos enim esse à Rege, qui eum de medio tollerent. Et egit quidem gratias Palatino Zbigneus, sed tamen nihil ea nocte, in quam sibi periculum comparatum esse acceperat, de cõsuetudine sua remisit. In eodem cubiculo, eodem lecto cubuit, nullam sibi custodiam adhibuit: nocteq; intempesta cũ vno sacerdote & puero lumen præferente ad matutinas precationes templum adiit. Neque aduersi quidquam ei accidit, quod vel Rex mutasset consilium, vel vanus ille terror fuisset. *Legatio Bohemorum Hussitarum ad Regem.* *Bohemi ad sacram communionem admissi.* *Rex iratus Zbigneo Episcopo minatur.* *Zbignei ad Regem responsum.*

Venit autem eodem ad Regem illustris legatio Iani Cypriorum, Hierosolymorum, & Armeniorum Regis, mediterraneo mari per Propontidem & Pontum Euxinum, atq; inde aduerso Danubio aduecta in Moldauiã, & inde *Regis Cypri ad Vladisl. Regẽ legatio.*

porro terrestri itinere non sine magna difficultate in Russiam & Poloniam profecta. Eius legationis princeps Balduinus de Noris Mareschalcus Cypri, donis Regi & Reginæ oblatis connubium Heduigis regiæ filiæ, Regis sui filio, ac ducenta millia aureorum nummûm ipsi Regi mutua petebat, bessemq;, hoc est, duas tertias partes Cypriorum regni hypothecæ nomine Vladislao Regi offerebat. At nihil impetratum, quod & Heduigis iam obierat, & pecuniam Rex se habere assiduis bellis exhaustum negauit. Misit deinde Rex Laurentiũ Zarembam Castellanũ Siradiensem legatũ in Lithuaniam, admonendi in speciem, & sanandi Suidrigellonis causa: reuera autẽ, vt Lithuanorum procerum animos suâ sponte iam à Suidrigellone, cum propter crudelitatem eius, tum propter propensiorem erga Russos fauorem alienatos, magis etiã clam in eũ incitaret: Sigismundumq; Vitoldi fratrem germanum Starodubensium Ducẽ ad inuadẽdum principatum Lithuanorum animaret. Neq; infelix hic conatus fuit. Cognita enim voluntate Regis, Lithuani cũ Sigismundo conspirantes, aduersus Suidrigellonẽ apud Osmianos tũc agentẽ arma capessũt. Et euasit quidẽ Suidrigello fugâ in Russiam, à Ioanne Monuido de insidiis præmonitus: cupideq; receptus est, cum à cæteris Russis, tũ à Smolensciis: indeq; postea adiũctis sibi Liuonibus Lithuaniam vexauit. Vxorem vero eius Russam Tuerensium Ducis filiam Sigismundus cepit, Lithuaniamq; omnem suam in potestatẽ redegit. Deinde ad Regem misit oratum, vellet iuberet se principem esse Lithuaniæ. Missi in Lithuaniam septẽ de primoribus Polonorum, conditiones Sigismundo tulerunt, vt iureiurando interposito reciperet, se in fide & clientela Regis, qui supremi Ducis Lithuaniæ titulum retineret, & Polonorum, semper futurum: eosdẽ cum eis amicos hostesq; habiturum, suisq; stipendiis eis militaturum, cum Suidrigellone & Cruciferis nullum fœdus contra Regem ac Polonos seruaturum: Olescum, Grodlum, Rathnum, Lopatinum, & omnem Podoliam, quæ in ditione Polonica fuisset, deinceps quoq; esse passurum: neminem alium, quam Regem & liberos eius in principatu successorem relicturum: Michaelem vero filium, & reliquos hæredes suos legitimos in Trocensi tantum dominatu & patrimonio sibi successuros, fidem & subiectionem Regi Regnoq; profitentes, iis vero, si absq; suis hæredibus decederent, Regem & Regnum hæredes fore. Volyniam, quoad viueret, sibi concessam & adiunctã, quemadmodum & Vitoldo concessa esset, se mortuo in ius ac ditionem Polonorum reuersuram esse. Hæc omnia Sigismundi ipsius, & filii Michaelis, Senatusq; Lithuanici, & vniuersæ Nobilitatis consensu approbata, atq; literarum monumentis consignata sunt. Quibus rite peractis, Zbigneus Episcopus princeps legationis regiæ, gladium, Principatus insigne, Sigismundo Regis nomine publice tradidit. Interfuit his omnibus Ludouicus Commendator Torunensis, cum tribus collegis à Paulo Magistro Cruciferorum ad ineundam nouam cum Sigismundo, posteaquam Suidrigello principatu eiectus erat, societatem missus. Atq; is enixe studuit, infecta reddere, quæcunq; à Polonis proceribus agebantur: adiutorem ad id nactus Georgium Butrim Lithuanum, hominem ingeniosum & callidum, quippe qui multas Christiani orbis regiones peragrasset. Sed irriti tamen ii conatus fuere: iussique Cruciferorum legati, velut hostes, Lithuaniæ finibus statim excedere.

Rex Lithuanos concitat in Suidrigellonem.

Suidrigello fugit, & Lithuaniam vexat.

Sigismundus Dux Lithuanorum à Rege declaratur.

Pacta Lithuanorum cum Polonis.

Cruciferorum conatus.

Compositis rebus Lithuanicis, ad Podoliam pacandam Rex animum intendit. Et miserat quidem eo nonnihil copiarum: sed in Olesci obsidione tempus eæ terebant, & minores erant, quam vt Podoliam, cuius nonnullæ muni-

tiones

tiones adhuc Suidrigellonis præsidiis tenebantur, subigere possent. Itaq; Leopolim profectus est, vt ex propinquo rectius è re nata rebus consuleret. Ibi Lucensi conuentui ad priores immunitates adiecit, vt Nobilitatis subditi non nisi aduenienti in id territoriũ Regi commeatum & stationes præberent. Templa Russorum ne vastarentur, neq; cogeretur quisquam transire ad religionẽ Romanã. Forte per eos dies Olescum oppugnatũ erat. Eas igitur victrices copias nouo supplemento auctas, ad recipiendas reliquas munitiones Podoliæ misit: nec magno eæ negotio in potestatem Regis peruenerunt. Bratislauiam vero arcẽ, ne Poloni eâ potirẽtur, Theodoretus siue Fedco Ostrogius Dux Russus, partiũ Suidrigellonis, vir strenuus & bellicosus, vna cũ oppido incendit. Habebat is quidẽ circa se non contemnendam manum, sed nusquã aperto marte cũ Polonis rẽ gerebat, nec se certo loco tenebat. Ex insidiis vero Polonos lacessens, sæpe fusus fugatusq; erat. Cum autẽ hominem in late patentibus cãpis cum expedito equitatu vagantem adipisci, & perdomari difficile esset, tẽpusq; anni hybernum bello gerendo minime aptum, reuertebantur Poloni, & nihil minus quã bello amplius cum hoste certare velle videbantur, ecce subito Fedco Valachorum, Tartarorum, & Bessarabũ auxiliis auctus, & numero militum Regis superior factus, apud fl. Moraquam, qui in Nestrum influit, limosum & late restagnantem, ac fragili iam glacie concretum, regios flumen superare conantes in vlteriori ripa ex insidiis aggreditur. Iam pars regiorum angusto tramite impeditum locũ transierat, pone carri & impedimenta in mediũ recepta sequebantur: cum Fedco magno cum impetu, clamore, & dissono tubarum, tibiarum, tympanorumq; cantu ac strepitu inuectus, nec opinantes adoritur, & in iis stragẽ edit memorandam. Trepidi re noua & inexpectatã Poloni, cum neq; ad extremum agmen receptus daretur, nec ab eo magna auxilii spes affulgeret, impetum tamen hostium vtcunq; sustinuêre. At qui in extremo agmine erant, vbi suorum periculũ animaduertere, nil cunctati, contempto omni periculo, partim per constratã viam, euersis & in cœnũ deiectis carris, partim per infirmiorẽ amnis restagnantis glaciem superata difficultate, auxilio suis iam laborantibus accurrerunt, ac prælium instaurarunt. Superabant tamen multitudine hostes, perturbatosq; Polonos & sine ordine pugnãtes premebant: pars etiã quasi parta iam victoria ad diripiendos currus discurrebat. Deplorata res Polonorũ erat, cũ subito quasi diuinitus eis auxiliũ affulsit. Kemlicius quispiã tribunus militũ cum centũ equitibus pabulatũ profectus, opportune rediens, & clangore tubarũ signo pugnę dato, instructâ tumultuaria acie, denuo prælium redintegrat, & intentos in pugnam hostes, à tergo pariter, & à fronte fudit ac dissipauit, fugientibus institere Poloni vsq; ad mediam fere noctem, quæ tunc sublustris erat: & cum neminem viuum seruarent, magnam hominum stragem fecerunt, duodecimque signa capta retulerunt. Dux ipse maturius, quam par fuerat, fuga euasit. De regiis non adeo multi desiderati sunt, & ii fere gregarii. Abest autem locus ille prælii à Leopoli, non minus quadraginta milliaribus bene longis, & tamen, quo die hæc gesta sunt, hoc est, vltimo Nouembris, quum Rex in templo, vbi tunc totos dies trãsigebat, diuinam opem sedulus imploraret, non ignarus, cum quam grauibus & insidiosis hostibus exercitui suo res esset, rumor de victoria sparsus totam vrbem impleuit. Nec autor eius rumoris inueniri potuit, ita vt vana exultasse lætitia homines viderentur. Sed cum postera luce certo nuncio res omnis, vt gesta erat, cognita esset, gratiæ Deo actæ, ac dona à Rege missa militibus.

Podolia recepta à Polonis.

Prælium Polonorum cum Russis.

Russi vincuntur.

Suidrigello à Rege fusus & fugatus.

Nec multo post cumulata est Regi ea lætitia, profligato à Sigismundo Duce apud Osmianos insigni strage Suidrigellonis exercitu, è Russis, Tartaris, & Liuonibus collecto: de quo ad decē millia cæsa, quatuor capta esse, relata sunt. Suidrigello quidem pernici fuga crebro mutando equos euasit. Sigismundus monimentum victoriæ, templum & collegium sacerdotum apud Osmianos postea constituit. Hac geminâ victoriâ Rex lætus, Leopoli discedens, Cracouiam ad comitia, ad natalem Christi indicta, venit, & ouans pedibus vrbem ingressus, apud complura templa festas supplicationes obiuit, priusquam arcem ascenderet. In comitiis deinde de Prussico bello agi cœptum, resq; integra ad alia comitia, quæ ad secundam dominicam quadragesimæ Sendomiriam promulgabantur, reiecta. Eo porro aduenerunt oratores è Concilio Basiliensi, quod Eugenius Pontifex cum initio approbasset, Ferrariam transferebat, atq; adeo dissoluebat. Concilium contra abrogare Pontificatū Eugenio nitebatur. Quanquam obstabat Sigismundus Imperator, vt gratiam referret Eugenio, à quo Romæ paulo ante diadema Cæsareum ritu solenni acceperat. Postulabat autem ea legatio, vt Rex cum omnibus populis suis Concilio aduersus Pontificem faueret, & vt vexandis bello Cruciferis supersederet, Concilioq; causam illam omnē cognoscendam & arbitrandam permitteret. Cui responsum est: Non abhorrere Regem à pace, si à Cruciferis ipsi satisfieret. Porro de iis, quæ Præterea Oratores postulabant, diligentius eū consultaturū, ac deinde missurum legatos suos ad Concilium cū certo responso. Ita dimissi Oratores Concilii, in Prussiam ad Cruciferos, vt eos ad conditionem accipiendā pacis à Rege oblatam adducerēt, profecti sunt. Cæterum in comitiis Sendomiriensibus de bello contra Cruciferos administrando nihil remissius agebatur: tametsi gerendi eius ratio non expediebatur, propterea quod Rex senio cōfectus, & caligantibus oculis munia belli per se ipse obire non poterat: & Lithuanorum, Russorum, ac Valachorum auxilia, cum eæ gentes partim domesticis bellis implicatæ essent, partim à fide Regis desciuissent, defutura erant. Itaq; tertia comitia armatorū ad diem S. Ioannis Baptistæ natalem Colum indicenda, & Bohemorum, quæ offerebant, auxiliis vtendum esse, quamuis refragantibus Episcopis, decretum est.

Comitia Cracouiæ.

Alia comitia Sendomiriæ.

Regis responsum datum Concilii oratoribus.

Tertia comitia armatorum Colum indicta.

Nec ita multo post conuentu inter Polonos ac Cruciferos opera oratorum Concilii de pace frustra instituto, cū Cruciferi quindecim dies vltra condictū expectati non venirent, euocati Bohemi à Rege duce Czapcone præsto fuere, cōiunctiq; cū maioribus Polonis, quib. Sendiuoius Ostrorogius iussū Regis prçerat, nouā Marchiam Cruciferorū imperio subiectā, crudeliter vastarunt, duodecimq; oppida munita, partim vi, partim deditione ceperunt: quæ quidē omnia direpta ac diruta sunt, Ernisberga siue Chossno excepto: quod quoniā munitissimū erat, prçsidio firmatū est, quo facilius omnis ea regio in fide regia cōtineretur. Per eosdē fere dies Sigismūdus Dux Lithuanorū, adunatis magnis copiis, duodecim dies Liuoniā depopulatus est, & ingētē prçdā inde asportauit. In Russia vero Gregorius Kerdeius Nossū Ducē Russū, Suidrigellonis partiū, qui Luscū nō ita pridē interceperat, profligauit & cepit. Vbi statuta armatorū comitiorū dies aduenit, frequēs cōuētus sciuit, vt Rex in Polonia subsisteret: exercitui vero vniuerso, & sūmæ rerū præfectus est Nicolaus Michalouius, Castellanus & Prçfectus Cracouiēsis. Huic Rex dedit in mādatis, vt hostiles regiones ferro, flāma, ac direptionib. vexaret, munitionū vero oppugnationib. abstineret. Colo profectus Michalouius, cū exercitu in Pomeraniā, nō

Conuentus inter Pol. & Cruciferos frustra institutus.

Liuonia à Lithuanis vexatur.

Armata comitia.

diu

diu mandatorũ regiorũ memor fuit. Iam maiores Poloni cum Bohemis subacta omni noua Marchia, præter Landisbergum oppidum, in Pomeraniam antecesserant, & Choiniciam obsidebant. Quoniam autem consultissimum videbatur coniunctis copiis rem gerere, eo duxit reliquum exercitum Michalouius, facileque persuaderi sibi ab Ostrorogio passus est, vt cœptam Choiniciæ obsidionem prosequeretur. Erat autem oppidum bene munitum, commeatu, præsidio, & omni apparatu belli instructissimum. Vbi in longius tempus obsidionem eius duci animaduersum est, institutus cuniculus, quo ex improuiso in oppidum irrumperetur: verum is non alte ductus, priusquam perduceretur, subsidente sabuloso solo obrutus est. Tentata deinde vi & impetu oppugnatio, exiccata fossa oppidum ambiente. Sed inde quoque, multis vulneribus acceptis, nullo cum fructu discessum est, cum primi Bohemi in tutum se recepissent. Iam difficiliore annona propter multitudinem & vias ab hostibus infessas Poloni vtebantur, & ex pabuli inopia plurimos equos amittebant. Itaque sero regiorum mandatorum recordati, quum totos duos menses in obsidione Choiniciæ casso labore consumpsissent, ea soluta, castra mouerunt, & in interiora Pomeraniæ populabundi progressi sunt: prætergressique nonnulla oppida, direpto Peplinensi monasterio, magnifice ædificato & opulento, ad Dersaniam peruenerunt. Præcesserant & prætererant oppidum Bohemi, qui primas stationes seruabant, & loca metandis castris capiebant. Poloni vero, quo minus in suburbana prædandi causa discurrerent, cohiberi à ducibus nequiuere. Erat in oppido validum hostium præsidium. Nam ii quocunque admoturos esse Polonos suspicabantur, omnia præsidia ex propinquis munitionibus deducta noctu eo contrahebant. Id igitur præsidium occurrit Polonis ad extrema suburbana: sed tamen, quo minus ea incenderentur, prohibere non potuit. Itaque late vagante incendio, in oppidum se hostes retulerunt. E vestigio aduerso ac vehementi vento flante, vrbana quoque ædificia flamma corripuit: nec ea restingui vllo cum hostium ipsorum, tum ad extremum etiam Polonorum conatu potuit. Sic oppidum munitius & opulentius, quam Choinicia, quasi fortuito incendio conflagrauit: præda omnis, præter eam, quæ in subterraneis cellis & fornicibus abscon sa erat, igne corrupta: captiuorum supra decem millia fuisse dicuntur. Ex his quicunque Bohemi fuerunt, Czapco reuertens, vt sibi condonarentur, impetrauit: traditos, quod Teutonibus contra Polonos eiusdem secum originis & linguæ militarent, corripuit, pyraque ingenti extructa exussit. Eius exemplum secutus Ioannes Strassus Bialaczouius nauticos homines in ergastulo conclusos, quorum inter Cruciferorum præsidia non pauci fuere, circumiecta palea & arida materia succendit. Qui cum effracto ergastulo ligneo effugere vellent, aduersis Polonorum hastis excipiebantur, donec Michalouius superueniens cædem eorum repressit, ignemque restinxit. Matronis vero & puellis captiuis iustus honor habitus est, adhibita publice custodia, ne quid contumeliose in eas fieret, aut ne qua priuatim à quopiam occuleretur: omnes ad Vistulam deductæ, traiectæque nauibus, liberæ dimissæ sunt. Perhonorificum id fuit Polonis, apud ipsos etiam hostes: omnesque eis omnia bona precari: suis vero, qui longe fuissent in populanda Polonia dissimiles, mala imprecari. In templis, monasteriis, & rebus sacris Poloni non eadem abstinentia vsi sunt. Sed plus hic valuit ira & dolor immanissime direptorum à Cruciferis in Cuiauia templorum. Itaque Oliuiense quoq; monasterium paulo post direptum & incensum est. Inde ad

Choinicia obsidetur à Polonis.

Pomerania vastatur.

Dersania incensa.

Oliuen. monasterium direptum.

Gedanum castra mota.

de ad Gedanum castra mota, quatriduoq; in eius vrbis conspectu statiua habita: per quos dies omne id territorium peruastatum, & munitio portus lignea disiecta.

Iasenecia arx capta & incensa.

Desolata vsque ad mare Pomerania, reuertentes alio itinere Poloni, Tucholiensem & Iasenecensem oram vastabant. Cum autem apud Iaseneciam statiua haberent, de pace ab hostibus tractari cœptū est. Dum colloquuntur inter se primores, pauci de Polonis iuniores temere impetum in arcem fecere, eosque prægressos exercitus omnis, cum esset sine imperio, quasi dato signo secutus est. Capta momento arx, direpta atque incensa est. Captiui ad vnum omnes trucidati, furore militum, ob interfectum in oppugnatione Ioannem Leuinum Velcinium, nemini parcente. Permoleste id factum, dum de pace agitur, tulere Cruciferi: sed Polonis iniussu id suo, & tamē iure belli, neq; pace neque induciis adhuc constitutis, factum defendentibus, acceleratæ

Induciæ triū mensium.

sunt induciæ trium mensium. Interim autem ad calendas Decembris, vt in conuentu Brestensi de conditionibus pacis constitueretur: captiui Cruciferorum nobiliores facta sponsione sistendi sese, si de pace non conuenisset, dimissi: tenuiores & gregarii, vel cōmutati, vel binis florenis redempti. Poloni munitiones in noua Marchia quæsitas retinuere, pacti nihil munire interim, nec reficere. Mirum vero est, tum demum Cruciferos de pace & induciis quā diligentissime egisse, cum Poloni peruastata omni Pomerania (ita vt soli quatuordecim pagi inter lacus & paludes intacti à Polonis relinquerentur) domū reuerterent. Peractis his, exercitus, accepta à Michalouio missione, suam quisque domum dilapsus est. Sed Bohemorum primores Pysdros ad Regem, vt erat ab eo præceptum, profecti, honorifice ab eo accepti & remunerati sunt.

Fœdus cum Duce Pomeraniæ

Nouum etiam tunc fœdus contrà Cosimirus Dux Pomeraniæ Stetinensis cum Rege Vladislao icit, veteri forte violato, quo recepit sub fide & honore suo, vna cum primoribus suis, nullam opem se laturum Cruciferis esse aduersus Polonos: neque passurum esse quenquam, qui contra eos arma sumpserit, per ditionem suam transire. Hoc fœdere facto, & Bohemis dimissis, Rex in Sendomiriensem tractum contendit fugiens pestem, quæ maiorem Poloniam inuaserat: qua quidem Ioannes Szaffranecius Episcopus Vladislauiensis absumptus, Vladislaum Oporouium Procancellarium regni Rege suffragante successorem accepit. Cum autem Prossouiæ Rex esset, venit ad eum Bohemus quispiam sacerdos Hussiticus à Christiano Astrologo, nuncians, vt mortem sibi prope imminentem caueret. Id cum ille semotis arbitris ageret, Zbigneus Episcopus Cracouiensis veritus, ne quid de religione Regi suaderet, grauiter obiurgauit Regem, quod neminem de consiliariis ad audientiam Bohemi adhibuisset. Et satisfecit quidem Rex Zbigneo, nihil Bohemum neque de religione, neque de Republica secum locutum esse, sed tamen coactus est eum primo quoque tempore instante Zbigneo dimittere, eo quod spargebat is vulgo suum dogma.

Cometes.

Nec multo autem post cometes non obscurus, plus quam vnum mensem pernox face ad occidentem versa apparuit: regiæ mortis, vt vulgo tunc creditum est, postmodum euentus comprobauit, prænuncius.

Comitia Nepolomiciæ. Elias Moldauiæ Palatinus iurat Regi.

Nepolomiciæ iam Rex erat, quo comitia ad diem D. Martini Episcopi memoriæ dicatum edixerat: eo venit Elias Alexandri Palatini Moldauiæ defuncti filius, à minore natu fratre Stephano dominatu paterno eiectus, Regis opem implorans, & in fide clientelaque Regis ac Polonorum, se fore semper, solenni

iureiurando promittens. Consecuta est eum & Stephani fratris legatio cum splendidis donis, Lenciciam vsq; Regem sequens, & postulans, vt ipsi potius, quam fratri omnibus inuiso, Rex faueret: fore & ipsum perpetuo in fide & clientela Polonorum, quemadmodum pater maioresque ipsius fuissent. Habebat quidem Elias in matrimonio sororem germanam Sophiæ Reginæ: sed tamen re in consultationem posita, placuit, vt Stephanus, in quem studia gentis inclinassent, dato iureiurando in verba Regis & regni Poloniæ, retineret Valachiam, tractumque Sepinensem cum Chocimo, Cecuino, & Chmielouia munitionibus à Rege iure sempiterno reciperet. Heliæ vero, quo magis Stephanus eius metu in officio contineretur, luculentæ possessiones à Rege in Polonia datæ sunt. Cæterum cum his ille non acquiesceret, & ad recuperandum dominatum paternum aspiraret, ex fuga retractus, Siradiæ deinceps sub honesta custodia cum vxore & liberis vixit. Stephanus vero, sicut conuenerat, Soczauiæ solenne iuramentum legatis regiis exigentibus præstitit, &, vt gratiam referret Regi, non ita multo post Tartaros in ditiones Polonicas excursionem parantes repressit, Bratislauiamque, quæ Suidrigellonis præsidio tenebatur, interceptam, Regi restituit. Ex iisdem comitiis missi sunt proceres quidam in Cuiauiam ad conuentum Brestensem, celebrandum cum Cruciferis. Verum ex eo conuentu re non composita, & irritatis animis, incertum, qua de causa, discessum est. Lenciciæ Rex exitum illius conuentus expectabat: vbi rediere ad eum legati è conuentu, de bello agi cœptum, visumque est, non expectandam esse æstatem, sed quamprimum immittendum in terras hostiles exercitum. Expeditiora fore omnia concretis glacie fluminibus & lacubus, quibus abundat Prussia. Vna res difficultatem faciebat, quod pecunia Regi deerat in stipendium: & prope abfuerat res à seditione superiori æstate apud Choiniciam, fremente vniuersa Nobilitate contra Proceres, quod ii bellum extra fines Poloniæ sine stipendio decreuissent, receperantque illi, nunquam id se deinceps admissuros esse. Inuentus tandem est modus eius difficultatis explicandæ, vt Palatini suæ quisque ditionis Nobilitati de stipendio soluendo cauerent.

Pacta cum Stephano Palatino cõuenta.

Tartari repressi à Moldauo.

Conuentus Polonorum cum Cruciferis Brestæ.

De bello consultatio.

Hæc vbi didicere Cruciferi, missis mox ad Regem legatis, quas antea repudiarant conditiones, vltro accepere, in duodecim annos pacti inducias. Adiectum, vt ad diuæ virginis diem natalem sequenti anno apud Slonscum de pace perpetua tractaretur. Ibi tunc Marschalcus Cruciferorum Liuonicorum ex pacto dimissus, siue adeo sponsione militari solutus, ac Theodoricus Buczacius Præfectus Camenecensis pro eo receptus: qui captus à Fedcone Duce Camenecensem agrum vastante, cum paucitate prædatorum contempta temere in eos erupisset, ac Magistro Liuonum petenti à Suidrigellone donatus erat. Neque enim quiescebat Suidrigello cum Russis: sed cum ipse per se auxilia Tartarorum & Liuonum habens, Lithuaniam tum per Fedconem & Nossum Duces Russiam regiam æstate præterita Cruciferis incitantibus infestarat, illa occasione vsus, quod Poloni Russico bello distinebantur, & quod is Sigismundum Ducem Lithuanorum inuisum iam esse plerisque Lithuanis acceperat. Et sumpserat Sigismundus paulo ante supplicium capitis de Ioanne Monuido Palatino Trocensi, & Rumboldo summo Lithuaniæ Marschalco, autoribus conspirationis, quæ in eum comparata esse dicebatur.

Induciæ duodecim annorum cum Cruciferis.

Suidrigello Lithuaniã infestat & Russiam regiam.

Liber

Libere etiam tunc Suidrigello Lithuaniam depopulatus est, Vilna, Lida, & Trocis oppidis immunitis exustis, & Bresta Russica obsessa: qua non difficulter potitus esset propter commeatus inopiam ac dubiam Russorum fidem, nisi Masouios iussu Regis arma sumpsisse, & aduentare eo nunciatum esset. Tartaros quoque magnis donis ad populandum eam oram Russiæ, quæ Sigismundo parebat, concitarat. verum ii, cum aliquousque progressi, Sigismundum in clientela Regis Polonorum esse intellexissent, mutata statim sententia, in Kiouiensem & Cernichouiensem tractum, qui in Suidrigellonis ditione erat, populabundi excurrerunt.

Tartari à Suidrigellone euocati ditionem ipsius vastãt.

Insequens annus millesimus quadringentesimus trigesimus quartus Vladislai Regis morte insignis est. Ac initio quidem eius anni in Lithuaniam is rogatu Sigismundi Ducis profectus Krinchos peruenit. Inde vero stabilito Sigismundi Principatu Korcinium, quę & noua ciuitas dicitur, venit, & comitia ibi per tempus quadragenarii ieiunii habuit: in quibus legati ad concilium Basiliense designati sunt, ad obtrectationes & falsas criminationes, quæ aduersus Regem Vladislaum iactabantur, Sigismundi Imperatoris & Cruciferorum refellendas, ac de vniuersa causa cum Cruciferis disceptanda.

Comitia Korcini. Legati ad Concilium Basilien.

Fuerunt autem principes eius legationis, Zbigneus Olesnicius Cracouiensis, Stanislaus Posnaniensis, Episcopi, Ioannes Konieczpolius Cancellarius regni, & Nicolaus Lassocius Decanus Cracouiensis. Non putauit autem Olesnicius sibi prætermittendam occasionem castigandi Regis priusquam peregre proficisceretur. Itaque in illo ipso cõsessu, grauissimis id verbis egit, in hanc sententiam locutus: Non recusare se iniunctum legationis onus pro honore ac dignitate patriæ simul & Regis: sed non posse tamen, quin Regem
„ quibusdam de rebus pro officio suo, priusquam proficiscatur, admoneat. Ve-
„ reri enim se, vt eum reuertens è concilio superstitem reperiat, quippe qui tam
„ grandis natu esset, & debilitatis iam viribus. Nescire etiam, quonam pacto
„ plerasque Imperatoris ac Cruciferorum criminationes in ipsum diluat. Nam
„ & ipsum se, & alios plerosque omnes in illo consessu animaduertere in eo
„ nonnulla reprehensione digna. Multas quidem in eo dignas bono principe
„ virtutes relucere: sed non carere eum vitiis, quibus virtutes illæ obscurentur:
„ qualia sint, quod ipso vel iubente, vel permittente, multis per iniuriam, aut
„ certe summo quodam iure, & nimis exacta & acerba interpretatione iuris,
„ bona adimantur: quod oppressi à potentioribus non vindicentur: quod ca-
„ lamitosorum causæ non audiantur, neque decidantur, ipso in profundam no-
„ ctem prolixioribus cœnis indulgente, ac deinde magnam diei partem inerti
„ somno absumente. In itineribus etiam pergrauem eum esse ecclesiasticis iu-
„ xta ac equestribus hominibus, oppidanis & agricolis, propterea quod
„ aulicum suum comitatum, à rapinis, stupris, & iniuriis non cohibeat:
„ subuectionesque & procurationes præter ius & æquum acerbe, & pignora-
„ tione iumentorum, exigi patiatur. Adhæc monetæ cudendæ potestatem fœ-
„ minis eum fecisse, eam vero perleuem cudi magno Reipublicæ detrimento.
„ Superstitiones vero quasdam ex prisco dæmonum cultu, quas ipse quoque
„ non ignoret, retinuisse. Egisse se his de rebus plerisque omnibus cum ipso,
„ primum semotis arbitris, deinde paucos etiam arbitros adhibuisse, verum
„ quando nihil profecisset, in amplissimi consilii consessu id sibi facere necesse
„ fuisse, vt, quem timor Dei in officio non contineret, pudor hominum dunta-
„ xat emendaret. Quod ni hæc quoque profutura essent, acerbioribus deinde

Zbignei Episcopi ad Regem oratio.

medicamentis ad sanandum eum vsurum esse. Licere quidem sibi, non minus quam aliis, dissimulando, vel etiam assentando gratiam eius aucupari, sed memorem se esse officii sui, & nullo neque metu, neque gratiâ desertu- rum esse stationem, in qua se Deus, & Rex ipse, & Senatorem & Episcopum constituisset. Pluris se facere incolumitatem patriæ, quam omnia, quæ vulgo concupiscantur: & pro magnis Regis in se beneficiis antiquiorem sibi esse eius salutem, quam præsentem & assentando quæsitam gratiam, quæ tamen stabilis & certa esse non soleat. Non poterat se diutius Rex tenere, quin sermonem eius interrumperet. Itaque fremens atque lachrymans respondit: intemperanter eum & arroganter facere, qui, cunctis aliis senatoribus cum Archiepiscopo ipso Primate tacentibus, vnus tam acerbe in se inuehatur. Ibi assurgens cunctus Senatus, eandem omnium esse sententiam, & illam Cracouiensis Episcopi orationem, suam esse, professus est. Quo audito Rex accensus magis è consilio se proripuit, multa Zbigneo minitans: verum cito ad se reuersus, impensius Zbigneum postea dilexit, & corrigere ea, quæ ille reprehenderat, studuit. Albertus vero Archiepiscopus etiam gratias egit Zbigneo, quod maiore fiduciâ Regis peccata corrigere aggressus esset.

Senatus Polon. constantia.

His ita actis, & conuentu soluto, Rex Cracouiam contendit, vt inde porro in Russiam proficisceretur, iusiurandum à Stephano Palatino Valachorum promissum ritu solenni coram accepturus. Dum autem itineri se accingit, nunciatum est, Fridericum quempiam Russum Ducem exulem, cum non contemnenda Bohemorum manu arcem nouam prope Corstenum munire instituisse, vnde in finitimos Polonos & Vngaros latrocinium exerceret. Id vbi Rex accepit, misso confestim aulico comitatu suo manum illam dissipauit: dein iter institutum ingressus, cum Grodecum oppidum in Russia peruenisset, inter prandendum validâ febri correptus est: quam inde accidisse existimatum est, quod nocte præcedenti, quę præter tempus anni frigida fuit, in syluis diutius lusciniæ cantu se de more oblectans, cœli intemperiem pertulisset. Vbi vitæ suæ finem adesse sensit, sacris mysteriis procurari se iussit, offensas omnes remisit, sibiq; ab omnibus vicissim remitti petiuit: testamentum condidit: si quid cuiquam per iniuriam abstulisset, reddi iussit. Filios Proceribus pręsentibus atq; Nobilitati commendauit, ac Vladislaum quidem diligentius, nā eum tenerius diligebat. Zbigneo vero Episcopo annulū nuptialem ab Heduigi Regina, quo nihil carius in omni vita sua habuerat, dono misit, veniam superiorum omnium admissorum ab eo petens, & animam suam, liberosq; superstites ei commendans. Deinde pridie calēdas Iunias, decimo septimo die, postquam ægrotare cœperat, animam exhalauit, quum regnasset annos duodequinquaginta, & tres fere menses. Nam quantum vixerit, non constat: Vitoldo quidem natu maior fuit. Tanta autem fuit liberalitate, vt non modo fiscum exhauriret, verum etiam magnam partem regiarum possessionum etiam immerentibus, ac tota interdū singulis hominibus territoria donaret: sic vt quodam tempore Martinus quintus Pontifex maximus prodigalitatem eius inhibendam sibi esse duceret, dato ad Archiepiscopum Leopoliensem mandato, vt donationes eius rescinderet. Basilicas Chelmensem atq; Kiouiensem in Russia instituit, & Episcopis attribuit. Monasterium Lublini D. Brigittæ nomine condidit. In Casimiriensem vero Cracouiæ vicinam parœciam Canonicos D. Augustini institutum professos induxit: Gnesnense, Sendomiriense, & Visliciense templa Gręcâ picturâ decorauit: in peregrinos hospitalis & munificus.

Bohemi profligati in finibus Vngariæ.

Regis morbus, eiusque causa.

Mors Vladislai Regis.

Virtutes & vitia Regis.

Nullum quamuis exiguum munus aſpernabatur: nec eos, qui donarant, irremuneratos dimittebat. Aliquid petentibus à ſe, fere dimidium eius, quod petiiſſent, largiebatur. Itaq; duplum petebant, qui ſimplum auferre cupiebant: offenſarum immemor: ad ſupplicia de ſontibus ſumenda lentus: aſſentatoribus ac delatoribus aurem libenter accõmodabat. Cultui diuino apprime deditus. Ieiuniorum diebus pane & aqua fere vtebatur. Superſtitiones quaſdam ab ineunte ætate imbibitas ad extremum vſq; retinuit: in quibus illa fuit, quod quotidie, priuſquam prodiret in publicum, ter ſe in gyrum vertebat, & ſtipulã ter confractam in terram abiiciebat. Abſtemius in omni vita ſua, nec niſi aquę potu vſus: cæterũ cibi appetentiſſimus fuit, itemq; balnei, cultu corporis neglecto, neque aliis, quam agninis pellibus, & laneis fere veſtibus vſus. Venationum ſine vllo modo auidus fuit, interfectas feras maiores, & præſertim biſontes, in Prælatos & Canonicos, Academiæq; ac ciuitatis Cracouienſis præſides & magiſtratus partiri ſolitus. A pomis ita abhorruit, vt ne odorem quidem eorum ferret. Statura fuit mediocri, facie oblonga, macra, & ad mentum contractiore: capite caluo, paruo, & faſtigiato, oculis nigris, paruis, & inſtabilibus: ceruice longa, voce graui & cita. Corpus eius magna pompa Cracouiam relatum, & intra menſem in baſilica Cracouienſi frequenti Procerum atq; Nobilitatis concurſu funus celebratum eſt.

VLADISLAVS TERTIVS REX.

Anno Christi 1434.

IAM Zbigneus, cæteriq; legati ad concilium miſſi, Poſnaniam peruenerant, cum de morte Vladiſlai Regis nunciatum eſſet. Itaq; conueniunt frequentes Proceres Poſnaniam, Nobilitasq; maioris Poloniæ, atq; ex conſilii ſententia Vladiſlao natu maiori defuncti Regis filio regnum deferunt, & ad Sigiſmundum magnum Ducem Lithuanorum oratores mittunt, vt ad eam celebritatem vel ipſe adſit, vel legatos mittat. Moleſte hoc maiorum Polonorum præiudicium minores Poloni tulere. ſed tamen quia Zbigneus Epiſcopus Cracouienſis, homo ſuarum partium, auctor eius fuerat, & ex Republica maxime eſſe videbatur, ne qua diſſenſio, neu qua mora in re tanta fieret, in eandem & ipſi ſententiam decretum fecerunt. Dies modo ad octauum calendas Auguſti prorogata eſt, quo maiore & ſplendidiore pompa omnia celebrarentur. Erant in equeſtri ordine duo factioſi ac turbulenti iuuenes, Spitco Melſtinius Palatini quondã Cracouienſis filius, ac Derslaus Rithuianius Palatini quondam Lencicienſis filius; qui cum res nouare cuperent, & vterq; magnas poſt ſe iuuentutis cateruas traheret, Opatouiæ ad tertium idus Iulias, communicato cum ſuis conſilio, conuenticulum inſtituere. Ibi omnium vna erat ſententia: male tantum regnum puero committi, cuius ætate & Regina mater, ſuperba mulier, & Primores ad dominatum abuſuri eſſent, aliter de republica conſtitui oportere. Confirmabat autem id imprimis Gouorcus Chrobranius, homo ſenex, multa ex veteri memoria ad rem facientia commemorans. Redierat iam Zbigneus Cracouienſis Epiſcopus cum Konieczpolio Cancellario, reuocatus ex itinere, reliquis duobus legatis inſtitutum iter Baſileam proſequentibus. Ab eo itaque Regina non ignara conſiliorum Spitconis atq; Derslai impetrauit, vt Opatouiam proficiſceretur, turbulentaq; iuuenum concilia diſturbaret. Non fuit gratus eius aduentus iis, qui illuc conuenerant: ſed tamẽ ille ſingulari patientia vſus, & in conſilium admiſſus, graui & prudenti oratione plu-

Maiores Polo. cum Zbigneo defuncti Regis filio Vladislao regnum decernunt.

Præiudicium maiorum Polonorum ægrè ferunt minores Poloni.

Cõnuenticulum Opatouiæ quorundam.

me plurimis persuasit, vt abiecto nouandarum rerum studio, decreto Brestensium comitiorum starent: quo cautum est, vt Vladislaus defuncti regis filius, Rex post mortem patris designaretur. Ita conuentus ille nulla re perfecta frustra frementibus seditionis auctoribus solutus est. Nec tamen ii quieuerunt, nacti plures sententiæ suæ adstipulatores: In quibus præcipui fuerunt Abraham Zbanscius iudex Posnaniensis conuentus, & Ioannes Strassus. Nam quum vndiq; frequentes proceres ac equites Cracouiam ad prçstitutam diem conuenissent, iniectus est ab iis scrupulus, nouum & inusitatum esse impuberi diadema imponi: in discrimen autem adduci libertatem & prærogatiuas Nobilitatis, magno labore & sanguine maiorum suorum partas, illa impuberis Regis coronatione: neque enim rite ab impubere iusiurandum dari posse. Quod si in aliud tempus differatur, difficulter exactum iri ab eo, qui iam rerum potiatur. Cæterum hic quoque scrupulus à maioribus natu exemptus est, producto à Zbigneo codice è basilica Cracouiensi, in quo effigies Casimiri magni Regis, dum coronaretur, impubes depicta erat. De iureiurando autem Regis reiecta res ad pubertatem eius, interim autem placuit, vt Sophia mater & Proceres sacri pariter & ciuilis ordinis pro eo fideiuberent, nec eum prius ad gubernacula regni admitterent, quam iusiurandum rite præstitisset. Conquieturi iam turbatores illi videbantur, quum in ipso coronationis articulo nouas conciuerunt turbas, vociferantes, ne sibi inuitis paucorum conspiratione Rex imponeretur. Inita denuo suffragia, nec ea tamen libere ferri poterant, factiosis illis altercando tempus extrahentibus, vt præteriret dies, & interim ipsi plura de Nobilitate ad se pertraherent: ii porro, quibus magis placebant quieta consilia, vt tædio diuturnæ moræ domos dilaberentur. Quod vbi à Proceribus animaduersum est, Ioannes Olesnicius cognomento Glouacius Marschalcus è Senatusconsulto pronunciauit ad Nobilitatem: vt quibus placeret Vladislaum coronari, in dextram discederent: qui aliter sentirent, in læuam. Id vbi factum est, vna voce omnes Vladislaum Regem esse iusserunt. Melstinius vero cum Zbanscio & Strasso, qui in editiorem locum conscenderant contradicturi, deturbati sunt, extemploque coronatio Regis in basilica solenniter peracta est, sole ad vesperum declinante. Postridie in vrbem descensum, ad recipiendum ab oppidanis & plebe iusiurandum. Nec tamen ascendit tunc Rex in præparatum sibi in foro solium, contentione orta inter Episcopos & Duces Masouiorum, quod proximum Regi locum sibi vtrique vendicarent.

Controuersia de coronatione & iuramento Regis noui.

Vladislaus iunior coronatur.

Subsequentibus deinde diebus consultatum est à proceribus de ratione administrandæ Reipublicæ: multorumque sententiæ in Ziemouitum Ducem Masouiorum inclinabant, vt is gubernator regni esset, erat enim vir bonus, & magni consilii. At vicit plurium sententia, metuentium, ne is dominandi dulcedine degustata, ambitione deprauatus, aliquid aduersus Regem & Rempublicam moliretur: & indignum visum est, ad eum summam rerum Polonicarum deferre, qui in clientela Polonorum esset. Itaque placuit, in singulis satrapiis siue Palatinatibus singulos constitui prouisores, in Cracouiensi vero propter monetariam officinam duos, ex iis, qui summis in Republica honoribus non fungerentur, qui quæstores regiorum redituum essent, & intra suos quisque fines negotia publica regio nomine administraret. Sed ne quid tamen noui in Republica, nisi ex amplissimi consilii

Prouisores instituti in Polonia.

Russica & Podolica Nobilitas cum Polonica exæquata.

decreto, statuerent. His quinquagenæ marcæ annuæ in sumptus constitutæ. Ibi etiam Russica & Podolica Nobilitas cum Polonica omni iure exæquata est à nouo Rege, non sine multorum murmure, qui remitti illa quoque Russis ægre ferebant, quod necesse eis fuit antiquitus, quandocunque & quocunque Rex iusserat, sine vllo stipendio ad bellum proficisci: ad arces muniendas ac reficiendas operas mittere: de quolibet iugero culto duos auenæ, totidemque siliginis modios, & quaternos grossos quotannis Regi pendere. Verum illud maxime permouit Regem, quod à patre & Senatu illam exæquationẽ promissam eis esse constabat. Incessit deinde cura consiliarios constituendæ Reipublicæ & pacis: multæ vndique difficultates impendebant, cum Cruciferis, cum Sigismundo Imperatore, cum Suidrigellone, cum Silesiis, qui post mortem Regis finitimas sibi oras Nicolao Cotficio duce latrociniis infestabant. Ne domi quidẽ vsquequaq; quietæ res erant, nouatorib. illis Nobilitatem aduersus ecclesiasticum ordinem ob repressos conatus suos cõcitantibus, & ius decimandi, censuræque ecclesiasticæ siue excommunicationis in controuersiam vocantibus. His de rebus omnibus frequenti Senatu actum. Et ad Sigismundum quidem Imperatorem missi legati Cancellarius & Mareschalcus, quo æquiorib. conditionibus pacem conficerent, coniugium duarum filiarum Alberti Ducis Austriæ generi Cæsarei nouo Regi fratrique eius petere iussi sunt. Sed suspensa res ab Imperatore, vt prius dissidiorum causæ conuentu instituto summouerentur, eiq; rei constituta dies ad Pentecosten sequentis anni. Quod autem tunc nihil impetratum est, in causa fuit illud quod Imperator tutelam Regis, & gubernationem regni sperabat, & ambiebat, legatosque largitione & pollicitatione frustra tentarat, vt eum sibi honorem publice vel simulate deferrent, repudiaturo honestius, quam diuulgarat. Cum Cruciferis conuentus actus apud Racianzum & Zlotoriam ad natalem D. Mariæ, sed vtrinque re infecta discessum, propterea quod in expectatione erant Cruciferi, quonam modo succederet Liuonibus, qui Samogitiam & Lithuaniam cum Suidrigellone tunc bello vexabant. Et iam Poloni discedẽtes Brestam Cuiauiensem peruenerant, cũ eos Commendator Osterrodensis consecutus est, de pace postulans: fefellerat enim Cruciferos exitus Samagitici belli. Nam Liuones præda onusti è Samogitia reuertentes, in sylua quadam succisis arboribus impediti, à Samogitis, & circumuenti magna strage profligati erant. Atque id Poloni quoque eo ipso puncto temporis, quo Commendator aduenit, cognouerant. Prorogatæ sunt tamen induciæ ad tertium nonas Maias insequentis anni, & de alio conuentu constitutum.

Nobilitas cõtra ecclesiasticos fremit.

Legatio Polonorum ad Sigism. Imp.

Cum Cruciferis conuentus.

Liuones à Samogitis fusi.

Induciæ prorogatæ.

Cum Silesiis quoque Bendzini conuentus actus est, ipsis postulantibus, propterea quod Cristinus Cozeglouius Castellanus Sandecensis damna passus à prædonibus Silesiis, cũ fœnore ipsis vicem referebat, & Gliuiciam oppidum in Silesia interceperat. Renouata pax his conditionibus, vt Corficius turbator pacis vna cum sociis suis vtrinque pelleretur: damna data acceptaque inuicem compensarentur. Deinceps vero, si quod latrocinium ab alterutris in alteros patraretur, ad id armis persequendum vt præsto essent ii quoque ipsi, à quorum parte id extitisset. Nec diu tamen hæc à Silesiis obseruata sunt, ad ingenium redeuntibus. Podoliam vero cum Suidrigello infestaret, ac Fedconem Nesuissensem Ducem cepisset, repressus est à Polonis ducibus Vincentio Szamotulio, & Michaele Buczacio: receptusque & liberatus Fed-

Pacta cum Silesiis.

tus Fedco Bratislauiam & Cremeneciam Regi dedidit, moxque rursus concedente Rege eas, quoad viueret, retinẽdas recepit, cum se vna cum posteris suis in fide & clientela eius, & regni fore solenni iureiurando professus esset. Porro domi diutius res agitatæ inter Ecclesiasticum atque Equestrem ordinem, conuentumque sæpius, neque tamen conuenire quicquam inter partes poterat, Melstinio, Zbanscio, & Strasso omnia miscentibus. Temperatum tamen est à vi, metu interdicti ecclesiastici. Tandem pedetentim turba omnis conquieuit, compluribus ex iis, qui antesignani erant illarum turbarum, intra breue tempus extinctis, cæteris religione & metu interdicti ecclesiastici perculsis. Illud autem in contentionem venerat, quod cupiebant politici valere constitutionem Iaroslai Archiepiscopi, qua sanciebatur, vt qui agri ex illo tempore coli cœpissent, ex iis ne manipularis decima penderetur. Verum ea constitutio per vim expressa esse ferebatur. Præterea, quem agrum quisque Nobilis agresti & adscriptitio depulso sibi ipse coleret, vt inde parœco suo decimam penderet, quamuis alii prius ea pendi solita esset. Sed neutrum extortum, illud modo concessum: vt quoscunque agros Nobilis coleret, ex his canapale ne solueret, neve conueheret suo curru decimam, neque delectum in ea sacerdos haberet, nisi data opera vitiosum frumentum à Nobili relinqueretur. Aliud quoque minorum Polonorum intestinum inter ipsos dissidium mortuo Spitcone Palatino Sendomiriensi, de conferendis honoribus in conuentu Vislicienſi diuersis partium studiis excitatum, sedatum est: cum esset constitutum, vt vacantes honores iis, qui essent gradu proximi, conferrentur. Itaque Ioannes Czizouius Castellanus Sendomiriensis Palatinus factus est: in eius vero locum Castellanus Lublinensis suffectus, & sic aliis alii deinceps successerunt. Brieczensem vero Castellaniam Clemens Strelcius alter de primoribus Cracouiensis tractus, Nobilitatis suffragiis adeptus est. Verum hæc duo extrema insequenti fere anno millesimo quadringentesimo trigesimo quinto acta sunt.

Causæ dissidii inter ordines.

Dissidium minorum Polonorum intestinum.

Conuentus deinde rursus cum Cruciferis apud Brestam Cuiauiensem & Sluzeuiam eodem plane, quo superiori anno, exitu actus est. Cruciferis itidem ex euentu Samogitici belli pendentibus, & Polonorum facilitate abutentibus, & ad octauum idus Decembris conuentum & inducias extrahentibus. Inde Siradiæ comitia Rex habuit: ibi de dimittendo Helia Valacho petitum ab eius fautoribus, nec tamen impetratum. Sed post paucos dies is, siue præfecti conniuentia, siue custodum negligentia, euasit, & miscere Valachiam ciuili bello adortus est. Autumno vero eiusdem anni Sidrigellonis exercitus cum auxiliaribus Cruciferis Liuonicis insigni strage in Lithuania à Polonis, duce Iacobo Cobilanio in auxiliũ Sigismundo Duci à Rege missis, ad Vilcomiriã profligatus est, multi ibi capti, multi cæsi, multi Suetæ fluvndis, vbi prælium commissum est, suffocati. Ibi robur omne Liuonũ cum Magistro & Marschalco concidit. Captus est in eo prælio Sigismundus Rothus Silesius, is, qui à Cæsare ad Vitoldum proficiscens, à Ioanne Czarcouio captus, & sub militari sponsione dimissus, fidem fregerat: itemque Coributhus qui paulo ante è Bohemia, vbi negligi iam se animaduerterat, per Prusiam cum auxiliaribus Bohemis & Silesiis reuersus, cum Suidrigellone se coniunxerat. Vterque in profluentem demersus: Suidrigello vero cum paucis Russis effugit, & ex eo tempore Smolenscum, Orsam, Poloscum, Vitepscum, & Russiam fere omnem victoris fidem secutam amisit. Miserat interim, dum hæc in Lithuania

Cum Cruciferis conuentus initus.

Suidrigello cum Liuonicis Cruciferis profligatus.

Coributhis mors.

Sigiſmundi Imp legatio ad Vladislaũ Regem.

geruntur, Sigiſmundus Imperator legationem ad Vladislaum Regem, vt bellum inter cognatos principes componeret, non tam pacis cupidus, quam quod Suidrigellonis partibus, quem ipſe vanis promiſſis ad id bellum concitarat, metueret. Ei legationi, priuſquam de exitu belli Lithuanici cognitum eſſet, reſponſum eſt: Libenter id facturum fuiſſe Regem ſi integrum eſſet: verum credere eum, illos collatis ſignis iam ferro inter ſe decreuiſſe. Vtrilibet autem ceſſiſſet victoria, eum difficiliorem fore ad æquas conditiones pacis. Commodum legati diſceſſerant, cum de victoria Sigiſmundi allatum eſt. Quo minus poſtea negotii fuit cum Cruciferis in conſtituanda pace perpetua, cum ii fracti animis duriores etiam conditiones acceptarent.

Conuentus Vngarorum & Polonorũ ad Keſmarcum.

Legatio ad Imp. Sigiſm. Regis Pol. de coniugio.

Subſequenti anno ad Pentecoſten Proceres Polonorum & Vngarorum apud Keſmarcum conuenerunt, ſublatiſque diſſidiorum cauſis pacem inter Reges ſuos fecerunt. Qua confecta, miſit rurſus Vladislaus Rex legationem ad Imperatorem, coniugium neptium eius ſibi fratrique ſuo poſtulans. Nec ille abnuit, ſed in aliud tempus, quo eſſet bellicis curis & negotiis Bohemicis ſolutior, eam rem ſuſpendit. Interim vero ille pacata Bohemia nõ diu poſt mortuus eſt.

Inter diſſidentes autem fratres Valachos Rex per legatos tunc compoſuit pacem, partitus inter eos dominatum, ita vt inferior & maritima ora (quam Beſſarabiam vocant, in qua Bialogrodium arx eſt, & Kilia) Stephano: ſuperior vero, hoc eſt, occidentalis & Ruſſis vicinior cum Soczauia metropoli Eliæ cederet.

Elias Palatinus Moldauiæ iurat in verba Regis Pol.

Tributum Moldauorũ.

Qui quidem Elias omni mora poſtpoſita Leopolim veniens, in verba Regis præſentis ac habitu regio præſidentis, vna cum proceribus ſuæ partis iurauit: vexilloque ritu ſolenni ad pedes Regis abiecto, in fide ac clientela eius, & omnium deinceps Regum Poloniæ ſemper ſe fore, & contra quoſuis hoſtes ſumma ope ipſis affore, profeſſus eſt. Quo facto, Rex eum ſublatum exoſculatus eſt. Proceribus vero Valachis dextram dedit, tributumque centum equorum, totidem, ſiue (vt volunt alii) quadringentorum ſericorum pãnorum, quæ Camchæ vulgo vocantur, totidem boum, ac ducentorum curruum Viſonis (piſcis id prægrandis nomen eſt cuius ferax eſt Danubius) in ſingulos annos impoſuit: Scepinenſem vero tractum, diplomaque paternum, quo is tractus Stephano donabatur, ex pacto ab eo recepit, in compenſationem damnorum, quæ Alexander pater eius in Colomeienſi & Sniatinenſi præfecturis dederat. Halicienſis vero arcis poſſeſſionem Eliæ, quoad viueret, Rex conceſſit. Poſt quartum demum annum & Stephanus, & Elias frater iterum cum vniuerſo ſenatu ſuo in verba eiuſdem Regis iurarunt.

Pax cum Cruciferis & pacta ad Breſtam.

Sub finem anni huius pax cum Cruciferis Pruſſicis & Liuonicis Breſtæ Cuiauienſi facta eſt à Rege: qua cautum eſt fide & iureiurando principum inter cætera, vt fœdus Cruciferorum cum Suidrigellone eſſet irritum: Epiſcopis & eccleſiis Polonicis bona ſua ac decimæ in ditione Cruciferorum ſaluæ eſſent atque liberæ, fructus præteritorum duorum annorum interuerſi, ad Paſcha proximum vt iis à Cruciferis reſtituerentur. Epiſcopo Vladislauienſi mille ducenti aurei pro domo Gedanenſi diruta ſoluerentur. Nouam Marchiam

chiam & Chosnum Rex Cruciferis, ipsique vicissim Niessouiam, ac dimidium traiectum Vistulæ apud Toruniam Regi redderent, & nouem millia florenorum ac quingentos aureos numerarent. Iaseneciam retinerent: nec fraudi esset cuiquam à suis dominis ad hostes defecisse: finium regundorum ratio certa præscripta.

De controuersiis dirimendis conuenit, vt quotannis bini vtrinque delecti arbitri certo loco conuenirent: sed ita, vt Polonos Magister, Prutenos Rex ederet. Atque hæc pacta conuenta noui Reges, Duces, & Magistri intra annum vertentem à creatione sua, consiliarii vero ac subditi decimo quoque anno solenni iureiurando coram legatis alterius partis approbarent: Nobilitas atque ciuitates cauerent sibi inuicem, non fore se dicto audientes dominis suis, si ii contra hæc pacta venire vellent: idque impune fore, principes ipsi suis quisque subditis intra certum tempus cauerent.

Sequens annus nulla re memorabilis est, nisi quod cum Sigismundo Lithuanorum Duce de Suidrigellone reconciliando per principes Senatus Polonici, legatos à Rege missos, frustra actum est. Commouerat enim Suidrigello Regem Senatumque Polonicũ ad misericordiã supplici habitu adueniens, & Luscum, quod adhuc retinuerat, Regi tradens: quod non multo post Rex Sigismundo repetenti ex fœdere tradidit, ea lege, vt eo mortuo in ditionem Regis & Polonorum cum tota Volynia recideret. *De Suidrigellone cum Sigism. Duce Lithuanorum recõciliando frustra actum.*

Insequenti vero anno millesimo quadringentesimo trigesimo octauo non vsq; adeo quietæ res fuere domi forisque. Etenim Spitco Melstinius partim inueterato in Zbigneum Olesnicium Episcopum Cracouiensem odio, quod conatibus suis ad nouandas res intentis obstitisset, partim etiam nouo (quod de hæresi exagitaretur) inflammatus, bona eius Vlseuensia Melstinio arci suæ propinqua armata manu inuasit atque diripuit: castellum interceptum præsidio muniuit. Citatus à Rege velut publicæ pacis turbator, in gratiam cum Zbigneo rediit, cum ei communium amicorum arbitrio satisfecisset. Quæ tamen gratia diuturna non fuit. *Melstinius bona Episcopi Craco. intercipit.* *Reconciliatio cum Episcopo.*

Ea vero causa fuit vtriusque ordinis proceribus, vt in comitiis Corcinensibus mense Aprili habitis sancte se obstringerent, pro perduelle habituros, quisquis iudicia contemneret, armisque priuato consilio sumptis ius suum persequeretur: & quisquis hæresim vllam profiteretur, aut profitentes defenderet. *Comitia Corcini.*

Vbi etiam minores Poloni frequentes constituerunt inter se, prouisoribus siue curatoribus regiis deinceps non parere, dominatus eorum pertæsi, siue adeo indignum esse rati, à paribus regi. *Prouisores amoti.*

Vix dum hoc malum conquieuerat, cum subito aliud exortum est. Derslaus namq; Rithuianus, opibus & animo ex direptis propatrui sui Alberti Archiepiscopi Gnesnẽsis superiori anno defuncti, facultatib. auctus, validã peditũ equitumque manum coëgit: accitusque ad Regem, negauit se quidquam cõtra Rempublicam moliri. Dimissus, nocte quadam ad Zatoriam coactum illũ exercitum duxit, & scalis admotis oppidum id cepit, oppidanis nil eiusmodi suspicantibus: deinde Osuiecimensem tractum omnem in ditionem suam redigere adortus est. Et iam Sigismundus Imperator Vngarorum & Bohemorum Rex obierat. Molestum id fuit Regi Senatuique, vicinum & amicum princi- *Rithuianius Zatoriam intercipit.*

principem, eamque oram, quæ promptuarium quoddam est Cracouiæ, à suis vexari. Nec tamen reuocari se à cœpto Derslaus passus est, donec dum incautius statiua habet, fusus fugatusq; à Silesijs, Regi Zatoriam tradidit, acceptis ab eo mille marcis impendiorum nomine. Rex vero non prius eam Venceslao Osuiecimensium Duci Casimiri filio reddidit, donec is in fide & clientela Regis Polonorum se deinceps fore, solenni iureiurando spopondit, & Berualdum castellum infame latrociniis ipsi concessit. Dederant autem ei tumultui causam Duces ipsi Silesii, qui cum late propagati patrimonia sua in tenues portiones diduxissent, neque pro dignitate inde sustentare se possent, rapto viuere neutiquam turpe aut ignominiosum ducebant: & cum alias in mercatores viatoresque grassabantur, tum post pacem haud multo ante cum Polonis factam, Vielunense territorium nouo latrocinio infestarunt: quanquam non impune. Nam reuertentes à Laurentio Zaremba, cæteraque Vielunensi Nobilitate prædâ omni exuti, trepide domos dilapsi sunt. Sic ergo tunc Vladislaus Rex Silesios vltus est. Quo fit, vt minus moleste factum illud Rithuianii tulisse videatur.

Osuiecimen. duces in clientela Regis Poloniæ.

Expeditio Polonorum in Bohemiam.

Bohemicum deinde bellum exarsit, neq; spacio temporis diuturnum, neque exitu funestum, cuius hæc fuit causa: Sigismundus Imperator moriens, cum animaduertisset, Barbaram vxorem suam de regno magis, quam de vita sua solicitam, cum primoribus Bohemorum clandestina consilia conferre: Albertum generum suum Vngaris & Bohemis proceribus diligenter commendauit. Barbara, quæ regna illa ad Vladislaum Regem Polonorum dotalia efferre, quam filiam Reginam videre mallebat, capta Znoimæ, & cum funere mariti in Vngariam ducta est. Post Sigismundi mortem nihilominus Bohemi in duas factiones diuisi, partim Albertum, quem Vngari iam sibi Regem coronârant, partim Casimirum Vladislai Regis fratrem ad regnum inuitârunt. Acceptauit delatum regnum Casimirus magnâ Senatus Polonici parte nequicquam dissuadente: cæterum prouisoribus siue curatoribus regni compendii sui causa, quemadmodum creditum est, inprimis suadentibus. Itaque missi in Bohemiam ad adeundam possessionem regni nomine Casimiri Sendiuoius Ostrorogius Posnaniensis, & Ioannes Tencinius Sendomiriensis, Palatini, cum non contemnendis copiis, cum quibus sese non exiguus Bohemorum numerus coniunxit, ita vt ad quatuordecim millia essent in eo exercitu. Præuerterat eos Pragam Albertus, iamque solenni ritu diadema susceperat: quin coëgerat etiam longe validiorem exercitum, cum de Bohemis & Vngaris, tum ex omni fere Germania, cumque eo obuiam hostibus prodiit. Casimiriani ne iniquo loco cum potentiori hoste pugnare cogerentur, ad Taborū oppidū fossis & carris castra cōmuniunt. Nec Albertus castra oppugnare ausus, non longe & ipse castra sua metatus est. Crebris excursionibus & leuibus certaminibus haud leuia vtrinq; damna accepta. Cum autē Casimiriani, quo tutiores essent ab ictibus bombardarū, quibus acriter petebantur, in oppidum se recepissent, dimisit Albertus exercitum: nam difficili & ipse pabulatione atq; annonâ iam vtebatur, & difficilis erat oppidi permuniti oppugnatio. Casimiriani quoque nullo operæprecio facto numis exhausti, & amissis equis Bohemiâ excesserunt. Verum id priusquam Vladislaus Rex factum resciret, quoniam de periculo eorum certior factus erat, nihil deterritus minaci legatione Alberti, Poloniam omnem ad bellum Bohemicum exciuit, & in Silesiam cum infesto minorum Polonorum exercitu ingressus, longe lateque

Poloni re infecta Bohemia excessere.

Expeditio in Silesiam.

que eam vastauit. Idem ab altera parte maiores Poloni in inferiori Silesiâ fecêre. Inde in Bohemiam Rex progredi, & suis opem ferre parabat. Sed cum de statu rerum Bohemicarum apud Opauiam ex Palatino Sendomiriensi è Bohemia reuertente cognouisset, exercitum dimisit, domumq; rediit.

Non fuerunt in ea expeditione Russi & Podolii, clade domesticâ, quam insignem eius æstatis initio à Tartaris acceperant, impediti. Excurrebãt enim Tartari populabundi in Podoliam, ingentemq; prædam abigebant. Recedentes eos cum Podolii manu validâ factâ persequerentur, in limosam quandam paludem ex metu recipere se coëgerunt: ignariq; locorũ, adactis equis impetũ in eos fecerunt. Stabant contra instructi Tartari æquiori loco, eminusq; imbrem sagittarum in Polonos cum cœno conflictantes iaculabãtur. Ibi ancipiti malo perculsi primi extremis, vt retrocederẽt, sibiq; explicandi sese ex illa difficultatate locum darent, significabant. At illi actum esse de suis rati, in fugam se prorsus coniecerunt. Nec Tartari occasioni defuerunt: obtritis enim primis, cæteros auersos obstinate persecuti, magnâ strage profligarũt, neminem viuũ seruantes. Ibi pleraq; Nobilitas omnis & firmamentum Russiæ cum Michaele Buczacio Præfecto Podoliæ concidit, ita vt crebris deinceps excursionibus absq; metu oram illam omnem Tartari peruastarent. Qua in clade Ioannes Vlodecus egregium fortis & tolerantis viri exemplum præbuit. Is multis vulneribus confectus, quum inter cadauera iacens à victoribus despoliaretur, ita compressit vitalem spiritum, vt, quum barbarus caligas de pedibus eius non sine vulnere rescinderet, digitumque cum annulo præcideret, tamen nullam doloris atque sensus significationem edidit, & incredibili patientiâ vitam seruauit. Eodem anno confirmatum est Vladislao regnum in comitiis Petricouiensibus mense Decembri habitis: amotique ab administratione curatores siue prouisores, quum Rex iam decimum quintum annum, qui apud Polonos finiendæ tutelæ legitimus est, attigisset, ac iusiurandum solenne dedisset. Sigismundo magno Duci Lithuanorum renouanti pacta conuenta cum Iagellone & Polonis stabilitus principatus regio diplomate. Monetæ quoque probandæ qui præessent, in singulis ciuitatibus designati, valde enim iactabatur nummus. Verum non diu id decretum valuit, præterquam in minore Polonia & Russia.

Tartari Podoliam vastant.

Pugna Tartarorum cum Polonis.

Poloni profligantur.

Comitia Petricouiæ.

Lithuanorũ pacta renouata cum Polonis.

De pace deinde inter Cæsarem & Regem Concilium tunc temporis Basiliense, & Eugenius Pontifex per Oratores diligentius egerunt: quo commodius sublato inter hos Principes bello Græcis atq; Vngaris subueniretur. Vtrisq; enim grauis erat Turcarum Imperator Amurathes, qui Transalpinam Valachiam iam sibi vectigalem fecerat, ac Rusciam & Serbiam vectigales Regum Vngarorum ditiones affligebat. Non abhorrebat à pace Cęsar, ac ne Poloni quidem: iam enim refrixerant studia Bohemorum in Casimirum. Silesii vero Alberto Marchione Brandeburgensi duce accepto à Cæsare, crebris populationibus Poloniam vexabant. Itaq; ex illis ipsis comitiis Petricouiensibus quatuor de proceribus legati missi ad Imperatorem Vratislauiam, quo is venerat è Bohemia, multis hinc inde iactatis, eo rem perducebant, vt potestas fieret Bohemis denuo, quem vellent, Regem creandi. Id eo lubentius faciebant Poloni, quod Cæsar secreto pollicitus esse dicebatur Archiepiscopo principi legationis Polonicæ, daturum se Casimiro Bohemiam in dotem cum filia natu minore. Nec tamen de pace conuenire ibi potuit, variante Cæsare conditiones pacis, quorundam consilio & maleuolentiâ, nam ipse vir bonus, &

De pace inter Cæsarem & Regem Concilium Basil. & Pp. agit.

Legatio Regis Pol. ad Cæsarem.

pacis amans erat. Discedentes autem legati infecto negocio, precibus legatorum Pontificis & concilii ægre reuocati sunt. Namislouiæ deinde tentatum de conditionibus pacis, neque ibi tamen ea conuenit: induciæ modo quadrimestres, per quas commodius pax conficeretur, constitutæ. Atque id anni millesimi quadringentesimi trigesimi noni principio actum.

Induciæ cum Cæsare Polonorum.

Quo quidem anno foris pax fuit, domi turbæ quædam, siue nouandarũ in religione rerum studio, siue ecclesiastici ordinis odio & inuidia, siue vtroque excitatæ, paucorum supplicio sedatæ sunt. Corcinum ex composito erant indicta comitia post Pascha, iamq; eo ipse etiam Rex peragrata maiore Polonia & parte Russiæ venerat, quũ Spitco Melstinius clam cũ armatis suę factionis hominibus & agrestibus suis in oppidum improuisus irrupit, & impetu facto in diuersoria Vladislai Episcopi Vladislauiensis, & Nicolai Lassocii Decani Cracouiensis summo mane, quiescentibus adhuc omnibus, ea diripuit. Idẽque monasterio fecit, quum ibi Ioannẽ Konieczpolium Cancellarium, & Ioannem Olesnicium Marschalcum, qui ibi diuerterant, non inuenisset. Cõmodum enim se subduxerant, præmoniti à quibusdã Spitconis sociis, quod eũ infensum ipsis esse nouerãt, quippe qui conatibus eius antea restitissent. His patratis, ex oppido suos eduxit, & è regione oppidi curribus & fossis castra munire cœpit. Cæterum priusquã ea perficeret, coadunati omnes, qui circa Regem erant, impetũ in exercitum eius Hincia Rogouio, & Dobeslao Scecocinio ducibus, inermes fere in armatum fecerunt: commissoque prælio, quum Spitconem ipsum inter primos pugnam cientem interfecissent, facile cæteros in fugam egerũt. Nec multum ibi sanguinis fusum est, parci enim Rex agrestibus, qui inuiti dominum secuti erãt, iusserat. In Spitconem palpitantem adhuc iudicium institutum: damnatusq; perduellionis, triduo nudus & inhumatus in publico iacuit. Rapstinum arx eius in ditionẽ regiam redacta: Melstinium vero vxori eius deprecanti concessum. Quin & iudicium decretumq; suum Rex procerib. supplicantib. ne quid factũ eius posteris obesset, clementer rescidit, quod amentia deliquisse diceretur. In Zbigneum vero Episcopũ conatus illos suos maxime intẽdisse existimatus est, partim propter litẽ quandam priuatam ex affinitate ortam, partim quod ab eo diris deuotus, & senatu propter hæresin abstinere iussus erat. Sed vim eius Zbigneus præmonitus, ad comitia non veniendo, declinauit. Non minores in Polonia maiore per idem tempus motus erant, Abrahamo Zbanscio eos concitante. Fauebat & hic Hussitarum dogmati, Bohemosque sacerdotes domi suæ alebat, per quos dogma illud in populum spargeret. Catholicis vero sacerdotibus & Episcopo Posnaniensi Stanislao Ciolco ita infestus erat, vt is Cracouiam commigrare cogeretur. Eo vero defuncto, Andreaque Bninio successore ei dato, magis sacerdotes vexabat Zbanscius. Et perculit quidem eum anathemate Andreas Episcopus: sed quũ ea via nihil proficeret, vi coercere eum adortus est. Coactos enim nongentos amplius equites de propinquis & clientibus suis, ad Zbanscinũ arcem duxit, dediq; sibi quinque Bohemos sacerdotes coegit: quos instaurato Posnaniæ iudicio publice cremauit. Hoc etiam anno magna pars Cracouiæ gemino incendio conflagrauit.

Comitia Corcini.

Spitco interfectus. & Perduellionis damnatus.

In maiore Polonia motus.

Ad Pentecosten eiusdem anni actum de pace inter proceres Polonos & Vngaros, neq; tamen Regibus ipsis absentibus quicquam confectum. Reiecta res ad congressum ipsorum Regum, qui antequam contingeret, Albertus Imperator ab expeditione, quam in Turcas nullo operæprecio instituerat,

Conuentus Vngarorum cum Polonis.

reuertens, dyſenteria ex immoderato eſu peponum contracta, vitam finiuit. Poſt cuius mortem Vngari perpendentes in quantis eſſent periculis, Turcico bello implicati, communicato cum defuncti Cæſaris & Regis ſui vxore Eliſabetha conſilio, ad Vladislaum Regem Polonorum vna cum ipſius Eliſabethæ coniugio, tametſi prægnans tunc erat Eliſabetha, regnum detulerunt. Miſſi publice ad acciendum Vladislaum è Polonia Ioannes Signienſis Epiſcopus, Matthias Taloncius Dalmatiæ & Croatiæ Præfectus, Emericus Marcellus Magiſter curiæ, Ioãnes Perenæus maior, & Ladislaus Palocius, menſe Februario inſequentis anni cum ſplendido comitatu & legatis ciuitatum Cracouiam venerunt, & poſtulata totius Vngariæ Vladislao Regi expoſuerunt. *Oratores Vngarorum ad Vladislaum R. de regno ſuſcipiendo.* Re in conſultationem Senatus poſita, variabant ſententiæ Senatorum, diſſuadentibus multis, difficultatemque duorum ampliſſimorum regnorum adminiſtrandorum, & Turcici belli magnitudinem exaggerantibus, aliis contra rem ſplendoris & gloriæ plenam nequaquam repudiandam eſſe cenſentibus, neque prodendam barbaris cum florentiſſimo regno ſalutem & amplitudinem Reipublicæ Chriſtianæ, quæ illo quaſi firmiſſimo propugnaculo niteretur: tum quod, illo regno quaſi intermedio pariete ſublato, Polonos omnem maximi ac difficillimi belli cum Turcis molem ſuſtinere oporteret. *Conſultatio Senatus de regno Vngariæ.* Pronior in eam partem Vladislaus erat, vt regno ſuo paterno contentus eſſe vellet, cum propter illas, quæ modo commemoratæ ſunt cauſas, tum quod adoleſcens prouectæ mulieris coniugium faſtidiebat. Ceſſit tamen plurium diuerſum ſuadentium ſententiæ, & Vngarorum precibus. Et aderat forte Amurathis Turcarum Imperatoris legatio, quæ viuente adhuc Alberto Cæſare miſſa, fœdus & amicitiam tyranni, pecuniamque, & centum millium armatorum auxilia Vladislao contra Albertum deferebat. *Turcica legatio ad Vladislaum Regem.* De conditionibus deinde cum Vngaris tractatum. Conueniebat iam legatis, totius conuentus Vngarici & Reginæ mandata diſerte proferentibus, vt ſi Eliſabetha Regina ex Alberto Cæſare maſculum poſthumum peperiſſet, cum Vladislaus ad Bohemicum regnum adipiſcendum adiuuaret, Vngaricum ipſe ad poſteros ſuos tranſmitteret. *Pacta Regis Vladislai cũ Vngaris.* Quod ſi nullos mares liberos relinqueret, tum demum vt Alberti poſthumus in Vngaria ipſi ſuccederet. Hæc dum ita conſtituuntur, interim aduolat ex Vngaria veredarius cum literis ad legatos, quibus ſcriptum erat, vt infecto negocio redirent, eo quod Regina filium peperiſſet. Abiecerat illo nuncio Rex omnem de ſuſcipiendo eo regno cogitationem: ſed tamen victus eſt legatorum perſeuerantia, qui diſerta mandata ſe habere aſſeuerabant, vt etiamſi Regina marem peperiſſet, nihilominus Vladislao regnum deferrent. *Ladislaus Poſthumus Alberti Caſ. naſcitur.* Tum demum Turcarum legationi, quæ aliquot menſes expectabat, Cracouiæ reſponſum à Rege datum eſt: regnum ſibi ab Vngaris delatum eſſe. Si igitur Amurathes amicitiam ſuam expeteret, Vngariam ne infeſtaret, ſociis & clientibus Vngarorum Raſciis redderet, quæ ademiſſet. Nam is poſt expugnatam Smiderouiam, alias etiam quaſdam Raſcinorum munitiones, partim viuente, partim defuncto iam Alberto Cæſare, ceperat. *Turcicæ legationi à Rege Vladislao reſponſum datum.*

His ita compoſitis, legati Vngarorum, duobus ad deducendum Regem relictis, cæteri in Vngariam reuerterunt. Ac Pereneus quidem apud Sariſſam arcem ſuæ ditionis Regem venientem hoſpitio accepturus ſubſtitit: Matthias vero & Emericus ad Reginam dolorem & iram diſſimulantem

contenderunt, eiusque iussu comprehensi, & in vincula cum omni comitatu suo coniecti sunt. Id vbi Sendiuoius Ostrorogius Palatinus Posnaniensis, & Ioannes Konieczpolius Cancellarius regni, qui legati à Vladislao ad Reginam missi erant, accepere, omissa Simonis Agriensis Episcopi suasu legatione, in Poloniam redierunt. Scinduntur in duas partes Vngari, dum alii Reginæ, alii Vladislao student: nihil tamen hac Vladislaum mouebant, vt mutaret sententiam. Quin aliud quoque maius impedimentum fortuna ei obiecit. Nam per eos dies, quibus iter adornabat in Vngariam, nuncium accepit è Lithuania, Sigismundum Ducem Lithuanorum auare & crudeliter dominantem, conspiratione Iuani Czartoriensis Ducis, & aliorum quorundam Russorum & Lithuanorum procerum, apud Trocos interfectum esse: Suidrigellonem vero Luscum Russorum proditione rursus in potestatem suam redegisse. Magnos etiam thesauros Sigismundus reliquerat, eosque interfector vna cum Trocensi arce occuparat. Sic autem is Iuanus Sigismundum ex insidiis adortus esse fertur: Vrsam habebat Sigismundus cicurem, quam ad mensam & ad cubiculum familiariter admittebat. Illa vel non venerat illo eunte cubitum, vel de more emissa exiuerat, & à coniuratis alicubi conclusa erat. Eius igitur vnguium scalptura ad ostium cubiculi assimulata, coniurati intromissi Ducem nihil tale suspicantem trucidarunt. Desiderabant nonnulli de proceribus Lithuanis Regis præsentiam, & res ipsa flagitabat. Nihil tamen his de sua profectione in Vngariam mutabat, ne leuitate quadam, aut metu & angustia animi cœpto destitisse videretur. Casimiro vero fratri recipiendæ, pacandæ, & gubernandæ suo nomine Lithuaniæ negocium dedit. Ingressurum autem iter post medium Aprilem ingens aquarum inundatio, soluta tunc primum niue & glacie, remorata est. Asperrima enim præterita hyems fuerat, magnaque niuium vis ante medium Nouembrem delapsa, ad illud vsque tempus durarat. Neque vero bene superiore æstate fruges prouenerant, ita vt hominibus vulgo foliis ac tenerioribus frondibus arborum, & radicibus herbarum vesci necesse esset. Pecudes vero & iumenta vetustis tuguriorum stramentis detractis ægre sustentata: indeque magna vis morbi passim grassabatur. Cuncta hæc agminatim concurrentia, omninosa vulgo habita, Regem tamen minime commouerunt. Itaque institutum iter parans, in minore quidem Polonia & Russia Ioannem Czizouium Castellanum Cracouiensem: in maiore vero Albertum Malscium Palatinum Lenciciensem vicarios pro se reliquit. Præfectos autem Cracouiensem, Posnaniensem, & Podoliensem, incertum, qua de causa, mutauit. Porro Scepusium Zbigneo Episcopo Cracouiensi, vt inde debitum pro argento cælato signatoque, cuius non modicum pondus ab eo mutuatus erat, sibi detraheret, commendauit. Boleslao Duci Masouiorum præcepit, ne cuiquam Drohicinensem tractum concederet, quem post interfectum Sigismundum Lithuanorum Ducem ex fœdere vetusto, sed ab ipso Sigismundo renouato, occuparat.

His peractis, & rebus omnino Polonicis pro tempore constitutis, cum magnificentissimo apparatu, & comitatu Nobilitatis Polonæ elegantissimo, iustique exercitus speciem præ se ferente in Vngariam profectus est: præmissoque Simone Rosgonio Episcopo Agriensi, Vincentio Szamotulio Castellano Medirecensi, Ioanne Sennenio, & Andrea Tencinio, Budam in potestatem suam redegit. Regina vero certior facta de omnibus, filium suum Ladislaum nondum quadrimestrem, sublato Alba regali diademate diui Stephani

Vngarorum diuersa studia.

Sigismundus Dux Lith. interficitur. Luscum à Suidrigellone interceptum.

Casimirus à Rege Lithuaniæ præficitur.

Gubernatores Poloniæ.

Vladislaus Rex in Vngariam proficiscitur.

phanum à Dionyſio Zecho Cardinali & Archiepiſcopo Strigonienſi [illegible] tibus & aſſentientibus Benedicto Iaurienſi Epiſcopo, [illegible] liæ, Ladislao Garo, Nicolao Iriſtacio, Stephano Roſgonio, & Thoma Zecho fratre Archiepiſcopi, coronari curauit. Poſteaquam Budam venit Vladislaus magnaque Nobilitatis ac procerum (in quibus & Archiepiſcopus Strigonienſis, & Ladislaus Gara fide publica accepta fuere) multitudo ad eum conuenit, per interpretem huiuſmodi concionem habuiſſe fertur: Alium ego, proceres & viri Vngari, alium longe quam video, regni huius ſtatum me reperturum eſſe ſperaui. Credebam, enim ſummo omnium ordinum hominumque conſenſu me accitum eſſe, vt vobis volentibus imperarem, Turcarumque arma ab Vngaria depellerem. Itaque omiſſis rebus Lithuanicis, quæ meam præſentiam nunc maxime requirebant, deſiderio veſtro, & precibus legatorum veſtrorum ſatisfeci, & meum ad vos aduentum maturaui. At nunc aduenienti alia ſe mihi rerum facies offert. Non idem eſt ſenſus omnium: diuerſa ſtudia: habet inter vos non paucos, nec obſcuros fautores Alberti filius poſthumus, & iam ab his diademate redimitus eſt. Quid hinc aliud quam ciuile bellum inter vos propediem expectandum eſt? Eius ego vobis author cauſaque, eſſe nolo. Abunde regno paterno contentus ſum. Vos, me nihil obſtante, quouis modo commodis veſtris & quieti, ſalutique publicæ diligenter etiam atque etiam proſpicite: mei vero nullam rationem dicite. Hæc elocuto Rege, ſecedunt in conſilium Vngari, ſuſpicientes Regis modeſtiam & excelſum animum.

[illegible] pe [illegible] ius coronatur.

Vladislai Regis oratio ad Vngaros.

Poſtea Laurentius Hadreuarus Palatinus Vngariæ ex omnium ſententia gratias Regi egit, quod patris clariſſimi & optimi Regis veſtigiis inſiſtens, religionem Chriſtianam inprimis defendere ſtuderet, pluriſque publicam ſalutem, quam ſuam amplitudinem faceret: deinde orauit eum, vt ſuſceptum ſemel ſumma omnium cum lætitia & ſpe optima regnum, ne repudiaret. Paucorum vero illorum, qui aut muliebri conſilio ſeducti, aut dominandi alieno nomine cupidi cum Regina ſententiam mutarunt, conatibus nefariis nihil moueretur. Ne quam vero ei dubitationem relinquerent, ſtatim cuncti in verba eius iurarunt, orſi à Dionyſio Cardinali & Archiepiſcopo Strigonienſi (nam eum, qui præſentibus aliis quibuſdam proceribus puerum Ladislaum Albæregiæ coronauerat, pœnitebat iam facti) ſublatumque de more gentis in humeros Vladislaum acclamante populo Regem promulgarunt. Viſſegradum deinde itum eſt, vbi aſſeruari ſolebat diadema, quod D. Stephani ferebatur: verum id Regina inde clam omnib. ſubtraxerat. Quare parum abfuit, quin Ladislaus Gara Banus, præfectus eius arcis & ærarii, tumultu populi concerperetur. Captus quidem eſt, ſed mox Regis beneficio liberatus, cum is in Poloniam ſtatim rediturum ſe eſſe minaretur, ni ſibi Ladislaus, qui fidem ſuam ſecutus eo veniſſet, condonaretur. Decretum autem eſt, vt Viſſegradenſis arcis præfecturam deinde non niſi Polonus obtineret. Itaque Vincentio Szamotulio Caſtellano Medirecenſi tunc ea mandata eſt. Regi vero Vladislao diadema de caluaria ſancti Stephani detractum ad decimum ſextum calendas Auguſti ſolenni ritu apud Albam regalem ab Archiepiſcopo Strigonienſi impoſitum. Coronatione rite peracta, Rex Polonos proceres, qui ſe in Vngariam deduxerant, dimiſit. Ex his Zbigneus Epiſcopus nouo Cardinalis præsbyteri honore auctus, tam ab Eugenio Pontifice, quam ab Amadeo Allobroge Duce, quem Concilium

Reſponſum ab Vngaris Vladislao Regi.

Vladislaus ab Vngaris Rex promulgatur.

Vladislaus Rex coronatur.

 Baſili-

Basilienſe amoto Eugenio ſuffecerat,& Felicem quartum appellarat, Cracouiam reuertens magna omnium gratulatione exceptus eſt. Tametſi in itinere apud Keueſſum oppidum in Vngaria non multum abfuit à periculo, iurgio inter oppidanos & familiam eius concitato. Nemo tamen de comitatu eius cæſus eſt, vulnerati complures : oppidani vero multorum ſanguine & nece, dimidiique oppidi conflagratione , excitati temere tumultus, pœnas luerunt.

Conuentus minorum Polonorum Corcini.
Iugerale tributum decretum.

Conuentum deinde minores Poloni bis apud Corcinum egerunt, & auxilia quinque millium equitum Regi in Vngariam decreuerunt. In eorum vero ſtipendia vt agricolæ duodenos groſſos in iugera penderent: ſculteti & nobiles, qui nullos haberent adſcriptitios , octonos & quadragenos. Cæterum qui equites per ſe ipſi eam militiam obire vellent , vt & ipſi,& adſcriptitii eorum ab omni penſione immunes eſſent. Fuit autem neceſſarium id ſubſidium , eo quod Vngari apertius iam factiones alere cœperant, ac partim Regi Vladiſlao partim Reginæ ſtudebant. Et firmiores erant Reginæ partes in ſuperiore Vngaria, cuius ciuitates plereque omnes à Germanis habitatæ, non contemnendo externi militis mercenarii præſidio, duce Ioanne Iſcra Bohemo, in fide Reginæ continebantur. Ab his aduerſariorum agri vexabantur , munitiones etiam partim expugnabantur, partim per proditionem intercipiebantur : Ab altera quoque parte Ladislaus Gara male referens Regi liberatori ſuo gratiam , temerato vna cum Archiepiſcopo Strigonienſi iureiurando, multos in Reginæ partes potentia & authoritate ſua pertraxerat,& validum exercitum contraxerat. Contra quem Rex. non expectatis Polonorum auxiliis, aulicum ſuum comitatum , Vngaris ac Polonis conſtantem,& quos ad manum habuit Vngaros voluntarios, Nicolao Friſtacio ſiue Vilachio, qui à Regina ad Regem defecerat, & Ioanne Huniade ducibus, miſit, & certam ſibi victoriam pollicentem inſigni ſtrage profligauit. Ladislaus tamen ipſe fuga euaſit: ſed non ita multo poſt à Friderico Cæſare, qui Alberto patrueli in imperio ſucceſſerat, captus, ſeptuaginta millibus florenorum ſe redemit , cum Reginam ſecutus in Auſtriam veniſſet. Captiuos autem omnes Rex liberaliter dimiſit. Qua clementia permagnam apud Vngaros gratiam iniit, Slauoniamque & Croatiam , miſſo illuc Nicolao Laſſocio Decano Cracouienſi legato, ſine armis recepit. Friſtacium vero & Huniadem amplißimis muneribus affecit: & illum quidem Croatiæ præfectum, (quem illi Banum vocant) hunc vero Tranſyluaniæ Palatinum fecit, dein vero etiam Themeſſienſi & Seueninenſi præfectura auxit. Poſtmodum vero quum nauiter rem gereret, Turcaſque Vngariam infeſtantes aliquoties magnis cladibus affeciſſet, etiam Magiſter Vngaricæ militiæ ab Vladislao creatus eſt.

Vngarorum factiones.

Vngarorum fides lubrica.

Slauonia & Croatia à Vladislao R. recepta.

Caſimirus magnus Dux à Lithuanis renunciatur.

Dum hæc ita fiunt , Caſimirus Regis frater cum pleriſque proceribus minoris Poloniæ & Ducibus Maſouiorũ Caſimiro & Boleslao ſplendido comitatu pro gubernatore in Lithuaniam profectus, accepta de ærario regio pecunia , Vilnæ magnus Dux à Lithuanis renũciatus eſt, fruſtra reclamãtibus Polonis,& fœdera, Regiſque aduerſam voluntatem teſtantibus. Verum plus valuit apud Lithuanos præſens metus. Verebantur enim, ne ſi vicarius modo ducis eſſet Caſimirus , Michael Sigiſmundi interfecti filius Samogitarum & aliorum fautorum ſuorum ope principatum arriperet , pœnaſque mortis paternæ à ſe expeteret. Quin apud Ruſſos noui iam

motus

motus extiterant,& Smolenscia plebs inprimis tumultuata, sumptis armis præfectos suos cum Nobilitate profligarat & eiecerat, arcem sibi subiecerat, & Georgium Mescislauiensium Ducem dominum sibi adsciuerat. Sed Casimirus nouus Dux cum subitario exercitu, exusto oppido, ingentique cæde hominum edita, arcem recuperauit. Hæc igitur causa siue prætextus fuit Lithuanis creandi sibi magni Ducis præter sententiam Regis, & contra pacta conuenta cum Polonis. Petiuit tamen à Rege Vladislao postea diligenter Casimirus, vt factum Lithuanorum, quo se magnum Ducem declararint, approbaret: sed non modo non impetrauit, verum etiam vehementius eum irritauit, quod neque exemplum Regi placebat, & Michaelem Sigismundi filium Casimirus patrimonio omni exuerat, & Bielscum Mielnicum, ac Drohicinum cum omni eo tractu Boleslao Masouiorum Duci ademerat. Nam Boleslaus eas munitiones auo suo Ioanni à Iagellone Rege olim donatas, sed à Vitoldo deinde ereptas, post Sigismundi demum obitum, ex pacto occuparat.

Michael patrimonio omnia à Casimiro exuitur.

Insequenti anno minorum ac maiorum Polonorum, ac Russorum auxilia partim ex mercenariis militibus, partim ex voluntariis collecta, ducibus Ioanne Tecinio Palatino Cracouiensi, Ioanne Olesnicio Castellano Sendomiriensi, Petro Odrouanzo Palatino Russiæ, Gregorio Kerdeio Palatino Podoliæ, Laurentio Zaremba Castellano Siradiensi, Ioanne Siennenio præfecto Sendomiriensi, Derslao Rithuianio, & nonnullis aliis viris illustribus in Vngariam, nequicquam prohibente Iscra, ad Regem venerunt. Quorum opera ductu Tencinii in ea quidem parte, quæ Austriæ finitima est, superiores fere partes Regis fuerunt, Posnoniensis arx obsidione liberata: aliæ munitiones, quæ Reginæ præsidiis tenebantur, partim per vim, partim per deditionem extrema adhuc hyeme receptæ sunt. In ea vero ora, quæ ad Poloniam vergit, diuersa fortuna Regis fuit, ita vt ab obsidione Cassouiæ re infecta discedere Poloni cogerentur, Kesmarcum amitterent. Scepusiensem etiam oram, quæ ditionis Polonicæ est, & à Zbigneo Episcopo tunc tenebatur, Iscra infestaret, & Podolinetiam obsideret. Nec tamen eo Rex arma conuertere ab Vngaris permissus est, siue propter grassantem pestem, siue quod ii vererentur, ne pertæsus tam onerosi acturbulenti regni in Poloniam propinquitate loci inuitatus sese subduceret. Pestem tamen ita is contempsit, vt quamuis plurimi passim repente conciderent, & in intimum quoque cubiculum eius contagio morbi peruaderet, nihilo tamen minus versaretur in publico, regiaque obiret munia. Apud Parczouiam vero Poloni proceres cum Lithuanis conuentum egere, frustraque, Lithuanis rem interturbantibus, concordiam inter Casimirum Regis fratrem, & Boleslaum Masouiorum Ducem, & Michaelem Sigismundi Ducis filium tentarunt. Per quod tempus Moscorum Dux adiunctis sibi Tartaris Cassanensibus excursionem fecit in Lithuaniam, Vesmensemque tractum ferro & igni depopulatus est. Quem Lithuani insecuti commisso prælio fuderunt, & vicissim regionem eius longe lateque vastarunt, ingentemque prædam abegerunt. Casimiro interim Smolensci euentum belli expectante.

Poloni auxilia Regi in Vngariam mittunt.

Diuersa fortuna Vladislai Regis in Vngaria.

Conuentus cum Lithuanis Polonorũ initus.

Excursio Mosci in Lithuaniam.

Sequenti anno maiores Poloni Silesiæ finitimæ magna detrimenta intulerunt, vlti crebra Silesiorum latrocinia. Vexatum est tamen postea nihilo-

Silesia vexatur à Polonis.

nihilominus territorium Vielunense à Vratislauiensibus, Vierussouumq; oppidum cum castello incensum, ac dominus eius loci captus. Podoliam vero ac Russiam Leopolim vsq; ingentia Tartarorum examina impune ferro igniq; vastârunt, & infinitam pene captiuorum multitudinem, cæteramque prædam abduxerunt. Reuertentes præfectus Glinianorum paruâ cum manu insecutus, magnâ strage afflixit, multosq; captiuos liberauit: sed ad extremum hostium multitudine circumfusus, honestam cum suis omnibus mortem oppetiit. Rex vbi de excursione Tartarorum nuncium accepit, Polonos & Russos proceres profuse magis quam liberaliter, non modo pecuniâ de reditibus Polonicis proueniente, verum etiam censibus, possessionibus, ac totis præfecturis præter leges Polonorum siue donatis, siue hypothecæ nomine addictis, atque etiam alienis bonis perperam per imprudentiam attributis, remuneratos dimisit. Ex his Petrus Odrouanzus Palatinus Russiæ & præfectus Leopoliensis cum suis Russis festinanter reuertens, cum Agriæ ab Episcopo laute acceptus esset, à Bohemis, qui Cassouiæ erant in præsidio summo diluculo duce Telepho in oppidum inprouiso irruentibus captus est, currusq; eius direpti. Cæterum Bohemos cum præda raptim sese recipientes consecuti Poloni pariter cum comitatu Episcopi, ad internecionem pene ceciderunt, suaq; omnia præter ipsum Odrouanzum recuperârunt, quem Telephus in arcem quandam propinquam præmiserat. Sed eum tamen præfectus arcis Iacobus Zuder Regi condonauit, defectionisq; suæ impunitatem, placato Rege eo munere, impetrauit. Pauci hostium viui in potestatem Polonorum venere, inter quos fuit ipse Telephus. Hi omnes Simoni Episcopo traditi, non multo post ab eo, icto cum Iscra fœdere, & affinitate firmato dimissi sunt. Sub idem fere tempus Nicolaus Czaica, & Nicolaus Komorouius in Scepusio præfecti exiguis cum copiis noctu Eperiassum oppidum, quod modico Iscræ præsidio tenebatur, admotis scalis ingressi, raptim direptum incenderunt. Quo repente cognito Iscra cum expeditis equitibus eos abeuntes insecutus, facile fusis vel cæsis, vel captis paucis, qui cum ducibus hostem eminus conspectum temere expectârant, prædam fere omnem recepit, Czaicã & Komorouium duces cepit, & ad Brozoueciam admotis castris altera arce siue fortuito incendio, siue subiecto à quopiam igni exusta, altera per deditionem potitus est. Quocirca subsidiarias aliquot cohortes Zbigneus Cardinalis ad tenendum Scepusium mittere ex Polonia coactus est.

Tartari Podoliam vastant.

Æstatis huius initio duo legati pontificii in Vngariam ad Regem iisdem de causis venerunt. Ab Eugenio quidem Iulianus Cæsarinus Cardinalis Episcopus Sabinensis: à Felice vero & Concilio Basiliensi Alexander Ziemouiti Masouiorum Ducis filius, Patriarcha Aquiliensis, Episcopus Tridentinus, & Cardinalis præsbyter tituli S. Laurentii in Damaso, non ita multo ante ab ipso Felici creatus. Atq; hic quidem vt Felicis, ille vero vt Eugenii autoritatem Rex vna cum suis omnibus sequeretur, postulauit. Iustior Eugenii causa Vngaris visa est, quippe quæ Græcos etiam & Armenios adstipulatores haberet, qui concilio Ferrariam ab eo conuocato, & propter pestem Florentiam translato interfuere. Polonis, quoniam Academia Cracouiensis autoritatem Concilii defendebat, & non modo Zbigneum Cracouiensem Episcopum, sed etiam Vincencium Archiepiscopum Gnesnensem Cardinalis præsbyteri honore ornarat Felix, tutius visum, neutrum, donec dissidium illud maneret, pro Pontifice summo agnoscere. Egit deinde Iulianus cum Rege & Vngaris de pace facienda

Legati Pontificii duo ad Regem veniunt.

cienda cum Regina Elisabetha, & de suspiciendo bello contra Turcas. Et pax quidem cum Regina secretis conditionibus composita est, quum ad eam Rex Iaurinum rogatu Iuliani venisset, moresq; & virtutem suam, ac dignitatem oris ei probasset. Verum ea pax, Regina paucis diebus ex dysenteria ac dolore matricis mortua, rursus infecta mansit, defendentibus nihilo segnius partes Ladislai posthumi, seu verius suam rem agentibus iis, qui in superiore Vngaria cum Regina senserant. *Pax inter Reginam & Regem in Vngaria. Reginæ mors.*

Neque vero in persuadendo bello Turcico plus difficultatis sensit Iulianus, quum non tam vtilitas inferre bellum barbaris, quam necessitas illatum ab iis depellere, & amissa recuperare suaderet. Etenim Amurathes non ignarus Vngaricorum dissidiorum, ciuilisque belli, infestabat reliquum Rasciæ, atque Transyluaniam: Belogradum obsederat, & summa vi oppugnarat. Ac quamuis Vladislaus Rex per Dobrogostium Ostrorogium, & Lucam Gorcanum Polonos oratores suos postulasset ab eo, vt ab obsidione discederet, & pacem fœdusque dudum vltro expetitum secum sanciret, ille tamen ferox, amandatis Smiderouiam oratoribus, continuauit obsidionem in septimum mensem, nec nisi maxima suorum strage adactus ab ea recessit. Ac ne tunc quidem demisit spiritus: quin dimittens oratores Regis, iis demum legibus pacem se daturum respondit, si sibi reliquum Rasciæ & Belogradum (quod Nandor Albam & Albam Græcam etiam vocant) traderetur. Pollicebatur interim Regi & Vngaris Iulianus ingentia Pontificis, & quorundam Principum Christianorum ad id bellum auxilia. Adhæc autem augebantur Vngarorum spes per se ipsæ iam inde ab initio in Vladislaum erectæ, rebus ad eum diem aduersus eundem hostem prospere gestis. Nam præter id, quod Amurathes à septimestri illa Belogradi oppugnatione nulla re perfecta turpiter recedere coactus erat, Ioannes quoque Huniades Regis huius auspiciis eosdem barbaros tribus ingentibus prælііs per illud ipsum tempus vicerat, & magnis cladibus affecerat: Mezitem Bassam ducem exercitus bellicosissimum cum filio interfecerat: & Sciabadinum alterum Bassam trepide fugere coegerat. Commouebat etiam Regem & Vngaros Stephani siue Georgii Despotæ Rasciæ & Albaniæ misericordia, qui paucis illis annis vtraque ditione exutus à Turcis, & filiis duobus captis, exsectis & excœcatis orbatus, Regis beneficentia in Vngaria sustentabatur. Superba denique Amurathis legatio, in illud forte consultationis tempus coniecta, quæ tributum à Rege & Vngaris exigebat, aut traditionem Belogradi contendebat, omnium animos vehementer accendebat. *Belogradum à Turcis frustra oppugnatur.* *Steph. Despotes Rasciæ & Albaniæ à Turcis pulsus.* *Amurathis legatio superba ad Regem.*

Itaque procerum animis ad bellum inclinatis, comitia Budam ad Pentecosten anni sequētis, qui fuit à Christo nato millesimus quadringentesimus quadragesimus tertius, à Rege indicuntur: ibiq; bellum vno omnium cōsensu decernitur. Mittuntur oratores ad Fridericum Cæsarem, atq; alios Principes Christianos, & ad Cruciferos Prussicos atq; Liuonicos, nominatim in hostes Christiani nominis militiā professos, petitū auxilia ad tam piam, ac toti Christianæ Reipublicæ salutarē expeditionem. Verum nihil vsquam impetratum, præter duorum annorum inducias à Cæsare Friderico. Pontifex quidem Eugenius piam crucis militiā aduersus barbaros per omnes nationes Christianas pronunciari iussit. Inde aliquantus voluntariorum militū siue adeo promiscuę multitudinis numerus, quem duxit Iulianus legatus, cruce pro vexillo vtens, confectus est. Poloni vero non contemnenda auxilia Regi suo misere, eo quidem *Comitia Vngarorum Budæ. Bellum contra Turcas decernitur.*

dem tempore, quo magnus terræ motus Vngariam, Bohemiam, & Poloniam nonis Iunii afflixit, quo multa ædificia atque arces etiam quædam concussæ & disiectæ sunt. Vicesima secunda die mensis Iulii Buda castra mota sunt, trāsmissoq; apud Salsum lapidem Danubio, ad hostiles terras peruentum. Capta & incensa in Rascia & Bulgaria non pauca ignobilia oppida, & cæteræ munitiones. Vbi ad Morauam fluuium, alium ab eo, qui Morauiæ nomen dedit, ventū est, quum didicisset Rex ab exploratoribus, in propinquo esse hostium copias, Ioannem Hunniadem cum decem millibus ex peditorum militum, in quibus & Poloni erant, contra eos misit. Qui cum intempestę noctis silentio improuiso in statiua eorum impetum fecisset, magna strage ad internecionē hostes profligauit. Cæsa feruntur ad triginta millia Turcarum, capta quatuor. Bulgaria deinde pleraq; omnis, partim per vim, partim per deditionem, ob linguæ & stirpis cognationem in potestatem Regis redacta. Ad fines post Macedoniæ peruentum est, vbi Carambeius propinquus Tyranni præfectus Asiæ, montes ad prohibendum transitum Christianis insederat: quumque illi ad montes appropinquarent, pridie natalis Christi impetum fecit in Regis exercitum. Neque Rex detrectauit pugnam, victosq; & fusos barbaros, duce ipso Carambeio capto, in montes compulit: & rupem, in qua statiua habebant, vsque ad vesperum summa vi frustra oppugnauit, non sine suo incommodo, ita vt ipse quoq;, licet armatus, aliquot sagittas aduerso pectore exciperet. Post hanc victoriam magnis itineribus Rex Belogradum peruenit. Ibi aliquot diebus refecto exercitu, continuato itinere Budam attigit, & nudis pedibus vrbem intrauit, signa hostium in æde D. Virginis affixit.

Turcæ ad Morauam fusi.

His in vniuersum orbem Christianum celeri fama vulgatis, frequentes à plerisque omnibus Principibus & Rebuspublicis, etiam à Constantinopolitano Imperatore Ioanne Palæologo legationes, tam insignem victoriam Regi gratulabantur, & ad prosequendum cœptum bellum eum cohortabantur, auxilia pollicentes. Nominatim autem Pontifex Eugenius cum Venetis, Genuensibus, & Philippo Duce Burgundiorum classem, ad prohibendum Turcis ex Asia traiectum, deferebant. At vero Poloni proceres, missis publice & priuatim legatis, vere & ipsi gratulabantur tā felices Regi suo successus: obtestabantur autem eum, vt vno illo periculo defunctus: ne rursus difficilis belli fortunam tentaret, in Poloniam veniret, ac bene merentis patriæ saluti & tranquillitati consuleret. Nam & Tartari crebris excursionibus Podoliam & Russiam infestabant, & Lithuani cum Duce suo Casimiro aduersus Boleslaum Masouium, ob occupatum (post interfectum Sigismundum Ducem Lithuanorum) Drohicinensem tractum, quem ei Rex in Vngariam proficiscens addixerat, bellum apparabant: & vero è Silesia ipsā magna belli moles conspiratione Principum existere videbatur. Illa igitur pręsentia pariter & impendentia mala, vt Rex aduentu suo sedaret & auerteret, Poloni magnopere instabant. Hæc itaq; optimi Regis animum in diuersa distrahebant: hinc dulcedo degustatæ gloriæ, aut potius salutare ex profligato Christiani nominis hoste gaudium, & cohortationes maximorum Christiani orbis Principum: illinc Polonorum, quibus quantum deberet, intelligebat, preces & impendentia pericula, cogitationes eius differebant. Vicit tamen causa totius Christiani orbis publica, instante maxime legato pontificio. Cęterum ne Polonos omnino derelictui habere videretur, pollicetur se in Polonia ad Pentecosten futurum, ac de amplissimi Senatus sententia Rempublicam constiturum esse.

Legationes principum Christianorum ad Vladislaum R.

Tartari Podoliam infestant.

Deliberatio Regis.

Vnga-

Vngaris vero ad diem S. Georgii Budam indixit comitia. Venerat huc quoque euocatus Ioannes Iscra Bohemus, aduersæ factionis princeps, & dux belli strenuus, data sibi à Rege fide (nam Vngari proceres post Reginæ mortem omnes iam in fide & potestate Regis erant) ibiq; pactis cum Iscra & factione Ladislai pueri induciis, bellum in Turcas summo omnium ordinum consensu decernitur: oppidanis atq; agrestibus pecunia in sumptus belli, quia ærarium regium nullum erat, imperatur. Dant vltro nomina piæ militiæ Ioannes Varadiensis, & Simon Agriensis, Episcopi.

Comitia Vngarorum Budæ. *Bellum in Turcas decernitur.*

Peractis comitiis, Regem in Poloniam iter adornantem Vngari proceres summo studio & contentione retinuerunt, veriti, vt à Polonis desiderium eius non ferentibus rursus dimitteretur. Quæ res non paruo Polonis constitit: nam Boleslaus Opoliensis posteaquam cognouit, Regem Turcico bello implicatum in Poloniam venturum non esse, maiore confidentia mercatores Cracouienses ad nundinas Vratislauienses proficiscentes diripuit: quod damnum ad ducenta millia aureorum nummûm æstimatum est. Quæ res cum ad Regem in Vngaria relata esset, quietos esse iussit suos, quoad ipse à Turcico bello reuerteretur. Dum autem bellum id comparatur, de pace à Turcis agi cœptum est cum Georgio Despote Rasciæ, & Ioanne Huniade per speciem redimendi Carambeii, pro quo quinquaginta millia nummûm aureorum numerata sunt Despotæ. Quo vero proniorem ad pacem redderet Huniadem Despotes, promisit ei cuncta, quæ exul in Vngaria partim Sigismundi & Alberti Imperatorum, partim Vladislai Regis munificentia nactus erat. Cupiebat autē Amurathes pacem propterea, quod nō ignorabat, quanto consensu, & quanta mole Christiani principes contrà se bellum pararent, & satis iā anno superiore solius Vladislai vires expertus fuerat. Adhæc aliud ei pergraue bellū in Asia à Carmanorum principe imminebat, in quod totis viribus incumbere, pace cum Vladislao facta, cogitabat. Nec Vladislaus, neque Vngari ab honesta & gloriæ plena pace abhorrebant, ex multo tempore petere à Turcis, ac non dare ipsis pacem soliti: & nihil dum consentaneum promissis de classibus & naualibus sociis Venetis ac Genuensibus afferebatur. Segedinū igitur profectus Rex, non intermisso tamen apparatu belli, quo facilius hostem in suas conditiones perduceret, oratores Amurathis ampla dona afferentes audiuit: pacemq; petentibus, siue adeo inducias decem annorum dedit, his legibus, vt Amurathes certas arces, totamq; Rasciam, & eam partem Albaniæ, quæ in ditione Despotæ Rasciæ fuisset, ac duos filios Despotæ captiuos redderet: ad easque implenda pauci dies constituti. Interim allatæ sunt literæ à Francisco Cardinali Veneto, præfecto classis pontificiæ, & aliarum sociarum classium præfectis, itemque à Ioanne Palæologo Imperatore Constantinopolitano, quibus nunciabatur, Amurathem omnes fere copias suas in Asiam ad Carmanicum bellum traduxisse, mareque sociis classibus teneri. Maturaret Rex expeditionem: neque occasionem tam commodam Græciæ liberandæ, & Europæ vindicandæ elabi sibi è manibus sineret. Pollicebantur autem ii, se præstaturos, ne Turcæ ex Asia in Europam rursus traiicerent. Palæologus vero terrestres etiam copias & societatem belli promittere. His permotus Iulianus Cardinalis, qui pacem frustra dudum dissuaserat, tunc vero ad omissum bellum summa cura atque diligentia Regem incitare: belli præmia longe ampliora quam pacis in immensum attollere: necessitate expressam pacem, quæ diuturna futura non esset, eleuare

Turcæ pacē postulant à Rege. *Induciæ decem annorum Amurathi datæ.* *Iulianus pacem dissuasit.*

ac temporis causa simulatam dicere. Argumento esse, quod lapso iam tempore, tamen promissa à barbaris non implerentur. Quod si maxime nulla per eos mora in tradendo fieret, priora tamen cum Pontifice, Duce Burgundiorum, Venetis, & Genuensibus fœdera, & societatem pii belli initam magis valere oportere. Quod si qua religione Rex teneretur, ne iusiurandum barbaris datum violaret, illo se eum metu Pontificis maximi autoritate prorsus liberare. Hæc identidem agendo & inculcando, tandem perpulit iuuenem, vt nouo sacramento se cum proceribus ad continuandum bellum Turcicum obstringeret, cedente de priore sententia etiam Huniade, Bulgarici regni promissione illecto.

Absolutio à iuramento.

Non placebat hoc Regis de violandis pactis consilium Polonis proceribus, qui absque eo quoque Regem illo bello tunc implicari, moleste ferebant, & pacis nuncio dudum exhilarati erant. Itaque quum primum hæc acceperunt, comitia Petricouiæ instituunt, ad vicesimum quintum diem Iulii, legationem ad Regem decernunt. Verum ille eos anteuertit, misso ad conuentum Ioanne Gruscinio Custode Cracouiensi, qui referret, Regi omnino constitutum esse Turcicum bellum persequi, iuberetque Polonos auxilio esse Boleslao Masouio aduersus Lithuanos & Casimirum, si bellum id æquis conditionibus dirimere non possent. Iam enim Casimirus ad Drohicinum castra posuerat. Habebat & Boleslaus exercitum hostili non imparem, in quo multi de Polonica Nobilitate voluntarii militabant. Nec Michael Sigismundi Ducis filius & Boleslai gener aberat, qui non parum momenti rebus soceri allaturus esse videbatur, propterea quod complures ex Lithuanico exercitu cum eo clam sentire, commissoq; prælio transituri esse ad eum dicebantur. Nec tamen Nicolaus Pouala Succamerarius Sendomiriensis, & magister militiæ Masouiticæ fortunam prælii absente Boleslao experiri volebat, intererat enim Boleslaus comitiis: atq; ibi eo petente, è sententia Regis decretum est, vt Lencicienses, Cuiauienses, ac Dobrinenses arma pro eo capessere nt. Præmissi tamen ad Casimirum Vincentius Archiepiscopus Gnesnensis, & Ioannes Olesnicius Palatinus Sendomiriensis, cum pacem nequirent, inducias & controuersię totius reiectionem in aduentum Regis confecerunt. Sed mox ipsis inter se ducibus de re tota ita conuenit, vt Boleslaus Casimiro omnem illam controuersam ditionem, excepto Vengrouiensi territorio, concederet, ac duodecim millia florenorum Pragensium ab eo acciperet. Nec ad amussim tamen Casimirus ea pacta seruauit: mox enim & Vengrouiense territorium Boleslao eripuit. Legati vero, qui ad Regem designati erant, vbi de Gruscinio cognitum est, Regem iam iter ingredi, reuocati sunt. Missæ tamen publice ad Regem illa ipsa de re literæ per veredarium.

Poloni improbant Regis consilium de pactis violandis.
Comitia Petricouiæ instituta.
Bellum inter Lithuanos & Massouios.

At Rex post medium Septembris Segedino castra mouit, non satis alacer, nec spe optima, eo quod violari à se fœdera & iurisiurandi religionem non cogitare non poterat. Iam enim Turcæ & filios Despotæ, & munitiones promissas reddiderant: & animaduertebat, quam longe minores copias, quam pro magnitudine belli, & quam superiore expeditione duxisset, duceret. Multi enim cum ex Vngaris, tum ex aliis Christiani orbis nationibus nõ occurrebãt, pacis conuentione decepti. Ad hæc de Polonis, qui circa Regem fuerãt, multi, quod eorũ spei liberalitas Regis minus respondebat, cõmeatu accepto discesserunt, cuius rei inuidiam Nicolaus Lasocius, qui fiscum Regis administrabat, sustinuit. Directo autem in Bulgariam itinere, tertia die Nouembris Rex cum

Expeditio Vladislai R. contra Turcas.
Exercitus Regis exiguus.

omni exercitu apud Orſauā Danubiū traiecit. Erat conſilium eius, vt Callipolim ad orā Helleſpōti ſitā, vbi erat ſtatio claſſis Italicę, recta duceret, & ibi ſe maritimis cum copiis cōiūgeret. Atq; eo ſi compēdioſo maxime itinere peruenire vellet, per fines Macedonię & Adrianopolim proficiſci eū neceſſe erat. Quoniā autem iter illud difficillimum, per montes tranſitum habet, nec muniri paucitas exercitus proficiſcentis obiecta curruum inter anguſtias poterat, per Bulgariam planiori & flexo in læuam itinere ad Pontum Euxinum exercitus iter habuit, nec oppugnationi vrbium & arcium intendit, vt milites quam integerrimi ad dimicationē eſſent. Ad Nicopolim, quæ metropolis Bulgariæ eſt, viceſimo ſexto die quum perueniſſet, venit ad eum Vladus ſiue Dracula, Palatinus Tranſalpinæ Valachiæ, veniam petens, quod neceſſarium cum Turcis fœdus ſuperiori tempore iciſſet: viſaque paucitate exercitus regii, in quo vix quindecim millia equitum, pedites vero longe pauciores, & ii fere cruce ſignati erant, quum reditum Regi perſuadere nequaquam poſſet, quatuor millibus ſuorum hominum, duce filio, exercitum eius auxit: ipſe vero domum reuertens, duos equos perniciſſimos, duoſque iuuenes viarum peritos in aduerſum belli euentum ei dedit.

Conſilium Regis.

Vbi ad fines Thraciæ peruentum eſt propoſuit Rex edictum, vt milites à Chriſtianorum templis manus abſtinerent: itemque vt Turcæ libere & ſecure ſaluis rebus ſuis, munitionum præſidiis decederent: eiuſque edicti exempla per Turcas captiuos quoquo verſus dimiſit. Hinc deditæ nonnullæ munitiones: Petreſſum vero & Sumenum, quæ Bezechium & Sunium vocat Bonfinius, quum non dederentur, vna die ſumma vi expugnatæ ſunt. Vbi præclarum imprimis eximiæ virtutis ſpecimen duo Poloni equites, Iohannes Tarnouius, & Leſcus Bobricius, vel Vngaricorum annalium teſtimonio, edidere: dum alter Sumeni portas duobus vulneribus acceptis refregit: alter Petreſſi murum primus aſcendit. Interim Amurathem cum quadraginta (vt Vapouius ſcribit) centum, ſiue (vt Iouius) octoginta millibus Turcarum infra Callipolim paruis nauibus ex Aſia traieciſſe allatum eſt, ſiue conniuentibus Venetis, & Genuenſibus mercede corruptis, ſiue quum commeatus comparādi cauſa è cuſtodia deceſſiſſent. Nec tamen hic nuncius Regem à cœpto deterruit. Decima die Nouēbris quū exercitus Chriſtianus ad Varnā (quē Dionyſiopolim dixere veteres) oppidum mox clade ſua nobile futurum, quod iam in deditionem ſuam receperant, caſtra haberet, poſt ortum ſolis hoſtes adeſſe ab exploratoribus nunciatum eſt. Laborare ex apoſtemate pedis Rex cœperat: Itaque Huniades militibus prælium poſcentibus exercitum inſtruxit, atque ſic inſtructa acie ad duo millia paſſuum obuiam hoſtibus itum eſt: deinde ſignis defixis (quæ tamen ſubita tempeſtas in tranquillo coorta concerpſit) ad tres horas hoſtes expectati. Apparuerunt ii poſt, ab extremis collibus in dextrum cornu Chriſtianorum inuehentes: nec eorum impetum Chriſtiani ab ea parte, equis inſuetum camelorum aſpectum & odorem non ferentibus, Tranſalpiniſque illico diſſipatis, ſuſtinuerunt: fuſi fugatique per montoſa verſus Galatam ad decem fere millia paſſuum. Meliore vero fortuna à Rege & Huniade ab alia parte collata ſigna, & ad quatuor millia paſſuum ſubmoti non ſine cæde barbari, inſtabili fere genere pugnæ vtentes. Inde ad opem ferendam ſuis, qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Francobano ægre vim barbarorum ſuſtinebant, Rex reuertens inde quoque hoſtes in fugam egit, ita vt ii diſſipati Thraciam trepidatione implerent, quaſi deletis iam omnibus ſuis copiis.

Regis edictū.

Turcicus exercitus quantus.

Acies Chriſtianorum inſtruitur.

Conflictus ad Varnam.

At Rex fuso fugatoque iam omni equitatu Turcico, in Ianiczerorum phalangem (in qua Amurathes ipse erat, & in quam se Bassa Asiaticus ex fuga recipiebat) temere cum paucis, iisque Polonis maxime inuectus, quum ab Huniade, siue persequente adhuc hostem fugatum (vt Vngari & Turcæ ipsi) siue fugiente cum media parte exercitus (vt Poloni prodidere) nequicquã reuocaretur, pedem referre turpe, & se genereque suo indignum esse duxit: neganti eius esse, qui bellum inferret, fugere. Itaque cum magnam inter confectos hostes pugnans stragem faceret, atque Asiaticum Bassam (quemadmodum Bonfinius memorat) interfecisset, ad extremum sub vesperum iam equo ab Ianiczaris confosso periit, Princeps lõgiore vita & immortali gloria dignissimus. Nec barbari tunc equitatu destituti persequi fugientes Vngaros atque Transalpinos, ac ne currus quidem & castra vsque ad tertium diem inuadere ausi sunt. Nox enim pugnantes adhuc opprimens, incertam eis fecerat victoriam: & insidias autem timebant. Tertio demum die castra immaniter trucidatis ægrotis & sauciis direpta. Iulianus autem Cardinalis, & Varadiensis atque Agriensis Episcopi fugientes periisse narrantur. Ac Cardinalis quidem secundum Cromerum fugiens à Transalpino nauiculario cum per Danubium veheretur, propter aurum, quod secum ferebat, occisus, & in profluentem nudus deiectus periit. Callimachus in valle quadam à latronibus spoliatum, & à Gregorio Sanocio prætercurrente conspectum, & cum exprobratione perfidiæ increpitum, periisse scribit. De Polonis duo tantum ex prælio euasere, Iohannes Ressouius, & Gregorius Sanocius. Cecidere autem insignes maxime duo fratres Tarnouii, & Zauisii. De omni exercitu, qui viginti millia pugnatorum non excessisse existimatur, vix quintam partem eo prælio desideratam esse, & tamen vix tertiam euasisse, multo pluribus in cœno ac longa fuga absumptis: Turcarum autem ad octoginta millia, vt vult Dlugossus; secundum Bonfinium autem supra triginta millia (quum fuissent sexaginta) periere. De captiuis Polonis Paulus Grabouius, qui Chelmensis Episcopus, Albertus Zichdinius, qui Procãcellarius regni, Iohãnes Strelcius, qui Canonicus Cracouiensis, Andreas Siennenius, Iohannes Borouinius, Petrus Lathosinius postea mirabiliter euaserunt. Duodecim vero alii nobiles adolescentes Poloni Adrianopoli, cum ab Amurathe ex omni captiuorum numero propter eximiam formam secreti, & in cubiculum tyranni deducti essent, in necẽ eius coniurarunt: peregissentque facinus præclarum, & omnibus seculis memorabile, ni in ipso articulo à Bulgaro, quem vnum socium consilii adhibuerant, proditi essent. Atque ii tamen, vbi rem palam esse cognouerunt, ne tyranni siue libidini, siue crudelitati essent obnoxii, obditis ostio pessulis, armati inter se concurrerunt, & mutuis vulneribus fortiter conciderunt. Accidit autem clades hæc anno à Christo nato millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto, regni vero Vladislai, in Polonia quidem vndecimo, in Vngaria vero quinto, quum is vicesimum ætatis suæ annum vix dum egressus esset.

Vladislai Regis interitus.

Iuliani Cardinalis mors.

Polonorum strages.

Turcarum desideratorũ numerus.

Fuit autem Vladislaus hic statura procera, facie fusca, sed honesta ac dignitatis plena, capillis nigris, laboris & inediæ patientissimus, abstemius, iustitiæ & religionis cultor eximius: probitate, comitate, & clementia etiam in hostes singulari: liberalitate propemodum nimia: animi vero magnitudine tanta, vt nihil humile cogitaret, nulla difficultate ab eo, quod consulto instituerat auelli se pateretur. Deniq; summa in eo fuerunt omnia, quæ maximos & optimos principes decent: Poloniæ quidem, totus in Turcicum bellum inten-

intentus, minorem, quam debuit, curam gessit, eiusq; regni non modo ærarium in alienã rem exhausit, sed etiam reditus profusis largitionibus extenuauit.

INTERREGNVM.

POsteaquam in Polonia de clade Regis Vladislai incerto primum rumore, deinde & sermonibus eorum qui fuga euaserant, percrebuit, ingens mœror atque luctus mentes omnium peruasit. De Rege ipso, viueretne, an periisset, certum sciri non poterat. Missi publice in Thraciam, Græciam, & Bulgariam Johannes Ressouius, & Ægidius Suchodolius, perquisitum Regem, nihil tamen explorati retulere. Dum autem hæc ita fiunt, Poloni proceres inducias annuas cũ Ducibus Opoliensib. publice pacti sunt Glogouiæ: quæ argumento sunt, orto à latrociniis mutuis initio, ne ab armis quidem temperatum esse. Conuenit autem vt captiui, vtrinque data cautione dimitterentur: Polonis cum aliquo alio bellum gerentibus, vt liceret ex Opoliensi agro commeatum petere: Duces vero illi, ne cui aduersus eos opem ferrent, neve suos homines ferre paterentur, ac ne transitum quidem præberent per ditionem suam latronibus & hostibus Polonorum: si quid iniuriæ damni vi datum esset vtrinq;, de eo bini arbitri certis locis conuenirent, ac deciderent. De vniuersa autem controuersia, vt Vladislai Regis, si is reuersus esset, arbitrio staretur, si cum Polonis proceribus Duces rem non composuissent: promittebant enim ob id venturos se esse in Poloniam. Cum Vratislauiensibus quoque tertio post anno decennes induciæ factæ sunt, iisdem fere conditionibus. Porro Opauiensium, Ratiboriensium, Teschinensium, Osuiecimensium, & Toscensium Duces eo ipso anno Cracouiam cum venissent, pacem & concordiam cum Regibus & regno Polonorum redintegrarunt. Vnde satis euidens est, non leues offensas tunc Polonis cum vniuersa *Silesia* intercessisse, ex quo tempore Rex Vngaricis negociis, & Turcico bello distentus erat: quæ tamen magna ex parte sopitæ sunt, incerto adhuc rumore de morte eius.

Interregnũ A. Ch. 1444 & sequentibus duob.

Induciæ annuæ Polonorum cum Ducibus Opoliæ.

Induciæ cũ Vratislauiensibus.

pax & concordia cum reliquis Ducib. Silesiæ.

Cæterum vbi cognitum est, Vngaros alium sibi Regem, Ladislaum posthumum Alberti Cæsaris filium, nondum quinquennem, creasse: Poloni quoque ad vicesimam tertiam diem Aprilis insequentis anni post amissum Regẽ Siradiæ comitia frequentia de Rege creando habuere: atque ibi in Zbignei Cardinalis sententiã, quamuis aduersantibus nonnullis, qui expectandum adhuc censebãt, decretũ factum est, vt Casimiro Vladislai Regis fratri regnũ mandaretur, facile & æquo animo fratrem fratri cessurũ, si is vel post aliquot annos reuerteretur. Missi igitur legati ad Casimirum in Lithuaniam, qui eum, re tota suspensa, ad alia comitia, quæ ad vicesimum quartum diem mensis Augusti indicebantur Petricouiam euocarent ad consultandum in commune, & constituendum de Republica Polona, Rege orba. Et Polonorum quidem legatos absq; certo responso Casimirus dimisit, suos vero Petricouiã ad conuentũ his cũ mandatis misit: Debilitatũ se ęgritudine ex aduerso casu fratris, venire eo nõ posse, & inopem esse consilii: præter quod immatura sibi ea de surrogãdo Rege consultatio videretur: se quidem, dũ adhuc incerta essent omnia, neq; regnũ, neq; administrationẽ vllã suscepturum esse. Videri autem sibi, vt ii deinceps quoq; summæ rei præessent, quos Vladislaus in Vngariã discedens vicarios & gubernatores reliquisset. Nõ acquieuit in eo responso conuentus. Itaq; placuit, vt octo principes Senatus ad Casimirum mitterentur, ac disertè ad regnum

Comitia Siradiæ de nouo Rege creando.

Casimirus à Polonis Rex creatur.

Comitia Petricouiæ.

Casimiri ad Polonos legatio.

Polonorũ legatio ad Casimirum.

gnum suscipiendum eum vocarent: si renueret aut cunctaretur, alium sibi quæsituros esse. Neq; enim tutũ sibi esse, neq; consultũ Reipub. diutius Principe carere. Perstabat in sentẽtia Casimirus, siue quod de fratris vita nõ desperaret, siue quod Lithuani eũ ægre à se dimitterẽt, lenis ac lẽti imperii dulcedine sub Casimiro degustata, ac veriti, ne absente eo Michael Sigismundi filius dominatũ arriperet, interfectique patris pœnas à se expeteret: aut si cui alii Principatus à Casimiro mandatus esset, ne is profusas ipsius donationes in se retractaret: adhæc Luscum & Podoliam in suam ditionem redigere cupiebant. Id autem si regnum capesseret Casimirus, commode fieri non posse iudicabãt. Nec tamen Casimirus regnum penitus repudiabat.

Vbi per Lithuanos stare, quo minus Casimirus tunc regnum delatum acciperet, animaduersum est, actum est cum eis diligenter: at nil impetratum. Itaque discedebant re infecta legati, testati, se suo functos officio, quod paternum fraternumque regnum Casimiro detulissent, deinceps aliter sibi prospecturos esse. Regina quoque Casimirum filium, vt saniore vteretur consilio, ne quicquam obsecrabat: quem vbi obstinatum vidit, à legatis impetrauit, vt referre illi de re tanta ad Lithuanorum & Russorum conuentum liceret. Ad octauum idus Ianuarii sequentis anni, qui fuit post Christum natum millesimus quadringentesimus quadragesimus sextus, eum certum responsum Polonis daturum esse. Vbi vero tempus id aduenit, frequens senatus Nobilitasque Petricouiam venit: Venerunt etiam sex legati à Casimiro & Lithuanis, differri adhuc rem postulantes. Quod ni fieret, bellum comminantes, propterea quod Casimirus armis ius suum persecuturus esset: quem tamen dicebant in principatu Lithuanorum acquiescentem, regnum non appetere. Irritati hoc responso Poloni, alium Regem sibi creare statuunt. Cæterum cum ad rem ventum est, pœnitentia nonnullorum mentes subiit, metuentium, ne graues inde motus existerent. Veniebat enim in mentem, Cruciferos orto inter Polonos & Lithuanos dissidio, minime defuturos esse occasioni vexandæ & infestandæ Poloniæ. Quare placuit rursus rem in tertium mensem differre, & interim adhuc Casimiri animum pertentare. Missi itaque ad id Prædborius Konieczpolius Sendomiriensis, & Sciborius Sarleius Inovvladislauiensis, Castella ni, qui authores comperendinandi in senatu fuerant, nihilo æquius responsum retulerunt. Ideoque ad vicesimam octauam diem Martii, quum frequens senatus Petricouiam conuenisset, cunctusque (quo sic religiosius Reipublicæ consuleret) sacris mysteriis procuratus esset, inita de Rege creando suffragia: ea tamen conditione, vt Casimiro etiam tunc acceptandi regni locus relinqueretur. Persuadebant enim sibi complures, mutaturum eum esse sententiam, vbi intelligeret, al um Regem creatum esse. Ac Episcoporum quidem sententiæ fere in Fridericum Marchionem Brandeburgensem, qui iam ante gener & successor Iagelloni Regi destinatus fuerat, inclinabant: præter Paulum Gizicium Plocensem Episcopum, qui ad alterutrum de Ducibus Masouiorum, Vladislaum vel Boleslaum regnum deferebat. Hunc secuti Ioannes Czizouius Castellanus, Ioannes Tencinius Palatinus Cracouiensis, Lucas Gorcanus Palatinus Posnaniensis, ac maior pars senatus, & pleraque Nobilitas Boslaum Regem edebant. Itaq; ex senatusconsulto Boleslaus à Vincentio Archiepiscopo Gnesnensi Rex renunciatus, designatique quinque de primoribus oratores ad eum, si Casimirus ante Pentecosten mutatæ voluntatis significationem nullam daret.

Comitia Petricouiæ.

A Casimiro legati.

Boleslaus Masouius Rex à Polonis creatur.

Ibi iam Casimirum, quum de iis, quæ Petricouiæ acta erant, celeriter certior factus esset, pœnitere vehementer consilii sui cœpit: nec modo speratum regnum se amisisse dolebat, sed etiam de Principatu Lithuanorum, ac de vita denique in periculum se venturum esse propediem augurabatur. Non ignorabat, impigrum esse Boleslaum, & sibi merito suo inimicum. Michaelem vero hostem itidem suum generum eius esse, in eumq; rursus Lithuanorum & Samogitarum studia inclinata esse, alienatis à se animis, quod moleste ferrent, Gastoldi arbitratu sibi imperari: & meminerat, aliquoties iam insidias à coniuratis capiti suo & ferro & veneno comparatas esse, etiam ab iis, quos intimos habuerat.

Casimirum pœnitet non suscepti regni.

Cogitabat ergo, si secundis rebus suis, septies tamen petitus, ægre insidias depulisset, quid futurum esset aduersis? Itaque consultores suos, & ipsos per se peccatum suum agnoscentes, reprehendebat: & ad matrem secreto misit, vt erratum suum, si quo modo posset, corrigeret. Nec segniter ea proceres atque Nobilitatem pro filio præhensauit, multa largiendo, plura pollicendo. Nec difficulter minores Polonos induxit, vt conuentum apud Belzice agerent, indeque Petrum Curouium Castellanum Sandecensem ad Casimirum mitterent. Is vbi cupere eum iam regnum retulit, Regem eum Nobilitas, quæ frequens Cracouiam conuenerat, declarauit, reclamante Zbigneo, & nonnullis aliis proceribus: qui leuitatem multitudinis reprehendebant, quod, nulla propria Casimiri legatione expectata, soli sine cæteris Polonis de re tanta statuerent. Itaque reiecta res ad maiores Polonos: ad quos Ioannes Pilecius legationem sibi desumpsit.

Minorum Polonorum studia in Casimirum.

At illi, Coli conuentu acto, in Casimirum ipsi quoque rursus animos inclinant, & abrogata Boleslai electione, legationem nouam ad Casimirum decernunt, vt ad penultimum septembris diem Parczouiæ, siue vsquam alibi in finibus Lithuaniæ inter Brestam & Parczouiam conuentum secum celebraret.

Legatio noua Polonorum ad Casimirum.

Deinde & minores Poloni ad decimum octauum Calendas Septembris Corcini conuentum rursus egerunt, & Colense decretum approbarunt. Conueniunt ergo proceres frequentes Parczouiam ad præfixam diem. Casimirus vero frustra expectatus, & admonitus, vt veniret, negauit vllam se significationem suæ voluntatis de acceptando regno dedisse, se matris & quorundam Polonorum procerum sibi amicorum precibus adductum Brestam venisse: si quid forte Poloni secum agere vellent, illuc ad se venirent.

Nimia tunc erat Polonorum patientia, & misera propemodum conditio, quod fastum hunc & ludificationem tam æquis animis ferrent. Et tamen miserunt ii sex de primoribus ad eum Brestam: qui eam conditionem legatis tulit, non aliter se suscepturum regnum, nisi Podolia, Luscum, & Olescum Lithuanis redderentur. Quam quum Poloni non acciperent, & re infecta recedere pararent, insusurrarunt nonnulli Casimiro, in manu eius fore suscepto regno, vt per se ipse faceret, quæ tunc aliunde postularet. Placuit Casimiro consilium, & sic tandem Polonorum desideriis assensus ad octauum decimum Calendas Iulii sequentis anni in Poloniam ad capessendum regnum venturum se esse recepit.

Casimirus suscipit Regnum.

Pax cum Ducibus Ratiboriensi & Tessiniensi.

Nec multo post Duces Ratiboriensium & Tessinensium aduenientes Cracouiam, pacem cum Polonis fecerunt, reddita Zbigneo Episcopo Cracouiensi Seueria, quam emerat à Venceslao Tessinensium Duce sex marcarum Pragensium millibus.

FINIS.

RERVM

RERVM QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR INDEX.

A

B.

C

F

G

Glogo-

L

Legatio

Polo-

Rusi

Vu

T

Trebni-

Z

FINIS.

